יו"ט **סוכות** תשפ"ז לפ"ק | גליון א'תסט, שנה ל'

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

גני גרק יצ"ו

נגילה ונשמחה בך, חבוקה ודבוקה בך

ציפייה ממושכת מהלה במתח חרדה מפני הבאות מילאה את חללה של הארמון המפואר אשר משכנו של המלך הגבור והמהולל, וכי הזון בלתי נפרץ הוא שבנו יחידו של המלך אשר הורחק זה שנים רבות מבית המלוכה והוגלה בתוך הגולה חוזר עתה להתפיים עם אביו המלך, ואח שנכמרו רחמי האב על בנו המיוסר והמרוחק הסבים להחזירו לביתו.

הרגע המיחל הגיע, בן המלך הופיע בתוך חדרו של אבי והנה הוא ניצב אל מול הכסא הגדול, פניו לוהטים מהרפה ובושה, ריסי עיניו אין יכולים להגביה את עצמם כדי להישיר מבטו על אביו, נחלי דמעה של חרטה ניגרות מעיניו כנהר שאינו פוסק, הוא כורע על ברכיו ומבקש סליחה בלב מר על כל אשר פגע, העליב, והשמיץ שמו של בית המלכות המפוארה, והמלך ברוב רחמיו התחיל להרעיף עליו נטפי תנחומין ואומר לו היות שהוא הבחין בחדות עיניו שהוא מתחרט באמת על מעשיו התעתועים, הוא מוחל לו מחילה גמורה, והוא ישוב על מכונו והיכלו כבראשונה, וכך הוא עומד ומרגיע את בנו אשר ברכיו רועדים מפחד ומבושה, והגה אינו יוצא מבין שיניו אשר דא לדא נקשו.

והנה הבן האובד אשר היות שאינו מכיר בגודל רחמיו של המלך, לא היה יכול לתאר לעצמו שיתכן מציאות בעולם שאביו יוכל לשכוח את כל מה שעשה ומרד כנגדו, הרי משך כל ימי נידחיו ניקה במוחו שאלה אחת – האם יוכל אבי אי פעם להעביר ולשכך זעמו מכל מה שעולל לו?, ואשר על כן הוא עמד נגד אביו המפויים כמאמין ואינו מאמין שבאמת מחל לו בלבב שלם, אביו שהרגיש בחשדנות בנו הירבה לדבר אליו בדברי תנחומין ובלשון רכה כדי להסיר כל חשש מלבו.

עד שהמלך לקחו בידו, והכניסו חדר לפנים מחדר עד שהכניסו לחדרו המיוחד, אשר בחדר זה לא הכנים אפי' מקורביו הנאמנים, ובלשון אבהי אמר לו לבנו: בני יקירי, מחמד נפשי, ברצוני להתייחד עמך כאב עם בנו, ואז אורו עיני הבן האובד, והבין שלבו של אביו שלם עמו, ואהבתם חזרה ונתרבתה ללא מיצרים.

הנמשל מובן מאליו, שבהתקרב הימים הנוראים אשר מפחד ה' פור נתפוררה הארץ כאשר בני ישראל שבים אל הקב"ה וניצבים לפני כסאו בלב קרוע ומורתח וזועקים: המלך !!! אבינו !!!! מלכינו !!!, והקב"ה ברוב רחמיו הרואה בתשובת בניו ושברון לבבם, ויאמר ה' סלחתי כדברך, אמנם לפי קוטן השגתינו איך נוכל להשיג גודל רחמיו ית"ש, והאיך יתרצה עבד אל אדוני אחרי שפגמנו וחטאנו לפניו באונס וברצון, וכך מסתובב לו היהודי מהורהר מלא ספיקות כריכון, מי יאמר זיכיתי לבי טיהרתי מחטאי???

אמנם בהגיע ימי שמחתינו, והקב"ה ברוב רחמיו מכנים אותנו תחת צילא דמהימנותא וכמ"ש בזוה"ק ויימינו תחבקינו-זה הסוכה, אז אנו מגיעים לשמחה האמיתית בראותינו גודל חסדיו ית"ש שהקב"ה העביר חטאתינו ומתייחד עמנו כאב עם בנו, אשר אין תענוג גדול מזה, ואנו חבוקים ודבוקים בו, וכלשון בעל החרדים הק' בפיוטו "ולעולם לא תהיה בינינו פרידה!!!".

ויה"ר שנזכה להתקרב אל הקב"ה בימי חג הסוכות בתשובה מאהבה ומתוך שמחה של מצוה, והרחמן הוא יקים לנו במהרה את סוכת דוד הנופלת בביאת גוא"צ ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו בב"א.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
דבש העפרים ..... ב
בשפתי צדיקים ..... ג
פרפראות לחכמה ..... ד
פינת קדרת ..... ה
מענינא דיומא ..... ו
וסוכה תהיה לצל יומם ..... ז
פשיטא כהלכה ..... ח
הלכה ברורה ..... ט
תשובה בהלכה ..... י
היכלא דאדרא ..... יא
דבר בעתו ..... יב
פשוטלהן פלכים ..... יג
דברי הקודש ..... יד

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

ויברך אלקים את יצח"ק

בשבח וברנה, נשגר ברכה נאמנה, בשם אנ"ש קהל עדת מי מנה, חברי החבורות תורתך שעשועי ושבח למעלת כבוד האי צנתר דדהבא, מריחוק מקום מצודתם פרוסה עליו כביר המעש לתורה ולתעודה, כל פה אליו יודה, תומך תורה ברוח נאמן ומסור תורה דרבים בקרב קהילתינו זקוף לזכותו, הוד והדר פעלו ותעמוד לעד צדקתו הגדולה

הרבני הנגיד הנכבד המרומם

מוה"ר

ר' שלום יצחק יאקאבאוויטש

הי"ו

פטרון חבורותינו הק' פה בני ברק יצ"ו

לרגל השמחה שבמעונו, רומטות קל בגרונו

באירוסי בנו החשוב המופלג בתוי"ש

החתן יעקב ני"ו עב"ג הכלה החשובה שתחי'

תבורך בזאת הברכה, בכל אשר יפנה ישכיל בהצלחה, והריקותי לכם ברכה עד בלי די וזכות ליעוד התורה דרבים תעמוד לו להתברך ברב ברכות ושובע של שמחה וכט"ס רוכב ערבה, יברכו בברכה מרובה, להנחיל אוהבי י"ש ישלם ה' פעלו, וישוב נמולו בראשו תהי ברכותינו לראשו עטרה, בשי"ר ושבחה הלל וזמרה, וענתה השירה הזאת לעד כל היום חוגן ומלוה וזרעו לברכה, רב נחת מכל המשפחה, מתוך אושר ועושר עד בלי די שעשועי ברכות בכפליים, תבורך מן השמים, בריך אשר יקים את דברי התורה

המברכים ביקרא דאוריתא

שמעון יואל בראך
מנהל חבורת
"תורתך שעשועי"
ד'סאטמאר בני ברק יצ"ו

עזריאל וויס
מנהל חבורת
"יסודי התורה"
ד'סאטמאר בני ברק יצ"ו

ד' ימים שבין יוכ"פ לסוכות

במדרש ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא הלא ט"ז הוא אלא ראשון לחשבון עוונות. ונראה לי עפי"ד הגאון זכרונו לברכה מווילנא לפרש המשנה ודע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וסגי בזה שקאמר ליתן דין ומה עוד ליתן חשבון הלא כבר סבל עונש עבירה ומתרץ דמלבד שיסבול עונש עבירה עוד לו ליתן חשבון על הזמן שביטל בעת שעבר עבירה ואז הי' בכחו לעשות נחת רוח להשי"ת אשר האדם על זה נברא לעשות נחת רוח להשי"ת בכל רגע ורגע ודו"ק ע"כ מלבד שיסבול דין עונש עבירה אף גם יסבול על הזמן שביטל בעת שעשה עבירה ולא מצוה וזה שאמר ודע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון היינו מלמד שתצרך לסבול עונש דין עבירה אף גם ליתן חשבון הזמן שהיית מבטל בעשיית העבירה שהי' מוטל עליך לעשות אז נחת רוח לפני השי"ת ע"כ וי"ל דזה רק כל השנה אבל באלו ד' ימים שבנתים אשר האדם מוטרד בלקיחת ד' מינים ועשיית סוכה והכנת יו"ט לקיים ושמחת בחגך שהוא עוסק בהרבה מצות אשר עוסק במצוה פטור ממצוה ובכל רגע הוא עוסק להשיג ד' מינים היותר נאים וכמו כן בעשיית סוכה והכנה ליו"ט א"כ יש לומר שאם בנתיים נתפתה להיצר ונכנם בו רוח שטות כמ"ד אין אדם חוטא אלא אם כן נכנם בו רוח שטות י"ל שרק יש לו לסבול עונש דין עבירה ולא ליתן חשבון כי בלא זה הי' פטור ממצוה שהי' עוסק וטרוד בהרבה מצוה כנ"ל וזש"א ראשון לחשבון עוונת שמאז מתחיל שוב לסבול גם חשבון הזמן שביטל בזה שעשה איזה עון ודו"ק.

(זכרון מנחם)

זיכוי הרבים של האבות משפיע על הבנים

בסכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וגו' מבואר כבר בספרים דהצלחה בבנים שיהיו הגונים ועושי רצונו יתברך ולומדי תורתו תליא באבות בענין זכות הרבים דאם האבות משתדלים להרבות צבאות ה' באמת אז זוכים לבנים כשרים ולא ימצא פסול בזרעם והיינו דאמר אני מצוה אתכם בסכות תשבו ולא רק שאתם תשבו בסוכות ושיהיה לכם סוכה כשרה אלא השתדלותכם צריך שיהיה שכל האזרח בישראל "ישבו בסוכות" והשכר על זה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וכו' בשכר זאת אל חי חלקם יתברך יזכה אותם בבנים כאלה שלא ישכחו עלילותיו ונפלאותיו יתברך אשר הראם נגד אבותם עשה פלא, ולא רק בנים יראים מצות אנשים מלומדה אלא דוקא "ידעו" דורותיכם כי בסוכות זכר בשכר זה לבנים תלמידי חכמים.

(שבט מיהודה)

ישראל למעלה מן הטבע

בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי וגו', הנה עיקר סמיכה של ישראל הוא על שמו יתברך מפני שאינם תחת הטבע ולכן כל זמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה היו מתגברים, ולכן י"ל שזה הטעם שצריך שיהא כוכבים נראים מתוכה דהיינו להסתכל כלפי מעלה, והנה הגם שהכל בעולם הזה נלבש בטבע אבל העיקר הוא על שמו יתברך אף כי כן צוה וג"כ במלחמת עמלק שאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק, אבל מ"מ העיקר הי' ידיו של משה כמו שאמרו חז"ל וזה הוא סוכה דירת עראי בעינן משום דהעיקר הוא יתברך ולכן צותה התורה באספך את מעשיך מן השדה ואפ"ה לא תשים בטחונך על זה מפני שהכל הוא עראי ולא קבע, כי באמת כשיצאו ממצרים הי' על זה האופן שבימי משה רבינו לא הנהיג את ישראל בשום טבע כן יזכרינו ג"כ בכל שנה ושנה.

(אך פרי תבואה)

צלא דמהימנותא

בסכות תשבו שבעת ימים וגו' כי בסכות הושבתי את בני ישאל וגו' בסכת דרישא כתיב חסר ובסכות תנינא מלא, ויל"פ דנודע דסוכה הוא צלא דמהימנותא צלא דקוב"ה, ומי שיושב בצל סוכה הוא יושב תחת צל דקדושה כמאחז"ל (ביצה ל') כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה והראי' דתיבת סוכה נודע שהיא צירוף שני שמות הקדושים כ"ו ה"ס יהוד קוב"ה ושכינתי', וזהו דרמזה התוה"ק בסכת תשבו שבעת ימים כתיב חסר וקרינן מלא, כי בסכות הושבתי כתיב מלא, כי באמת מי שיושב בקדושה בסוכה זוכה לישב בצלא דמהימנותא צלא דקוב"ה, אלא שאינו ניכר והוא בהעלם ע"כ כתיב חסר וקרינן מלא אשר מורה על מה שהוא בהעלם משא"כ במדבר אשר הי' ענני כבוד נראין ונברין לכל רואה כתיב סכות מלא להורות שלא הי' בהעלם כ"א כלוי לעין כל.

(קרן לדוד)

לולב לכפר עץ הדעת

ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמדרש איתא לכפר על חטא ראשון, ותמוה דלמה דוקא האי יומא ונראה דהכוונה על פי דברי המדרש, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, זה יום כפורים, א"כ משמע שיום אחד למעשה בראשית הי' ביום כפורים והיינו בעשרה בתשרי, וכיון שכן יום ששי למעשה בראשית הי' ביום ט"ו בתשרי והיינו יום א' דסוכות ובאותו יום חטא אדם הראשון, ולפיכך ולקחתם לכם ביום הראשון לכפר על חטא ראשון שהי' בזה היום.

(קול קול יעקב)

חומרת הגזילה

ההיא סבתא דאמרה רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה יתבי אמרה ליה איתתא דחוה לאבוהא תלת מאה ותמני פרי עבדי צווחה ולא אשגיחו (סוכה לא) ע"ש ופרש"י ז"ל זה אברהם והוא לפלא, וכי אין לה שבח אחר על אבינו אברהם רק זה, ונראה בפשוט כי רמזה בדברי' לאשר כי באותו המלחמה שלקח אברהם שי"ח עבדים נאמר שמה אם אקח מחוט ועד שרוך נעל מכל אשר לך, והזכירה לו לרב נחמן עד כמה הי' אברהם אבינו נזהר שלא ליקח משל חבירו אפילו שהי' בהיתר, מכש"כ שלא לגזול את חבירו עד כמה היא חמור הדבר.

(אמרי נועם)

כח התורה היא דוגמת כח המזבח

איתא במהרי"ל כשהיה בית המקדש קיים היו מקיפים את המזבח בהושענא רבא עכשיו שאין ביהמ"ק קיים נוטל חזן הכנסת ספר תורה ומקיף את המזבח כמלאך אלקים וענין לקיחת הספר תורה צ"ל וי"ל דאיתא בזוהה"ק למה נקרא המזבח הפנימי מזבח דבשלמא על המזבח החיצון הקריבו קרבנות אבל על הפנימי הקריבו רק קטורת ומה שייך לקראו מזבח ותירץ דע"י הקטורת היו זובחים כל התנגדות הקדושה ולכן נקרא מזבח, ואיתא בגמ' דהר סיני נקרא חורב משום שירדה חורבה לאוה"ע עליו נמצא שהתורה דומה דזה למזבח ועוד איתא בגמ' כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכו' וכאילו הקריב כל הקרבנות כולם א"כ עסק התורה דומה ממש למזבח ולכן כשאין לנו מזבח מקיפים את הבימה עם הס"ת.

(מהרי"ד מבעלזא)

לימוד התורה בעול ומשא מוריד דינים על האדם ח"ו

עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו הענין מזה הוא כך כי עצרת הוא מלשון עצור לשון צפון וטמון וגם עצרת על מספר קטן גימטריא כ"ב רומז על כ"ב אותיות אורייתא רומז שהתורה צריך להיות תמיד אצל האדם צפון וטמיר לבל תהיה עליו לעול ולמשא חס וחלילה, וזה רומז כל מלאכת עבודה לא תעשו שלא יהא התורה הקדושה אצליכם כמלאכה כבידה לעול ולמשא והסופי תיבות של כ"ל מלאכ"ת עבוד"ה הם אותיות התל מלשון אל יוסף התל בי האמור אצל פרעה ששעבד עם ישראל בחומר ובלבנים רומז על זה שיכול לדמות לפעמים בעיני האדם שהוא בחינת לובן העליון ובאמת הוא משוקע בתאוות ובחומריות ומדות הרעות וזה נמצא באותו האדם שהתורה נחשבת אצלו למלאכה והלימוד שלו נחשב ממש לשחוק והיתול וזה סימן שהוא משוקע בתאוות ומדות רעות ועל ידי זה הוא יכול להוריד על עצמו דינים ח"ו, כמרומז בהראשי תיבות של ל"א ת"עשו שהם אותיות תל המספר של ה' פעמים אלקים שעולה ג"כ בגימטריא תל היינו על ידי שהתורה נחשבת אצלו למלאכת עבודה בחינת שחוק והתל, ע"ז מוריד על עצמו דינים וגבורות חס וחלילה.

(מגן אברהם תניינא)

שמחת החג בשמיני עצרת היא רק מחצי היום ואילך

והיית אך שמח ודר' לרבות ליל יו"ט האחרון לשמחה וכו' ת"ל אך חלק וי"ל דזה רמז למה שמקובל ביד כל ישראל שבתפלת מוסף של שמיני עצרת הפתקין נמסרים לשלוחי ב"ד כי הנה כתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים ותיבות לפני ה' אלקיכם צ"ב וי"ל ע"פ הפשט על פי דברי הרמב"ם במורה כי שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול במדות הצדיקים כי אינו דומה שבתו וקומו ותנועותיו והוא בביתו למה שהוא בבית המלך ומזה נלמד גם בימי שמחה אינו דומה אם השמחה הוא לפני המלך צריכה להיות מעורבת ברעדה לא כן השמח בביתו, ולזה בא הרמז בתוה"ק ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים שאם גם צויתי אתכם בשבעת ימים להיות שמח תהי' השמחה כשמח בפני המלך מאחר שישראל עוד תלוין בדין אבל ביום שמיני עצרת לא אמר עוד לפני ה' אלקיכם רק והייתי אך שמח כי אז כבר נגמר לטובה ולפי שהדין נגמר בתפלת מוסף בחצי היום לפיכך אמר "אך" חלק כמו בתשביתו בפסח שרק בחצי היום ואילך תוכלו להיות שמח בשלימות כי אז כבר נגמר הדין לטובה.

(משמרת אלעזר)

שמחת התורה בא על ידי לימוד תורתינו הק'

שישו ושמחו בשמחת התורה יל"ד דהול"ל שישו ושמחו בתורה אלא הכוונה י"ל דבאמת מי שאינו בגדר שמחה לא יועיל אם יזהרו אותו שישמח כיון שאינו מרגיש שמחה והוא דבר המסור ללב אלא דמי שעוסק בתורה ושומר מצות ה' באמונה התורה משמחת עמו וממילא נתעורר השמחה גם אצלו אבל מי שאינו משמר תורתינו ואינו עוסק בה אין התורה משמחת בו א"ע מה יוסף תת שמחתו כי אין זה עיקר רק שהתורה תשמח עמנו וזה ש"א שישו ושמחו בשמחת התורה במה שהתורה משמחת אותנו.

(קרן לדוד)

תשובה מאהבה אישתני האדם למעליותא

בהושע ישובו יושבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן, ויל"פ בהקדם דברי הקדושת לוי זי"ע על המד' ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות דבר"ה ויוהכ"פ זמן תשובה מיראה דזדונות נעשו כשגגות, אז מוטב שהעבירות לא יזכרו ולא יפקדו משא"כ בחג הסוכות דזמן תשובה מאהבה הוא דזדונות נעשה כזכיות אז ראשון לחשבון עונות כדי לחשבם כזכיות, עכדה"ק, והנה קיי"ל בכל הברכות הפרטיות בפה"א בורא ברי העין דרק כשהם בעיינהו אז יש להם חשיבות ועושים אותה הברכה משא"כ כשנשתנה מציאות הראשון אישתני לגריעותא, משא"כ דגן וגפן אז כשנשתנה מציאותם אישתני למעליותא, בדגן המוציא לחם וגפן בורא פרה"ג והנה בתשובה מאהבה ג"כ אישתני למעליותא דזדונות נעשו עוד כזכיות והיינו דקאמר "ישובו" בתשובה "יושבי בצלו" היושבים בצל סוכה וזה הרי תשובה מאהבה וע"כ "יחיו דגן ויפרחו כגפן" דאישתני למעליותא כמו"כ התשובה מאהבה אישתני למעליותא וזדונות נעשו כזכיות.

(בני יששכר)

במדרש (ב"ר מ"ח י) **ר' אבא בשם ר' סימאי אומר, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך ואני נותן להם מצות סוכה שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים**, וצ"ב השייכות. והנראה בזה עפי"מ דאיתא בגורי האר"י דבסוכות הוא תיקון סוד הדעת מבואר שם עפ"י דרך הקבלה, ואנא אמינא בדרך הפשוט דהנה דעת יקרא המחשבה, ומודעת זאת דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא כן במחשבה רעה, היינו משום שיש לכל אדם מישראל חזקת כשרות שאם היי מגיע המעשה לידו היה מקיימה אבל במחשבה רעה שבוודאי לא היי עשוה המעשה הרעה ע"כ לא תצטרף למעשה וידוע, דעת הרממב"ן דדוקא באי"י יש לישראל חזקת כשרות ולא בשאר הארצות, והטעם היא שכל הארצות נתונים המה תחת ממשלת מעכרת וצבאי השמים לא כן בארץ ישראל היא הארץ אשר עיני הי"א בה וכו' ועומדת רק תחת השגחת הקב"ה ואין לזרים אתה ומובן שע"כ באותו מקום המחשבה היא ג"כ טהורה כולה קודש ופורחת לעילא תחת כסא כבודו של הקב"ה אכן בארץ העמים הלא תוכל המחשבה להיות זכה וברורה שהיא נתונה תחת שרי מעלה וגוש אוירה מונע אותה מלעלות השמימה כידוע וחנה אמרתי לחדש לפי"י אשר בעת שישראל יושבים ומקיימים מצוות סוכה למיתב בצילא דמהימנותא בצלא דקוב"ה שהאמא הקי מסככת על בנהא בוודאי באותו מקום המקודש לשמים לא תשלוט שום כח משרי מעלה כי יושבים אז בצלא דקוב"ה ושכינתיה והוי כמו קדושת ארץ ישראל אשר הי' דורש אותה ובזה מובן מה שאמרו שבסוכות מתקנין סוד הדעת שהיא המחשבה שיצטרף למעשה אף בארץ העמיים שאין להם חזקת כשרות דכיון שנכנסו לסוכה א"כ יצאו מארץ העמים וזש"ה בסוכות תשבו וכו' למען ידע"ו דורותיכם שע"י מצוות סוכה תתקנו סוד הדעת, והנה רשז"ל פי' בפי שלח עה"פ היש בה עץ אדם כשר שיגין עליהם בזכותו דהנה מדרך הצדיק אשר כל עיקר עבודתו היא להשפיע להעולם בזכותו ויגן על בני דורו בשביל זה שמתחברים אליו ללמוד מדרכי העבודה וא"כ כיון שאצל הצדיק בודאי יתכן לומר שמחשבותיו מצטרפים למעשה כי בוודאי הצדיק האמיתי לא יהיה במחשבתו בלתי לחי' לבדו ומוכיח ורב טוב ישפיע ג"כ לאחרים החופפים בצלו שגם מחשבותיהם תצטרף למעשה הטוב והנה אברהם אבינו ע"ה היה מגייר גרים והכניסן תחת כנפי השכינה ע"כ אמר להם בחשבו שהם ערביים שלא זה בלבד אני אומר לכם ורחצו רגליכם מעי"ז אכן בזה לא עשינו מאומה כי אף שנטהר את מחשבותינו אכן עוד זה לא יחשב למעשה עי"ז אמר להם והשענו תחת העץ שיתחברו אל הצדיק ואז הקב"ה יצרפה למעשה וזי"ש המדי אתה אמרת והשענו תחת העץ והורית להם דרך האב להיות טהורים במחשבותיהם אף אני אתן להם תקנה טובה שאל ישלטו זרים במחשבותיהם בארצות הגוים ואתן להם מצוות סוכה למיבת בצלא דקוב"ה ונתחמד הדבר למאוד.

(קדושת יום טוב)

☆

עוד נל"פ עפי"מ שפירשי"י עה"פ ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם הי' אל עולם עי"י אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה לכל העולם לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר והי' העולם אכלתם עכ"ד, ולזה י"ל הטעם לזאת יקרא הסוכה צלא דמהימנותא עפי"י המבואר באלשיך כי זאת היתה כוונתו יתי לשום את בנ"י באוהלים בצאתם ממצרים לתת להם ארץ טובה להראת שלא לעשות עיקר מעוה"ז כי בעוה"ז האדם כמו יושב אוהל העומד לנסוע ממקום למקום והעיקר לחיות מוכן בעת ישוב לביתו לקנות ולסחור מצוות ומעש"ט לשבת בזה בעוה"ב עכ"ד עי"י"ש ולכן נקרא הסוכה צלא דמהימנותא כיון שע"י הסוכה נקרא שם הי' בעולם דבזה יוכל האדם לזכור בעצמו מה הוא ומה אחריתו וזי"ש המדרש אתה אמרת והשענו תחת העץ היינו תחת האשל כנ"ל ובזה הי' שם הי' נקרא בעולם חייך שאני פורע לבניך ליתן להם מצוה כזה שע"י יזכירו וישיבו אל הי' ויהי' נקרא שם הי' בעולם במה שישבו שבעת ימים תחת צלא דמהימנותא.

(עצי חיים)

☆

א"י לבאר המדרש הנ"ל עפי"ד החיד"א זי"ל שע"כ נצטווינו לעשות זכר לעניני הכבוד דייקא ולא נצטוינו כמוי"כ לעשות זכר למן ובאר לפי שטובת המן ובאר נתנו הימנה ג"כ העי"ר משא"כ עניני הכבוד היו מקיפים אך את שבטי ישראל ולא את העי"ר ולכן צווה השי"ת לעשות זכר לנס שהיו ישראל מיוחדים בטובה ולא הי' לזרים אתם עכת"ד (הובא בבני יששכר). ואמינא בזה דטעם הנ"ל משלים ומבאר את דברי המדרש דמצות סוכה שהוא זכר לעניני הכבוד נשתלשל להם לישראל

בזכותו של אאע"ה שאמר והשענו תחת העץ ושני הדבירם מקושרים יחדיו דהנה זאת היתה מידתו של האאע"ה לקרב לכל באי עולם ולגיירם ולהכניסם תחת כנפי השכינה כדכתיב את הנפש אשר עשו בחרן ולכן הי' צריך לעשות מבחן צודק מי הוא האיש אשר ראוי לקרבו ולהתחבר עמו, מפני שישנם הרבה אנשים שאינם מהוגנים אשר אין ראוי להתחבר עמהם ואי"י בזוה"ק שהי' בוחן את האורחים ע"י הע שאם הי' האורח ראוי הי' העץ פורש ענפיו עליו ואם לא לא הי' העץ פורש צלו עליו ואז ידע אאע"ה שצריך להבדילו ואין ראוי לקרבו וכיוצא בו מצינו במרע"ה שאמר לו הקב"ה לך רד כי שחת עמך ופירשי' עמך ולא עמי שתלה הקב"ה הדבר במרע"ה שקיבל את הערב רב והכניסם תחת כנפי השכינה ומהיכן למד מרע"ה לעשות כן ולגייר גרים אף הוא למדו מאאע"ה שהי' תחלה לגרים, ומעתה יובן הכל כמין חומר דהנה הטעם למה שאנו עושים זכר לעננ הכבוד ולא למן ובאר היא משום דבעננ הכבוד הי' ישראל מיוחדים בטובה כנ"ל נמצא דאלמלא לא מרע"ה מקבל את הגרים לא הי' שייך לעשות חילוק זה בין עננ כבוד למן ובאר דאז לא הי' הע"ר נהנים ממון ובאר וניתן כמוי"ב לעשות זכר למן ובאר אלא דע"י שקיבלן מרע"ה הוכרחו להבדילן מישראל וע"י"ז נשתלשלה ובאה מצוות סוכה שהיא זכר לעננ הכבוד שבהם נבדלו ישראל מהערב רב. וזו ביאור המדרש אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ כדי לעשות הבדל ולהבחין בין הראוי לקרבו ובין מי שצריך להבדילו וממך למד מרע"ה שקירב את הערב רב, ואחי"כ כשראה שאין ראוי לקרבם הוצרך להבדילם ע"י היקף עננ חייך שאני פורע לבניך ואני נותן להם מצוות סוכה דכל ענין סוכה נצמח מחמת ההבדל מן הערב רב ע"י היקף העננים וכל זה נלמד מאאע"ה כנ"ל וא"כ שפיר הא בהא תליא.

(דברי יואל)

☆

באופן אחר נל"פ בס"ד דהנה יש לחקור על מה שאנו אומרים בכל יום בסוכות אזמן לסעודתי אשפוזין עילאין והיא עפי"מ שמבואר בזוה"ק שהשבעה רועים תאים ומתכנשין לסוכתם של ישראל להתייחד אתם בסעודתו ולכאורה אינו מן המובן שאנו פשוטי עם מזמינים את הקדושים ההם לסוכתנו ונראה קצת כיוהרא. אבל יתבאר הענין עפי"ד הקדושת לוי בפי' וירא עה"פ והוא עומד עליהם תחת העץ דידוע הכל שהבעה"ב צריך להתאים עצמו להאורח ולא יתנהג בגדולה מהאורח כדי שלא יתבייש ולא יקנא את הבעה"ב והנה צדיק נקרא עומד שאין לו האפשרות לעלות ממדריגה למדריגה וע"כ רצה אאע"ה שלא יתקנאו בו המלאכים שהוא גדול מהם במדרגה לכן התלבש עצמו בבחינת מלאך להיות עומד וזה והוא עומד עליהם עכ"ד. והנה כמו שהבעה"ב צריך להתאים עצמו להאורח כן צריך האורח להתאים עצמו להבעה"ב כגון אם האורח הוא איש חשוב מאוד והבעה"ב הוא איש פשוט צריך האורח להתנהג בפשטות כדי שהבעה"ב לא יתקנא בו וע"כ אברהם אבינו שמצינו אצלו שהתלבש בלבוש המלאכים אע"פ שהוא היה יותר מהם ממילא יוכל הוא לילך אל אנשים פשוטים כי בוודאי יתנהג גם בפשטות דגם אורח צריך להתאים א"ע להבעה"ב כנ"ל ועל סמך זה אנו מזמינים אותו לסוכתינו בידענו שהוא יכול לצמצם למדרגתנו וממילא גם ישאר הרועים יוכלו לבוא עמו וז"ש המדרש אמר הקב"ה אברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ היינו שקיבלת המלאכים בביתך והתלבשת במדרגתם א"כ ראוי אתה לבוא אצל ישראל דאשפוזא חיך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים והבן.

(ברך משה)

☆

עוי"ל עפי"מ דאי' במסכת ברוכת לעולם ירגיש אדם יצ"ט על יצה"ר נצחו מוטב יעסוק בתורה וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, ונודע קושית המפו' דאם הזכרת יום המיתה היא הבחינה המועלת הול"ל מיד ותי' המפו' דאם ישבר כח היצה"ר ע"י לימוד התורה אזי בכל יום מוסיף חכמה ודעת ביתר שאר ועוז ותורה מגנת עליו בין בעידנא דעסיק ובין בעידנא דלא עסיק בה משא"כ אם יתעצב ע"י שיזכור יום המיתה זה אינו אלא לפי שעה כי בכל פעם מתגבר עליו יצרו, ועוד שאם יתגבר על יצרו ע"י לימוד התורה אז פקודי ה' ישרים משמחי לב משא"כ ע"י הזכרת יום הדין יתעצב אל לבו והדברים עתיקין. ועפי"ז י"ל הטעם שחג הסוכות הוא זמן שמחתינו משום דברי"ה ויוכי"פ עושים תשובה מאימת הדין מי יחי' וכוי ועי"ז מכניע את היצר והוא כעין יזכיר לו יום המיתה אבל בחג הסוכות שכבר נחתמו לחיים ועכ"ז עושים תשובה מאהבה היינו ע"י התורה שהוא משמרת את הלב וע"כ בסוכות הוא זמן שמחתינו וז"ש והיית אך שמח לשון מיעוט שבא למעט שלא ישתמש אלא בדרך השמחה דהיינו ע"י התורה ולא ע"י הזכרת יום המיתה וז"ש אברהם ואקחה פת לחם היינו התוה"ק שנקרא לחם כמאמר הכי לכו לחמי בלחמי וסעדו לבכם אח"ר תעבורו היינו דבזה יכניעו את יצרם אפי' לאחר זמן, ועפי"ז יובן המדרש אתה אמרת והשענו תחת העץ לידבק בעץ החיים ע"י שאמר ואקחה פת לחם כינוי לתוה"ק שבזה יכניעו את יצרם בשמחה וגם ישאר ההכנעה על להבא חיך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים זמן שמחתינו שאז עושים תשובה מאהבה ע"י הדרך של לימוד התוה"ק והבן.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם. במדרש איתא איוב היה קורא תגר על היסורים עד שהראהו הקב"ה דפנות הסוכה. וי"ל ע"פ מה דאיתא בגמ' (ב"ק י"ז:) תנו רבנן תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים בכנפיהן משלם נזק שלם ברוח שבכנפיהן משלמין חצי נזק, סומכוס אומר נזק שלם בשלמא סומכוס קסבר כחו כגופו דמי (וזהו רגל מועדין מתחילתן ומשלם נזק שלם) אלא רבנן אי כגופו דמי כוליה נזק בעי לשלם ואי לאו כגופו דמי חצי נזק נמי לא לשלם הדר אמר רבא לעולם כגופו דמי וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה, והקשה הרא"ש למה לא אמרה הגמרא לעולם כחו לאו כגופו ומה שמשלם חצי נזק הוא משום דצרורות הוא הלכה למשה מסיני והלמ"מ חצי נזק, ותירץ דהנה ידוע שהלמ"מ בא לגרוע היינו להקל ואם אמרינן כחו לאו כגופו אז הוא פטור לגמרי נמצא שהלמ"מ יבוא להוסיף וזה א"א כיוון שהלמ"מ בא לגרע ולהקל ולא להוסיף, אך לכאורה מנ"ל הא שהלמ"מ בא לגרע ולא להוסיף אכן י"ל דזה נלמד מסוכה כדאיתא בגמ' (סוכה ו:) שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וכו' משום דכתיב בסכת בסכת בסכות הרי כאן ארבע דל חד לגופיה פשו להו תלתא שתים כהלכתן ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית ואוקמה אטפח וכו', והנה בנים נקראים כחו של אדם, ואיתא בזוה"ק שאיוב נענש על שלא מיחה בבניו שעשו משתה, והשתא יובן דברי המדרש איוב היה קורא תגר על היסורים שהוא היה סבור כחו לאו כגופו וא"כ למה נענש עבור בניו, עד שהראהו הקב"ה דפנות הסוכה שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח שמזה מוכח דהלל"מ בא לגרוע ולא להוסיף וא"כ ע"כ דכוחו כגופו דאין לומר כחו לאו כגופו דאז הוא פטור לגמרי ונמצא שהלמ"מ יבוא להוסיף, ולכן נתקררה דעתו.

(קהלת משה)

☆

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם. ונראה דהנה אמרו חז"ל (ספרא אמור י"ז) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. רבי אליעזר אומר סוכות ממש היו להם, רבי עקיבא אומר בסוכות ענני כבוד היו, ולכאורה צ"ב למאי נפקא מינה אי סוכות ממש היו או ענני כבוד, אכן י"ל עפי"מ דאיתא בגמ' (סוכה כ"ז:) תניא רבי אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו וכו' כך אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו וכו' וחכמים אומרים אף על פי שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת, נמצא לר' אליעזר סוכה שאולה וכן סוכת השותפים פסולה ולדברי חכמים כשרה, והסתפק הריב"ש אליבא דחכמים אם סוכת השותפים ג"כ כשר או שהפסוק מרבה רק סוכה שאולה אבל סוכת השותפים פסולה, ונראה דדבר זה תלוי במחלוקת ר' אליעזר ור' עקיבא הנ"ל, דלדברי ר' עקיבא שענני כבוד היו עכ"ח כל ישראל ישבו בסוכה אחת כיון שלכל ישראל היה סוכה אחת של עננים, אך לדברי ר' אליעזר שסוכות ממש עש להם ממילא כל אחד עשה סוכה לעצמו לכן סובר שסוכה שאולה וסוכת השותפים פסולים, אמנם להלכה נפסק כשיטת חכמים שדרשו שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת ולכן סוכה שאולה וסוכת השותפים כשרה, וזשה"כ כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, היינו שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות של ענני כבוד "הושבתי את בני ישראל" וכשם שלכל ישראל היתה סוכה אחת של עננים כן סוכה שאולה ושל שותפים כשרה.

(מהר"ם בן חביב)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. איתא במדרש (תנחומא כ"ב) וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עוונות, וי"ל דבה' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות אין הקב"ה מחשב עוונות ישראל, נמצא שנשארים עוונות מש"ס ימים בלבד, וכדי לכפר על עוונות אלו ציוה הקב"ה על מצות סוכה דסוכה כשרה בשלשה דפנות, וכל דופן כשרה עד עשרים אמות, וכל אמה הוא ששה טפחים, נמצא שבכל דופן יש מאה ועשרים טפחים, ובשלשה דפנות הם ש"ס טפחים, ובזה יל"פ מאמה"כ (תהלים ס') "אלוקים דיבר בקדשו אעלוזה", אעלוז–ה, אעלוז בה' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות שאינם נחשבים כלל, וממילא "אחלקה שכם" דהיינו אחלק–ה ימים משאר ימות השנה ונשאר רק כמספר שכ"ם ימים לתקן, "ועמק סוכות אמדד" שאמדד אותם על העמקות של הסוכה, הם דופני הסוכה כדי לכפר על עוונות בני ישראל של כל השנה, ובזה יש לפרש מאמר הכתוב בתהלים (תהלים ל"ט) "הנה טפחות נתת ימי" שע"י הטפחות של דופני הסוכה קיבלו ימי כל השנה תקנה.

(הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. איתא במדרש (ויק"ר ל' ג') ועם נברא יהלל יה שהקב"ה עתיד לבראות אותן בריה חדשה ומה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג ונקלס להקב"ה לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר ולקחתם לכם ביום הראשון, וצ"ב, ונראה ע"פ דברי המדרש (ב"ר י' ו') א"ר סימון אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל הה"ד (שם לח) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ, וכתבו המפר' שד' המינים שבלולב אינם תחת מזל ברקיע אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו מושל עליהם וזהו כוונת המדרש (ויק"ר ל' ט') פרי עץ הדר זה הקב"ה, כיון שהוא תחת השגחתו לבד ואין הוא תחת המזלות, ובזה גם יתבאר דברי המדרש (תנחומא אמור כ') ארבעה הם קטני ארץ אלו ארבע מינים הללו והמה חכמים מחוכמים שהן גדולים לפני הקב"ה, והכוונה דהאדם יראה לעינים שהד' מינים הם קטנים ככל

הצמחים אבל הם גדולים לפני הקב"ה כי אין מושל עליהם שר או מלאך כשאר הצמחים אלא הקב"ה לבדו מושל ומשגיח בהם, והנה כתב הרמ"ע מפאנו דתשובה אינה מועלת רק לישראל אבל לא לאוה"ע, והטעם כתבו המפרשים כי אוה"ע הם בבחינת עבדים למקום ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול אבל ישראל בנים למקום ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, והנה ביוהכ"פ נכנסו ישראל ואוה"ע לדין אך ישראל עשו תשובה אכן י"ל שאין מועיל התשובה כי אנחנו עבדים ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול לכן צונו הקב"ה ליקח הד' מינים שהוא המושל ומשגיח בהם וכתבו חכמי הסוד שד' מינים האלו רומזים לד' אותיות של שם המיוחד וזה אות ומופת שאנו בנים למקום ומשתמשים בשרביטו של מלך והם הד' מינים כבן מלך המשתמש בשרביט המלך משא"כ אם עבד יעשה כן אחת דתו להמית, וזה הוכחה שנתקבלה התשובה והקב"ה מחל עוונותינו, וז"ש המדרש "ועם נברא יהלל יה שהקב"ה עתיד לבראות אותן בריה חדשה" כי בעל תשובה הוא בריה חדשה ממש "ומה עלינו לעשות" להוכיח שנתקבלה התשובה "ליקח לולב ואתרוג" שהם חלק ה' ונשתשמש בשרביטו של מלך וע"ז נודע שאנו בנים למקום ואב שמחל על כבודו כבודו מחול ונתקבלה התשובה.

(ראש דוד)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. איתא במדרש (ויק"ר ל' ט"ו) "שלשה המה נפלאו ממני" אלו פסח מצה מרור "וארבעה לא ידעתי" אלו ארבעה מינים שבלולב, והוא תמוה, וי"ל עפי"מ דאיתא במדרש (שמו"ר ט"ו י"ב) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש" בשביל אברהם שהצלתיו מכבשן האש, ומצות בשביל שרה שעשתה למלאכי השרת עוגות, מרורים בשביל יעקב, עוד איתא במדרש (ויק"ר ל' י') "פרי עץ הדר" זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה, "כפות תמרים" זה יצחק שהיה כפות ועקוד, "ענף עץ עבות" זה יעקב, "וערבי נחל" זה יוסף, והשתא שפיר יובן דברי המדרש "שלשה המה" זה פסח מצה ומרור שהם נגד אברהם שרה ויעקב "נפלאו ממני" שקשה למה אין שום מצוה גם נגד יצחק ושמא תאמר משום שיצחק לא היה במצרים, א"כ "וארבעה" זה ארבעה מינים שבלולב שהם גם זכר ליציאת מצרים "לא ידעתי" למה שם כן צוה מצוה נגד יצחק.

(אשל אברהם)

☆

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. איתא בגמ' (סוכה מ"א:) לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה, וקשה מה הוסיף הברייתא בזה שאמר מכאן אמרו חכמים הא ממילא נפקא דהרי שאול וגזול אינה לכם, וי"ל ע"פ מה שפסק הרא"ש (קדושין ס' כ') השואל טבעת מחבירו כדי לקדש בו את האשה הרי היא מקודשת משום שהוא יודע שע"מ לקדש בו הוא צריך ע"כ גמר ונתן לשם מתנה ע"מ להחזיר כמו כן השואל טלית מציצת מותר לברך עליו משום שגמר ונתן מתנה ע"מ להחזיר, הקשה ע"ז הטו"ז (או"ח י"ד) א"כ גבי השואל לולב מחבירו נאמר ג"כ שגמר ונתן מתנה ע"מ להחזיר ותירץ בשלמא בקדושין שהתורה לא אסרה בפירוש גזול ושאול אלא נלמד מכח סברא אמרינן שאם הנותן נודע שלקח ממנו בשביל לקדש בו הוא גמר ונתן מעמ"ל אבל בלולב שהתורה מיעטה בפירוש הגזול והשאול א"א לומר שאנו נפרש דבריו שגמר ונתן מעמ"ל לפי שהתורה אמרה בפירוש שלא נפרש דבריו, ולפי"ז שפיר יובן לשון הגמרא מאחר שהתורה אמרה "לכם להוציא את השאול והגזול" לכן "מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה" בפירוש אבל אם נתנו בלשון שאלה אין לפרש דבריו שגמר ונתן מתנה ע"מ להחזיר.

(אשי ישראל)

☆

איתא בגמ' (סוכה כח:) כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה. וצ"ב מהו הקישור בין ירדו גשמים למה שאמר ברישא כל שבעת ימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, וי"ל דהנה הביאו המפו' ב' טעמים למצות סוכה האחד משום זכר לענני כבוד, ובמ"י איתא (ויקרא כ"ג) אמר רבי אליעזר בר מרוס למה אנו עושין סוכה אחר יום הכפורים [לומר לך שכן] אתה מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם וביום הכפורים הוא חותם את הדין שמא יצא דינן של ישראל לגלות ועל ידי כן עושין סוכה וגולין מבתיהן לסוכה והקב"ה מעלה עליהן כאלו גלו לבבל, והנ"מ בין שני הטעמים הוא אם הוא משום זכר לענני כבוד א"כ הסוכה היא לכבוד ולתפארת לכן אם ירדו גשמים פטור מן הסוכה, ואם הטעם הוא משום גלות אז אדרבא אם ירדו גשמים צריך לישב בסוכה ולסבול הגלות, עוד איתא (שם) כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלין לסוכה מצעות נאות מעלין לסוכה, לפי"ז משמע שעיקר הטעם הוא משום זכר לענני כבוד ע"כ צריך להדר הסוכה בפאר כי אם משום גלות אז אם הסוכה היא מעוטרת אין זו גלות, וז"ש "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע" וכמו שפירשו בגמרא שצריך להדר בכלים נאים א"כ הטעם הוא משום זכר לענני כבוד ממילא אם ירדו גשמים מותר לפנות לכן מסיים המשנה ושואל "מאימתי מותר לפנות" ומתרץ "משתסרח המקפה".

(שלל רב)

☆

בגמ' איתא (עבודה זרה ג.) **לעתיד לבוא יאמרו אוה"ע לפני הקב"ה כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה וכו' אמר להם הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא.** ומקשים העולם למה סוכה נקראת מצוה קלה, עוד יש לדקדק מ"ש מיד כל אחד עושה סוכה "בראש גגו", מפני מה עושין את סוכתם בראש הגג ולא על הארץ, גם יוקשה למה אחרי שהקב"ה מקדיר ליהם חמה כולם בורחין מן הסוכה הרי אדרבה הסוכה תהיה לצל יומם, אמנם יתכן לומר דקושיא חדא מתורצת בחברתא, דהנה אי' בגמ' (סוכה כז.) העושה ד' כלונסאות על שפת הגג ומסכך על גבן ר' יעקב מכשיר דאמרינן גיד אסיק מחיצתא, ומסיק שם בגמ' דהא דמהני סוכה בד' כלונסאות הוא דווקא בראש הגג אבל בארץ לא מהני, ולפי"ז י"ל דהעכו"ם שאינם רצים בטירחת המצוה להם נותן הקב"ה "מצוה קלה" שהרי יכולים לעשות סוכה בנקל ע"י ד' כלונסאות, ומיד כל אחד עושה סוכה "בראש גגו" שרק על ראש הגג אמרינן גיד אסיק, והקב"ה מקדיר עליהם חמה ואז כולם בורחין מן הסוכה, כיון שאין לה דפנות, אבל אם היו עושים סוכתם עם דפנות לא היו צריכים לברוח דהא טוב להם לישב מסוכה, וא"ש.

(זקן אהרן)

שבח"י רמב"ן

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

אִישׁ הָאֱלֹקים. לְהַגִּיד כִּי בִּרְכָתוֹ מְקֻיֶּמֶת כִּי אִישׁ הָאֱלֹקים הָיָה וּתְפִלַּת[א] וְשָׁרִים רְצוֹנוֹ[ב]. וְכוּ'.

וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה:

וּלְלֵוִי אָמַר. עַל לֵוִי אָמַר, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י (ס"א ר"א), וְכֵן דַּעַת הַמְפָרְשִׁים. וְהוּא כִּלְשׁוֹן אִמְרִי לִי אָחִי הוּא (בְּרֵאשִׁית ב יג), וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (שָׁם כו ז), וְחָרְבָּה בֵּן. וּלְפִי דַעְתִּי, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁחָזְקִיר מֹשֶׁה בִּבְרָכָתוֹ שֵׁם רְאוּבֵן וִיהוּדָה, יְחִי רְאוּבֵן, קוֹל יְהוּדָה, וְלֹא יַזְקִיר שֵׁם שְׁאַר הַשְּׁבָטִים בִּבְרָכָתָם, יַזְקִיר הַכָּתוּב, וּלְלֵוִי אָמַר, לִבְנְיָמִין אָמַר, יָגִיד כִּי הַשְּׁבָטִים לְפָנָיו, וַיִּקְרָא לְלֵוִי וְיָשִׂים עֵינָיו עָלָיו וְיֹאמַר 'תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ[ג]'. וְכֵן בְּכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, פָּנִים בְּפָנִים יְבָרֵךְ אוֹתָם:

מעשה הש"ב

א מבואר בדברי רבינו שהברכה שבירך משה, לא היתה ברכה גרידא, אלא חוץ מהברכה שבירכם, התפלל משה עליהם. כמו שאמר 'כי ברכתו מקויימת וכו', ותפלת ישרים רצונו'. ורבינו לשיטתו בהמשך הכתובים (שם פסוק ו') 'יחי ראובן', ש'יתפלל עליו שלא יגרום חטאו'. וכן מבאר רבינו הכתוב 'שמע ה' קול יהודה' (שם פסוק ז') 'יתפלל עליו בצאתו למלחמה'. העולה לנו מהאימורין, שמה שברכה של צדיק נתקיים, הוא בזכות התפילה. שמתפלל הצדיק על המתברך.

ב אפשר להעמים בדברי רבינו ותפלת 'ישרים' רצונו, שכוונתו למש"כ לפרש הכתוב (בראשית ב ט) 'ועץ הדעת טוב ורע', ש'דעת' היא רצון, ולשון חכמים בכל מקום, 'דעתו לחזור', כי קודם אכילת האדם מעץ הדעת לא היה בו רצון עצמי, ולא עמדה לפניו הבחירה בין טוב לרע, אלא מטבעו היה עושה רק את הראוי לעשות כפי רצון ה', כשם שיעשו השמים וכל צבאם, שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, אלא ע"י האכילה מפרי עץ הדעת נתלבש בתאוות גופניות ונתעורר בו רצון עצמי, ונולד בו כח הבחירה בין טוב לרע.

וזה שאמר הכתוב (קהלת ז כט) 'אשר עשה אלקים את האדם 'ישר', והמה בקשו חשבונות רבים', שבתחילת בריאתו אחז האדם דרך אחת ישרה, ללא בחירה, והוא ביקש לו דרכים משתנות כפי בחירתו, עיי"ש.

מבואר בדברי רבינו שהגדרת 'ישר' הוא רק כשאין בחירה והרי הוא רק טוב. ואפ"ל שזה כוונת רבינו 'ותפלת 'ישרים' רצונו', שמשה רבינו היה בבחינת 'ישר', שלא היה לו שום בחירה.

ואין להקשות א"כ איך נכשל בחטא של מי מריבה, הרי לא היה לו בחירה, דהרי אותו קושיא קשה גם על אדם הראשון יציר כפו של הקב"ה, שלפני אכילת עץ הדעת היה בבחינת 'ישר', איך נכשל בחטא של עץ הדעת, אע"כ צריכים לומר כמו שכתב האוה"ח הק' (בראשית מט ג) "ואם לקחך אדם לומר והרי אדם הראשון מושלל מחלק הרע היה, ואיך חטא ועבר על דברי ה', אמור לו, שוגג היה". ה"נ משה רבינו היה שוגג, ושוגג שייך אפילו במצב של ישר.

וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ:

בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר... וְרַשִּׁ"י כָּתַב, רָאִיתִי בְּסִפְרֵי אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ מִבָּנִים כְּאָשֵׁר. וְאֵינִי יוֹדֵעַ כֵּיצַד... וְאוּלַי הִיא מִמַּה שֶׁפָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א ז) "כָּל אֵלֶּה בְּנֵי אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵית הָאָבוֹת, גִּבּוֹרֵי חַיִל רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים, וְהִתְיַחְסָם בַּצָּבָא בְּמִלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אָלֶף", וְלֹא נֶאֱמַר שָׁם בִּשְׁאַר הַשְּׁבָטִים כְּשֶׁבָּא הַזֶּה:

מעשה חש"ב

ג ביאור הדברים: דהנה בכל השבטים נזכר שמם ב' פעמים, פעם אחת בתחילה לפני הברכה. ופעם שני בתוך הברכה. כגון 'וזאת ליהודה' וגו', שמע ה' קול יהודה'. ול'יוסף' אמר וגו', תבואתה לראש יוסף'. חוץ מלוי ובנימין שלא נזכר שמם בתוך הברכה, ורק בתחילת הברכה נאמר 'וללוי' אמר וגו'. 'לבנימין' אמר וגו'. וע"ז מבאר רבינו שלכן נאמר אצל לוי ובנימין שמם בתחילה, לומר כי השבטים היו לפניו, ודיבר אליהם פנים אל פנים. משום שאילו לא היה כתוב 'וללוי אמר, 'לבנימין אמר', יכול היה להיות שלא היו השבטים לפניו, ולא היה הברכה פנים אל פנים. לכן אמר 'וללוי אמר', 'לבנימין אמר', להורות שהשבטים היו לפניו. נמצא שלפירוש רבינו 'וללוי אמר' היינו כי השבטים היו לפניו, ויקרא ללוי וישים עינו עליו ויאמר לו תומיך ואוריך. ולפיכך אינו צריך לפרש כמו רש"י 'על לוי'.

וזהו כוונת רבינו במש"כ 'וכן בכל שבט ושבט פנים בפנים יברך אותם', דאילו היה נזכר שמם של השבטים רק באמצע הברכה, אינו מוכרח להיות שהיה פנים אל פנים, לכן הוצרך להזכיר שמם של השבטים בתחילה בכל שבט ושבט. לומר שפנים בפנים ברך אותם. [מש"כ שבכל השבטים נאמר גם בתחילה לפני הברכה היינו חוץ משבט ראובן]. עכתו"ד.

ד והנה אינו מבואר בדברי רבינו טעם הדבר שאצל לוי ובנימין לא נזכר שמם בתוך הברכה. ואפשר לומר טעם הדבר, דהנה בכל השבטים היה הברכה מיוחד לאותו שבט, על שם פעולה מסויימת שעשו. כגון בראובן 'יחי ראובן ואל ימות', שלא יזכר לו מעשה בלהה. וכן שמע ה' קול יהודה, התפלל על יהודה בצאתו למלחמה, כי הוא יעלה בתחילה. וכן בשאר שבטים. וכיון שהיה ברכה מיוחדת לאותו שבט. על שם איזה פעולה שעשו. לכן נזכר שמם בתוך הברכה. משא"כ אצל לוי ובנימין, אין הברכה משום פעולה מיוחדת שעשו, ואינו מיוחד לאותו שבט, כגון אצל לוי 'וללוי אמר תמיך ואוריך וגו', שהשאלות של האורים ותומים אינו מיוחד דווקא לבני לוי. שהרי השאלות של האורים והתומים היו לכל ישראל. ואינם בשביל איזה פעולה שעשו שבט לוי.

וכמו"כ אצל בנימין שבירכם 'ובין כתפיו שכן', שהבית המקדש יהיה בחלקם. אינו בשביל פעולה מיוחדת שעשו שבט בנימין. ולכן אינו ברכה מיוחדת שלהם. ולכן לא נזכר שמם של לוי ובנימין בתוך הברכה.

ג רש"י מפרש 'ברוך מבנים אשר', היינו שנתברכו בכמות, שיהיה מבורך בריבוי בנים, ולכן אומר 'ואיני יודע כיצד', שהרי לא מצאנו שהתברך אשר בבנים יותר משאר השבטים.

ד רבינו מפרש 'ברוך מבנים אשר', היינו שנתברכו באיכות, שהיו גבורים ראשי נשיאים ועוד, ועל זה שפיר מצאנו מקור לזה, כמבואר בכתוב בדברי ימים שמשבח את בני אשר, ולא נאמר בשאר השבטים שבח הזה.

התנאה לפניו במצות

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בברייתא המובאת בש"ס בכמה מקומות (סוכה י"ב, שבת כב"ב ביצה ל:)**תניא סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין, ותלה בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים, פרכילי ענבים ועטרות של שבולין, יינות שמנים וסלתות, אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו.**

וב'של"ה' הק' מס' סוכה (עמוד השלום) כתב: "אפילו שיחתן של תלמידי חכמים הוא תלמוד (סוכה כא:), דמכאן נראה שהיה מנהגם כן **לחבב מצות הסוכה**, וליפותה בקרמין וסדינין ולתלות בה פירות חשובין, על כן ראוי לעשות כן וכל המרבה הרי זה משובח", ע"כ.

וב'בעל הטורים' פרשת אמור מצא רמז מן התורה: "הסוכות תעשה לך וגו' באספך מגרנך רמז לנוי סוכה לעטרה בשבולים". וכעין זה בספר 'רוקח' על התורה: "רמז לנויי סוכה, מגרנך עטרות שבלים, ויקבך יינות, וכן לשון הברייתא במס' סוכה ותלה בה וכו' ועטרות של 'שבולין' 'יינות', עי"ש.

וכפי הנראה עיקר נויי סוכה הי' מפירות ומסדינין המצויירין, וכמבואר ב'מהרי"ל' (סי' ג'): "ויפה מנהג אשכנז שפורסין יריעות לנוי ומעלין את כליהם שם, וכן מטעם זה עושים עטרה בפירות ותולין אל תוך הסוכה ונקרא בלשון חכמים נוי סוכה", עי"ש.

ובמשך הזמן 'נהגו' לתלות כל דבר חשוב ונוי בסוכה, וכמבואר ב'שלחן ערוך הרב' (תרל"ח סעי' י"א): "נהגו העולם **שכל דבר חשוב תולין בסוכה** לנוי כגון סדינין המצויירין וכיוצא בהן" וכו', עי"ש.

וה'מטה אפרים' (תרכה) הביא המנהג הקדוש הזה דעוסקין בזה כל היום ביתר שאת, וז"ל: **אע"פ שעסק כל היום בתקון הסוכה לעטרה ולנאותה ביתר שאת**, אעפ"כ קודם שילך לבית הכנסת יש לו לילך לתוך הסוכה ויעיין בה, אולי ימצא בה עוד מעות שיוכל לתקן כדי שיהיה הכל בתכלית השלמות כדעתו וצביונו כפי כחו והונו, **ובזה יתרצה אל מלכו ואדונו וימצא חנו בעיני צורו וקונו, להרים בכבוד קונו והדר גאונו ויהי בשלם סכו והשמחה במעונו**", עי"ש.

ובספר 'זקן ביתו' להרה"ק ר' אליעזר מקאמרנא ז"ל כתב על המשנה באבות (ב,א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, וז"ל: "בכל מצוה ומצוה יש בהם קלות וחמורות, היינו מצוה עצמה שכתוב בתורה הקדושה היא חמורה דאורייתא, ועיטור שלה שאמרו רבנן היא מצוה קלה כנגדה וכו', מצות סוכה עצמה היא חמורה מדאורייתא מאד, **והעיטור שלה לעטר אותה בסדינים נאים ובפירות ובכלים נאים ביותר**, וכן לא להשתמש בסוכה תשמיש מגונה, ויהיו הדפנות והסכך נאה על צד היותר טוב כפי יכלתו וכיוצא בהם, זו הוא מצוה קלה וכו', זהו כוונת התנא הוי זהיר **במצוה קלה השייך למצוה חמורה** הוי זהיר בהם כבחמורה עצמה וכו', שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוה כלומר שיכול להיות **שתקבל שכר עבור מצות קלות השייכים למצות חמורות יותר ממצוה חמורה עצמה**", עי"ש.

אגב יש דיון בפוסקים **אם יש להדר לסכך תחלה ואחר כך לתלות הנוי סוכה**, ובשו"ת 'פעולת צדיק' [לחד מחכמי ורבני תימן הג"ר יחיא ב"ר יוסף צאיח זצ"ל אבד"ק צנעא] (ח"ב סי' ס"ט) כתב: "שאלת ממני על מה שנוהגים העולם לתלות נויי הסוכה קודם הסיכוך אי מצוה למעבד הכי או אם יש קפידא לסכך תחלה ואחר כך לתלות נויי הסוכה כגון ענבים ורמונים וכיוצא משאר פירות. תשובה: לכאורה נראה דיש ליזהר מהא דאמרינן

בסוכה (י:) סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין וסדינין וכו' ותלה בה אגוזים שקדים וכו' משמע דבעי תחלה לסככה כהלכתה ואחר כך יתלה בה הנויין, וכד מעיינת בה שפיר תשכח דלאו דיוקא הוא דלא נקט סדר זה אלא לומר דבעי לסככה כהלכתה מסכך כשר, כי היכי דלא להוו הנויין מסייעין לסכך להיות צלתה מרובה מחמתה, אבל אין הכי נמי אם תלה הנויין ואחר כך סיכך ליכא קפידא", עי"ש.

אולם כשנוגע אי חל קדושה על נוי סוכה לגבי מוקצה, מסתפק בפני יהושע (י: ד"ה בגמ' דלמא מן הצד) הא דקתני סיככה כהלכתה היינו לאשמעינן דדוקא היכא שהסוכה כבר היתה מסוככת כהלכתה, ואחר כך עיטרה לדפנות בקרמין המצויירין וכה"ג אסור להסתפק דהוקצו למצותן, משא"כ אם עיטר הדפנות קודם שסיכך הסכך אז לא חייל על נוי הדפנות שם איסור מוקצה כן נראה לי, ולדינא צריך עיון", עי"ש.

וכן צידד הנצי"ב בספרו ה'עמק שאלה' על השאילתות (שאילתא קכ"ו אות ב'): הברייתא דאסרה נויי סוכה דייק ותני סככה כהלכתה ועיטרה בקרמים וכו' ולא תני עיטורי הסוכה ונויה כו' אלא דוקא אם עיטר אחר שסיכך והוא לשם מצות סוכה, משא"כ אם אותם העיטורים הי' בביתו ונטל המעזיבה ונעשית סוכה לא נאסרו העיטורים עי"ש.

ויל"ע בטעם הדבר שבענין זה לעטר הסוכה, דבשו"ת 'מהר"י וויל' (סי' קצ"א) מבואר דאינו מדין ואנוהו דיש בכל מצוה, רק בסוכה צוה לנאותה **דכתיב תשבו כעין תדורו**, עי"ש, ובאמת יסוד דבריו מבואר במס' סוכה (כ"ח:): "דתנו רבנן תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, כיצד **היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות** מעלן לסוכה" וכו'.

וב'שו"ת הרשב"א' ח"א (נה) מצינו: "שאלה הא דתנן בפרק קמא דסוכה, פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה, ואיתמר עלה בגמרא אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה, ואי לנאותה כשרה נמצא זה מסכך בסדינין, ופסולת גרן ויקב הנתון למעלה אינו מעלה ואינו מוריד. תשובה, עיקר דברים אלו נראה לי שהוא ממה שכתוב (ויקרא כ"ג) בסכות תשבו, ודרשינן תשבו כעין תדורו, ולפיכך, מה שאדם עושה עיקר תקרתו ציותה כאן התורה שיהא מפסולת גרן ויקב דומה להן, ולפי שאדם נותן בתקרתו קורות המצויירות או דברים אחרים שאינן עיקר תקרה אלא טפלה לה לנוי, כדי שתערב עליו דירתו, לפיכך התירו לגבי סוכה כן, לפי שאין אילו לעיקר סכך, אלא להתנאות ולהנעים עליו ישיבת סוכה ומצווה. **ולא עוד, אלא שהוא מצווה מן המובחר להעלות שם כליו הנאים לחבב את המצווה ושתהא דירתו ערבה**, ודברים אלו ניכרין הן שאינן לעיקר סכך. וכתנתיה דמנימין תעיד דכל אימת דרטיבא מינכרא מילתא ושרי", עי"ש.

ויש מאחרוני זמנינו דלמדו מתשובה זו דמבואר דנוי סוכה הוא מדין תשבו כעין תדורו, אולם זה אינו, וכבר האיר ע"ז הגאון הגדול ר' ישראל יעקב פישער ז"ל בספר הליכות אבן ישראל (תשובה מכת"י) וז"ל: "והביא מע"כ לפרש דברי הרשב"א דאיכא מצוה לעשות נוי סוכה מהאי קרא דתשבו כעין תדורו, ולפי זה הקשה על הרשב"א דבגמרא שבת (קל"ג ע"ב) תניא זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה וכו' הרי דילפינן נוי סוכה מקרא אחרינא דזה קלי ואנוהו עכ"ד, וקושיתו מעיקרא ליתא, **דהרשב"א לא כתב דילפינן שצריך לעשות נוי סוכה מקרא דתשבו כעין תדורו, אלא כתב דנוי סוכה אינו פוסל משום תשבו כעין תדורו**, אבל לא מוזכר כלל בקרא דתשבו כעין תדורו שיש מצוה בעשיית נוי סוכה וזה נלמד מהקרא דזה קלי ואנוהו", עי"ש.

וכן מוכח בהדיא ב'תוס' רבינו פרץ' שם דהקשה כקושית הרשב"א ותי' בזה"ל: "דוקא לנאותה איכא צורך מצוה **משום זה אלי ואנוהו וכו'** בטל אגב הסוכה, אבל מפני הנשר דצורך אדם הוא ולא צורך מצוה אינו בטל אגב הסוכה", עי"ש.

ובאמת הגאון הגדול ר' יוסף ענגיל ז"ל ב'גליוני הש"ס' מס' סוכה (י. ד"ה ועיטרה) האיר על המהרי"ו ע"ז, וז"ל: "וצ"ע **דחיוב הנוי הוא כמו בכל המצוות משום זה קלי ואנוהו**", עי"ש.

וכן מבואר בספר 'נוהג כצאן יוסף' (הל' סוכה אות ב') דהוא מדין ואנוהו, וכמש"כ: "יזהר כל אדם למעט בעסקי העולם כדי לעשות סוכה נאה ומהודר בסדינין וכל מיני נוי דכתיב **זה אלי ואנוהו**, ודרשו חז"ל התנאה לפניו במצות סוכה נאה אתרוג נאה לולב נאה" וכו', עי"ש.

ובספר 'נאות דשא' מביא בשם האבנ"ז: "מדוע לא מצינו בשום מצוה שיהי' מהדרים בנוי שלה כל כך כמו בנוי סוכה ,כפי ששנינו בגמרא עטרה בקרמין ובסדינין המצויירין וכו' הלא זה אלי ואנוהו קאי על כל המצות

ליפותן ולהתנאות בהן. ונראה דהנה על הפסוק זה אלי ואנוהו מתרגם אונקלוס ואבני ליה מקדשא, ובגמ' שבת (קל"ב.) ובכ"מ דהיינו התנאה לפניו במצות. וי"ל דאלו ואלו דברי אלקים חיים דהנה ידוע שהסוכה רומזת על בית המקדש (זהר קע"ב ע"ב ובמדרש שוח"ט ב יז עה"פ שמאלו תחת לראשי), והמקדש נקרא נמי סוכת שלום **ואם כן בסוכה שייכים שני הפירושים הנ"ל בדבר אחד**, לכן המצוה של נוי גדולה כאן בסוכה יותר מבכל המצוות עי"ש ודפח"ח, ומש"כ דסוכה רומז על בית המקדש ידוע בכמה ספרי חסידות, **דסוכה יש לה קדושת המקדש ממש**, ואכ"מ להאריך בזה ועוד חזון למועד.

ומבואר באחרונים: דיש נפ"מ לדינא עד כמה צריך להוציא לצורך נוי הסוכה, דאם נאמר שהוא משום תשבו כעין תדורו הרי זה כמו שאדם מוציא ליפות את ביתו, כן מחויב להוציא על נוי סוכה כיון שהוא כעין תדורו, אבל אם נאמר שמצות נוי הסוכה הוא רק משום זה אלי ואנוהו, א"כ הוא ככל הידור מצוה שהידור מצוה הוא עד שליש מהמצוה, כמבואר בב"ק (דף ט:) ואין צריך להוציא יותר מכך.

ודבר חידוש מבואר ב'חתם סופר' מס' סוכה (דף לה:) וזתו"ד: אפילו אי ואנוהו' דאורייתא היינו שתהיה המצוה עצמה מהודרת **אבל להדרה מבחוץ כגון נוי סוכה אינו אלא מדת חסידות**, יעו"ש, ועל פי סברא זו יש שכתבו שמה שמבואר בגמרא בשבת שנוי מצוה נלמד מזה קלי ואנוהו, היינו לגבי המצוה עצמה שיעשה אותה בצורה מהודרת, ומה שכתבו המהר"י ווייל שצריך לנאותה משום תשבו כעין תדורו היינו ההידורים שמחוץ למצוה, ואם סברא זו נכונה אם כן הנוי של הסוכה הוא רק משום מדת חסידות, ואין צריך להוציא על זה הרבה וצ"ע, ודנו בזה אחרוני זמנינו.

ולהלכה מבואר בספר 'עובדות והנהגות' (ח"ג דף רפו) דהגר"ח מבריסק זצ"ל היה נוהג לומר כי המצוה שיש להרבות בנוי סוכה אינו נלמד רק מהדין הכללי של זה אלי ואנוהו והיינו שיש להרבות ביופי ונוי כל מצוה, אלא במצות סוכה יש **גם** את הענין של תשבו כעין תדורו, ומכיון שדרך בני אדם להרבות ביופי וקישוט ביתם הפרטי, ע"כ יש גם ענין להרבות ביופי הסוכה מדין הידור בקיום מצות תשבו כעין תדורו", עי"ש, דהיינו שמשם מבואר דאיכא ב' דינים בנוי סוכה, חד משום דין ואנוהו וחד משום תשבו כעין תדורו. אולם בבריסק לא נהגו לתלות נוי סוכה כלל, וגדולי גאוני בריסק נתנו הרבה טעמים לזה ואכ"מ להאריך בזה.

ובספר 'פאר הדור' (תולדות הגאון החזון איש ז"ל) מביא דהידור מיוחד היה נוהג החזון איש בקרשים אשר לדפנות הסוכה, שיהיו מהוקצעים ונאים ונרכשים על ידו בכסף מלא, והיה אומר כמה גדולים דברי חכמים שאמרו והכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל, הנה הורגלו הבריות לטרוח ולהתאמץ בהידורם של ארבעת המינים, וביותר בשל אתרוג שהתורה קראתו פרי עץ הדר ומפזרים על כך ממון רב, בעוד שלצורך סוכתו מלקט כל אחד צרור שיירי נסרים עלובים במראיתם לא תואר להם ולא נוי, שזכה בהם מן ההפקר ולא עלו לו כדי פרוטה שחוקה אחת, והוסיף ואמר הלא שתיהן מצוות שוות מן התורה, סוכה וד' מינים, זו מצוה וזו מצוה ,וכדינה של כל מצוה חל גם על הסוכה ודפנותיה החובה זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות, ולא עוד אלא שהמצוה הראשונה שנקטו בה חז"ל כדוגמא היא סוכה, 'עשה לפניו סוכה נאה', עי"ש, דהיינו דיש ליזהר הרבה דגם הסוכה יהי' נאה ביותר מדין ואנוהו.

ובאמת כבר מבואר ב'של"ה' הק' (מס' סוכה נר מצוה אות ג') דאף מן הדין די בשני מחיצות ושלישית טפח, מ"מ כדי לקיים זה אלי ואנוהו דיתנאה לפניו במצות, מצוה מן המובחר לעשות בתחילה למאן דאפשר ארבע מחיצות שלימות, ואז יקויים ג"כ תשבו כעין תדורו, עי"ש, ומבואר דיש דין ואנוהו בסוכה ממש, דיהי' מחיצות שלימות מכל צדדין, וגם יש בזה משום תשבו כעין תדורו.

ועי' בתוס' מס' ר"ה (כב: ד"ה מנא) דליכא משום בל תוסיף כשעושה ד' מחיצות בסוכה, משום דכ"ש כשעושה ד' מחיצת טפי עדיף, דהוי תשבו כעין תדורו, עי"ש, ומבואר דיש ענין לעשות ד' מחיצות משום תשבו כעין תדורו (טעם השני של השלה"ק), ולא משום ואנוהו.

ובספר 'סדר היום' כתב: "גם מדקדקים לנאותה בכל דבר נאות לה, **וזה עיקר בכל המצוות שיהיה האדם שמח וטוב לב לזכות בעשייתה עד שמפני כך עושה בה תוספת טובה יותר ממה שנצטוה מפני חבוב המצוה, ובזה יש לו שכר אחר נוסף על שכר עשייתה, ועל זה אמרו תחת אשר לא עבדת, כלומר עבדת אבל לא בשמחה**", עי"ש.

ובספר 'יסוד יוסף' (פרק ע"ז) כתב בזה"ל: "והחכם ומבין יתבונן מעצמו כי בכל מאי דעביד ליקרא דקוב"ה ושכינוייה במצוה חביבה הזו מקובל ומרוצה לפני הש"י ב"ה, ויראה לתקן לנאות ולקשט ולייפות בכל מאי דאפשר את הסוכה, ולכוון כל זה הוא עושה קישוטין לכל כנסת ישראל שהיא מקושטת ומהודרת בימים האלו ומאירות על ראש עמא קדישא" וכו', עי"ש.

בס"ד יעתא דשמיא

מיט גענפילן פון כבוד והכרת הטוב, שיקן מיר אונזער ווארימע
ברכות מעומק הלב, ארויסברענגען אונזער הערצליכן דאנק

פאר הרבנית הצדיקת תליט"א

א"ח כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

זועלכע האט געשיקט

א שיינע סכום לטובת ההוספה לכבוד יו"ט ללומדי כוללינו הק'

ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה
אויף אלע איינרע פעולות לטובה לכלל ולפרט
עס זאל אייך באגלייטן די זכותים אין יעדן צייט
ווייטער קענען ממשיך זיין עמו"ש גענזונטערהייט
פאר כ"ק מרן רבינו שליט"א שטיין צום רעכטן זייט
און זיהן פיל נחת פון די גאלדענע קייט

זואונטשן מיט דאנק אזן שטצונג:

דבני ולומדי הכולל
ובני ביתם

בני ברק יצ"ו

בירור יסוד וגדר הפסול של נוי סוכה שמופלג ד' מן הסכך

בשו"ע או"ח סימן תרכ"ז סעיף ד'

מאת הרה"ג ר' יואל שוואַרטז שליט"א
דומ"ץ בית מדרשינו 'בנין געלבשטיין' בוומסב"ג יצ"ו
מח"ס בשבילי הלכה - חבר המערכת

בו יבואר:

א – שי' רש"י ודעימיה משום אוהל מפסיק.
ב – שי' הראשונים דמופלג לא נתבטלה והוי סכך פסול.
ג – שי' המאירי ודעימי' דמופלג ד' הו"ל סוכה שתחת סוכה.
ד – הכרעת האחרונים הפוסקים.
ה – נוי סוכה המופלגין איסורו מה"ת או מדרבנן.
ו – נוי סוכה ממין כשר האם פוסל כשמופלג ד' מן הסכך.
ז – נוי סוכה שחמתה מרובה מצלתה האם פוסל במופלג ד'.
ח – שיעור הפסול ברוחב הנוי שמופלג ד"ט מן הסכך.
ט – נוי סוכה שמתחלת בתוך ד' ונמשכה אחר ד'.
י – נוי סוכה שמופלג מן הסכך ולא מן העצים המעמידים הסכך.

הנה בשו"ע (סי' תרכ"ז סעי' ד') **פירס סדין תחת הסכך לנוי, אם הוא בתוך ארבעה טפחים לגג, כשרה, ואם הוא רחוק ד' טפחים מן הגג, פסולה, ואם אינו לנוי, אף על פי שהוא בתוך ארבעה טפחים, פסולה** [ויש ליזהר שלא לתלות שום נוי סוכה רק בפחות מד' לסוכה] **(כ"ה במהרי"ל).**

ומבואר שכל נוי סוכה שמופלג יותר מד' טפחים מן הסכך, הרי זה פסול, ואין לישב תחתיו, אמנם לא נתבאר בשו"ע מאיזה טעם נוי סוכה שמופלג ד"ט פסולה, והאם זהו פסול תורה או רק מדרבנן, ובאיזה שיעור רוחב הוא פוסל, והאם דוקא בנוי סוכה שהוא מדבר הפסול לסכך בו, או"ד אפילו בניין שעשוין מדבר שכשר לסכך בו, והאם דוקא בנוי סוכה שיש בה סכך המיצל כשיעור צמ"ח או"ד אפי' באופן שאינו אלא חמתה מרובה מצלתה, וכדי לבוא לבירורן של הך דינא, נסכם בזה ג' שי' הראשונים בהך דינא, וכמה נפקותא שיוצא לדינא מבין ביאורי הראשונים וכדלהלן.

מקור הך דינא הוא בגמרא במס' סוכה (י:) **אתמר, נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה. רב נחמן אמר כשרה, רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה. ומבואר דפליגי אמוראי בסכך שמופלג טובא מהסכך, דלרב נחמן נשארה בכשרותה כיון שעשאו לנאותה, ואילו לר"ח ורבר"ה פסולה, דס"ל דעד כאן לא הוכשר סדין לנאותה כי אם באופן שעומדת סמוך להסכך, אבל אם עומדת מופלג מיניה יותר מד' טפחים דינא הוא דפסולה, אמנם בביאור הפסלות מצינו פלוגתת הראשונים, וכן מצאנו כמה דיונים בד' האחרונים הפוסקים בהגדרת הפסול, דמתלי תליא בפלוגתת הראשונים בביאורו, ולכן נסכם תחלה שי' הראשונים ואח"כ דיוני הפוסקים וכמו שיבואר להלן.**

א

שי' רש"י ודעימיה משום אוהל מפסיק

הנה בפירש"י (שם ד"ה נוי סוכה) כתב וז"ל: סדינין הפרוסין תחת סכך לנוי. פסולה משום אהל מפסיק, ואשתכח דלא גני בסוכה, ולרב נחמן, כיון דלנוי סוכה יהבינהו בטלה לגבה עכ"ל, ומבואר דזה ברור דלית בה פסול משום סכך פסול כיון שלא עשאו להגנה ולהיות מיצל, אלא דמ"מ פסולה משום שאינו יושב תחת צל סוכה אלא תחת צל אהל, ובזה פליגי רב חסדא ורב נחמן, דלר"נ כל היכא שעשאו לנוי בטולי בטלי לגבי הסכך וחשוב כיושב תחת צל הסוכה, ואילו לר"ח כל שמופלג ממנו ד' אינו בטל להסכך ולכן איכא פסולה במה שיושב תחת צל אוהל ולא תחת צל סוכה.

וכ"ה בחי' הר"י מלוניל (י' ע"ב) שכתב וז"ל: נויי סוכה. קרמין וסדינין הפרוסין תחת הסכך לנוי. כשרה, דכיון דלשם נוי סוכה יהבינהו בטלינהו לגבה ויושב תחת צל סכה. פסולה, משום דאהל מפסיק בינו ובין הסכך כשר ואשתכח דלא גני בסכה, והא דתנא נויי סכה אין ממעטין, מיירי שאין מופלגין ד', דלאו מקום חשוב הוא בפני עצמו עכ"ל, וכ"ה בפסקי ריא"ז (פ"א ה"ג או"ד) שכתב וז"ל: פירש תחת הסכך סדינים המצויירין ובגדים נאים לנאות בהן סוכתו, אף על פי שהן גבוהין עשרה ויש להן

גג טפח אינן פוסלין את הסוכה, לפי שנויי סוכה בטלין הן אצל הסוכה. ואם היו מופלגין מן הסכך ארבעה טפחים אינן חשובין כנויי סוכה, אלא הרי הן כאהל ופוסלין את הסוכה עכ"ל, וכ"ה בחי' רבינו אברהם מן ההר שכתב וז"ל: נויי סוכה כגון קרמין וסדינין ואוכלין הפרוסין תחת הסכך לנוי פסולה משום אהל מפסיק ואישתכח דלא גני בסוכה, ולרב נחמן כיון ולנוי סוכה יהבינהו בטלי אפילו רחוקים מן הסכך ד' טפחים עכ"ל.

וכ"כ הסמ"ג (עשין סי' מ"ג) וז"ל: נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה טפחים כגון קרמין וסדינים הפרוסים לנוי, רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה, והלכה כמותן שהם רבים, וטעם שלהם מפני שאהל אחד מפסיק בינו לסוכה ונמצא שאינו ישן בסוכה עכ"ל, וכ"ה בספר האגור (הל' סוכה סי' תתקע"ד) שכתב וז"ל: נויי סוכה המופלגים ממנה ד' אמות, פי' כמו קרמים וסדינים הפרוסין תחת הסכה לנוי, רב נחמן אמר כשרה דבטלינהו לגביה, ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה משום אהל מפסקת ואשתכח דלא גני בסכה עכ"ל, וכ"ה שי' האו"ז (סי' רפ"ח) וכ"כ רבינו ירוחם וכ"ה בשבולי הלקט (סי' של"ב).

וכן האריך הרא"מ בהגהותיו לדברי הסמ"ג (סק"ו) וז"ל: אע"פ שאין שם סכך נופל בם, דהא לנוי בעלמא שוינהו ולא לשם סכך, וא"כ ליכא למפסלינהו לא מטעם סוכה שתחת סוכה ולא מטעם מקבלין טומאה, מ"מ איכא למפסלינהו מטעם אהל, דאע"ג דלא הוי סככא, אהל מיהא הוו, מכיון דמופלגין ד' ולא בטלי לגבי סככא למהוי כסוכה עבה, וכיון דמפסקי בינו לסוכה נמצא שאינו ישן בסוכה, אבל באינן מופלגין ד' דאין שם סכך נופל בהן, אי אחשביניה סככה דהיינו מפני הנשר פסולה מטעם מקבלין טומאה ולא מטעם סוכה שתחת סוכה, ואי לא אחשבינהו סככה אלא לנוי בעלמא דהיינו לנאותה כשרה, דהא לית בה לא משום סוכה שתחת סוכה ולא משום מקב"ט, דהא לא אחשבינהו סככא ולא מטעם אהל מפסיק בינו לבין הסוכה דהא כיון שהן בתוך ד' בטילי לגבי סככא והוי כסוכה עבה, ואי לאו דפי' טעמא דפסול נוי סוכה המופלגין ד' שהוא משום אהל מפסיק היינו חשובים שפסולייהו הוא מטעם סוכה שתחת סוכה או מטעם שמקבלין טומאה, והוה קשיא לן והא לא אחשבינה סככא אלא לנוי בעלמא, ומ"ש מההיא דלנאותה דכשרה ואלו הכא פסולה, הא אע"ג דהתם מיירי בתוך ד' והכא במופלגין ד', מ"מ כיון דבתר דעתיה אזלינן דהיכא דאחשביה סככא כגון מפני הנשר הוי כסכך והיכא דאחשביה לנוי בעלמא ולא לסככא לא הוי כסכך, מה לי בתוך ד' מה לי במופלגין ד' עכ"ל, ומבואר שהצדיק שי' הסמ"ג ורש"י דבע"כ הוכרחו לפרש סיבת הפסול במופלגין ד' משום אוהל מפסיק, דכיון דמיירי שהניחו לנאותה הרי אין שם סכך עלה, וא"כ לא שייך למיפסל לא מטעם מקבל טומאה ולא מטעם סוכה שתחת הסוכה.

וכן נראה מוכרח לשי' ר"ת בתוס' (י' ע"א ד"ה פירס) דס"ל דכל היכא שהסכך הכשר הוא צמ"ח אינו נפסל בפריסת סדין כלל, דאמרינן דל מהכא סכך הפסול ולא ס"ל דסכך פסול פוסל כנגדו, ולפי דבריו צ"ע מאי טעמא פסולה בנוי סוכה המופלגין ממנו ד', ומ"ט לא אמרינן דל מהכא סכך הפסול, ובע"כ מוכרח דאיה"נ אין הפסול מחמת דינא דסכך פסול אלא משום דהוי אוהל המפסיק, ונמצא שאינו ישן בסוכה אלא באוהל שתחתיו.

ב

שי' הראשונים דמופלג לא נתבטלה והוי סכך פסול

אולם בחי' הריטב"א (י' ע"ב) כתב וז"ל: התם מכיון דמופלגין מן הסכך ארבעה חשיבי באנפי נפשייהו ולא בטילי מכיון דמופלגין לגבי סכך, ולא חשיבי נויין דידיה, וממעטי אוירא או פסלי ליה לסככה משום סכך פסול עכ"ל, ומבואר דסיבת הפסול בנוי סוכה המופלגין ד' מן הסכך, משום דהוי סכך פסול, ואף דאיתא בגמרא דנוי סוכה מתבטלת להסכך, זהו רק באופן שהנוי הוא סמוך להסכך אבל כשעומד מופלג הרבה מן הסכך שוב אינו מתבטלת ופוסלת משום סכך פסול.

וכ"ה בכתוב שם להראב"ד (ה' ע"א, בדפי הרי"ף) שכתב וז"ל: וטעם נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה וכו' משום דכיון דמיפלגי כולי האי לאו נויי סוכה נינהו, והוו ליה סכך המקבל טומאה עכ"ל, וכ"כ הרמב"ן במלחמות (שם) וז"ל: בנויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה וכו', דהתם סכך פסול הוא, ואם לאו משום דנוייהן אפי' אין מופלגין טפח פסולה, ואפי' לשמואל מפני שהן נוייהן הוכשרה, וכשהן מופלגין ד' זה עומד לעצמו וזה עומד לעצמו ופסולה עכ"ל, ומבואר דע"י שמופלג שוב עומד לעצמו ולכן פוסל מדין סכך פסול.

והכי מוכח מלשון הרא"ש במס' סוכה (פ"א סי' ט"ו) שכתב וז"ל: דסכך פסול שתחת סכך כשר פוסל את סכך הכשר בהפלגת ד', היינו דומיא דנויי סוכה שהן פסולין לסכך, ולא פסלי לר"נ בהפלגת ארבעה משום דלנוי עשאן ובטלן לגבי הסכך, אבל סכך פסול דעלמא פוסל את העליון בהפלגת ארבעה עכ"ל, ומבואר דכל שאינו לנוי דינא הוא דפוסלת לעולם ואפילו בתוך ד', ודוקא בנוי סוכה יש חילוק שבתוך ד' מתבטלת להסכך, ואילו במופלג יותר מד' אינו מתבטלת להסכך ופוסל.

וכן נראה בחי' הרא"ה (י' ע"ב) שכתב וז"ל: ולאו טעמיהו משום סוכה שתחת הסוכה דהא ענין אחר הוא, אלא משום חשיבות דנויין, דרב נחמן לא חשיבי ליה נויין כלל אף על גב דצלתה מרובה, ורב חסדא ורבה בר רב הונא חשיבי להו כיון דצלתן מרובה עכ"ל, ומשמע כוונת דבריו דסיבת הפסול דכיון שעומד בפנ"ע וצלתן מרובה יש לו חשיבות עצמאי שאינו מתבטלת להסכך שלמעלה מיניה ולכן פוסלת מדין סכך פסול.

וכן נראה בכוונת המהרי"ל בספר המנהגים (הל' סוכות אות"ג) שכתב וז"ל: איתמר נויי סוכה המופלגים ממנו, פרש"י ר"ל מרוחק מן הגג ארבעה טפחים, רב נחמן אמר כשרה רב חסדא

אמר פסולה. אמר מהר"י סג"ל דהוא נזהר בדין זה לתלות הנוי סמוך לגג הסכך, למען שלא יהא נדון משום סכך תחת סכך ויפסל. ורוב העולם מרחיקין את הנוי מן הסכך. יש דעות שמכשירין משום שאותה עטרה שעושים לנוי חמתה מרובה מצלתה ולא מצי פוסל דלא מיתקרי סכך אלא אם כן צלתה מרובה. ויש בני אדם שוגים ומרבים לתלות כמה מיני פירות בעטרה לנוי עד שיהא צלתה מרובה, להכי מוטב יותר לקרבו סמוך לסכך דאז לא קרוי סכך בפני עצמו גם אם צלתה מרובה עכ"ל, ומבואר מדבריו דכל שהוא רחוק מן הסכך נדונית כסכך בפנ"ע, ומשמע שכוונתו לדין סכך פסול שפוסל[1].

וכ"מ קצת בספר מצוות זמניות (הל' חג הסוכות דיני הכשר הסכך) שכתב וז"ל: ואם היה הבגד שפרס תחת הסכך הסוכה או הפירות שתלה בה לנוי רחוק מן הסכך ארבעה טפחים, הרי זה סכך שני, והוא פוסל הסוכה. והוא שאמרו נויי סוכה המופלגין ארבעה טפחים, רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה, והלכה כדבריהם עכ"ל, ופשטות לשונו שהדגיש דהו"ל סכך שני, משמע דסיבת הפסול הוא מדין סוכה שתחת סוכה.

ג
שי' המאירי ודעימיה דמופלג ד' הו"ל סוכה שתחת סוכה

בחי' המאירי (י' ע"ב) כתב וז"ל: נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה ר"ל שרחוקים מן הסכך ארבעה טפחים, ויש בהם רוחב שבעה על שבעה וצלתן מרובה מחמתן, אין אלו טפלים אצל הסכך ליקרא נויי סוכה, אלא מקום חשוב הם בפני עצמם והרי זה סוכה תחת הסוכה, וכל שכן שהוא סכך פסול עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה דסיבת הפסול בנוי סוכה שמופלג מן הסכך ארבעה היינו משום דהוי סוכה שתחת הסוכה ומה"ט דינא הוא שלא נאסרה כי אם באופן שרחב ז' טפחים כשיעור סוכה[2].

וכ"כ בספר אהל מועד (שער סוכה ולולב דרך ב' נתיב ד') וז"ל: נויי סוכה המופלגין ממנה ד' פסולה, ואף על גב דלענין פיסול סכך אין גוזרין בנויי סוכה משום דבר המקבל טומאה שאינו חשוב סכך מאחר שהם לנוי ואין בהם חשש, שני סככין שהן מופלגין מן הסכוך גזירה, ומשום סוכה ע"ג סוכה נגעו בה עכ"ל, ומשמע דודאי דמעיקר הדין אי"ז בגדר סוכה שתחת סוכה ממש, אלא דמ"מ מאחר דסו"ס הם שני סככין גזרינן אטו סוכה שתחת סוכה ולכן פסולה עכ"פ מדרבנן.

וכן מוכרח בשי' הבעל המאור (ה' ע"א) שכתב להוכיח דבדין סוכה שתחת הסוכה קיי"ל כשי' רבה ורב חסדא דשיעורו הוא ארבעה טפחים, ובתוה"ד (ה' ע"ב) כתב וז"ל: ועוד דשייך מימרא דידהו דהכא במימרא דידהו בנויי סוכה המופלגין ממנה ד', והתם פסק הרי"ף ז"ל כוותייהו, הלכך מסתברא נמי בהא כוותייהו דלטעמייהו אזלי עכ"ל, ומבואר שהוכיח ממה דקיי"ל כר"ח בדין נוי סוכה דשיעור ההפלגה הפוסל הוא בארבעה, א"כ הכ"נ בסוכה תחת סוכה הרי זה שיעורו, ומוכח שהבין דדינא דנויי סוכה היינו מדין סוכה שתחת הסוכה, ולכן שיעורו חד הוא, וזהו כהבנת המאירי ודעימיה.

ד
הכרעת האחרונים הפוסקים

והמעיין בדברי האחרונים גדולי הפוסקים יראה שכתבו לדינא דיסוד הפסול בנוי סוכה שמופלג ארבעה, היינו כפירושו של רש"י דסיבתו הוא משום דהוי בגדר אוהל מפסיק, שכן יוצא מדברי הלבוש (סי' תרכ"ז סעי' ד') שכתב וז"ל: פירס סדין תחת הסכך לנוי, אם הוא בתוך ד' טפחים לסכך כשרה, שכיון שלא פירשו לצל ולהגין מפני החמה אלא לנוי בעלמא הרי הוא בטל לגבי הסכך ולא חשיב אהל, וגם אין שם סכך עליו לחשבו לסכך פסול הואיל ונעשה לנוי, אבל אם הוא רחוק מן הגג ד' טפחים אינו בטל לגבי הסכך, והוי אהל בפני עצמו ופסולה עכ"ל, ומבואר שהעתיק כשי' רש"י דכל שלא נעשה להגנה וצל לאו שם סכך עלה, ומה דפסולה כשהוא רחוק מן הגג ד' טפחים היינו משום דהוי אוהל מפסיק.

וכ"ה בשוע"ה (סי' תרכ"ז סעי' ו') שכתב וז"ל: מותר לפרוס בסוכה קרמים המצוירים וסדינין המצוירים כדי לנאותה בין סביב הכתלים בין תחת הסכך, ואף על פי שהן מקבלין טומאה ופסולין לסיכוך כמו שיתבאר בסימן תרכ"ט, אעפ"כ אין פוסלין את הסוכה בארבעה טפחים כדין סכך פסול וכמו שיתבאר בסימן תרל"ב, ולא עוד אלא שמותר אפילו לישב תחתיהן ממש אף על פי שהן גבוהין עשרה טפחים מן הארץ אינן חשובין אהל להפסיק בינו להסכך, לפי שהן בטילין לגבי הסכך כיון שנעשו לצורך הסכך דהיינו לנאותו, ועוד שכל שלא נעשה לצל אין שם סכך עליהם, ולכך אין פוסלין את הסוכה משום סכך פסול, ומותר לישב תחתיהן לפי שהן בטלין לגבי הסכך עכ"ל.

---

1. ואף שכתב וז"ל: נדון משום סכך תחת סכך ויפסל עכ"ל, אין כוונתו לדין סוכה שתחת הסוכה, דהא כתב לדון האם פוסל בחמ"צ, ואם איתא דסיבת האיסור משום סוכה שתחת הסוכה אין שום צד בעולם שיפסול בחמ"צ, וכן ממש"כ השיעור ד' טפחים ולא זע"ז, מוכח שאין כוונתו לדין סוכה שתחת הסוכה, אלא לדין סכך פסול, וכן נראה בכוונת המצות זמניות, אף שכתב סכך שני, כוונתו דהוי סכך בפנ"ע, ולכן פוסל מדין סכך פסול.

2. אך הדברים פלואים דאם איתא דטעמא משום סוכה תחת הסוכה, ומה"ט בעי' שיעור ז' על ז', א"כ היה מן הדין שיהא הנוי סוכה בכח לקבל כרים וכסתות וכדין סוכה שתחת סוכה וצ"ע, ואף די"ל דהכא אין האיסור אלא מדרבנן, אך אכתי צ"ב דהא בסוכה שתחת סוכה ואינו מקבל כרים וכסתות דינא הוא שאין בה איסור אפי' מדרבנן.

ומבואר שהעתיק ב' הסברות בהיתרא דלנאותה, הן דמחמת שיש בו צורך הסכך בטל הוא לגבי הסכך, ועוד דכל שלא נעשה לצל אין שם סכך עלה, ומוכח דס"ל כשי' רש"י דמה שפסולה במופלג ממנה ד' היינו משום שאינו יושב בצל סוכה אלא בצל אוהל של הנוי, דאין לומר הטעם משום דהוי"ל סכך פסול, דהא לא נעשית לצל, וכל שלא נעשית לצל אין שם סכך עלה.

וכ"ה שי' המשנ"ב (סי' תרכ"ז סקי"א) שכתב וז"ל: דכיון שרחוקים ד' טפחים מן הסכך חשיבי באפי נפשייהו ולא בטלי גבי סיכוך, ונמצא שאינו יושב בצל סוכה אלא בצל נויי סוכה עכ"ל, ומבואר שכתב דסיבת הפסול הוא כשי' רש"י משום שאינו יושב בצל סוכה אלא בצל אוהל.

תמצית היוצא לנו מדברינו שמצאנו ג' ביאורים בדברי הראשונים בסיבת הפסול של נוי סוכה המופלגין ד' טפחים מן הסכך, **(א)** שי' רש"י ודעימיה דסיבת הפסול הוא משום דהוי בגדר אוהל מפסיק, **(ב)** שי' הריטב"א ודעימיה דסיבת הפסול הוא מדין סכך פסול שאינו מתבטל כשעומד רחוק כ"כ מן הסכך, **(ג)** שי' המאירי ודעימיה שנידונית כסוכה שתחת סוכה.

ולפי המבואר בדברי הפוסקים הנ"ל יוצא שנקטו לדינא כשי' רש"י ביסוד הפסול של נוי סוכה שמופלג ד"ט מן הסכך, משום דהוי בגדר אוהל מפסיק, ונמצא שאינו אוכל וישן בסוכה, וכמה נפקותא לדינא יוצא מבין הני ביאורי הראשונים, וכבר מצאנו בדברי האחרונים שהאריכו לדון בכמה דיונים בגדר דינא דנוי סוכה, דכפי הנראה מתלי תליא בפלוגתת הראשונים ביסוד הך פסלות, ונסכם הדברים כדלהלן.

ה
נוי סוכה המופלגין איסורו מה"ת או מדרבנן

יש לחקור ביסוד הפסול של נוי סוכה המופלגין ד"ט מן הסכך, האם פסולו מדאורייתא או רק מדרבנן, ולכאורה מתלי תליא בפלוגתת הראשונים הנ"ל, דאי נימא כטעמו של רש"י דיסוד הפסול הוא משום אוהל מפסיק א"כ אין הפסול של נויי סוכה המופלגין ד' כי אם איסור דרבנן, דהא כל הפסול של אוהל מפסיק אינו אלא מדרבנן, וכמוש"כ הב"ח (סי' תרכ"ז או"א) והפרמ"ג (משב"ז סק"ב) והשעה"צ (סק"א), והכי מסתבר לשי' המאירי ודעימיה דיסוד הפסול הוא משום דהוי סוכה שתחת הסוכה, מסתבר דודאי אין כוונתם דהוי ממש בגדר סוכה תחת סוכה, וכמובן, ואינו אלא בגדר איסור דרבנן מגזירה אטו סוכה שתחת הסוכה[3], אמנם אם נימא כטעמו של הרא"ה ודעימיה דיסוד הפסול הוא משום סכך פסול, מסתבר דהוי פסול דאורייתא.

ועי' בפרמ"ג (סי' תרכ"ז משב"ז סק"ב) שכתב לדון באופן שאין לו שום סוכה אחרת, האם אפשר לקיים מצות סוכה בלילה הראשונה בסוכה זו, ועי' שם שהאריך דמתלי תליא האם זהו פסול דאורייתא או רק דרבנן עיי"ש.

ו
נוי סוכה ממין כשר האם פוסל כשמופלג ד' מן הסכך

יש לחקור בפורס סכך כשר לנוי ומופלג ד' טפחים מן הסכך, האם הוא בכלל הפסול של נוי סוכה המופלגין ממנו ד' שפוסל את היושב תחתיו, או"ד בנוי סוכה שהוא ממין סכך פסול הוא שפוסלת ולא בסכך כשר.

וזה פשוט דאי נימא כשי' הרא"ה ודעימיה דסיבת הפסול של נוי סוכה המופלגין ד' מן הסכך הוא משום דהו"ל סכך פסול, א"כ פשיטא דבאופן שהנוי סוכה הוא סכך כשר, ליכא שום פסול אפילו כשמופלג ד' מן הסכך, ואע"ג דכיון שנתלית לצורך הנוי, ולא לצורך לצל, ובעלמא דינא הוא דסכך שלא הונח לצל פסול, וכמבואר בגמרא במס' סוכה (ח:), מ"מ שאני הכא דבעצם הוא חלק מן הסכך וכל עוד שהוא סכך כשר מיבטל בטל להסכך אפילו כשמופלג ד"ט מן הסכך.

אמנם אי נימא כשי' המאירי ודעימיה דסיבת הפסול הוא משום סוכה תחת סוכה, מסתבר שאין חילוק בין סכך כשר לסכך פסול, דהא כל הפסול של סוכה שתחת הסוכה מיירי בסכך כשר, ולכן פשוט הוא לשיטתם דכל נוי סוכה שמופלג מן הסכך ד"ט הרי זה בכלל סוכה שתחת סוכה שאין לישב תחתיו.

אך יש לחקור לשי' רש"י דסיבת הפסול הוא משום דהו"ל אוהל מפסיק ביניהם, ואותו נוי נעשית הגג של הסוכה באותו מקום, האם דוקא בסכך פסול דינא הכי או אפילו בנוי סוכה ממין סכך כשר.

ויש להוכיח ממש"כ הפנ"י (ר' ע"א ד"ה במשנה) לבאר לשון רש"י בביאור פסלות של סדין הפרוס תחת הסכך, ונתקשה הפנ"י מה שסתם רש"י ברישא דמתניתין דמיירי בסדין הפרוס על הסכך, ורק ביאר סיפא דמתניתין בסדין הפרוס תחת הסכך, וע"ז כתב

---

3. כן הדגיש להדיא בספר אהל מועד (שער סוכה ולולב דרך ב' נתיב ד') שהבאנו לעיל (או"ג) שכתב וז"ל: נויי סוכה המופלגין ממנה ד' פסולה, ואף על גב דלענין פיסול סכך אין גוזרין בנויי סוכה משום דבר המקבל טומאה שאינו חשוב סכך מאחר שהם לנוי ואין בהם חשש, שני סככין שהן מופלגין מן הסכוך גזירה, ומשום סוכה ע"ג סוכה נגעו בה עכ"ל, עכ"ל, הרי שהדגיש שהוא משום גזירה, וכן משמע בשיטת ריב"ב שכתב דגזרינן אטו סוכה שתחת הסוכה, ובאמת גם בעיקר דינא דשו"ע (סעי' א') מצאנו בזה פלוגתת האחרונים, דעי' בב"ח (או"א) שכתב דאי נימא דטעמא משום סוכה תחת סוכה הרי זה פסול דאורייתא, אך בפרמ"ג (משב"ז סק"ב) ר"ל דגם לפי טעם זה אינו אלא מדרבנן עיי"ש, ויתכן דבנידו"ד גם לדעת הב"ח אינו אלא דרבנן.

הפנ"י וז"ל: לא הוצרך רש"י לפרש כאן פסולא דרישא, שכבר סמך עצמו על מה שכבר פירש בסוגיא דלעיל שהצל העליון מבטל התחתון א"כ פשיטא דפירס עליה סדין מפני החמה פסולה שהרי עיקר הצל בא מחמת הסדין שלמעלה וכל סכך הסוכה כמאן דליתא דמי, משא"כ הך בבא דסיפא הוצרך רש"י לפרש האי טעמא דאהל מפסיק ביניהן דאע"ג שהצל בא מחמת סכך הכשר העליון שהוא למעלה מהסדין, אפ"ה לא אמרינן דהסדין כמאן דליתא דמי, אלא דאפ"ה פסולה משום דאהל מפסיק ביניהן ואינו יושב בצל סוכה עכ"ל, והמבואר מדבריו דסיבת הפסול של סדין הפרוס תחת הסכך מפני הנשר היינו משום אוהל מפסיק, ובפשוטו תמוה דהא מפורש בפירש"י שהדגיש דסדין הוא דבר הפסול לסכך שמקבל טומאה, והאיך קאמר טעם חדש של אוהל מפסיק, ובע"כ שהבין הפנ"י דגם לשי' רש"י אי"כ פסול של אוהל מפסיק כי אם בנוי של סכך פסול.

ואם כנים הדברים יש ליישב לשון הרמב"ם (פ"ה דהל' סוכה הי"ח) שכתב וז"ל: היו נויי הסוכה מופלגין מגגה ארבעה טפחים או יתר פסולה, שנמצא היושב שם כאילו אינו תחת הסכך אלא תחת הנויים, שהן אוכלין וכלים שאין מסככין בהן עכ"ל, וצ"ע שיש בזה סתירת משמעות שמתחלת לשונו משמע דסיבת הפסול הוא משום אוהל מפסיק שיושב תחת הנויים ולא תחת הסכך, ואילו בסוף דבריו מסיק שהן פסולין לסכך, ואם איתא דסיבת הפסול הוא משום שנידונית כאילו אינו יושב בצל סוכה, א"כ גם בנוי שהוא סכך כשר היה מן הדין שיהא פסול וצ"ב.

אמנם לפימש"כ מתיישב שפיר דס"ל להרמב"ם כמו שהוכחנו מדברי הפנ"י דכל שהנויין הוא ממין סכך כשר, אף שהוא גופיה אינו כשר לסכך כיון שלא הניחו לשם צל, מ"מ אינו גורם שיחשב כאילו אינו יושב בצל סוכה, דהא בפועל יושב בצל סכך כשר, וצע"ע.

נוי סוכה שחמתה מרובה מצלתה האם פוסל במופלג ד'

יש לחקור בגדר הפסול של נוי סוכה שמופלג ד"ט מן הסכך, האם האיסור הוא דוקא בציור המבואר בגמרא בסדין שהוא צלתה מרובה מחמתה, או"ד גם באופן שהנוי סוכה הוא בגדר חמתה מרובה מצלתה הרי זה בכלל הפסלות.

ובאמת מצאנו בזה פלוגתת הראשונים, דהנה בחי' הרא"ה (י' ע"ב) כתב וז"ל: איתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה טפחים. בנויין שצלתן מרובה מחמתן עסקינן, ורב נחמן לא חשיבי ליה נויין כלל, משום הכי אמר כשרה, ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה, והוא דהויא צלתן מרובה מחמתן, דאי חמתן מרובה ליכא מאן דפסל, דתו לא חשיבי כלל עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה דהפסול של נוי סוכה המופלג ארבעה מן הסכך זהו דוקא באופן שהנויין הם צלתה מרובה מחמתן, דאז יש להן חשיבות שאינן מתבטלת להסכך, אבל בנויין שאינם אלא בגדר חמתה מרובה מצלתה שאין להם בעצמן חשיבות של סכך שוב אינן חשיבי ומתבטלת להסכך הכשר שלמעלה מהם.

אולם בחי' הריטב"א (י' ע"ב) כתב וז"ל: אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה ר' נחמן אמר כשרה. דאכתי בטילי גבה, ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה. דכיון דמופלגין ממנה כל כך לא חשיבי ליה נויין, ונראין דברים אפילו בשחמתן מרובה מצלתן מדנקטי לה סתמא, אבל מורי נר"ו מפרש בשצלתן מרובה מחמתן עכ"ל, ומבואר דמצד פשטות הסוגיא משמע ליה דאפילו כשהם חמתן מרובה מצלתן דינא הוא דפסולה אלא שהביא בשם מורו הרא"ה דס"ל דוקא בצמ"ח פוסלת.

ועי' עוד בדברי הר"ן (ר' ע"א) שהביא פלוגתת הראשונים שכתב וז"ל: ומדקאמרי לה סתמא משמע אפילו בשחמתן מרובה מצלתן והרא"ה ז"ל לא כתב כן עכ"ל, ומבואר שהעתיק ג"כ פלוגתת הראשונים האם הפסול דנוי סוכה המופלגין ד"ט מן הסכך ניתן אפילו בחמ"צ או"ד דוקא בצמ"ח, ומד' הרא"ה הביא דזהו דוקא בצמ"ח, אבל הר"ן גופא נוטה דמדנקט סתמא משמע דאפילו באופן שהנויין הם חמתן מרובה מצלתן דינא הוא דפוסלת כשמופלגין מן הסכך ד' טפחים.

והנה אלו הראשונים אזלי לשיטתם דס"ל דיסוד הפסול בנוי סוכה המופלגין מן הסכך הוא משום דכיון דמופלג כ"כ תו אינו מתבטל להסכך והו"ל סכך פסול, ובזה פליגי שי"א דדוקא בצמ"ח יש לו חשיבות להיות נידון כסכך מצד עצמו, ולאפוקי בחמ"צ שאין לה חשיבות ומתבטל להסכך, וי"א דאפילו בחמ"צ חשוב סכך בפנ"ע, וא"כ הו"ל סכך פסול שפוסלת אפילו בחמתן מרובה מצלתן.

אמנם לשי' המאירי ודעימיה דס"ל דיסוד הפסול הוא משום דהו"ל כסוכה שתחת הסוכה, פשיטא מלתא שאין הפסול כי אם באופן שהנויין הם צמ"ח, דאם אין הנוי רק חמ"צ הרי גם בסוכה שתחת הסוכה אינו פוסלת בכה"ג, והדברים מפורשים בדברי המאירי שכתב וז"ל: נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה ר"ל שרחוקים מן הסכך ארבעה טפחים ויש בהם רוחב שבעה על שבעה "וצלתן מרובה מחמתן" אין אלו טפלים אצל הסכך ליקרא נויי סוכה אלא מקום חשוב הם בפני עצמם והרי זה סוכה תחת הסוכה וכל שכן שהוא סכך פסול עכ"ל, הרי מבואר להדיא כמו שנתבאר.

אלא שיש לחקור לשי' רש"י דס"ל דיסוד הפסול של נוי סוכה המופלג ד"ט מן הסכך היינו משום דנידון הדבר כאילו יושב תחת הנויין ולא תחת הסכך, האם גם בחמ"צ דינא הכי, או"ד רק בצמ"ח חשובה כאוהל גמור שיושב תחת צל הנוי ולא תחת צל הסכך.

ומצאנו בשו"ת אבנ"ז (או"ח סי' תס"ג או"א) דפשיטא ליה דלשי' רש"י אין הפסול כי אם באופן שהנוי עצמו הוא צלתה מרובה מחמתה, שכתב וז"ל: בנוי סוכה המופלגין ארבעה פירש"י (י' ע"ב) משום אהל מפסיק. והר"ן פירש משום דאינו בטל אל הסכך ופוסל משום סכך פסול. ונראה דהוצרך הר"ן לטעם זה להיכי דחמתה מרובה מצילתה דמשום דכמאן דליתיה לא חשיב אוהל. ומשום סכך פסול פוסל כנגדו וכבר נתבאר זה לעיל. ורש"י שלא פירש משום סכך פסול אזיל לטעמיה דהיתר לנאותו משום דאינו להגין. ולאו שם סכך עליו. ואם כן מה בכך דמופלג ואינו בטל. מכל מקום לאו שם סכך עליו וכו', ויצא לנו מזה דאם הי' חמתה מרובה תלוי במחלוקת רש"י והר"ן דלרש"י כשר דלאו אוהל מפסיק חשיב. ולר"ן פוסל כנגדו עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה דלשי' רש"י דסיבת הפסול של נוי סוכה המופלגין ד' היינו משום שנחשב כאילו אינו יושב בצל סוכה אלא בצל הנוי, פשוט הוא שלא נאסרה כי אם בנוי שצלתן מרובה מחמתן.

אולם מדברי המשנ"ב לא משמע כן, שכתב (סי' תרכ"ז סקי"א) וז"ל: דכיון שרחוקים ד"ט מן הסכך חשיבי באפי נפשייהו ולא בטלי גבי סיכוך ונמצא שאינו יושב בצל סוכה אלא בצל נויי סוכה, ואפילו אם אותן הנויין חמתן מרובה מצילתן ג"כ אסור, ויש שמקילין בשהיה חמתן מרובה מצילתן עכ"ל, הרי מבואר דאף שהעתיק רק כשיטת רש"י דסיבת הפסול הוא משום דינא דאוהל מפסיק, מ"מ העתיק פלוגתת הראשונים האם פוסל אפילו בחמ"צ או לא, ואדרבה משמע דבפשטות דינא הוא שפוסל אפילו בחמ"צ, ולפי"ד האבנ"ז הרי כל הפלוגתא לא שייכי לשי' רש"י כלל, דלשיטתו פשיטא שאינו פוסל כי אם כשצלתה מרובה מחמתה, ובע"כ מוכח מד' המשנ"ב שהבין דגם לדעת רש"י יתכן דחשוב אוהל מפסיק אפילו בחמ"צ, וכן משמע מד' השפ"א במס' סוכה (ט' ע"ב ד"ה עוד).

תמצית הדברים דזה ברור דלשי' המאירי ודעימיה דיסוד הפסול הוא משום דהוי כסוכה שתחת הסוכה, פשיטא שאינו פוסל כי אם בצמ"ח, ולשי' הרא"ה ודעימיה דיסוד הפסול הוא מדינא דסכך פסול, מצאנו פלוגתת הראשונים האם דוקא בצמ"ח או אפילו בחמ"צ, ולשי' רש"י ודעימיה דיסוד הפסול הוא מדינא דאוהל מפסיק מצאנו פלוגתת האחרונים, דשי' האבנ"ז שאינו פוסל כי אם בצמ"ח, ואילו שי' המשנ"ב והשפ"א דגם לשי' רש"י מתלי תליא בפלוגתת הראשונים הנ"ל.

ח

שיעור הפסול ברוחב הנוי שמופלג ד"ט מן הסכך

יש לעי' בהגדרת הפסול בנוי סוכה שמופלג ד"ט מן הסכך, באיזה רוחב הוא פוסל, האם שיעורו טפח כדין אוהל, או ד' טפחים כדין סכך פסול, או זע"ז כשיעור סוכה.

ובאמת בדברי המאירי מפורש להדיא שאינו פוסל כי אם באופן שהנוי רחב כשיעור סוכה דהיינו זע"ז, דעי' בדבריו שם שכתב וז"ל: נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה ר"ל שרחוקים מן הסכך ארבעה טפחים "ויש בהם רוחב שבעה על שבעה" וצלתן מרובה מחמתן אין אלו טפלים אצל הסכך ליקרא נויי סוכה אלא מקום חשוב הם בפני עצמם והרי זה סוכה תחת הסוכה וכל שכן שהוא סכך פסול עכ"ל, וזהו לשיטתיה דס"ל דסיבת הפסול הוא משום סוכה תחת הסוכה.

ולשי' הרא"ה ודעימיה דס"ל דיסוד הפסול הוא משום דהוי סכך פסול, מסתבר דשיעורו הוא כשיעור הפוסל בסכך פסול דהיינו ד' טפחים, ואילו לשי' רש"י ודעימיה דס"ל דיסוד הפסול הוא משום שאינו יושב בצל סוכה אלא בצל אוהל מסתבר דסגי בשיעור אוהל דהיינו כשיעור טפח.

אולם כל הפוסקים העתיקו דברי המהרי"ל שכתב השיעור ד' טפחים, ובאמת המעיין בד' המהרי"ל יראה שדעתו דסיבת הפסול הוא משום דהוי ליה סכך פסול, ולפי"ז צ"ע לשי' רוב האחרונים שהבאנו לעיל דס"ל דלדינא קיי"ל כשי' רש"י מ"ט העתיקו שאינו פוסל רק בשיעור ד' טפחים.

וכבר העיר בזה הפרמ"ג (משב"ז סק"ה) שכתב וז"ל: ויש לראות, סכך פסול פוסל בד' טפחים כשהוא עם סכך כשר, מה שאין כן כאן פסול הוא משום שאין יושב אלא באהל פסול, או מטעם סוכה תחת סוכה אם נאמר דשייך בסכך פסול, עיין אות א', י"ל אף שרחב טפח הוי אוהל כישן תחת המטה דאין יוצא ידי חובתו, אף שיש לומר סתם מטה רחבה ד' טפחים, מכל מקום מדסתמו משמע אף מטה שרחבה פחות מד' טפחים לא יצא ידי חובתו. ועיין סימן תרכ"ו במ"א (ס"ק ו), ואי"ה בסימן תרכ"ח (משב"ז או"א) ובשאר דוכתי אבאר עוד עכ"ל, ומבואר שכבר העיר דלכאורה לפום טעמא דרש"י היה מן הדין שיהא סגי בטפח, ומשמע מדבריו דאי נימא דלענין נוי סוכה אינו פוסל כי אם בשיעור ד"ט א"כ גם תחת המטה או הקינוף דינא הוא שאינו פסול כי אם בד"ט, אך העיר דאין שום סברא לומר כן והניחו בצ"ע.

וביותר תקשי לפי"מ שהבאנו לעיל מדברי השוע"ה והמשנ"ב שפסקו כשי' רש"י דסיבת הפסול במופלג ממנה ד' היינו רק משום דהוי אוהל מפסיק, ואעפ"כ כתבו להדיא דשיעורו הוא כשיעור הפוסל בסכך פסול, וכמוש"כ בשוע"ה שם וז"ל: במה דברים אמורים כשהן סמוכין בתוך ארבעה טפחים להסכך ואז הן בטלין אצלו, אבל אם הם מופלגין ממנו ארבעה טפחים אינן בטלין אצלו ופוסלין את הסוכה כדין סכך פסול ועל דרך שיתבאר בסי' תרל"ב עכ"ל, ומבואר דשיעור הפסול הוא ד' טפחים כמו בסכך פסול, וכ"כ המשנ"ב (סקי"ב) אהא דמבואר דבמופלג ד' טפחים מן הסכך פסולה וז"ל: היינו כשיש בהן שיעור ד' טפחים דהוא כשאר סכך פסול ששיעורו הוא בזה כדלקמן בסי' תרל"ב ואם הוא באמצע פוסל כל הסוכה מטעם זה כמבואר שם עכ"ל, ובפשוטו תמוה דמאחר שכתבו לדינא

כשי' רש"י מאי שייטא שיעור ד' טפחים, וביותר תקשי מה שהשוהו לדין סכך פסול וצ"ב.

והנראה מוכרח בהבנת האחרונים שהבינו דאע"ג דלענין פסול של תחת המטה או הקינוף מסתבר דסגי בשיעור טפח, מ"מ בנוי סוכה לכו"ע בעי' שיעור ד' טפחים, וביאוה"ד הוא דבפשוטו היה אפשר להקשות דהתינח במי שיושב תחת הקינוף שיש לו גג עם דפנות דהוי אוהל בפנ"ע או אפילו באופן דליכא דפנות אבל יש לו ד' רגלים שעלה עומד הקינוף או המטה, שזה גורם דנידונית כאוהל בפנ"ע, בהא נכון הוא דאיכא סברא שאם יושב תחתיו הרי זה יושב תחת האהל ולא תחת צל הסכך, אבל בנוי סוכה שאינו מקום בפנ"ע אלא תלוי ועומד מן הסכך, מהיכי תיתי לדון שיושב רק תחת הנוי ולא תחת צל הסכך, ולכן הבינו הפוסקים דרק אם יש שיעור אוהל חשוב כד' טפחים, בהא הוא דאפשר לדון שאינו יושב תחת צל הסכך כי אם תחת צל האהל, ושורש הדברים הוא מדין סכך פסול, דכשם דבסכך פסול העמידו חכמים שיעורו בד"ט שזהו מקום חשוב, כמו"כ תחת נוי הסוכה שאינו מקום לעצמו אלא תלוי ועומד תחת הסכך, לא חשוב כדבר בפנ"ע כי אם באופן שיש בו שיעור חשוב של ד' טפחים.

ט
נויי סוכה שמתחלת בתוך ד' ונמשכה אחר ד'

מצינו דיון בדברי האחרונים בהגדרת הפלגת ד', האם בעי' שיהא הפלגה של אויר ממש בין הסכך לבין תחלת הנויין, או"ד הגדרת הדברים הוא שקצה הנויין אסור שיהא מופלג מן הסכך יותר מד', והשאלה הוא בנוי סוכה הארוכים שאף באופן שקושרו מתחת הסכך ממש, מ"מ תלויים ועומדים מופלג יותר מד"ט, ובפשטות היה נראה מסברא דאי נימא כשי' רש"י בעי' שיהא הרחקה של שיעור אוהל מפסיק, ולכן בעי' שיהא מופלג מתחלתה ד' טפחים, אך לשי' הראשונים דסיבת הפסול הוא משום דהוי סכך פסול, אלא דעד ד' טפחים אפשר להיבטל להסכך, יש לדון לחומרא דכיון דסוף הנוי כבר מופלג יותר מד"ט שוב חשיבי בפנ"ע ואינו מתבטל להסכך וצע"ע.

ועי' בספר מנחת שלמה עמ"ס סוכה (ו' ע"ב) שכתב להסתפק בזה, וז"ל: נראה שאם הנוי עצמו גבוה ה' טפחים ותלה אותו סמוך לסכך, אע"פ שסופו מופלג יותר מד' מ"מ כיון שאין שום הפסק בינו לסכך אי"ז ממעט כיון שהוא טפל וכו', עכ"פ פלא שלא מבואר בפוסקים בנוי סוכה המופלגין ד' האם סגי בזה שאין חלל של ד"ט בין הנוי לסכך או שצריך להקפיד שלא ישתלשל הנוי מהסכך יותר מד"ט עכ"ל, ומבואר שכתב להסתפק בהך דינא, וכ"ה בספרו הליכות שלמה (פ"ז אוכ"א), ועי' שם בהערה (אות פ"ג) שכתב המו"ל דכשתלו נויי הסוכה על הסוכה היה עומד הגרשז"א ז"ל ומשגיח שימדדו היטב בכל מקום שלא ישתלשלו למטה מד' טפחים עיי"ש, ומבואר דלמעשה חשש לחומרא, וכן הובא בספר סוכה כהלכתה (ע' נ"ה) בשם חכמי ירושלים, וכ"ה בשו"ת קנין תורה (ח"ה סי' ס"ב).

אולם בקובץ מבית לוי (ח"ב ע' כ"ו אות כ"ה) כתב וז"ל: אם הנוי סוכה סמוך לגג בתוך ד' טפחים, אלא שהוא ארוך יותר וחלקו התחתון רחוק מהסכך יותר מד' טפחים, אינו פוסל עכ"ל, ומבואר דפשיטא ליה לקולא, ועי' בהערה (שם אוכ"ד) שכתב וז"ל: דהטעם שאין לתלותו רחוק ד"ט מהסכך, לפי שאז חשיב באפי נפשיה ואינו בטל לגבי הסכך, ואם תחלתו בתוך ד"ט לסכך הרי הוא בטל לגבי הסכך, אף אם חלקו התחתון רחוק מהסכך יותר מד"ט עכ"ל. וכ"ה בספר אמת ליעקב (סי' תרכ"ז).

שוב מצאתי שכבר קדומה קולא זו בספר רביד הזהב (מבעל שתילי זתים, סי' תרכ"ז) שכתב אהא דאיתא בשו"ע דבעי' שיהא בתוך ארבעה טפחים וז"ל: דהיינו שראשי הנויין יהיו בפחות מד"ט לסוכה, נראה לי עכ"ל, ומבואר שהדגיש דאי"צ שסוף הנויין יהיו בתוך ד' אלא סגי בראשי הנויין תוך ד"ט, וכן מפורש בחי' רבי שלמה קלוגער עמ"ס סוכה (י' ע"א).

וכבר העירו בזה שמדברי הראשונים שהוכיחו מדינא דנוי סוכה דקיי"ל כשי' ר"ח בשיעור הפלגה לענין סוכה תחת סוכה, הרי מבואר שהשוו הני תרי דינים, וא"כ כשם דלענין סוכה תחת סוכה פשיטא מלתא דשיעור ד"ט לר"ח הוא שיעור בעצם ההפלגה עצמה, דהא בעי' הפסק אויר של ד"ט, כמו"כ לענין נוי סוכה דינא הכי, ולפי"ז מוכח לקולא הן מדברי הבעהמ"א שהוכיח כנ"ל והן מדברי הראשונים שהאריכו לחלק ביסוד של הני תרי דינים, ומשמע דאמנם מצד הבנת ענין הפלגה כו"ע מודי דהוי שיעור בעיקר ההפסק עצמו.

י
נוי סוכה שמופלג מן הסכך ולא מן העצים המעמידים הסכך

יש לחקור לדינא בנוי סוכה שתלוי על העצים שמעמיד את הסכך, ויש ד"ט הפלגה שבין הסכך הכשר להנויין, אך אין בו ד"ט בין העצים (שניתן רק להעמיד את הסכך ולא לצל) להנויין, ונמצא דליכא הפלגה של אויר ד' בין הסכך להנויין, ויש לעי' אי כשרה או פסולה.

ונראה דמתלי תליא בפלוגתת הראשונים, דזה פשוט דלשי' הרא"ה ודעימיה דס"ל דיסוד הפסול הוא משום דהו"ל סכך פסול אלא דבתוך ד"ט להסכך מתבטל לעיקר הסכך, וא"כ בנידו"ד שיש ד"ט בין הסכך להנויין א"א להתבטל להסכך ולכן דינא הוא דפסול, אמנם לשי' רש"י ודעימיה דס"ל דיסוד הפסול הוא משום דהו"ל אוהל מפסיק, א"כ י"ל דכל עוד שאי"כ הפסק אויר ביניהם, דהא איכא עצים שמאהיל באמצע, שוב אי"כ הפלגה שיהא נידון הנויין כאוהל בפנ"ע, וא"כ לפי"מ שהבאנו לעיל שהאחרונים גדולי הפוסקים הכריעו לדינא כשי' רש"י יוצא דכל שהוא תוך ד"ט לעצים המעמידים את הסכך דינא הוא דכשרה.

הכרת הטוב ותודה עמוקה

לכבוד חברי הנהלת "והערב לישיבות" שיחיו

והערב

ונהיה_ כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך

ברגשי הערכה והוקרה, אנו מביעים את תודתנו על מסירותכם ועמליכם הרב
והשקעתכם הגדולה למען הצלחת המעמד, לטובת מפעלינו בקיץ העעל"ט,
והגעתם בעזהשי"ת להסכום הנכבד לטובת מפעלינו.

הלא המה

מו"ה **שלמה פעדער** הי"ו

מו"ה **פסח יהודא קאהן** הי"ו

מו"ה **טובי' ליפא גראס** הי"ו

מו"ה **יושע השרש גליק** הי"ו

מו"ה **מענדל מאיר גליק** הי"ו

**בזכות פעולתכם ומסירותכם יכולים להמשיך ולסייע להבחורים שיחיו
להעניק להם את האפשרות להתחזק ולבנות את עתידם**

יהי רצון שתזכו לראות פירות טובים מכל מעשיכם הטובים,
ותתברכו בכל מילי דמיטב, מתוך הרחבה, נחת, הצלחה וסייעתא דשמיא.

ובחדא מחתא - ברכת מזל טוב

לידידנו היקר והנכבד הרה"ח ר' פסח יהודא קאהן הי"ו

חבר ההנהלה ובריח התיכון של מפעלינו

לרגל הולדת בתו בשעה טובה ומוצלחת!

יהי רצון שתזכה לגדלה לתורה, לחופה ולמעשים טובים מתוך רוב נחת דקדושה, בריאות, אושר ושמחה,
ותזכו לראות ממנה ומכל יוצאי חלציכם רוב נחת עד ביאת גואל צדק.

מזל טוב! מזל טוב!
ובשורות טובות תמיד!
בכבוד ובהוקרה רבה

לזאב לאנדא · הרב סיני זיטלבוים · הרב שמעלקא קלין
הרב אשר לעזר מיללש · שולי ברינפעלד

מאת הג"ר יחזקאל שרגא שטיין שליט"א מרבני בוללינו ומסב"ג

הכנה לחג הסוכות

פתיחה

יו"ט סוכות ומצותיו הם כלים להמשיך השפע שהתחיל להימשך למעלה בימים נוראים שיהי' למטה, ושיהי' מחולק השפע שבין האומות לעם ישראל

הנה אף שבפסוקים משמע דיו"ט סוכות הוא יו"ט של השלש רגלים ואין לו קשר עם היו"ט שבתחילת חודש תשרי, מ"מ מדברי המדרש ובפרט מהזוה"ק בכמה מקומות מוכח סדר מיוחד שבחודש תשרי, מתחילין בר"ה יו"כ ימי דין וממשיכין בימי סוכות ושמינ"ע ימי חסד, וידועים דברי הזוה"ק שמאלו תחת לראשי אלו ר"ה ויו"כ, וימינו תחבקינו אלו סוכות שהקב"ה מסבב אותנו בדפנות הסוכה.

אולם עדיין צריך ביאור שאר מצות ימי החג, ה"ה **מצות נטילת ד' מינים**, למה נוטלים דייקא אלו, למה מנענעין בהם בכלל, ולמה בשעת הלל דייקא, ולמה מקיפין בהם את המזבח, ובזמנינו את הבימה שהם"ת עליו שהוא במקום המזבח, ולמה צועקים בשעת מעשה הושענא, [שהוא ביטוי של תפילה שאין בדומה לו בכל השנה], וכמו"כ בהג נידונין על המים, ובעבורו **מנסכין מים ע"ג המזבח** בימים אלו, ובעבורם שמחים בשמחת בית השואבה בלילי סוכות, מהו הקשר שבין דין על המים להדין שבתחילת חודש תשרי, וגם **ענין ע' פרים**, שהוא לצורך הע' שרים, מהו הקשר ליו"ט סוכות דייקא.

והענין יובן בדברי הרמ"ק בספרו אור יקר פ' נח (ע' ל"ש) דבהתחלת השנה בי' ימים הראשונים דנים ונמשך השפע רק למעלה בשורש הבריאה בעולמות העליונים, ואחר יו"כ במשך הד' ימים יש ד' ימים שבהם מתפשט השפע לד' רוחות העולם, ואח"כ נכנסים למעלה הע' שרים שתחתידם הוא הנהגת העולם הע' אומות, וכל א' מקבל חלק השפע המגיע לו כדי שיוכל האומה שתחתיו להמשיך לחיות בשנה הבאה, בו בזמן באים עם ישראל ומעוררים שהשפע הנשפע לידם לצורך קיום העולם יהי' על ידינו שהם יקבלו השפע מן הקדושה, ויהי' ידינו על העליונה שאנחנו נהי' המשפיעים לעולם, דעי"ז הם נכנעים לנו, ולא ח"ו להיפך כשנצרך לנו לקבל על ידיהם, לפיכך מקריבים ע"ג המזבח בכל יום פרים המרמז על מדת הדין שהוא כנגד האומות, ס"ה של ע' פרים במשך ימי הסוכות, ומתמעטין והולכין.

בו בזמן **נוטלים אנו ד' מינים** שהם מינים שאינם תחת הנהגת שר, רק תחת הנהגת הקב"ה בעצמו, לעורר שהשפע הנשפע לנו באה מהקב"ה בעצמו ולא ע"י השרים, דכמו שד' מינים אלו אינם תחת השר כמו"כ אנו עם ישראל מושגחים ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י השרים, ומשיכים שפע לשנה הבאה ע"י המינים האלו, ולפיכך **מנסכים מים ע"ג מזבח**, וכן נוטלים המינים הגדלים על כל מים לעורר לרצות על המים, דמים מרמז על שפע הנשפע למטה, דאחר שנכתב ונחתם שנה טובה בשורש, צריכים להמשיכו למטה בצורה של מים, ובו בזמן שאנו עוסקים להמשיך השפע לאומה"ע ע"י הע' פרים, בו בזמן אנו עוסקים להמשיך השפע לנו בצורה של מים, ובקשר מיוחד בין השי"ת לעמו ישראל בלי אמצעי של שרים ואומה"ע.

לפיכך אחר שנוטלים הד' מינים ומנענעין בו ומעוררים השפע של מים להמשיכו למטה, **מקיפין את הבימה ואת המזבח**, **וצועקים הושענא**, פי' עושים היקף ומחיצה להבדיל בינינו ובין האומה"ע כמו חומה, וצועקין הושענא פי' שהקב"ה יפנה לנו, הושע מל' וישע אל קין שיפנה לנו בקשר מיוחד וישפיע לנו, שלא באותה צורה שמשפיע להאומה"ע [ואחר ההקפות בד' מינים ואמירת הושענא, קורין בתורה ומתפללים תפילת מוסף, בו ממשיכין השפע לע' שרים ע"י הע' פרים].

ומה"ט מצינו קפידא **שלא להכניס גוי לתוך הסוכה** (יסוד יוסף פע"ז ע"ש דמעתיק הזוה"ק פ' נח עליו האריך הרמ"ק הנ"ל), כיון דכל מגמת היו"ט הוא להיפרד מהם, להמשיך להם שפע לחוץ כדי שלא יבואו לקבל השפע עמנו, ולעשות פירוד חדש לכל השנה בין הע' אומות לעם ישראל.

עד כאן הוא באופן כללי, ונבאר בעזהי"ת יותר פרטי כל חלקי מצות הד' מינים, דהנה שאר מצוות זמניות כמצה ושופר וגרות חנוכה, מוכן היטב עפ"י פשט המכוון בו, ובנקל יכולים להתחבר בו, משא"כ נטילת ד' מינים כשמצד אחד ידועים הפלגות נוראות הכתובים בספה"ק על נטילתן ועל הנענועים בו, ומצד שני חסר ההבנה שבו, מהו המיוחד שבמינים אלו, כיון שלא ניתקן על שום מאורע כמו שאר מצוות זמניות, ומהו ענין נענועים בכלל, ומה הקשר בין מינים אלו לאמירת הלל.

נטילת ד' מינים והנענועים בהם

חמשה אופנים איך מקיימים מצוות עם הד' מינים

א נוטלים אותם:

מן התורה החיוב הוא רק ליטלו בידו לרגע אחד, וכיון שנטלו בידו יצא בזה חובתו מה"ת, וכלשון הגמ' (סוכה מב.) מדאגבי' נפק בי', [ונוגע זה למעשה, לגשת לנטילת המינים ברגע הראשונה בצורה שאז ממש הוא מקיים עיקר המצוה, ומכאן ואילך הוא בחינה הנקראת בגמ' שירי מצוה, אף שהוא חבוב וחשוב מאד].

ב אומרים בהם את ההלל:

בגמ' פסחים (קיז.) אפשר ישראל נוטלים לולביהן ואין אומרים הלל, מבואר דצורת נטילת הד' מינים הוא עם אמירת הלל עליו ועמו, (וכמו ששמעתי הגדרה בזה, דבר"ה מתפללין עם שופר, וכל' הגמ' לזכרון אתי, כי אתה שומע קול שופר, דע"י השופר מעלין את תפלתינו, ביו"כ מתפללים בתענית, וכמבואר במס' תענית, דתענית הוא צורה לקבלת תפילה, ובסוכות מתפללים וקורין הלל עם ד' מינים בידם, והכל לקיבול תפילות).

וכן מוכח במדרש רבה ויקרא (ל' נ') ועם נברא יהלל י–ה, דאחר שבר"ה הקב"ה ברא אותנו כברי' חדשה, מה עלינו לעשות ליקח אתרוג ולולב ולקלם בהם הקב"ה, וזהו יהלל י–ה, ע"כ. כלומר חוץ ממה שנוטלים הד' מינים כדי שנוכל לנענע בהם במזמור האחרון שבהלל הודו תחילה וסוף, נוטלים אותם כבר מתחילה כדי לומר עמהם גם חמשה פרקי ההלל הראשונים.

ויש לציין: לדברי הגר"א בב' מקומות, א' על מש"כ המחבר סי' תרמ"ד לברך על הלולב אחר שמונ"ע לפני הלל, מציין הגר"א לגמ' הנ"ל, כראי' דכתוצאה מנטילת לולב צריך תיכף לומר עליו ועמו את ההלל, וכן מצינו עוד בגר"א או"ח סי' כ"ב שכתב ליישב קו' התוס' (סוכה מ"ז), כלפי שמצינו דבכמה מצוות מברכין עליו שהחיינו, ובכמה אין מברכין עליהם, כ' הגר"א עפ"י הגמ' הנ"ל, דקריאת הלל אינו מצוה בפני עצמה אלא כתוצאה מנטילת לולב.

ג מנענעים בהם:

(א) בשעת הברכה, ואח"כ בשעת הלל וכדלקמן.

אגב: בזמן הראוי לברך על הד' מינים, עפ"י שורש הדברים מבואר באריז"ל בהדיא שהוא אחר שמונ"ע ולא לפניו, (וכמ"ק בלשון המחבר תרמ"ד, שהרחית אחר הזורת התפילה נוטלים הלולב ומברכין), אולם היות שבזמניהם ובמקומם לא הי' מצוי סוכה אצל הבית המדרש, ומצד שני יש מעליותא הרבה עפ"י פנימיות לברך על הד' מינים בתוך הסוכה, לפיכך העדיפו ברוב מקומות מלברך במקומו הראוי שהוא אחר שמונ"ע לפני הלל ממש, ונטלוהו וברכו בבוקר לפני התפילה, אולם האריז"ל גופי' כתב מה טוב הי' אם הי' שייך לברך אחר התפילה בסוכה, ובזה יצא שני ענינים ביחד, וכן נהגו אצל הרבי מלובלין וכן אצל העטרת צבי, וכן המנהג כהיום בכמה מקומות.

[ועד היכן הדברים מגיעים בחשיבות הענין לברך רק אחר שמונ"ע יש לציין לבקיצור כוונת לרמח"ל, שכתב להתפלל ביחידות בביתו ויברך על הד' מינים אחר השמונ"ע בסוכתו ואח"כ ילך לביהמ"ד להלל עם הציבור].

ויש לציין: לדברי הרמ"ק השולל בהדיא חידושו של האריז"ל בענין נטילה לולב בסוכה דייקא, וז"ל (באור יקר לתיקונים פרק ב' ע' קל"ג) **ויש שרצו ללמוד מכאן שלולב ניטל בסוכה ואין להם על מה שיסמוכו**, דהכא לא קאמר אלא סוד קיום המצוה שאנו מקיימים בימים אחדים מצות אלו,

לא שינטל לולב בסוכה אלא בבית המקדש או בבית הכנסת כדמוכח בגמרא.

ד' מקיפים בו הבימה בכל יום פעם אחד ובהושענא רבה ז' פעמים:

בזמן שבית המקדש הי' קיים הקיפו המזבח, ובזמן הזה מקיפים הבימה שהוא במקום המזבח.

ההקפה נכלל מב' עבודות: א' עצם פעולת ההקפה, ב' הדיבור בשעת מעשה, שהוא צעקת הושענא [ובלשון האריז"ל, נעשה תיקון ע"י אד"ם, אדם דיבור מעשה, הא'דם מקיף, עם ד'יבור, עם מ'עשה שאוחז הד' מינים בידו].

ה' אוחזים בהם בכל היום מחמת חיבוב מצוה:

כמנהג אנשי ירושלים המובא בגמ' סוכה מ"א:, ומוזכר ברמ"א תרנ"ב א', ובלשון הרמ"א: הוא בגדר לחבב המצוה, ובלשון התום' (ל"ט. ד"ה עובר לעשייתן): יש בדבר מצוה מן המובחר (ויל"ע למה אינו דומה לדברי מהר"ל בספרו גבורת ה' פמ"ח, דכל מצה שאוכל בליל פסח אפי' יותר משיעור הרי זה מקיים מצוה ממש, ולא סתם חיבוב מצוה, וצ"ב).

החילוק שבין נטילה ביום ראשון לנטילתן בשאר הימים

ידוע דנטילה ביום ראשון הוא מה"ת, ונטילת ד' מינים בשאר הימים הוא מדרבנן, אולם ראוי להתבונן דבזה נשתנה גם טעם המצוה והגישה להמצוה בנטילת ד' מינים בשאר הימים, דכיון דנטילת ד' מינים בשאר ימי סוכות הוא משום תקנת ר' יוחנן בן זכאי, ציון הוא דורש לה מכלל דבעי דרישה, נמצא דנוטלים הד' מינים כדי לזכור את הבית המקדש ששם הי' מצוה ליטול המינים בכל ימי המועד, נמצא דהגישה של נטילת ד' מינים ביום ראשון הוא מחמת עצם המצוה מה"ת של יום זה, ונטילת ד' מינים בשאר ימים הוא גם כדי להתקשר עם הבית המקדש.

(ואגב: יש לציין דמצינו בחז"ל: **(א)** הרבה דינים שתיקנו משום זכר לחרבן הובא בשו"ע סי' תק"ס, ושם הוא הגדר לזכור ולקונן על מה שחסר לנו, **(ב)** ומצינו מושג נוספת והוא לומר פסוקי קרבנות כדי להשלים מה שחסר לנו ע"י הרבן ביהמ"ק שאין יכולים להקריב קרבנות בפועל, והוא גדר של השלמת החסרון הנגרם לנו ע"י חורבן בית המקדש, אולם **(ג)** כאן מצינו מושג נוספת שאין בדומה לו, שעושים פעולה חיובית של עשיית מצוה כדי לזכור את הבית המקדש, שלא באופן חורבן והעדר אלא אדרבה עושין מה שעשו בבית המקדש ולא כדי להשלים החסרון, רק כדי לזכור את הביהמ"ק).

עד כאן נתבאר הה' אופנים של קיום מצות ד' המינים כעת נתחיל בס"ד לבאר בקצרה הטעמים שבכל אלו אופני המצוה.

טעם ד' מינים עפ"י פשט

במדרש רבה (אמור פרק ל') מצינו הרבה ענינים ורמזים על נטילת ד' מינים, ונעתיקם בקצרה ממש, א' להראות דיתן נצח, שנמחלו עונותיהם ביו"כ. ב' להודות ולהלל בהם להקב"ה על שנתן להם חיים חדשה, ועם נברא יהלל י–ה, עם שנברא בר"ה ויו"כ, יהלל עם הד' מינים. ג' מרמז על הד' כיתות שבבני ישראל. ד' לרצות על מים במינים אלו הגדלים על כל מים (וכ"ה בתמ' תענית ב:), ה' מכוונים כנגד ד' אברים ראשים שבאדם, העין השפתים השדרה והלב.

בספר החינוך מצוה שכ"ד מהדש, דמינים אלו מביא שמחה ו'צונו השי"ת לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל ששמחת לבנו לשמו ולכבודו, וידוע מצד הטבע כי ד' מינים אלו כולם משמחים לב רואיהם', עי"ש.

וידוע כלל גדול כל היכא שמצינו בנגלת התורה אריכות של הרבה טעמים, בודאי יש בתוכו טעם פנימי שהוא הבריח התיכון של כל הטעמים, ונעתיק מה שמצינו בפנימיות התורה בטעם הד' מינים.

נטילת ד' מינים עפ"י פנימיות

הד' מינים מרמז על ד' אותיות שם הוי'

ענין זה ידוע וכן אנו אומרים בנוסח לשם יחוד (שמקורו מבעל שערי ציון, מגדולי המקובלים בהרז, והרבה ענינים עפ"י פנימיות נכנס לסידור על ידו, לדוגמא התפילה שלפני עטיפת טלית), אותיות שמך המיוחד תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, אולם יש לידע דאין המכוון דעפ"י תורת הרמז הוא מרמז להשם הוי' הק', אלא המכוון הוא דעפ"י פנימיות התורה עיקר הסיבה שנוטלים ד' מינים הוא כדי ליאחז בדבר גשמי שעל ידו זוכים בביכול לידבק בשמו ית', וכדלהלן:

(א) שורש הדברים כבר מצינו בויקרא רבה (ל' ט) **פרי עץ הדר זה הקב"ה**, כפות תמרים זה הקב"ה, וענף עץ אבות זה הקב"ה, וערבי נחל זה הקב"ה, ומביא ראי' ופסוק על כל א' וא'.

מדרש זה הובא **בריקאנטי הידוע המובא בב"י** (תרנ"א י"א,

ומשם לבאה"ש שם סקכ"א), שמספר על עצמו שחלום לו בליל ראשון של סוכות, שאשכנזי שהתאכסן אצלו ור' יצחק שמו, כותב השם הק' ומרחיק הה' אחרונה משאר ג' אותיות, וכששאלו למה אתה עושה כן, השיבו שכן נוהגים במקומו, ואשתומם על המראה ואין מבין, ואח"כ כשנתעורר ראה שהאורח נוהג להפריד האתרוג משאר ג' מינים, אז הבין החלום עפ"י המדרש הנ"ל דהד' מינים מכוונים להד' אותיות הוי'.

(ב) ומפורש כן ברעיא מהימנא (פ' אמור ק"ד.) **והאי רזא אוקמינא חבריא כמה דקב"ה נטיל לון בהני יומין וחדי בהון** (הכוונה למצות סוכה), **אוף הכי ישראל נטלי לי' לקוב"ה לחולקיהן וחדאן בי'**, ודא הוא רזא דלולב ומינין דבי'.

(ג) בזוה"ק (ויחי ר"כ.) **לולב אתרוג הדס וערבה דכלהו אחידן בשמא קדישא לעילא**, ועל דא בעינן לאחדא לון (כלומר לשלם) ולמעבד בהון עובדא (כלומר לעשות בהם נענועים) <u>בגין לאתעברא חדוה הדוא דאחיד בי'</u> (לעורר שמחה למי שהוא אחוז בו, כלומר הקב"ה), וכתב במקדש מלך על הזוה"ק שם: דאע"ג דעל הרבה צמחים יש בהם רמזים לשמות הק' (להזנמא אזוב) אבל הד' מינים יש בהם הארה ממשית משם הוי'.

(ד) וז"ל האור יקר על זוה"ק (תצוה קפו:) דלית לך מלה בעלמא דלא אית ליה דוגמא לעילא, **ולזה הלולב הזה דוגמתו למעלה וכן שאר המינים יש להם רוחניות ודוגמא לעילא שבנטילתם ונענועם אנו מנענעים רוחניותם ופועלים למעלה**, ובעי ישראל לאתאחדא ברזא דא דמהימנותא, **שנטילת הלולב כמי שאומר הרי כאן רמז אמונתי ועבודתי.**

ביאור הדברים: כלל גדול הוא דהשי"ת הטביע בטבע העולם, שע"י שאוחזים בדברים גשמיים למטה נחשב כאילו אוחז בדברים רוחניים שלמעלה, וכל דבר כפי ענינו ושורשו וזמנו, לענינינו אלו הד' מינים ע"י שיאחוז בו איש הישראלי בימי סוכות, הוא כאילו אוחז בשם הק', אולם רק איש הישראלי זוכה לזה ולא האומה"ע, כנתבאר במגיד דבריו ליעקב (אות רס"ו): דרק איש הישראלי כיון דשורשו הוא בשמות אלו לפיכך יש בכוחם ע"י האחיזה בד' מינים לעורר שורשם למעלה, אבל אומה"ע שאין להם אחיזה בהשמות למעלה אין מועיל להם במה שהם אוחזים בהם למטה, ע"כ.

ובהקדמה זו יובנו הרבה ענינים, כדלהלן:

א' בד' מינים אין שולט עליהם שום שר רק השי"ת בעצמו.

כ"ה באור יקר פ' נח סג: (ע' ל"ט), ובאלשיך הק' (ויקרא כ"ג מ'), ובס' סדר היום (בכוונת הלולב), בני ישששכר מאמר י' אות כ"ד, ובהגהות מהרצ"א על זוהר ויחי הנ"ל.

במגלה עמוקות על סוכות מאריך בזה ומפרש בזה כמה פסוקים: **(א)** ושמחתם לפני ה', פי' ושמחתם במה שהוא לפני ממש, ולא לפני השרים כלומר הד' מינים. **(ב)** ולקחתם לקיחה תמה, פי' חז"ל לקיחה תמה, כלומר עפ"י הריקאנטי דע"י נטילת הד' מינים ביחד הם מאחדים השם ה' שיהי' תמה. **(ג)** עבדו את ה' בשמחה, בואו לפניו ברננה, בואו במה שהוא לפניו כלומר הד' מינים שהם לפניו ולא לפני שום שר, ברננה בזה יאמר רננה בשעת הלל. **(ד)** וע"ז מרמז הפסוק (המובא בתוס' סוכה כמקור לנענע בשעת הלל עם הד' מינים) **אז** <u>ירננו עצי היער</u>, ובאיזה עצים ירננו, <u>לפני ה'</u> בעצים שהם לפני ה' כלומר הד' מינים, כי בא לשפוט הארץ, בר"ה ויו"כ, ואח"כ בסוכות מרננים עם הד' מינים בשני מקומות, בשעת הודו ובשעת אנא, כמרומז בהמשך הפסוקים, הודו לה' וכו' ואמרו הושיענו, וממשיך הפסוק, והצילנו וקבצינו מן הגוים, דכל כוונת יו"ט סוכות ומצות סוכה ליפרד מן הגוים.

ב' בכח זה ניצולים מיצה"ר.

באלשיך הק' סוף פ' אמור הביא דברי הזוה"ק הנ"ל, וכ' בזה"ל: ולכן להביא כוונתו יתברך אל הפועל, צריך עזר משד-י כי רב מאד כח היצר הרע ופיתויו הרב, כי לא ישקוט עד יחטיאנו לא אחת ולא שתים כי אם על כל עון ופשע וחטאה יאחזנו ולא ירפנו, על כן אלקינו מרחם כאב את בנו ירצה תקננו בעצה טובה מלפניו, ויאמר **ולקחתם לכם להנאתכם ולטובתכם להיות לכם לעזר ולהועיל** פרי עץ הדר וכו', שהוא לספר הזוהר (ויחי ר"כ) ארבע אותיות של שם המפורש אצלם, ויהיה כי ביום הראשון לחשבון עונות, בצל שם הגדול הזה נחסה ונייחד אותיותיו, להיות לנו לחומה ולמחסה מזרם היצר הרע וממטרות עוז שם ה' בו נרוץ ונשגב.

ג' זהו גודל השמחה ע"י הד' מינים.

וממשיך שם באלשיך: ולפי זה מה שסמך ואמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, יהי' לומר **כי בארבעה מינים אלו אשר השם בם תזכו לשמוח <u>לפניו</u>, כי גם הוא יתברך נמצא אתכם, ותהיו לפניו שמחים בכל טוב.**

וזהו הביאור בדברי החינוך דד' מינים אלו בטבעם משמח, וכדברי האלשיך.

ד' זהו הוראה שאנחנו בנים למקום דרך בן יכול להשתמש בשרביטו של מלך.

כ"ה בבני יששכר מאמר י' אות י"ח, ומבאר בשם החיד"א: דמה"ט נוטלים אותה אחר יו"כ להורות שנתכפרו עוונותינו, דאב שמחל על כבודו כבודו מחול, לא כן מלך.

ובזה יובנו דברי המדרש, איך ע"י המינים אלו הוא ראי' שדידן נצח, דמי שנוטל שרביטו של מלך הוא ראי' שנצח, ושהוא מחובר להשי"ת.

ה' מה"ט הוא מטיל פחד על האומות.

כמו שאומרים בלשם יהוד ויראו מגשת אלי, ובזה לוחמים כנגד השטן, גירא בעיני דשטנה, ועצרים רוחות רעות, כדלקמן.

בספר דרך ה' (לרמח"ל): וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דבגמ' הורש פסוק זה על תפילין שיש בו כ"א אזכרות) קאי על הד' מינים שהם מכוונים נגד ד' שמות הק', והוא מביא יראה לאומה"ע.

ו' מה"ט הוא רמז לכל חלקי עם ישראל וכן לאברי האדם.

דכיון דהוא מרמז על שלימות של כל ד' שמות הק', הוא מרמז ג"כ על כל מציאות של שלימות הן האדם עם כל אבריו הכלליים, והן האומה הישראלית עם כל המדריגות שבו.

נענועים עפ"י פשט

בענין נענועים יש לברר כמה ענינים, וכל ענין נתבאר ע"י חלק אחר שבתורה. **א'** למה מנענעים עם הד' מינים ולא סגי בעצם נטילה כפשטות הקרא ולקחתם לכם (נתבאר במיטרא של אמוראים), **ב'** כיצד מנענעים (נתבאר בברייתא), **ג'** היכן מנענעים (נתבאר במשנה), **ד'** למה מנענעים דוקא שם (נתבאר בתוס' ורא"ש שם).

שאלה א וב כיצד מנענעים ולמה מנענעים בצורה כזו

יש להתבונן הרבה דבנוסף לעצם מצוה של נטילת ד' מינים, המרמז לכמה ענינים, עפ"י פשט ופנימיות, ניתוסף מצוה מיוחדת של נענועים עם הד' מינים, ומצינו בגמ' (סוכה לז:) דמעתיק ברייתא לגבי שתי הלחם ושתי כבשי העצרת, דנענועים בכל מקום הם לשש רוחות העולם, כלומר מוליך ומביא לד' רוחות, ואח"כ מעלה ומוריד. ובטעם הנענועים מצינו בגמ' שם, מימרות אמוראים, ג' סיבות למה מנענעים:

א' א"ר יוחנן: מוליך ומביא למי שהד' רוחות שלו.

ב' במערבא מתנו הכי וכו': מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים [ב' מימרת אלו נאמרו בגמ' לענין תנופת שתי הלחם ושני כבשי העצרת, (ועבודה זו אין לנו כ"ז שאנו בגלות בעוה"ר), אלא דרבא מוסיף דטעמים אלו שייך גם לגבי לולב וד' מינים].

ג' רב אחא בר יעקב אמר: דין גירא בעיני' דשטנא [**עפ"י פשט:** פירש"י הרי זה לחין בעיני השטן, שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול המצות, ע"כ, לכאורה משמע מדבריו דלא זהו סיבת הנענועים, רק דבעצם עשיתינו את הנענועים מחמת איזה טעם שיה', אנו מורין חיבב מצוה, וזהו לחין בעיני השטן].

אולם **עפ"י פנימיות**:

בעצם כוחו של הד' מינים לגרש ולבער את הרע, וכלשונו של הר"ר מענדעלע זי"ע במנחם ציון: הד' מינים הם כמו מכבדות לכבד ולטאטא בהם כל רשעי ארץ, וממשיך: ודבר זה הוא אמת ויציב גמור, כמו שהייתי רואה אותו למראה עינים, שכל ישראל בורא לעצמו שבעים אומות, וצריך להכניעם, ועל כן אנו נוטלין הארבעה מינים הללו ונלחמים בהם עם כל המקטריגים והמעיקים, **שד' מינים האלו הם הכלי זיין שלנו**, ובהם מוליך ומביא מעלה ומוריד, שכל מקום שיש שם מקטרג ומסטין על ישראל כלם יפלו תחת רגלינו ולא יוכלו קום.

איך הד' מינים במיוחד מרמזים על כל הני ג ענינים:

עפ"י הנתבאר לעיל דהד' מינים מרמז על ד' שמות הוי', נמצא דכשאוחז בהם ומנענע בכל צד משש רוחות העולם הוא מורה איך הוא ית' בורא ושליט בכל צדדי העולם, וכן

ע"י שמנענע ומכנים קדושתו ית' בכל מקום שבעולם בזה גופא הוא מגרש ומבער רוחות רעות (דהמכוון על כל מיני ואופני רע שבעולם), דהכלל הוא במקום שהקדושה מצוי' שם מאליו בטלים כל הרע (ע' בזה באמ"ח תרומה כ"ה ג'), וכן בזה גופא הוא לוחם בשטן ויצה"ר והוא גירא בעיניו, וכן יובן בזה המדרש שבתוס' המובא לקמן דע"י שאוחז בד' מינים הוא מורה שנצח בדין בימים נוראים, דהכוונה בזו שאוחז בשמות הק', הוא ראי' דהשי"ת קרבנו לו בימים נוראים.

שאלה ג' וד' היכן מנענעים ולמה מנענעים במקומות אלו

הנענועים שבשעת הלל:

במתני' (לז:) נחלקו ב"ש וב"ה היכן מנענעין, ושי' ב"ה: לנענע בהודו תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא.

כלומר: כל הנענועים הם בשעת אמירת מזמור האחרון המתחיל הודו, (וזהו לשון המשנה בהודו תחילה וסוף), ומזמור זה שונה מכל שאר המזמורים שלפניו, שהחמשה מזמורים הראשונים של הלל כולם מסתיימים בהללוי' (וגם מזמור בצאת ישראל י"א שהוא מזמור אחד עם לא לנו, ע' ברמב"ם הל' חנוכה ג' י"ג ובמרכבת המשנה שם, וכ"מ במס' סופרים כ' ט') שהם מזמורים הנאמרים בצורה של הלל, שהם שבח והלל כללי להשי"ת. לאידך גיסא המזמור האחרון מתחיל בהודו ומסתיים בהודו, שהוא מזמור הנאמר בצורה של הודאה על נס פרטי, לפיכך הנוסח שם הוא בלשון יחיד, (קראתי י–ה, עננני, לי בעזרי').

וסדר המזמור הוא עז"ה: **(א)** מתחיל בהודו ד"פ דזהו המכוון של המזמור להודות לה', **(ב)** ואח"כ חוזר לתחילת המעשה על מה באה להודות, ומתחיל מן המצר קראתי וכו', **(ג)** עד שממספר איך הוא מגיע לבית המקדש דשם הוא מקום ההודאה להשי"ת (כי שם עלו שבטים שבטי י–ה להודות לשם ה'), וזהו פתחו לי וכו', ברוך הבא וכו', **(ד)** עד שמסיים בתכלית המזמור הודו לה', **(ה)** אלא שבאמצע המזמור הוא צועק לה' על ישועה והצלחה הלאה, וזהו אנא ה' וכו' (הגמות ואל תמשינו ה"א לנצח, שבאמצע נשמות, וכן מצינו בע"ז: השקפה ממעון קדשך אחר ההודאה של ביכורים), ובאותה מזמור של הודו אנו מנענעין ארבעה פעמים, הן בהודו הנאמר בתחילה וסוף, והן באנא ה' הושיעה הנמצא באמצע (אלא היות שכופלים לעולם אמירת האנא פעמיים, כופלים ג"כ הנענועים שבו פעמיים).

והנה במחבר סי' תרנ"א ה' כתב, דכמו שמנענעים ב"פ בשעת שכופלים האנא ה', כמו"כ יש לנענע ב"פ בהודו האחרונה שבסוף הלל, דכיון שכופלים אמירת ההודו, יש לנענע בכל אמירתו, וברמ"א מוסיף יותר דבכל פעם שהציבור אומר הודו בתחילת המזמור, על אמירת ההזן יאמר נא ויאמרו נא, יש ג"כ לנענע. אולם מנהגינו הוא לנענע רק ד"פ ולא יותר, והוא עפ"י האריז"ל ומקורו בזוה"ק ובתיקונים, דיש לנענע ד"פ ולא יותר, דכל נענוע הוא חשבון של י"ח נענועים, (ו' צדדים כל צד ג"פ הוא י"ח), והוא כנגד ח"י חוליות שבשדרה, וכנגד י"ח ברכות שבשמונ"ע, וכנגד י"ח אזכרות שבקרי"ש, וד' פעמים י"ח הוא ע"ב, כנגד שם הע"ב חס"ד.

הנענועים שבשעת הברכה:

בנוסף לנענועים של שעת הלל מנענעים גם בשעה שמברכים עליהם, ואף שבמתני' שם מצינו רק לנענע בשעת הלל וכו', מ"מ כתבו הראשונים (התוס' שם בקיצור וביתר הרחבה ברייטב"א שם) דכוונת המשנה רק על הנענועים שבשעת ההלל, **דאילו בשעת ברכה פשיטא מילתא שיש לנענע, שזהו עיקר מצותו,** וכדאמרינן (ברכות ל.) השכים לצאת לדרך מביאין לו **לולב ומנענע,** ואמרינן נמי בגמרא (לקמן לח.) על רב אחא בר יעקב דהוה אומר בנענוע, דין גירא בעינא דשטנא, ועל כרחך הוא בשעת ברכה הוא, דאילו בשעת ההלל היאך היה מפסיק לומר דברים אלו אלא ודאי כדאמרן.

ובטעם שמנענעים במקומות אלו בהלל:

(א) כתבו התוס' והרא"ש סוכה ל"ז: עפ"י מדרש, אז ירננו עצי היער, כלומר ירננו בד' מינים שהם עצים, כי בא לשפוט את הארץ, כלומר ירננו אחר המשפט של ר"ה ויו"כ, כאדם היוצא זכאי בדין, ואימתי ירננו, הודו לה' ואמרו הושיענו וכו', בב' מקומות אלו ירננו.

ביתר ביאור:

בר"ה ויו"כ הי' דין האם אנחנו זכאים להיות קרובים להשי"ת, והשטן קיטרג עלינו שכיון שעשינו כ"כ חטאים ע"כ נתרחקנו ממנו ית', ועל דין זה מובטחים לצאת זכאי וע"ז אנו שמחים בימי סוכות, והשי"ת נוטל אותנו בסוכה, ואנחנו נוטלים אותו ית' בד' מינים, וזהו ההוראה של דידן נצח היוצא מתוך נטילת ד' מינים בכלל, ובנענועים בפרט.

מהלך ב' המקומות שמנענעים תלוי בטעמי הנענועים.

(ב) בערוך לנר כתב עפ"י השני טעמים המבואר בגמ' למה מנענעים, א' למי שהד' רוחות שלו, ב' לעצור רוחות רעות,

דבהודו לה' כי לעולם חסדו, מנענעים בכל הצדדים להורות שהד' רוחות שלו, דענין הודאה הוא הודאה על מציאתו ית' בכל מקום, ובעת אמירת אנא ה' הושיעה מתפללים לעצור הרוחות והטללים רעים.

ויש להוסיף:

דכמובא בגמ' מבואר טעם נוספת שהוא, משום גירא בעיני דשטנא, וכתב הרא"ש דמשמע בירושלמי דכוונה זו היתה בעת הנענועים של שעת הברכה, דאילו בשעת הלל ודאי לא הפסיק לומר כן, ואף דבגמ' מדהה דרכו של ר' אחא בר יעקב ושאין לומר כן, כיון דאתי השטן לאיגרוי ביי', מ"מ כתב המהרש"א שם, דודאי כוונת הנענועים הוא כנגד היצה"ר ומסקנת הגמ' אינו רק שאין לומר כן בפה וסגי רק לכוון כן.

היוצא מזה:

דמה שמצינו בגמ' ג' טעמים לנענועים, הוא בג' זמנים של נענועים: **(א)** בשעת הברכה, לנצח השטן (עפ"י הרא"ש ומהרש"א), **(ב)** בשעת הלל למי שהד' רוחות שלו, **(ג)** בשעת אנא ה' וכו' מבקשים לעצור רוחות רעות (ערוך לנר).

ויש לציין:

לדברי השפת אמת על ש"ס: על מה שהביא התום' בשם הירושלמי לנענע **ג"פ לכל רוח**, (וכן פסק המחבר תרנ"א ט') דהג' פעמים מכוון כנגד הג' טעמים שבגמ', כנגד השטן, למי שהד' רוחות שלו, לעצור וכו'.

ס"ה היוצא מזה טעמי הנענועים עפ"י פשט:

א' להורות שנצחנו הדין של ר"ה. **ב'** להורות שכל העולם להשי"ת. **ג'** ועי"ז מבטלים כל כוחות הרע שבעולם, הנכללים ברוחות רעות וטללים רעים. **ד'** עד שהשטן בעצמו וכל השייכים לו נכנעים ע"י זה.

נענועים עפ"י פנימיות

עד כאן נתבאר דמנענעים לו' רוחות, ובכל רוח ג"פ, ומנענעים פע"א בשעת ברכה וד"פ בשעת והלל. אולם עפ"י האריז"ל נתחדש נקודה כללי נוספת, הנוגע למעשה ולצורת עבודת הנענועים, והוא דיש ענין מיוחד בהובאה, וענין מיוחד להולכה, כלומר אין ההבאה אמצעי כדי שיוכל להוליך אח"כ עוד פעם נוספת, אלא ההבאה הוא עבודה בפני עצמו וההולכה הוא עבודה בפני עצמו (דוגמא לדבר הוא מה שגילה האר"י דבד' כריעות שבשמונ"ע הזקיפה הוא עבודה בפני עצמו בנוסף על הכריעה, וכן מצינו לגבי חביטת הערבה חמשה פעמים ביום הו"ר, שמגלה האריז"ל דההחבטה הוא עבודה בפני עצמו, וההגבה הוא עבודה בפני עצמו).

והענין הוא דבשעת נענועים ממשיכים חסדים למטה, ע"י כה הדעת, אולם כדי להמשיכם למטה צריך מקודם לעלות למעלה כדי שיוכל להמשיך משם את ההשפעות שרוצים להמשיך אח"כ, וזהו העבודה של הולכה והבאה, וזהו כוונת הלשם יחוד, ובנענועי אותם תשפיע שפע ברכות מדעת עליון לנוה אפריון למכון בית אלוקינו, ולפיכך מצינו בספרי חסידות באופן כללי ד' אופני עבודה בשעת הנענועים, ואלו הם:

א' דביקות:

עיקר עבודה זו הוא בשעה שמוליך, דאז מתקשרים ומתדבקים בהשורש שלנו שהוא השי"ת, ע"י שאוחזים בד' מינים הרומזים לד' שמות הוי' ב"ה, ועי"ז אנו דבקים בו ית', וכשעושים תנועה של העלאה לשורש, אנחנו מתקשרים לשורש השרשים המחי' כל העולמות (וע"ע בדברי חיים ד"ה בפסוק למען ידעו הב', המבאר ענין זה).

ב' ממשיכים חסדים:

בשעת ההבאה ממשיכים שפע הנקרא חסדים, רוחניות ונשמיות, ובזה נכלל מה שמובא מצדיקים דהנענועים מסוגלים לישועות (ע' יושר דברי אמת אות נ"ז).

ג' ע"י הדעת:

בעבודת הדעת נכלל הן באופן כללי, פי' להיות מקושר עם השי"ת בכל עת ובכל זמן, בבחינת דע את אלוקי אביך ועבדהו, למען ידעו, (וכ"ה בסידור הרב בעה"ת, בדברי חיים, ובזרע קודש) וכן מסיימים ההושענות למען דעת כל עמי הארץ וכו', והן באופן פרטי, להמשיך הדעת בכל המידות כלומר לשעבד כל המדות להשי"ת ולעבוד אותו בכל זמנים ומצבים (יסוד יוסף פ' ע"ה, אור המאור, ישמח ישראל הו"ר ל"ב, ועוד).

ד' להמשיך לגלות מלכות שמים למטה: (ובלשונו של האר"י להמשיך השפע הנ"ל להשכינה הק')

להמליך השי"ת בכל זמן ובכל מקום, שיכירו הכל שאין בלתי והוא חיות של כל העולם (סידורו של שבת ז' א' ב').

מוסדות יטב לך

דרבינו יואל

מסאטמאר

בנשיאות

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

בית שמש

בְּקְהַל עָם נָשִׂירָה עֻזָּם נַבִּיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְעָלָם

בפרוס עלינו זמן שמחתינו, נביע מיטב ברכותינו,
בשם קהלא קדישא אנשי שלומינו, ובשם תינוקות של בית רבן תלמידי מוסדותינו,
עלי ראש הני קרואי מועד אנשי שם, אנשי חיל ההולכים לפני המחנה

חברי ועד בעלי בתים
שע"י מוסדות יטב לך בארה"ק

הרבני הנגיד הטפואר מוה"ר
מאיר הירש
הי"ו
מראשי קהלתינו ומוסדותינו הק' בקרית יואל יצ"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
אברהם בראך
הי"ו
מראשי קהלתינו הק' בווילאמסבורג יצ"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
יחזקאל דוד בערקאוויטש
הי"ו
יו"ר הנחלת מוסדותינו הק' בווילאמסבורג יצ"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
אברהם יושע גלאנץ
הי"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
יואל בערנאטה
הי"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
יואל שווארץ
הי"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
חיים צבי אבערלאנדער
הי"ו

הרבני הנגיד הטפואר כש"ת
יחזקאל שרגא בראך
הי"ו

חובה נעימה עלינו, להביע בשער בת רבים הכרת טובתינו,
על רוב טובם וחסדם אשר גבר עלינו, נושאים בעול ובכס"ף ישאו

לשלוח הסכומים מידי חודש בחודשו

והודות לפעולתם הנשגבות זכינו לשלם בעתו ובזמנו
כל התשלומין לכל הכלי קודש, המחנכים והמחנכות דמוסדותינו
וגם לרבות תשלומי היו"ט געלט לכבוד חג הסוכות

קובע לעצמו ברכה, ידידינו עוז, האי גברא יקירא עיטוד תמיד לימינינו כדת וכהלכה ה"ה

מוה"ר **חיים שלמה פישער** הי"ו

משב"ק כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

אשר יום ולילה לא ישבות בפעליו הכבירים לטובת מוסדותינו למען לא יחסר המוז

יצו ה' אתם את הברכה, ויזכו להשפעות טובות מנוה אפריון, ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה,
להכתב בפתקא טבא, עדי נזכה לביאת גואלינו, ומלכינו בראשינו, בב"א

החותמים מתוך הוקרה והערכה

הנהלת המוסדות

בית שמש יצ"ו

הרואה לראשונה אור עולם מתוך כתב יד
הגאון הגדול אב"ד דקהלתינו זצללה"ה
בעל 'ראש אליהו'
לרגל יום היארצייט **השמיני** מפטירתו – ביוהכ"פ שנת תשע"ט לפ"ק

תשובה להלכה
בענין חג הסוכות

הקדמה קצרה מאת בנו הרב הגאון אב"ד ריסקעווע שליט"א

הנה. ענין **תמיכת והקמת** הסכך בסוכה על ידי דבר **המקבל** טומאה כברזל וכדומה, הוא ענין רחב ומסובך מאוד. אף, שבעצם, בעיון היטב בדברי הפוסקים בשולחן ערוך הלכות סוכה (סימן תרכ"ט), אנו רואים: **שאינו** פסול **'מדינא'**, רק **'מחומרא'**.

כמו כן: להעמיד את הסכך בדבר **כשר "שאינו"** מקבל טומאה, אבל **הוא** נתמך על גבי **מעמיד נוסף** שהמעמיד **"ההוא" מקבל** טומאה. הוא **חומרא** נוספת על גבי **חומרא**, לפסול את הסוכה בזה, כידוע **מהגאון מרן החזון איש זצללה"ה.**

ואציין בקצרה קצת מקורות בענין זה, למי שירצה לעיין היטב במקורות הללו,
בכדי להבין כל נידון דידן שבדברי אאמו"ר זצללה"ה.

(א) עיין היטב במחבר ורמ"א (סימן תרכ"ט סעיף ז'), על דבר האם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו. ועיין היטב באריכות דברי המגן אברהם על המחבר שם (סק"ט. בלילוף בימלוו של המחלית המקל שם) שמתבאר מתוך דבריו, כמה ענינים חשובים בענין זה.

ושם גם כן מתבאר:

א] דספיקת המחבר לגבי סולם הנ"ל הוא מצד: דהרי **אין** מעמידין הסכך בדבר **המקבל טומאה**, מחשש, דאם נתיר לו **להעמיד** בו את הסכך הכשר, תו יבוא גם **לסכך** בו גופא. וכי תימא, דמאי שנא ממה שהתירו **להעמיד** את הסכך על **כותל אבנים** - אף על גב שהרי אסור **לסכך** עם האבנים, כי אין גידולו מן הארץ, ואם כן מאי שנא הא דידן מהתם. על זה נתרץ: דשאני 'אבנים' **דלא** שכיח **שיסכך** בהם, וממילא **אין** מקום לגזור בהם שלא **'להעמיד'** עליהם מחשש שלא יבוא **לסכך** בהם, ודו"ק.

ב] כמו כן מתבאר במגן אברהם שם (ובמחלית המקל שם בל"ה ובהכי): דלהר"ן. כל האיסור **להעמיד** את הסכך **בדבר המקבל טומאה**, אינו אלא משום **גזירה** שלא יבוא לסכך בהם. אבל איסור **מדינא ומצד עצמו**, ליכא ביה.

ג] כמו כן מתבאר במגן אברהם שם: **א) דלגבי מעמיד** הסכך בדבר **המקבל** טומאה. רק **לכתחלה**, **אסור** להעמיד בו את הסכך, ואילו **בדיעבד** שפיר **מותר. ב)** דלהעמיד את הסכך בדבר **שאינו** מקבל טומאה, כשהמעמיד **הזה** נסמך על מעמיד **נוסף "המקבל"** טומאה, וכגון להעמיד את הסכך על גבי כלונסאות הסוכה - כשהכלונסאות מחוברות אל הדפנות בדבר **המקבל טומאה.** בזה מותר אף **לכתחילה.** כי להעמיד בדבר המקבל טומאה - לא את **הסכך גופא**, אלא את **המעמיד** של הסכך. עד כדי כך **לא** גזרו **במקבל** טומאה - כשהוא רק **מעמיד "דמעמיד".**

(ב) ועיין גם בדברי המחבר בסימן תרכ"ט (סעיף ח') - ועל פי ביאורו הנפלא של השולחן ערוך הרב שם (סעיף י"ב). וכן בדברי המחבר (סימן תכ"ל סעיף י"ג). וכן בדברי הפרי מגדים (סימן תרכ"ט, לקל לכהכם סק"ט) מפורש הדינים, במעמיד ומעמיד דמעמיד. וכן בדברי השולחן ערוך הרב (סימן תרכ"ט, סעיפים י"ח וי"ב). וכן בדברי המשנה ברורה (סימן תרכ"ט, סקכ"ב וסקכ"ו), וקיצרתי בזה.

(ג) אולם מרן החזון איש זצללה"ה, קאתי וחידש, **לאסור** לסכך את הסוכה גם כשרק **המעמיד "דמעמיד" מקבל** טומאה, וכיתבאר להלן בגוף התשובה המתפרסמת כאן.

◆ ◆ ◆

סייעתא דשמיא מיוחדת ראיתי בתשובתו זו של אאמו"ר זצללה"ה, כשמצאתי אותה בין כתבי ידיו, **בשלהי חודש אב תשפ"ו העל"ט.** ומשכך אמרתי: שאם מצאתיו רק זה עתה - סמוך ונראה ליום היארצייט, ועוד מעניני חג הסוכות שבחודש תשרי - הסמוך ונראה ליום הכיפורים. אות הוא מן השמים, לפרסמה בדפוס לעילוי נשמתו הטהורה. ולכן השתדלתי לערוך בס"ד את התשובה בטוב טעם ודעת - בתוספת הארו"ת והערו"ת, להבין כוונתו הגדולה בדבריו הקצרים, ואקוה שכיוונתי אל האמת.

חביבות מיוחדת לתשובה זו, הוא: באשר, שהוא תשובה שרשם אאמו"ר לעצמו, מתוך שיחת ומשא ומתן - אחת מני רבות, שהיה לאאמו"ר זצללה"ה עם להבחל"ח **הגאון המפורסם רבי חיים שלום קליין שליט"א, מחשובי וגדולי מרביצי התורה ותלמידי החכמים שבקהלתינו כאן בבני ברק יצ"ו.** שמידי שבת בשבתו, כשנפגש אאמו"ר עם להבחל"ח הגרש"ק שליט"א בביהמ"ד, היה להם **הרבה משא ומתן ומלחמתה של תורה - בהלכות שונות ונחוצות,** כשכל אחד מהם פורס את דעתו וסברותיו כשמלה, לכאן או לכאן. וחבל על דאבדין ולא משתכחין, שלא רשמנו מידי שבת בשבתו - לאחר צאת השבת, את כל הענינים הללו שעליהם דן אאמו"ר זצללה"ה עם הגרחש"ק שליט"א - ומה שחיוה דעתו בזה על יסודות השולחן ערוך והפוסקים וכדומה.

בשיחתי עם **הרב הגאון החשוב רבי אלי' זאב יאקאב שליט"א** אב"ד 'רמת אליהו' בראשון לציון (שגס הוא היה נוכח בשמעו עם מרנן זצללה"ה בהבחל"ח הגרח"ק קליין שליט"א – כמופיע בריש התשובה לילן. וגס הוא התחיל הרבה בזמנו, בשיחות המשא ומתן של מרנן זצללה"ה עם להבחל"ח הגרח"ק קליין שליט"א) שמעתי ממנו: שהוא אשר הרצה שאלה זו לפני אאמו"ר, כשעיקר נקודת שאלתו היה: דהיות, שכשמעמידים את הסכך על קצה הכותלים מכל צדדי הסוכה, מותר, **ולית** ביה חסרון משום מעמיד בדבר **הפסול** לסכך בו (שהרי לסוף לסכך בשפנים, כיון שמינו גילוי קרקע ומינו לומה מן הארץ [א]) - ושנגזור שמא יבוא לסכך בהאבנים עצמם. אם כן, באם הוא מעמיד את הסכך על קנים של 'ברזל' שהם הולכים מקיר לקיר ומחברים אותם בחיבור חזק אל הקיר של האבנים, האם בזה נוכל **להקל** להעמיד עליו את הסכך, כי כיון שהוא מחובר לקיר יהא נחשב כחלק **מהכותל,** שעליו הרי **איננו** גוזרים שמא יבא לסכך בהם. או **שנחמיר** אף בכהאי גוונא, כי סוף כל סוף, הרי שנא **הברזלים** מהאבנים של **הכותל,** כי באבנים אין רגילים וגם אי אפשר לסכך בהם. מה שאין כן **בברזלים,** הרי בקנים גופא של הברזל - כמות שהם בפני עצמם, וודאי שכיח ושייך לסכך בהם. ממילא, גם אם חיברו היטב אל הכותל, עדיין ישאר הגזירה 'שמא יבוא לסכך בהם'.

יהא רעווא, שאזכה בזה לדובב את שפתותיו הטהורים בקבר, וימליץ עלינו שפע ישועות ורחמים וחסדים גדולים, ולהתברך בכתיבה וחתימה טובה על כל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה. עדי נזכה עוד בהאי שתא לקבל את פני משיח צדקנו ומלכינו כבוד קדושת מרן רבינו שליט"א בראשינו, במהרה בימינו אכי"ר.

הק' אברהם שלמה כ"ץ

א עיין באורח חיים (סימן תרכ"ט סעיף ו'), ובמגן אברהם (סימן תרכ"ט ס"ק סק"ט: ולפ על גב שמעמידין על כותל מבנים וכו'), ובמחצית השקל שעל המגן אברהם שם (כל"ה על גבי וכו'). וכן בגוף התשובה דלקמן (ענף ג': ולפ על פי שעכשיו נהגו לסמוך סוכות על גבי כתלים).

מהו "להעמיד" את סכך הסוכה ב'מעמיד' או 'מעמיד דמעמיד'
מדבר המקבל טומאה, כשה'מעמיד' או 'המעמיד דמעמיד'
"מחובר" אל הכותל

בעזהי"ת, חודש חשון שנת תשע"ב לפ"ק [ב].

בענין דבר המקבל טומאה **שחיברו** אל הקרקע או הכותל, אם אפשר לסכך עליו שיהיה **המעמיד** של הסכך. אשר דברנו על זה ביום א' דסוכות, עם **הגאון רבי חיים שלום קליין שליט"א** ועם **הרב הגאון רבי אלי' זאב יאקאב שליט"א** [ג], בבית המדרש.

א.

ביאור הר"ן: אמאי כשר לעשות סוכה בראש האילן, אף על גב "דלסכך" בו - הרי פסול

הנה. עיינתי בדברי הר"ן במסכת סוכה (– כא:. ד"ה כלפי הרי"ף, ד"ה מתני' הסומך סוכתו), דהאיסור בלסכך על דבר **שאין** מסככין בו, הוא משום שמא יאמרו: זה עומד וזה מעמיד, וכשם שראוי **להעמיד** בו כך **מסככין** בו. והקשה שם ממה שאמרו במסכת סוכה (כב:): העושה סוכתו בראש האילן **כשירה** וכו', אף על גב דאילן **פסול** לסכך בו [ד]. שאני אילן דלא חזי לסכך, **ולא** שכיח דמסככי ביה, משום הכי **לא** גזור ר' יהודה. ומיהו לא נהירא, דאילן **שכיח** לסכך בו, וכדתנן (סוכה יא.) הדלה עליה הגפן. והרמב"ן ז"ל תירץ וכו', דלאו במסכך **על גבי** אילן עסקינן, אלא **שקרקע** הסוכה נתון באילן ונעץ קונדיסין בקרקע הסוכה וסיכך עליהן, ובכהאי גוונא, אף על פי שהמחובר **סומך את המעמיד**, לית לן בה, **דמעשה קרקע בעלמא קא עביד** (והיינו, שהקונדיסין נעוצין בקרקע – שהוא המילן – שפסול לסכך בה. ועכשיו, הרי המחובר – להיינו המילן – סומך את המעמיד, לית לן בה, כיון שהוא רק מעשה קרקע עגיד).

ב.

מה דאפשר לן לפשוט להלכה מדברי הר"ן, לענין "מעמיד דמעמיד"

ויוצא מזה: שאם הקרקע היה **ממתכת** ונעץ בה

ב חשוב ונחוץ לציין: דהיות שתשובה זו כתבה אאמו"ר זצללה"ה - בקצרה מאוד בינו לבין עצמו, ולא כתשובה לשואל. ממילא, איננו יודעים **לוודאי** מה היתה כוונת אאמו"ר זצללה"ה **לפסוק** בהאי ענינא: א) להחמיר או להקל. ב) ושאף אם החמיר כאן, האם זה היה רק לבירורא בעלמא ולא למסקנא הלכה למעשה, או שאכן כך גם סבר למעשה. ועל כל פנים, נסינו לההדיר את התשובה כפי הבנתינו הדלה, בתוספת הארות והערות בדבריו הגדולים.

ג מרא דאתרא ואב"ד 'רמת אליהו' בעיר 'ראשון לציון'.

ד דהרי לן מזה מפורש: דשפיר אפשר **להעמיד** את הסוכה עם **'האילן'**, אף על פי **ש'לסכך'** בו, הרי **יאסר**.

קונדיסין והסכך על גביו, **אין** חשש, כיון שהוא **מעשה קרקע בעלמא.**

ולכאורה, מזה הוי ראיה לשיטת החזון איש (אוכח חייס, הלכות סוכה, סימן קמ"ג סעיף ג'): **ד'מעמיד דמעמיד'** [ה] גם כן אסור, דהרי, אם לא הטעם של 'מעשה קרקע עבי'ד' היה מקום **לאסור** [ו], וצריך עיון [ז].

ה **'מעמיד'** היינו: שמניח את הסכך על גבי קנים של **ברזל** וכדומה, שהדבר **המקבל טומאה** מעמיד את **הסכך גופא.**

'מעמיד דמעמיד' היינו: שהוא מסכך את **הסכך גופא** על גבי קורות של **עץ "שאינם"** מקבלים טומאה. ורק, דאיך מחזיקים עצמם קורות העץ: על ידי מוטות של ברזל וכדומה שמתחתיהם, שהם מחזיקים את העצים שעליהם. או שהעצים המחזיקים את הסכך - הולכים מקיר לקיר ששם המה מחזיקים עצמם על גבי **ברזלים** הקבועים בקיר וכדומה.

ו ואף על פי שהרי האילן הוא **רק "סומך" את המעמיד** וכנ"ל בדברי הר"ן, ואז **בכל אופן** הוה ליה להיות **כשר**, כי כשהפסול אינו מעמיד את **הסכך גופא**, רק הוא "מעמיד" את **המעמיד** (וכפי שמצינו יומא מפורש מדברי המלחמות שהועתק לקמן הערה סקט"ו בד"ה וזה לשון וכו': שמציית הסוכה על ידי האילן אינו אלא "מעמיד דמעמיד"), אז הרי **כשר** - באם נאמר דב"מעמיד דמעמיד" **ליכא** פסול. ועל כרחך: **דבכל אופן, אסור** במעמיד פסול, ודו"ק.

ז אאמו"ר זצללה"ה חש לחומרת החזון איש, ובביתו החמיר תמיד שהכל יהא כשר **בלא שום שייכות לקבלת טומאה** גם לא **'במעמיד דמעמיד'.**

וזכורני, שגם בביתי כשהכינו את היסודות להעמדת הסכך בסוכתי בפעם הראשונה לאחר גמר בניית הבית, אז עלה באמו"ר בעצמו לביתי לראות את כל השאלות המתהוות בסוכה. וציוה לזה שהכין את היסודות להעמדת הסכך, שיחבר **לאורך** שני צדדי הכתלים של הסוכה, קרשים עבים של עץ, ושיחברם בחוזק אל הקיר לא עם **מסמרים של ברזל**, אלא עם **מסמרים עבים של עץ**, ועליהם ירכיב על **הרוחב** עוד כמה קרשים של עץ, וגם כן יחברם אל הקרשים שמתחתיהם המחוברים אל הכותל, במסמרים של עץ. ועל כל זה יוכלו להעמיד את הסכך בלא שום פקפוק. ואף שחיבור הקרשים **לאורך** קירות הסוכה, הרי אף אם היה מחברים אותם אל הכותל במסמרים של **ברזל**, לא היה אז אלא **'מעמיד דמעמיד'**, ודו"ק.

ג.

לסמוך סוכות על "כתלים" - שלסכך בהן הרי אסור

ואחר כך כתב הר"ן שם (בד"ה ולענין הלכה): הלכך נקטינן כרבי יהודה, דכשם שאין **מסככין** בדבר המקבל טומאה כך אין **מעמידין** בו, משום גזירה. ואף על פי שעכשיו נהגו **לסמוך** סוכות על גבי כתלים [ח] **שאין** מסככין בהן - לפי "שאין" גידולו מן הארץ [ט]. היינו טעמא **דלא שכיח** לסכך בכיוצא בהן. ועוד, דכולי עלמא ידעי, דכל כהאי גוונא 'בית דירה' מיקרי ולא 'סוכה', הלכך ליכא למיגזר. ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכירא, כדי שלא יהא נראה כסומך על הכתלים לגמרי, ומדת חסידות בעלמא הוא וכו', עד כאן.

ד.

ביאור החזון איש, בכשרות עשיית הסוכה "באילן", וההוכחה מזה להלכה בענינינו

והחזון איש (סס נסוף, בד"ה במלחמות) כותב [י], דעושה סוכתו **באילן** נמי **אין** בו משום מעמיד בדבר **שאין** מסככין בו, דהאילן משמש **קרקע.** ומביא מרש"י שבת (קנה: בד"ה ממאי עולין) שפירש, **דהסכך נסמך** על האילן [יא], וכבר פירשו תוספות שם [יב], דאפשר

ח הוא קושיא נוספת דהר"ן **בנוסף לקושיתו הנ"ל** על איסור זה להעמיד בדבר המקבל טומאה. דשם הקשה מכח הא **דאפשר לעשות סוכתו בראש האילן** וכו', ואילו כאן מקשה, מכח הא **דאפשר לסמוך הסוכות על גבי הכתלים.**

ט ואמאי. הרי כשם שאסור **לסכך** בהם, אז גם **להעמיד** בהן אסור.

י משמיה דהמלחמות. והוא הרמב"ן ז"ל שהובא בדברי הר"ן הנ"ל (ענף מ' בממקע הכביים: והרמב"ן ז"ל תירץ וכו').

יא זה לשון רש"י הק' שם: אמאי עולין לה ביום טוב, הרי **הסכך נשען עליו** והוא משתמש בו, עד כאן. שזהו **סתירה** לדרך הרמב"ן המבאר, שאין **הסכך ממש** - על האילן כלל, רק כל **יסוד קרקע הסוכה** - הוא אשר נמצא על האילן.

ועל כל פנים, לפי ביאור רש"י שהסכך נסמך על האילן, הרי הדר תקשה כנ"ל, כי הרי נסתר לנו התירוץ **שהאילן משמש קרקע**, ודו"ק.

לפרש **בב'** ענינים. ולדעת הרמב"ן, על כרחך לפרש: שהאילן **קרקע** הסוכה [יג]. [יד] אבל יש לומר, **דמחובר** לא גזרו עליו, כיון שהוא **מין** כשר, עד כאן [טו].

הרי: דכיון שהוא מין **עץ שכשר** לסכך [טז], הגם **"שעכשיו"** אינו כשר [מכח מה] שהוא **מחובר**. ולפי דברי רש"י ז"ל [הנ"ל [יז]] דהסכך **נסמך** על האילן [ממש], הרי האילן **מעמיד** הסכך [יח]. ואף על פי כן **מותר** [יט] משום **"שהמין"** הוא **כשר** [כ], ועל כן **אין** לגזור דשמא [גם יבוא ו] **"יסכך" באילן**, כיון שהוא **עץ ומין כשר** - רק **[ש]עכשיו** הוא **מחובר** [כא].

הק' אלי' כ"ץ

בשולי התשובה:

נכון להביא מדברי אאמו"ר זצללה"ה גופא בתוך כתבי ידו, מה שכתב במקום אחר - שנים רבות טרם שכתב הבירור דידן. וזה לשונו שם:

בענין להעמיד הסכך על דבר המקבל טומאה, עיין בשו"ת גינת וורדים (לוקח חייס כלל ד' סימן ח') **שמתיר** לשים סככה מעשה רשת נחושת על הסוכה למעלה, ולשום עליה הסכך. מהטעם, שהגם שהוא מקבל טומאה, אבל **כיון שהוא מחובר לקרקע**, **בטל ואינו מקבל טומאה**, כמו שכתב הרע"ב בפרק י"א מכלים משנה ב' [כב], ועיין גם במסכת כלים ריש פרק ט'. וכיון שהסככה מעשה רשת הזה עשאוה בתחילה וחיברוה וקבעוה על גבי החור באמצע הגג שעשויה להניח שם הסכך, שוב **אינה** מקבלת טומאה ושפיר דמי לסכך עליה.

ואין הכי נמי: אם **לא** היה מחובר אל הבית, היה **אסור** להשימו שם, מצד שאם **בדפנות** הסוכה אסר ר' יהודה (סוכה כח:) לסמוך סוכתו בכרעי המטה, ומטעם שהוא מעמיד את הסוכה **בדבר המקבל טומאה** - לחד מאן דאמר שם. הרי כל שכן כאן

יב בד"ה 'שתים בידי אדם'.

יג ולכאורה הוא כן, גם בתוספות שם בפירוש השני, בכתבם: אי נמי יש לפרש, שהתקרה סמוכה באילן, שבנאה בגובה **ותחתיה על האילן**, דהשתא כל שעה שהוא מהלך בסוכה משתמש באילן, עד כאן.

יד נראה כאן כוונת החזון איש לומר: דאף אם ננקוט כדעת קדשו של **רש"י** שהסכך הוא אכן **על האילן ממש** ולא כהרמב"ן שהאילן הוא רק **הקרקע של הסוכה**. עם כל זאת **לא** תקשה איך התירו **להעמיד** את הסכך על ידי האילן - כשאסור **לסכך** עם עצם האילן המחובר. כיון שלא גזרו במעמיד **הפסול** על ידי מה שהוא **מחובר**, כיון שהמעמיד הפסול דהיינו 'העץ' - הרי הוא **"ממין" הכשר**, ורק שעכשיו על ידי **חיבורו** הוא **נפסל** מלסכך עמו, ודו"ק.

טו וזה לשון הרמב"ן במלחמות ה' (מסכת סוכה, י. מדפי הרי"ף, בסוף ד"ה ממה שכותב והלמ"ה יהוע) שם: ואני אומר, סומך סוכתו **במחובר** - כסומך **במקבל טומאה**. אבל עושה סוכתו **בראש האילן** ששנו **כשרה**, היינו עושה **דפנות** על האילן וסומך סכך עליהם, אי נמי בצדדין כדאיתא בשילהי שבת. דמכל מקום אינו **"מעמיד ממש" במחובר**, אלא שהמחובר **סומך** את **המעמיד**, וכיוצא בזה הכשירו, **דמעשה קרקע בעלמא קא עביד**, והיינו דאביי דאמר, סיכך על גבי מטה שנעץ עליה קונדסין עומדין וסיכך על גבן, כשרה. עד כאן במלחמות שם.

טז במהותו ובעיקרו.

יז בד"ה והחזון איש.

יח אחרת מדרך הרמב"ן והר"ן אחריו, שהוא רק מעמיד את **דפנות** הסוכה, והוא רק **הקרקע** של הסוכה.

יט לעשות סוכתו בראש האילן.

כ ולא כבדבר המקבל טומאה, **שאין שייך כלל** לסכך בו.

כא אאמו"ר זצללה"ה לא סיים את דבריו במסקנת הדברים. אבל מכל סגנון דבריו הללו נראה, שרצה להוכיח מכל זה: דלסכך בדבר **המקבל טומאה**, יאסר **בכל ענין** גם **כשחיברו** אל **הכותל**, הן מצד: שהוא **מין הפסול** לסכך בו, ואינו **כאילן** שבעצם הוא **ממין הכשר** לסכך בו **כשאינו מחובר**. והן מצד: שאף **במחובר לקרקע** לא התירו אלא כשמשתמש עם הדבר ההוא **"לקרקע" הסוכה**, **ואז** יש את ההיתר **דמעשה קרקע עביד**, מה **שאינו** שייך במסכך על 'מעמיד' או 'מעמיד דמעמיד' מדבר **המקבל טומאה "שרק צירפו וחיברו" אל הקרקע או אל הכותל**. כך נראה כוונת אאמו"ר זצללה"ה, ודו"ק.

כב עיין ברע"ב שם בזה הלשון: שנעשו לקרקע. להשתמש בקרקע, **וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ואינו מקבל טומאה**, עד כאן.

כשהמעמיד המקבל טומאה הוא **בשטח הסכך** [כג].

עד כאן כמה נקודות הנוגע לענינינו - מתוך אריכות דברי הגינת וורדים שם.

אבל בספר 'בית השואבה' (קף ט' עמוד מ'. מות ט"ז) חולק עליו, מטעם, דכיון שהשבכה של חוטי נחושת - פסול **לסכך** בזה דלא הוי גידולי קרקע, ממילא אסור גם **להעמיד** הסכך עליה. ולמאן דאוסר להעמיד הסכך **בדבר המקבל טומאה**, הוא הדין יאסר לדידיה להעמיד את הסכך **בכל דבר שהוא פסול לסכך**. וממילא, כיון דהשבכה של חוטי הנחושת, ניהו **דאין** לחוש לסכך עליו מצד '**דבר המקבל טומאה**' - שהרי הוא מחובר לקרקע וכנ"ל. מכל מקום אכתי אסור לסכך עליו ממש, משום דהשבכה הוא **מדבר שאינו גידולי קרקע** ואסור להעמיד את הסכך בדבר **שאינו גידולי קרקע** שהוא סכך **פסול**, ושלטעם זה **אינו** מעלה **ואינו** מוריד מה שהוא **מחובר לקרקע** וכו', עיין שם עוד יותר מבורר.

אבל כנראה הסכים לעצם דין זה: דלענין קבלת טומאה, **אם הדבר מחובר לקרקע, מותר להעמיד [עליה] מטעם קבלת טומאה, שאינו מקבל טומאה עוד.**

ועיין מה שכתב בזה בשו"ת לב חיים (סימן כ"י) למהר"ח פלאג'י זצ"ל. ועיין עוד בשו"ת רב פעלים (חלק ג' סימן ס"ה בל"ה מיהו נלמה) וכו' שמביא מהרב אשל אברהם סק"ט [כד], שאם הסכך נסמך על מעמיד **כשר**, והמעמיד **הזה** יש לו מעמיד **שני שפסול** לסכך, אז **לא** גזרינן אפילו **לכתחילה**, עכ"ל [כה]. ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב (תליתאי. חלק ג' סימן קפ"ט) [כו]. ועיין עוד בחוברת המאור (כט"ו קף 29) - בענין סוכה בכלונסאות ודפנות מסדינים.

◆◆◆

עד כאן לשון אאמו"ר זצללה"ה שם בשם הגדולים הנ"ל. שמזה מוכח יותר לנטות **להקל** בדבר המקבל טומאה, אף "במעמיד גופא" **שחיברו אל הקרקע**, וכל שכן כשהוא רק **מעמיד דמעמיד**.

אבל בכל הבירור בתשובה הנ"ל, הרי נחית יותר אאמו"ר זצללה"ה לברר את **דעתו עצמו** בזה, ושלפי הסוגיא בהעושה סוכתו בראש האילן - ועל פי דרך הרמב"ן והר"ן בזה והחזון איש אחריהם, יצא לו יותר: לנטות **להחמיר** בזה, כפי הנראה מסגנון דבריו הנ"ל, ודו"ק.

כג כי הגם שהרבה מפרשים **לא** חשו לאסור להעמיד את הסכך 'בדבר **המקבל** טומאה', כמוכח מהמחבר בסימן תר"ל (סעיף ג'), **שהתיר** לסמוך את סוכתו על כרעי המטה אם יש בה גובה י' טפחים מן המטה לסכך. מכל מקום, הרי מאידך גיסא אשכחן להמחבר גופא בסימן תרכ"ט (סעיף ז'), שנסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו, דדילמא הסולם **מקבל** טומאה, וממילא, **מצד "ענין זה"** - ראוי להחמיר בנידון דידן **שלא** לתת הסכך על גבי השבכה מעשה רשת, (הגינת ורדים סק).

כד דהיינו: הפרי מגדים בסימן תרכ"ט (משבצות זהב סק"ט).

כה אין ברור מה כוונת אאמו"ר זצללה"ה בזה. ואולי כוונתו לומר: דכשהשאלה דידן יהיה על **המעמיד דמעמיד**, שהוא מדבר **המקבל טומאה וחיברוהו אל הכותל או אל הקרקע**, אז שפיר יהיה **אפשר** לסכך עליו, כיון **דבמעמיד דמעמיד**, הרי הפרי מגדים מתיר בזה אף **לכתחילה**. אם כן, גם אם נחמיר **לאסור** בזה **כהחזון איש**, אין לך בו אלא חידושו - כשהוא דבר **תלוש** העומד בפני עצמו, ולא **כשחיברו אל הקרקע**.

כו עיין בשואל ומשיב שם, אריכות גדולה, על דבר האם **בדפנות** הסוכה נצרך, שיהיו מדברים הכשרים לסכך דייקא, ושלכן, אם יהיו מדבר המקבל טומאה או מדבר שאין גידולו מן הארץ, יפסל לסוכה, או לא. ושם בתוך דבריו מביא ראיה להתיר בזה בכל ענין, מהא דבירושלמי (סוכה, פרק ג' הלכה ג') לענין סככה על גבי כרעי המטה (עיין גם במורח חייס סוף סימן תכ"ל סעיף י"ג), מפרש שני טעמים לפסול בזה. דחד אמר, לפי שאין מכרעי המטה יו"ד טפחים. וחד אמר, לפי שאין מעמידין בדבר המקבל טומאה. ומסיק: דהעיקר, לפי שאין מכרעי המטה יו"ד טפחים. הרי: **דאף "לסכך" בדבר המעמיד שמקבל טומאה כשר, ומכל שכן שגוף "הדפנות" כשרים מדבר המעמיד שמקבל טומאה.** וכן קיימא לן להלכה בסימן תר"ל סעיף ח' דכשר. ועיין בטורי זהב ומגן אברהם סימן תרכ"ט (במגן אברהם סימן תרכ"ט סק"ט, סמך להחיל 'ליעבד' במעמיד המקבל טומאה), דקיימא לן **דמותר להעמיד הסכך על דבר המקבל טומאה, ומכל שכן שגוף הדפנות כשרים** מזה, **וזה ברור**, עד כאן חלק מדבריו הנצרכים לענינינו.

דברים המותרים והאסורים להכנים לסוכה

קערות וצלחות וכוסות לאחר האכילה

כלי האכילה לאחר שגמר לאכול מהם, יוציאם מחוץ לסוכה, דהם מאוסים.

בגמ' (סוכה כ"ט.) איתא ד"מאני מיכלא בר ממטללתא" ופירשו רש"י (ד"ה מאני) והרא"ש (פ"ב סי' י"ט) דהיינו הקערות לאחר שאכלו מהם דצריך להוציאם מהסוכה משום מאיסותא, ובב"ח ביאר הטעם שצריך להוציאם דזהו בכדי שלא תהא מצות הסוכה בזויה עליו, להניח שם כלים מאוסים, וכן נקטו למעשה האחרונים בשו"ע (בסי' תרל"ט סעי' א'), אולם בתוס' (ד"ה מנא) כתבו משום תשבו כעין תדורו, דבכל השנה אין מחזיקים בדירה שדר בה דברים מאוסים.

הגדרת לאחר שגמר האכילה - באחרונים סתמו בזה, ובפשטות משמע דהיינו לאחר שגמר לאכול מאותה הקערה, אולם במאירי (שם) כתב "שאין צריך להוציאם עד שיגמור סעודתו", ומשמע דבכל משך הסעודה אפשר להניח שם כלי האכילה, אף שכבר גמרו לאכול מאותה קערה, דכל זמן שעדיין אוחזים באמצע הסעודה, אין כאן מיאוס בכלי האכילה, ובמחזיק ברכה (אות א) תלה נידון זה בטעם האיסור דלרש"י דטעם האיסור הוא משום מיאוס, אזי יש להוציאם מיד, אך להתוס' דטעם האיסור הוא משום תשבו כעין תדורו אזי די בזה שמוציאם רק לאחר הסעודה, שכן הדרך בכל השנה.

חקירה בשורש האיסור - יש לחקור האם האיסור הוא משום עצם הסוכה, שהסוכה הוא תשמיש של מצוה ואין לבזותה, וכמו בשאר מצות שאסור לעשות בהם תשמיש בזוי, כמו כן אין לעשות תשמיש בזוי בסוכה, או האיסור הוא רק על שעת קיום המצוה שאין לבזות המצוה בשעת קיומה, אבל על עצם הסוכה אין זה נחשב לביזוי, בזה שעושה בה תשמיש בזוי, והנפק"מ יהא האם האיסור הוא רק בזמן שהאדם נמצא בסוכה ומקיים בה מצות סוכה, דאז אין להכניס הכלים המאוסים משום בזיון המצוה, או האיסור הוא אפילו כשאין נמצאים בסוכה, דהוי בזיון לעצם הסוכה, ובמאירי (הנ"ל) משמע דהאיסור הוא רק כל זמן שנמצאים שם, דלאחר שכתב דהאיסור הוא רק לאחר הסעודה, הוסיף שם, וז"ל דאף אחר הסעודה הרי הוא צריך לישון ולטייל ולשנן, וכל כלי המאכל מאוסים שם מתוך זוהמתן ע"כ, ומשמע דהאיסור הוא רק משום שהוא נמצא שם שצריך לטייל וכדו', אבל בלא זה ליכא איסור בזה שהם מונחים שם, וכן משמע מהראשונים שהבאנו בהערה הבאה, שכתבו הטעם שפסלו הסוכה משום גזירה שמא יעזוב את הסוכה מחמתם, ומשמע דהאיסור הוא רק בשעה שהוא נמצא שם, וצ"ע דבפשטות הפוסקים לא מצינו שחילקו בזה, ובפשטות משמע דבכל ענין אסור להכניס גברים מאוסים לסוכה, ובמט"א (סי' תרכ"ה סעי' כ"ט) כתב דראוי שהגגות יהיו פתוחים במשך כל ימי הסוכות, ואף בענין שהוא נמצא שם, ובאלף למטה (פקמ"א) כתב דיש להשאירם פתוח דלא כבעלי המון שסוגרים הגג בשעה שיוצאים מן הסוכה, דאין זה מדה נכונה לאשר חלק לו בבינה ע"כ, וכן מבואר שם (בפ"ק מ') דבתחילת החג חל הקדושה על הסוכה בשעה שהגג פתוח, ומשמע דזה תלוי בסוכה עצמה ולא תלוי באדם הנמצא שם, ומבואר דאף בשעה שהאדם אינו נמצא שם יש חל קדושה על הסוכה, וממילא לכאו' גם אז יש להקפיד שלא יהא דבר מאוס.

ובהגדרת זמן האכילה עי' בהערה, ויש שהוסיפו דבשעה שמונחים בסוכה כלים מאוסים, הסוכה פסולה, ואין לברך לישב בסוכה.

בחיי אדם (כלל קמ"ז סעי' ב') הביא כן מהרבינו מנוח (פ"ג הי"ד) ושכן משמע ברי"ף, דבשעה שמונח שם דבר מאוס הסוכה פסולה מדרבנן, והעתיקם המשנ"ב (בשעה"צ סקי"ג), וכתב דמן הנכון להחמיר בזה.

ודעת הרי"ף הוא בסוף המסכתא, וביאר הראב"ד הטעם שהסוכה פסולה על אף דאין כאן פסול בעצם הסוכה, וכתב דהוא מגזירת חכמים דמאחר שנפשו של אדם קצה בכלים מאוסים חששו שמא יעזוב הסוכה מחמתם, לכן גזרו שלא להכניסם כלל, ופסלו הסוכה מחמתם, ונמצא דכל הפסול אינו אלא דרבנן, ועיי"ש עוד דעת שאר הראשונים החולקים וסוברים דהסוכה אינה נפסלת, ובהגה' חת"ס (ריש סי' תרל"ט) לאחר שהביא דבריהם כתב דנראה דאין הסוכה פסולה, אלא דישיבה הזאת לא מיחשב כמו תשבו כעין תדורו, כיון שהכנים בסוכה כלים שאינם רגילים בבית דירה.

מסתבר דכל זמן שהרגילות הוא אף בכל השנה, שמניחים את כלי אכילה בחדר שאוכלים שם, אין צריך להקפיד להוציאם מהסוכה.

בבכור"י (פקי"א) כתב דמה שהעולם אין נזהרין בקערות לאחר

האכילה, הוא משום דלפעמים מניחים אותם בתוך החדר, והכל הולך אחר הרגילות, ובפרט דיש לסמוך על הראשונים הסוברים כן דהיינו שדעתם דליכא איסור בזה ע"כ, אלא דהוא כתב דמפני זה אין בזה משום ביזוי, ויש להוסיף דאף לפי הטעם שכתבנו לעיל דהאיסור הוא משום תשבו כעין תדורו, שאין בזה כשרגילים כך כל השנה.

ולכאו' למעשה אין לנו כ"כ קולא מדבריו, דהרי כל זמן האכילה, ממילא יש להקל כהמאירי שהבאנו לעיל דבמשך הסעודה אין מיאוס בזה, ולאחר גמר האכילה לכאו' לא שייך לומר שאין נזהרין לסלק לאחר האכילה, דהרי לאחר גמר הסעודה עפ"י רוב העולם נזהרין להסיר כלי האכילה, וממילא יהא איסור בזה אף להבכור"י.

כוסות מותר להניחם בסוכה אף לאחר האכילה.

שו"ע (שם), ובמשנ"ב (סק"ג) כתב ב' טעמים בזה או כיון דכוסות אינם נמאסין כמו כלי אכילה, ועוד כיון דאין קבע לשתיה ומצוי הוא ששותה כמה פעמים ביום, ולכאו' יהא נפק"מ בין שני הטעמים בזמנינו שמצוי כוסות שזורקים אותם לאחר השתיה [כוסות חד פעמי], דטעם שאינם נמאסים שייך גם בהם דהם אינם מאוסים, ולא יהיה חיוב להוציאם, אולם הטעם דאין קבע לשתיה לא שייך בהם דהרי הם נזרקים לאחר ששותים מהם, וה"ה דשייך הנפק"מ בבקבוקים לאחר שנתרוקנו, דהם אינם נמאסים, אולם לא שייך הטעם דאין קבע לשתיה, דהא הם נזרקים לאחר השימוש בהם פעם אחת, ומסתבר דבכוסות שאינם מאוסים לאחר השתיה מותר להניחם בסוכה לפי שני הטעמים, דכיון שאינם מאוסים לא שייך לאסור להניחם שם, ובפשטות אף לטעם דאין קבע לשתיה, הם מודים דהיכא שהם אינם מאוסים אין לאסור, דטעם אין קבע לשתיה, כוונתו ג"כ דמחמת כן אינו נחשב מאוס, וא"כ כשבמציאות הוא אינו מאוס אין מה לאסור.

הכנסת הקדירות לסוכה

העולם נזהרין שלא להכניס קדירות כלל לסוכה, אף קודם האכילה.

לשון המ"א (סק"ג) והמשנ"ב (סק"ה), וטעמם כתב בשעה"צ (סק"י) דהוא עפ"י דעת התוס' (ד"ה מנא) בשם י"מ והבה"ג, וכן כתב הר"ן דזהו דעת הרי"ף בביאור הגמ' "מאני מיכלא בר ממטללתא", דהיינו קדירות ועריבות שלשים בהם, דאסור להכניסם לסוכה אפילו לפני האכילה, והם כתבו הטעם משום "תשבו כעין תדורו", דהיינו כל דבר שהדרך הוא להחזיקו במשך השנה בדירתו שדר בה הריהו מכניסו לסוכה, ודבר שאין הדרך להחזיקו בדירתו שדר בה אלא בבית החיצון, אין להכניסו לסוכה.

והנה בראשונים הנ"ל לכאו' אינו מבואר להדיא מהו הגדר בזה, האם "תשבו כעין תדורו" גורם שיהא איסור להכניסם לסוכה או יש לומר דעיקר דין "תשבו כעין תדורו" אינו גורם איסור להכניסם לסוכה, אלא דתשבו כעין תדורו בא רק לומר דאין צריך להכניסם לסוכה, דהרי הם ביארו מה דאיתא בגמ' מאני מיכלא חוץ לסוכה דהכוונה הוא לקדירות, אולם עדיין אינו מבואר האם הגמ' באה לומר דאסור להכניסם לסוכה או רק דאין צריך להכניסם לסוכה, דרק מה שמכניסים לבית דירה, צריך להכניס לסוכה, ובמ"א ובמשנ"ב מבואר דלמדו דיש גם כן איסור, שהם כתבו "דהעולם נזהרין שלא להכניסם" משמע שיש איסור, וכן כתבו בריטב"א ובר"ן לחד פירושא דהטעם של תשבו כעין תדורו אוסר להכניס דברים בסוכה, וזהו חידוש דתשבו כעין תדורו גורם לאיסור להכניס לסוכה, אולם בר"ן ובריטב"א הביאו פירוש אחר דתשבו כעין תדורו לא בא לאסור אלא בא להתיר, דהיינו שבא להתיר, דאף שצריך להכניס הכלים לסוכה, כלים אלו אין צריך להכניס להסוכה, כיון שאין דרך להכניסם כל השנה, אולם אם רצה להניחם שם הרשות בידו.

ובשועה"ר משמע שהוא למד בטעם של תשבו כעין תדורו, שאין זה בגדר איסור, אלא בא להתיר, שכתב (בפע"ח) דכלים שמשהין בהן הקמח והעריבות "אינם צריכים להיות בסוכה" שאף כל השנה אינם בבית ע"כ, ומשמע דבא רק לומר דיש כלים שאין צריך להכניסם לסוכה, אולם אין איסור להכניס מיני כלים מחמת תשבו כעין תדורו.

ובפמ"ג (א"א סק"ג) כתב דמי שנוהג כל השנה שאין מביא הקדירה לחדרו רק בחדר אחר, יעשה כן בסוכה, וכתב הטעם בכדי שלא יהיו מצות בזויות עליו, ומבואר דלמד הטעם לאסור לא משום תשבו כעין תדורו, אלא משום ביזוי מצוה, וכן מבואר בבכור"י (סק"א) דהטעם הוא משום ביזוי מצוה.

והנה במ"א ובמשנ"ב הביאו הא דהעולם נוהגין להחמיר רק לגבי קדירות, אולם בתוס' ובמרדכי ובר"ן בפירוש מאני מיכלא, מובא גם העריבות שלשים בהם הקמח, ולכאו' לפי פירושם דכוונתם לאסור להכניס לסוכה, א"כ גם בהם היו צריכים לאסור להכניס לסוכה, אולם במ"א אוסר רק בקדירות, ולגבי העריבות בפשטות אסורים רק לאחר האכילה, דזהו הפירוש בדברי המח' שכתב כלי האכילה לאחר האכילה, ופי' המ"א (בסק"א) ובמשנ"ב (בסק"ה) דהיינו עריבות וכדו', וצ"ע דלכאו' היו צריכים לאסור אף לפני האכילה, דהרי אין הדרך להכניסם בבית כל השנה, ואולי אפשר דאיה"נ וכוונתם לאסור אף לאחר האכילה וצ"ע.

אמנם מי שאין לו קערה ומוכרח לאכול מהקדירה, מותר להכניסו לסוכה (משנ"ב שם בשם הח"א).

ויש להסתפק במי שסוכתו רחוקה מביתו ואין לו היכן להעמיד קדירתו האם מותר להכניסו לסוכה.

דאפשר דדינו כמו מי שאין לו קערה לאכול דמותר להכניס הקדירה, וגם בזה דאין לו היכן להניח הקדירה בסוכה בכדי להוציא ממנה המאכל לתוך הקערות דיהא מותר, ובפרט במי שמכנים כל השנה הקדירה לביתו, ויש המלמדים זכות לאלו המכניסים קדירות בזמנינו, דכהיום הקדירות אינם מאוסים בזמן שהם מליאות בתבשילים, דבזמניהם הקדירות היו של

חרס, וכן היו יותר מלוכלכים, ולכן היו מאוסים אף כשהיו מלאים בתבשילים.

ובספר מושיען של ישראל (ח"ו עמ' שמ"ז) מובא שרביה"ק מסאטמאר זי"ע נשאל אם מותר להכניס קדירה להסוכה בכדי לחלק המנות לאורחים, כי היה מרחק רב מבית התבשיל עד בית הסוכה, וקשה לילך על כל מנה ומנה לחוד, והשיב דמה דאיתא שאין להכניס הקדירה להסוכה, היינו משום מיאוס, אמנם אם לא יתנו לאכול לאורחים הרי זה מאוס יותר, ולכן שרי להכניס הקדירה.

קדירות וקערות תחת דופן עקומה

בסוכה שאין לה ג' דפנות אלא בצירוף דופן עקומה, אין להניח כלים אלו תחת דופן עקומה, ובסוכה שיש לה ג' דפנות בלא הדופן עקומה, אפשר להניחם שם. (בכור"י סי' תרל"ט סק"י)

לפנות כלים מהסוכה לאחר סעודת שבת

מותר לפנות הכלים בשבת מהסוכה לאחר הסעודה אפילו כשאינו צריך יותר לשימוש הסוכה.

ואף דבכל השנה אין לפנות השולחן כשאינו צריך לה יותר לסעודת שבת, אא"כ זה מפריע לו לסדר הבית, כיון דזה נחשב כהכנה משבת לחול, עכ"ז בסוכות יהא מותר, דאין זה נחשב הכנה משבת לחול אלא הוי צורך יו"ט, דזהו צורך הסוכה שלא יהא שם תשמיש בזיז, ועי' מה שכתבנו להסתפק בריש הפרק האם זהו דין בסוכה או באדם כשהוא נמצא בסוכה.

שטיפת קערות וכוסות

מי שיש לו כיור [קראן] בסוכה, יכול להדיח שם הכוסות, אולם שאר כלי האכילה אין להדיח בסוכה.

משנ"ב (סק"ט). ובבן איש חי (ש"א פר' האזינו) כתב דלא ירחץ בתוך הסוכה כלים ואפילו כלי אחד בלבד, מיהו כלי קטן ביותר ששותין בו קאוו"ע אם הוא לבדו לית לן בה ע"כ.

נטילת ידים בסוכה

נטילת ידים טוב שיטלם חוץ לסוכה, אך נטילת ידים שחרית שהיא סמוך למיטתו בהכרח ליטלם בסוכה, ותיכף ומיד יטול הכלי מהסוכה.

ערוך השולחן (סעיף ד'), הנה בערוה"ש כתב דנטילת ידים לסעודה, יטול חוץ לסוכה, אולם מסתבר דנט"י אחר קידוש, עדיף ליטול בסוכה בענין שנט"י חוץ לסוכה יש בה משום שינוי מקום, וצריך שיהא קידוש במקום סעודה, ועי' מה שכתבנו (פרק ל"ח אות ד') בענין קידוש במקום סעודה.

וכן אנשים מכובדים דבמשך השנה נוטלים ידיהם כשהם סמוכים לשולחן, מסתבר דגם בסוכות יכולים ליטול בסוכה, וכן יש לדון בזמנינו שהרבה מתקינים את כיור הנט"י בתוך חדר אכילה, וא"כ הוא הדין בסוכה.

שאר דברים בסוכה

ליתן מנעלים בסוכה אינו לכבוד, ורק בלילה כשחולץ מנעליו בהכרח להניחם על הקרקע אצל מיטתו, אבל שארי מנעלים לא יכנים להסוכה, וכן הבגדים שפושט אם אינם מכובדים לא יניחם בסוכה, ומקלו שהולך עמו אם אינו מקל מכובד לא יעמידנו בסוכה, אבל האתרוג והלולב מצוה שיעמדו בסוכה אף אם הלולב עומד בכלי במים, כללו של דבר כל דבר שלא היה משהה בביתו בהחדר הנאה שבו לא ישהה דבר זה בהסוכה, וא"א לבאר כל הפרטים.

שם, ובס' דרכי חיים (סעי' קה) מובא בשם האמרי יוסף זצ"ל שהגה"ק מצאנז זצ"ל היה נמנע מלירוק בסוכה, ואמר שדי לנו שדורכים ברגלינו על השמות הקדושים שבסוכה, וכי גם נרוק עליהם.

נכרי בסוכה

צדיקים הקפידו שלא יכנסו נכרים [גוים] לסוכה.

בספר "אמרי פנחס" (מועדים אות קפ"ח) מובא דהרה"ק ר' פנחס מקאריץ זצ"ל היה מקפיד לבל יכנס ערל אל הסוכה, וכשהיו צריכים להסיר המנורה בשבת, היו נושאין השלחן לבית ושם הסירו [א.ה. הגוי את] המנורה, וכן העיד הגה"צ ר' עקיבא יוסף שלזינגר בספרו שו"ת ר' עקיבא יוסף (או"ח א סי' ר"ד) דמורי חמי [ה"ה הגה"ק ר' הלל מקולמייא זצ"ל], הקפיד בזה שלא יכנס עכו"ם בסוכתו.

ומצינו מקור לזה בספרי הקדמונים.

מקור קדום לאיסור כניסה לנכרי בתוך הסוכה, מובא בס' שפתי כהן (להמקובל ר' מרדכי הכהן מחכמי ומקובלי צפת) שכתב (פר' אמור), וזה לשונו שבעת הצדיקים רמוזים שהם באים עם שאר הצדיקים ויושבים בסוכה, על כן צריך לשבת בה באימה ויראה בבושה וענוה, ולא ימשך אחר האכילה ושתיה שלא יבוא לידי דברי נבילה, ולא יכנים לתוכה עובדי גלולים דלית ליה מהימנותא, ואז ברוחת הקדושה ושבעה הצדיקים מקללים קללות נמרצות, אם כשאינם נותנים להם חלקם שהוא חלק העניים מקללים אותם קללות שכתב הזוהר, כל שכן אם בא כותי ובפרט שהוא עובד עבודת גלולים שהוא אל קנא, וכמה בני אדם חושבים שיושבים בצל סוכה והם חוץ ממנה, שמי שהוא אזרחי וישורשו וענפיו מישראל ומכוון לישב בצילא דמהימנותא סוכה קלטתו, ואם לאו סוכה פלטתו עכ"ל, וכיוצא בזה מצינו בספר יסוד יוסף (פרק ע"ז) וז"ל בהיות כי רצון הש"י ב"ה שלא להתערב זר בתוך מצוה הקדושה מצות סוכה, על כן הוי זהיר בהיות בא אליך ערל א' לענין עסק שלך, אל תרבה עמו בדברים בתוך הסוכה, ולא

יתעכב במקום קדוש ומכ"ש ח"ו שלא לאכול ולשתות עמו בצל קדוש חניית סוכה, ובשכלך תוכל להתבונן הפגם בזה, כי היושב בסוכה ולומד או מתפלל הרי הוא יושב ממש בתוך עולמות העליונים, שכל עולם נקרא יום כידוע, וזהו בסוכות תשבו שבעת ימים, עיי"ש.

ובס' אגודת אזוב (להגאון ר' משה זאב מרגליות זצ"ל אב"ד ביאליסטאק תלמיד הגר"א) כתב (בהקדמה לדרושי הסוכות) דמצינו בענני הכבוד שהיו פולטין שבט דן לחוץ בעבור שהיה ביניהם עכו"ם, כדאי' בילקוט ובתרגום יונתן (סו"פ כי תצא), וכיון דסוכה זכר לענני הכבוד, כל שיש בו שמץ עכו"ם לא יבוא בהם, ואין לו חלק ונחלה במצוה זו עכתו"ד.

ויש שכתב שאף מי שאינו שומר תורה ומצוות, או מי שיש בו מחשבת פסול בעניני אמונה אין להכניסו לסוכה

בפירוש "מעשה אורג" בביאור הפייט (ליום ב' דסוכות) הביא בשם ראב"ן "וזר לא יהיה במוצאותיה", שזר אסור לישב בסוכה אם לא שיתגייר, שנאמר כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, ו"נכר לא יעבור בתוצאותיה" ישראל מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, "ועכו"ם לא ירמוס בחצרותיה" אם נתגייר ועדיין לא טבל לא ידרוך בחצר של סוכה וכו', וכן כתב רביה"ק בדברי יואל (סוכות אות כ"א) בביאור דברי הפייטן (הנ"ל), האריך בהא דכתוב כמה לשונות נרדפים "זר נכר ערל אליל ועוד", וכתב דנראה דכוונת הפייטן לכלול גם אותם אנשים שנולדו מזרע ישראל ונתנכרו מעשיהם לאביהם שבשמים, ובליבם מחשבת פסול בעניני אמונה ועיקרי הדת, שאין להם ליכנס בסוכה, כי מצות סוכה שייכא רק לישראל קדושים המאמינים בה' ובתורתו, משא"כ מי שיש לו מחשבת מינות לא יתערב בתוכם לבוא אל הסוכה ע"כ, ומובא (בס' שה לבית עמ' ק"ו) שפעם אחת באחד מימי החוה"מ סוכות, בא רופאו הפרטי של האמרי חיים מויזניץ זצ"ל לבקרו, ולשאלת המשב"ק היכן הרבי רוצה לקבל את הרופא, השיב "איך דארף איהם נישט אין מיין סוכה" [איננו צריך אותו בתוך סוכתי], והביאו שם דאולי לא רצה להכניס יהודי שאינו שומר תו"מ לסוכה.

דיבורי חול, וכעס בסוכה

לא ידבר בסוכה אלא דברי תורה, כי סוכה קדושתו גדולה, ולא ידבר בה כמו שנזהרים בביהכ"נ, וכן יזהר שלא יכעס בסוכה.

של"ה מובא בביכורי יעקב (סק"ב), ובמהרי"ל כתב דהמספר עם חבירו יספר עמו בסוכה, פמ"ג (תרל"ט משב"ז א') בשם הא"ר, בראשית חכמה (שער הקדושה פי"ד) הביא מנהג מורו הרמ"ק שלא לדבר בתוך הסוכה אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, וכ"ה בספר יוסף אומץ (אות תתרכ"ה) ספר אור צדיקים (סי' ל"ח אות ג') ועוד, ובס' מבשר טוב (להרה"ק רבי' ישכר בער מזלאטשוב זצ"ל, פר' אמור ד"ה בסכת) דצריכים לישב בסוכה בדחילו ורחימו, ולא לדבר שום דבר בטל בסוכה כדי שיתעכבו האושפיזין בסוכה, כי אם לא כן יצאו מהסוכה ע"כ, ומסופר על הרה"ק רבי יחיאל אבד"ק מוש זצ"ל (מגדולי תלמידי המהר"ם מלעכאוויטש) שפעם אחת בחג הסוכות באו אליו בעלי בתים ממוש אל סוכתו והיו משוחחים על דא ועל הא, עד שהוא ביקש מהם שיפסיקו ויחרישו, ואמר בזה"ל "דרך ארץ מפני האבות הקדושים, הם נמצאים פה עכשיו" (מובא בקו' "מעשי אבות" בסוה"ס תורת אבות אות ע'), ובענין זה מסופר (אבן שתיה, פ"ה אות ג') על הרה"ק בעל הצמח צדיק מוויזניצא זצ"ל שישיבתו בסוכה אצל הסעודה היה בפחד גדול, וזרק מרה בחסידים מבלי לדבר אפילו דיבור קל בסוכה, ופעם אחת עמדו ב' אנשים אצל הפתח בסוכה הרחק הלאה ממנו, ודיברו בחשאי, והרגיש בדבר והקפיד ואמר "יותר טוב לילך החוצה, מלדבר בסוכה דבר שאינו מרוצה".

כיסוי השולחן במפה

יש לכסות השולחן בסוכה במפה, ויש שכתבו שיכסה רק את השולחן בסוכה ולא בביתו.

בח"א (כלל קמ"ז ס"ב) כתב שיכסה השולחן בסוכה במפה אבל לא בביתו, כדי להראות שאין זה דירתו, ובא"ר (סי' רס"ב סק"ג ובסי' תרל"ט סק"א) הביא משם הגהות מנהגים לר"א טירנא (אות קצ"ח) דדוקא בסוכה יכסה בשבת ויו"ט דהסוכה הוא קבע וביתו עראי, אולם בפמ"ג (שם משב"ז סק"א) ובביכורי' (שם סק"ג) ובמט"א (סי' תרכ"ה סל"א) כתבו שאין המנהג כן אלא מכסים גם בבית.

ובס' זכור לדוד (בקו' מנהגי ותיקין, עמ' ש"ס) מביא דהחזו"א הקפיד שבסוכות לא יכסו השולחנות שבבית במפה, ובהגה מובא שגם לא כיבדו אצלו את הבית, וכן לא סידרו את הבית במשך כל ימי החג, להראות שעיקר דירת האדם הוא בסוכה, ובקובץ דרך שלמה (עמ' 429) מובא שאצל הגאון רבי שלמה זלמן אולמאן זצ"ל פרסו מפה על השולחן בבית כהפמ"ג, אלא שהיו עושים עיקר הבית בסוכה, דהיינו שהחשיבו במקצת את חדר האכילה בבית.

ונוהגים לכסות השולחן בין בשבת ויו"ט ובין בחוה"מ.

בא"ר (שם) מדייק מדברי המנהגים דבחוה"מ אין לכסות, אולם בפמ"ג ומט"א (שם) כתבו דהמנהג לכסות אף בחוה"מ, כיון דמ"מ יו"ט הוא.

חיבוב הסוכה

ראיתי מבני עליה שהיו מנשקים את הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ד' מינין שבלולב, והכל לחבב המצוה.

אליה רבה (סי' תפ"ו) ומובא במשנ"ב (סי' תע"ז סק"ח).

דיני שנים מקרא ואחד תרגום (יז)

הוא בעצמו לא התפלל עדיין מנחה

א. יכול להשלים קריאת שמו"ת רק עד תפלת המנחה [א] והיינו כל זמן שהוא בעצמו עדיין לא התפלל מנחה אף שהגיע זמן תפלת המנחה עדיין יכול לקרוא את הפרשה שמו"ת [ב].

קריאת שמו"ת אחר מנחה כ"ז שהוא שבת

ב. אם לא קרא שמו"ת לפני מנחה ראוי שישלימו אף לאחר תפלת המנחה כל זמן שעדיין יום השבת [ג].

קריאת שמו"ת במוצאי שבת

ג. אם לא הספיק לקרוא שמו"ת עד מוצאי שבת ראוי שישלימו כל זמן שעדיין שבת אצלו קודם שיתפלל ערבית [ד].

קריאת שמו"ת עד יום רביעי בשבת

ד. יש אומרים שאם לא קרא הפרשה בשבת שמו"ת יכול להשלימו עד יום שלישי בערב [ה].

להשלים קריאת שמו"ת בעשרת ימי תשובה

ה. יש אומרים שאם לא השלים קריאת שמו"ת של כמה פרשיות ישלימו בעשרת ימי תשובה [ו].

ביאורים והוספות

(א) דאח"כ שמתחילין הציבור לקרוא הפרשה של שבוע הבא עבר זמנה של פרשה זו.

(ב) כ"כ בקצות השולחן (סי' ע"ב בדה"ש אות ז') וכ"כ בהליכות שלמה (תפלה פי"ב סל"ח) שאין הדבר נמדד בזמן המנחה כי אם במה שהוא עצמו התפלל מנחה עיי"ש ובקצוה"ש כתב עוד דאם יש בית הכנסת אחד בעיר או שכל בתי כנסיות כבר התפללו אף שהוא חולה ולא בא להתפלל נגרר אחריהם ושוב לא נחשב משלים פרשיותיו עם הציבור.

(ג) דזהו עדיף ממה שיקרא אח"כ בשבוע הבא עד יום רביעי דהרי מצינו דעת הכלבו ועוד ראשונים הסוברים דאין להתחיל לקרוא לאחר מנחה בפרשה של שבוע הבא והטעם מבואר בכלבו "כיון שבאותו היום קראו בפרשה שעברה" והיינו דכל היום שיך לפרשה הקודמת ועי' בבדי השולחן שם ובהליכות שלמה שם (אות נ"ו) ובקצות השולחן הוסיף סברא דטעם המתירים להשלים שמו"ת עד יום רביעי הוא דשלשה ימים אחר שבת שייך לשבת הקודמת כמו בהבדלה והרי גבי הבדלה הובא (בסימן רצ"ט) די"א שאין יכולים להבדיל אחר מוצ"ש ולכן וודאי עדיף להשלים קריאת שמו"ת בשבת עצמה ממה שימתין לאחר שבת.

(ד) כ"כ בבדי השולחן שם דמה שיכולים להשלים עד יום רביעי הוא דימים אלו נחשבים שהם שייכים עדיין לשבת הקודמת ומסתבר שעדיף להשלים קריאת שמו"ת בזמן שהוא עדיין ממש שבת אצלו ממה שישלים בזמן שהוא רק שייך לשבת.

(ה) שו"ע ס"ד ובשו"ע הרב (ס"ה) דיש לו דין תשלומין ג' ימים כמו שנפסק בשו"ע (רצ"ט ס"ו) דאם שכח ולא הבדיל במוצ"ש יכול להבדיל עד סוף יום ג' דשלשה ימים אחר השבת שייכים עדיין לשבת שעבר ומכאן והלאה שייכים כבר לשבת הבאה.

(ו) כ"כ באבודרהם (סדר תפלת סוכות) הובא בדרכי משה (רפ"ה ג') ובא"ר (רפ"ה ז') ומקורו מברכות (ח' ע"ב) דרב ביבי בר אביי סבר להשלים הפרשיות של כולי שתא במעלי יומא דכיפורי והיינו כדי שלא יהיה נחשב לו לעון ביום הכיפורים ובספר שולחן הקריאה (פי"א מסגרת השולחן סק"ח) כתב דכיון דסגולת מצות קריאת

להשלים קריאת שמו"ת עד שמחת תורה

ו. יש אומרים שיכול להשלים קריאת שמו"ת של הפרשיות שהחסירם עד שמחת תורה שאז משלימים הציבור לקרוא את התורה כולה ולכן עד זמן זה חשוב כמשלים פרשיותיו עם הציבור אבל אחר יום שמחת תורה לכו"ע עבר זמנה ועליו נאמר מעוות לא יוכל לתקון [ז].

מתי הזמן להשלים קריאת שמו"ת בשמחת תורה

ז. לכתחלה יש להשלים קריאת שמו"ת עד שיתחילו הציבור לקרוא "בראשית" עם העולה לחתן בראשית ולכן ראוי להשלים קריאת הפרשיות שהחסיר לפני תפילת שחרית [ח].

אם אפשר להשלים כל היום

ח. בדיעבד אם לא הספיק להשלים קודם שהתחילו הציבור לקרוא בראשית יש אומרים דשוב אינו יכול להשלים [ט] אך דעת כמה אחרונים דיכול להשלים במשך כל יום שמחת תורה [י].

שמחת תורה שחל בשבת עד מתי יכול להשלים

ט. יש מי שכתב חידוש גדול שאם חל יום שמחת תורה בשבת קודש יכול להשלים את קריאת הפרשיות שהחסיר עד יום שלישי בערב [יא].

ביאורים והוספות

שמו"ת הוא אריכות ימים לכן רצה רב ביבי בר אביי להשלים הפרשיות שהחסיר קודם יום הכיפורים שהוא יום החתימה כדי שיחתם אז לחיים.

(ז) שו"ע (ס"ד) ועי' משנ"ב (סקי"ב) דאף לשיטה זו הוא רק בדיעבד אבל לכתחלה לכו"ע לא יאחר מיום השבת ובטו"ז (סק"ב) כתב "וכך נהגתי מעודי" ובתוספת שבת (רפה ו') כתב שלדיעה זו יש להשלים רק ביום שמחת תורה עצמו ולא כל השנה אך משמעות הפוסקים לא כן וס"ל דאפשר להשלימו כל השנה עד שמחת תורה וכ"כ בלבוש "מכל מקום כל הקודם זכה" וכ"כ בפמ"ג ושעה"צ (סקט"ו) עיי"ש.

(ח) קצוה"ש (סי' ע"ב בדה"ש ט') כמו שמצינו דאחר תפלת מנחה בשבת כבר עבר זמן הפרשה שעברה והגיע זמן פרשה הבאה כיון שהציבור התחיל לקרוא בפרשה הבאה כמו"כ יש להשלים הפרשיות לפני שהציבור מתחיל לקרוא פרשת בראשית.

(ט) כף החיים (אות כ"ו) מטה יהודה (אות ד').

(י) כ"כ בקצות השולחן דסתימת הפוסקים שכתבו דאפשר להשלים עד שמחת תורה ולא פירשו שהוא דווקא עד שחרית משמע דכל היום זמנה שהוקבע לפרשת וזאת הברכה. ועוד דלפי השיטות שאפשר להשלים בכל שבת עד יום ג' כמו שמצינו בהבדלה דשלשה ימים אחר שבת שייך לשבת ה"ה ביו"ט י"ל דהיום עצמו כולו שייך לקריאת וזאת הברכה ורק אחר שעבר הזמן של שמחת תורה שכבר אי אפשר לקרוא וזאת הברכה אז נחשב דעבר זמנו של פרשיות שהחסיר שאין יכול להשלימן וכ"כ בחוט שני (שבת "ד עמוד קי"ד) ויש מי שכתב דשבת שחל בו שמח"ת מסתבר דזמנה עד מנחה.

(יא) כ"כ בקצוה"ש שם וטעמו דשלשה ימים אחר השבת שייכים לשבת העבר והוי כהשלים עם הציבור ואף דהפמ"ג א"א (סק"ז) כתב "ולדידן בשמחת תורה מקרי שפיר משלים פרשיותיו עם הציבור ומכאן ואילך עבר זמנו" אפשר דכתב כן רק בחו"ל דאינו חל שמח"ת בשבת אבל בארץ ישראל שפיר יכול להשלים עד ג' ימים ונשאר בצ"ע, עיי"ש. והעיר על דבריו בספר מנחת מאיר (עמוד קנ"ט) דלפי"מ שכתב במשנ"ב סי' (רצ"ט סקט"ז) בשם רעק"א דבשכח להבדיל במוצאי יו"ט יכול להבדיל כל יום המחרת דהיום הולך אחר הלילה וא"כ לפי"ז היה לו להקצוה"ש לומר דאפשר להשלים שמו"ת בכל שמחת תורה כל יום איסרו חג עכ"פ וגם בעיקר חידושו של הקצוה"ש יש לדון כיון דעצם קריאת שמו"ת בשמחת תורה הוא מדין השלמה שיכול להשלים בדיעבד עד יום זה כיון שבו מסיימים התורה והבו דלא לוסיף עלה ולא מצינו תשלומין לתשלומין וגם מה שמצינו שיכול להבדיל עד יום שלישי כשחל יו"ט בשבת הוא משום שבת ולא משום יו"ט ויוצא ידי חובת הבדלת יו"ט בזה שמבדיל על השבת אבל אם יו"ט לא חל בשבת וודאי א"א להבדיל עד יום שלישי וא"כ אין למילף מינה כלל לנידון דידן שיהא אפשר להשלים עד יום ג'.

תורתך עשעשועי
שבילי העירוב
מסע נפלא באופן עשיית העירוב בזמנינו
להגל לימוד מס' עירובין במסגרת חברותינו
ע"נ ע"י הה"ג ר' שמעון יואל בראך שליט"א
מו"ץ בקהלתינו הק'

יצירת מחיצה עם בני אדם

לעניין מי שיצא חוץ לתחום שבת • לעניין עשיית סוכה • ולענין ישיבה בפני ס"ת בשעת ההקפות

• יצא חוץ לתחום שבת •

בגמרא[1] הביא מעשה באדם שיצא בשוגג מחוץ לתחום שבת: "**נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא**[2], **ונפק חוץ לתחום**[3]. **אמר ליה רב חסדא לרב נחמן, נחמיה תלמידך שרוי בצער**[4]. **אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס**[5]".

ובגמרא מקשה על דינו של רב נחמן שהתיר לעשת מחיצה בשבת: "**איתיביה רב נחמן בר יצחק לרבא, נפל דופנה**[6], **לא יעמיד בה אדם בהמה וכלים**[7]. **ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין**[8], **לפי שאין עושין אהל ארעי בתחילה ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת**[9]. **אמר ליה, את אמרת לי מהא, ואנא אמינא לך מהא**[10], **עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן בה**[11]...". ומתרצת הגמרא הסתירה: "**באן לדעת, כאן שלא מדעת**". פירוש, הברייתא האוסרת עוסקת בעושה מחיצה 'לדעת' שהאדם העומד יודע שבתורת מחיצה העמדוהו כאן, ובאופן כזה אסור לעשות מחיצה על ידי אדם בשבת. והברייתא המתירה עוסקת בעושה מחיצה 'שלא מדעת', שאין האדם יודע שהעמידוהו לצורך מחיצה, ובאופן זה מותר לעשות מחיצה על ידי אדם בשבת

מבואר מדברי הגמרא שהאדם יכול לשמש כמחיצה. ובשבת ויו"ט מותר רק כשאין האדם יודע שהעמידוהו לצורך מחיצה.

וכן נפסק בשו"ע (או"ח סמן תה) "**מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת [באונס או שוגג, או לדבר מצוה, מ"ב] מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם שערבו לאותו רוח ויכולים לילך שם, ויעשו סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם [היינו שיכנס ביניהם עד תוך תחומו, וכיון שנכנס**

---

1 עירובין (מג:).

2 נמשך על ידי הסוגיא שבה עסק.

3 פירוש, מאחר שהיה טרוד בלימודו לא שם אל לבו שהוא יוצא מחוץ לתחום.

4 מכיון שיצא מחוץ לתחום בשוגג, מעתה אינו רשאי לילך אלא בארבע אמותיו בלבד.

5 על ידם לתוך התחום, כלומר טול עמך בני אדם שהניחו עירובי תחומין מערב שבת ורשאים הם לילך עד למקום שבו שרוי נחמיה, והעמיד אותם באופן שיהיו מקיפים אותו מכל צדדיו עד התחום, ומחיצה של בני אדם שמה מחיצה. ואחר שיגיע לתוך התחום על ידי מחיצה זו, שוב יהא רשאי אף ללכת בתוך התחום כפי שהיה בתחילת כניסת השבת.

6 של סוכה ביו"ט או בשבת.

7 פירוש, לא ישלים את הדופן החסר על די שיעמיד שם אדם בהמה או כלים בתורת מחיצה.

8 וכן שלא יעמיד את המטה שיש לו בסוכה כנגד הפירצה, ע"מ לפרוס עליה סדין לצורך עשיית מחיצה.

9 ואם כן יש לתמוה על רב נחמן כיצד התיר לרב חסדא לעשות בשבת מחיצה של בני אדם עבור נחמיה בריה דרב חנילאי.

10 פירוש, אתה מקשה לי מברייתא זו שבה מבואר שאסור לעשות מחיצה בשבת, ואני אומר לך מברייתא אחרת שבה מבואר שמותר לעשות מחיצה בשבת.

11 לסוכה להכשירו לאכילה שתיה ושינה בה.

לתוך התחום, מותר לילך לעירו אף בלא מחיצות]. והוא שלא ידעו אותם שנעשית בהם המחיצה שלשם כך נקראו. אבל אם יצא לדעת [שהרי אף אם הוא בתוך מחיצות גמורות אינו רשאי בכה"ג לילך יותר מארבע אמות, וכש"כ במחיצות של בני אדם, מ"ב] אסור".

מעשה באדם שיצא חוץ לתחום שבת, והוחזר למקומו ע"י מחיצה שעשוה בני אדם.

מעשה שהיה באדם ששבת במושב 'חזון יחזקאל' כדי להשתתף בשמחה שהתקיימה במושב 'קוממיות' הסמוך לו. אף שהיה אותו אדם תלמיד חכם ובקי בפרטי ההלכות, הרי שבהלכות תחומין לא הזדמן לו לעסוק הלכה למעשה, ומשום כך לא עלה על דעתו שיש בדבר חשש איסור. מחמת סמיכותם הגדולה של שני הישובים זה לזה, סבר לתומו שאין ביניהם מרחק האוסר את ההליכה.

כשהגיע בשבת בבוקר לבית הכנסת, התעניין אחד המתפללים היכן הוא לן, וכשענה לו כי הוא מתאכסן ב'חזון יחזקאל', תמה עליו אותו אדם: "כיצד הגעת לכאן, והלא יצאת חוץ לתחום?". פנה האיש לרב הקהילה, הגאון רבי מרדכי מנחם מנדלסון זצ"ל, לברר אם אכן הדברים נכונים. השיבו הרב כי אכן סוף תחום 'חזון יחזקאל' הוא ב'כיכר' הנמצאת לפני בית הכנסת ,ועל כן עליו להישאר בבית הכנסת עד צאת השבת, שהרי מי שיצא חוץ לתחומו אין לו אלא ארבע אמות, ודין כל בית הכנסת כארבע אמותיו כיוון שהוא רשות היחיד.

ישב אותו פלוני ועסק בספר משנה ברורה, באמרו כי מאחר שבאה תקלה גדולה כזו לידו, ראוי לו לכל הפחות לעסוק בהלכות תחומין. תוך כדי לימודו, כשדעתו מוסחת בדאגה על בני ביתו המצטערים בחיפושיהם אחריו, נזכר בעצה המובאת בגמרא ונפסקה בשולחן ערוך, לעשות מחיצה על ידי בני אדם שאינם מודעים לכך שנעשו מחיצה, כמעשה דרב חנילאי. הציע את הדברים לפני המרא דאתרא, והשיב לו הרב שאין לסמוך על היתר זה כי אם בשעת הדחק, כדברי הרמ"א (סימן שס"ב סעיף ז'). אולם בנדון זה הסכים הרב שנחשב הדבר כשעת הדחק, ונהגו כך: המתינו לסיום התפילה וביקשו מהקהל ללוות את האורח, כשהרב מקפיד שלא יהא ריוח בין איש לרעהו. אך הרב עצמו נמנע מלהיות חלק מהמחיצה, כיוון שידע שנעשית לשם מחיצה ובכהאי גוונא אסור, וכך הוליכוהו עד שהגיע לתחום. ומשם הותרה שיבתו לביתו, כיוון שיציאתו אל מחוץ לתחום היתה בשוגג וחזרתו לתוכו נעשתה באופן המותר[12].

---

12 תקוני עירובין.

מתקנת חכמים שביטלו מצות נטילת לולב בזמן שחל בשבת, מוכח גודל הזהירות הנצרכת בענין הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

בשנה זו, שחל יום טוב הראשון של חג הסוכות בשבת קודש, לא נוכל לקיים מצות נטילת ארבעת המינים מן התורה, שהרי מצות לולב מדאורייתא בגבולין, אינה אלא ביום הראשון בלבד. וחכמים גזרו שלא ליטול לולב בשבת, מחשש שמא יוליכנו אדם ארבע אמות ברשות הרבים.

ומכאן יש ללמוד עד כמה מוטל עלינו להיזהר לבל יכשל אדם חלילה באיסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, ובאיסור טלטול ד' אמות ברה"ר.

והנה בחג הסוכות, שרבים בונים סוכותיהם בחצר, וצריכים להוליך את המאכלים מן הבית אל הסוכה, ולפעמים שוהים במקום שאין בו עירוב כהלכה, על כן ראוי להקפיד מאוד שיהיה לכל הפחות עירוב פרטי מהודר בבנין. הכולל בדיקת מחיצות החצר שיהיו עשויות כדת וכדין, שיש בזה הרבה פרטים, והמכשול למי שאינו בקיא בזה מצויה ביותר. וכן במקום שיש שכינים נכרים, יש לדאוג לשכירת רשות מהם, כדי שיוכל לכל הפחות לטלטל מביתו לסוכתו.

וח"ו שלא יהא מציאות תמוה, שבעוד שאין נוטלים לולב בשבת מחשש שמא יעבירנו, יבוא הוא עצמו לטלטל מביתו לסוכתו באיסור.

עצה לחבורה הנמצאת במקום שאין שם סוכה, אבל יש להם סכך

שאלה: חבורה של אנשים הנמצאים במקום שאין שם סוכה, ורוצים לאכול שם, ורק סכך יש להם, האם יש פתרון שיוכלו לאכול שם.

תשובה: כפי שהובא לעיל דברי הגמרא, שאדם יכול לשמש כמחיצה לענין סוכה, וכן נפסק בשו"ע[13] "יכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה, ואפילו ביו"ט[14], ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם[15]. אבל בחול[16], אפילו אם הוא יודע[17], שפיר דמי". וכתב בכף החיים[18] דלאו דוקא דופן אחת, אלא הוא הדין שיכולים לעשות מחיצות מבני אדם לכל שלשת הדפנות.

וא"כ בני החבורה יכולים לעמוד סמוך זה לזה, ולשמש כדופני הסוכה, ויראו שיהיה שיעור סוכה של ז' על ז' טפחים. ואת הסכך יכולים להניח על ראשי האנשים. ואז הסוכה כשירה. והגם שלכתחילה אין להעמיד סכך על גבי דבר המקבל טומאה, והאדם הרי הוא דבר המקבל טומאה, שני תשובות בדבר:

א. איסור 'מעמיד' בדבר המקבל טומאה הוא לכתחילה, ובדיעבד מותר ב. אולי אפ"ל שכיון שאין הדרך לסכך עם אנשים אין בזה פסול של 'מעמיד' בדבר המקבל טומאה, כמו שמותר להניח הסכך על גבי הכותל כיון שאין הדרך לסכך בכותל.

אינה ראויה לשבעה

הנה על עצם הדין שיכול לעשות מחבירו דופן לסוכה, צ"ב איך מהני, הרי הוי סוכה שאינה ראויה לשבעה, דהרי קיי"ל[19] האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר, דאי אפשר ג' ימים בלא שינה, א"כ למה מהני. וכתב לתרץ בספר חשוקי חמד בכמה אופנים: א. עפמש"כ הרש"ש[20] דזה דבעינן שיהיה סוכה הראויה לשבעה היינו דווקא בסכך, אבל בדפנות לא בעינן ראויה לשבעה, ולפי הנ"ל א"ש.

עצה לטלטול מן הבית אל הסוכה שבחצר

במקום שליכא עירוב, וכן לא נעשה עירוב חצירות, ואין אפשרות לטלטל מן הבית לסוכה, אם יש לו חלון בביתו הפונה לצד שבו עומדת הסוכה, יכול להוציא את המאכלים דרך החלון שהוא למעלה מעשרה טפחים באמצעות חבל, עד שיגיע המאכל לסוכה.וזאת על ידי שיניח מקום פנוי בסכך כנגד החלון שדרכו יוכנס האוכל (ויוכל לעשות כן על ידי גלגלת הסמוכה לחלון המגיעה עד לסוכה).

ודבר זה מיוסד על מה ששנינו בגמרא ונפסק להלכה (יעויין באו"ח סימן שנג ס"א), שכל מקום הגבוה עשרה טפחים מעל רשות הרבים הריהו נדון כמקום פטור, ומותר להוציא חפץ מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת דרך מקום פטור. ומאחר שהוא מוציא את החפץ מבעד לחלון ביתו הגבוה עשרה טפחים והוא מגיע מיד לתוך הסוכה, הרי זה מותר [ובוודאי שלמעשה קיימים בזה פרטים נוספים, הן מדיני הוצאה, והן מדיני סוכה, וצריך לשאול מורה הוראה].

---

13 או"ח סימן תרל סי"ב.

14 שאסור לעשות מחיצה המתרת, וכאן הוה מחיצה המתרת, שהמחיצה נעשית כדי להתיר הסוכה, ג"כ מותר להעמידו.

15 וכמבואר בגמרא לעיל שבאופן שיודע שעומד שם לשם מיצה אסור לעשותה.

16 שליכא איסור של עשיית מחיצה.

17 שמעמידו כדי להתיר את הסוכה

18 שם סק"פ.

19 נדרים טו.

20 סוכה כג.

אבל הוקשה ע"ז מהא דאמרינן בגמרא[21] דאם סיכך על גבי מבוי שיש בו לחי שפסול בחול אבל בשבת כשר, דמגו דהויא דופן לשבת הויא דופן לסוכה, והוקשו דהא לא ראויה לשבעה, הרי לנו דאף בדפנות בעינן שיהא ראוי לשבעה.

ב. עפמש"כ בשו"ת מהרש"ם[22] דמה דבעינן שיהא ראויה לשבעה הינו דווקא ימים ולא לילות, ולפ זה א"ש דבלילה יוכל לילך לישון. עיי"ש עוד.

אדם המשמש כדופן האם מותר לו לאכול באותו סוכה?

הנה אחרונים דנו בכל אלו המחיצות הנעשות ע"י אנשים, מה דינם של אנשים עצמם שעשו המחיצה, אם הם נידונים כנמצאים בתוך חלל סוכה, או כנמצאים מחוצה לו. והנפ"מ למעשה היא, האם אנשים המשמשים למחיצה מותר להם לאכול שם או לא.

ובחשוקי חמד[23] הביא ראיה דלא מהני מדברי השו"ע שכתב "יכול לעשות 'מחבירו' דופן לסוכה להכשירה", ולכאורה למה זקוק הוא לחבירו, הרי הוא יכול לעמוד באותו מקום שחבירו עומד ולאכול. אך דחה הראיה, שכיון שהוא עצמו יודע לשם מה נעמד שם, אסור לו לעמוד שם כיון כיון שמיירי ביו"ט, וביו"ט מותר רק כשאינו יודע שעומד שם לשם מחיצה.

◆ ישיבה לפני ס"ת בעת הקפות ◆

בעת ההקפות, כשהספר תורה בעמידה, מעיקר הדין צריך לעמוד מפני כבוד ספר תורה[24]. ויש שלמדו זכות[25] להמקילים לישב באופן שרוקדים אנשים סביב הס"ת, דהאנשים הרוקדים סביב הס"ת נעשים מחיצה בין הס"ת לאנשים היושבים מחוץ לעיגול, כדאמרינן דמחיצת אנשים הוי מחיצה. ואף שאסור לעשות מחיצה המתרת בשבת, מ"מ כאן אנשים הרוקדים אין מטרתם בשביל מחיצה, ובכה"ג ליכא איסור.

---

21 סוכה ז.

22 ח"ב סימן סה

23 שבת צט :

24 בשו"ע (יו"ד סימן רפב ס"ב) הרואה ס"ת כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו, עד שיעמוד זה שמהלך בו ויגיע למקומו. והנה בערוה"ש מביא שבשמחת תורה יש שנהגו להקל. ומסיק שם שבין הקפה להקפה דווקא יכול לישב דנחשב שהנושא עומד במקומו על הבימה, אבל בלא"ה אינו מיקל.

וכתב בתשובות והנהגות (ח"ב סימן שיט) "ואני לא מצאתי מנא לן ד"ז, ואף שחייב לעמוד לכבד הס"ת כשעובר דרכו עד שנח, היינו כשהולך, אבל כשמסבב וחוזר פעם אחר פעם, וכבר כיבד ועמד אינו מוכח שחייב לחזור ולעמוד כל הזמן שהולך, כיון שאינו עומד לנוח רק לחזור, לא מצינו חיוב עמידה בלי שיעור כל הזמן. ודי בפעם הראשונה כשסובב וחוזר למקומו. וכעי"ז צ"ב גם ברבו מובהק שעומד עד שמגיע למקומו אם חייב כשמסבב והולך או לא. אמנם רבינו החזו"א לא רצה לשבת כשמקיפים בס"ת, וכשהיה עייף ישב עם ס"ת דוקא ואפשר דהוא מחסידותו ולא מדינא.

ולמעשה כשהס"ת עומד בין הקפה להקפה וכדומה, נראה פשוט להקל. אבל בחלש ומיקל גם כשמסתובבים בהקפות אחר שעמד, נראה שיש לו על מה לסמוך. וגם אי נימא שחייבין לכבד כל הזמן, מ"מ יש לומר שמצות כיבוד לפי כוחו ולא יותר. ויש להקל באדם חלש ועמד כפי כוחו עד שנחלש דאינו צריך יותר לעמוד, ויצא בזה כבר מצות כיבוד ספר תורה".

25 תשובות והנהגות (שם), הובא בחוקים להורותם. וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ד הערה קיח).

קדושת הסוכה

מאן דעביד ליה סוכה, קודשא ב"ה מסכך עליה בההוא עלמא, ואגין עליה מכל מלאכי חבלה כד נפיק מהאי עלמא ואזיל להההוא עלמא. (**תיקוני זוהר, תיקון ע'**)

◆◆◆

אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה, אין אדם יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא בו עינא (סוכה ב), פירש"י ז"ל למען ידעו עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב כי בסוכות הושבתי צויתי לישב, הכי דריש ליה ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד, מיהו דרשינן ליה לדרשה עכ"ד, ולכאורה קשה דבכל מקום הפשוט הוא ענין גופני והדרש הוא ענין רוחניי יותר פנימי מהפשוט, וכאן הוא להיפך דפשוט הוא היקף ענני כבוד שהוא ענין רוחניי והדרש ירמז לסוכה גשמי, וי"ל דרש"י ז"ל ירמוז לנו בזה גודל כח הסוכה שסוכה הגשמי הוא ענין רוחניי מאד. (**דברי יחזקאל**)

◆◆◆

ובחג הסוכות הוא בחינת ז' הימים אשר כבר נכנסו והרגישו בכל בחינות הקדושה, והביאם לתחת כנפי שכינתו יתברך בתוך היקף ענני כבוד, ולזה המצות בהם לכנס בפועל להסוכה תחת צלא דמהימנותא, להיות לנו דעת והכרה להרגיש את בחינת הקדושה שהכניסנו בו, כמו שנאמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו' וזה לעומת זה, כמו שיצאנו בפסח מהמ"ט שע"ט, כן הכניסנו השם יתברך במ"ט שערי קדושה, ועל זה רמז מצות סוכה להיות בה ז' טפחים על ז' טפחים שהוא חלל מ"ט טפחים נגד מ"ט שערי הקדושה והסכך עליהם שהיא אימא מסככא על בניה כידוע. (**תורת אמת**)

◆◆◆

הסוכה היא דוגמת המשכן, אוהל עראי, והד' מינים רומזים לכלי המשכן וכלי המשכן רומזים לדעת. (**כליל תפארת**)

◆◆◆

נמצא הסוכה היא בחי' הקדושה של הקרבנות ובחי' ארץ ישראל, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, לכן כאשר באו בני ישראל לסוכות זכו בזה לקדושת ארץ ישראל והקרבנות כנ"ל. (**תפארת שלמה**)

◆◆◆

כמו שהשבת קודש בעולם הזה מעין עוה"ב ומבואר באוה"ח הק' מי שאינו מרגיש נדנוד קדושה בש"ק כן לא יוכל להשיג עוה"ב כן י"ל בקדושת הסוכה שהיא דירה דקדושה בעוה"ז מעין עוה"ב שדרשו חז"ל על פסוק כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א', שישראל יהיו נתונים לפנים ממחיצת מלאכי השרת ומקום הפנימי הלזו צומח ממחיצת סוכה בעוה"ז שאין בעולם מצוה כזו שיתכנס בה כל הגוף. (**שפתי צדיק**)

◆◆◆

בכל שנה כשאנו מקיימים מצות סוכה, נכנס בהעלם בכל נפש ישראל לחסות בצלא דמהימנותא גם אם אינו מרגיש. (**תורת אמת**)

◆◆◆

צוה אותנו לישב בסוכה בחי' אור מקיף, כי סוכה קדושה ועצי סוכה מוקצה מדאורייתא, וכולה שמותיו ית' ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש. (**ייטב לב**)

◆◆◆

ידוע כל המצות זמניות בבוא הזמן של מצוה נתעורר הדבר שהיה בעת הראשון כשנצטוה המצוה ובסוכות אנו מוקפין בחסד א' וחסד יסובבנו כמאז ומקדם שהיינו מוקפין בענני כבוד. (**מאור עינים**)

◆◆◆

יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה הכוונה אל הסוכה כמ"ש וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סכתה וגו', כי בבואו אל הסוכה יתפרדו כל פועלי און וכל המקטריגים יתבטלו, כדאיתא דסוכה הוא אור מקיף ששומר לאדם מהחיצונים, ודיבר עוד בקדשו, ר"ה הוא בחינת מחשבה ובמחשבה אין שליטה להחיצונים, וביוה"כ הוא בחי' דיבור, ואדרבא אז מצוה להתוודות אבל אז לית ליה רשות לאסטוני, וסוכות הוא בחינת מעשה עשיות סוכה ונטילת הד' מינים, לכן צוה השי"ת לישב בסוכה לבל להיות להחיצונים אחיזה במעשי המצוות האלה, סוכה היא אור מקיף. (**מאורן של ישראל**)

◆◆◆

נוהגין לומר בתפילת נעילה וכן בעשרת ימי תשובה יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה והוא לפלא בעיני כי תחת כנפי השכינה הוא רק נשמות הגרים משא"כ נשמות ישראל על כנפי השכינה ושאלתי את פי כבוד מחותני הרב הקדוש המקובל מהרצ"ה [מזידטשוב] זצוק"ל, ואמר שנוכל לפרש הכוונה על צל הסוכה אשר מצותה אחר יום הקדוש צילא דמהימנותא. (**בני יששכר**)

◆◆◆

אמר רבינו הקדוש הדברי חיים מצאנז, דהגם דהטלית של ציצית מכסה גם כן רוב הגוף, אעפי"כ אין הרגלים נכנסין לתוכה מה שאין כן הסוכה דגם הרגלים נכנסין לתוכה, ולא עוד אלא דהסוכה כולה שמות הקדושים וקרקעות הסוכה ג"כ שורה בתוכה שמות הקדושים כידוע, והשי"ת צווה לנו לכנוס

לתוך הסוכה לדרוס עליהם כדי לקדשינו ולטהרינו ולכפר פשעינו עכדה"ק. (**חקל יצחק**)

◆◆◆

למען ידעו דורותיכם כי ע"י מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש, כמ"ש דע את אלקי אביך ועבדיהו. (**זרע קודש**)

◆◆◆

והנה אמרתי לחדש לפי"ז אשר בעת שישראל יושבים ומקיימים מצות סוכה למיתב בצילא דמהימנותא בצלא דקוב"ה שהאמא הק' מסככת על בנהא, וכאשר רמזו בענין מצות סוכה ענינים נשגבים בדרכי הקבלה והסוד, בהסכך הרומז לכוונת השופר ובהדפנות אשר כולם שורשם ממקור עליון בגבהי מרומים, וא"כ בוודאי באותו מקום המקודש לשמים לא תשלוט שום כח משרי מעלה, כי אנו יושבים אז בצלא דקוב"ה ושכינתיה ואם כן הסוכה יש לה קדושה יתירה כמו קדושת ארץ ישראל, אשר ה' דורש אותה, ואם כן כיון שנכנסו לסוכה ויוציאם מביתם, א"כ אז יצאו מארצות העמים וממערכת שמים וכסיליהם, ואז ממילא יש לו לאדם חזקת כשרות כמו בארץ ישראל, ובודאי אז מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. וזהו שנאמר בסוכות נתקן מדת הדעת המקיף את השכל היינו תיקון המחשבה, שע"י ישיבת סוכה נתקן זאת שהקב"ה יצרף לנו מחשבה טובה למעשה וזש"ה בסכת תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם, שע"י מצות סוכה תזכו לזה שתתקנו את סוד הדעת היא המחשבה לצרפה לטובה, וזה ידעו סוד הדעת זהו נוהג לדורות לתקן ולטהר המחשבה בסוכה. (**קדושת יום טוב**)

◆◆◆

סכות הוא זמן שמחתינו וזמן אמר אאמו"ר זצוקללה"ה שהוא לשון הכנה מלשון זימן שחורים ומצא לבנים היינו שמצות סוכה שאנחנו מקיימים בשבעה ימי החג, הוא הכנה להמשיך שמחה על כל השנה כולה. (**מגן אברהם**)

◆◆◆

בסוכות הושבתי היינו כשישראל יושבים בסוכה ומקיימים מצותה כאשר צויתי להם, אז אני מוציאם ממצרים הידוע, היינו מן היצה"ר, וזהו שמסיים בהוציאו וכו'. (**בית אהרן**)

◆◆◆

מבואר בספרים כי על ידי מצות סוכה זוכה לבנים. (**תפארת שלמה**)

◆◆◆

ועפי"ז יובן דהנה הנס של ענני הכבוד הרי נפשע לישראל בבחי' עזרה מבלי שאלה ובקשה מאתם כדברי החיד"א ז"ל כנ"ל, וא"כ בכל שנה ושנה ביחי חג הסוכות מתעוררת הארץ הנס ההוא וסגולת הימים להשפיע ישועה לישראל אף מבלי שישאלו ויש בזה נחמה והתחזקות לדורות אחרונים אשר גם אם רבה שפלותם ואן בכוחם לבקש ולהתפלל על הישועה שאעפי"כ יבוא להם העזר מאתו יתברך בבחי' עזרה שהוא אף מבלי שאלה, וזה ביאור הכ' בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' שהבוי"ת צונו לעשות זכר לענני הכבוד שזכו להם ישראל מבלי בקשה תחלה, וזה האור נתגלה תמיד בכל שנה ושנה שיזכו ישראל תמיד לישועה בבחי' זו מבלי בקשה תחלה, וע"כ אמה"כ למען ידוע דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בנ"י וגו' שמזה ילמדו דורות אחרונים ויתחזקו בבטחונם בהשי"ת שאפילו אם שחה לעפר נפשם וחש כוחם ושכלם מלבקש על הישועה יזור להם הבוי"ת וישלח להם הישועה אף מבלי שאלה ובקשה תחלה וכדרך שעהש לאבותינו בהושיבו אותם בענני הכובד בצאתם ממצרים, וז"ש למען ידעו דורותיכם כי בסוכות "הושבתי" בלי שאלה ובקשה כפי' הבני יששכר, דממצות סוכה המורה על ענני הכובד שהשפיע להם הקב"ה בלי שאלה, ילמדו דורותיכם הם דורות אחרונים וידעו כי אני ה' אלקיכם ועליהם להשליך עלי יהבם כי אשלח עזרתם מקודש ואספיק צרכיהם באופן הטוב והנאות. (**דברי יואל**)

◆◆◆

יסופר על הרה"צ ר' יואל טשאפלר ז"ל שנזדמן לו להיות בלעכוויץ בסוכות והזמינו הרה"ק ר' מיכל מלעכוויץ ז"ל על החג, וכשהיה צריך לר"מ להכנס בסוכתו, התחיל להשפיל את עצמו אמר איך יהין גוף מתועב כמוני להכנס ראשו ורובו בתוך קדושה גבוהה כזו והרבה בדברים המשברים את הלב עד כי נמס לבו של מהר"י ז"ל בקרבו, עד שליום מחרת לא היה יכול הר"י לבא בסעודה. (**בית אברהם**)

◆◆◆

בסוכות תשב"ו אותיות בוש"ת, כי האדם בשימו על לבו גודל קדושת הסוכה בבחי' מקיף כמבואר בספרים ימלא בושה וכלימה על מה שעבר, אולם זאת עצה היעוצה שיקבל עליו להטיב מעשיו מהיום והלאה, ובזה יכנס לסוכה על שם העתיד, ובפרט כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וידוע כי מעשיהם של צדיקים נקראו אור והפכו נקרא חשוך, כדאיתא במדרש בראשית וז"ש כל האזרח שאומר אהיה זורח אור מהיום ישבו בסוכות והראיה לזה כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, על שם שעתידין לקבל התורה. (**ייטב פנים**)

אושפיזין עילאין

מבואר בספרים מלשון המאמר הזוהר הק' הנ"ל שאם האדם לא יזמין הני אושפיזין קדישין בפיו אף אם הוא צדיק גמור אינם באים בסוכתו כלל, שצריך להזמין אותם דוקא ולקרוא אותם כל אחד בשמו. (**יסוד ושורש העבודה**)

◆◆◆

באמת צריך האדם להתבונן בחסדי ה' שאין סוף ואין חקר שחושב תמיד מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ואף מי שנפגם ח"ו ביום הקדוש, עכ"ז מצד חסדי ה' מתעורר בקרבו בכל יום מחג הסוכות אושפיזא מז' רועים לסייע לנו בסיוע שיש בו ממש לתקן המדה אשר פגמנו בכל השנה. (**ישמח ישראל**)

◆◆◆

הנה ע"י שהאדם מתחזק את עצמו באמונה גדולה יכול לבוא לקדושת כל האושפיזין, וזה כל האזרח בישראל ישבו בסכות,

ישבו מלשון משיבת נפש, כלומר שמשיבים נפשם ומחיים את עצמם ע"י סוכה שהיא בחי' אמונה. (**אזור אליהו**)

◆◆◆

כל השבעה רועים נרמזים בהסוכה שבאים להסוכה וע"ז ממשיכים שמירה לכל השנה כולה ומסייעים לעשות הרצון העליון ומצותיו יתעלה. (**מדבר קדש**)

◆◆◆

יזהר שלא לדבר בסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה כי גדולה קדושתה. (**אור צדיקים**)

◆◆◆

עיקר השפעות חסדים הוא ביום ראשון אושפיזא דאברהם יומא דאזיל עם כולהו יומין כידוע מספרים. (**אמרי נועם**)

◆◆◆

בסכות באושפיזי דיצחק שקלסתר פניו דומה לאברהם שיש בו תערובות ממדת החסד בהגבורות נמתקים הדינים והגבורות ונתגבר אור הרחמים. (**מגן אברהם**)

◆◆◆

יום ג' של סוכות שביום הזה יש התגברות גדול להקדושה לכלות את כל בחינות ההפכים והמנגדים המרומזים בהרי אררט, וכמו שנאמר הרים כדונג נמסו מלפני ה' וגו' וגם כי עיקר הסוכות הוא נגד יעקב ונגד עננא דאהרן, ומצינו בשניהם שנתגברו והכניעו את הכח של ההיפוך כי יעקב אבינו ע"ה נצח את המלאך הידוע, ואהרן הכהן נצחו גם גכן בקטורת. (**תורת אמת**)

◆◆◆

והיום בכחו דמשה רבינו ע"ה באושפיזא דיליד מתעוררת שוב מדתו וכחו לסייע להאיר אור חלק יעקב שיהיה בגילוי האור הקדוש ולראות איזה אוצר יש ביד כל אחד ואחד, ובמה החלפנו אותו, וזהו ביום ההוא לא ייה עוד אור יקרות וקפאון היינו שלא יהיה עוד האור יקרות בבחי' כסוי וקפאון רק יתגלה לעין כל בבחינת גילוי וצמיחה, ועל ידי כן נשוב לפניו בלב שלם אמן. (**ישמח ישראל**)

◆◆◆

והתרוץ הוא דהאמת הו דהשבעה רועים כל א' וא' בקדושה ובטהרה שלו היה ממשיך קדושה וטהרה על ישראל עד שהיו מסוככים בהקדושה, וכל אחד ואחד המשיך היקף ענני כבוד לפי הקדושה וטהרה שלו, אלא להמשיך שיהיו כולם בבת אחת ובשעה אחת היה על ידי אהרן דבצדקתו שהיה אוהב שלום ורודף שלום גרם שיהיו כל השבעה עננים בבת אחת דהיה באפשר שיהיו העננים לעתיד ואהרן המשיך אותם שיהיו בזאת העת ובבת אחת וניחא הכל דהיו בזכות השבעה רועים והיה בזכות אהרן. ולפי הדברים היה נכלל באהרן ענן א' שהיה מצידו וגם מה שהמשיך כל הז' עננים בזאת העת, ומרומז אהרן במילוי אותיות [בזה אל"ף ה"א ר"ש (עי"ש דף ר"ד) נו"ן בגמטריא תשל"ו] מספרו ח' פעמים סוכה [עם ה' כוללים] מרומז למה שאמרתי שהיה בו הצד שלו וגם כל השבעה בבת אחת. (**מדבר קדש**)

◆◆◆

גודל אושפיזא של יוסף כי בזה הסעודה יש יכולת בכח האושפיזא קדישא לתקן כל הפגמים שפגם בברית ולעשות הכנה להבא, כמאמר הכתוב ויוסף הוא השליט ביצרו בזה הוא השליט בכל העולמות ובכל הנבראים והוא המשביר לשון תקוה אשר שברו על ה' אלקיו, הוא המכניס תקוה אמיתית לכל ישראל. (**גדלת מרדכי**)

◆◆◆

דוד הוא הכולל והמקבל קדושתו מכל הרועים וממשיך לישראל ולכך דו"ד מל"ך ישרא"ל מספרו ז"פ סוכה והכוללים שמסכך על הכלל ישראל בקדושתו כל המדות, ומרומז ג"כ דז' פעמים סוכה מספרו תרל"ז, והושענא רבא מספרו ג"כ תרל"ז, מחמת שהוא יומו של דוד, ויהיה במהרה ישועה רבה ולכך נקרא יום זה בשם הושענא רבא. (**מדבר קדש**)

ארבעה מינים

נאמר (משלי ל') שלשה המה מטיבי צעד וארבעה מטיבי לכת, אלו ד' מינין שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקב"ה והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים לפני הקב"ה. (**מד"ר אמור**)

◆◆◆

שמעתי מאאמו"ר ז"ל שאמר בשם אביו שאמר בשם זקנו הקדוש מראפשיץ זצוק"ל זי"ע, דידוע שהד' מינים הם אותיות שם המיוחד, וכל זמן שאנו מחזיקים בידינו את השם הוי"ה יכולים להתפלל להשי"ת עכת"ד. (**צלא דמהימנותא**)

◆◆◆

וע"כ אנו נוטלין ארבעה מינים הללו ונלחמים בהם עם כל המקטריגים והמעיקים שד' מינים האלו הם הכלי זיין שלנו ובהם מוליך ומביא מעלה ומוריד, שכל מקום שיש שם מקטרג ומסטין על ישראל כלם יפלו תחת רגלינו ולא יוכלו קום, ועל כן אנו שמחים בחג הזה בד' מינים הללו ומקלסים להבוית"ש שנתן לנו שכל הזה איך לנער כל רשעי ארץ. (**מנחם ציון**)

◆◆◆

בלולב ומינים ממשיכין דעת מן הנועם העליון איך לשוב בתשובה שזה עיקר הדעת. (**זרע קודש**)

◆◆◆

בשם אמו"ז ז"ל ולקחתם לכך ליקח עצמותינו אל הבוי"ת והיינו כדאי' במדרשים אתרוג דומה ללב לולב לשדרה הדם לעניים ערבה לשפתים וצריך האדם לכוין להטות כל איברים הללו אליו ית', והמצוה שמרמז לזה מסיע ג"כ לאדם כי כל מצוה היא הבטחה שמתקיים לבסוף ע"י שמרמזים שחפצים בזה. (**שפת אמת**)

◆◆◆

במצות לולב ומיניו נתקדשו ונטהרו האברים אשר רומזים לאלו המצות כדאיתא במדרשים לולב נגד השדרה אתרוג לב ערבה שפתיים הדס עינים, וע"ז מבקשים קדשינו במצוותיך שהמצוות מביאין קדושה להאברים. (**שפתי צדיק**)

◆◆◆

אמר הרב הקדוש (ר' זושא מאניפאלי זצ"ל) לתלמידו, אשר לולב ר"ת ו'טהר ל'בנו ל'עבדך ב'אמת. (**אילה שלוחה**)

◆◆◆

לולב בגימטריא חיי"ם, רמז למי שקונה אתרוג עם לולב יפים זוכה לחיי עולם הזה והבא. (**מהרי"ל**)

◆◆◆

בחג הסוכות אנו עושין מעשינו בפרהסיא בלולב ואתרוג בלי שום פחד מחיצונים כי כבר נמתקו הגבורות ואנו יכולים למשוך כל השפעות טובות וחסדים גדולים על כנסת ישראל. (**מאור ושמש**)

◆◆◆

דין הנענוע שהחיוב להוליך ולהביא ולהעלות ולהוריד, והענין לעורר הנפש שתזכור בעת השמחה כי הכל לשם ית' ממעלה ועד מטה וד' רוחות שהכל נכלל בזה. (**חינוך מצוה שכ"ד**)

◆◆◆

ונ"ל כי ד' מינים מרמזים על ישראל כמבואר (ויי"ר שם) ויש מרמזים על הקב"ה בעצמו כידוע ג"כ (שם) ונ"ל להכריע להיות כי הם באים לעצור טללים רעים וכו' (סוכה ל"ז:) ר"ל לנער הקליפות והרשעים והענין כי ע"י שישראל נאגדים אלו עם אלו, ועם ה' ואתם הדבקים וע"ז האגודה גם האו"ה נאספים בכבלי ברזל מבלי יוכלו יגעו אל משיחו ועמו, והאו"ה בפרוח כמו עשב כי יש להם פר"ח ניצוצות פר"ח עש"ב גמטרי' ס"ם (בחשבון מנצפ"ך) ואנו מנענעים בשמונה מקומות ששה הודו ב' אנו ובכל פעם ל"ו נענועים כמ"ש מג"א עולה ח' פעמים ל"ו רפ"ח להוציא רפ"ח הנ"ל וצדיק כתמר יפרח תמ"ר פר"ח גמטריא כח"ץ ורמזוהו חז"ל שהיו אומרים בשעת נענועים גירא בעיניך שטן, והיינ כח"ץ הנ"ל והוא פלא. (**חתם סופר**)

◆◆◆

מצות לולב מורה על שיש בו ארבעה מינים נגד ארבע אותיות שמו ית' הוי' ומנענע לארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה, כדי להמליכו וליחדו במעלה ובמטה ובארבע רוחות להעריך ולהרביץ קדושתו בעולמו ולהכניע על ידי זה כל הרע והס"א הסובבין בעולם הזה. (**סדורו של שבת**)

הושענא רבא

ענין סמיכות הימים הושענא רבה ושמיני עצרת הושענא רבה הוא היום האחרון של ימי הסוכות, שישראל צועקים בהם בכל יום הושענא והושיעה נא, וכשבא יום האחרון נעשה צעקה גדולה בלב נפשות ישראל קשה עלי פרידתך, ולזה נקרא הושענא רבה מצד אתערותא דלתתא, ושמיני עצרת הוא מצד אתערותא דלעילא, שהשם יתברך אומר קשה עלי פרידתכם, והוא כענין שנאמר (ישעי' סה כד) והיה טרם יקראו ואני אענה, ובשני ימים האלו נכלל כל קדושת החג של כל הימים שעברו, ונעשו התקשרות וחיבור הגמור בינינו ובינו שמו על כל השנה כנ"ל. (**תורת אמת**)

◆◆◆

יום ערבה שיש בו תיקון גם לפושעי ישראל שאין בהם לא טעם ולא ריח מצות. (**מחשבות חרוץ**)

◆◆◆

בשם הרה"ק מראפשיץ זצללה"ה זיעוכי"א שהיה רגיל לומר בכל שנה ושנה קודם ההושענות דהוי"ר, דידוע שהד' מינים הם כנגד אותיות שם המיוחד, וכל זמן שמחזיקים עוד בידו את השי"ת יכולין להתקרב אליו עכלה"ק. (**הרה"ק מראפשיץ זי"ע**)

◆◆◆

יוה"כ היא החתימה, ובהוי"ר ג"כ נחתמים, חותם בתוך חותם, ואז אין חוששים למגע גוי, כי ביום הושענא רבה נוטל הקב"ה התפילות והבקשות וכל הזכיות וכל הטובות שעתידים לבוא ומעלה אותם לשמים ממעל במקום שאין שם שליטה להקטרוג, וזה נקרא חותם בתוך חותם. (**מאורן של ישראל**)

◆◆◆

שמעתי מאבותיי הקדושים זי"ע מה שמקובל איש מפי איש מרבינו הקדוש מלובלין זי"ע בשם רבינו הקדוש הבעש"ט זי"ע מפי אליהו ז"ל שמי שמתפלל כראוי לכוון לבו באלו השלשה ימים, הו"ר שמיני עצרת ושמחת תורה, אז מסוגל להתפלל כל השנה בכונה כראוי. (**שער יששכר**)

◆◆◆

וגם ביום לא יתגרה בשינה כל כך, וילמוד בתורה ויעשה צדקה, שהם שני עמודים אשר כל בית ישראל נכון עליהם בגלות החל הזה, וכתבו גורי האר"י זצ"ל כי מאוד צריך לדקדק במעשיו ביום הזה, ובכן השתונן והכונן ביום זה של הוש"ר לילו כיומו הכן לקראת אלקיך לעובדו בלב שלם בתורה ובמצוות בדקדוק עצום. (**שמחת הרגל**)

◆◆◆

כתב במדרש לולב דומה לשדרה הדס לעין ערבה לשפתים אתרוג ללב וכו', וזה היום גמר מצות ד' מינים וסיומם במצות ערבה, כי יום השביעי בחינת מלכות פה, צריך לתקן הדיבור שיהי' קדוש לה', ולא יעשה דבריו חולין כי אם תוכו רצוף מילי דשמיא. (**ייטב לב**)

◆◆◆

על ג' ימים אלו שהם הושענא רבה שמיני עצרת שמחת תורה, עומד כל העולם. (**מהרא"א הגדול מפרימשלאן זצלה"ה**)

◆◆◆

יום הושענא רבה יום הערבה שמרמז לפה, וכתיב (תהלים פא, יא) הרחב פיך שבעת גאולה וישועה צריכין להרבות בתחנונים להיות נושע תשועת עולמים, וזה החן שיש להבורא ית' גם בדומין לערבה לא טעם ולא ריח רק ע"י הכנעה להתפלל לפניו ית', וכחן של ישראל בפה כמ"ש (מד"ר שמות כא, א) מתגאה בירושתו הקול יעקב שקולן ערב לפניו ית', אמנם העיקר החן על אותן שיש להם טעם וריח, ואעפ"י כן ע"י האגודה ביחד שמכניס עצמו לכלל ישראל ומדבק עצמו בערבה, על ידי שיודע שיותר יכול להיות נושע בתפלה מבכח מעשיו, לכן הניחו חכמים כל המינים ואחזו רק בערבה, וע"ז נאמר (תהלים לו, ז) אדם ובהמה כו' שערומין בדעת ועשוים בכהמה לפני הבורא ית'. (**שפת אמת**)

◆◆◆

בימים הנוראים הקדושים לא בכה (הרה"ק מוה"ר ארי מראהטין זצ"ל) הרבה, אבל בהו"ר מעת התחיל לומר הושענא לא דמו דמעות עיניו, ובשנים האחרונים היה מרבה בבכי תמיד. (**הלולא דרבי**)

◆◆◆

זכיתי לקבל פני קדשו (של הרה"ק מצאנז זצ"ל) בימים האחרונים של חג הסוכות והושענא רבה בתוכם, והוא היה מתפלל בהו"ר תפילת חול, ובכל ברכה מח"י ברכות היה מתפלל בכח גדול עד אין חקר ובבכי גדול, עד שלא היה כמעט אחד מכל הקיבוץ הגדול שלא הורידו דמעות. (**תורת משה נתן**).

◆◆◆

היום הזה הוא גמר ההיקף של ימי החג שהיינו מבקשים ומתפללים בכל יום הושענא, והיום הזה נקרא הושענא רבה, מפני שבא צעקה גדולה בלב להוושע בישועה רבה מאחר שמרגישין החוסר שעדיין לא נושענו, והוא אושפיזא דדוד המלך ע"ה שהיה לו תמיד צעקה גדולה בלבו מפני שנדמה בעיניו תמיד שעדיין הוא עומד בחוץ, וכדאיתא במדרש (ע" מדרש שוח"ט מזמור טז) על הפסוק (תהלים פד, יא) בחרתי הסתופף אברהם בטרקלין יצחק בקיטון ואני בסף. (**פרי צדיק**)

◆◆◆

על ידי משנה תורה שאנו לומדין בהו"ר, בזה אנו מעלים הגבורות לשרשן שיסמיכו ג"כ עם חסדים, והמלכות מתעלה להמוחין ומקבלת השפעות טובות כנסת ישראל. (**מאור ושמש**)

◆◆◆

בליל הושענא רבה ניעורין כל הלילה ואומרים כל ספרי תהלים, מצד שהוא אושפיזא דדוד ע"ה, ודוד היה ניעור ולא היה ישן רק שיתין נשמי, ואמר שירות ותשבחות, לזה אנו מתעוררים מדה שלו. (**מחזה אברהם**)

◆◆◆

והנה הרב בספר טור ברקת שם (סי' תרס"ד) הבריק ברקאי אזהרה שמענו, לעסוק כל הלילה בתורה, ושלא להפסיק בדברים בטלים, שיחת דקלי"ם מאיליהם, ומעלה עשן כי אז יעשן אף וכו', ואם ילמד כל הלילה כדחזי וכנימוס, ינצל מכרת כמ"ש ז"ל והאריך הרב בזה ע"ש באורך, ואשר נגע אלקים בלבו, יראה ורעד יבא בקרבו, ישום או"ר בו כיקוד אש מאימת הדין, וימהר לשוב אל ה', ואת העוס"ק אשר עס"ק בתורה, תהיין חוברות, יראה ואהבה, בהכנעה וגילה ברעדה, וכל הלילה אל יתן דמי לו, ובכללות יכוין, כי הכל לעשות נחת רוח ליוצרו דוקא, לתקן שרש הלימוד במקום עליון, וגמירי הבא ליטהר מסייעין אותו. (**לב דוד**)

◆◆◆

כבר נהגו תפוצות ישראל בליל הושענא רבה להתאסף פמליות פמליות ללמוד בתיקון, ואם בעל נפש אתה תמעט באכילה ושתיה, וכל הלילה אז תקרא ביראה ושמחה רבה, ולא יפסיק בדברים בטלים, דדינא קיימא ולא יתן מקום למקטרג ח"ו. (**שמחת הרגל**)

◆◆◆

הכל הולך אחר החיתום להתפלל תפלתו בזמנה שלימה, ולהיות עינא פקיחא שלא יתמנמנם בקריאת שמע ובעמידה, ויצא שכרו בהפסדו, ואחר תפילה יתן חלק ביום נורא הזה לעסוק בתורה, כי יום קדוש הוא לאדונינו, ואחר אשר ינוח לישן מעט, יתגבר כארי ללמוד ולעשות צדקה כפי כחו, וישים ארחותיו ככל אשר תשיג ידו. (**לב דוד**)

◆◆◆

אמר (הרה"ק ר' מרדכי מלעכאוויטש זצ"ל) ביום הושענא רבה, העולם אומרים מנהג משבר הדין, וכן אני אומר המנהג של הו"ר מנהג נביאים הוא, ומשבר כל הדינים מישראל. (**אור ישרים**)

◆◆◆

ממשיכין ש"ע נהורין בהו"ר שנוטלין ערבי נחל גמטריא ש"ע. (**זרע קודש**)

◆◆◆

בהושענא רבה צריך מאוד לעשות תשובה בעת חביטת הערבה, שבעת ההוא הוא גמר חתימה, וצריך האדם מאד לעשות תשובה לפני הקב"ה, ועל ידי זה הוא בורא בריה חדשה, כידוע כי ערבה גמטריא זר"ע וגמטריה עז"ר, כי צריך לכוון בעת חביטת הערבה להמתיק ה' גבורות ושיעשה כולו חסדים. (**בית אהרן**)

◆◆◆

בעת נטילת ערבה הרומז ליוסף שומר הברית כדאיתא במדרש (ויק"ר ל' י') וערבי נחל זה יוסף, ראוי לשום אל לבו ללכת בדרכיו, ועל כן ערבה עולה זרע לתקן אשר שחת זרע לבטלה ר"ל, ולבקש מאת ה' לקבץ הנדחים וזדונות יהפכו לזכיות. (**ייטב פנים**)

◆◆◆

אמרתי טעם למה נקרא יום זה הושענא רבה, משום שיש ג' זמנים לדון בו בני העולם, בר"ה וביו"כ ויום הזה הו"ר, והנה בר"ה השי"ת דן את העולם בדין גמור, וביוה"כ דן את העולם במדת הרחמים, הבינונים יכולין אז לזכות בדין, אבל בהו"ר השי"ת דן את העולם במדת החסד מדתו של אברהם אבינו ע"ה, ואז יכולין כל בני אדם לזכות בדין, ולכן נקרא הושענא רבה. (**הישר והטוב**)

◆◆◆

לכן נקרא הושענא רבה כי מתעורר רחמים גדולים. (**תפארת שלמה**)

◆◆◆

היום הזה הוא הגמר של התפלות של החג, כדאיתא בגמרא (סוכה מה) אותו היום מקיפין את המזבח ז' ימים, וענין מקיפין את המזבח היינו הבטחון שנתקבלו התפלות, כמו שנאמר (תהלים ד', ו') זבחו זבחי צדק ובטחו אל ה', וברגע האחרונה של היום כשנגמרים כל תפלות ישראל מופיע השמחה בלב כל נפש ישראל, לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך, ועל זה יש לרמז בדברי חז"ל (סוכה מח) לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה, שברגע האחרונה בהשלמות החג וכניסת ליל יום טוב האחרון נתרבה השמחה בלב נפשות ישראל כנ"ל. (**תורת אמת**)

שמ"ע ושמח"ת

אמרו בזוהר (ח"א רכ) שעיקר גמר החותם נגמר ביום שמיני עצרת בתפלת מוסף, הגם שהרמ"ע ז"ל (עשרה מאמרות חיקור דין ח"ב פכ"ז) מיאן בזה, ודעתו שטעות סופר הוא בזוהר, קשה לשבש כל ספרי הזוהר שבדינו ואין זה הכרח. **(בני יששכר)**

◆◆◆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם דהנה ידוע הגם שבהושענא רבה יוצאין הפתקין, עכ"ז עדיין הם נעצרים עד שמיני עצרת, ועוד נותנים זמן להאדם שישוב בתשובה, ויקבל עליו מלכות עול מלכותו יתברך עול מלכות שמים שלימה, וזהו ביום השמיני עצרת תהיה שיהיה עוד עצרת דהיינו מעצור ועיכוב להגזרין והפתקין, לכם אותיות מלך, שעוד נותנים להאדם זמן עד שמיני עצרת לקבל עליו מלכות שמים, ולשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך. **(באר משה)**

◆◆◆

הנה ידוע ג' רגלים הם נגד אברהם יצחק ויעקב, ושמ"ע הוא נגד דוד רגל רביעי, והנה שמ"ע הוא יום נגד נ"א מר"ח אלול ימי הרצון של ישראל, והוא גמר החתימה טובה לישראל, כי דבר מלך שלטון (קהלת ח, ד) ודבר המלך ואשר נחתם בשם המלך אין להשיב (עי' מגילת אסתר ח, ח) וז"ש (בראשית יג, ח) אל נא תהי מריבה וכו', ר"ל ע"י המריבה שביני ובינך יתעכב ח"ו ניצוץ דוד, ואז לא יהיה נ"א היינו יום הנ"א הוא שמיני עצרת, והוא מה שאנו אומרים הושיעה נא הצליחה נא שהוא עיקר הישועה והצלחת ישראל. **(אגרא דכלה)**

◆◆◆

כדי שתשאר בנו השפעת הקדושה והאהבה הנשפע לנו בימי החג גם לימות החול יש צורך ביום ממוצע בין ימי החול לימים המקודשים, שעל ידו יתקשרו אלו באלו ובאמצעותו תהא הקדושה נמשכת לימות החול, ושמיני עצרת הוא הממוצע לעצור השלימות של הימים המקודשים האלו על כל ימות השנה, אמנם אפ"ל עוד דבחו"ל באויר ארץ העמים שבטלה הטהרה ואין הקדושה גדולה כל כך לא סגי בהכי ויש צורך עוד ביום ממוצע נוסף על שמיני עצרת, דע"י יו"ט א' שהוא מדאורייתא לא יתקשרו הימים הנשגבים הללו עם ימי החול הבאים אחריו, כי לפי ערך גודל בחי' הקדושה אשר בו לא יתקשר היטב עם ימות החול ובצאת ממנו לימים פשוטים לא ישאר מהרגשת הקדושה הלזה מאומה לימים הבאים אחריו, ולזה שקדו חכז"ל על טובתינו וקבעו לנו עוד יו"ט שני של גליות, ולאשר שהוא רק מדרבנן ולא אלים קדושתו כמו דאורייתא שפיר יתכן להיותו בחי' ממוצע בין קדושת יו"ט א' שהוא מדאורייתא לימי החול הבאים אחריו, וע"כ ע"י זה היום של שמחת תורה נגילה ונשמחה גם בימי החול להרגיש הרגשת קדושה והשפעת האהבה הנשפע לנו בימי החג, ובאמצעותו והיתה לה "שמחת עולם" דע"י האהבה שנרגיש ביום זה יתקשרו ויתחברו עמו גם ימות החול הבאים אחריו ותהא האהבה שמחת עולם גם בכל ימות השנה. **(דברי יואל)**

◆◆◆

אמרו צדיקים שמיני עצרת היא הקשר והכולל (בל"א איז דער שלוס) מהחג הק', וכענין מעשה אורג שעושים בשפת הבגד שפה כפולה שלא יקרע, כמו כן היא בחינת שמ"ע, ונוכל לזכות בקדושת היום להשאר בכל הקבלות והרצונות טובות שקבלנו עלינו. **(ישמח ישראל)**

◆◆◆

יו"ט של עצרת היא עיקר של כל הימים טובים, ביום השמיני עצרת תהיה לכם, עצרת היא לשון אסיפה (ת"א) כנושי תהיו לכון, היינו החסדים אשר כנסתם וקיצבתם ואספתם עד עתה, תהיו לכון שתוכלו לקבלם ולהחזיקם אצליכם, הנה ביום הכיפורים נמחל כל העונות, ולכן אמר הקב"ה קשה עלי פרידתכם, היינו כי קשה מאד שיהיה ח"ו פירוד, כי הצדיקים צריכין להיות אצלם רק אחדות, אמר הקב"ה עכבו עלי עוד יום אחד הוא יומא דכליל כל יומין (פע"ח שער כ"ח פ"א) והיא בחינת חסד, היינו לעכב החסדים אשר נאספו ונקבצו להמשיך אותם על כל השנה. **(כנסת ישראל)**

◆◆◆

כתיב (שמות כג, יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה, ובשמיני עצרת לא כתיב לשון רגל, אכן הוא רגל בפני עצמו שבו נגמרים ומתיחדים כל היחודים מכל הרגלים ומכל השנה, שעם בני ישראל מייחדים יחודים שונים בכל רגל מהשלש רגלים ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו להתאסף בו כל היחודים. **(ברכת דוד)**

◆◆◆

כל המועדים בכלל המה לכל ימי השנה, וחג הסוכות הוא המקור של המועדים, וכמאמרם ז"ל (ר"ה ד) שזה גורם שזה אחרון ושמיני עצרת הוא המקור של חג הסוכות, והוא הכלי המחזיק ברכה, כענין מאמר חז"ל (סוף עוקצין) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ולזה נקרא עצרת לשון אוצר, ע' וא' הם ממוצא אחד, וגם המשמעות הוא אחד, כי על ידי שנעשה הגבלות כלי לאצור השפע, על ידי זה נעצור ונקלט השפע בהמקבל להיות מחזיק ברכה, ולטעם זה מברכין בו גשם, הגם שיש מקומות שאין עתה צורך להם, רק מפני שעתה עת פתיחת המקור לקבל הברכה. **(תורת אמת)**

◆◆◆

יום הזה רומז על ימות המשיח, שהקף יהיה שמונה, כדאיתא בגמרא (ערכין י"ח) כינור של מקדש של שבעת נימין היה כו' ושל ימות המשיח שמונה. **(בית יעקב)**

◆◆◆

סוד ביום השמיני וכו' מלך הדר עולם התיקון, ברור מכל רע כולו טוב. **(היכל הברכה פ' ראה בד"ה שלוש, דף ק"ג ע"ב)**

◆◆◆

אין שום מצוות בשמיני עצרת, דהוא מעין לעתיד, ומצות בטילות לעתיד (נדה ס"א) היינו מצות מעשיות, ויהיה הכל רק במחשבה. **(חשבה לטובה)**

◆◆◆

שמיני עצרת כוללת כל שלשה רגלים וכו', וסימנך (דברים טז טז) שלו"ש פעמים בשנ"ה הוא עצמו מספר ביום השמינ"י עצר"ת. **(היכל הברכה)**

◆◆◆

והיית אך שמח, אמרו חז"ל לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה או אינו אלא יו"ט הראשון כשהוא אומר אך חלק ע"ש, הנה אתי הקרא לרבות ליל יו"ט אחרון ולמעט ליל יו"ט הראשון, ויש ליתן טעם לדבר, על פי מה דאיתא ברמ"ע (מאמר חקור דין חלק ב' סוף כ"ז ע"ש) שלשון חג מורה על חוגה ועיגול הסובב על איזה מרכז, כמו שאר ימים טובים שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת, אבל שמיני איהו גופא הנקודה קדושה העליונה מכל הקדושות אפילו מקדושת יוה"כ ולא שייך לקרותו חג, ובעיקר עיקר קדושתו היא היפך של יוה"כ, דיוכ"פ הוא ע"י עינוי נפש וקדושת שמיני ע"י שמחה, וזה נקרא (שיר השירים ז' ז') מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים, כי אהבת השם ע"י עינוי כמו יוכ"כ, למטה ממדרגות אהבת שמיני עצרת שהיא ע"י שמחה, ויום השמיני הוא בעצמו כמו יוכ"כ, לכן שווין בקרבן מוסף כמו יוה"כ, ואפ"ה קדושתו יותר מיה"כ ע"י שמחה חדותא דמלכא עם ישראל, לכן שאר י"ט שקדושתן עומד על איזה דבר מצוה שחיטת קרבן פסח, שתי הלחם בעצרת, שופר בר"ה, עינוי נפש ביוה"כ, ונטילת לולב בחג, ועיקר מצותן אינו אלא ביום, גם שמחתן אינה אלא ביום, אבל קדושת שמיני שאינו אלא ע"י שמחת האדם שמתענג על ה' וחדותו יתברך ואינו עומד על מצוה מיוחדת, ע"כ גם לילה אתרבי לשמחה. **(חתם סופר דרשות)**

◆◆◆

והיית אך שמח הוא לשון הבטחה שתהיה בשמחה, והענין הוא כמו שדרשו (יומא לט) מפסוק (ויקרא יא מד) והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, והתקדשתם הוא מצד האדם כמו ושמחתם, והייתם קדושים הוא הבטחה מלמעלה כמו והיית אך שמח, והענין הוא כי אין ביד האדם להוליד השמחה בלבו רק ע"י מעשה המצוה כמו ע"י ד' מינים וע"י מצות סוכה, על זה נאמר ושמחת בחגך, וגם בשבועות ע"י מתן תורה, אבל בשמע"צ אין בו שום בפועל, וגם לא זכר מהעבר כשאר מועדים, רק זהו שורש היו"ט שהשי"ת משפיע השמחה בפנימיות נקודת הלב בלי פעולת האדם, והיינו ע"י שנקלט כל פעולות המצות של ז' ימי החג להיות נאסף עתה בפנימיות נקודת הלב שיתקיים בקביעות, ולכן רמזו בזה על יו"ט אחרון (סוכה מח) מפני שיש בו שמחה לפניו, שע"י השמחה שלפניו מצד פעולות המצות כנ"ל, נתרבה ממילא השמחה בלב ביו"ט האחרון מלעילא, ולכן נקרא שם היום עצרת כנישו דחדוה, מפני שנקלט השמחה בפנימיות הלב להתקיים על כל ימי השנה. **(פרי צדיק)**

◆◆◆

מצות שמחה הוא מה שנאמר והיית אך שמח שנדרש (סוכה מ"ח) על שמיני עצרת, שאז אין שום מצוה, רק קביעות השמחה שיהיה לו הויה לעלמי עד (וכו') ששמחין בלא שום מצוה רק בדברי תורה, כמו שנאמר (תהלים יט ט) פיקודי ה' ישרים משמחי לב. **(פרי צדיק)**

◆◆◆

כדי שיהיה נשאר בנו שמחת התאחדות הזה גם אחר עבור ימי הסוכה, ניתן לנו יום שמיני עצרת, להרבות השמחה גם על כל השנה, ועל זה רמזו ז"ל מפסוק והיית אך שמח, לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה, וכדאיתא על זה במדרש (עי' ב"ר פס"א ד') תוספתו של הקדוש ברוך הוא מרובה על העיקר, ובוודאי שגם העיקר של השם יתברך הוא בלי גבול, רק שענין תוספתו הוא לרבוי ענין גם לזמנים אחרים. **(תורת אמת)**

◆◆◆

שמעתי מפ"ק זקיני מו"ר ז"ל בשם רבו הרבי ר' בונם ז"ל שהזהיר להחסידים ביום שמ"ע יתפללו הכל בציבור, בזה יתוקנו כל התפלות יחידים אשר התפללו בכל השנה. **(שפתי צדיק)**

◆◆◆

בשמיני עצרת בתפלת שחרית ומוסף ידבק גופו ונפשו מאוד בדביקת הבורא ברוך הוא, כי אז הוא ג"כ עת רצון גדול על כל השנה. **(אור עינים)**

◆◆◆

צריך לכוין בהתפלה מאד, כי בסוכות יש סיוע מסוכה ולולב משא"כ בשמיני עצרת, והוא העולה על כל הימים שמר"ח אלול עד עכשיו שהולכין מדרגא לדרגא. **(מראה יחזקאל)**

◆◆◆

ידוע מצדיקים אשר שמיני עצרת הוא עת מוכשר להמשיך גשמיות ופרנסה לישראל. **(אמרי נועם)**

◆◆◆

נהירנא כד הוינא טליא, שמעתי שאמר אדוני אבי הגה"ק זלה"ה בשם הרה"ק מוה"ר נפתלי מראפשיץ וכל הענין איני זוכר רק זאת מה שאני זוכר, שאמר על הפסוק (בראשית כד, יד) והטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם לגמלך אשקה, דידוע מספרים הקדושים דמראש השנה עד שמיני עצרת העיקר לבקש רק על רוחניות לבד ולא עסקי עולם הזה, ובשמיני עצרת שהוא בחינת שאל מה דבעי, מותר לבקש אז על ענין עוה"ז, שהשי"ת ישפיע לנו בריאות ופרנסה טובה, והנה מבואר בשם האר"י ז"ל דבשמ"ע מאיר שם כ"ד עיינין, וזהו והטי נא כדך ואשתה, ואמרה לא לבד שתשפיע לתלמידי חכמים יהי' כל טוב. **(דברי יחזקאל)**

◆◆◆

בשמיני עצרת נמשך בחי' שמחה בתורה על כל השנה, דהנה עסק התורה אין צריך להיות בקרירות, כי אם ללמוד בשמחה ותענוג (בלשון אשכנז קוועל) כמארז"ל (שבת ל' ע"ב) וכן לדבר הלכה, וכתיב (תהלים יט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, ושמחה זו בתורה נמשך בשמיני עצרת, ולכן נקרא שמחת תורה. **(מגן אבות)**

◆◆◆

ענין שמחת תורה שהשמחה של כל השנה בתורה ומצות נכלל ביום אחד, שהוא כללות כל השנה. **(לקוטי תורה)**

◆◆◆

מבואר ג"כ בספרים הקדושים דהאדם אם משמח עצמו בשמחת תורה, אזי מוריש זה התורה לבני בנים עד סוף כל הדורות. **(הישר והטוב)**

◆◆◆

לכאורה למה נקרא שמחת תורה, ומה גם (זוהר ח"ג ע"ג) שהקב"ה ואורייתא וישראל חד (וכו'), ונראה על פי משל, כי עינינו רואות כשר יזכה איש פשוט שפל ערך להיות על שמחת צדיק מפורסם כשעושה נשואין לבנו או בתו, והיה לו ככמה

יגיעות לכתת רגליו ממרחק רב, וכאשר יזכה להיות שמה על שמחתו, אז משמח את עצמו מאוד מאוד, ומפזז ומכרכר בכל עוז ומרקד בכל כוחו, וכאשר שואלין אותו לשמחה זו מה זו עושה, ישיב על מה לא אשמח שאיש פשוט כמוני שפל ערך זכה להיות על שמחת בת מלך מלכי רבנן, אשר כמה אלפים אנשים גדולים חורי ארץ באו לכאן ממרחק בהוצאת מרובים, ואנכי עני ואביון שפל ונבזה זיכני השי"ת להיות ג"כ עמהם על שמחה זו, והנמשל מובן, ולכן אילו היה נקרא שמחת ישראל, הרוצה לשמוח היה צריך להיות בבחינת ישראל, לקיים תורה ומצות כראוי, משא"כ כשנקרא שמחת תורה, והוא שמחת ה' כי כל התורה שמותיו של הקב"ה (זוהר ח"ב קכ"ד) וקב"ה ואורייתא וישראל (בחי' ישראל) חד ותורה נקרא בזוהר הקדוש ברתא דמלכא, לזה כל איש כקטן כגדול אפילו השפל ערך צריך לשמוח בשמחתה, וגם עוד יותר כמשל הנ"ל ולזה ראינו מפשוטי עם בני ישראל ששמחים עוד יותר ויותר. **(בית יעקב)**

◆◆◆

שמחת תורה היא הכנה לכל השנה להיות קבוע בתורה כמשאחז"ל על שלא ברכו על תורה תחלה, ולכן בתחלת השנה יש שמחת תורה שיתבונן האדם גדולת התורה שהם דברי אלקים חיים, וע"י התשוקה והשמחה להתדבק בתורה, נשאר אח"כ דבקות מעסק התורה כמ"ש במדרש וזאת הברכה יש ברכת התורה לפניה ולאחריה וכן אף אנשים סוחרים שבכל השנה אין עוסקים תמיד בתורה, מ"מ ע"י השמחה בתחלת השנה שקובע בלבו ונקשה לו לפרוש מדברי תורה, מועיל לו שלא ישכח לגמרי אף שעוסק בדברים אחרים, וכתיב (דברים לג יח) שמח זבולן בצאתך, ונקשה כי למה ישמח בחלק זה, שהוא עצה שע"י השמחה קודם שיצא לסחורה ע"י זה יהי' נשמר בצאתו, ולכן יש שמחת תורה בתחילת השנה. **(שפת אמת)**

◆◆◆

השמחת ההקפות, לפי שהוא שמחה דספר תורה עצמה, גבוה הוא הרבה גם מבחינת שמחת בית השואבה. **(סידורי הרב)**

◆◆◆

אחז"ל יומא (פג) מי שאוחזו בולמוס הוא הס"מ שמבלה הכל, כי בולמוס אותיות ס"מ, מאכילין אותו הקל הקל הוא קולות שמזמרין בשעת הקפות שע"ז מבטלין אותו. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

ע"י ההקפות ביום שמ"ע ועושין שמחת תורה, ע"ז מבטלין גיהנם של א"ש ושל"ג, כי שמ"ע הוא ביום כ"ב ושמחים עם התורה, שכן תור"ה עם כ"ב עולה א"ש של"ג. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

ארבעה מינים שבלולב הם כנגד ד' אותיות הוי"ה, בניקוד קמץ, ושם זה הוא שם של חסד רק שאין להחסד התפשטות, וזהו סוד וקמץ הכהן (ויקרא ח' יב) וחג שמיני עצרת הוא נגד ד' אותיות השם הק' הוי"ה בנקודת פתח, היינו שבחג הזה יש להחסד התפשטות בכל האורות העליונים ובכל העולמות העליונים ובכל כוחות עליונים ותחתונים, וכל זה על ידי שאנו עושין הקפות ומשמחין בשמחת תורה. **(אוהב ישראל)**

◆◆◆

ודוד מפזז וכרכר לפני ארון ברית ד' (שמואל ב ו' טז) ומיכל שחקה, ע"כ לא היה לו בנים, נמצא ע"י הקפות שמרקדים עם התורה יכולין להמשיך בנים וגם רפואה, כי הקפ"ה עם בני"ם עולה רפוא"ה. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

היסוד העבודה היה אומר לאברכים להקפיד להקיף הקפה שישית עם הספר תורה בשמחת תורה, ואם לא היה בידם ס"ת בזמן ההקפה, יקחו לידם ס"ת אחר הקפת הציבור, ויקפו בזה הקפה ששית שזו תיקון לפגמי שמירת הברית. **(אבקת רוכלים)**

◆◆◆

מה שמרקדין ומשמחין כל כך בשמח"ת, נודע מה שאמר בזה הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מקאלוב זצ"ל להסביר על פי משל לאחד שבא לבית מלון וצוה לתת לו מכל טוב מאכלים טובים וחדרים נאים ביותר, ככה עשה לא יום אחד ולא יומים, עד שבא בעל הבית אצלו עם חשבון גדול שישלם, אמר אין לי לשלם, וא"ל הבעה"ב אם כן אמסור אותך לממשלה, שיתנהו אל בית הסוהר, א"ל ומה יהי' לך מזה הלא לא תרויח בזה כלום, אך כיון שאין לי לשלם ארקוד לפניך ריקודים נאים מה שאני יכול, ועל ידי זה יתרבו הבאים כאן ותרויח ע"ז ממון הרבה כפי התשלומין המגיע לך, וכן הוא בשלנו שבכל הימים נוראים אנו מבקשין בני חיי ומזוני, ומבטיחין להקב"ה להטיב מעשינו, ובהגיע יום שמח"ת ואין לנו מה לשלם, רוקדין לפניו ית' בשמחת תורתו, ומכניסין בזה הרהורי תשובה בלבות בני ישראל, ועל ידי זה יתרבה מצות ומעשים טובים עכדה"ק. **(אגרא דציבי)**

◆◆◆

ואמרתי כבר דבדברי חכז"ל מצינו רקידה משמש בשני פנים, הא' הוא לשון רקידה ושמחה של מצוה וכמ"ש כיצד מרקדין לפני הכלה, ותו מצינו במלאכת שבת דאחד מן הל"ט מלאכות נקרא מרקד ולא לחנם קראו חכז"ל לשני דברים הללו בלשון אחד, דהנה תכלית מלאכת ההרקדה הרי הוא לברר את האוכל מתוך הפסולת וכמו"כ תכלית הרקידה בשמחה של מצוה הוא שיבררו את עצמן היטב (מ'זאל זיך גיט דורכזיפן) ולזרוק ולרחק מתוך עצמו את הפסולת והרע וישאר אך האוכל והטוב, ועל כן הוא נקרא ג"כ בשם רקידה, וצריך לכוון לזה בשעת הרקידה שיוברר האוכל מתוך הפסולת וישאר אך טוב, וידוע מה דאיתא בזוה"ק במקום א' (בפ' ויחי) דעל החטא הידוע רח"ל לא מהני תשובה ולית לך חובא בעלמא דלא אית לי' תשובה בר מהאי, וטעמא דמילתא כבר מבואר בספה"ק מפני שהתשובה צריכה להיות באותו אבר שחטאו בו כדי לתקן אבר הפגם בסיבת החטא, וכמ"ש ר"ז"ל והחטא הזה רח"ל הוא ע"י כח כל האיברים ונעשו כולם פגומים ח"ו, וע"כ קשה התשובה בזה, ובדברי חיים (נח) כתב דמסנ"פ באמת להשי"ת מהני והוי תיקון גם לזה, ולפי"ז יתכן דריקוד של מצוה שהוא ג"כ עם כל הגוף וכל האיברים יחד ג"כ הוי תיקון אף לחטא הזה. **(דברי יואל)**

◆◆◆

ענין של שמחת תורה שישראל שמחים בהתוה"ק ומרקדים בהתורה, והריקוד הוא בחינת בירורין בירור אוכל מתוך הפסולת בבחינת כיצד מרקדין, שלא ירקד מחמת מנהג העולם בהבלים ושטותים ושמחת הוללות, רק הריקודים יהיו לשם

בירורין אוכל מתוך הפסולת, ועל ידי זה נעשה כל המשכות והשפעות החסדים, אל אל"ף למ"ד במילואו גימטריא הק"ף שעל ידי ההקפות נמשכים כל החסדים משם א"ל. **(ברכת דוד)**

◆◆◆

אדוני אבי ז"ל היה אומר בשם אא"ז ז"ל בזה"ל, מה הם הריקודין איני יכול להגיד לכם אבל זאת אני אומר, שכל תפלות שאין להם עליה בכל השנה, ביום זה אנו מעלים אותם על ידי הריקודים. **(מקרא קודש)**

◆◆◆

א"י נפשי חולת אהבתך אנא א"ל נא רפא נא לה וכו', דלכאורה יל"ד למה כפל לומר תיבת "נא" פעמים ושלש ולכאורה הוא יתור לשון ללא צורך וצ"ב הכוונה, ואפ"ל עפ"י המבואר בספרן של צדיקים דע"י כח השמחה של מצוה ששמחים בשמע"צ ובשמח"ת יתעלו ויתוקנו כל התפלות שהתפללו בימים הנוראים שעברו עלינו, ול"א נפשי חולת אהבתך, דהנה אם ח"ו אין תפלות ישראל מתקבלות ברצון זהו המחלת לב היותר גדולה, וז"ש נפשי חולת אהבתך דמי יודע האם זכינו בכל אלה הימים הקדושים להתפלל תפלות אמיתיות שיהיו ראוים להתקבל ברחמים וברצון לפני כסא כבודו יתברך, ולזה בקשתינו שע"י כח השמחה של מצוה שאנו שמחים עתה בשמחת תורה יהי' תקנה לכל אותם התפלות, וזהו שאנו מבקשים אנ"א א"ל נ"א רפא נ"א לה, ונא יתפרש מל' תפלה ובקשה כאמרם ז"ל אין נא אלא בקשה להבוי"ת שעתה בשמחת תורה יהי' רפואה ותקנה לכל התפילות והבקשות הרמוזות בתיבת נ"א שהתפללו בימים המקודשים שכולם יעלו לרצון ויתקבלו לפני ה'. **(דברי יואל)**

◆◆◆

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט לה) על דרך צחות כי כשמלך עושה שמחה של נשואין וכדומה, מוציא האסורים לחפשי ולחירות וצריך לאסוף אותן הביתה, והנה בשמיני עצרת זמן שמחת תורה כחתן יוצא מחפתו כביכול כידוע ליודעי חן מכוונת ברכת גשם, אז מוציא הניצוצות הק' ונשמות דאזלין ערטילאין לחפשי וחירות וצריך לאסף אותן הביתה, וז"ש וביום השמיני עצרת לשון כנישו ואסיפה כתרגומו תהיה לכם, והבן. **(ייטב לב)**

◆◆◆

שמענו מאבותינו זצ"ל בשם הגה"צ מהר"ם מקאסוב זצ"ל שאמר להחסידים בשעת שמחת ריקודין וזה לשונו רמסו הקליפות. **(עטרת ישועה)**

◆◆◆

אנו מכין כף אל כף בשמחת תורה, ועל ידי זה ננצל מן הכף הקלע. **(עטרת ישועה בד"ה בפ', דף ע"א ע"ב)**

◆◆◆

אדמו"ר זצוק"ל אמר שהשם הקפות הוא מלבד מה שמורה על פעולת ההקפה, מורה ג"כ על משמעות ההלוואה, על דרך שאיתא (אבות ג' טז) החנוני מקיף, כי השי"ת מלוה לאדם על השעה הזאת אור התורה, שמשה רבינו ע"ה התענה על זה ארבעים יום וארבעים לילה, ועלינו לשלם הלואה זו מעט מעט בכל השנה. **(אמרי פנחס)**

◆◆◆

אדמו"ר זצוק"ל היה לובש את הקאפעטע הלבן עם החגורה והמצנפת הלבנה אל ההקפות כמו שהיה לובש ביום הכפורים ובליל פסח, ואמר כי ביוה"כ אנחנו מתאמצים להתעלות ולהשתוות להמלאכים שנוכל לעמוד עמהם מעורבב ביחד, וע"כ אנו לובשים לבנים כמו המלאכים, ובעת ההקפות בא השי"ת וכל פמליא דיליה לעולם הזה לשמוע ההקפות עם הזמירות והריקודין של ישראל, כמו שבאים בליל פסח לעולם הזה לשמוע ההגדה כדאיתא בזוה"ק (ח"ב מ') וע"כ אנו לובשים לבנים בליל פסח להשתוות אל המלאכים שבאים בבתנו, וכן גם בהקפות שיך טעם זה. **(אמרי פנחס)**

◆◆◆

אדמו"ר זצוק"ל אמר שבכל הקפות מקיפים עם ישראל ג"כ מלאכי מעלה, השלוחים המביאים ההשפעה דקדושה לעולם הזה, ולכל מין שפע יש מין המשפיעים חסד להקפה א' מלאכים המשפיעים שמירה להקפה ב', מלאכים המשפיעים רחמים להקפה ג', מלאכים המשפיעים כח הניצוח להקפה ד', מלאכים המשפיעים הן להקפה ה', מלאכים המשפיעים כח התולדה להקפה ו', מלאכים המשפיעים עושר וכבוד להקפה ז'. **(אמרי פנחס)**

◆◆◆

מקובל לנו מהקדושים זי"ע אשר בליל שמח"ת באים הנשמות מגן עדן לראות הקפות ושמחת התורה אצל בניהם. **(עטרת ישועה)**

אסרו חג

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ כתב הרמב"ן בבוא לאדם התעוררות אהבת השי"ת, יראה לעשות תיכף איזה מצוה, וע"י זה יעשה כלי לאהבה, וזהו עד שתחפץ שתעשה לאהבה חפץ וכלי, וכן בנפול עליו יראה רוממות וכיוצא, ע"ש בדבריו, דהענין הוא דהיראה ואהבה הבאים מהשי"ת אם אין להם כלי להתצמצם בתוכם אינם נשארים בקיום, מה שאין כן כשעושה להם כלי נשארים בקיום, ועיין בספר קדושת לוי דמשום הכי נקרא חג השבועות חג העצרת, דגדלות היראה ואהבה הבא לישראל במתן תורה מצטרך לכלי שישראל הדבר בקיום, כמו הכלי שעוצר את מה שבתוכו, וכן בשעת מתן תורה נתן להם מצוה הגבל את ההר, לא תגע בו יד וגו' ומצות פרישה, ועל ידי זה נעשה בחינת כלי ליראה ואהבה שהשיגו ע"ש, והוא הנרצה אחר כל מועד יום אסרו חג, לעשות איסור וקישור להאור הנשפע לישראל בחג, על כן "אסרו" בגימטריא או"ר כל"י. **(אגרא דפרקא)**

◆◆◆

אחר היום טוב שהוא החול ישאר בהם קצת הארה של יו"ט אל החול, כי הארה הנמשכת להם ביו"ט היא קטנה ומיעוט, גם ביו"ט היו קצתן עומדים במקום החול, ויש יכולת אפילו אחר יום טוב בחול ממש להשאיר קצת הארה של יום טוב אל החול, וזהו אסור חג. **(פרי עץ חיים)**

ב"ס"ד

לזכר ידעו דורותיכם...

לקראת דעם יו"ט סוכות הבעל"ט פרייען מיר זיך צו מעלדן אז עס איז ערגענצט געווארן דער רייכער אפטיילונג

"צוויי אהאלב טויזענט יאר אידישע היסטאריע"

אנגעהויבן פון תקופת בית ראשון (ג"א תתקכ"ח לפ"ג) ביז תקופת אמעריקא (ה"א ת"ש לפ"ג)

ווי עס איז מסודר אויף א הערליכע אופן הונדערטער שיעורים און שמועסן פון רייכע מגידים און בעלי מספרים איבער די אלע תקופות, מיטן ציהל צו באררייכערן די ידיעות אין אונזער אידישע היסטאריע

1) תקופת גלות אמעריקא (תש"ה און ווייטער)
2) תקופת מלחמות העולם (תר"נ - ת"ש)
3) תקופת הדברי חיים והטיילונג (ת"ר - תר"נ)
4) תקופת תלמידי רר"א והחתם סופר (תק"נ - ת"ר)
5) תקופת החסידות (ת"ק - תק"נ)
6) תקופת האחרונים (ה"א רנ"ב - ת"ק)
7) תקופת הראשונים (ד"א ת"ת - ה"א רנ"ב)
8) תקופת המשנה עד הגאונים (ג"א תתק"פ - ד"א תשצ"ח)
9) תקופת בית שני (ג"א ת"ח - תתכ"ח לפ"ג)
10) תקופת בית ראשון (ג"א תתקכ"ח - של"ח לפ"ג

פרישע תקופה #8
אפדעיט פון חודש תשרי תשפ"ז

1) די 'תקופת התנאים' ביזן חתימת המשנה בשנת ג"א תתק"פ
2) די 'תקופת האמוראים' עד חתימת התלמוד בשנת ד"א ר"ס
3) די 'רבנן סבוראי' ביז שנת ד""א שפ"ב
4) די 'תקופת הגאונים' און די ענדע פון די ישיבות אין בבל בשנת תשצ"ח
5) די 'כת הקראים' און די גרויסע מלחמה קעגן זיי
6) די מעשה פון 'בוסתנאי' אייניקל פון מלכות בית דוד
7) דער מלך פון די 'כוזרים' און וויאזוי די גאנצע פאלק האט זיך מגייר געווען
8) די שטורמישע מחלוקה איבערן קביעות הלוח צווישן ר' סעדי' גאון און דער נשיא
9) די פריש געגרינדערטע איסלאמישע גלויבן

יושבי אוהל

1605.477.4444 6–2

מחנכים און מלמדים, ברענגט אריין אין די תלמידים א ידיעה אין סדר הדורות
עלטערן און זיידעס, האלט געשפאנט די קינדער אין די חול המועד און אויך יעדן שבת קודש
בחורים און יושבי אוהל, נוצט אויס די פרייע צייט קונה זיין אידישקייט און שנות דור ודור

מאת הג"ר יחזקאל שרגא שטיין שליט"א מרבני בוללינו ומסב"ג

שמיני עצרת, מהותו וסגולתו

פתיחה כמה הערות במהותן של ימים אלו

נקדים כמה הערות אודות יום זה.

(א) ידוע מפי ספרים וסופרים **דשמיני עצרת הוא תכלית כל ימי אלול ותשרי**, מהו הביאור בזה, כלומר מהו התכלית שאליו מגיעים ביום זה.

(ב) ידוע דכל יום טוב מה"ת ומדרבנן, וכן יומא דפגרא, הוא זמן שבו חוזר ההארה שהי' ביום זה בזמן העבר, ובאותו זמן הי' הארה בהתגלות למטה, וכעת חוזר הענין למעלה ונעשה ונתעורר למטה רק בפנימיות ולא בחיצונית, ולפיכך הוא מורגש לעובדי ה' בפנימיות, אולם על **יום שמיני עצרת יש לעיין איזה הארה נתגלה וחוזר בו**, בשלמא סוכות הוא זכר ליציאת מצרים וענני הכבוד שהי' אז בנסעם ממצרים, אולם שמיני רגל בפני עצמו, וא"כ מהו היו"ט שבו, ולאיזה הארה חוזרים.

(ג) ידוע דביו"ט פסח בכל שנה יוצאים ממצרים, ואחר הכנה של מ"ט יום מגיעים להתכלית יום החמשים שהוא יו"ט שבועות, ואחר הכנה של ליל שבועות מגיעים לבוקר של שבועות ותפילת שחרית ותפילת מוסף וחזרת הש"ץ של מוסף ואמירת כתר, שאז הוא תכלית של כל הימים עד שם. ובעין אותו ענין מצינו גם אצל שמיני עצרת דכל הנ"א יום של אלול ותשרי הוא להגיע לשמיני עצרת, ואחר ההכנה של עבודת הו"ר ההושענות וחביטת הערבה, ותפילות של שמנ"ע ובעיקר לחזרת הש"ץ של מוסף ותפילת גשם ואמירת כתר שבו, **ויש לברר החילוק שבין שבועות ושמנ"ע.**

(ד) ביו"ט **פסח** מתחילין לבקש **טל, ובשמנ"ע גשם**, ויש לברר עפ"י פנימיות החילוק שביניהם, ובעיקר למה בפסח מתחיל השינוי ביום הראשון של היו"ט, ואילו בסוכות הוא ביום האחרון שמנ"ע.

החילוק שבין עבודת ימי ניסן עד שבועות לעובדת ר"ה עד שמנ"ע

ידוע שנחלקו חז"ל האם בתשרי נברא העולם או בניסן, וכ' התום' ומבואר יותר באריז"ל, דאלו ואלו דא"ח ושניהם אמת, בתשרי נברא במחשבה, בניסן במעשה.

ביאור הדברים: בריאת העולם במעשה פירוש שהמחשבה באה לידי גילוי, ונתגלה המחשבה מכח אל הפועל, כיון שתכלית הבריאה הי' לעשות ישראל כעם הנבחר, וזאת נעשה בימי ניסן, לפיכך נקרא **ניסן הבריאה במעשה**, בריאה זו נגמר בשלימות עד תכליתה, כלומר יצירתו של עם ישראל התחיל בליל פסח, ונגמר והולכת עד שהגיע יום מתן תורה דאז נתגלה בעולם הזה גודל קדושת עם ישראל וכוחם בעולם ע"י שהקב"ה דיבר עליהם ונתן להם התורה, הארה זו נעשה אז בשנת ב'תמ"ח, וחוזרת בכל שנה, אולם התיקון שצריך להיעשות בימי ניסן נעשה אז בשלימות.

לאידך גיסא **ימי תשרי דם ימי מחשבה** שבהם הקב"ה עוסק בתיקון העולם בכלליות ג"כ, ולאו דוקא בעם ישראל בלחוד, ונקרא מחשבה דהתכלית שהוא עם ישראל עדיין בו בהעלם ולא יצא אל הגילוי, וכמו בתחילת הבריאה שנברא אז כל הבריאה וכל בני אדם, כמו"כ בכל ר"ה נתחדש בו כל הבריאה ודנין בו כל באי עולם, עד כדי כך דע"ז גופא ג"כ דנין, האם עם ישראל יהי' מובחר היצירה שבבריאה החדשה ועל ידם יהי' הנהגות העולם, ולמעשה עם ישראל זוכים באותו דין בכל שנה ושנה ע"י תשובת עם ישראל, מצות תקו"ש, ותיקון שעיר לעזאזל, עד שמגיע יו"ט סוכות שאז הקב"ה ועם ישראל שמחים ביחד על שזכו בדין, הן בסוכה המורה על חיבוק, והן ע"י ד' מינים המורה שאנו אחוזין בשמות הק', אולם עדיין צריך להשפיע לאומה"ע ג"כ ע"י הע' פרים, כיון שאנו עוסקים בחודש שבו מקבל כל באי עולם, אולם שלימות השמחה מגיע ביום שמע"צ שבו שמחים הקב"ה עמנו וזר לא יתערב בשמחתינו, ואז הוא שמחה שלימה, אחר כל הימי דין שהי' הדבר תלוי האם יתברר גדלות עם ישראל לעומת האומה"ע בהבריאה חדשה של שנה זו, וכיון שנתברר הדבר יש לנו יום מיוחד בנוסף על כל העולם, אחר שכבר קיבלו הע' פרים את חלקם, ואז הוא שמחה שלימה.

יו"ט של שמנ"ע הוא יו"ט מעין ממה שיהי' ולא כשאר יו"ט שהם מעין ממה שהי'

הרחבת הדברים: באמת הגילוי של שמנ"ע דהקב"ה שמח עמנו, אדר ששאר האמוה"ע עומדים בצד, גילוי זה הוא הגילוי של לעתיד לבא, ולא התרחש עדיין כאן בעולמנו בהתגלות, כלומר: כבר הבאנו לעיל דכל יו"ט התגלה פע"א כבר בחיצונית ובכל שנה נתעורר הפנימיות, אולם שמחה זו של שמיע"צ דיתגלה האהבה שהקב"ה אוהב עמו ישראל מתוך

שאר האומה"ע, ושכל הבריאה טפל ועבדים לעם ישראל כיון שהבריאה נברא בשבילם, גילוי זה לא הי' עדיין בהתגלות, אלא מהכים אנחנו לו בכל יום, והוא היו"ט שלעתיד לבא, שיתקיים כל ההבטחות הנמצאים בדברי הנביאים, איך ישמח ה' במעשיו.

נמצא דיו"ט של שמנ"ע הוא שונה מכל שאר יו"ט, דשאר יו"ט הוא מעין מאורע שהי' כבר בעבר, ויו"ט **של שמנ"ע הוא מעין יום שיהי' לעתיד לבא**, מצד זה יש בו מעלה יתירה על שאר יו"ט, שהוא היו"ט גבוה מכל שאר יו"ט, וכלשונו של הרמ"ע מפאנו, דשאר מועדים הם כעגול סביב היו"ט שמנ"ע, ולפיכך אין אומרים בו חג השמנ"ע, אלא להיפך שמנ"ע החג הזה, מצד שני היות שיום זהעדיין לא נתגלה למטה בפועל, הוא יו"ט שהוא נעלם מאד וקשה לפשוטי עם להתחבר בו, זולת הצדיקים והדבקים בהם ובדבריהם, זוכים להתחבר לאור היו"ט הזה.

היוצא מכ"ז דשמנ"ע הוא מעין יום של תכלית הבריאה שלעתיד לבא דאז ישמח ה' בעמו ישראל, שהם תכלית הבריאה, ולפיכך בכל שנה ביום זה מגיעים להתכלית של השנה ההוא, יום שלעתיד לבא שבתוך הגלות שבשנה זו, וכמו שבכל שנה חוזר האור של יצי"מ ומ"ת כמו"כ חוזר בכל שנה ביום זה האור שלעתיד לבא, וכמו שלעתיד לבא הוא תכלית של כל הבריאה, של השית אלפי שנין, כמו"כ מעין זה הוא יום שמנ"ע התכלית של שנה זו.

נמצא דמצד א' ישנו **מעלותא ליו"ט שבועות** מצד שהוא התכלית של ימי ניסן, דאז נבנה ונברא עם ישראל בפרטיות, ובריאה זו נגמר כבר בשלימות בעבר, נמצא שחוזר יו"ט ומאורע שכבר הי', ומה"ט בניקל יותר להתחבר ביו"ט זה, לאידך גיסא יו"ט של **שמנ"ע יש לו מעלותא יתירה** כיון שהוא התכלית של כל הבריאה כולה, שיתברר חשיבת עם ישראל שבתוך הבריאה, שזהו עבודת ימי תשרי, אולם אף שהוא שמחה יתירה ונשגבה מ"מ כיון שעדיין לא הי' המאורע קשה יותר להתחבר בו.

החילוק שבין טל שבפסח וגשם שבשמנ"ע

ובזה יובן למה **בניסן מברכין טל בתחילתו, וגשם בשמנ"ע בסופו**, דהנה בחירת עם ישראל נעשה שלא על ידינו, כמו יצי"מ שנעשה כולו ע"י אתרעותא דלעילא במדת חסדו ית', לאידך גיסא תיקון העולם התלוי בימי תשרי תלוי בעבודת התחתונים, ולפיכך חודש האבי"ב הוא על סדר הא"ב כסדר השפע מלמעלה למטה, שהשפע של חדש זו הוא בצורה של חסד מלמעלה למטה, לאידך גיסא חודש תשרי הוא חודש שצריך עבודה רבה, תשובה ותפילה, שהוא עבודה מלמטה למעלה הנקרא גבורה, ולפיכך האותיות שבתשרי הם תשר"ק המורה על חזרה וגבורה כידוע, והנה טל נמשך למטה בלי עבודת התחתונים ולפיכך לא מיעצר, ולפיכך יכולים לברך טל כבר ביום הראשון של פסח דאין צריך להמתין על שום עבודה, משא"כ גשם צריך התעוררת התחתונים כדי לזכות לה, כמבואר בפרשת והי' אם שמוע, ונתתי מטר, ועצר את השמים וכו', ולפיכך בחודש תשרי שהוא זמן עבודת התחתונים מברכים גשם, ורק בסוף החודש אחר כל עבודת החודש, עם כל המצות ומע"ט של כל החודש, דהשפע הנשפע בחודש תשרי תלוי במעשה התחתונים, ודלא כניסן שנשפע ע"י מדת החסד.

שמנ"ע יומו של שלמה ושיר השירים

ביתר ביאור: הנה מצינו בספה"ק דיום שמנ"ע מתייחס לשלמה המלך (אמרי פנחס, ר' צדוק בשם ר' בונם), אחר יום הו"ר שהוא יומו של דוד, ולפיכך מפטירין בו בשלמה, וכל הסעודה לגמרו של תורה שכתב הרמ"א לעשות ילפינן משלמה, והענין הוא:

כי מצינו ג' מיני קשרים בין ישראל להשי"ת, קשר הנקרא מלך ועבדים, אב ובן, ודודי ורעייתי, הנה בכל כ"ד כתבי קודש מצינו בעיקר הקשר ביניהו להקב"ה רק בצורה של כי לי בני ישראל עבדים, או בנים אתם לה' אלקיכם, ואילו בשיר השירים כל כלול מיוסד על קשר של דודי וריעי, והענין הוא דקשר של דודי ורעי יתגלה בעיקר לעתיד לבא, ורק שיר השירים שהוא תורה שלעתיד לבא (וכמש"כ רש"י בתחילתו, על פסוק ישקנו מנשיקות פיהו ע"ש) שם נתבאר קשר זה היטב, וכמו"כ מצינו בדברי הנביאים כשנתבאו על העתיד השתמשו בביניים אלו, כמו שאומרים בז' דנחמתא, ומשם לפיוט לכה דודי בכל ליל שבת ישיש עליך כמשוש חתן על כלה, דהכל הוא על העתיד.

ענין זה נתגלה דייקא ע"י שלמה ששמו מורה על שלימות, שבימי חייו הי' כבר מעין דלעתיד לבא, אולם באופן כללי בימות הגלות אין משתמשים בקשר זו, זולם אותם העוסקים בתורת הנסתר שכל כולו בנוי על קשר זו, שהוא תורה שלעתיד לבא. ומה"ט נהגו חסידים ואנשי מעשה הדביקים בצדיקים העוסקים בתורת הנסתר לומר לפני כל מצוה ומצוה, לשם יחוד וכו' שהוא עבודה השייך דייקא לתורת הנסתר שאנו כביכול בני השכינה זוכים לגרום ששורש נשמתינו יהי' במצב של יחוד עם הקב"ה.

והנה ביום שמנע"צ שנתבאר דהוא שלעתיד לבא, והוא יום שעדיין לא נתגלה לגמרי רק יש לנו בכל שנה התנוצצות מזה ביום שמנ"ע, לפיכך ביום זה נקרא בספה"ק יחודא שלים (בני יששכר ועוד) דהוא קשר בינינו להשי"ת שיתגלה לעת"ל בתמידית ונתגלה מעין זה ביום שהוא מעין דלעתיד, ומובן שפיר השייכות בין יום זה לנשמת שלמה, ומובן ג"כ גודל העסק של צדיקים תלמידי בעש"ט ביום זה, שהם זכו לחיות בכל השנה עם קשר של שיר השירים עם הקב"ה, וכל מגמתם הי' לקרב היום שלעתיד לבא, לפיכך הרגישו הרגשות נוראות של דביקות וקשר ביום זה.

חוקים להורותם
הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים
נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

דינים המצויים בשמחת תורה

טלטול ס"ת ממקום למקום

בשמחת תורה יש שהתירו לטלטל ס"ת להביאה לביהכ"נ לקרות בה.

אף דבכל השנה אין לטלטל ס"ת לצורך קריאה אחת בלבד כשאינו קובע לה מקום, כדמבואר בשו"ע (סי' קל"ה סעי' י"ד), אולם בשמח"ת התירו לטלטל אפי' בדרך ארעי, בכדי שיהא לכל הציבור אפשרות לעלות לתורה, משנ"ב (סי' תרס"ט סק"ט) בשם החיד"א.

ואף כשאין בכוונתו לקרות בה, ומטלטלה רק בכדי לרקוד עמה ההקפות.

בשער אפרים (שער ט' סעיף מ"ו) כתב דבשמח"ת המביאים ס"ת לפעמים מביהכ"נ אחת לאחרת בכדי שיהיה שבעה ס"ת להקיף התיבה אין למחות בידם, ובמור וקציעה (סי' קל"ה) כתב להתיר להוליכה לביהכ"נ בכדי להקיף בה שזהו כבוד הס"ת, והביא ראיה לזה מהא דאיתא בגמ' (יומא ע.) דאחר שקרא הכהן גדול בס"ת ביוה"כ, היה כל אחד מביא ס"ת מביתו, וקורא בו בכדי להראות חזותו לרבים, ופרש"י להראות נויו של ספר תורה, ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה, ומבואר דמפני כבוד התורה מותר להעבירה ממקום למקום.

טעות בתפילה ובקידוש

טעה בתפילה או בקידוש ואמר את יום חג הסוכות הזה, אם נזכר באמצע התפילה או הקידוש ועדיין לא גמר הברכה - יחזור לותתן לנו, ואם גמר הברכה - א"צ לחזור.

בשע"ת (סי' תרס"ח סק"א) הביא מחלוקת בזה דדעת הבית יהודא דיצא, ודעתו דבכל ג' רגלים אם טעה והזכיר של יו"ט אחר דיצא, וסברתו הוא דזה דומה למה שפסק המח' (בסי' ק"ח) דהטועה ומזכיר מאורע של שאר הימים שלא בזמנו לא הוי הפסק, וא"צ לחזור ולהתפלל, ובהגה' חכמת שלמה (שם) כתב ג"כ דיצא ומטעם אחר כיון דשמיני עצרת הוא בכלל סוכות, דבפר' ראה מנה הכתוב כל הימים טובים ושמיני עצרת לא מנה, ועל כרחך כיון דהוא בכלל סוכות עיי"ש, ובחיי אדם (כלל כ"ח סעי' ט"ו) כתב דיצא מטעם דהרי בשמ"ע יושבים בסוכה (ולכאו' לטעמו זהו דוקא בחו"ל), אבל הברכי יוסף חולק ודעתו דצריך לחזור אף דשמיני עצרת בכלל סוכות, עכ"ז כיון דהאומר חג הסוכות כוונתו דווקא לסוכות ולא לשמ"ע לכן לא יצא, ונקט' דא"צ לחזור דספק ברכות להקל.

מנהג ביאת נשים וקטנים להקפות

נוהגים העולם שהנשים באות לביהכנ"ס בעת ההקפות וגם מביאות עמהם את הקטנים.

ס' שערי רחמים (בשער אפרים שער ח' סקכ"ו) בשם ספר זכרון ירושלים, והטעם משום כבוד התורה, וגם משום זכרון מצות הקהל שאמרה תורה הקהל הנשים והטף, ואף דמצות הקהל אינו אלא במוצאי שנת השמיטה, מכל מקום עושים כן בכל שנה ושנה, ושם כתב דזה דומה לתקיעת שופר במוצאי יוה"כ שהוא זכר ליובל דלפי שאין החשבון ברור לנו מתי זמן היובל, התקינו בכל שנה זכר ליובל, והכא נמי כיון דיש חשבונות ודיעות מתי הוא שנת השמיטה ע"כ תקנו כן בכל שנה ושנה.

ומחנכים אותם לנשק הס"ת.

רמ"א (סי' קמ"ט).

והמנהג שהנערים נושאים "דגלים" בעת ההקפות.

ספר מטעמים (יו"ט אות קמ"ב) כמו בתכסיסי מלחמה להראות שאנו מלומדי מלחמת של תורה ודגלו עלי אהבה.

זהירות לקטנות מלהיכנס לביהכנ"ס

יש ליזהר שבתולות קטנות לא יכנסו לביהכ"נ, ויש שהקפידו שאפילו קטנה הפחותה מבת ג' שנים שלא תיכנס לביהכ"נ.

בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב או"ח סימן רכ"ט אות י') כתב שאינו נכון שתבוא אשה קטנה או גדולה לבית תפילת האנשים, שלדעת הזוה"ק וחכמי האמת ז"ל האשה בבית ה' הוא כמעמיד שם פסל בהיכל ומה לי קטנה או גדולה, ולא יאות עבדי אותן האנשים המביאין בנותיהן הקטנות לביהכ"נ ע"כ, אולם לא מבואר שם גיל הקטנה, אי אפילו בפחות מג', או דוקא למעלה מג', ובס' דברי חנה השלם (בהליכות ח"א ע' ב) כתב שהגה"ק מקאלאשיטץ זצ"ל הקפיד שקטנה "מבת ג' ואילך" לא תיכנס לביהכ"נ, ובס' מקדש ישראל (סוכות, סי' תרי"ט) הביא שהגה"ק בעל מקדלות מרקחים מצעהלים זצ"ל הקפיד ע"ז, והביא שם משמיה דהגה"ק מנאסויד זצ"ל שהקפיד אפילו על קטנה הפחותה מבת ג', והמליץ על זה "חצי שיעור אסור מה"ת", וציין שם להא דמובא בס' אמרי פנחס (סי' ר"י) שהגם שבכל השנה יש להקפיד שלא יכנסו בתולות לביהכ"נ, בשמח"ת אין להקפיד עיי"ש טעמו.

ליתן ספר תורה לקטנים

אין ליתן לקטן להחזיק הספר תורה, ואפילו אם מחזיקו בסיוע אחרים.

שערי אפרים (שער י' ס"ו), ומובא במשנ"ב (סי' קמ"ג סקכ"ז) דאין למסור לקטן הס"ת, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סי' קל"ה) הביא בשם המנח"י דאפילו בסיוע אחרים אין למסור לו, וכ"כ בספר מועדים וזמנים (ח"ו סי' ע"ט) דאין זה כבוד לתורה כשילד קטן רוצה הקפה, ובקושי מחזיקו בעזרת אחרים.

זהירות בס"ת של קטנים

יש להזהיר הגדולים על הקטנים שימשרו את הס"ת המיוחד לקטנים בכבוד הראוי.

עי' שו"ת שבה"ל (ח"ה סי' קנ"ח).

ישיבה בשעת ההקפות

בעת ההקפות כשהספר תורה בעמידה, מעיקר הדין צריך לעמוד מפני כבוד התורה.

בשו"ע יו"ד (סי' רפ"ב סעי' ב) פסק המח' הרואה ס"ת כשהוא מהלך חייב לעמוד לפניו עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיע למקומו, וא"כ בפשטות כל זמן שהס"ת עומד בשעת ההקפות אסור לישב.

לימוד זכות למקילין

ומצינו מקום ללמד זכות להמקילים לישב, ובפרט לחלושי כח, ונפרטם:

א. בין הקפה להקפה בשעת שהס"ת עומד במקום אחד יש אומרים דמותר לישב מעיקר הדין.

בערוה"ש (שם אות ה') מיישב מה דנהגו לישב בין הקפה להקפה דהא מבואר בשו"ע (שם) דהא דצריך לעמוד הוא עד שהס"ת יגיע למקומו, וא"כ יש לומר דבין הקפה להקפה כשמחזיקין הס"ת נחשב כמו שהגיע הס"ת למקומה.

ב. כשרוקדים אנשים סביב הס"ת, דהיינו שהס"ת באמצע והאנשים מסביב יש צד להקל.

בס' תשוה"נ (ח"ב סי' ש"י"ט) הביא דיש מקילין לישב כשרוקדים סביב הס"ת, דהאנשים הרוקדים נעשים מחיצה בין הס"ת להאנשים היושבים מחוץ לעיגול, כדמבואר בגמ' עירובין (מ"ד.) ובשו"ע (סי' שס"ב סעי' ה') דמחיצת אנשים הוי מחיצה.

ג. יש לסמוך להקל בעת ההקפות לאחר שהס"ת הגיע פעם ראשונה למקום ששם נוהגים לעשות ההקפות.

עוד כתב בס' תשוה"נ (שם) ליישב מנהג העולם בזה משום דלא מצינו חיוב עמידה בלא שיעור זמן, ודי בפעם הראשונה כשמסובבים עם הס"ת, ואפי' אי נימא דצריך לעמוד אולם באדם חלוש יש לומר שמצותו כפי כוחו ולא יותר, ויש להקל באדם חלוש ועמד כפי כוחו עד שנחלש דאין צריך יותר לעמוד, ויצא כבר מצות כיבוד ס"ת.

וגם יש הנוקטים כסברת הערוה"ש (הנ"ל) ומקילים ביותר דהיינו דמשעה שהס"ת הגיע למקום שמקיפים הבימה, נחשב כמי שהס"ת הגיע למקומה דמותר לעמוד.

ד. ומצינו מי שהקפידו שלא לישב בכלל בעת שהס"ת בעמידה.

כן נוהגים אנשי מעשה, וכן מובא (אורחות רביע ח"ב עמ' ש"ח) דהחזו"א לא ישב בעת ההקפות, וכשנחלש ישב עם הס"ת דוקא.

כבוד התורה

נציין מה שמובא דהגר"ח מבריסק זצ"ל כשגמר לרקוד עם הס"ת לא רצה מעצמו למסור הס"ת לאחר, וכאילו לא רצה ליפרד מהתורה, ורק כשאחר שהוצרך לס"ת בא להוציאו מידו היה מוסרו לו, וזהו דקדוק בכבוד התורה שחושק להחזיקו עד שיוציאוהו מידו.

ובמועדים וזמנים (בהערה לח"ו סי' ע"ט) כתב דבסברא זו שמע מגאוני עיה"ק שהקפידו על בעל ההגבהה שלא ימסור לאחר להחזיק הס"ת כשאפשר בעצמו, שזה זלזול לס"ת.

קרובים לעלות לתורה זה אחר זה

בשמחת תורה שקוראים בשלוש ספרי תורות, מקילים דאפשר לקרות לקרובים בעליות שמחולקים לב' ספרי תורה כחתן מפטיר וחתן תורה או חתן תורה וחתן בראשית, אפילו כשאין קדיש ביניהם.

שער אפרים (שער א' סי' ל"ב), וכ"כ בכה"ח (בסי' תרס"ט סקי"א) בשם הרוח חיים ובמשנ"ב (סי' קמ"א סעי' ו') דבכל השנה אין לקרות לקרובים לעלות לתורה זה אחר זה משום עין הרע כדנפסק בשו"ע (סי' קמ"א סעי' ו'), ובשער אפרים (שם, סעי' ל'), ולקרות בשני ספרי תורה כתב בשער אפרים (שם) דבכל השנה מותר רק כשיש קדיש ביניהם, ובשמח"ת מקילין בשני ס"ת אפילו כשאין קדיש ביניהם, ובמשנ"ב (שם) כתב דבכל השנה מותר בשני ס"ת, אולם אינו ברור שם האם בעינן גם קדיש ביניהם.

לקרות לאדם אחד בשני עליות

בשמחת תורה מקילים שאדם אחד עולה ב' פעמים, ואפילו בשני ס"ת, ובתנאי שאדם אחד הפסיק ביניהם, ולכן אם עלה בפרשת וזאת הברכה, יכול לעלות גם לחתן בראשית, כיון שהיה הפסק ביניהם בחתן תורה, ואם עלה בפרשת וזאת הברכה יכול לעלות גם לחתן תורה אם היה ביניהם אחר שעלה.

דבכל השנה אין קורים לאדם אחד בשני ספרי תורה, מפני פגמו של ס"ת ראשון, דנראה כפוגם ומטיל דופי בס"ת הראשון, ואף אם בס"ת הראשון עלה לקריאה שלפני האחרון ג"כ אינו עולה למפטיר, עי' בשו"ע (סי' קמ"ד סעי' ד'), אולם בשמח"ת יש להקל דמי שעלה בפר' וזאת הברכה יכול לעלות לחתן תורה או לחתן בראשית אפילו כשהם בשני ס"ת, עי' משנ"ב (שם) בשם א"ר (סעי' ב' סק"ב), ובסי' תרס"ט (סק"ב) דהכל יודעים שעושים כן משום שמחה ולא משום פגם.

ובתנאי שאדם אחר הפסיק באמצע, דאם ליכא הפסק אין לקרותו שני פעמים, דשייך פגם לס"ת הראשונה, א"ר (שם), ומשנ"ב (סי' תרס"ט שם) בשם הבכורי יעקב (סק"ד), דהטעם שהקילו בשמחת תורה הוא משום דגם בכל השנה יש המקילים כשיש הפסק ביניהם דלא שייך פגם, לכן בשמח"ת דוקא באופן זה יש להקל.

וכתב בבכור"י דכל זה באותה ביהכנ"ס, אבל מי שעלה חתן תורה בביהכ"נ זו מותר לעלות חתן בראשית בביהכ"נ אחר.

ודוקא מי שעלה בפרשת וזאת הברכה יכול לעלות לחתן תורה או בראשית, אבל מי שעלה לחתן תורה לא יעלה לחתן בראשית.

סדר כהן לוי ישראל

בתחילת הקריאה צריך שיהא גם ישראל בין הקרואים, דהיינו שצריך לקרות כהן - לוי - ישראל, דאין לקרות כהן אחר כהן אלא בהפסק ישראל ביניהם.

כדפסק השו"ע (בסי' קל"ה סעי' י'), דאם יקראו לכהן מיד אחר הכהן או הלוי יש לחשוש שיאמרו שהכהן הראשון הוא כהן פגום ולכן עלה כהן אחר, וכשיש הפסק ישראל לא חיישי' לזה, כיון דאם היה פגום מיד היו מרננים אחריו והיו קוראים אחר תחתיו, ולא היו ממתינים עד שיקראו לישראל.

בשמחת תורה כשיש הרבה כהנים ולויים, אפשר לקרותם לתורה אפילו לאחר שגמרו הסדר של כהן לוי ישראל.

דבכל השנה פסקי' (בסי' קל"ה סעי' י') דאין לקרות כהן ולוי בהמשך הקריאה, - להרמ"א שם אין לקרותם למנין שבעה, ולאחר שנשלם מנין שבעה מותר לקרותם. ולהלבוש המובא במשנ"ב (סק"ל"ו) אין לקרותם אפי' לאחר שנשלם מנין שבעה, והטעם כיון דחיישי' לפגמו של ראשון, אולם במקום הצורך ודחק כתב הרמ"א דיש להקל אפי' לפני שנשלם מנין שבעה, ובמשנ"ב כתב דהיינו כגון בשמח"ת דיש להקל.

ואם אפשר נכון גם באמצע הסדר בכל פעם שקוראים לכהן, לקרותם לפי הסדר דהיינו כהן לוי ישראל.

דהרבה ראשונים ואחרונים סוברים שאין להקל לקרות כהן ולוי בעלמא, אלא א"כ יעשו סדר חדש (דהיינו כהן לוי וישראל) דבזה אין לחוש לפגמא כלל, ומובא במשנ"ב (סק"ל"ז).

ואם אי אפשר לקרותם לפי הסדר שיש הרבה לויים ומעט כהנים או הרבה כהנים ומעט לויים, יקראו כפי מה שאפשר.

דבפשטות הרמ"א כשהקיל לקרותם במקום הצורך או לאחר שנשלם מנין הז' לא כתב שצריך לקרותם לפי הסדר, ורק במשנ"ב הביא דברי הראשונים הנ"ל וכתב דנכון ליזהר בזה, ובשו"ת משיב דבר להנצי"ב (ח"ב סי' מ"ח) כתב דאם יש הרבה כהנים נכון לקרות לכהן כשמתחילים שנית פר' וזאת הברכה.

אם נמצאים בביהמ"ד רק כהנים ולויים, יש לדון האם יכול לקרות מתחילת הסדר רק כהנים ולויים, בלא ישראל לאחריהם.

וגם אינו ברור אם אפשר לקרות בכלל כהן אחר כהן בלא הפסק ישראל, אפי' בהמשך הקריאה, דהא דהיקל הרמ"א במקום צורך היינו רק לגבי עצם הדבר שאפשר לקרות כהן באמצע הקריאה, אבל דינא דמח' דאין לקרות כהן אחר כהן בפשטות זהו בכל ענין, וכן משמע בשערי אפרים (שער א' אות י"ז).

לקרות כהן בכל תחילת פרשה

מנהג העולם דבכל פעם שמתחילים הפרשה וקוראים מחדש "וזאת הברכה", דקורין קודם לכהן כשיש שם כהן, וכן ללוי כשיש שם לוי.

בקריאת התורה קוראים לכהן בראשונה כדנפסק בשו"ע (סימן קל"ה סעיף ג'), דכתיב (ויקרא כ"א ח) וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב, וילפי' "וקדשתו" דלכל דבר שבקדושה צריך לפתוח בכהן, ואחריו קוראים לוי דכתיב (דברים ל"א ט) ויתנה אל הכהנים בני לוי וילפינן דקודם כהן ואחר כך לוי, ולכן בכל פעם שמתחילים הקריאה פותחים בכהן ולוי.

ובשמח"ת כשחוזרים הפרשה כמה פעמים מחמת ריבוי העם, יש מקום לדון בזה דאפשר דדוקא כשמתחילים לקרות אז שייך דין וקדשתו, אבל כשאוחזים כבר באמצע הקריאה ורק מתחילים שנית מתחילת הפרשה לא שייך וקדשתו, דזה לא נחשב כל כך כתחילת מעשה, אולם כפי מה שכתבנו כן נוהגים העולם מדורי דורות.

וכשאין שם לוי שלא קרא עדיין אין קוראים לכהן במקום לוי אלא קוראים ישראל במקומו.

כן נוהגים, וכן מבואר בשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' מ"ח) דכשאין שם לוי שלא קרא עדיין ממשיכים לקרות לישראל, ואין קוראים לא כהן במקום לוי, ולא לוי שקרא כבר, אולם שמעתי מהרה"ח ר' משה צבי כהן שליט"א ששאל פעם את בעל השבט הלוי זצ"ל בענין זה ואמר לו שיקרא לוי לאחר הכהן אפי' לוי שעלה כבר וכמו שקוראים לכהן שנית במקום לוי.

כהן קטן

יש סוברים דמצות וקדשתו לא נאמר על כהן קטן.

מ"א (בסי' רפ"ב סק"ו), ובפמ"ג (בסי' קל"ה, מ"ז ח') נסתפק בזה, והספק הוא בביאור כי לחם אלוקיך הוא מקריב, אי הכוונה לעבודה וקטן לא בר עבודה או הכוונה לאכילת קדשים וקטן בר אכילת קדשים, וכ"כ בערוה"ש (סי' קנ"ח סעי' ע"ב) דבכהן בע"מ ליכא וקדשתו.

ויש סוברים דאף בקטן שייך מצות וקדשתו.

הג"ה רעק"א (בסי' רפ"ו) דהא חזינן דבבעל מום שייך בו מצות וקדשתו אף שאינו בר עבודה, וכן למד המנח"ח (במצוה רס"ט אות ג') בדעת החינוך, ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' ח') כתב דאפשר דאף קטן נחשב בר עבודה כיון דכשיגדל יהא ראוי לעבודה וכמו דמצינו לגבי שחיטה.

ומנהג העולם להחמיר בשמחת תורה לקרות קודם לכהן אף כשהוא קטן.

וכן הכריע בשו"ת כתב סופר (סי' ט"ז) דכיון דיש פוסקים הסוברים דמצות וקדשתו הוא דאו' לכן יש לחוש ולהחמיר אף בקטן, וכן כתב בשו"ת מהרש"ג הנ"ל.

לישב בסוכה בשמח"ת

בן א"י שברצונו לאכול או לישון בסוכה בשמח"ת [דהיינו ביום השמיני], צריך לעשות היכר שאינו יושב בה לשם מצוה, דהיינו שיפחות מהסכך ד' על ד' טפחים, או שיסגור השלא"ק, או שיניח בה קדירות ושאר דברים שאסורים להכניס לסוכה, וכל שכן דמועיל שיפסול לגמרי הסוכה באופן שניכר, ובן חו"ל הרוצה לישב בסוכה בשמח"ת [דהיינו ביום התשיעי], יסגור השלא"ק או יכניס קדירות, ומצוי בבתי כנסיות בשמח"ת שעושים הקידוש בסוכה דבית הכנסת, ואם אוכלים שיעור שחייבים בסוכה יש להקפיד בזה.

שו"ע (סי' תרס"ו סעי' א'), דצריך לעשות היכר בכדי שלא יהא נראה כמוסיף על המצוות, ובן א"י יכול גם לפחות מהסוכה בערב שמח"ת, ובן חו"ל אינו יכול לפחות דיו"ט אצלו, ומערב שמח"ת אינו יכול לפחות, דאוכלים בסוכה בשמח"ת כל אחד כפי מנהגו. ובפשטות דין זה שייך רק כשעושה בסוכה דבר שבסוכות הוא היה מחויב לעשותו בסוכה, דאם לא היה מחויב לעשות בסוכה, לא שייך דנראה כמוסיף.

בן א"י בחו"ל, בן חו"ל בא"י

בן א"י הנמצא בחו"ל בשמח"ת, ומתארח אצל בעה"ב יש לו לאכול עם הבעה"ב בסוכה [כפי מנהג הבעה"ב], ויאמר להדיא לעצמו דאינו יושב בסוכה משום מצות סוכה, ויטעום קצת חוץ לסוכה, ויישן בבית.

בן חו"ל [שנוהג לישב בסוכה בשמח"ת] הנמצא בארץ ישראל פטור מלישב בסוכה בשמחת תורה, ובפרט אם הוא סמוך אצל אחרים, והוא צריך לישב בסוכה לחוד ונמצא מצטער.

בשדי חמד (מע' סוכה סי' א' אות י') הביא מהרב הפרדס (בס' אות היא לעולם ח"ב פ"ז) דהעלה להלכה לגבי בן חו"ל שנמצא בא"י סמוך על שולחן בעל הבית, דכיון שהבעל הבית ובני ביתו, אינם יכולים לישב בסוכה כשירה, אם הוא לבדו ישב בסוכה, אין לך מצטער גדול מזה, וכללא הוא מצטער פטור מן הסוכה, ומה גם דאינו חייב בסוכה בתורת ודאי אלא משום ספק ע"כ, ובשו"ת מנח"י (ח"ט סי' נ"ד) כתב שלא לישב בסוכה, כיון דהוי מידי דפרהסיא, ומחמירים שלא לעשות דבר בפרהסיא כנגד המנהג בא"י, ועוד דכל הענין שנהוג יו"ט שני בא"י למי שדעתו לחזור תלוי במחלוקת הפוסקים, ובנוסף דהענין לישב בסוכה בשמח"ת בחו"ל תליא באשלי רברבי ולכן לא יאכל בסוכה, אם לא שנתקבל המנהג באופן אחר ע"כ, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קמ"ה) כתב ג"כ שלא לישב, אלא דכתב דזהו דוקא כשמתארח אצל אחרים, אבל כשהוא לבדו בדירה וכדו', ישב בסוכה, וכן מבואר במה שהביא בשד"ח שם.

אכילה קודם מוסף

הרוצים לטעום אחר תפילת שחרית, לפני הלל אין לטעום, ואחר הלל מעיקר הדין מותר, וצריכים לקדש ולאכול כזית מזונות בשבת קידוש במקום סעודה, והרבה נוהגים שלא לאכול קודם קריאת התורה, ולפני שעולים לתורה, ויש המקפידים שלא לאכול בעת ההקפות.

הרוצה לטעום אחר תפילת שחרית צריך לקדש, כדמבואר בשו"ע (סי' רפ"ו), ולפני הלל לכתחילה אין לטעום כפי שכתב בשאילת יעב"ץ (סי' מ'), ובשעת ההקפות מובא מספר מחומש היכל הברכה (קאמארנא, שמיני ד"ה ולהבדיל), ולפני קריה"ת מובא מס' תיקון ישכר (שהמג"א מעתיק כמה פעמים דינים בשמו) שכתב במנהגות (נב:) וז"ל ולכן משעלה עמוד השחר שהוא תחילת היום, חל עליו חובת כולם וכל סדור התפילה וקרי"ש וברכותיהם וכו', לכך נמצא, אדם משנכנס לביה"כ חול מועד ושבת, הרי הוא שם באסור וקשור עד שיעבוד לקונו בכולם ונפטר לו, ולכך הוא שקראוה לפרשת הנביא שנהגו לקרותה... שדרך להתעכב בהם הרבה בביה"כ בשם "הנפטר" (דהיינו הפטורה), בעבור כמה שיהיו בקהל שנצטערו ואינם יכולים להמתין יותר מלצאת ליפטר לבתיהם כגון החלשים ותשושי כח והוא במשמע להם בקריאתה, "שאחר קריאה זו בהגיעה יש רשות לכל שירצה מהם, שיפטר לו לביתו וגם לאכול ולשתות מעט אם ירצה" כשמצטערים לסבול יותר וכו', עכ"ד, ויש לדייק בדברי הערוה"ש (סי' תרס"ט סעי' ג') שכתב וז"ל ואין עולין לדוכן, מפני שרגילין לשתות יין וי"ש אחר קריאת התורה ע"כ, ומשמע דהיו שותין רק אחר קריה"ת.

דיני שנים מקרא ואחד תרגום (יח)

<u>תחלת זמן קריאת פרשת וזאת הברכה</u>

א. אפשר להתחיל לקרוא שמו"ת של פרשת וזאת הברכה מזמן שקראו הציבור פרשה זו בשבת במנחה [א].

<u>עיקר זמן קריאת פרשת וזאת הברכה</u>

ב. מצינו כמה שיטות בעיקר זמן קריאת שמו"ת של פרשת וזאת הברכה.

1. **יש שנהגו לקרותה בליל הושענא רבה [ב].**
2. **יש שכתבו לקרוא שמו"ת ביום הושענא רבה [ג].**
3. **יש שכתבו לקרות שמו"ת בליל שמיני עצרת ובחו"ל בליל שמחת תורה [ד].**
4. **יש שכתבו שיכול לקרות אפילו ביום שמחת תורה [ה].**

ביאורים והוספות

(א) דכיון שהתחילו הציבור לקרוא פרשה זו במנחה דינו כמו שאר פרשיות התורה שאפשר להתחיל לקרוא פרשה זו במשך כל ימי השבוע מעת שהתחילו הציבור לקרוא פרשה זו במנחה ולעיל הבאנו מה שכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן ע"ח) דאחר שקראו בשבת במנחה אף באופן שבשבת הבאה תהיה שבת חול המועד שלא יקראו פרשת השבוע שפיר יכולים להתחיל לקרוא שמו"ת של פרשה זו עי"ש נמצא לפי"ז דבשנה זו שכבר קראו בשבת שובה במנחה פרשת וזאת הברכה יכול לקרוא שמו"ת מאז ועי' מה שכתב בשו"ת קנה בושם (ח"א סמן ט"ז) דאין להקדים ולקרוא פרשת וזאת הברכה כי אם בהושענא רבא או שמחת תורה וטעמו דפרשת וזאת הברכה אינה תלויה בשבת כשאר הקריאות אלא היא קריאת היו"ט של שמחת תורה וממילא אי אפשר להתחיל ולקרוא פרשה זו כי אם בשמחת תורה או סמוך לו ואף הסוברים לקרוא פרשת וזאת הברכה בהו"ר היינו דקריאה זו קשורה ליו"ט אלא דמ"מ יש לקרותה סמוך ליו"ט וכמו בשאר הפרשיות דיש לקרותם בעב שבת כמו כן קריאה זו יש לקרותה בערב יו"ט ועי' בהסכמה לספר הנ"ל בהערת האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל שחלק עליו וסובר דוודאי קריאת פרשת וזאת הברכה אינה שונה משאר הפרשיות עיי"ש.

(ב) כ"כ הפמ"ג (רפ"ה א"א סק"ז) שכן הוא מנהג העולם וכ"כ בקצות השולחן (ע"ב ד) שכן המנהג לקרותו בליל הו"ר אחר קריאת משנה תורה.

(ג) כ"כ במג"א (סק"י) א"ר (רפ"ה י"א) ובשערי תשובה (רפ"ה ד') הביא שכן כתב הברכי יוסף בשם האריז"ל וכ"כ בשו"ע הרב (ס"ט) ומשנ"ב (סקי"ח) ובספר בן איש חי (פרשת וזאת הברכה סט"ו) כתב שמו"ת של פרשת וזאת הברכה יקראנה ביום הו"ר ולא בשמיני עצרת מפני התרגום".

(ד) כ"כ בכלבו (סימן כ') "ונהגו גם כן להסדיר כל אחד בליל תשיעי וזאת הברכה שנים מקרא ואחד תרגום" וכ"כ באורחות חיים לרא"ה מלוניל (קריאת התורה ח"א י') וכ"כ המשנ"ב (סי' תרפ"ט סק"ד) "כתבו הפוסקים שבליל שמח"ת יקרא הפרשה שמו"ת שעתה הוא זמנה" וכבר העירו שדבריו בסי' תרס"ט סותרים לדבריו בסי' רפ"ה שסתם שם כדברי השערי תשובה בשם האריז"ל שיש לקרותה ביום הושענא רבה.

(ה) ברכי יוסף (רפ"ה ד') ובן איש חי (שם) ובמשנ"ב רפ"ה (סקי"ח) דהקורא בשמיני עצרת לא הפסיד ועי' בליקוטי מהרי"ח (סדר חג הסוכות ליל הושענא רבה).

ג. ויש לקרותה עד שיעלה העולה לחתן בראשית שאז הציבור מתחילים לקרוא מחדש פרשת בראשית ובדיעבד יכול להשלים במשך כל יום שמחת תורה (כאשר ביארנו בהרחבה במאמר הקודם) **ולאחר שעבר יום שמחת תורה שוב אינו יכול להשלימה.**

<u>בן חו"ל ששוהה בשמחת תורה בארץ ישראל</u>

ד. בן חו"ל השוהה בארץ ישראל ונוהג שני ימים טובים של גלויות ולא קרא פרשת וזאת הברכה בשמחת תורה אפשר שיכול להשלימה גם למחרת שהוא אצלו יום שמחת תורה [ו].

<u>בן ארץ ישראל ששוהה בשמחת תורה בחוץ לארץ</u>

ה. בן ארץ ישראל ששוהה בחוץ לארץ בשמחת תורה ודעתו לחזור לארץ ישראל יכול לקרוא שמו"ת אף בשמחת תורה בחוץ לארץ אף שאצלו כבר עבר שמחת תורה [ז].

<u>תחלת זמן קריאת שמו"ת פרשת בראשית</u>

ו. ביום שמחת תורה אפשר להתחיל ולקרוא פרשת בראשית שמו"ת מעת שקראו לחתן בראשית דנחשב שהציבור התחילו לקרוא פרשת בראשית [ח].

<u>יש המחמירים בזה</u>

ז. יש אומרים שלא יתחיל לקרוא שמו"ת של פרשת בראשית עד למחרת שמחת תורה [ט] **ובשנה זו שחל שמחת תורה בשבת קודש בארץ ישראל יכול לקרוא שמו"ת מהזמן שקראו בתורה במנחה** [י].

ביאורים והוספות

שהעיר על מה שכתבו המקובלים לקרותה בהו"ר שדבריהם הם לשיטתם דבכל שבוע יש לקרות שמו"ת בערב שבת ולכך יש לקרוא וזאת הברכה בהושענא רבה אבל להסוברים שלכתחלה יש לקרות שמו"ת בשבת עצמה ה"ה הכא יש לקרות שמו"ת בשמחת תורה. ועי' בקנה בושם (ח"כ סי' ט"ז) שהביא הרבה ראיות שמן הדין זמן קריאת שמו"ת וזאת הברכה אינו כי אם בשמחת תורה.

(ו) כ"כ בקצוה"ש (ע"ב סק"ט) ואף באופן שהתפלל ביו"ט עם בני ארץ ישראל והם כבר התחילו לקרוא אתמול פרשת בראשית.

(ז) קצות השולחן שם והיינו משום שהציבור שהוא שוהה עמם עדיין קוראים בפרשת וזאת הברכה יש להחשיבו כמי שמשלים פרשיותיו עם הציבור.

(ח) עי' בשו"ת קנין תורה (ו' ז') שכתב שמהזמן שראוי לקרות פרשת בראשית בשמחת תורה מיקרי זמנו ויכול להתחיל אע"פ שלא קראו עדיין הפרשה בקריאת התורה עיי"ש ובעיקר הדבר יש לדון דכיון שקריאת פרשת בראשית בשמחת תורה הוא רק מנהג כמובא בטור (סי' תרס"ט) דנוהגים להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהיה פתחון פה לשטן לקטרג ולומר כבר סיימו את התורה ואינם רוצים לקרותה עוד עיי"ש ויתכן שאין זה חשוב כהתחלה לגבי קריאת שמו"ת דאינו דומה לקריאת התורה בשבת במנחה שהוא תקנת עזרא הסופר כמבואר ב"ק (פ"ב) ויש לה חשיבות יתירה שמזמן זה רשאי לקרוא הפרשה שמו"ת אמנם מאידך י"ל דאין נפק"מ הטעם מדוע קורים דסוף סוף כיון שהציבור התחילו לקרוא בראשית רשאי להתחיל לקרוא שמו"ת של פרשה זו וכן נקטו לדינא בספר שש"כ (פמ"ט הע' קי"ח) ובחוט שני (ח"ד עמוד קי"ד) עיי"ש.

(ט) בשו"ת קנה בושם (ח"א ט"ז) סובר דזמנו רק ממחרת הקריאה של שמחת תורה ועי' בהסכמת הגר"ש דבליצקי לספר בכורי חיים שכתב דאף שמעיקר הדין אפשר להתחיל קריאת שמו"ת פרשת בראשית מהזמן שקראו הציבור לחתן בראשית בשמחת תורה מ"מ כיון שאין זו קריאה המחוייבת מעיקר הדין נכון להחמיר בזה.

(י) דזוהי קריאה שמחוייב מעיקר הדין מתקנת עזרא וכמו בכל שבוע דמותר להתחיל קריאת שמו"ת משבת במנחה.

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

נעילת החג שמחת תורה שנת תשפ"ו לפ"ק

בביהמ"ד הגדול קרית יואל יצ"ו

כלל ישראל מספרים בחג הסוכות ובשמחת תורה בשבחו של הקב"ה, והקב"ה מספר בשבחן של ישראל

'חג הסוכות' בלשון רבים איז די צוויי מיני סוכות, די 'ענני הכבוד' און 'סוכות ממש'

'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל' (ויקרא כ"ג מ"ד)

איך האב געקלערט אפשר ס'קען זיין אזוי דער מכוון אין פסוק, ס'איז דא א גרויסע מחלוקה אין די **גמרא** (סוכה יא:)[1], א פלוגתא פון די תנאים, וואס דער חג הסוכות איז. 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' (ויקרא כ"ג מ"ג), וואס מיינט מען דאס 'כי בסוכות הושבתי'? רבי אליעזר זאגט 'זכר לענני הכבוד', רבי עקיבא זאגט 'סוכות ממש'.

די אחרונים (חיי אדם כלל קמ"ו ס"א, ודרשות חת"ס לסוכות שנת תקצ"ג דף נב:, ושנת תקצ"ו דף נד:)[2] זאגן 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' (עירובין יג:, גיטין ו:) ס'איז ביידע אמת, ס'איז געווען סיי 'סוכות ממש' און סיי 'ענני הכבוד', און וועגן דעם ווערט עס אנגערופן 'חג הסוכות' בלשון רבים, ווייל ס'איז געווען צוויי מיני סוכות, ס'איז ביידע אמת, ביידע מיני סוכות.

'סוכות ממש' איז א זכר אז די אידן זענען ארויס פון די ענני הכבוד מיט מסירת נפש, מקיים צו זיין מצות ה'

דער **פעטער ז"ל** אין **דברי יואל** (לסוכות אות ה')[3], ברענגט ער

---

1 במס' סוכה: דתניא, **'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל'** (ויקרא כ"ג מ"ג), **ענני כבוד היו** [פרש"י: סוכות שאמר הכתוב שהושיבם במדבר], דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, **סוכות ממש עשו להם** [פרש"י: מפני החמה בשעת חנייתן היו עושים סוכות].

2 בחיי אדם: כתיב (ויקרא כ"ג מ"ב) 'בסכת תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו' מארץ מצרים', מתחלה כתיב 'בסכת' חסר, וכאן 'בסכות הושבתי' כתיב מלא. **אלא להורות ב' מיני סוכות שישבו, א' סוכות של ענני כבוד, וא' סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיחון ועוג**.

ובדרשות חת"ס (שנת תקצ"ג): 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכת וגו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים' (ויקרא כ"ג מ"ג) **ב' מיני סוכות, ענני כבוד וסוכות ממש בשעת מלחמת סיחון ועוג** כמ"ש באלי' רבה (ריש סימן תרכ"ה, בשם הרוקח המובא לקמן ולבקר בהיכלו אות 4) **'ואלו ואלו דברי אלקים חיים'** (עירובין יג:, גיטין ו:).

3 בדברי יואל: ... **החיי אדם** (כלל קמ"ו ס"א - הובא לעיל ולבקר בהיכלו אות 2) כתב ... וכ"כ גם מרן **החת"ס זלה"ה** בדרשותיו לסוכות (שנת תקצ"ג דף נב:, ושנת תקצ"ו דף נד: - הובא ג"כ שם), אמנם לכאורה קשה על זה, דהנה בשלמא מה שכתבו שישבו בסוכות ממש בשעה שצרו על העיירות, הן כדברים האלה כתב גם **הרוקח ז"ל** (סי' ר"י"ט), אמנם מה דארכביה אתרי רכשי לפרש מה שכתב הכתוב 'בסוכות' מלא, להורות על שניהם גם יחד, זהו לכאורה דלא כמאן ... גם יש לדקדק למ"ד 'סוכות ממש עשו להם', מאי רבותא 'דבסוכות הושבתי' שצוה השי"ת לעשות מצות סוכה זכר להושבת בנ"י בסוכות, והלא כן דרך כל הולכי מדבריות לעשות סוכה לבל יכם שרב ושמש, ומה נס היה בזה שצוונו השי"ת שנעשה זכר אליו, וכן דקדקו הב"י שם והקרבן אהרן בביאורו על התו"כ ...

ועתה נבא ליישב אליבא דר"ע דאמר 'סוכות ממש עשו להם' ... אמנם כבר הבאנו דברי הרוקח 'דסוכות ממש עשו להם' בשעה שיצאו לצור על העיירות בשעת מלחמת סיחון ועוג, שהרי בשעת מלחמה הוכרחו לצאת מן העננים, וכמ"ש אצל מלחמת עמלק (שמות י"ז ט') 'צא הלחם בעמלק' ודרשו רז"ל (מכילתא בשלח פר' עמלק פ"א) 'צא מן הענן', ובאותה שעה הוצרכו לעשות סוכות ממש. **והנה העננים היו מגינים עליהם מן האויבים, וכל זמן שהיו ישראל תחת ענני הכבוד היו שמורים מכל רע ולא היה**

[ודבריהם הובאו בדברי רביה"ק ז"ל בדברי יואל, שהביא רבינו בהמשך הדברים.]

אראפ רבי עקיבא, מבאר צו זיין - רבי אליעזר פארשטייט מען בפשטות, 'זכר לענני הכבוד', ס'איז אראפגעקומען פון הימל עפעס א הימלישע זאך, אונז קען מיר היינט נישט פארשטיין וואס דאס איז געווען, אבער ס'איז אראפגעקומען 'ענני הכבוד', ס'האט ארומגענומען כלל ישראל, ס'האט געהיטן כלל ישראל, ס'איז געווען אזא גרויסע הימלישע מתנה פונעם הייליגן באשעפער - רבי עקיבא זאגט 'סוכות ממש', וואס איז 'סוכות ממש' אז מ'מאכט א נס וואס מ'איז געזעסן אין די סוכה?

זאגט ער, ווייל דער **רוקח** (סימן ריי"ט)[4] זאגט, ווען מ'איז ארויסגעגאנגען אין די מלחמה אויף ערי האמורי ביי סיחון ועוג, האט מען געמוזט ארויסגיין פון די ענני הכבוד כדי צו מלחמה האלטן מיט סיחון ועוג.

איז מען ארויסגעגאנגען פון די ענני הכבוד, האט מען נישט געהאט קיין מגן ומחסה. **אבער, האבן זיי געהאט מסירות נפש, מ'גייט ארויס פון די ענני הכבוד וואס האט זיי באשיצט די אלע יארן, מקיים צו זיין די מצות ה' צו גיין אין די מלחמה.**

מאכט מען א זכר פאר די 'סוכות ממש', אז אידן האבן נישט געקוקט אויף זיך, אויף די באקוועמליכקייט וואס איז געווען, נאר מ'איז ארויס טון - מקיים צו זיין די מצות ה'. ממילא פון דעם וועט מען ארויסלערנען אויפן גאנצן לעבן אן ענין פון מסירות נפש. אזוי שטייט אין דברי יואל, איז ער אביסל מסביר דאס ענין פון רבי עקיבא'ס שיטה 'סוכות ממש'.

'אני לדודי ודודי לי', אוט זאג מיר דעם שבח פון הקב"ה, און הקב"ה זאגט דעם שבח פון כלל ישראל

דער **טאטע ז"ל** (ברך משה לסוכות מאמר סוכת שלם אות ד') איז מוסיף זייער א שיינע ענין אויף דעם. ס'שטייט אין **קדושת לוי פרשת בא** (ד"ה ואמרתם זבח פסח)[5], **'אני לדודי ודודי לי'** (שיר השירים ו' ג'), **אונז זאג מיר דעם שבח פון הקב"ה, און הקב"ה זאגט דעם שבח פון כלל ישראל.**

אזוי ווי די **גמרא** (ברכות ו.)[6] זאגט, 'תפילין דמרי עלמא מה

שום אומה ולשון יכול לשלוט בהם ... ומעתה כשנצטוו בגזירת ה' לצאת מן העננים למלחמה, היה להם בזה מסירת נפש גדול לקיים מצות ה', כי שם בחוץ לא היה להם הגנה מן האויבים, אבל בזכות שקיימו מצות ה' במסירת נפש נעשה להם נס שגם הסוכות ממש שעשו להם הי' בהם כח הגנה להגן עליהם מן האויבים כמו בענני הכבוד ... ולפי"ז א"ש אף למ"ד 'סוכות ממש עשו להם' מה שנצטוינו לעשות זכר לזה, **כי גם בהם הי' נס והגנה מן האויבים**.

ובברך משה (לסוכות מאמר סוכת שלם אות ד' - שהביא רבינו בהמשך הדברים) הביא דבריו הק' בזה"ל: וי"ל בהקדם מה **ששמעתי ממרן דודי זללה"ה** לבאר שיטת רבי עקיבא 'סוכות ממש עשו להם' ... ועל כן נצטוינו לעשות זכר על זה, **ותכלית המצוה ללמד את בני ישראל לדורותיהם לקיים מצות ה' במסירות נפש**, ועל זה נאמר 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' **ומהם ילמדו וכן יעשו דורות הבאים לעשות רצון קונם במסירות נפש**, עכ"ד.

4 ברוקח: 'בסכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים' (ויקרא כ"ג מ"ג) ומרעמסס באו לסכות, על אותן סוכות היה אומר רבי אליעזר 'סוכות ממש היה', ר' עקיבא אומר 'ענני כבוד היו' [כ"ה גירסת התו"כ והפסיקתא בשיטת ר"א ור"ע], וכן פירשו 'כי בסכות הושבתי'. **ויש מפרשים כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען, אז ישבו ישראל בסכות**, כמו שכתוב (שמואל-ב' י"א י"א) 'וארון וישראל ויהודה יושבים בסכות', כי בשדה היה מסכך עליהן עד שכבשו רבת בני עמון, **כך ישראל עד שכבשו ארץ כנען, זהו 'כי בסכות הושבתי את בני ישראל' כשצרים את האומות**, וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא 'יציאת מצרים' כמו שכתוב (דברים ד' מ"ו) 'אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים', והיא שנת הארבעים, וכו'.

5 בקדושת לוי: 'ואמרתם זבח פסח הוא לה'' (שמות י"ב כ"ז), והנה יש להבין שאנו קורין את יו"ט המכונה בתורה בשם 'חג המצות' אנו קורין אותו 'פסח', והיכן רמז זה בתורה לקרוא יו"ט זה בשם 'פסח', והלא בכל התורה (שמות כ"ג ט"ו, ושם ל"ד י"ח, ויקרא כ"ג ו', דברים ט"ז ט"ז) נקרא יו"ט זה בשם 'חג המצות'. **והנה כתיב** (שיר השירים ו' ג') **'אני לדודי ודודי לי', היינו שאנו מספרים שבחו של הקב"ה והקב"ה מספר שבח של ישראל.** וכן הוא **שאנו מניחין תפילין וכתיב בהן שבח של הקב"ה, והקב"ה מניח תפילין שכתוב בהן שבח ישראל.** ובזה יובן מה שכתוב **בתנא דבי אליהו** (לא נמצא לפנינו, ועי' ויק"ר ב' ה') דמצוה לספר שבחן של ישראל, ויש להשי"ת נחת רוח מזה שמספר בשבחן של ישראל. ונראה הטעם, משום דאסור להסיח דעת מתפילין (מנחות לו:), **ומצוה על כל אדם לעסוק תמיד בתפילין, דהיינו או לספר השבח של ישראל**, דהיינו תפילין דמארי עלמא שכתוב בהן שבח של ישראל כדאמרינן **בגמרא** (ברכות ו.) 'תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו מי כעמך ישראל כו'', **או לספר בשבח של הקב"ה** דהוא תפילין של ישראל שכתוב בהם שבח השי"ת, דהיינו 'שמע', 'קדש', 'והיה כי יביאך'. **ונמצא תמיד אנו מספרים שבח השי"ת, והשי"ת מספר שבח ישראל.** והנה 'חג המצות' נקרא על שבח ישראל, ועיין **ברש"י** על פסוק (שמות י"ב ל"ט) 'ויאפו את הבצק עוגות מצות כו' וגם צדה', ועיין ברש"י מגיד שבחן של ישראל כו', שמפורש בקבלה (ירמיה ב' ב') 'זכרתי לך כו'' עי"ש, **ונמצא נקרא 'חג המצות' על שם שבח ישראל שאפו את הבצק עוגות מצות, ולזה בתורה נקרא יו"ט זה בשם 'חג המצות' כביכול השי"ת מספר שבח של ישראל. ואנו קורין היו"ט בשם 'פסח' על שם שבח השי"ת 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח כו'', שהוא שבח השי"ת, על דרך הפסוק 'אני לדודי ודודי לי'** [וכ"כ גם בדרוש זכירת יציאת מצרים].

6 במס' ברכות: אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין, **הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו.** אמר ליה 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' (דברי הימים-א' י"ז כ"א). ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל. אין, דכתיב (דברים כ"ו י"ז) 'את ה' האמרת היום', וכתיב (שם פסוק י"ח) 'וה' האמירך היום', **אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר** (דברים ו' ד') **'שמע ישראל ה' אלקינו ה'**

כתיב בהו', וואס שטייט אין די תפילין פון היליגן באשעפער? 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' (דברי הימים-א' י"ז כ"א). וואס שטייט אין די תפילין פון כלל ישראל? 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' (דברים ו' ד').

אין די תודה שטייט 'חג המצות' שבח פון כלל ישראל, און די אידן הופן דאס אן 'פסח' דער שבח פון הקב"ה

ס'איז באקאנט דאס וואלט פון קדושת לוי, די תורה זאגט אלעמאל (שמות כ"ג ט"ו, ושם ל"ד י"ח, ויקרא כ"ג ו', דברים ט"ז ט"ז) 'חג המצות', און אידן רופן אן 'פסח' דעם יום טוב.

'פסח' דאס איז שבח פון הקב"ה, 'שפסח הקב"ה על בתי בני ישראל' (שמות י"ב כ"ז), **אידן רופן 'פסח' שבח פון הקב"ה.** אין די תורה שטייט איבער אל 'חג המצות', **'חג המצות' איז שבח פון כלל ישראל, זיי זענען ארויסגעגאנגען 'בארץ לא זרועה'** (ירמיה ב' ב'), **'וגם צדה לא עשו להם'** (שמות י"ב ל"ט)[7], **זיי האבן נישט געקוקט אויף גארנישט, די אמונה פשוטה אין בורא כל העולמים דאס ווייזט דער 'חג המצות'**, אזוי איז באקאנט דאס וואלט פון קדושת לוי.

אידן מאכן יו"ט סוכות 'זכר לעניני הכבוד' שבחו של הקב"ה, און הקב"ה רופט עס 'סוכות ממש' שבחן של ישראל

דער טאטע ז"ל זאגט אזוי[8], די 'ענני הכבוד' דאס איז שבחו פון הקב"ה, דאס איז אז דער אייבערשטער הטוב והמטיב האט געגעבן פאר כלל ישראל אזא מתנה חשובה ווי די ענני הכבוד, די גרויסקייט און גוטסקייט פון היליגן באשעפער וואס האט געשוינט כלל ישראל, און ער האט זיי געגעבן אזא מתנה, איז דאס שבח פון הקב"ה.

'סוכות ממש', דאס ווייזט - ווי ס'שטייט אין דברי יואל - אז אידן זענען ארויסגעגאנגען מיט מסירות נפש, זיי האבן נישט געקוקט אויף זיך, זיי האבן נישט געקוקט, מ'גייט ארויס פון די ענני הכבוד, מ'דארף גיין אין מלחמה מיט סיחון ועוג, גייט מען ארויס פון די ענני הכבוד, דאס איז שבח פון כלל ישראל.

זאגט ער אזוי, **אידן מאכן יום טוב סוכות, און זיי האבן אינזין שבחו פון הקב"ה, דער שבח פון הקב"ה אז ער האט געגעבן די ענני הכבוד. הקב"ה אין הימל רופט עס אויך אן 'חג הסוכות', ער רופט עס אן 'חג הסוכות', שבחן של ישראל וואס זענען ארויסגעגאנגען פון די ענני הכבוד מיט מסירות נפש מקיים צו זיין [מצות ה'].**

קומט אויס, **לויט רבי אליעזר איז די 'זכר לעניני הכבוד' שבחו של הקב"ה, און לויט רבי עקיבא איז 'סוכות ממש' איז דאס שבחו פון כלל ישראל**, אזוי קומט אויס - דער טאטע ז"ל זאגט אזוי.

די 'מועדי ה'' איז 'אל בני ישראל', דער שבח פון כלל ישראל

איך האב געקלערט, ס'שטייט אין פסוק, 'וידבר משה', משה רבינו האט געזאגט 'מועדי ה'', וואס איז מועדי ה'? 'אל בני ישראל'. **די מועדי ה' וואס דער אייבערשטער זאגט, וואס זענען די מועדים? 'אל בני ישראל' דער שבח**, דאס איז סיי ביי פסח און סיי ביי סוכות, די מועדי ה' וואס דער אייבערשטער זאגט, איז 'אל בני ישראל'.

'שבחן של ישראל' הושענא רבה, שמיני עצרת, שמחת תורה

איך האב געוואלט זאגן דא אפאר וועלטער פאר די אידן

אחד', ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

7 וז"ל רש"י שם: 'וגם צדה לא עשו להם' לדרך. **מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכו. הוא שמפרש בקבלה 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'**, מה שכר מפרש אחריו 'קדש ישראל לה' וגו'.

8 בברך משה: 'בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים' (ויקרא כ"ג מ"ג) איתא **בגמרא** (סוכה יא.) 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' ענני הכבוד היו, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. **ובטור** (או"ח סי' תרכ"ה) כתב שמצות סוכה הוא זכר לעניני הכבוד, והקשו המפרשים מדוע נקט כרבי אליעזר לגבי רבי עקיבא, והרי כללא אית לן (עירובין מו.) הלכה כרבי עקיבא מחבירו. וי"ל בהקדם מה **ששמעתי ממרן דודי זללה"ה** ... עוד זאת נקדים מה שכתב **בקדושת לוי** ... עכ"ד הנחמדים. **וכדברים האלו י"ל גם לגבי חג הסוכות, כי 'ענני הכבוד' מורה על שבחו של הקב"ה שהטיב עמנו בטובו ובחסדו הגדול, והקיפנו בענני כבודו להגן עלינו ולשמרינו מכל רע. 'וסוכות ממש' מורה על שבחן של כנסת ישראל שקיימו מצות ה' במסירות נפש, ויצאו מן העננים להלחם עם מלכי האמורי כאשר צוה ה'. והנה בני ישראל עושים סוכות כדי להלל ולשבח את הקב"ה על חסדיו שעשה עמנו בעניני הכבוד, אבל הקב"ה בשמים ממעל משתבח בהם בישראל ואומר כי הסוכות הן על שם שבחן של ישראל שקיימו מצות ה' במסירות נפש.** והשתא רבי אליעזר ורבי עקיבא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי רבי אליעזר אומר 'ענני כבוד היו', והוא הטעם שבני ישראל עושים סוכות. ורבי עקיבא אומר 'סוכות ממש עשו להם', והוא הטעם של הקב"ה במצות סוכה. ואשר על כן העתיק הטור טעמו של רבי אליעזר שעושים סוכות 'זכר לעניני הכבוד', **כי אנו כנסת ישראל עמו וצאן מרעיתו, זהו עבודתינו לעסוק בשבחו של מקום להודות ולהלל לשמו הגדול על רוב רחמיו וחסדיו ואנו עושים סוכות 'זכר לעניני הכבוד' שהטיב ה' עמנו.**

דא. מ׳גיעגנט זיך פונעם יום טוב. ס׳איז דורכגעגאנגען א חודש אלול, ראש השנה, עשרת ימי תשובה מיט יום כיפור, מיט יום טוב סוכות, מיט שמיני עצרת, שמחת תורה. **וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל, ארויסברענגען די שבחן של ישראל**, איך וועל רעדן פון דעם לעצטן יום טוב וואס איז געווען, שמיני עצרת און שמחת תורה. זאגן וואס איז דא געווען, אונז האב מיר געהאט דא דריי טעג יום טוב. איך האב נאכגעזאגט (ליל הושענא רבה)[9] אז דער הייליגער **דברי חיים** האט אמאל געזאגט - איינער האט אים געפרעגט ווי אזוי ער זאל פירן דריי טעג יום טוב? האט ער אים געזאגט, **"דריי נעכט נישט שלאפן און דריי טעג נישט עסן"**, דאס מיינט הושענא רבה, שמיני עצרת און שמחת תורה.

שבחן של ישראל, וואס מ׳איז געווען דא הושענא רבה, שמיני עצרת, שמחת תורה, דריי טעג נישט געגעסן און דריי נעכט נישט געשלאפן! דאס איז געווען יום טוב!

וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל׳, וועט ס׳האט באטראכט ווי אזוי אידן זענען געשטאנען דא אין בית המדרש מיט די הקפות, זיך מדבק געווען אין די הייליגע תורה, אינעם נותן התורה, מיט אזא ערנסטקייט, מיט אזא מין געהויבנקייט, ריקודין של מצוה. מ׳האט געזען, אידן האבן געטאנצט מיט די תורה! אידן האבן געטאנצט מיט די תורה, נישט גארנישט קיין אנדערע זאך! גארנישט נישט קיין גשמיות! כולו איז געווען ׳כולו אומר כבוד׳, כבוד שמים, כבוד התורה. אידן האבן געטאנצט מיט די תורה.

מ׳האט זיך איינגעוויקלט אינעם טלית, אדער ביי די נאכט מיט די שטרײמל און די בעקיטשע, זיך איינגעוויקלט אין זיך, זיך מדבק געווען, משמח געווען אז דער אייבערשטער האט געגעבן א תורה פאר אידישע קינדער. מ׳טאנצט, מ׳איז **בשמחה. די ׳אשר בחר בנו מכל עם׳, דאס איז געזאגט געווארן** - דאס איז נישט משפה ולחוץ - **דאס איז ווערטער פון פנימיות הלב איז דאס ארויסגעקומען, די שמחה של מצוה, אזא שמחה עילאה, ארויסגעברענגט פון די פנימיות פון הארץ פון אידישע קינדער א קשר צו די הייליגע תורה, א קשר צום הייליגן באשעפער, אזוי פון טיפענישׂ פון הארץ.** אזוי, דאס איז נישט - ווער ס׳האט צוגעקוקט די ריקודין של מצוה פונעם ציבור, דאס איז געווען אזוי אמת׳דיג א שמחה אמיתית, אזוי ווי א חסידישער איד טאנצט, חסידישע אידן פירן זיך, אזוי ווי דער **זיידע ז״ל** דער **ייטב פנים** האט אראפגעלייגט אז אזוי דארף צו זיין שמחת תורה, וואס שמחת תורה מיינט. ס׳איז געווען אזוי אויף אזא געהויבענע געהויבענע בחינה.[10]

---

[9] בהדברות קודש ליל הושענא רבה האריך כ״ק מרן רבינו שליט״א בגודל קדושת היום של הושענא רבה, ובסיום דבריו אמר בזה״ל: **דאס וואס מ׳טוט איז אלעס מנהגים - מנהגי קודש**. די נאכט פון הושענא רבה איז פון **אר״י הקדוש**, מ׳זאל ליינען - פאר חצות זאל מען ליינען משנה תורה, און נאך חצות זאל מען זאגן תהלים. **פארוואס דאס איז אזוי? פרעגט מען נישט קיין קשיות! דער אר״י הקדוש האט אזוי געזען, ער האט אזוי געזען בשמי שמים, אזוי דארף אידן מקדמת דנא, הושענא רבה איז געווען אן ערנסטע נאכט, א הייליגע נאכט.**

מ׳זאגט [נאך], ער האט געזאגט - דער **דברי חיים** - מ׳האט אים געפרעגט פון א שטאט אויף די צווייטע טעג סוכות, ווי אזוי מ׳זאל זיך פירן - מ׳האט געפרעגט אויף עפעס א מנהג. האט ער געזאגט, **"דריי נעכט נישט שלאפן, דריי טעג נישט עסן"**, אזוי האט דער הייליגער דברי חיים געזאגט, **"דריי נעכט נישט שלאפן און דריי טעג נישט עסן"**, אזוי ערשטע נאכט איז הושענא רבה אויפדערנאכט, א הייליגע נאכט [ואח״כ סיים בברכת הקודש].

---

[10] מן הנכון להביא דברי כ״ק מרן רבינו שליט״א בנעילת החג שמחת תורה שנת תשפ״ג לפ״ק: איך וויל אביסל רעדן דא, זאגן פון די הקפות. איך האב דערמאנט די הקפות וואס אונז האבן מיר. דער **זיידע ז״ל** דער **עצי חיים** האט אמאל געזאגט, **"דער זיידע"** - ווען ער האט געזאגט "דער זיידע" האט ער געמיינט דעם **ייטב לב** - **"דער זיידע האט אונז איבערגעלאזט א שיינע ירושה"** - אזוי האט ער געזאגט - **"ער האט איבערגעלאזט א שיינע ירושה, דאס איז די צווייטע טעג סוכות"**, אזוי האט ער געזאגט. די צווייטע טעג סוכות האט ער איבערגעלאזט א ירושה.

דער זיידע דער ייטב לב האט צוזאמגעשטעלט די הקפות. דאס הייסט, ער האט מלקט געווען - ס׳איז דא פארשידענע צדיקים וואס האבן מסדר געווען הקפות, ס׳איז דא אסאך. יעדער האט עס מלקט געווען - יעדער האט זיך עס געמאכט לויט זיין בחינת הנפש. אין צאנז איז דא, אין דינוב איז דא - אין קורצן אלע רביים האבן געהאט א סדר אין די הקפות. **דער ייטב לב האט אראפגעלייגט כוחות און ער האט מסדר געווען די הקפות, נישט נאר ער האט מסדר געווען סדר הקפות וואס מ׳זאל זאגן, די הקדמה - ס׳איז דא א לענגע הקדמה, דער ייטב לב האט עס אזוי מסדר געווען אז ס׳זאל זיין א גרויסע הקדמה, און נאכדעם זאל קומען די הקפות. און ער האט מסדר געווען זמנים - ס׳איז אינטערעסאנט - זמנים אויכעט פאר די הקפות**.

און אין **ייטב פנים** (מאמר שמחת הרגל אות ז׳) שרייבט ער עס. ער זאגט, **מ׳פירט די הקפות שמחת תורה אויף דער נאכט, הייבט מען אן כחצות הלילה** - אזוי זאגט ער - **כחצות הלילה, און ס׳ווערט געפירט ממש ביז פארטאגס** - אזוי שרייבט ער. **מ׳דארף גיין עסן די סעודה**, מ׳דארף כאפן אזוי - **מ׳דארף אריינכאפן א סעודה** - אזוי שרייבט ער אזוי. **ממילא דאוונט מען שפעט** - אזוי שרייבט ער - **דאוונט מען שפעט, און מ׳מאכט די הקפות בייטאג שפעט. און אויך מ׳דארף עפעס אריינכאפן די סעודה.** ער הייבט אן צו זאגן, יום טוב, ס׳דארף דאך זיין ׳לכם׳ (פסחים סח: ובשו״ע או״ח סי׳ תקכ״ט ס״א), וואס פאר א ׳לכם׳ איז דאס? זאגט ער, ׳עצרת תהיו לכם׳ זאגט ער, - אזוי שרייבט ער - **מ׳דארף אביסל איינהאלטן דעם ׳לכם׳!**

דער זיידע ז״ל האט אראפגעלייגט, די הקפות, יו״ט דארף צו זיין - יו״ט שמיני עצרת, שמחת תורה - ס׳דארף צו זיין

דאס איז נישט קיין 'שמחת תורה איידן', דאס איז א גאנץ יאר שמחת תורה!

דאס איז נישט - אין אמעריקע ווייסט מען, ס'איז דא 'זכור איידן', ווער ס'ווייסט אזוי, ס'איז דא א גאנץ יאר איז גארנישט, 'זכור איידן', אזעלכע איידן...

ס'איז אבער דא, איך וויל נישט זאגן אויף דעם... אבער ס'איז דא 'שמחת תורה איידן', א גאנץ יאר האט מען נישט אזא גרויסע שייכות מיט די תורה, שמחת תורה איז מען א מחותן מיט די תורה, מען טאנצט מיט די תורה, אזוי איז עס, דאס איז 'שמחת תורה איידן'! שמחת תורה טאנצן זיי די איידן.

ווער ס'האט געזען די איידן טאנצן, דאס איז נישט שמחת תורה איידן, **דאס איז א גאנץ יאר שמחת תורה! די האבן א גאנץ יאר א קשר מיט די תורה! וען מ'האט נישט א גאנץ יאר א קשר מיט די תורה, איז דער שמחת תורה אנדערש.** מ'ווייסט אז אין אמעריקע איז שמחת תורה אויכעט אנדערש. אסאך איידן געבן ארויס אנדערש די שמחת התורה, וויל ס'איז נישט 'שמחת התורה'. **מ'האט געזען די איידן דא ווי אזוי זיי טאנצן, דאס איז א גאנץ יאר שמחת תורה! א גאנץ יאר האט מען א שמחת תורה! איידן זענען זיך מדבק אין די תורה און זיי לערנען!**

דאס איז 'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל', שבחן של ישראל, דאס איז דער שבח פון איידן.

'שבחן של ישראל' אין די ימי הסליחות און די ימים טובים

אזוי איז געווען, די זעלבע זאך קען מען אויסרעכענען אזוי גאנץ חודש תשרי ווי אזוי ס'איז געווען. באמת, ס'איז צו באוואונדערן, א סליחות יעדן אינדערפרי דא אין בית המדרש, הונדערטער איידן, יעדן טאג איז געווען פארטאגס מדי יום ביומו א פול געפאקט בית המדרש און געזאגט יעדן טאג סליחות פארטאגס, עלטערע איידן, אינגעלייט, און בחורים, און אפילו קינדער. יעדן טאג מדי יום ביומו, ווער ס'האט עס צוגעזען, ס'איז געווען א פול בית המדרש יעדן טאג. **שבחן של ישראל, מ'איז צוגעגאנגען מיט אן ערנסטקייט צו די הייליגע טעג.**

אזוי איז געווען ראש השנה - מ'דארף נישט צו זאגן - ראש השנה, דאס דאוונענען דא אין דעם בית המדרש, מיט אזא מין התלהבות, מיט אזא מין [ברען] - איך מיין נישט צו זאגן ערגעץ אנדערש נישט, איך וויל נישט ארויסברענגען און איך מיין נישט צו זאגן אז ערגעץ אנדערש נישט - איך קען נאר זאגן, די איידן וואס איך האב מיטגעלעבט, וואס איך האב געזען בין איך אן עדות. ווי אזוי ס'איז אין אנדערע פלעצער? איך שטעל מיר פאר אז ס'איז אויך דא וואוילע איידן. אבער איך קען נאר זאגן דא וואס אונז האב מיר דא מיטגעלעבט - מיטגעזען, אידישע קינדער, ווי אזוי ס'האט אויסגעזען, א דאוונענען, אה, א יום טוב סוכות ווי אזוי ס'איז געווען. א דאוונענען חול המועד אין בית המדרש, א יום טוב'דיגע תפילה איז עס געווען, געהויבן - באמת געהויבן.

'הגלה נא וכו' את סוכת שלומך' וואס הקב"ה זאגט שבחן של ישראל, בזכות זה 'תאיר ארץ' מיט השפעות 'מכבודך'

האב איך געקלערט אזוי, 'הגלה נא ופרוש חביבי עלי את סוכת שלומך' (נוסח פיוט ידיד נפש), מ'בעט דעם אייבערשטן, **'הגלה נא ופרוש חביבי עלי את סוכת שלומך', די סוכת שלומו פון הקב"ה [שהיא על שם שיצאו מהעני הכבוד במסירת נפש], וואס דער אייבערשטער זאגט שבחן של ישראל**, דער אייבערשטער האט געזאגט - פריער האב איך געזאגט - 'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל', **ס'זאל נתגלה ווערן פאר אונז אז דער אייבערשטער זאגט שבחן של ישראל, אין דעם זכות איז 'תאיר ארץ מכבודך', זאל 'תאיר**

'לכם'. וואס מיינט די 'לכם'? מיינט די 'לכם' מעדני מלכים? משקאות ערבות, אזוי אז ס'גלאנצט אין די אויגן? דאס הייסט 'לכם'? **צו הייסט 'לכם' צו שטיין שעות ארוכות און טאנצן מיט די תורה! אוועקגעבן די כוחות - כוחות עצומות, איך ווייס דאס קאסט כוחות עצומות!** דער ייטב לב האט געזאגט אזוי [דענין 'לכם' היינו ההקפות].

א גרויסער יסוד צו די סדר הקפות האט ער ענונמען פונעם **זיידן** פונעם **ישמח משה, דער ישמח משה האט געטאנצט די הקפות שעות ארוכות**. און דער ישמח משה האט עס ענונמען פונעם **מהרש"א** - דער ישמח משה איז געווען אן אייניקל פונעם מהרש"א - האט ער געזאגט **"דער מהרש"א האט געטאנצט די הקפות עד כלות הנפש! דער מהרש"א האט געטאנצט די הקפות עד כלות הנפש!"** און דער ישמח משה האט עס ענונמען פונעם מהרש"א - ער איז געווען אן אייניקל (ועי' בספר צדיק כתמר יפרח דף ד', ובתהלה למשה).

און דער ייטב לב האט עס ענונמען און ער האט עס צוזאמגעשטעלט, בקיצור ער האט צוזאמגעשטעלט א סדר הקפות, האט ער עס צוזאמגעשטעלט, און ער האט עס געדרוקט, אינדערהיים איז עס נאך געווען געדרוקט, ר' משה נאנאשער [הרה"ח ר' משה הכהן קאהן ז"ל, משב"ק אצל מרן העצי חיים זי"ע] האט עס געדרוקט, ס'איז געווען געדרוקט און איידן האבן זיך געפירט - ס'איז הייניט שוין תשפ"ג, ס'איז שוין דא - דער ייטב לב איז נסתלק געווארן תרמ"ג. **דאס הייסט יעצט היי יאר איז הונדערט און פערציג יאר פון די הסתלקות פונעם ייטב לב, און ס'קען נאך זיין הייניט תשפ"ג, הונדערט און פערציג יאר נאכן הסתלקות פון ייטב לב, זאלן זיך צוזאמקומען א ציבור גדול לאלפים, און טאנצן די סדר הקפות אזוי ווי דער זיידע ז"ל דער ייטב לב האט געוואלט אז מ'זאל טאנצן. אזוי האט ער געוואלט אז מ'זאל טאנצן די הקפות.**

ארץ', די יושבי הארץ זאלן אויפגעלאכטן ווערן 'מכבודך', מיט השפעות כל טוב פונעם היליגן באשעפער, פון כבודו יתברך שמו.

אין 'בראשית' איז מרומז די שמחה פון הקב"ה און די שמחה פון כלל ישראל

מ'גייעזעגענט זיך פון יום טוב סוכות, שמיני עצרת, שמחת תורה, 'יום שכולו טוב'. שמחת תורה איז א המשך צו יומא דסוכות. **אידן האבן זיך געפריידט** - האב מיר פריער געשמועסט - **מיט אזא שמחה אמיתית לכבוד די שמחת התורה, לכבודו פון הקב"ה נותן התורה, און הקב"ה איז זיך משמח בשמחת התורה פון כלל ישראל.**

'בראשית' (בראשית א' א'), זאגט דער **אגרא דכלה** (רמזי בראשית רמז מ"א)[11], איז די ראשי תיבות 'רצה אלקים ישמחו **ביום שמחת תורה**', **אזוי ווייל דער אייבערשטער** [והיינו שבחו של הקב"ה].

הקב"ה איז מספר בשבחן של ישראל, 'בראשית' איז ראשי תיבות (בעל הטורים בראשית א' א' ד"ה בראשית), **'בראשונה ראה אלקים שיקבלו ישראל תורתו', דער אייבערשטער האט געזען אידן וועלן מקבל זיין די תורה, דאס איז שבחן של ישראל. דאס איז, אידן טאנצן ביום שמחת התורה, וואס דער אייבערשטער פריידט זיך ומספר בשבחן של ישראל.**

אידן זענען מתפלל 'ובכן יתקדש שמך ה' אלקינו', און הקב"ה איז מתפלל 'ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלזו וחסידים ברינה יגילו'

מנהג ישראל קדושים, שמחת תורה ביי שחרית, מ'הייבט אן 'הקל בתעצומות' מיט די יום טוב'דיגע נוסח, ס'איז דאך יום טוב. ס'קומט צו 'המלך', הייבט מען אן מיטן ראש השנה נוסח 'המלך'. דער **פעטער ז"ל** דערמאנט עס אזוי אין די תורות (דברי יואל לשמחת תורה אות י"ג)[12] אז ס'איז א מנהג פון **הרב הקדוש מראפשיץ ז"ל**, און אז ס'איז א ראפשיצער מנהג איז עס א היליגער מנהג, מנהג ישראל קדושים.

איך האב אזוי געקלערט אזוי, אין המשך צו דעם שמועס וואס אונז האב מיר געשמועסט אזוי, **אידן זאגן שבחו של הקב"ה, און הקב"ה זאגט שבחן של ישראל**, [וכשם שמצינו כן ביום שמחת תורה, כן הוא ג"כ בראש השנה] ס'קומט ראש השנה, יום כיפור, מ'טראכט אריין די תפלה ווי אזוי ס'איז, הייבט מען אן די יום טוב'דיגע שמונה עשרה, **'ובכן יתקדש שמך ה' אלקינו', דאס איז אז אידן זענען מתפלל אויף כבוד שמו יתברך, 'יתקדש שמך ה' אלקינו על ישראל עמך'**. נאכדעם זאגט מען, **'ובכן צדיקים יראו וישמחו', דאס איז שוין א תפילה וואס הקב"ה איז מתפלל.**

אידן זאגן, 'ובכן יתקדש שמך ה' אלקינו'. די **גמרא** (ברכות ז.)[13] זאגט אז הקב"ה איז מתפלל. דאס איז שוין די תפילה וואס הקב"ה איז מתפלל, **'ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלזו וחסידים ברינה יגילו', דאס איז די תפילה וואס דער היליגער באשעפער איז מתפלל די היליגע טעג.**

ברכת הקודש

אז דער אייבערשטער איז מתפלל איז נישטא קיינער וואס זאל מקטרג זיין, עמיצער זאל זאגן אנדערש, קיינער זאגט נישט אנדערש! ממילא איז צום האפן, דער אייבערשטער איז מתפלל, 'ובכן צדיקים יראו וישמחו', **ס'וועט מקוים ווערן במהרה, מ'זאל זען אלע - מ'זאל זוכה זיין צו דערלעבן און זען, 'ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלזו וחסידים ברינה יגילו', א שמחה אמיתית מרוב כל.**

דער אייבערשטער וועט העלפן, ס'גייט זיין **'ישרים יעלזו'**, השפעות טובות אין אלע ענינים!

דער אייבערשטער וועט העלפן ס'וועט זיין **'חסידים ברינה יגילו'**, ס'וועט נשפע ווערן פון השמים שפע ברכה והצלחה, פרנסה בהרחבה גדולה! מ'וועט זען בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות נחת והרחבה! ס'וועט זיין **'חסידים ברינה יגילו'**, ס'וועט זיין - דער אייבערשטער וועט העלפן - א רפואה שלימה פאר אלע חולי ישראל וואס זענען נעבעך אנגעווויזן [לרפואה], אלע זוכה זיין צו אריכות ימים ושנים, 'דשנים ורעננים' געזונטע יאהר. **'חסידים ברינה יגילו'**, ס'וועט זיין א"ה א רבוי שמחות בבתי ישראל! דער אייבערשטער וועט העלפן, ס'וועט זיין גוטע שידוכים פאר יעדן וואס ס'דארף!

און **'וכל הרשעה כולה בעשן כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ'**, ס'וועט מקוים ווערן **'תמלוך אתה הוא ה' אלקינו מהרה על כל מעשיך'**, בביאת גואל צדק בב"א.

---

[11] באגרא דכלה: 'בראשית' יצורף ראי"י בש"ת. מנהג ישר לתורה לשמוח ביום שמחת תורה. והוא ר"ת 'רצה אלקים ישמחו ביום שמחת תורה'.

[12] בדברי יואל: אפשר ג"כ לתת טעם למנהגן של ישראל ביום שמחת תורה בשחרית, **דמלבד מה שמזמרין 'הקל בתעצומות עוזך' בנוסח כל יו"ט, מוסיפין עוד לזמר 'המלך' בנוסח של ר"ה ויו"כ, ואומרים ג"כ 'שוכן עד' בנוסח של שבת, ומקור המנהג ממרן הק' מראפשיץ זצוק"ל**, וכו'.

[13] במס' ברכות: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, **מנין שהקב"ה מתפלל**, שנאמר (ישעיה נ"ו ז') 'והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי', 'תפלתם' לא נאמר, אלא 'תפלתי', **מכאן שהקב"ה מתפלל**.

נדפס ברשות וועד להוצאת ספרי כ"ק מרן רבינו שליט"א
תשו"ח לחברי מערכת 'לחזות בנועם'
שהמציאו לנו את הד"ת מסודר ומוגה באופן נעלה

פנימי העתק בלתי מוגה

משוקחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור הגה"צ רבי מנחם מאיר וויסמאנדל שליט"א

אבד"ק נייטרא מאנסי

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

א' דחוה"מ סוכות תשפ"ו לפ"ק

רבינו: שלום עליכם, אזא גאסט.

אב"ד נייטרא: עליכם השלום, א גוטן מועד.

רבינו: א גוט יום טוב, א געזונטן יו"ט, און א גוט געבענטשט יאר.

אב"ד נייטרא: אמן, א גוט געבענטשט יאר.

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ו, משב"ק: ס'האט זיך פארשפעטיגט, דער רבי איז נישט געווען אזוי פונקטליך היינט... דער רבי האט נאך געדארפט רעדן קיין בני ברק דארט צו די סעודה,[1] דאם האט אויך געשפעטיגט.

אב"ד נייטרא: וואם מאכט דער רבי?

רבינו: געלויבט השי"ת, די ימים טובים ביז יעצט איז ברוך ה' אדורך געגאנגען ראש השנה, יום כיפור, און א חלק פון סוכות, ברוך ה' ס'איז א חסד עליון. מ'דארף דאנקען דעם באשעפער דערפאר.

אב"ד נייטרא: יא יא. ס'איז נישט פשוט.

רבינו: ס'איז א חסד השי"ת יעדע זאך, על כל נשימה ונשימה.

ושאל רבינו: וואם מאכט איר?

אב"ד נייטרא: ברוך ה', דער אויבערשטער זאל העלפן ווייטער, ברוך ה'.

רבינו: אונז האמיר געהאט דא א שאלה יעצט דעם צווייטן יום טוב, אן אבילות שאלה, ס'איז ל"ע אווען א איד פלוצלינג, ער איז נישט געקראנק געווען פריער, ער איז אווען אזוי פון איין מינוט אויף די אנדערע מינוט. און דער זוהן איז געווען אויף די בערג, אין מאנטיסעלא. ס'איז געווען דעם צווייטן טאג יום טוב. און ס'האט געדארפט זיין א לויה, די משפחה האט געוואלט אז מ'זאל לאזן רופן דעם זוהן, דער זוהן איז דאך נישט דא, צי מ'קען קומען צו פארן דעם צווייטן טאג יום טוב.

אב"ד נייטרא: דאם איז חוץ לתחום.

רבינו: יא, פון מאנטיסעלא.

אב"ד נייטרא: ס'איז מן הסתם י"ב מיל אויך.[2]

רבינו: אויסער תחומין איז אויך דא רכיבה, און דער מחבר זאגט (או"ח סי' תקכ"ו ס"ז) אז די חברה קדישא מעג קומען צו

---

1 מידי שנה בשנה בא' מימי חוה"מ סוכות, כ"ק מרן שליט"א נושא את דברו ומשמיע דברות קודש ע"י הוק-אפ לקהל עדתינו בשיכון קרית יואל בני ברק יצ"ו, בעת סעודת האושפיזא ושמחת בית השואבה.

2 דהיינו כבר הכריעו הפוסקים שיש גם בנסיעה עם 'קאר' איסור תחומין לדעת הרי"ף והרמב"ם דתחומין די"ב מיל דאורייתא, וכמבואר בב"י (סימן שצ"ו ובש"ע סי' ת"ד סעיף א') וכ"כ בכמ"א (סי' רמ"ו סקי"ב) טעם האיסור להכנס בספינה משום שמא יצא חוץ לתחום וסובר דתחומין דאורייתא עיי"ש במחצה"ש, ומטעם זה פסקו שאסור לנסוע בשבת וכי"ט בכסילת הברזל, ואפילו ע"י מנהיג עכו"ם, וכמבואר בשו"ת ח"ס (ח"ו סי' סימו צ"ז), ובשו"ת זבחי צדק (חלק ב' או"ח סי' כ"ג) ועי' שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' ק"ו) ואפילו לשיטות הסוברים דבזה"ז אין לנו רה"ר דאורייתא עיין או"ח (סי' שמ"ה בט"ז ומג"א ומשנ"ב ובביה"ל), והכס"מ (בפכ"ו מה' שבת ה"ג) כתב מתשובת הרמב"ם שגם בכרמלית אין תחומין מן התורה.

אבל המשנ"ב (סי' ת"ד בביה"ל) כתב שאף שכן דעת הרמב"ם, אבל מהרמב"ן ומסתימת המחבר ס"ל שגם בכרמלית יש לנו להחמיר בהילוך י"ב מיל דאורייתא.

פארן, אבער די אבלים נישט.[3] ס׳איז געווען א שווערע זאך. נישט צו זיין ביי א טאטן׳ס לויה.

אב״ד נייטרא משום כבודו.

רבינו: יא. באמת ס׳איז שוין געווען דא מעשיות וואס אבלים זענען אנגעקומען, מ׳האט נישט געפרעגט, מ׳קומט אהער אהן אהן זאגן, מ׳קומט דאך פון די פרעמד.

ס׳פארדריסט מיך אסאך מאל ווען איך הער מ׳קומט צו פארן אהער אום יו״ט, מערערע משפחה מענטשן, ס׳איז נישט ריכטיג.

אבער דא איז מען יא געקומען פרעגן א שאלה צי מ׳מעג, און דער מחבר זאגט אין שו״ע (שם), אז נאר די מתעסקים מעגן גיין קומען און פארן אויף יעדע זאך.

אב״ד נייטרא: אלעם וואס מ׳דארף לכבוד הנפטר.

רבינו: יא, אלעם וואס איז לצורך הנפטר, פארן׳ נפטר מעג מען.

אב״ד נייטרא: לצורך הנפטר און לכבוד הנפטר, ביידע מעג מען.

רבינו: יא, אבער נאר מתעסקים, אבלים איז ער נישט מתיר, איז עס געווען א שווערע שאלה. די משפחה האט עס שווער מקבל געווען.

אב״ד נייטרא: ׳בעם רבינו תם׳, אויף דעם וואס איז געגאנגען על גבי חמור צו א לויה, דאס לשון איז ׳בעם רבינו תם׳.[4]

איך געדענק מיין מאמע ע״ה (א״ח הגאון הצדיק רבי חיים מיכאל דוב וויימאנדל ז״ל מייסד וראש ישיבת נייטרא בארה״ב ומח״ס תורת חמ״ד) איז נפטר געווארן דעם ערשטן טאג פסח, די לויה איז געווען דעם צווייטן טאג פסח. ס׳איז אויך געווען א בהלה אזוי דא און דארטן. ס׳איז דאך דא דער בית החיים אין מאונט קיסקא, האט מען איר נישט געלייגט דארטן. אפיציעל האט עס געהייסן אז ס׳איז נישט געווען ווער ס׳זאל איהר מאכן די טהרה. מ׳האט איר געמומען קיין ניו יארק.

רבינו: וואו האט מען איר געברענגט?

אב״ד נייטרא: מ׳האט איהר צום סוף געלייגט אין ניו דזשערסי.

רבינו: מ׳האט איהר געלייגט בקבר אצל בעלה. נו אז זי דארט געהאט אנגעגרייט א חלקה.[5]

אב״ד נייטרא: ווען מ׳וואלט ווען געקענט מאכן די טהרה אין מאונט קיסקא, וואלט מען נישט געדארפט בכלל קיין קארׄס. אבער אפיציעל האט עס געהייסן אז ס׳איז נישטא קיין מתעסקים.

למעשה איך בין נישט געווען דער איינציגסטער בעל דעה דארט. מ׳האט באשלאסן אז מ׳פארט קיין וויליאמסבורג, מ׳האט געמומען די מיטה מיט די קאר קיין וויליאמסבורג. און דארט האט מען געמאכט די טהרה.

אבער ס׳איז געווען טעותים אויך דארטן, דאס אז מ׳האט געמאכט א סטאפ אין מאנסי, מ׳האט געמאכט א סטאפ אין בארא פארק.

רבינו: אה, אזעלכע זאכן איז א פראבלעם, דא ווערט דער זלזול, דער שולחן ערוך הרב (שם סט״ז) שרייבט אז מ׳טאר נישט מוסיף זיין זלזול אין יו״ט לכבוד המת.[6]

אב״ד נייטרא: יא, כ׳האב געשריבן א גאנצע תשובה וועגן דעם.[7] אפיציעל האט עם געהייסן אז דאס הייסט אויך כבוד, וויבאלד ס׳איז דארטן דא מענטשן...

---

3 ז״ל המחבר שם: המלוים את המת אסורים לרכוב על בהמה אפילו ביום טוב שני ואפילו האבלים, אבל הקוברים שצריכים לקוברו, אם אי אפשר מתירים להם ביום טוב שני לרכוב על גבי בהמה.

4 עי׳ בבית יוסף או״ח (סימן רסו) בזה״ל: ובכתבי מהר״ר ישראל (תרוטת הדשן ח״ב) סימן ס״א כתוב, ועוד אומר מהר״י ששמע ממורי ז״ל, שטוב יותר לרכוב חוץ לתחום מלהלוך ברגל, דשימוש בעלי חיים לכולי עלמא דרבנן, והקשיתי לו מאותם שלוו המת וכעס עליהם רבינו תם אף על ההולכים ברגל, משמע דהולכי רגל קיל טפי מדקאמר אף וכו׳, עכ״ל.

5 דהנה כתב רמ״א (שם סעיף ח) מותר להביא ביו״ט שני מת מחוץ לתחום לקברו בקברות ישראל (ב״י בשם הרשב״א), ומבואר בהרשב״א (שהוא המקור לדברי הרמ״א) דמקיל אף משום קברי אבות ע״ש. ובב״י נוטה לפסוק כן דלא כהג״א אלא דהיש״ש מחמיר, כ״ז מדייק בתשובת שערי צדק סי׳ קט״ז.

6 עי׳ שם לשונו (סי׳ תקכ״ו סט״ק): המלוים את המת אסורים לרכוב על גבי בהמה ולילך בספינה, אפילו תוך התחום, אפילו ביו״ט שני של גליות, אע״פ שדברים הללו אינן אסורים אלא מדברי סופרים, מכל מקום יש כאן זלזול יו״ט יותר מהליכה ברגל חוץ לתחום, ולא התירו לזלזל בכבוד יו״ט כדי להוסיף ולהרבות כבוד המת, שהרי לויה זו אינה מעיקר צרכי המת, ואינה אלא כדי להרבות בכבודו, אבל אותן אנשים הצריכים להתעסק בעיקר צרכי קבורתו אם יש להם צער לילך ברגל או שהוא טורח גדול, מותרין ביו״ט שני לילך בספינה או לרכוב על גבי בהמה, שהרי יום זה כחול הוא לענין קבורת המת.

7 יש לציין שבקובץ בית וועד לחכמים (חלק ו׳ הוי״ל ע״י מכון הבולים דקרית יואל) הקדישו מדור שלם לענין זה הנקרא ׳בית מועד לכל חי׳ ושם מובא תשובה ארוכה מהגאון הנ״ל בענין זה כשמביא הסיפור שאירע בהסתלקות אמו ע״ה, עיי״ש באריכות.

רבינו: די שאלה איז צי וועגן כבוד מעג מען די אלע זאכן טוהן.[8]

אב"ד נייטרא: דאם איז כבוד הנפטר. די גאנצע טהרה איז דאך אויך נישט מער ווי כבוד הנפטר.

רבינו: ״למיגז ליה אסא״ (ביצה ו.), דאם איז אויך נאר כבוד המת. דאם איז געווען דער כבוד בימים ההם.

אבער אויף דעם זאל מען מעגן ארום פארן אלע מקומות? רכיבה איז מער זילותא פאר יום טוב, וועגן דעם איז רכיבה אסור. אזוי זאגט ער.

אב"ד נייטרא: ס׳קען זיין אז דאם זאגט דער התם סופר (ליקוטי תשובות סי׳ צ״ז) **אויפן רמב"ן** (ויקרא כד, כד), **אז ביי רכיבה** איז דא אן איסור פון ״שבתון״.[9] דאם איז יום טוב לכאורה אויך.[10]

דאם איז געווען לכאורה א טעות, די צוויי אנדערע סטאפם נישט במקום התעסקות עם המת, האט מען געמאכט א טעות.

אבער דא איז געווען נאך א זאך, מ׳איז געפארן צו די קבורה, איך בין מיט געפארן דער אינציגסטער, איינער מעג זיכער.

רבינו: דא לאזט מען צוויי מיט פארן.

אב"ד נייטרא: יא, וועז איך בין אנגעקומען צו די קבורה, איז נאך איינער פון די אבלים געקומען צו פארן מיט א קאר פון מאונט קיסקא, איינער האט אים מתיר געווען. ער האט קודם געפראווען דעם סדר. ער איז געווארן אוים אונן. און נאכדעם איז ער געקומען...

רבינו: אוי וויי, דאם קען דאך נישט זיין, עס איז א תרתי דסתרי...[11]

אב"ד נייטרא: יא, דאם איז געווען א גרויסער טעות.

איך האב דעמאלט געשריבן א תשובה באריכות אויף דעם.

רבינו: אויב ס׳איז דא א קבורה בו ביום, איז דא אנינות.

אב"ד נייטרא: אבער אויב ער איז שוין אוועק פון מאונט קיסקא, איז שוין אוים אנינות. ער האט שוין געפירט דעם סדר, ער האט געמאכט א ברכה ביים סדר.

רבינו: כ׳האב נאכנישט געהערט אז מ׳שפילט אוים דעם אנינות.

ער האט נישט געווואוסט פריער אז ער וועט פארן?

אב"ד נייטרא: ניין, ער זאגט אז נישט. ע״פ איך וויים נישט, ס׳איז דאך געווען א בהלה.

ס׳איז דא היינט וואם זאגן (שו״ת חלקת יעקב, ובאגרות משה או״ח ח״ג סי׳ ע״ו) אז בזמן הזה זאל מען נישט מאכן קיין קבורה יום טוב בכלל. מ׳זאל לייגן אין פרידזשידער. ס׳פעלט נישט אוים, וויבאלד וועז מ׳לייגט אין פרידזשידער איז שוין נישטא קיין נבהל.

אבער בפשטות ווי אונז נעם מיר אהן איז עם נישט געריכט, ס׳איז נישט אויסגעהאלטן, איך האב געשריבן אמאל א גאנצע אריכות וועגן דעם.

רבינו: מלין זיין א מת איז א עצם פון א זאך פאר זיך. דאם האט נישט צו טוהן מיט נבהל.

אב"ד נייטרא: יא, הלנת המת האט נישט צוטוהן מיט נבהל.

אבער פון זיי וויייזט אוים, דאם וואם זיי רעדן איז, זיי זאגן א מציאות אז ס׳קומט צו אסאך חילול יום טוב. קען זיין אז זיי האבן געהאנדלט מער מיט די אמעריקאנער עולם, מענטשן זענען געקומען, געגאנגן, מ׳האט מקיל געווען...

רבינו: דא גיט מען זייער אכטונג מיט די הלכה. אפילו ביי יום טוב אלעם וואם ס׳פעלט זיך אוים צו טוהן מיט די גוים, אזוי מיט יעדע זאך איז מען זייער נזהר.

אב"ד נייטרא: ס׳איז דא א מחלוקת. טייל זאגן, אז דער בעל שם הקדוש אליינם איז נפטר געווארן דעם ערשטן טאג יום טוב, און מ׳האט מקבר געווען דורך עמיתן.[12]

---

8 דכתב המחבר (בסעיף ז) המלוים המת אסורים לרכוב, אף דא"א בלא זה, אבל הקוברים שרי לרכוב אם אי אפשר, וכתב המג"א הטעם משום זילותא דיו"ט, והגאון בית מאיר מפקפק אם מי שחייב להיות בשעת הקבורה נחשב ג"כ כאי אפשר בלא זה, ויהא רשאי לרכוב, ולמעשה לא הקיל, וכן פסק השועה"ר והמ"ב כהמ"א ולא כהט"ו.

9 וז"ל שם (אות כא): ושרשו פתוח עלי איסור דאורייתא שבת שבות, כמ"ש רמב"ן בביאר בפ׳ אמור בפסוק שבתון זכרון תרועה, וא"כ מאין הרגילים, וצריך לומר דשאני ישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו ואינו עושה שום דבר בגופו ומיא הוא דממטי ליה והוא נח, מה שא"כ בהליכתו בתוך התחום להתקרב אל סוף התחום עובר על אם תשיב משבת רגליך ואינו שובת והוה עובדא דחול טפי ועובר על שבות דאורייתא כמו שהסביר הרמב"ן ז"ל במתק לשונו, עי"ש.

10 ועי׳ בחת"ס עה"ת פ׳ אמור: שבתון זכרון תרועה, כ׳ רמב"ן שלא יעלה על דעת אדם מישראל, לטעון על העגלות ולפתוח חנותו וישכור פועלים למלאכות המותרות ויהא ממש כיום חול, ע"כ אמר שבתון שבות.

11 כי אם הוא יצא מדין אונן אסור לו ליסע להלוי׳, ואם הוא עדיין בדין אונן אסור לו לקיים מצות הלילה.

12 עיין בס׳ תורת שלום (עמ׳ פ"ו) הנה יש שינוי דעות בדבר יום פטירתו אם יום א׳ או יום ב׳ דשבועות, ומספרים כי במלאות י"ב חודש לעת פטירתו

רבינו: אזוי זאגט מען, וועגן דעם ווייסט מען נישט וועז די יארצייט איז, ווייל א טייל ווילן זאגן אז ער איז נפטר געווארן דעם ערשטן טאג און מ'האט געמאכט א שווייג ביז ס'איז געווארן נאכט, און מ'האט געמאכט דורך ישראל, ווייל מ'האט נישט געוואלט ס'זאל זיין דעם ערשטן טאג יו"ט דורך עמעס.

אב"ד נייטרא: אבער די טשערנאבלער רבי'ס שרייבן דארטן אז ער איז נפטר געווארן יום ראשון, און מ'האט אים מקבר געווען יום ראשון על ידי עמעס.[13]

רבינו: בקיצור, וועז די יארצייט פונעם בעל שם הקדוש איז, איז נישט אזויקלאר.

כ'האב אבער געזאגט א וועדטל אזוי, באמת וואם ווייסט מ'ווייסט נישט, ס'איז א שווערע זאך צו זאגן.

אב"ד נייטרא: פינף יאר נאכדעם האט מען דאך שוין נישט געווואוסט.

רבינו: יא, האב איך געזאגט אז ס'קען זיין אז ער איז נפטר געווארן פארנאכט'ס. די וואם האבן געהאלטן רבינו תם'ס זמן, האבן געזאגט אז ס'איז געווען דעם ערשטן טאג, און די וואם האבן נישט געהאלטן רבינו תם האבן געזאגט געזאגט אז ס'איז דער צווייטער טאג.

אב"ד נייטרא: [בצחות] דעמאלטס איז שוין אויך געווען די שאלה...?

אבער דארטן ביי יענע לוי' וואם מ'האט פריער געערעדט האב איך אויך געזעהן דעמאלטס, די מענטשן וואם זענען די מתעסקים דארטן, זיי רעדן אויפן ראדיא שלא לצורך אויך געהערט.

רבינו: ס'וועגדט זיך, ס'איז דא ערליכע, און ס'איז דא נישט ערליכע.

אין יעדע זאך אזוי אזוי, אז מ'וועט גיין אין די הצלה וועט אויך אזוי זיין. אין די הצלה איז אויך דא ערליכע און ס'איז דא נישט ערליכע. וועגן דעם אין מאנסי איז דא די איבערקערענישע – איך דארף אייך נישט צו זאגן – איבער די פייער לעשער'ס.

אב"ד נייטרא: די גאנצע זאך וואם ס'איז דא וואם באנוצן און האבן אנגענומען דעם היתר פון 'התירו סופן משום תחילתן' (ביצה יא: ועירובין מד:), אפילו אויף אן איסור דאורייתא, דאם איז קענן א שולחן ערוך. אין שולחן ערוך בפשטות איז קלאר, אז אויף אן איסור דאורייתא איז נישט דא די זאך פון 'התירו סופן משום תחילתן'.

רבינו: אזוי זאגט דער מג"א (הל' יו"ט סי' תצ"ז סק"ח) לגבי מפשיט זיין א בהמה. [דמביא בשם הב"ח שלא התירו סופן משום תחילתן באיסורי דאורייתא, והפשט בהמה היא איסור דאורייתא]

אב"ד נייטרא: ס'איז דא א תשובה אין אגרות משה (או"ח ח"ד סי' פ') ער איז דאך מתיר התירו סופן משום תחילתן, ער איז מתיר צוריק צו קומען שבת מיט א קאר, אפילו א איד זאל צוריק דרייוון.

רבינו: וועז? ביי הצלה?

אב"ד נייטרא: יא, הצלה.

רבינו: אונז זענען מיר דא מתיר צוריק נאר דורך א גוי.[14]

נאספו התלמידים לכבוד יום עליית נשמתו יומא דהילולא, ונפלה מבוכה ולא יכלו לעמוד על נכון אם נפטר ביום א' או יום ב', זה אומר בכה וזה אומר בכה, אז נמנו וגמרו כי הוא בבחי' ולא ידע איש את קבורתו.

וכן עיי' בס' כפתור ופרח (עמ' י) שמעתי מפי הרב הצדיק רבי אברהם יעקב מבאיאן לבוב (שליט"א) ששמע מזקינו מרווין שאין יודעים על בריו אם ביום א' או ביום ב'.

ובס' דרכי חיים ושלום (אות תקכ"ז) מקובל אצל רבינו אשר הבעש"ט שנסתלק ביום א' קיימו תלמידיו הגדולים משפט כתוב בשו"ע שלא ע"י ישראל רק ע"י נכרים.

ועיין בס' נעצי גבריאל (הל' יו"ט עמ' קמ"ג) כ"ק אדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא ז"ל אמר שקבלה בידו שהבעש"ט הק' נסתלק ביום א', והעלימו עין מפני שלא לקברו ביום א' ע"י נכרים, וקברוהו ביו"ט שני ע"י תלמידיו הק'.

ובקובץ מעיינות החסידות (ב' עמ' נ"ו) מביא בשם האדמו"ר מבאיאן ז"ל שבומר אל מסתתר 'יסוד צדיק בשבעה נעלם', מרומז שהבעש"ט הק' יסוד צדיק נסתלק ביום ב' דהה"ש ז' סיון – יסוד צדיק ב'שבעה' נעלם. אמנם בס' אהלי צדיקים (להגאון רבי אלטר מווינקא ז"ל עמ' ח) מה ששגור בפי הבריות שהיארצייט של הבעש"ט הוא ביום ב' דהה"ש, הוא טעות גמור, כי קבלה בידי שביום ד' של ימי השבוע נפטר ויום ד' אינו רק ביום ראשון דהה"ש.

וכן הוא במכתב מהרי"ם ממעזיבוז (הובא בבעש"ט עה"ת פר' תבוא) היארצייט של הבעש"ט הוא ביום א' דשבועות, כי ידוע בבירור אשר נפטר ביום ד' ויום ד' בודאי א' דשבועות כי יום ב' דשבועות אי אפשר לחול ביום ד'.

---

13 עיין בס' שמועות וסיפורים (עמ' ח) הגה"ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן ז"ל אב"ד יעקטרינסלוב שאל את כ"ק אדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש ז"ל אודות ההתעסקות בקבורתו של הבעש"ט, שאם היה ביו"ט ראשון צריכה היתה להעשות ע"י עממין, וענה, דעם בעשט"ס גוף האט קיין התעסקות ניט באדארפט.

14 עיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כ): איברא אע"פ שהנ"ל נראה ברור להלכה לדעת הרמב"ם עכ"פ והתוס' כנ"ל ולפי שיטת החת"ס, מכל מקום למעשה הריני חושש לזה, דזה באופן מקרי ופעם אחת לומן

אב"ד נייטרא: דארט אין אגרות משה איז ער יא מתיר און אין מאנסי שטייט אין די פראטאקאל פון די הצלה, אז מ'דארף לכתחילה צוריקקומען מיט א גוי. אויב ס'איז נישט דא קיין גוי, קען מען צוריק קומען מיט א איד. קען ער אליין צוריק דרייוון. איי ס'איז א דאורייתא? אלעם פארלאזט זיך אויף א תשובה אין אגרות משה.

הגם זיין זוהן רבי דוד פיינשטיין שרייבט אז ער האט חוזר געווען פון דעם, און ער אליינם שרייבט אויך נאר בדיעבד בשעת הדחק.

רבינו: ס'איז א גאנצע שאלה וואם א קאר איז, ווייל וואם איז א איסור דאורייתא, ס'איז מבעיר.

אב"ד נייטרא: א נארמאלע קאר?

רבינו: יא, וואספארא מלאכה מאכט מען ביים דרייוון א קאר.

אב"ד נייטרא: יא, ס'איז ממש פייער. דא רעדט מען פון שבתים, דא רעדט מען פון איסור דאורייתא'ס.

מ'קען נוצן די עלעקטריק קארס, די טעסלא קארס, דארטן שפארט מען אפשר איין דעם פראבלעם.

אבער אזוי שטייט אין די פראטאקאל פון די מאנסי הצלה, און דאם איז געבויעט אויף א תשובה אין אגרות משה, אבער ס'איז זייער שווער דאם צו פארשטיין.

רבינו: דא ביי אונז קומט מען צוריק נאר דורך א גוי.

אב"ד נייטרא: דעם ערב יום כיפור איז געווען – איך וויל נישט זאגן דא קיין פרטים – נישט אין מאנסי, אין א אנדערע שטאט, איז געווען א איד, ער איז געווען נעבעך לא עלינו א חולה נפש, און מ'האט שוין מחליט געווען אז דער מענטש דארף באלאנגען אין פלארידע ערגעץ אין אן אינסטיטוציע. אבער ער האט נישט געוואלט גיין. ערב יום כיפור האט ער מחליט געווען אז ער גייט יא. האט מען מחליט געווען, א חולה נפש איז א חולה שיש בו סכנה.

רבינו: יא, ס'איז טאקע א סכנה.

אב"ד נייטרא: אבער די רפואה איז נישט דוקא די אינסטיטוציע. נאר מי יודע צי מארגן וועט ער נאך אלין מסכים זיין. האט אים איינער פון הצלה באגלייט ערב יום כיפור. און ער איז צוריק געקומען יום הקדוש ביינאכט.

רבינו: פארוואם איז ער נישט געבליבן דארט?

אב"ד נייטרא: פארוואם? דעם זעלבן היתר ער קלערט ער פארלאזט זיך אויף 'התירו סופן משום תחילתן'.

רבינו: אוי.., ס'איז זייער ברייט געווארן...

אב"ד נייטרא: ס'איז שוין ממש הפקר.

רבינו: ביי אונז איז טאקע שטרענג, אונזער דיין רבי געציל האט אראפ געלייגט כללים, הלכות אויף יעדן ספק ביי די חברה הצלה, און ס'מוז אלעם זיין דוקא אזוי ווי ער האט אויסגעשטעלט. יעדע זאך, סיי פאר די חברה קדישא, סיי פאר די חברה הצלה.

אב"ד נייטרא: דא אין קרית יואל איז א שטאט מיט א מרא דאתרא, און א דיין אין שטאט, מ'קען אראפלייגן הלכות.

רבינו: אויסער דעם דאהי נעמט מען ערליכע הצלה לייט. מ'קלויבט אוים די הצלה לייט.

אב"ד נייטרא: יא, מ'דארף דאם קענען. אין מאנסי מוטשעט מען זיך געוג.

רבינו: מאנסי איז גענוג אן ערליכע שטאט, ס'וואלט געדארפט וועז זיין מער קאנטראל אויף דעם.

אב"ד נייטרא: יא, אבער ס'גייט פון איינעם צום צווייטן, מ'פסק'נט פון קיצור ספרים.

מ'האט געהאט אזוי, די פייער דעפארטמענט טוט זיך אין מאנסי.

רבינו: יא כ'וויים דא איז אויך דאך א פייער דעפארטמענט, ס'איז זייער ערנסט, אז ס'מאכט זיך אמאל א שריפה, גייט איינער און זעהט, אויב ס'איז א הויז וואו ס'איז דא איינוואוינערם וואם מ'דארף ארויסנעמען, דעמאלטם קומען זיי אויסלעשן.

אב"ד נייטרא: קודם גייט איינער קוקן?

רבינו: אלעמאל לויפט איינער און זעהט דעם מצב. חוץ אז מ'רופט אריין און מ'זאגט אז מ'זאל קומען. אבער אז מ'זעט אז ס'איז א קליניגקייט. טאמער ס'איז נאר די שאלה פון ממון, איז מען נישט מחלל שבת.

אב"ד נייטרא: אין כתבי קודש?

רבינו: ס'איז נישט אויסגעקומען אויף כתבי קודש.

אב"ד נייטרא: מזוזות?

רבינו: מ'איז נישט מחלל שבת נאר אויף נפשות.

אב"ד נייטרא: אבער מ'גייט קודם קוקן צי ס'איז סכנת נפשות.

רחוק שמזדמן איזה פיקוח נפש, אבל חברי הצלה שזה דבר הנשנה אצלם מידי שבת בשבתו בכל שבתות השנה, לא יעשו מלאכת החזרה שהתרנו, ע"י עצמן, אלא ע"י גוי, כי גם מי שעוסק בכל שבת בפקוח נפש, אע"פ שהוא מצוה גמורה וחיוב גמור לחלל להציל, מכל מקום השבת נעשה בטבע חול אצלם, ומשפיע גם לא טוב על ביתם, ודי לנו אם נתיר לו ע"י גוי, ושוב לא יהיה חשש של סופו משום תחילתו, וראוי מאד להקפיד על זה, וגם זה רק אם אין עצה אחרת של היתר לגמרי.

רבינו: יא, אין אלע געגנטן איז דאך דא איינער וואס איז דא פון די מצילי אש, און מ׳גייט זעהן.

אב״ד נייטרא: אונז האמיר אסאך עגמת נפש אין מאנסי פון דעם.

באמת, כ׳קען זאגן בדידי הוה עובדא, ס׳איז געווען א שבת פאר ראש השנה ביי אונז אין בית המדרש, א יונגל האט געצויגן דעם פייער אלארעם. מ׳האט געוואוסט אז ס׳איז נישט דא קיין פייער.

רבינו: פארוואס האט ער געצויגן?

אב״ד נייטרא: א יונגל.

רבינו: אה, א יונגל? אויף א יונגל פרעגט מען נישט קיין קשיא.

אב״ד נייטרא: איז געקומען צו גיין די ברוער פייער דעפארטמענט,[15] אבער ס׳איז מיטגעקומען מיט זיי היימישע חברה מיט פאות, וואס זיי רעדן אידיש. די ערשטע זאך זיי זענען געקומען מיט א קאר, זיי האבן געדרייווט דעם טראק. און זיי האבן אויסגעלאשן דעם פייער אלארעם. מ׳האט זיי געזאגט אז ס׳איז א טעות פון א קינד וואס האט בטעות אויסגעצויגן דעם פייער אלארעם, ס׳איז א מלאכה דרבנן לכל הדעות, דאס איז סתם ס׳שטערט ווייל ס׳מאכט א קול, ס׳שרייט, ס׳איז נישטא קיין שום היתר אויסצולעשן א פייער אלארעם שבת ויו״ט. און נאכדעם זענען זיי צוריק געפארן אויך מיטן טראק. א איד האט צוריק געדרייווט דעם טראק, אויך אלץ דעם טעות אז ס׳איז אין כלל פון ׳התירו סופן משום תחילתן׳.

רבינו: אלעם איז התירו סופן משום תחילתן?

אב״ד נייטרא: פון פארק לעין ביז גראוו סטריט דארט ווי זיי זענען סטאנציאנירט, אפאר גאסן, ער האט צוריק געטראגן דעם טראק. וואס איז דער היתר? התירו סופן משום תחילתן....

רבינו: בקיצור, אונז האבן מיר דא אין קרית יואל אנגעגרייט גוים שבת און יום טוב, דירעקט פאר די זאכן. די הצלה האט גוים וואס זיי שטייען דא א גאנצע צייט, אויף וועג מ׳דארף צוריק ברענגען דעם אמבולאנס וכדומה.

אב״ד נייטרא: ס׳איז דאך שוין אויך דא אן אנדערע מצילי אש אין מאנסי.[16]

---

15 חברה מצילי אש מטעם הממשלה.

16 חברה מצילי אש שנתייסדה לאחרונה בעיר מאנסי ע״י אנשים יראי ה׳, עפ״י הוראת רבנים חשובים.

רבינו: יא יא, די נייע.

אב״ד נייטרא: כאטש האבן זיי א מורה הוראה וואס גייט נאך, מ׳איז עומד על המשמר.

רבינו: ס׳וואלט געדארפט זיין, אין אזא שטאט וואלט געדארפט האבן א מורה הוראה אויף די סארט זאכן.

אב״ד נייטרא: יעדע פלאץ וואס איז עוסק אין פיקוח נפש מלאכות אין שבת, וואלט געדארפט האבן א רב מיוחד פאר דעם. נישט נאר א רב וואס זאל ענטפערן שאלות, נאר א רב וואס זאל אנרופן יעדן מוצאי שבת צו יעדן מענטש פון די וואלענטירן, וואס האבטו געטון דעם שבת? וואס האבטו געטון? פארוואס האבטו געטוהן אזוי, דו וואלסט געדארפט ענדערש טוהן אזוי.

רבינו: דאהי אפילו אין שכינות, די שטאט איז דאך אויסגעוואקסן, ס׳איז דא נייע שכונות אין אלע זייטן, מ׳רופט עם ׳קרית יואל המורחבת׳. איז אין בלומינגראוו, דארט וואוינען אויך אסאך אידן, און זיי האבן אויך יעצט געמאכט א פייער דעפארטמענט, דארט האט מען אויך אריין געשטעלט א רב קבוע זאל דאס געהעריג באגלייטן.

אב״ד נייטרא: אבער דער רב פרעגט מן הסתם יעדע וואך וואס איז געווען...

רבינו: יא יא, ער זיצט מיט זיי, ער חזר׳ט איבער די הלכות, גייט איבער אלע פרטים וואס קען זיין און אין וואס מ׳דארף נזהר זיין.

אב״ד נייטרא: מ׳האט געפרעגט איינעם וואס רופט זיך פון די רבנים אין מאנסי פון די ברוער פייער דעפארטמענט. מיט וואס איז ער רב? זאגט ער ׳אז מען פרעגט מיך א שאלה ענטפער איך׳. א רב וואס איז א ממונה מוז אויך נאכקוקן, וואס ס׳גייט דארט פאהר? פונקט אזוי ווי א שטיקל פלייש.

רבינו: א ודאי, אז מ׳פרעגט נישט קיין שאלה, דארף ער פרעגן א שאלה...

אב״ד נייטרא: אבער ס׳גייט זייער ווייט. אין מאנסי גייט עם שוין זייער ווייט.

רבינו: כ׳האב געהערט, איך וויים פון דעם, יא.

אב״ד נייטרא: מ׳דרייווט קאר׳ס אזוי, צוריק דרייוון, ס׳איז דא א היתר אין די וועלט?, נאך דערצו א פייער דעפארטמענט קאר?. ער קומט נישט פאר קיין חולה!

רבינו: דאהי איז עס זייער אין קאנטראל, ווי מ׳רופט עם. מ׳געבט זייער אכטונג.

אב״ד נייטרא: יא, אין אזא שטאט ווי קרית יואל קען מען עם האלטן אין קאנטראל. אין מאנסי איז דאך יעדער איינער...

רבינו: דאם איז פשט אז ס׳איז נישטא דארט קיין בעל הבית.

אב״ד נייטרא: מ׳האט ארויס געגעבן דארט א צעטל, ער פארענטפערט אלע זאכן. דער רמ״א איז סימן של״ד, האידנא אז מ׳וואוינט צווישן גוים איז אלעם א סכנה.[17] דאם הייסט אזוי דער גאנצער של״ד איז אויסגעריסן געווארן, יעצט איז נאר דא דארט דער איין רמ״א.

רבינו: ווער האט דאם געזאגט אז מ׳מעג אזוי טוהן? וועלכער רב נעמט זיך עם אזוי אויף די פלייצעם?

אב״ד נייטרא: דאם איז ווען ס׳איז נישט ארגאניזירט... די ברוער איז בעצם נישט קיין אידישע ארגאניזאציע, ס׳איז א גוי׳אישע ארגאניזאציע. זיי האבן נאר היימישע יונגלעך ליידער וואם לויפן ארום, ס׳איז געווארן אזוי נאכגעלאזט, ס׳איז נישטא מיט וועמען צו רעדן.

די מצילי אש איז ׳גברא דמשתעי דינא בהדיה׳ (לשון הגמ׳ ב״ק ע.), ס׳ליגט ביי אידישע הענט, קען מען טוהן.

רבינו: וועגן דעם נעמט מען נישט אריין אין הצלה דא יעדן איינעם, ס׳איז טאקע דא מחלוקת איבער דעם, מיט די וואם ווילן אריין קומען, אבער מ׳נעמט נישט אריין איינעם וואם איז נישט געזונ ערליך.

אב״ד נייטרא: די הצלה אין מאנסי גייט אויך אכטונג וועמען זיי נעמען אריין, אבער ס׳דארף זיין מער ווי דאם.

די מעשה מיט יום כיפור איז נישט געווען אין מאנסי, ס׳איז געווען אין א שטאט אין ברוקלין, ער איז צוריק געקומען יום הקדוש ביינאכט, צען דרייסיג ביינאכט האט ער אריין געטרעטן אין שטוב נאך כל נדרי, א גמר חתימה טובה, פאר יעדן אנגעוואונטשן. ער איז שוין געפארן ערב יום כיפור אינדערפרי, ער וואלט געקענט בלייבן דארט אין מיאמי אויף יום כיפור. אלעם אלין התירו סופן משום תחילתן. ס׳איז דאך א זאך וואם אלע האבן אים אפגעפרעגט דעם אגרות משה.[18]

רבינו: דער מגן אברהם זאגט דארט אין סי׳ של״ד (סעי׳ ל), ׳אדם בהול על ממונו׳ דאם איז ביי געלט, ביי א שריפה, חכמינו ז״ל האבן פארשטאנען אז אדם בהול על ממונו, האט מען מחמיר געווען נאך מער.

אב״ד נייטרא: יא, ביים בעל הבית האט מען מחמיר געווען מער ווי פאר אנדערע מענטשן. ווייל אדם בהול על ממונו.

*

רבינו: אונז האמיר געזעדט דא דעם יום טוב אזא איסתפקתא, ׳תשבו כעין תדורו׳ צי דאם איז אויפן מענטש צי אויף די סוכה?[19]

---

17 וז״ל הרמ״א שם: וכל הדינים הנזכרים בדיני הדליקה הני מילי בימיהם, אבל בזמן שאנו שרויין בין אינם יהודים כתבו הראשונים והאחרונים ז״ל שמותר לכבות דליקה בשבת משום דיש בה סכנת נפשות והזריז הרי זה משובח, ומכל מקום הכל לפי הענין, דאם היו בטוחים ודאי שאין שום סכנה בדבר אסור לכבות, אבל בחשש סכנת ספק מותר לכבות אפילו הדליקה בביתו של עכו״ם, וכן נוהגין.

18 עיין בשו״ת מנחת שלמה (ח״א סי׳ ח) שמרבה להפריך דבריו, וכן הרבה פוסקים אחרונים תמהו מאוד על דבריו.

19 לתועלת הקוראים נציע המקורות בנידון תשבו כעין תדורו: הנה בגמ׳ סוכה (כה:) ת״ר תשבו כעין תדורו, מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו ארעי, כיצד היו לו כלים נאים מעלין לסוכה, מצעות נאות מעלין לסוכה, אוכל ושותה ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה, וכן כשרוצה לספר עם חבירו צריך לספר בסוכה (כמבואר במשנ״ב תרל״ט סק״ב).

ומה״ט איתא (שם כו.) דשומרי גינות ופרדסים פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה, ולא אמרינן שיעשו סוכה שם דבעינן תשבו כעין תדורו, ופרש״י ׳כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישו ומצעותיו, וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח.

ועוד אמרי׳ (שם כו.) בביאור פלוגתת ר״א ורבנן במנין הסעודות שחייב לאכול בסוכה, דלר״א חייב לאכול י״ד סעודות, אחת ביום ואחת בלילה, ולרבנן אין לדבר קצבה, ומבואר בגמ׳ דטעמיה דר״א הוא משום תשבו כעין תדורו, מה בדירתו אוכל אחת ביום ואחת בלילה אף בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, ולרבנן נמי, דומיא דדירה, מה בדירתו אי בעי אכל אי בעי לא אכל, ה״נ בסוכה.

ומה״ט מצטער פטור מן הסוכה דכעין תדורו בעינן, ובכל השנה אין אדם דר במקום שמצטער ממנו, [כ״כ במשנ״ב (תר״ם ס״ק י״ג) בשם הפוסקים], ומה״ט הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וכמש״כ רש״י (סוכה כו.) ד״ה הולכי, דכתיב בסוכות תשבו - בעין ישיבת ביתו, כשם שבכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה, כך כל ימות החג שאינו יו״ט לא הצריכו הכתוב למנוע, ומה״ט כתב הרמ״א (תרל״ט ס״ב) דמצות סוכה איש וביתו איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו שאין לו סוכה מיוחדת פטור, וכתב דטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת.

וגדר הדרשה בזה כתב התוי״ט (סוכה פ״ב מ״ד) דדריש משום דהוה ליה למימר בסוכות ׳תהיו׳ שבעת ימים וכו׳, ׳תשבו׳ היינו ישיבה דרך עכבה, והיינו כעין תדורו.

והנה משמע מזה דדין תשבו כעין תדורו נאמר על הגברא היינו באופן התנהגותו ותהלוכותיו בסוכה, ואשר מזה נובעים הדינים הנ״ל שאם מצטער בה, או שאינו יכול להיות בה עם אשתו כהרגלו בבית פטור מן

הסוכה, וגם רשאי לצאת ממנה לילך בדרך כמו שיוצא מביתו לעת הצורך.

אך האחרונים מבארים שיש בזה גם דין ותנאי בהכשר הסוכה עצמה שצריכה להיות כעין דירה, ואם אינה יכולה לשמש את האדם כשימושי דירה פסולה הסוכה, ולעיל הובאו דברי הגמ' שצריך להכניס להסוכה כלים נאים ומצעות נאות, ואסור להשהות בה כלי אכילה אחר אכילה, ולדעת הר"א בשם רבינו מנוח והראב"ד בדעת הרי"ף (הובא בשער הציון תלו"ט אות י"ג) כל עוד שנמצאים בסוכה פסולה היא מדרבנן, ואין לברך אז לישב בסוכה, ולכאורה הלכה זו הוי מדיני הסוכה שצריכה להיות כבית, ומ"מ אפשר דאף זה מדיני היושב שיתנהג עם הסוכה כבית, אך להפוסקים שהסוכה נפסלת בזה, לכאורה וודאי הוי מדיני הסוכה.

והנה דעת הרמב"ן במלחמות סוכה ג: בדפי הרי"ף, בדעת הרי"ף דפסול סוכה קטנה שאין בה מקום לראשו ורובו ושלחנו, לב"ש הוי נמי מחשש שמא ימשך אחר שלחנו, והוסיף וכתב: דלא תימא דרק לאכילה פסולה, אלא דתו אינה סוכה אף לשינה ולשנן ולטייל, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה, אינה סוכה. ומבואר ברמב"ן שיש תנאי להכשר סוכה שצריך שתהא ראויה לכל השימושים הנצרכים להעשות בסוכה, וכל שאינה ראויה לדבר אחד מהם פסולה לכל.

ויסוד זה מבואר נמי בהמרדכי (סוכה פרק הישן סי' תש"מ) וז"ל: בתוך דבריו אבל עשאה להסוכה מתחילה במקום שיכוא להצטער באכילתו או בשתיתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים, ואפי' אין ש סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה לא יצא ידי חובתו כלל אפילו באכילה, דהא כעין דירה בעינן, וכיון שאינו יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחילה, לא הויא סוכה, כיון דלצעוריה קיימא.

ועפ"י דברי המרדכי פסק התרומת הדשן (סי' צ"ב) במי שצר לו המקום בסוכה לשינה באופן שאינו יכול לישן בה בפישוט גופו ורגליו דלא נחשב מצטער בכך, דהרי שיעור סוכה קטנה הוי ז' על ז', והרי בעינן לאכילה ושינה שיהא ראשו ורובו בסוכה, ובסוכה זו א"א להיות ישן בה אלא בקמיצת גופו, ועכ"ח דלא נחשב מצטער, דליכא למימר דלא הכשירו חכ"ל שיעור סוכה זו אלא לאכילה, דהא מבואר במרדכי דכל שאינו ראוי לדבר אחד פסולה הסוכה לגמרי, וע"כ דסוכה קטנה כשרה אף לשינה אף שא"א לישן בה ברווח כדבעי, ודברי המרדכי ותרומת הדשן הובאו להלכה ברמ"א (סי' תר"מ ס"ד). ומבואר בלשון המרדכי הנ"ל שיסוד ההלכה הוי מדין תשבו בעין תדורו דבעי' סוכה כעין דירה שראויה לספק לאדם את כל צרכי תשמישיו.

ובשו"ת חכם צבי (סי' צ"ד) הביא את דברי המרדכי ונחלק עליו, וז"ל: ואינו נראה לי כלל, דתשבו כעין תדורו לאו על אופן הסוכה קאי באיזה ענין תהיה עשויה, אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהיה, ועל זה קאמר דתהא כעין דירה, ואה"נ אם עושה ב' סוכות האחת לאכילה ואחת לשינה, אף שאותה של אכילה אינה ראויה לשינה, מ"מ נפיק בה ידי חובת אכילה, ומכח זה פליג על התרוה"ד אשר כנ"ל תמך פסקו על סמך המרדכי, וכתב דההחוש מוכיח דאין לך מצטער גדול מזה לישן באופן של כיפוף רגלים, ואם אין לו סוכה גדולה הראויה לשינה ברווח, פטור מן הסוכה, כיון שבדירתו וודאי אינו ישן כך כל השנה, ובעינן תשבו כעין תדורו עיי"ש.

ועי' בשו"ת בית הלוי (ח"ג סי' נ"ג אות ב') שתמה על החכם צבי דהא דברי המרדכי מפורשים במלחמות הנ"ל בדעת הרי"ף דלהכשר סוכה בעינן ס'איז דא א גרויסע מדובר אין די אחרונים אויף דעם, ס'איז דא וואס ווילן זאגן אז דאס איז די מחלוקת ר' יהודה מיט די רבנן צו סוכה בעינן דירת קבע או דירת ארעי.[20]

בפשטות, דער חיוב תשבו כעין תדורו איז אויפן מענטש, אבער די סוכה דארף זיין אזוי אז דער מענטש זאל קענען מקיים זיין תשבו כעין תדורו. לאמיר זאגן אויב אין די סוכה איז זייער שטארק קאלט, אז מ'קען נישט שלאפן, איז שוין דא וואס זיי זאגן אז ס'איז שוין נישט גוט צום עסן אויך נישט.

אב"ד ניטרא: ס'איז דא דעות וואס האלטן אז מ'קען נישט אריינענעמען דעם בעט אין די סוכה...

רבינו: דער משנה ברורה (סי' תר"מ סקכ"ז) זאגט אויף איין פלאץ אז ס'מוז זיין די טיש אין די סוכה א גאנצע צייט.[21]

סוכה הראויה לכל התשמישי, וע"ע בזה בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תע"ט) וחזו"א (או"ח ק"נ סק"ג).

ומשמע דיסוד מחלוקת המרדכי והחכם צבי בדרשת תשבו כעין תדורו אי קאי רק אגברא או דאיכא בזה גם תנאי באופן הכשר הסוכה, דהמרדכי למד דקאי נמי לענין גוף הסוכה שיש תנאי בהכשרה שצריכה להיות כדירה לספק כל צרכי הדירה לו' ימים, ולכך כל שאינה ראויה לאכילה או שינה פסולה לכל מילי, וע"ז השיבו החכם צבי דתשבו כעין תדורו לא קאי אלא אגברא שצריך להתנהג בסוכה כבבית, ואין שום תנאי בהסוכה שתהא ראויה לכל מילי, וגם אם ראויה לאכילה בלבד כשירה.

20 עיין בחדושי הגרי"ז הלוי על הרמב"ם (הל' סוכה), וז"ל: דלרבנן דאית להו סוכה דירת ארעי בעינן, באמת לא נאמר כלל תנאה דדירה בעצם הסוכה שיהא זה דין בהחפצא שיהא בה שם דירה ואל"ה מיפסלא, דלרבנן דסוכה דירת עראי היא, א"כ כל דין דירה האמור בסוכה הוא רק לענין קיום המצוה, דקיום מצותה הוא עי"ז שדר בה כדדרשינן תשבו כעין תדורו, אבל אין זה דין ותנאי בעצם הסוכה כלל, וגם בלא חזיא כלל לדירה אין בה גריעותא בעצם החפצא כלל, ומקריא סוכה כשירה, רק דא"א לו לקיים בה מצות סוכה וכו' דלא קרינן בה כעין תדורו, אולם לר"י דסובר סוכה דירת קבע בעינן, לדידיה וודאי דהוא דין בעצם החפצא של הסוכה, דדין דירת קבע וודאי על עצם הסוכה נאמר, ולא על קיום המצוה עכ"ל.

21 וז"ל: דבפושט רגליו חוץ לסוכה לכו"ע לא מקרי מצטער בכך, וחייב לישן שם, ואך שצריך ליזהר שיהיה השולחן ג"כ בתוך הסוכה, דאל"ה חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו, ע"ש.

ומשמע בפשט דבריו דגם בעת השינה צריך שיהיה שולחנו בתוך הסוכה, וכן מעידין שהחפץ חיים ז"ל הקפיד שיהיה השולחן בתוך הסוכה גם בעת השינה. וכן הוא בס' מועדים וזמנים (ח"א סי' פ"ו) שמביא שהחפץ חיים ז"ל החמיר שצריך שיהא השלחן בסוכה בשעת שינה, ומביא רי' מדבריו הנ"ל במשנה ברורה (שם), אבל מביא שם ראיות שאין הדין כן, אבל היות שהרב הגאון רבי שמואל גרינימאן ז"ל שהיה מקורב

דאם מיינט אז איך לערן אז 'תשבו כעין תדורו' איז אויפן מעטש, ער דארף זיצן אין א סוכה וואו ער קען מקיים זיין תשבו כעין תדורו.

אב"ד נייטרא: דער רב, רבי משה שטערנבוך (מועדים וזמנים ח"א סי' פ"ז), וויל זאגן דעם חידוש אז אויב דער בעט קען נישט זיין אינעווייניג, דעמאלטם קען מען נישט עסן אויך נישט. ס'איז דאך זיכער דא א הלכה פון ז' על ז', ווי קען זיין אזוי? אזוי ווי ער לערנט עם אפ. אפילו ז' על ז' איז דאך כשר, דארף נאך זיין א בעט אויך?.

רבינו: יא ס'איז א פלא צו זאגן אזא חידוש אויף א בעט.[22] מ'דארף מעיין זיין צו פארשטין וואם ער מיינט דארט.

*

הרח"ש: איינער האט געפרופן דא אינעם בית הוראה מיט א אינטערעסאנטע שאלה, ס'איז געווען אין די מאונטענם א איד וואם האט געהאט א סוכה נעבן א סוער פלענט און ס'האט געהאט זייער א שווערער ריח. ער האט געזעהן ערב יו"ט אז דא קען מען נישט זיין. האט אים זיין רב געזאגט אין די סוכה קען מען נישט מאכן קיין לישב בסוכה.

אב"ד נייטרא: אלס א ריח רע?

הרח"ש: יא, ס'איז שוין געווען צי נאנט צום זמן, האט ער זיך איינגעפאקט די מאכלי יום טוב און אריבער געפארן אין אן אנדערע קאנטרי צו א שוואגער, און בינאכט האט ער צוריק שפאצירט צו זיך אין קאנטרי צו זיין סוכה. וועז ער האט צוריק אהנגעקומען דארט איז שוין געווען פיין, ס'האט שוין נישט געהאט קיין ריח, דער ריח רע איז אוועק געגאנגען. האט מען געפרעגט די שאלה צי דאם הייסט נישט תעשה ולא מן העשוי?

רבינו: א סוכה וואם איז געמאכט געווארן בכשרות און נישטא קיין תעשה ולא מן העשוי.[23]

אב"ד נייטרא: ער מיינט אזוי ווי די גמרא זאגט דארט (סוכה ד.) הוצין יורדין לתוך עשרה? אז ס'איז א דירה סרוחה.

א' הנוכחים: אפשר אזוי ווי תחת התקרה. אין די גמרא זעהט מען אז תעשה ולא מן העשוי איז נאר ביי א סוכה, צי ביי די דפנות אויך.

רבינו: אבער תעשה ולא מן העשוי קען מען נישט זאגן אויף יעדע זאך.

א' הנוכחים: ס'איז געווען פסול ביים זמן.

רבינו: הגע בעצמך ווען ס'רעגנט. אז ס'רעגנט ביים זמן, קען מען נישט נוצן די סוכה. אלעס גייט דאך אלץ מצטער

לבעל החפץ חיים ז"ל סיפר לו שבדידיה הוה עובדא, ואמר לו החפץ חיים ז"ל שכדאי להשאיר השלחן ליהוי סוכה הראויה לאכילה, וצ"ל שאמר לו כן כדי לצאת המצוה כהלכתה לכתחילה, אבל בדיעבד יוצאין גם בלאו הכי, ע"ש.

22 עיין במועדים וזמנים (שם) שמעיר על זה בענין המטה, ויש לציין שהוא כותב את זה בלשון תמיה על דינו של החפץ חיים, שאם נימא שצריך שולחן בהסוכה בשעת שינה, אולי יצטרכו את המיטה בשעת אכילה, וכ' שיש לחלק דלפעמים כשמתעורר אדם באמצע שינתו הוא חפץ לאכול ולשתות, וכמו"כ לפעמים לאחר שהכין את הסוכה לשינה הוא חפץ לאכול ולשתות מעט לפני השינה, ולכן גם בזמן שינה צריכה הסוכה להיות ראויה אף לאכילה ושתיה, משא"כ לענין שינה אין דרך לישון באמצע סעודתו, ולכן בשעת אכילה לא צריכה הסוכה להיות ראויה לשינה.

ועוד כ' האחרונים לחלק בעין זה, דלענין שינה כך היא דרך אנשים בדירתם בכל ימות השנה שבשעה שרוצים לישון טורחים להביא מיטה ממקום למקום בתוך הבית לצורך השינה, משא"כ לענין אכילה הדרך הוא שבכל שעה יש שולחן מוכן שראוי לאכול עליו, הלכך גם בסוכה לענין אכילה צריך שבכל שעה תהא הסוכה ראויה ומזומנת לאכילה, ולענין שינה סגי שיש אפשרות להכין את הסוכה לשינה.

23 דהנה כתב הרמ"א (סי' תרכ"ו ס"ב) וז"ל: אבל מותר לעשות סוכה תחת מחובר או בית ולהסירו אח"כ, ולא מיקרי תעשה ולא מן העשוי, הואיל ואין הפסול בסכך עצמו. ובס"ג כתב: וכן מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור, ומותר לסגרן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן, ואין בהם משום תעשה ולא מן העשוי.

אמנם הב"ח ס"ל להחמיר בגוונא הב' דמסכך תחת גג הנפתח, והביאו המג"א. והפוסקים האריכו בביאור החילוק בין המסכך תחת הבית שכשר, למסכך תחת גג הנפתח.

ובב"ח (שם סק"ז) מביא דמקור הדין שמותר תחת הבית הוא מהגהות סמ"ק (הג"ה בראש"ש סכ"ד) כר"י הלבן ולא כמהר"ב רנשבורג שאוסר גם בבית אלא כשר, כיון שגוף הסכך נעשה בהכשר, ומביא את הארחות חיים דכ' להכשיר מטעם אחר משום שגילוי הגג והסרת הרעפים, הם המעשה להכשיר את הסוכה, וכ"כ בכל בו ובמהרי"ל, אמנם במהרי"ל מביא שיש מי שאוסר תחת גג הנפתח, ותמה עליו.

וע"ז מיישב הב"ח דיש לחלק דשאני התם שעושה סוכה גמורה תחת הגג, ושם סוכה עליו אלא שהוא תחת הגג, מ"מ גוף הסכך נעשה בהכשר, משא"כ באותם סוכות שאין שם סוכה עליה עד לאחר שסילקו את גג הצריף, ולכך יש להחמיר, וכן קיבלתי בשם מהר"ש לוריא, דיש להחמיר באותם סוכות משום תעשה ולא מן העשוי, אם לא סילק הגג קודם שסיכך עליו, ע"כ עיקר דבריו, עיי"ש.

והמבואר בב"ח דיש שהכשירו כל כה"ג וכ"פ רמ"א, וס"ל דכיון דעצם הסוכה נעשית בהכשר לא דמי לתעשה ולא מן העשוי, שהמניע והפוסל הוא בעצם הסיכוך, וחזינן בזה להדיא דאף כשהסוכה פסולה מתחילתה, מ"מ תיחשב דנעשית בהכשר ורק יש בהם פסול חיצוני, ואי"ז חשיב מן העשוי בפסול.

פטור מן הסוכה, אלעם גייט אין דעם אריין, וועל איך זאגן אז ס׳האט גערעגנט ערב יו״ט און יו״ט האט אויפגעהערט צו רעגענען, איז עם תעשה ולא מן העשוי?

אב״ד נייטרא: לויטן עונג יו״ט (סי׳ מ״ט) איז דאם א שאלה. דער עונג יו״ט איז א יחיד בדבר וואם ער זאגט אז די סוכה ווערט פסול ווען ס׳רעגנט. אין די לומד״ישע וועלט איז עם א חידוש דער פסק פונעם עונג יו״ט.[24]

רבינו: פארוואם זאגט ער אז ס׳ווערט פסול? ווייל ס׳איז נישט ראוי מ׳קען עם נישט נוצן.

אב״ד נייטרא: ער זאגט אז ס׳איז אזוי ווי א דירה סרוחה, אזוי ווי הוצין יורדין לתוך עשרה.

רבינו: אז ס׳איז הוצין יורדין לתוך עשרה איז די סוכה געבויעט אזוי, דאם איז עפעס א זאך וואם קומט פון אינדרויס (ומטילא אין כאן חסרון דתעשה ולא מן העשוי כמובא לעיל).

אב״ד נייטרא: די גמרא זאגט אז ס׳איז א דירה סרוחה.

רבינו: רש״י לייגט אראפ א יסוד אין תעשה ולא מן העשוי, אז ס׳ווערט געמאכט בפסול, נאר אויף אזא אופן זאגט מען תעשה ולא מן העשוי.[25]

*

אב״ד נייטרא: ס׳איז דא איינער פון די ארץ ישראל׳דיגע ירושלים אמאל׳דיגע לומדים, ער האט געהאט א שאלה אזוי, א מחיצה פון א סוכה, וועלכע איז מתיר? די אינדרויסנדיגע מחיצה צו די אינעווייניגסטע חלק פון די מחיצה, וועלכע זענען די וועגט?

רבינו: וואם איז די שאלה? ס׳איז א טאפלטער וואנט?

אב״ד נייטרא: ס׳איז דא אן הלכה אז מ׳קען מאכן א מחיצה פון בעל חיים.[26] דער בעלי חיים אליינם וואם ער איז א מחיצה קענען יוצא זיין אכילה בסוכה דא אינעווייניג?.

רבינו: אז ער האט געמאכט א סוכה פון מענטשן הייסט עס?

אב״ד נייטרא: יא, צי די מענטשן אליינם קענען יוצא זיין די אכילת סוכה דארטן וואו ער איז א מחיצה?

די שאלה איז נישט ווייל ער איז חוץ לסוכה. נאר אויב ער איז א וואנט קען ער דאך נישט עסן.[27]

רבינו: ווייל ער איז א דופן.

אב״ד נייטרא: ניין, דער סוף פון דעם דופן איז די מחיצה, ער אליינם איז דער דופן.

רבינו: איז די סכך מוז זיין אויף אים אויך.

אב״ד נייטרא: די סכך קען דאך ארויסגיין. אז עם זיצן צעהן מענטשן ארום אויף צו מאכן א מחיצה, איז דער

24

בשו״ת עונג יו״ט (סימן מט) **כתב**, וז״ל: **תנן בסוכה** (דף כה ע״ב) **ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרה המקפה, וכתב הרמ״א** (סימן תרלט ס״ו) דכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם נקרא הדיוט ואינו מקבל שכר עיי״ש. וקשה לי על זה כיון דקיי״ל דעצי סוכה וכל שכן סכך גופא אסור בהנאה כל שבעה, וא״כ איך מותר לישב בה בשעה שפטור מסוכה, הא איסורא נמי איכא דמתהני מסוכה בעידן דליכא מצוה שפטור מחמת הגשמים, ואותן שיש להם גגות ומכסין בגג בשעת הגשמים נראה דאין חשש מה דמתהני ממנה דכיון שנפסלה הסוכה משום סוכה שתחת הבית מותר ליהנות ממנה מן התורה, ודמי לנפלה הסוכה שכתב הטור (סימן תרל״ח) דמותר מן התורה ואסור מדרבנן, ואפשר דבכה״ג שירדו גשמים לא אסרו חכמים לישב בה.

ואל תשיבני מהא דאשה מותרת לישב כדאשכחן בסוכה (דף ב ע״ב) שהילני המלכה ישבה בסוכה ושמאי הזקן פיחת המעויבה בשביל כלתו שילדה, ולא חיישינן למה דמתהנית מסוכה והיא אינה חייבת בסוכה אפילו מדרבנן, דזה אינו, דלא מיבעי לר׳ יוסי דסובר (ר״ה לג.) דנשים סומכות רשות, אלא אפילו למאן דאוסר נשים לסמוך נמי לא קשה מישיבת אשה בסוכה, דהתם גבי הילני המלכה לא ישב בה איש המחויב במצוות דלא נעשה רק בשבילה, וסוכה אינה מתקדשת להיאסר בהנאה אלא אם ישב בה בקיום המצוה ואפי׳ בהזמנה לישב בה לשם מצוה נמי לא מיתסרא בהנאה, וכיון שלא ישב בה איש המחויב בסוכה היא מותרת בהנאה, ואף לרבי יהודה דסובר בניה גבה הוו יתבי הא קטנים הוו, ואינם מחוייבים בסוכה מדאורייתא, וכן גבי שמאי הזקן היה הסוכה רק בשביל בנה הקטן. ועוד אפשר לומר כיון דגבי סוכה כתיב תשבו ודרשינן תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו א״כ מותרת לישב משום בעלה ופנויה אסורה, הלכך לא חיישינן גבי אשה למה דמתהניא מסוכה של מצוה, אבל סוכה שישב בה כבר מי שמחויב בסוכה ונתקדשה לשם חג אסור לישב בה בשעה דליכא מצוה עיי״ש עוד מה שהאריך בזה.

25

דהנה כתב רש״י (בדף י״א.) בד״ה ויתיב: פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה, ולא מן העשוי בפסול שאינו ראוי לסוכה, עכ״ל.

ומשמע ברש״י דביאור דין זה הוא דבעינן שתהא אפשרות לחול שם סוכה בשעת עשייה, משום דהעשייה היא הגורמת את חלות שם סוכה עליה, ואפשרות זו תלויה בכך שהיתה עשייה בהכשר ולא בפסול.

וכן משמע בלשון רש״י (בדף י״ב.) בד״ה והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי: בפסול, וזה שנסכך שם שלא לשם סכך אפילו לצל אלא לייבש, אין שם סוכה חל עליו. משמע דעשייה פסולה מונעת אפשרות של חלות שם סוכה, משום דהעשייה שנעשית בהכשר היא זאת הקובעת עליה שם סוכה, ולפיכך חייבת להיות עשייה הראויה לסוכה.

26

כן כתב הרמב״ם (פט״ו מהל׳ סוכה ה״ד): דפני סוכה כשרים מן הכל שאין אנו צריכים אלא מחיצה מכל מקום, ואפילו מבעלי חיים, ועושה אדם את תבירו דופן ביום טוב כדי שיאכל וישתה ויישן בסוכה כשרה שחבירו דופן לה, וכן נפסק בשו״ע (סי׳ תר״ל ס״ב).

27

עיין בס׳ עובר אורח (עמ׳ קע״ג) להגאון האדר״ת ז״ל שנסתפק בזה.

מענטש אליינם צו ער איז יוצא מיט די אכילה און די סוכה, ער איז דאך א דופן.[28]

רבינו: מן הסתם איז ער יוצא, אויב דער גאנצער מענטש איז אין די סוכה, פארוואס נישט.[29]

---

28 עיין בשו"ת כלי שרת (סי' לח) שנסתפק בזה, וכתב כי לענ"ד דשפיר יוצאין אף דאינו יושב תחת הדפנות, כיון דכבר נתכשרה הפסל מחמת הסכך שיש לה דפנות, שוב הסכך עצמה בהכשרה לצאת בה, וה"ע שפיר יוצאים הבני אדם שנעשין לדפנות, שהרי הם יושבים בסכך שיש להם דפנות, ולא גרע מהיושב תחת הפסל שיוצא ידי חובתו, עיי"ש.

29 ויש לציין שבהגהות של הגאון מראאטשאוו ז"ל על רמב"ם הל' סוכה (פ"ד הט"ו) דן בזה, וכ' בזה"ל: ואם גם האדם שהוא במקום דופן יוצא בהך סוכה, עיי' בהך דמקוואות (ספ"ה משנה ו) גבי גידור בכלים, ועיין במעילה (יט:) מה דאמר שם קל וחומר אם אחרים מביא לידי קדושה, עכ"ל הגאון בקיצור כדרכו.

והביאור בשני הראיות, היינו, שכך שנינו במשנה (מקוואות שם) ב"ש אומרים מטבילין בחרדלית [פי' היינו זרם של גשמים היורד מדליו של הר, וסוברים בית שמאי שמטבילים כלים בחרדלית, אם יש בה מתחילתה ועד סופה ארבעים סאה, אף על פי שבמקום הטבילה אין ארבעים סאה]. ובהאומרים אין מטבילין [פי' שאין מי נשמים מטהרים אלא כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה], ומודים שהוא גודר כלים [פי' שעושה גדר בכלים בתוך החרדלית כדי לעכב את המים], וטובל בהם [פי' במים המתכנסים סמוך לגדר שהם כמי מקווה], וכלים שגדר בהם [פי' שעשה בהם את הגדר, אם היו טמאים] לא הוטבלו [פי' לפי שצידי הכלים שאינם כלפי החרדלית אלא כלפי חוץ לא הוטבלו במים המכונסים]. ע"כ.

העולה מן האמור כי הטעם שהכלים שעשה אותם לגדר לא נטהרים במים המכונסים, מפני שצידי הכלים לא נמצאים בתוך המים הנקווים אלא בוזחלים שמחוץ לגדר, משמע שאם גם צידיהם של הכלים הללו היו בתוך המים המכונסים, היו נטהרים במים האלו, ואף שהכלים הם שבעצם מכשירים את המים לטבילה.

מכאן מוכיח הגאון שכשם שכלי שהיה טמא יכול להיטהר, ואף שהוא מכשיר אחרים, מ"מ הוא בעצמו ג"כ נכנס בהכשר זה של המקווה, כך גם לגבי דופן הסוכה האדם המכשיר את הסוכה ע"י שהוא משמש לה כדופן, הוא בעצמו נכנס בהכשר זה ויוצא ידי חובתו במצות סוכה.

וההוכחה הנוספת שהאדם המכשיר גם יוצא י"ח הוא מסהגויא דמעילה (שם) דשם נחלקו ר' נחמיה ורבנן אם יש מועל אחר מועל בכלי שרת, דרבנן סברי אין מועל אחר מועל אלא בבהמה בלבד, ור' נחמיה ס"ל דגם בכלי שרת יש מועל אחר מועל, ומפרש התם טעמא דר' נחמיה ק"ו אם אחרים מביא לקדושתן הוא עצמו לא כ"ש.

ומפרש רש"י (בד"ה ר' נחמיה) דמוסיף כלי שרת למעילה מייתי לה מק"ו אם אחרים מביאין לקדושתן, כלומר כיון דכלי שרת חמירי כ"כ שמביאין אחרים לקדושה ויש בהן מעילה וכו', הוא עצמו כלי שרת כגון כוס של זהב לא כ"ש שיהיה קדוש כל כך שיש בו מועל אחר מועל, ע"כ. וא"כ כשם שגבי כלי שרת כיון שייפית כוחו לקדש אחרים, כוחו יפה גם לגבי עצמו וקדושתו חמורה שיש בו מעילה אחר מעילה, מכאן למד הגאון זצ"ל דה"ה לסוכה כיון שייפית כוחו של העומד להכשיר הסוכה עבור חבירו, ק"ו שהיא כשרה גם לעומד עצמו, עיי"ש.

30 דהיינו יש שרצו לדייק בלשון השו"ע והרמב"ם שעושה את חבירו כדופן, אבל החבר עצמו אינו יוצא.

31 דאיתא שם: אמר רב מישא בעי רבי יוחנן כותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ד', ומוקף לכרמלית, ועשאו רה"י, וזרק וגח על גביו, מהו מי אמרינן כיון דאינו רוחב ד' מקום פטור הוא, או דילמא כיון דעשאו רה"י כמאן דמליא דמי, אמר עולא ק"ו לאחרים עושה מחיצה, לעצמו כ"ש. ויעו"ש בתוס'.

אב"ד נייטרא: דאם וועגדט זיך וועלכער חלק פון אים איז די מחיצה. דער רוקן אדער דער פארעגט?

רבינו: דער רוקן.

אב"ד נייטרא: אויב דער רוקן איז אוודאי...

רבינו: דאם שטייט נישט אין שולחן ערוך.

אב"ד נייטרא: אין שולחן ערוך שטייט אז מ'קען בעטן א חבר אז ער זאל ווערן א מחיצה פאר א סוכה. זענען זיי די אמאליגע ירושלימער לומדי'שע ספרים געווען פארנומען, וואם הייסט ער זאל בעטן א חבר? ער זאל אליינם זיין א מחיצה. ווייזט אוים אז די מחיצה אליינם קען נישט עסן?[30]

די שאלה איז גוט לפלפולא דאורייתא.

רבינו: יא, ס'איז גוט פאר פלפולא. פאר נוי סוכה איז עם גוט....

אב"ד נייטרא: פארוואס ער קען נישט עסן?, אז די פראנט איז די מחיצה, קען ער נישט עסן.

רבינו: ווייל איך וויל זאגן אז ער איז א וואנט, ער איז נישט קיין מענטש.

אב"ד נייטרא: כ'וועל פרעגן די זעלבע שאלה אין עירובין. אז מ'האט געמאכט אן עירוב פון צען מענטשן, צו דער מענטש וואם איז דער עירוב, צי ער אליינם מעג אויך מטלטל זיין אין דעם עירוב. די זעלבע חקירה קען מען דארטן אויך פרעגן.

רבינו: די גמ' אין שבת (צט:) האט א איבעיא ביי א נח על גבי ראשו צו ס'הייסט א מקום פטור.[31]

*

הרח"ש: איינער האט געפרעגט דא דעם יום טוב צי נוי סוכה מעג מען אויך העננען דורך נשים צי קטנים?

רבינו: ער האט געטענה'עט אז נוי סוכה איז אלץ 'ואנוהו', נו פארוואס מעגן פרויען העננען די נוי סוכה?. ביים בינדן

דעם לולב איז דאך אויך אלץ 'ואנוהו' און דארטן טאר מען נישט.[32]

אב"ד נייטרא: ס'איז א גרויסער חילוק צווישן לולב און דא.

הרח"ש: אבער ביידע איז אלץ 'ואנוהו'.

אב"ד נייטרא: יא, אבער פון דעסטוועגן ואנוהו פון לולב איז דורך דער ואנוהו ווערט דער 'הדר', ביי ד' מינים שטייט 'הדר'.

רבינו: ביי ד' מינים שטייט אז פרויען זאלן נישט בינדן ווייל זיי זענען נישט מחויב אין לולב, ס'איז א גרעסערער חיוב צו בינדן א לולב ווי צו לייגן נוי סוכה, ס'איז א הידור אין לקיחה תמה.[33] אינעם חיוב.

הרח"ש: אבער ביידע איז אלץ 'ואנוהו'.

רבינו: יא, אבער ס'איז דאך א חילוק, ס'איז א חילוק אינעם ואנוהו.[34] ס'שטייט נישט קיין שום סעיף אין שולחן ערוך ווען נוי סוכה,[35] ס'שטייט יא אין די גמרא אז מ'האט ארויפ געהאנגען נוי סוכה, אבער נאך אלץ איז עס נישט דער זעלבער ואנוהו, ביי לולב איז עס מער מכשיר די ד' מינים, ווייל רבי יהודה האלט דאך לולב צריך אגד (סוכה יא:), אונז האלטן מיר נישט אז ס'איז מעכב, אבער לכתחילה דארף מען מאגד זיין. ס'איז מער אז דאס מאכט די מצוה, ס'מאכט די ד' מינים, ממילא איז דער הידור אין די מצוה אליינם.[36]

א' הנוכחים: ס'איז אבער כשר אהן דעם. אזוי ווי די סוכה איז כשר אהן די נוי סוכה.

אב"ד נייטרא: ס'איז דא פונעם בריסקער רב א ווארט אזוי – א בריסקער ווארט – מ'מעג עס נאכזאגן. אלע מצוות אין די תורה, סוכה נאה, מזוזה נאה, תפילין נאה, איז די מצוה איז, אז דורך דעם וואס דער מענטש מאכט א מהודר'דיגע מצוה, ווערט ער א ואנוהו. דאס הייסט אלע מצוות איז נישט א מצוה דאס זאל זיין נאה, יענין זאל זיין נאה, אלע מצוות זענען נאה. נאר דעם מענטש ואנוהו מאכט ער א נאה. זיין קיום מצות מיט א שיינע סוכה, איז האט ער מקיים געווען די מצוה בהידור. מה שאין כן אין ד' מינים, איז די מצוה צו האבן א שיינע ד' מינים. נישט אז דער מענטש זאל מקיים זיין שיין די מצוה, נאר די מצוה איז די ד' מינים זאל זיין שיין, דער לולב וואס זאל זיין נאה. אזוי לערנט ער פשט אין רש"י אין אנפאנג לולב הגזול (כט:).[37]

---

32 עיין מה שכ' המג"א (סי' תרמ"ט סק"ח) דאף דלולב א"צ אגד, מ"מ כיון שהוא לנוי מצוה חשיב כמצוה עצמו, ולכן לכתחילה אין לאגוד הלולב ע"י עכו"ם שאינו מחוייב במצוה, ועפ"י זה כתב המג"א דה"ה אשה או קטן לא יאגדו הלולב יעויי"ש. (ועי' ביכורי יעקב ומשנה ברורה סקי"ד ושעה"צ סקט"ו).

33 כן מבואר בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תצב) שאף שאין האגד לעיכובא, מ"מ הוא מצוה מן המובחר, נוי במצות לקיחה אחת שיהא אחד לגמרי עיי"ש.

וכן מבואר בשפת אמת (סוכה כט: ד"ה יבש) דאגד הלולב הוא תוספת בגוף המצוה משום לקיחה תמה ואינו לנוי בעלמא.

ובספר מועדים וזמנים (ח"ב סימן קיט) כתב שכן משמע מלשון הרמב"ם (הל' לולב פ"ו ה"ו) שפוסק מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס והערבה ולעשותן שלשתן אגודה אחת, ומשמע שאין זה נוי מצוה או הדור כבעלמא, רק הגדר שכאן מתקיים המצוה מן המובחר באגודה דהוה תמה טפי.

34 עיין בדברי החת"ס (סוכה לה: ד"ה של מע"ש) שכתב דאפילו אי ואנוהו דאורייתא, היינו שתהיה המצוה עצמה מהודרת, אבל להדרה מבחוץ כגון נוי סוכה אינו אלא מדת חסידות.

35 נזכר רק לגבי דין מקצה בשו"ע או"ח סי' תרל"ח.

36 כ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סי' קמ"ו אות ה) דהא דבעינן לכתחילה לאגוד הלולב אין זה משום דבעינן נוי למצוה, והאגד הוא נוי ללולב, אלא משום שעל ידי האגד מתקיים טפי הלקיחה תמה, ומקיים המצוה מן המובחר וכן שמעתי ממרן הגרי"ז, ולכן החפצא דמצוה לכתחילה זהו לולב אגוד, שבזה מתקיים טפי הלקיחה תמה, ומשום הכי כתב המגן אברהם דלא יאגוד הלולב על ידי מי שאינו מחוייב במצוה, דלכתחילה אין לעשות החפצא דמצוה על ידי מי שאינו מחוייב במצוה.

אבל בנוי סוכה, אין הנוי שייך לעשיית הסוכה, שהרי לא נאמר דין במצות סוכה דבעינן נוי, אלא דבכל המצות איכא דין 'זה אלי ואנוהו' לייפות המצוה, אם כן אין זה דצורת סוכה לכתחילה הוא סוכה בנוי, ולכן ודאי דתליית הנוי בסוכה אין זה עשיית החפצא דמצוה וכשר לכתחילה לתלות הנוי גם על ידי אשה וקטן.

37 דהנה יש להסתפק בגדר של הידור ונוי מצוה, האם יש דין שהמצוה עצמה צריכה להעשות בנוי ובהידור, או שמא החיוב הוא על הגברא להדר במצוות, ויש הרבה נפק"מ בזה.

ובכתבי הגרי"ז מבריסק (מיר ב: ד"ה אהא) כ' שאין דין ליפות המצוה שתהא נאה, אלא הוא קיום דין בהלכות המצוה עצמה שתהא מן המובחר, משום שמצות ואנוהו הוא פרט מפרטי המצוה, וכל מצוה ומצוה יש לה נוי משלה, ואינה מצוה נפרדת שצריך להדר את המצוות.

ולכן כ' הרמב"ם (הל' ס"ת פ"י ה"ד) דענין כתיבה נאה בס"ת היינו במוקף גויל, דזהו הידור בהלכות הכתיבה.

כמו"כ כ' הרמב"ם (הל' לולב פ"ו ה"ו) דמצוה מן המובחר לאגוד הלולב, והיינו טעמא משום דזה הידור בעצם המצוה, כיון דלכתחילה יש מצות אגד, ומה"ט כ' הרמב"ם (הל' ציצית פ"א ה"ח) שנוי הוא לתכלת שיהיה

רש"י זאגט דאך אזוי זה קלי ואנוהו. און תוספות (סוכה שם) פרעגט, וואם עפעם זה קלי ואנוהו, ס'דארף זיין הדר?. זאגט דער בריסקער רב אויף דעם, רש"י לערנט אז אלע מצוות פון זה קלי ואנוהו, ספר תורה נאה, מזוזה נאה, דו דארפסט מאכן אלע מצוות נאה, און דורך דעם ווערט דער מענטש ואנוהו. ווייל ואנוהו מיינט א חיוב דגברא צו מאכן די מצוה שיין. משא"כ ד' מינים איז א מצוה צו האבן שיינע ד' מינים.

רבינו: פארוואם איז נישטא קיין מצוה צו האבן א שיינע מזוזה?, כ'פארשטיי עם נישט...

אב"ד נייטרא: די תורה זאגט 'ואנוהו' דו זאלסט מאכן אלע מצוות שיין.

רבינו: און פארוואם דא איז אנדערש?

אב"ד נייטרא: דאם זאגט רש"י וואם מיינט 'הדר' דאם וואם איז שטייט 'זה אלי ואנוהו'. דער חילוק איז נאר ווייל אלע מצוות פון זה אלי ואנוהו, איז סתם א מצוה צו מאכן שיינע מצוות מקיים זיין די מצוה בהידור, משא"כ ביי ד' מינים, כדי מקיים צו זיין די מצוה דארף דאם אליינם זיין הדר.

איך זאג דאם ווייל ער פרעגט דאך א שאלה, צי א פרוי קען מאכן די נוי סוכה. א פרוי קען דאך דעקן א סוכה אויך. ס'איז נישט ערגער ווי סוכת גנב"ך (סוכה ח:). אז וויבאלד זי האט געדעקט לשם סיכוך איז עם שוין א כשר'ע סוכה. נאר אויב ס'איז לשם צל נישט, אבער אויב ס'איז לשם סוכה איז כשר.[38] נישט קיין חילוק ווער.

רבינו: יא, לכתחילה דארפן מען דעקן די סוכה.[39]

אב"ד נייטרא: אבער נוי סוכה מאכן איבעראל די וויבער.

רבינו: כ'האב קיינמאל נישט געהערט אז ס'איז א פראבלעם פאר נוי סוכה. צו בינדן דעם לולב יא.

אב"ד נייטרא: יא, בינדן לולב האט מען מקפיד געווען א פרוי זאל נישט מאכן. אבער ער פרעגט וואם איז די נפקא מינה.

רבינו: וויל די סוכה איז כשר אויך אהן דעם.

אב"ד נייטרא: ס'איז געווען געוויסע פלעצער אין פוילן – אויך די בריסקער – האבן בכלל נישט געלייגט קיין נוי סוכה.

רבינו: זיי האבן נישט געוואלט לייגן נוי סוכה.

אב"ד נייטרא: נישט אונטער די סכך.

רבינו: יא, כ'מיין אין סקווירא אויך. זיי לייגן נישט קיין נוי סוכה.[40]

---

38 כלשון הגמ' (שם): תנו רבנן: גנב"ך, סוכת גוים, סוכת נשים, סוכת בהמה, סוכת כותים, סוכה מכל מקום כשרה, ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה. מאי כהלכתה? - אמר רב חסדא: והוא שעשאה לצל.

39 כן הסכמת הפוסקים דלכתחילה לא יסכך ע"י קטן, וכשיטת ר"ת (ויטין מה: תוד"ה כל שישנו) שלא לעשות מצוה ע"י מי שאינו בר חיובא במצוה זו, וכ"ה בביה"ל (סימן תרמ ס"א ד"ה להצריך), ובכף החיים (סי' תרל"ה ס"ח) בשם בכורי יעקב (סק"ב), ושו"ת שבט הלוי (ח"א סימן קסו אות ב) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' ר"י) כ' שהגר"ח מבריסק הקפיד מאוד שקטן לא יסכך אף בדעבד.

40 יש לציין ד' השו"ת הרשב"א (ח"א סימן נה) בביאור ענין תליית נויי סוכה שאינו חוצץ לסכך, וז"ל: עיקר דברים אלו נראה לי שהוא ממה שכתוב 'בסוכות תשבו' ודרשינן 'תשבו כעין תדורו', ולפיכך מה שהאדם עושה עיקר תקרתו צותה כאן התורה שיהא מפסולת גורן ויקב וכדומה, ולפי שהאדם נותן בתקרתו קורות המצויירים או דברים אחרים שאינם מעיקר התקרה אלא טפלה לה לנוי, כדי שתערב לו דירתו, לפיכך התירו לגבי הסוכה כן, לפי שאין אלו לעיקר סכך אלא להתנאות ולהנעים עליו ישיבת סוכה דמצוה, ולא עוד אלא שהוא מצוה מן המובחר להעלות שם כלים נאים לחבב עליו את המצוה ושתהא דירתו עריבה ודברים אלו ניכרים הן שאינם לעיקר הסכך עכ"ל.

למדנו מדבריו דהטעם שנוי סוכה אינו חוצץ להסכך הוא מפני שנעשה להנעים דירתו ולחבב הסוכה, וכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן שז) דמשמע מזה חידוש נפלא שאפילו לנוי מותר בסכך רק מפני ששייך לעיקר המצוה, שבזה עריבה עליו, אבל בלי זה ראוי לחוש שחוצץ ופוסל הסוכה, וכן נראה ממה שלא הביא הרשב"א שצריך נוי לסוכה, משום שנאמר זה קלי ואנוהו, ומזה ילפינן (שבת קלג) שצריך סוכה נאה, רק שליש גדיל וב' שלישים ענף, וכן בתפילין (הל' תפילין פ"ג הי"ד) כ' ונוי הוא לתפילין שיהיו כולן שחורות הקציצה והרצועה כולה.

ויש לציין שכעין סברת הגרי"ז זצ"ל מבואר גם בדברי יחזקאל (סי' י"ב סק"ד), ושניהם הוכיחו כן מהא דשנינו בשבת (קל"ג) שהידור מצוה של מילה דוחה שבת, ולכן בברית מילה בשבת חוזר אפילו על ציצין שאינם מעכבין את המילה, כל שלא פירש. ועכצ"ל דהידור זה אינו חיוב כללי להדר במצוות, אלא הוא דין כל מצוה ומצוה שתהיה מהודרת, ולכן הידור מצוה של מילה דינו כמילה גופא לדחות שבת.

אבל הגרי"ז ז"ל הקשה מהא דאחז"ל בשבת (קל"ג) לעשות סוכה נאה מדין זה קלי ואנוהו, והכי מבואר גם בסוכה (י.) עיטרה בקרמים, והרי בסוכה אינו דין בקיום המצוה, ואע"פ דשנינו בסוכה (כ"ח) שכל שבעת ימי החג עושה סוכתו קבע ומעלה שם כלים נאים ומצעות נאות, אין זה מדינא דהידור מצוה, אלא מדין תשבו כעין תדורו, ונשאר בצ"ע למה סוכה נאה נכלל בדין של הידור מצוה.

אמנם האחרונים מציינים שבשו"ת מהר"י וויל (סי' קצ"א) כ' מפורש דמצוה לנאותה מדכתיב תשבו כעין תדורו, והכי מבואר גם במנהגי מהרי"ל (הל' סוכה), ובגליוני הש"ס בסוכה (י.) הקשה הגר"י ענגיל ז"ל למה איצטריך טעם דתשבו כעין תדורו, ולא ילפי' מדכתיב זה קלי ואנוהו.

הרח"ש: פארוואם? אלץ א הפסק?

אב"ד נייטרא: ס'איז דא גאנצע הלכות וויפיל מ'מעג לייגן.

רבינו: אין די פיר טפחים (כן פסק הרמ"א בסי' תרכ"ז).

*

א' מבניו: וועז ס'האט גערעגנט איז מען געשלאפן אין די סוכה, מיט א צוגעמאכטן שלאק?

רבינו: ס'איז אזוי, דערי שלאק וועגדט זיך וואספארא שלאק מ'האט. טאמער האט מען א שלאק וואם עם דעקט צו אויפן סכך ממש, נאגט צום סכך, איז דא כמה שיטות אז ס'איז א כשר'ע סוכה.

אב"ד נייטרא: אוודאי, תוספות (סוכה י.) האלט אזוי.[41]

רבינו: מ'קען נישט מאכן א לישב בסוכה, אבער תוספות האלט אז ס'איז כשר. אויב מ'האט עם געמאכט בכשרות, און דער שלאק מאכט נישט ס'זאל זיין צלתה מרובה מחמתה, די סוכה איז שוין צלתה מרובה מחמתה פון זיך אליינס, דאס איז נאר להצילה מן הנשר, דעמאלטם איז עם כשר. אזוי לערנט תוספות. און תוספות איז א גרויסע שיטה.

אב"ד נייטרא: איז פארוואם האט מען קיינמאל נישט מתקן געווען אז מ'זאל אזוי מאכן א סוכה לכתחילה, אז מ'זאל קענען יוצא זיין שיטת תוספות?

רבינו: אבער טאמער איז עם ווייט, מער פון דריי טפחים, דעמאלטם איז שוין א סוכה תחת הסוכה, דעמאלטם פאלט מען שוין אריין אין דעם, דעמאלטם פסל"ט עם די סוכה. אבער טאמער איז עם אויף דעם ממש, דעמאלטם פסל"ט עם נישט די סוכה לויט אסאך שיטות.

הרח"ש: אבער לישב סוכה קען מען נישט מאכן.

רבינו: ניין.

אב"ד נייטרא: אין שערי תשובה (תרל"ט ס"ק י"ג) איז דא א שאלה וועגן זיצן אונטער א שירעם אין די סוכה, צי מ'איז יוצא.[42]

מענטשן האבן געמאכט א שירעם, מ'האט געמאכט אין יו"ט גופא, מ'האט עם אנגעגרייט פאר יו"ט. אויב מ'וויל יוצא זיין דעם נודע ביהודה, דער נודע ביהודה (תנינא או"ח סי' ל') איז דאך דער מחמיר אין שירעם'ס.

רבינו: יא, 'פארסאל' רופט ער עם.[43]

*

א' הנוכחים: דאם עצם מאכן א סוכה איז א מצוה? 'חג הסוכות תעשה לך' מיינט דאך דעם יו"ט סוכות, דאם מיינט דאך נישט די סוכה אליין.

רבינו: צו מאכן א סוכה איז א מצוה. די גמרא זאגט דאך (מנחות מב.) אז מ'מאכט א שהחיינו וועז מ'מאכט די סוכה. ווייזט דאך אויס אז דאם איז א מצוה,[44] און לויטן ירושלמי איז זיכער אזוי.[45]

מפרש עיקרו שתהא דירתו עריבה או חביבה, ומשמע שבלאו הכי מדין הידור מצוה ליכא מצוה מה שמוסיף נוי בסוכתו, שרק כשגוף חפצא דמצוה נאה כגון תפילין נאים שופר נאה וציצית נאה, יש בזה הידור מצוה, משא"כ נוי סוכה דאינו בעצם הסוכה אלא תוספת, ועל כן אם לא עריבה עליו בכך ומרגיש יותר כדירתו כשאין הנוי, ראוי לחשוש שאין בזה תשבו כעין תדורו, וממילא הוה חציצה לביאור הרשב"א, ולפי זה מה שאמרו בגמרא סוכה נאה, על כרחך היינו בעצם הדפנות שיהיו שלימות ומסוג נאה ומשובה.

41 היינו שיטת ר"ת (סוכה י.) אהא דאי' במשנה פירס עליה סדין מפני החמה וכדו' פסולה, דזה מיירי דוקא באופן שע"י החמה הי' חלק מן הסכך מתייבש, והיה נעשה חמתה מרובה ופריסת הסדין מונעו מלהתייבש, נמצא שהסוכה הוכשרה ע"י הסדין הפסול לסכך, אבל היכי שהסוכה מסוככת כהלכתה מותר לפרוס סדין ע"ג הסכך, ודעה זו מובא גם בשו"ע (ס"ס תרכ"ט בשם י"א), וע"ש בבה"ל דיש עוד כמה ראשונים שסוברים כן, אלא שלמעשה אינו סומך ע"ז ע"ש.

42 עיין בשע"ת שמביא בשם שו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן ס"ה) במעשה שאירע בק"ק מיין בשנת תפ"ג ששני ימים קודם החג ירדו גשמים עד שנתמלא הסכך במים וירדו טיף טיף להדי טיף, וגם בלילה ירדו קצת גשמים וכו', ויש שרצו לדחוק עצמם לאכול בסוכה אף שירדו טיפים הרבה, מכל מקום רצו לעשות כובע ישועה בראשם להציל מן הגשמים וכו עכ"ל.

ויש לציין מה שכ' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן קצט אות ו) שכתב דלא מבעיא אם הפטור בירדו גשמים הוא משום שאין שם סוכה עלה מפני שאינו ראוי אפילו לדירת ארעי, בודאי דאפילו כשיושב תחת שירע"ם אינו מקיים מצות סוכה, שהרי אין כאן סוכה כלל, אלא אפילו אם נימא דהפטור הוא בגברא שהוא מצטער, מ"מ אין זה תשבו כעין תדורו, ע"ש.

43 ידוע שנתווכחו הפוסקים בנוגע לפתיחת שירע"ם בשבת, הנודע ביהודה (תנינא או"ח סי' ל) כ' שיש חשש מחטאת משום אהל, וכתב בביה"ל (סי' שטו ח ד"ה טפח) שכן החמירו מכתם לדוד, מאמר מרדכי, וחיי אדם. מאידך בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' עב) כתב דאינו אסור אפילו מדרבנן, ועיין בהזו"א (סי' נב סק"ו).

44 עיין בב"י (סי' תרמ"א) שהביא מש"כ המרדכי בטעם הדבר (סוכה סי' תשפט) וז"ל: והאידנא לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים והאמוראים, וי"ל לפי שכל אחד היה עושה לעצמו לפיכך היה מברך, אבל עתה שאחד עושה למאה, אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו, וסמכינן אהא דאמרינן רב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא, וכן עמא דבר, עכ"ל.

הרח"ש: לכאורה די משנה אין שבועות זאגט (כט.) 'נשבע לבטל את המצוה' איז איינע פון די משלים 'שלא לעשות סוכה', שלא 'להניח תפילין', שלא 'ליטול לולב', אבער ביי סוכה שטייט שלא 'לעשות סוכה'. ס'שטייט נישט שלא 'לישב בסוכה'.

אב"ד נייטרא: דארטן מיינט די גמרא לעשות סוכה. נישט מאכן די מצות סוכה.[46]

נמצינו למדים שמוסכם בגמ' ובפוסקים שיש לברך שהחיינו על עשיית הסוכה, אלא שלמעשה נקטינן כר' כהנא שברכת שהחיינו בעת הקידוש בליל ראשון כולל הן את השמחה על החג הבא עלינו לטובה, והן את השמחה שזכינו לבנות סוכה ולקיים בה את המצוה כתיקונה.

ועיין באליה רבה (סי' תרמא סק"ב) שכותב בשם הכל בו שחלק הברכה על עצם הסוכה חשובה יותר מחלק הברכה על החג, שהרי כל החג אינו בא אלא לזכר הסוכות שהיו במדבר וזה העיקר.

45 היינו דתליא בפלוגתא דבבלי וירושלמי דבירושלמי סוכה (פ"א ה"ב) איתא העושה סוכה לעצמו מהו אומר, ברוך אקב"ו לעשות סוכה, ובבבלי (במשחות מב) אמרו דאין צריך לברך, דתניא העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, בא לישב בה, אומר אקב"ו לישב בסוכה, ואילו לעשות סוכה לא מברך.

ובתוס' שם (בע"ב) הביאו מירושלמי פרק הרואה, שמצריך לברך אעשיית ציצית סוכה ותפילין והולק על הש"ס שלנו.

ולכאו' פלוגתא דבבלי וירושלמי היא אם יש מצוה בעשיית סוכה, דהירושלמי ס"ל דיש מצוה בעשיית סוכה, ולכך מברך אקב"ו לעשות סוכה, והבבלי ס"ל דאינו אלא הכשר מצוה, ואין מצוה בעשיית הסוכה ולכך אינו מברך, וכן כתב בשו"ת מנחת אלעזר (סי' נ"ה).

אמנם עיין בשו"ת בנין שלמה (סי' מ"ג) שמוכח מהא דמבואר בסוגיא דמנחות (שם) דהא דאין מברכים על עשיית סוכה, משום שכשירה ע"י עכו"ם או משום שאין עשייתה גמר מצוה, דעכ"פ מצוה מיהא איכא בעשיית סוכה, וא"כ מוכח מבבלי ומירושלמי דעשיית סוכה הוי מצוה.

46 כ"כ רוב המפרשים, וז"ל ההון עשיר: נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה, פי' שלא לעשות מצות סוכה דהיינו ישיבתה, דהא אין מצות סוכה תלויה בעשייתה אלא בישיבתה דכתיב בסוכות תשבו, ע"ש.

ובשו"ת מנחת אלעזר (סי' נ"ה) כתב ג"כ שודאי הפשוט הוא כמ"ש ההון עשיר דעל ישיבת הסוכה נשבע, דאלת"ה דהלשון שלא לעשות סוכה אינו מתפרש על הישיבה אלא על העשיה, א"כ קשה הא דאמרינן בכתובות (פו) ובחולין (קלב) אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו, וכי לא סגי שיתיב בסוכת גבך"ד ושעשאו נכרי כשירה, וכי הורגין אותו עד שיעשה הסוכה בעצמו.

וכן עיין בשו"ת אבני נזר (סי' תנ"ט אות י) שכ': ומש"כ שעשיית סוכה אינה מצוה כלל, וכדאיתא סוכת גבך"ד כשרה, ודאי מסברא נראה כן, אבל מה

רבינו: יא, ס'מיינט נישט עד כדי כך.

דער פעטער ז"ל (שו"ת דברי יואל חיו"ד סי' נ"ז) האט א גאנצן בירור איבער דעם, דער מהר"ם שיק (או"ח סי' רס"א) האלט אז ס'איז נישט קיין דאורייתא, און דער פעטער ז"ל קריגט ער האלט אז ס'איז יא א דאורייתא. ער זאגט די תורה האט געזאגט 'חג הסוכות תעשה לך', האט נישט די תורה געמיינט ס'זאל אראפ פאלן א סוכה, און איך וועל זיצן אין די סוכה. אלא מאי מיינט עם אז מ'דארף צו מאכן א סוכה.[47] און ער זאגט עם כלפי לערנען די הלכות אויך, אז אויסער די מצוה פון לימוד התורה, איז מען מקיים א מצוה דאורייתא 'חג הסוכות תעשה לך', ווייל נאר אז מ'לערנט קען מען מאכן א כשרע סוכה. די נפק"מ וועט זיין כלפי נשים וואס זענען פטור פון לימוד התורה, און מיט דעם זענען זיי מקיים א מצוה.[48]

נעשה דלשון המשנה בשבועות (כט) נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה, עיי"ש.

ויש לציין שבשדי חמד (מערכת האל"ף כללים כלל כ"ד אות ד') הביא שבספר יד מאיר יצא לדון בדבר החדש, והוא שכשם ששבועה לא חל לבטל עיקר המצוה, כן לא חל אם נשבע שלא לעשותה ממוחבר, היינו אם נשבע שלא לעשות סוכה בעצמו, רק על ידי אחרים, וכן אם נשבע שלא לילך בתפילין רק שעה אחת ולא כל היום, וחיליה דידיה משבועות (כט.) במשנה נשבע לבטל את המצוה כיצד שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב, מדנקט לשון לעשות ולא נקט לשון שלא לישב בסוכה, משמע שרוצה לישב בסוכה ורק על העשייה נשבע, ואפ"ה לא חל, ע"ש.

47 וז"ל מרן ז"ל בתשובתו: אמנם באמת השתדלות לקיים המצוה הוא חיוב דאורייתא ולא דרבנן, שלא היה ציווי התוה"ק שאם יפול השופר לתוך ידו אז יתקע או אם ימצא סוכה בנויה אז ישב בה לא בענין אחר, ואף שלא הוזכר בתוה"ק בענין הסוכה אלא ישיבת סוכה, מ"מ בוודאי דהכוונה הוא לבנות הסוכה מקודם ולטרוח להביא השופר שיהיה בידו לקיימו, ואם לא עשה סוכה ולא הביא שופר, הרי זה ביטל מצות עשה וכו', אבל במה שהאדם יראה לעינים שצריך לעשות ולהשתדל עבור קיום התורה הא למה לי קרא, סברא הוא, דכן הוא ציווי מהתוה"ק להשתדל עבורה כיון שאי אפשר לקיימה בלאו הכי עכ"ל. ועי' מש"כ מרן ז"ל בספה"ק ויואל משה מאמר לשון הקודש (סי' מט) בענין זה.

48 עי' שם שעל יסוד זה מבאר ג"כ ענין לימוד הלכות, כדי לידע היאך לקיים המצוה, שחוץ ממצות לימוד התורה וידיעות התורה וכו' יש חיוב מיוחד מן התורה ללמוד דינים והלכות הנוגעים בזמנינו כדי לקיימו כדת וכהלכה, ואף נשים שפטורים ממצוות תלמוד תורה, מ"מ מחוייבות ללמוד בההלכות ששייך ונוגע להם, וז"ל (ביו"ד סי' פ"ב): אף שבתוה"ק אינו מבואר אלא עשיית המצוה, מ"מ כיון שאי אפשר לעשות המצוה אלא ע"י מכשירין, יש חובה על עשיית המכשירין כמו על המצוה ממש שהוא בכלל המצוה, כמו כן בזה שאי אפשר לשמור הדינים ולקיים

אב"ד נייטרא: ס'איז א גרויסער שמועס אויף דעם, אין אבני נזר, ער האט געפסק'נט אין אזא יאר ווי דאס יאר וואס עס פאלט שבת צווישן יום כיפור און סוכות, איז מען מחויב צו מאכן די סוכה פאר שבת, אלץ אין מעבירין על המצות. כלומר, אז די עשיית סוכה איז א מצוה. דער אבני נזר האלט אזוי.[49]

עס האט זיך געטוון איבער דעם אין די פוסקים, דער מנחת אלעזר מיט די אנדערע. ער האט עס געדרש'נט ביי א שבת שובה דרשה אז מ'איז מחויב צו מאכן דעם סוכה פאר שבת אלץ אין מעבירין על המצות.

רבינו: אינדערוואכן איז דאך אויך אין מעבירין על המצות, אז ס'איז דא פיר טעג צווישן יום כיפור און סוכות, פארוואס זאל ער עס נישט מאכן דעם ערשטן טאג?

אב"ד נייטרא: ער האלט אזוי, אז נאך יום כיפור איז חל דער חיוב פון עשיית סוכה, און ממילא אז ס'קומט א שבת יעצט קען איך שוין נישט מאכן, דעמאלטס הייבט זיך אן די אין מעבירין על המצות, וויבאלד איך קען שוין נישט מאכן.

רבינו: אין מעבירין על המצות האט נישט צוטוהן צי איך קען צי איך קען נישט.

דאם אז מ'קען נישט, לאזט זיך אריין אין די שאלה, אויב מ'האט עס יא געמאכט בעבירה, צי ס'הייסט א מצוה הבאה בעבירה, אז מ'האט געבויעט א סוכה אום שבת, צי מ'איז יוצא? מ'איז זיכער יוצא. אזוי ווי ווען מ'האט געשניטן אן ערבה אום שבת קען מען עס נוצן. איז אז מ'בויעט א סוכה אום שבת איז עס כשר.

א' מבניו: ער זאגט אז ס'איז א ביטול מצוה, נישט אין מעבירין על המצות. אזוי זאגט דער אבני נזר, דאם אז דו קענסט נישט בויען די סוכה אום שבת, ביזסטו מבטל די מצוה פון בויען א סוכה.

המצות המוטלות עליהן אם לא ידעו אותם, לכן יש חיוב ללמדן ולהודיען כדי שיוכלו לקיימם, והוי זה בכלל עשיית המצוה עכ"ל.

49 כן הורה להלכה בדרשת שבת שובה בשנת תרח"ם לפ"ק, בה חל יום הכיפורים ברביעי בשבת, שיש לבנות את הסוכה ביום חמישי ולא לדחות בנייתה לאחר השבת, ונימוקו עמו, כיון שבשבת אסור לבנות סוכה, הרי שישנם שני זמנים לבנות את הסוכה ביום חמישי או לאחר השבת, ומשום כך סבר שמכיון שבניית הסוכה מצוה היא אסור לדחותה לאחר השבת, מטעם שאין מעבירין על המצוות. אולם תלמידו בעל החלקת יואב השיג עליו וסבר שאין שום מצוה כלל לבנות סוכה, וא"כ לא שייך לומר בזה אין מעבירין על המצוות (מובא בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תנט).

אב"ד נייטרא: ס'איז דא א תשובה אין מנחת אלעזר וועגן דעם, אין מנחת יצחק איז דא א לאנגע תשובה וועגן דעם.[50] פון דעם תשובה אין מנחת יצחק האב איך אויסגעמעקט אפאר וועכטער.

רבינו: דאם הייסט, ווייל וועז ס'איז שבת קען איך נישט בויען, ברענגט עס מער חיוב אויף אים. אינדערוואכן אז מ'קען בויען, האב איך צייט ערב יו"ט. און דא ווייל ס'איז דא א טאג וואס איך קען נישט...

דער מהר"ם שיק האלט אז ס'איז נישט קיין מצוה דאורייתא, ס'איז נאר א הכשר מצוה דאם מאכן א סוכה.

א' הנוכחים: לויט די אנדערע איז דורך מאכן א מקוה איז מען יוצא די מצות טבילה?

רבינו: חלילה, מ'איז נישט יוצא. די אלע זאכן אפילו אויב ס'איז א מצוה צו מאכן א סוכה, איז מען נאכנישט יוצא מיט דעם מצות סוכה. מ'דארף זיצן אין די סוכה מקיים צו זיין דעם בסוכות תשבו.

אב"ד נייטרא: אבער די גמרא זאגט אז מ'מאכט א שהחיינו אויף דעם. אסאך ווילן אויסלערנען פון דעם, אז אויף א הכשר מצוה קען מען אויך מאכן א שהחיינו.

הרח"ש: דער רבי האט דאך געזאגט אז דער ירושלמי איז מחייב א ברכה על עשיית ציצית, סוכה.

רבינו: יא. און אויף קניפן די ציצית אויך. און קניפן די תפילין אויך.

אב"ד נייטרא: יא, אויף א הכשר מצוה אויך, אז מ'דארף מאכן א ברכה.

---

50 עיין בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' נה) שמביא דברי האבני נזר, וכותב שדבריו תמוהים, ושגם תלמידו החלקת יואב חולק עליו שזריזין מקדימין הוא רק בעשיית המצוה עצמה ולא בהכנה וההכשר, וכותב שבאמת הוא מח' בין הבבלי לירושלמי ואנו פוסקים כהבבלי.

ולאחר שמאריך להפריך ראיות והוכחות האבני נזר בדברים חריפים, הוא מסיים מכתבו בלשון זו: ותמהני על אדם גדול כמותו ז"ל, שלא היה לו לעורר בדרשתו על ענין נחוץ יותר רק על חידוש הלכה זו שאין בה ממש, או שהיו בני עירו כולם צדיקים עד שלא היה לו להוכיחם ולהזהירם כלל בשום ענין, רק על חומרא יתירה כזו, והיא נפלאת בעינינו וה' יצילנו משגיאות ויראנו בתורתו נפלאות.

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' קמא) שמביא תשובת המנחת אלעזר הנ"ל, וכותב וז"ל: הנה פשיטא שכתב כן מחמת דלא ס"ל כן להלכה, אבל זולת זה אדרבה היכא דלא הוי כולם צדיקים צריכים הצדיקים לדקדק יותר בקיום המצוות בכל פרטיה ודקדוקיה והידוריה, ובדורינו אנו שבעוה"ר יש הרבה חוטאין שפנו עורף לדת תורה"ק, וקיום מצות ד' חייבים אנחנו לקיים ולדקדק הרבה בקיום המצוות כדי שיכריעו הזכיות, ויצא לצדק דינינו בע"ה.

וכיבדו רבינו בברכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן א גוטן גענטשט יאר, א הצלחה'דיגע יאר.

אב"ד נייטרא: אמן, דער רבי זאל זיין געזונט און שטארק.

*

הר"ר חיים שלמה הראה על נוי סוכה מפואר שנבנה במיוחד בשילוב כל הכ"א כרכים של ספרי רבינו שליט"א

ושאל: איך מעג פרעגן דעם רב א שאלה? אזא נוי סוכה איז מוקצה?.

אב"ד נייטרא: אז א ספר קען נישט מוקצה ווערן אום שבת, אפילו א ספר שאין תשמישו תדיר, איז מחמת קדושה פון לערנען א ספר ווערט עם נישט מוקצה.

סתם אזוי אפילו כלים שמלאכתן להיתר, וואם האט נישט קיין תשמיש, איז דאך אויך אסור. אבער א ספר ווערט נישט מוקצה.

רבינו: אויף וואם ווערט מען עם נוצן? א ספר וועט מען נוצן אויף צו לערנען. דעמאלטם גייט מען אריין אין 'מצוות לאו ליהנות ניתנו'.

דער קצות (סי' ע"ב סקל"ד) זאגט ווען איינער בארגט א ספר און ער ווערט נאנס, איז ער פטור פון אונסין. ווייל א שואל איז חייב באונסין ווייל כל הנאה שלו, און אזויווי מצוות לאו ליהנות ניתנו, איז נישט כל הנאה שלו. איז ער נישט קיין שואל, איז טייטש אז לערנען איז נישט קיין הנאה.[51]

ממילא, נוי סוכה איז מוקצה אויף הנאה צו האבן. אדער אז מ'האט נישט קיין הנאה, דעמאלטם איז נישט קיין פראבלעם.

אב"ד נייטרא: אה, זייער שיין.

רבינו: אזוי זאגט דער קצות, אז מיט לערנען ווערט ער נישט קיין שואל. ווען ער האט געבארגט א ספר, ווייל ער האט עם נישט געבארגט אויף הנאה, ער האט עם געבארגט צו לערנען. מצוות לאו ליהנות ניתנו, ס'איז א אינטערעסאנטע הלכה, וויבאלד ס'איז נישט קיין הנאה, האט ער נישט קיין דין שואל, אבער דער נתיבות (שם) איז חולק אויף אים.[52]

דער חתם סופר (או"ח סי' קפ"ד) האט א שמועס צי מ'מעג נעמען א אתרוג וואם מ'האט אויפגעהאנגען אויף נוי סוכה, צי מ'מעג עם נעמען יוצא צו זיין, גייט ער אויך אריין צי מצוות ליהנות ניתנו.[53]

---

51 וז"ל: ועוד יראה לע"ד דשואל ספר אינו בדין שואל מטעם אחר, והוא משום דכיון דקיי"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו, ומהאי טעמא במודר הנאה מותר ללמדו מקרא ומותר לתקוע תקיעה של מצוה, וא"כ שואל ספר לא הוי נהנה, וכדברי הקצות מבואר ג"כ במחנ"א (הל' שאלה סי' ג).

52 עיין בנתיה"מ (שם סקי"ז) השיג עליו דאישתמיטיתיה מש"כ הט"ז (יור"ד סי' רכא ס"ק מג) דבמצות תלמוד תורה לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, משום שמצות תלמוד תורה ליהנות ניתנה, דודאי התורה משמחת לב, שהרי אסור ללמוד בימי אבלו עיי"ש, וע"ע במש"כ הקצה"ח במשובב נתיבות (שם ס"ק יז) לדחות דברי הט"ז.

53 עי שם לשונו: מעשה במי שהי' לו אתרוג מיותר ותלאו בסוכה לנוי, ואח"כ ביו"ט בא א' מאנשי הכפר שלא מצא אתרוג לקנות, וקרוב לודאי שבהה"מ יתבטל הוא ואנשי ביתו ממצות לולב, כי א"א לבוא אל הקהל כי בין הגתות שנו כידוע פה, ובזמן הגתות א"א לו ולכל משרתיו להתבטל ממלאכתם ולבוא כאן, והורתי שמותר ליטול אתרוג התלוי לנוי סוכה, נהי דביו"ט אסור לטלטלו משום מוקצה, מ"מ בהה"מ שמותר בטלטול רק בהנאה אסור משום אתקצאי למצותו שפיר דמי למיפק בי'

ער זאגט נאך מער, אז ער מעג אפילו נעמען דאם געלט דערפאר.[54]

אב"ד נייטרא: בפשטות די מוקצה פון נוי סוכה איז נישט קיין מוקצה בטלטול, נאר א איסור ווען ער איז מגרע פון די מצוה, צי עסן, אדער איך בין מגרע, אז איך נעם עם אווענ, איך מאך עם אויס נוי סוכה. אבער טלטול אליינם איז עם נישט קיין מוקצה.

בנו הרח"ג ר' מרדכי: חוץ פון שבת.

רבינו: שבת יו"ט יא, אבער חול המועד איז עם נישט קיין מוקצה.

בנו הגר"מ: בלומען אויפן טיש איז מוקצה אלץ נוי סוכה.

אב"ד נייטרא: בלומען איז נישט די נוי פון די סוכה, ס'איז שיין אין די סוכה. די נוי סוכה איז אויף די וועגט אדער אויפן דאך.[55]

רבינו: ס'איז דא וואם האבן אן אנדערם מאל אויך בלומען אויפן טיש, איז נישט דער פשט איז ס'איז נוי סוכה.

בנו הגר"מ: איך האב געהערט פון עפעם א רב אין וויליאמסבורג וואם האט אזוי געזאגט.

רבינו: אז וואם? בלומען אין די סוכה איז נוי סוכה? מ'איז מפריז, דאם איז נישט מסתבר...

א' מבניו: פארוואם קען מען נישט זאגן אויף דעם איני בודל כל בין השמשות.

ידי חובת לולב דמצות לאו ליהנות נתנו, ועוד דמ"ט אסור לטלן ולהנות בהם משום ביזוי מצוה כמבואר בפ' במה מדליקין ובכל הפוסקי', והיינו לדבר הרשות דומי' להרצות מעות נגד נר חנוכה וכיסוי דם ברגל, אבל ליטול ממצוה אחת למצוה אחרת אין כאן ביזוי מצוה, דהרי ק"ל מתירי' מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר, וה"ה וכ"ש כאן דמעלי' בקודש, דמעיקרא לא הוי רק לנוי למצוה והשתא מצוה גופה ומברכי' עליו ואומרי' עליו ההלל... עי"ש.

54 עי' שם בהמשך לשונו: ...וכיון שמותר לצאת בו ממילא מותר נמי לבעל האתרוג ליקח המעו' מחיר האתרוג, אע"ג דאסור בהנאה מ"מ הא לרוב הפוסקי' חליפי איסורי הנאה מותרים, ואפי' להאוסרים להמחליף מ"מ כ"ע מודים דלאו מדינא אסור אלא מקנסא כיון שהחליף, והכא אנן אומרי' לו זיל תן לו האתרוג, וכיון שכבר לקחו זה למצוה מותר לזה ליקח דמיו, וגם יש לעיין גבי משך ואח"כ נתן המעו' גבי יי"נ ע"ש, וא"א להאריך רק רשמתי לזכרון דברי' בעלמא בהח"מ של סוכות, פה ק"ק דרעזניץ תקנ"ח לפ"ק.

55 עיין בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' קכ"ז) שכתב בפירוש שרק מה שתולין בסוכה נחשב נוי סוכה.

בנו הגר"מ: ס'העלפט נישט ביי דעם, דאם ווערט אסור אלץ נוי סוכה. נישט אלץ מוקצה.

א' מבניו: איינער האט געפרעגט אז מ'מאכט א שיינעם פארהאנג אין די סוכה, קען מען נישט אויפמאכן דעם פארהאנג אום יו"ט ווייל ס'איז א נוי סוכה?

אב"ד נייטרא: ס'איז נאר אז מ'איז מגרע פון דעם נוי. ווען מ'נעמט עם אראפ איז מען מגרע פון דעם נוי. מ'טאר נישט מגרע זיין פון דעם נוי.

רבינו: אין די גמרא שטייט (סוכה י.) ווען מ'האט מסכך געווען מיט פירות, די גמרא רעכנט אוים די פירות, אז מ'טאר נישט אויפעסן די פירות.

אב"ד נייטרא: ווייל ער איז מגרע פון די מצוה.

רבינו: יא, ער עסט עם אויף, ס'איז נישטא מער. דאם איז דער אמת.

לגבי די בלומען, טאמער העננגט מען אויף בלומען אין די סוכה, דאם איז א פראבלעם. אבער אז מ'לייגט עם אויפן טיש, דאם איז מער א נוי פארן יום טוב, ס'איז נישט די סוכה.

אב"ד נייטרא: ס'איז נישט מעטר די סוכה, ס'איז מעטר דעם טיש.

רבינו: אבער אז מ'וועט אויפהענגען בלומען אויף די סוכה, אויף די סכך צי אפילו אויפן וואנט, דעמאלטם וועט עם ווערן נוי סוכה.

ואיחל רבינו לחיים לבניו שיחיו שנתלוו אתו

והציג אבד"ק נייטרא לפני רבינו כמה מנכדיו שיחיו

ורבינו האציל את ברכתו לכאו"א

ושאל אב"ד נייטרא: דער רבי פארט נאך יו"ט קיין ארץ ישראל?

רבינו: יא יא, מיטן אויבערשטן'ס הילף.

אב"ד נייטרא: איך הער אז מ'וועט זיין אנהויב ווינטער שבת אין מירון מיט אן עולם.

רבינו: איך האף צו זיין שבת אי"ה (פ' תולדות הבעל"ט) דארט ביי רבי שמעון, איך האב שוין לאנג געוואלט זיין, אונז זעמיר דאך שוין געווען איינמאל אויף א שבת דארט (בפ' פקודי שנת תשע"ו לפ"ק), איך האב שוין לאנג משתוקק געווען צו קענען זיין נאכאמאל אויף א שבת.

אב"ד נייטרא: זאל דער רבי פועלן אלעם גוטס.

ונפרד רבינו ממנו בברכה: אמן. א גוט יום טוב, א גוט יאר, א שמחה'דיגע און הצלחה'דיגע יאר.

אב"ד נייטרא: אמן, א גמר חתימה טובה.

מסיבת הוקרה 'הביאני המלך' לעסקנים חשובים שלוחי רבינו למען מגבית האדירה 'אלף' שע"י מוסדות יטב לב בארה"ק ת"ו

באולם בית רחל 'אודיטאריום' בקרית יואל יצ"ו

משולב עם מסיבת שבע ברכות לכבודו של הרה"ח מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ו, **משב"ק**

זאת למודעי: שיחה נפלאה זו נדפס עם כמה וכמה הוספות חשובות, אשר העיר כ"ק מרן שליט"א לחברי המערכת, כאשר עברו עם מרן שליט"א את תוכן השיחה בעת עריכתה.

יום ב' פרשת חקת–בלק תשפ"ו לפ"ק

כאשר הופיע מרן שליט"א להמסיבה, המשיך היו"ר ה"ה הרבני החסיד פה מפיק מרגליות מוה"ר אלחנן זאב יוסף פריעדמאן הי"ו בנאומו, לכבוד רבינו שליט"א וכל העם הנאספים, ואח"כ הציג כמה שאלות לפני מרן שליט"א:

השואל: בהורמנא דמלכא, ברשות כבוד קדושת רבינו שליט"א, מ'האט שוין דא געדענקט וועגן די הייליגע מוסדות יטב לב, משאת נפשו פונעם רבי'ן זכרונו לברכה, ובבת עינו פונעם רבי'ן זאל זיין געזונט, וואם דאם מיינט פאר סאטמארער חסידים צו שטיצן די מוסדות פונעם רבי'ן, און מ'איז זיך דא צוזאמגעקומען צו א מסיבת הוקרה, צוזאמען מיט א מסיבת שבע ברכות לכבודו פונעם משב"ק זאל זיין געזונט, א מסיבה וואם דער עולם האט א זכיה צו א בחינה פון 'הביאני המלך הדריו', מ'זיצט מיט רבי'ן זאל זיין געזונט צוזאמען, וועט מען יעצט האבן די זכיה צו הערן פונעם רבי'ן תשובות אויף פארשידענע שאלות וואם מ'וויל הערן פונעם אמאל, מ'וויסט וואם דער רבי געט כסדר איבער, בנוסף צו וואם מיר זענען מקבל פונעם רבי'ן מתורתו וברכתו והשפעתו, איז מען מקבל פונעם רבי'ן זכרונות מימי קדם, דער קשר אמיין צו רבותינו הקדושים, דער קשר צו די פריערדיגע דורות, ווי דער רבי איז מעורר בכל עת ובכל זמן, בפרט וואם ס'איז אויסגעקומען די לעצטע יארן ביי די אלע מסיבות פון אהבת קדומים, ווי דער רבי האט ארויס געברענגט וואם דער עלטערער דור דארף איבער געבן פאר די קומענדיגע דורות,[56] א איד זאל וויסן צו אומזערע עלטערן, מיינע עלטערן ז"ל - און אזוי זאגן שוין היינט דא רוב וואס זיי זיצן דא, כמעט אלע איידן דא זאגן שוין מיין טאטע ז"ל מיין מאמע ע"ה - זיי זענען שוין אלע בעלמא דקשוט, אונז דארף מיר וויסן, און מיר דארפן אנערקענען, וועז ס'שטייט אין פסוק זקניך ויאמרו לך, מיינט דאס אונז, ס'מיינט שוין אונז, מיר זענען שוין היינט די 'זקניך ויאמרו לך', אונז - לאורך ימים ושנים - דארפן מיר זאגן פאר אונזערע קינדער וואס אונז האב מיר זוכה געווען צו זעהן, און וואס אונז האב מיר זוכה געווען צו הערן. יעדער איינציגער וואס זיצט דא האט אן אוצר פון זכרונות - פון גוטע זכרונות, א מעשה, א סיפור, א מנהג, ער האט געזעהן, ער האט געהערט, וואס ער האט אליינס געזעהן, צי ער האט אליין געהערט פון א איש מהימן, דאס דארף מען איבערגעבן, דאס איז זקניך ויאמרו לך, למען תספר באזני בנך ובן בנך (שמות י ב), דאס דארף מען איבערגעבן פאר קינדער און פאר אייניקלעך.

איך וויל זאגן פאר די איידן דא, די בני החבורה וואס זענען דא, מיר זענען געזעסן דא און פארברענגט א געהויבענעם שבת, די בני החבורה האבן זוכה געווען צו שפּען מים חיים מבארו של תורה פון הייליגן פעטער ז"ל זי"ע, איר האט זוכה געווען צו לערנען אין זיין ישיבה, איר האט זוכה געווען צו הערן שיעורים, איר האט זוכה געווען צו שטיין פאר א פארהער, איר האט זוכה געווען לשמוע אל הרנה ואל התפילה, איר האט זוכה געווען צו הערן הייליגע דרשות, די פלאם פייערדיגע דרשות, צי א תקיעת שופר, צי כל נדרי, צי א הושענא רבה דרשה, איר האט זוכה געווען צו הערן דברי כיבושין בימי השובבי"ם וכדומה, איר האט זוכה געווען צו זעהן די עבודת הקודש שבת, יום טוב, די הייליגע הקפות, די נעמעים, און א גאנץ יאר, מראשית השנה ועד אחרית שנה.

שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, מיין זיידע ז"ל פון די מאמע'ס זייט, איז געווען דער וואלאווער רב, איז דא א הספד אין זיין ספר היטב איטיב (על מועדים בסופו) ווי ער איז מספיד זיין טאטן (הגה"צ) רבי שמואל, ער איז געווען גארליצער רב, א ברודער פונעם ייטב לב, און ער פארציילט - אזוי ווי אין א הספד זאגט מען שבח - רעכנט ער אויס די שבחים אויף זיין טאטן (שבנעוריו לקח תורה מפי הגה"ק השימשה משה ז"ל), פינף און צוואנציג יאר איז ער געווען בצל הקודש פון בעלזער רב, דער שר שלום פון בעלז, צוואנציג יאר איז ער עפּאפּארן קיין צאנז. דער בעלזער רב איז נסתלק געווארן תרפ"ו, איז ער דערנאך געפּאפּארן צוואנציג יאר קיין צאנז ביז תרל"ו וועז דער צאנזער רב איז נסתלק געווארן.

אזוי איז געווען אין אלע דורות, א חסיד'ישער טאטע וואס איז געפּאפּארן צו רבי'ס, האט איבערגעגעבן פאר זיינע קינדער, און פארציילט פאר זיינע

---

56 ונעתיק כאן מתוך הדברות קודש שהשמיע אז מרן רבינו שליט"א במוצאי שב"ק תולדות "שבת אהבת קדומים" תשע"ז לפ"ק: שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (דברים לב ז), כ'האב געקלערט אזוי, שאל אביך, פרעג דיין טאטן, ויגדך ער וועט דיר זאגן, זקניך, שטייט נישט שאל זקניך. וויל א זיידע דארף נישט ווארטן מ'זאל אים פרעגן, דער זיידע דארף אנהייבן צו זאגן פאר זיין קינד, ס'שטייט נישט שאל זקניך, דער זיידע זאל זאגן נאך איידער מ'פרעגט אים.

וועמען איז מיין זיידע געפארן, פון וועם איז מיין זיידע געווען א תלמיד, ווי דער רבי געט דאם איבער פאר יעדן, און ווי די תלמידים הערן דאם כסדר.

א שטיק צייט צוריק, זאגט מיר א יונגערמאן אז זיין חבר האט געזומען א חתן און ער האט זיך נאכגעפרעגט אויפ'ן בחור, ער איז זייער א גוטער בחור, ער האט געהערט ער לערנט פלייסיג, א ירא שמים, אבער ער ווייסט גארנישט. זאגט דער חבר, וואם הייסט ער ווייסט גארנישט? וואם מ'רעדט צו אים פון אמאל, פון וועלכע שטאט זיין עלטער

קינדער, ווי אזוי ער האט זוכה געווען חוסה צו זיין בצל צדיקים קדושי ארץ, מ'האט גענאגט, איך בין געווען אין צאנז אזויפיל יארן, איך בין געווען ראש השנה אין צאנז, איך בין געווען א צאנזער חסיד, מ'האט דאס איבערגעגעבן פאר א קינד, און א דור שפעטער האט איבערגעגעבן איך בין געפארן קיין שינאווא כך וכך, די זעלבע איז געווען שפעטער, אידן זאגען נאך היינט - איך רעד שוין היינט אין יאר תשע"ז - מיין עלטער עלטער זיידע איז געווען א תלמיד פונעם ייטב לב, כך וכך יארן האט ער געלערנט ביים ייטב לב, און ער איז געפארן קיין סיגעט אזויפיל און אזויפיל יארן. צי א שפעטער־דיגע דור מיין זיידע איז געפארן צום קדושת יו"ט, און ער איז געווען א תלמיד פון קדושת יו"ט, ער האט געוואוסט נאכצוזאגן אן עובדא, א תורה. און דאס אליין האט איבערגעלאזט א רושם אין די קינדער.

איך זאג פאר די אידן דא, איר האט זוכה געווען צו זיין תלמידים פונעם פעטער ז"ל דער דברי יואל, ס'ליגט אויף אייך א חוב צו זאגן פאר די קינדער, איך בין א תלמיד פונעם דברי יואל, איך האב זוכה געווען צו הערן זיינע תפילות, איך בין געווען ראש השנה, איך בין געווען יום כיפור, איך בין געווען ביי די הקפות.

מ'דארף געדענקן, איך בין א תלמיד פון דעם הייליגן צדיק דער דברי יואל ז"ל, איך האב געהאט די זכיה צו לערנען ביי אים, הערן תורה פון אים, צו מסתופף זיין בצילו, איך האב אויף מיר א חותם המלך. איז באקאנט דער של"ה וואס ער זאגט (פ' בהקותי) וזכרתי את בריתי יעקב, ווי קומט דער פסוק אין די דברי תוכחה, און דער של"ה זאגט יא דאס איז דברי תוכחה, ווייל אז דו ביסט יא א קינד פון יעקב אבינו, דארף מען זיך שענער און בעסער אויספירן.

די משנה זאגט (אבות ג, א) דע מאין באת, וייס מאין באת, פון וועלכן ביהמ"ד קומסטו, אין וועלכע ישיבה האסטו געלערנט, און צו וועלכן רבין ביסטו געפארן. און דאס איז א גרויסע שאלה צי שטעל איך מיך צו צי דעם?, פיר איך מיר אויף אזוי?, איז מיין הנהגה צוגעפאסט צו דעם ביהמ"ד און די ישיבה ווי איך האב געלערנט, און וועמעס תלמיד איך בין?, פיר איך מיר אויף אזוי ווי מ'האט מיך געלערנט?.

די זעלבע צייט דארף מען וויסן ויגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים-ב יז, ו), יא, איך בין א תלמיד פון רבינו הקדוש, איך קען נישט טוהן וואס אנדערע טוהן. מ'לעבט אין א גרויסע וועלט און מ'האט שכנים און גוטע פריינד - איך דארף אייך נישט צו זאגן - קרובים מיט ידידים, איך בין א תלמיד פונעם הייליגן רבי'ן!, איך קען נישט טוהן וואס א צווייטער טוט!, ס'איז מיך מחייב!.

זיידע איז געקומען, ער וווינט גארנישט. זאגט ער, עד כדי כך, דער שווער האט געפרעגט דעם איידעם סוכות, ער האט געוואלט מאכן א שמועס מיט אים, פרעגט ער אים, וואם פאר אן אתרוג נעמט דיין טאטע? זאגט ער, כ'מיין פאר הונדערט פופציג דאלער.... זאגט ער מיר, ממש, מ'קען נישט גארנישט רעדן מיט אים די סארט ענינים. האב איך אים געזאגט, מ'זעט ער האט נישט געלערנט אין רבינ'ס ישיבה. אז מ'לערנט ביים רבי'ן אין ישיבה וווינט מען די יסודות, מ'געט איבער פון אמאל, מ'וווינט וואם איז געווען זכרונות מימי קדם, מ'וווינט וואם איז געווען פריערדיגע צדיקים, די שטעט פון וואו מ'איז געקומען, די צדיקים צו וועלכע מ'איז געפארן, וועלכע צדיקים ס'איז געווען אונזער חדר, וועלכע ס'איז געווען אנדערע צדיקים וואם איז אן אנדערע חדר, און וועלכע ספרים מ'האט ביי אונז יא אדער נישט געלערנט.

דא זיצן שוין אסאך אידן וואם הייסן שוין נאכן רבי'ן זכרונו לברכה, וואם איז שוין היינט כמספר 'יואל' שנים פון די הסתלקות פון רבי'ן, שוין זיבן און פערציג יאר שפעטער. און דער רבי זאל זיין געזונט, וואם בצלו חמדתי, דער רבי געבט איבער כסדר, בצלו פונעם רבי'ן ז"ל חמדתי מיט אזא תשוקה, ווי ס'וועלט ארויסגעברענגט בכל עידן וזמן ווי דער רבי ברענגט די זכרונות פון רבי'ן זכרונו לברכה.

ס'איז יעצט אויסגעקומען, דער רבי האט עם דערמאנט אפאר מאל ביי די מסיבות ביי די אקציעס פאר מוסדות יטב לב, דער רבי האט נאכגעזאגט פון הייליגן אפטער רב, אז דאם וואם מען זעט קדושת נשמתו פון א איד, זעט מען לויט וויפיל ער טוט פאר מעות ארץ ישראל.[57] האט דער רבי

---

57 וז"ל הגה"ק משינאווא ז"ל במכתבו בזה"ל:

"יען כי מוכ"ז האברך המופלג וכו' מו"ה זאב וואלף נ"י הוא הגר בארץ אחרת ואנכי מכירו מאז, והזו מאי דמסהדו עלי' המומנים מכל ערי הקודש ת"ו כי הוא ציר נאמן, לזאת נא לקרבו בסבר פנים יפות ולהיות בעזרו לאשר יצטרך לעזר בדבר שליחותו מאחינו מארצינו הקדושה, וזכי' גדולה הוא לכל מי שחלק לו בהחזקת ישוב ארץ ישראל כידוע מפי ספרים וסופרים, <u>והרב הקדוש המפורסם בקש"ת מורינו אברהם יהושע העשיל זצללה"ה מאפטא הי' תמיד עוסק בטובת א"י, ואמר כי חלק איש בעבדות ד' ית' הוא כפי מה שעוסק בטובת ארץ ישראל</u>, לזאת גם אנחנו נלך בעקבות רבותינו, ויגן עלינו זכותם וזכות הצדקה להצילנו מכל רע ולהשפיע עלינו ברכות טוב, דברי הבעה"ח היום יום ב' ח"י למנ"י לספר 'וכפר בעדו' וגו' בששי"ן לפ"ק,

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם".

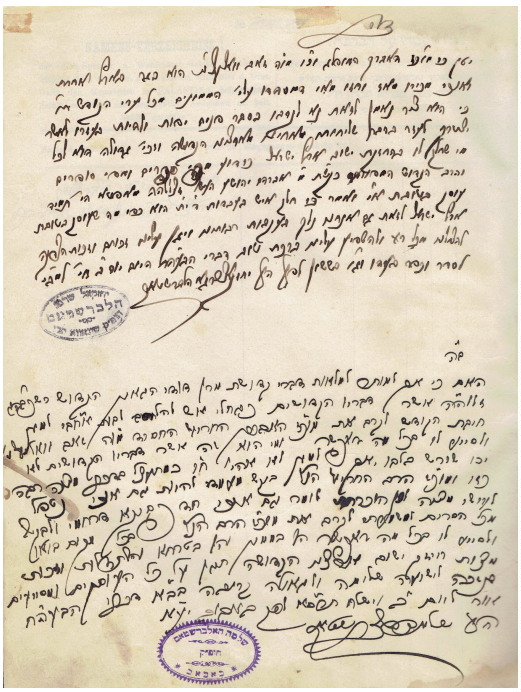
לחיבת הקודש נעתיק פה תמונה מהמכתב קודש הנ"ל:

דערמאנט אז די וואם טוען פאר מוסדות יטב לב זעט מען זייער דביקות, זייער התקשרות צום רבי"ן זכרונו לברכה, און לויט דעם מעסט'זיך דאם. דער רבי זכרונו לברכה איז דאך געווען אין ארץ ישראל זעקס מאל – פאר די קרית איינמאל, און פינף מאל נאך די מלחמה,[58] ס'איז געווען עינו ולבי שם כל הימים.

וועלן מיר פראבירן מיט דעם אנצהייבן און מיר וועלן פרעגן, דער עולם וויל וויסן, אזוי ווי די תלמידים פון רבי'ן זענען זוכה צו הערן, אל תקרי בניך אלא בוניך, די אידן וואם זענען עוסק צו בויען די מוסדות פון רבי'ן אין ארץ ישראל, ווילן אויך האבן די געלעגנהייט צו הערן פון רבי'ן אליין, צו וויסן וואם דאם האט געמיינט ביי רבותינו הקדושים. איז פותחין בכבוד האכסניא פון צדקת רבי מאיר בעל הנס, וואם דאם איז נאך געווען פונעם הייליגן ישמח משה אראפ ביז שפעטער, דער היילינגער עצי חיים וואם ער האט מייסד געווען דעם סיגוט'ער כולל, דאם איז געווען ביי רבותינו הקדושים אזא גרויסער חלק. און אידן ווילן וויסן וואם ס'מיינט, פארוואם צדקת רבי מאיר בעל הנס, צדקת ארץ ישראל איז געווען אזא זאך וואם צדיקים האבן געהאלטן, ווי דער הייליגער ציעשנובער רב שרייבט אין א בריוו פאר רבי אלעזר ריישער – זיין יארצייט איז קומענדיגע וואך (ט"ו תמוז) – אז דער שינאווער רב האט געזאגט 'הרבה מקדושת ישראל תלוי בו',[59] און פארוואם דאם איז געווען אזא גרויסער יסוד ביי אידן אין הוין לארץ, צדקת רבי מאיר בעל הנס.

רבינו: איך וויל דערציילן א מעשה. ס'איז געווען א איד אין ארץ ישראל, ער האט געהייסן ר' יואל אשכנזי. ער איז אויך געווען אן אייניקל פון רבי יואל אשכנזי דער זלאטשובער רב – ער איז געווען דעם קדושת יו"ט'ס שווער – דער ר' יואל אשכנזי'ס פאטער האט געהייסן ר' ברוך.[60]

דער ר' ברוך איז ארויפגעפארן זיך באזעצן קיין ארץ ישראל, איך רעד יעצט מיט מער ווי הונדערט צוואנציג יאר צוריק, נאך בימיו פונעם קדושת יו"ט. און ער איז געקומען קיין סיגעט זיך געזעצענען מיטן קדושת יו"ט. דער קדושת יו"ט איז דאך אים געווען א פעטער. דער קדושת יו"ט איז דאך געווען אן איידעם ביי זיין זיידן ר' יואל אשכנזי. עכ"פ דער ר' ברוך איז ארויפגעפארן זיך באזעצן קיין ארץ ישראל, און ער האט מיטגענומען דער ר' יואל אשכנזי וואם איז געווען א יונגל. און דער פעטער ז"ל איז אויך געווען נאך

58 דהיינו בשנת תרצ"ב, ובשנת תש"ו כשהתגורר בארה"ק, ואח"כ הגיע מארה"ב לבקר בארה"ק ולחזק היהדות החרדית בשנת תשי"ב, ובשנת תשט"ו, ובשנת תשי"ט ובשנת תשכ"ה.

59 בס' דברי שמחה (ח"ב, מכתב נ"ח) מובא מכתב זה: ב"ה, אור ליום ג' תצא תרס"ו לפ"ק - כוח"ט לכבוד ידידי הדב הצדיק המפודסם בנש"ק כ"ש מו"ה אלעזר נ"י [ה"ה הרה"ק רבי אלעזר מרישא ז"ל].

לתשובת מכתבו מוכרח אנכי מקודם לספר לפניו את כל אשר אתי בזה הענין ואח"כ אבוא להשיב על מכתבו. הנה מבית אבי זצ"ל למדתי אשר תמיד היה לו מסירות נפש על צדקה זו של רבי מאיר בעל הנס. ומרגלא בפיו הק' אשר כי איש ישראל מחויב להשתדל ולראות בכל כוחו לטובת צדקה זו כי היא יסוד הקודש והרבה מקדושת ישראל תלוי במצוה זו, וגם אני מכיר ויודע הרבה אנשים תלמידי חכמים ויראים יושבים בארצנו הקדושה ומתפרנסים בחיי צער ודוחק, ומה מאד גדלה השמחה בלב כל היראים כאשר נתרבו שקלי הקודש ע"י פעולת צדקת הרה"ק ריל"ס זצ"ל אשר הקדיש עתותיו למצוה הגדולה הזו בעבודה רבה ופעולות גדולות כאשר נודע לכל וכו'.

60 ה"ה הגה"צ ר' יואל אשכנזי ז"ל מטברי' שהי' בנו של הגה"צ ר' ברוך אשכנזי ז"ל, בנו של הגה"צ ר' אפרים יוסף אשכנזי ז"ל אב"ד זלאטשוב, בנו של הגה"ק ר' יואל אשכנזי אב"ד זלאטשוב מח"ס שו"ת מהר"י אשכנזי חותנו של הגה"ק מרן הקדושת יו"ט ז"ל.

ר' יואל נולד בשנת תרמ"ד ובעודו ילד נסע עם אביו להשתקע בארה"ק, ונישא לבתו של החסיד ר' נח ווינבערג נכד הרה"ק בעל יסוד העבודה מסלאנים, והשתקע בטבריא והיה מחשובי חסידי סלאנים בטבריא, וראש וראשון לכל דבר שבקדושה וממונה מטעם הכולל בגאליציא. ת"ח מופלא וחסיד נלהב. בעל מספר נפלא אשר צדיקי הדור חיבבו לבוא לבקרו ולשמוע מפיו סיפורים מכלי ראשון.

דעמאלטס א יונגל, ער איז געווען אין זעלבן יארנאנג. דאס מיינט אז מ׳קוקט צוריק ווען דאס איז, דאס מיינט העכער הונדערט דרייסיג יאר צוריק.[61]

און ער איז זיך געקומען געזעגענען, האט דער קדושת יו״ט געזאגט פאר דעם ר׳ יואל אשכנזי, ער איז געווען א יונגל, האט ער אים געזאגט אזוי: ׳דו הייסט יואל דו פארסט וואוינען קיין ארץ ישראל, און מיין יואל האט ליב ארץ ישראל, זאלט עטץ עסן פון איין שיסל׳, אזוי האט ער זיך אהנגערופן. דער קדושת יו״ט האט מעיד געווען אויפ׳ן פעטער ז״ל ווען ער איז נאך געווען א יונגל אז ער האט ליעב ארץ ישראל.[62]

דער זיידע ז״ל דער קדושת יום טוב אליינם האט אויך געהאט א גרויסע תשוקה צו ארץ ישראל. ער האט אמאל באקומען א בגד, א בעקיטשע פון ארץ ישראל, ס׳איז ביי אים געווען אזא שמחה אז ער האט באקומען א בגד פון ארץ ישראל, האט ער געמאכט א סעודה.

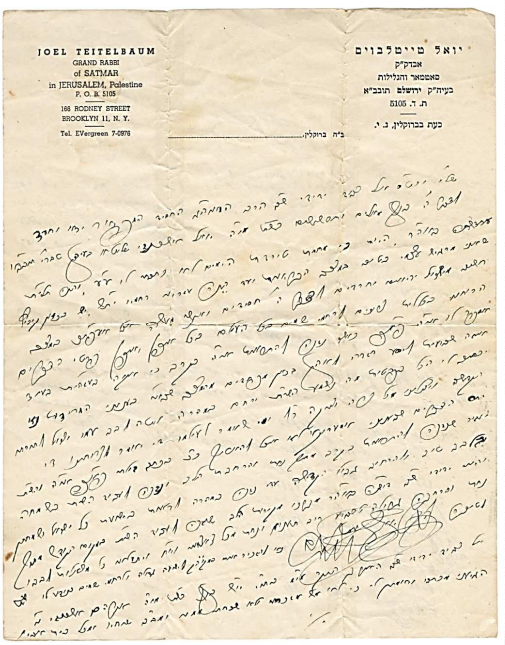
בימיו איז געווען אז מ׳האט געשיקט געלט קיין ארץ ישראל, רבי מאיר בעל הנס געלט, איז געווען אין אלע געגנטער, ס׳איז געווען אין ארץ ישראל אן אונגארישער כולל, ס׳איז געווען א גאליציאנער כולל, ס׳איז געווען א רוסישער כולל וואהלין,[63] יעדע געגנט האט זיך געהאט א קופה, וואם

---

61 "פאסט קארטל" מאת הגה"ח רבי יואל אשכנזי ז"ל מטבריא לכולל שומרי החומות בעיה"ק ירושלים ת"ו:

62 להלן מכתב מרביה"ק ז"ל אל ש"ב הגה"ח רבי יואל אשכנזי ז"ל:

63 יש לציין כי רעיון ה׳כולל׳ כשלעצמו לא היה רעיון חדש, וכבר התקיים בארה"ק הרבה דורות לפניהם, אמנם בעיקרו נועד הכולל עבור הישוב של אחינו יוצאי הקהילות הספרדיות, אך למעשה שימש מקור קיום גם עבור ישוב של אשכנזים שהתקיים בא"י. בתקופות מסויימות מן המקורות עולה, שעוד בדורות קדמונים הטילו חובה על הקהילות היהודיות בחו"ל להחזיק בכספם את אחיהם היושבים בא"י, כפי שדרשו חז"ל (בספרי פ׳ ראה) כי יהיה בך אביון בארצך... יושבי ארץ ישראל קודמים ליושבי חו"ל, וכן נפסק בשו"ע (יורה דעה סי׳ רנ"א סק"ג), וכפי שכותב רבינו משה מטראני זלה"ה (שו"ת מבי"ט ח"ג סימן רכ"ח) "ידוע משנים קדמוניות, כי כל הקהלות הקדושות שבחו"ל שולחים מעות לירושלים לפור לבעלי תורה ולעניים ולכל ההפסדות שיארעו בקהל"...

ובדורות מאוחרים נמצא שהחובה הזאת לפרנס את עניי א"י שגורה בפי חכמים רבים כתקנה קבועה מימות הרמב"ן, הרמב"ן כידוע חידש את הישוב בירושלים לפני קרוב ל-800 שנה (בשנת ה׳ אלפים כ"ו), ובמכתב שערכו שמונה מרבני טוניזיא בשנת תקצ"ד (נדפס מכת"י בספר ארץ החיים) הם כותבים: "תקנה זו קבעוה חובה הרמב"ן ושאר גאוני עולם, ומי האיש אשר ירהיבנו לבו להפיל ח"ו מדבריהם כחוט השערה...

אף בשאר חיבורים של גדולי הדורות כדוגמת מהרי"ל (נלב"ע בשנת תקפ"ו) ומהרי"ק בתשובה (משנת ל"ח) נזכר המנהג הקדום לסייע בתמיכה כספית את העולים לארץ הצבי לשם שמים... המהרי"ל כותב בספר מנהגיו (בהלכות פורים סי׳ ד) שנהגו להקצות את כספי הנדבה ׳מחצית

רביה"ק ז"ל כתב את מכתבו הנוכחי בשנים הראשונות בעת הגיעו לארה"ב, כפי הנראה מהדרוק-סארט: "אב"ד סאטמאר בעיה"ק ירושלים, כעת בברוקלין ניו יורק".

במכתב חשוב זה מתגלים ספיקותיו האם לחזור לארה"ק, וכותב בתו"ד "יש כאן קיבוץ חשוב מישראל יראים וחרדים, אבל אף על פי כן במצב הרוחני בכללות צריכים לרחמי שמים".

כן מבקש רביה"ק: "נא יכתוב לי בפרטות" אם יש סכנה לבוא לארץ ישראל בגלל הערבים "בכאן מפחדים מהמצב שבארץ ישראל מחמת המרידות".

בסיום המכתב מבקש רביה"ק בעוותנותו :"נא להזכיר אותי במקומות הקדושים לישועה גדולה ולרחמי שמים".

ומסיים: השי"ת יעזור שנזכה להתראות בקרוב מתוך נחת והרחבת הלב ונזכה לעבוד השי"ת בלבב טוב להרחיב גבולי הקדושה".

השקל׳ לשם מטרה זו, ובשו״ת מהרי״ק (שורש ה) מובא דין ודברים ע״ד המעות אשר התנדבו המתנדבים לעניי ירושלים תוב״ב והושמו אותם המעות ביד הגזברים... וכן עשו כמה ימים ושנים... הרי שבימיו במאה השלישית לאלף הששי כבר היתה קיימת בערי איטליא תקנה קבועה למעות א״י.

ובעוד כמאתים שנה נמצא אף בפולין רישומי אסיפת כספים לגביית מעות א״י, בפנקס תקנות ׳ועד ארבע ארצות׳ משנים תכ״ט תמ״ז ותצ״ט, נזכר שמינו גבאים מיוחדים לזה בכל עיר ועיר.

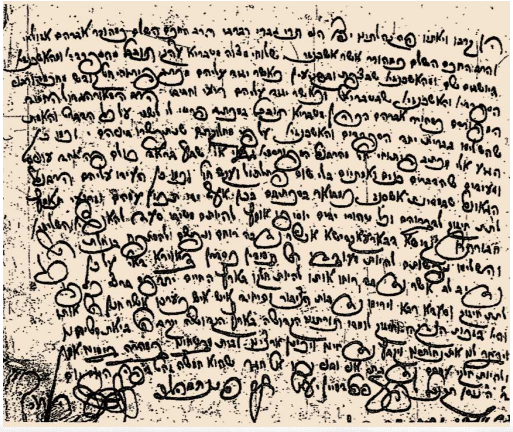
ויש לציין שבעלות השל״ה הק׳ לארה״ק בחודש אלול שנת שפ״ג הוא ביסס וחיזק ענין התמיכה, אך בימיו נתפלגה הארץ ונעשו מריבות וקטטות בין עדת האכנזים ועדת הספרדים בעניני חלוקת הכספים, עד שכ״א אסף לעצמו, עיין מה שכתב בזה הגאון רבי יום טוב צהלון ז״ל (נלב״ע שנת שצ״ח) בשו״ת מהריט״ץ (סי׳ רע״ו) בתוה״ד: והמנהג הפשוט בכל מקומותינו הקהל הקדוש ספרדים, כשמקדישים מעותיהם מחוצה לארץ ואומרים לארץ ישראל, מסתמא לעניי הספרדים הם, וכן באשכנז לאשכנזים, ועל זה אמרו עניך ועניי עירך עניך קודמין.

אמנם אח״כ התרופף שם הענין כולו, באשר העולים מפולין לא״י לא היו רבים, ושדרי הספרדים מא״י לא הרחיקו לבוא עד הנה לעתים רחוקות מאד, עד שבשנת תקל״ז הגיעו החסידים הראשונים לארה״ק בראשות הרה״ק ר׳ מענדל מווטעפסק עם הרה״ק רבי אברהם מקאליסק, ומיד בבואם יסדו ה׳כולל רייסין׳ ושלחו את הרה״ק רבי ישראל פוליצקער זצ״ל עם עוד שליח להביא כסף מחו״ל לעניי ארה״ק.

וגם אז עשו שלום ביניהם עדת הספרדים והאשכנזים והתחילו לנסוע לאסוף כספים בברית יחד ובדרכי שלום, כפי שנראה בעליל ממכתב המלצה מהרה״ק ההפלאה משנת תקנ״ב שכתב לשלוחי ארה״ק שעפ״י עדותו של הרה״ק מקאליסק השלימו עדת החסידים ועדת הספרדים.

וז״ל: הן קרבו ויאתיו פה קהלתינו יצ״ו הני תרי גברי רברבי הרב החכם השלם במוהר״ר אברהם אזולאי והרב החכם השלם כמוהר״ר אשר אשכנזי שלוחי מעיר מטבריא עה״ק תוב״ב מהספרדי׳ ומהאשכנזי׳ היושבים שם וכו׳, וכאשר יגיד עליהם ריעי וחביבי הרב המאור הגדול החסיד המפורסם כמוהר״ר אברהם הכהן (מקאליסק מטבריא תוב״ב) במכתב פרטי לי לשמי על כל הדברים והאמת שהשלימו בברית יתד הספרדים והאשכנזי׳ על פי מחלוקתם שהתפשרו ביניהם ...

להלן תמונה ממכתב ההפלאה הנ״ל:

תלמידי בעל שם ביי זיי איז געווען א גרויסע עבודה צו שיקן געלט קיין ארץ ישראל,[64] יושבי ארץ ישראל זאלן זיצן על התורה ועל העבודה. און מיט דעם האט מען געהאט א קשר

לאידך גיסא, לא החזיק השלו׳ זמן רב, כי כשלושים שנים אחרי כן במכתבו של הגאון רבי חיים מוואלאזין זצ״ל משנת תקפ״א (נדפס במגיד ארץ מכתב ב) שכתב אודות תמיכת אנשי ליטא שבארץ ישראל לפרנסת עניי אנשי מדינתינו שבארץ הקדושה ...כי אחרי שמודעת זאת ומפורסם שהספרדיים מושכים ידיהם מכל וכל, ודוחים אותם ומטילים אותם על אנשי מדינתינו וכו׳.

בתקופה הראשונה היו שני הכוללים ביחד בשלום ובשלוה, והתפללו בבית מדרש אחד וכו׳, אמנם בשנת תק״צ נתהווה סכסוכים ביניהם ורצו להיפרד זה מזה, הדין ודברים שביניהם נפסק על ידי בית דינו של הג״ר ישראל משקלאב זצ״ל מייסד ׳כולל פרושים׳, כדמצינו תשובת מרן החת״ס אליו בענין זה (חו״מ סי׳ י״ב) ...עיינתי בדבריו הקדושים בפסד״צ שיצא מאתו ובד״צ אודות ההפרשות וטענות שבין כולל רוסיא וכולל וואלין שבטבריה תוב״ב.

החת״ס דן שם באריכות אודות הדין ודברים שהיה ביניהם, בתוך דבריו מביע החת״ס את צערו אודות הפירוד לצדיקים שאינו נאה להם ולעולם, וז״ל: על דבר הפירוד אוי נא לנו כי בושנו ונכלמנו, כי נאמר צדיקים יושבים בארץ הצדקת ופיזור הנאה להם, אוי לנו שכך עלתה בימינו כיוון לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם (מסכת כלה פ״ו ה״ד), אבל מה נעשה שחטאנו גרמו שאי אפשר להכניסם, על כן יתפרדו, כמ״ש הדרת גאונו עפ״י תשו׳ רדב״ז, ואין להאריך במה שלבו של אדם כשר דוה עליו, ד׳ ישפות שלום לת״ח המרבים שלום ולכל אחינו בני ישראל, עכ״ל.

אמנם אח״כ התרופף שם הענין כולו, באשר העולים מפולין לא״י לא היו רבים, ושדרי הספרדים מא״י הרחיקו לבוא עד הנה לעתים רחוקות מאד, עד שבשנת תקל״ז הגיעו החסידים הראשונים לארה״ק בראשות הרה״ק ר׳ מענדל מווטעפסק עם הרה״ק רבי אברהם מקאליסק, ומיד בבואם יסדו ה׳כולל׳ וואהלין׳ ושלחו את הרה״ק רבי ישראל פוליצקער זצ״ל עם עוד שליח להביא כסף מחו״ל לעניי ארה״ק.

עיין בס׳ יסוד המעלה ב׳ חלקים (תולדות הישוב החסידי בעד טבריא ח״ב עמ׳ ר״ל והלאה) שמעתיק מכתבי קודש מהרה״ק רבי מענדל מוויטעבסק, ומהרה״ק רבי אברהם מקאליסק, ומהרה״ק הרבי ר׳ ברוך ממעזיבוז ומהרה״ק הדגל מחנה אפרים, ומהרה״ק הבעל התניא, ומהרה״ק רבי שלמה מקראלין, ומהרה״ק מאפטא, ומהרה״ק רבי מרדכי מנעשכיז, ומהרה״ק מלובלין, ומהמגיד הק׳ מקאזניץ, ומהרה״ק מלעכאוויטש ומעוד קדושים וצדיקים תלמידי בעש״ט אשר כתבו דברים נשגבים וחשובים בענין תמיכת תושבי ארה״ק בלשונות מופלגים ונוראים כאשר עיני הקורא שם תחזינה מישרים.

ועיין בס׳ הנ״ל (ח״א עמ׳ שכ״ט) שפעם פתח הרה״ק ר״ש מקארלין ואמר, אלמלי ידעו בני חו״ל את גודל הטובה שהם עושים לעצמם, בעת שנותנים מעות א״י, היו עניי ישראל שבגולה גוועים ברעב חס וחלילה, מכיון שהיו נותנים את כל כספי הצדקה רק לעניי ארץ ישראל, ותוך כדי דיבור הוסיף נופך - אכן אלמלי היו נותנים לא״י ביד יותר רחבה, לא היו בחו״ל עניים כלל, עיי״ש.

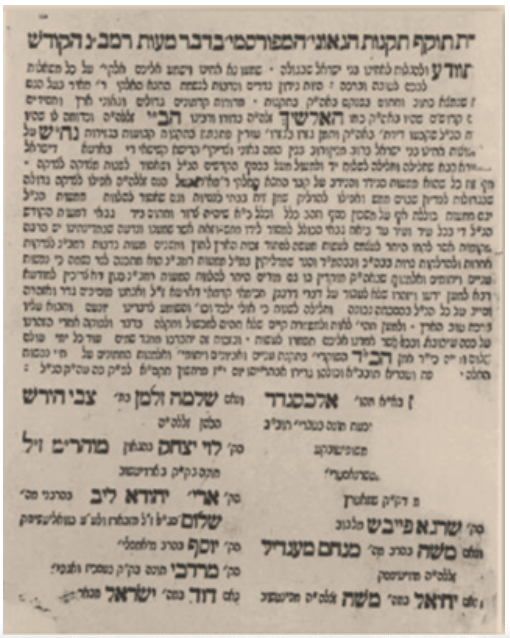
מיט ארץ ישראל, די תפלות גייען קיין ארץ ישראל, ס׳גייט דאך פון דארט ארויף אין הימל, וזה שער השמים, עס גייט אדורך ארץ ישראל, והתפללו אליך דרך ארצם, ממילא האט מען געזוכט א קשר מיט ארץ ישראל.[65]

דאם וואם איך רעד איז נאך געווען ביי די ערשטע תלמידי בעל שם. דאם איז באוואוסט אז מ׳האט פארמסר׳ט דעם תניא, איך רעד ביזיו, איז איינם פון די מסירות געווען ווייל ער האט שוין אויך געשיקט געלט קיין ארץ ישראל. ארץ ישראל האט באלאנגט פאר טערקיי, און דער תניא האט דאך געוואוינט אין רוסלאנד אונטער׳ן צאר. און רוסלאנד מיט טערקיי האבן נישט געלעבט שוה בשוה, ס׳איז געווען מלחמות, מ׳האט זיך ארומגעשלאגן, ס׳איז געווען קריגעריייען. אז ער שיקט געלט קיין ארץ ישראל, ער שיקט געלט צו העלפן דעם שונא. דאם איז געווען איינם פון די מסירות וואם ער איז א פארברעכער, ווייל ער שיקט געלט קיין ארץ ישראל, און דאם איז געווען, ווייל טערקיי איז געווען א קעגנערישע מדינה.[66]

---

65 עיין מה שכ׳ הרב החיד״א ז״ל בשו״ת יוסף אומץ (סי׳ י״ט) שתפלות ישראל בגולה אינן עולות לשמים מפני מסך המבדיל, כי אם בהצטרף לתפלותיהם של יהודי א״י, ממילא הכרח הוא שיתקיים שמה בכל זמן ישוב יהודי דרך קבע, ועי״ש בדבריו שיושבי א״י שלוחי כל הגולה לעבוד את ה׳ עבודה שלמה עבודה תמה, וכל ישראל המחזיקים בידם יש להם חלק בתורתם ותפלתם, עי״ש.

להלן מכתב תמיכה למען עניי ארה״ק משנת תקס״א עליו חתומים גדולי תלמידי בעש״ט ובניהם הרה״ק מבאר׳דיטשוב והרה״ק ר׳מ מנעשכיז והרה״ק יוסף מיאמפלא והרה״ ראל מוואלטשיסק:

66 אכן, במכתב המלשינות ששלח המלשין ׳הירש בן דוד׳ לידי השלטון הרוסי, (שנמצאו לפני כמה שנים בארכיונן השלטון הרוסי ויצא לאור עולם) מובא הרבה אשמות של שקר על ׳כת החסידים׳, כגון הוללות, שוחד, וקשר לסייע לשלטון הצרפתי, אולם האשמה החמורה מכל, שתפסה את השלטונות, היתה הטענה על העברת כספים ליהודי ארץ ישראל, שהיתה באותם ימים תחת שלטון האימפעריע הטורקית, מדינת אויב לרוסיא, ואכן באסרו חג שמח״ת שנת תקנ״ט נלקח למעצר.

עקב שהבעל התניא לא הכיר בשפה הרוסית, נדרש להגיש ׳מכתב׳ כתוב שיענה לטענות שהוטחו בכתב המלשינות.

מכתב מיוחד זה, המונה עשרים ושלושה סעיפים תורגם לרוסית ונמצאו בדפי החקירה. לאחר נפילת השלטון הקאמעניזם נתפרסם המכתב.

ובעדות בת שבעת העמודים, מתייחס אדמו״ר הזקן במילים פשוטות וברורות ומסביר מהי שיטת החסידות, על תפקידו של הרבי, ועל ענייני תורה ותפילה. הסעיפים האחרונים מגיב בהרחבה לטענת השקר על העברת הכספים, בביכול, לאימפעריע הטורקית, שונאם של רוסיא, במסווה של כספי צדקה.

וכתב שם: ״בארץ ישראל יש ד׳ קהילות גדולות מיהודים, ירושלים וטבריא וצפת וחברון, לבד כפרים קטנים, והם מלוקטים מכל הארצות, ואין להם שום עסק ומלאכה ומשא ומתן, כי מתפללים ולומדים ואין להם שום פרנסה שם רק מה ששולחים שלוחיהם לכל הארצות לבקש נדבות מכל איש נדיב לב ליתן להם כפי נדבת לבו, ויש להם כתב שליחות כתוב וחתום בחתימת יד המפורסמים שבא״י אשר חתימותיהן ניכרות בארצות שבאו משם לא״י, כך הוא המנהג מעולם וכך הוא הדת שלנו לפרנס ולכלכל עניי א״י שיתפללו שם בעד כל ישראל״.

״והנה בכל המקומות שמגיעים שם השלוחים הם מראים את הכתב שלהם להרב והגדול שבעיר, והרב כותב לו עוד כתב בקשה הנקראת ׳מליצה׳, לעורר רחמנות גדולה בלב כל נדיבי עמנו על עניי א״י ולהגדיל המצוה הזו בעיני כל ההמון, להיות כי כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם מתפללים ומשתחווים נוכח ארץ ישראל דווקא שהוא שער השמים.

והנה בספרים הרבה האריכו במעלת א״י ובשבח המחזיקים ומפרנסים את יושביה, וכל רב כותב כפי שכלו ובינתו בספרים וכפי צחות לשונו, ומוסר הכתב להשליח לסבב בעיירות הסרות למשמעת הרב הזה, וכשמגיע השליח למדינה אחרת שיש שם רב אחר מפורסם שם, נוטל שם עוד כתב אחר מהרב ההוא ומסבב גם עמו עד זמן שובו לדרכו לשוב לביתו לא״י.

גם אנכי לא מנעתי מלכתוב לפעמים כתב בקשה לשליח א״י המסבב במדינתנו וסביב לה לעורר רחמים וחן וחסד על אחינו יושבי א״י בלב רחמני׳ נדיבי עמנו, ולא דרך גזרה לגזור עליהם ח״ו... רק להודיע כי כן מצווה עלינו עפ״י דתנו ושלא לפרוש מן הכלל״.

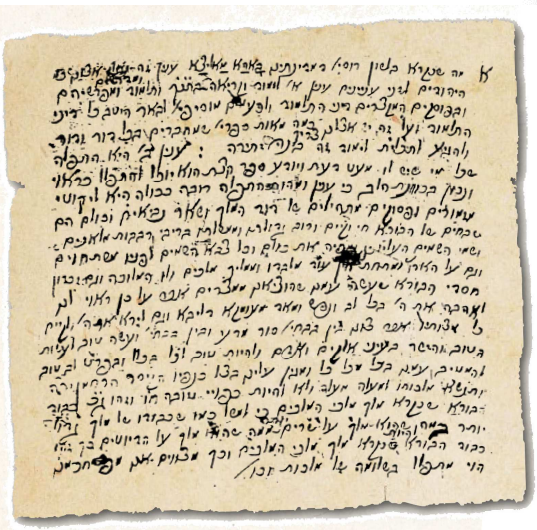
בשורות הבאות מסביר הבעל התניא כי על אף החלוקה בין ה׳כוללים׳ השונים, ולמרות חילוקי הדיעות בין החסידים למתנגדים, נשמרת הסכמה בין הקהילות היהודיות שבארץ ישראל. ״השלוחים הנ״ל

איך וויל נישט יעצט אריין גיין אין דעם, איך מיין נאר צו זאגן אז דאס איז שוין געווען ביי די ערשטע תלמידי בעל שם, זיי האבן אין דעם געזען א גרויסער ענין צו שיקן געלט קיין ארץ ישראל, אויסהאלטן ארץ ישראל'דיגע אידן. דאס איז געווען א גרויסע עבודה. און ס'האט זיך צוטיילט נישט נאר ביי חסידים, נאר ביי אשכנזים אויך. און דאס האט זיך צעטיילט.[67]

67

בשנת תקס"ח הגיעה לארץ ישראל שיירא מבני מדינת ליטא, ובראשם הגאון רבי מנחם מענדל משקלאב ז"ל מתלמידי הגר"א מווילנא ז"ל, אחריהם הגיעו עוד שיירות ביניהם גם הגאון רבי ישראל משקלאב ז"ל בעמח"ס פאת השלחן.

זמן קצר אחרי הגיעם לשם, יסד הר"ר ישראל ז"ל בסיוע גדולי ליטא כולל מיוחד ליוצאי מדינת ליטא ורייסין ההולכים בדרך הגר"א, והיתה נקראת בשם 'כולל פרושים' הג"ר ישראל רשם באריכות סיפור השתלשלות יסוד הכולל וכל היגיעות והתלאות שעבר עליו בזה בצאתם מא"י מתפרדים לארצות, יש נוסעים לאשכנז (דייטשלאנד) והאללאנד שיפרנסו העניים שבאו מאשכנז והאללאנד, כי גם העשירים נעשו שם עניים מחמת חסרון פרנסה, והמותר נותנים לשאר עניים שמשאר ארצות", ועוד האריך בזה בכתי"ק לבאר ענין ההלוקה.

לאחר 53 ימים במאסר, כשלשלטון הרוסית הובהר מעל כל ספק, כי מכתב ההלשנות בשקר יסודו, שוחרר הבעל התניא ממאסרו ביום י"ט כסליו. ואת בשורת שחרורו ממאסר, כתב הבעל התניא במכתב מיוחד לידידו ומחותנו הקדוש מבארדיטשוב זי"ע, ובתו"ד כתב: "ומי אנכי שפל אנשים כמוני שהביאני ה' עד הלום שנתגדל ונתקדש שם שמים על ידי... כי עיקר המלחמה אשר שמו פניהם ללחום עם תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו דווקא, אך מאת ה' היתה זאת לגלגל זכות על ידינו בזכות ארץ הקודש ויושביה, ותעזור לנו בכל עת להרחיב לנו מצר ולחלצינו ממיצר", עכלש"ק.

68

שיטתו של מרן החת"ס ז"ל אודות צדקת רבי מאיר בעל הנס ועניי ארץ ישראל מבוארת בתשובותיו (יו"ד סי' רל"ג), (חלק ו' סי' ב'י), (חלק ח' סי' מ"ו).

ועיין בס' סופרי המלך (ה"ב) שמעתיק עשרות מכתבים ששנשלח ממרן החת"ס בענין הכוללים להג"ר צבי לעהרין ולעוד רבנים ותלמידים שונים המעידים שענין תמיכת הכוללים היו בראש פעולות צדיק.

*

דער אונגארישער כולל איז געווען וואס דער חתם סופר האט שוין אנגעהויבן צו שיקן געלט.[68] וביתר שאת איז געווען נאך די פטירה פונעם חתם סופר, דער כתב סופר, זיי האבן געמאכט דעם אונגארישן כולל, אז אידן פון אונגארין זאלן זיי שיקן געלט.

נאך ביימיו פונעם חתם סופר האט דער ישמח משה אויך

ונדפסה מכת"י בשנת תרפ"ט בספר תולדות חכמי ירושלים' (ח"ג עמ' קל"ח).

מעתה נתחלקו אנשי אשכנז בעיקרם לשני כוללים 'כולל חסידים' שהיה שם כללי לכוללי וואהלין ורייסין, ו'כולל פרושים' לתלמידי הגר"א, כל אחד מן הכוללים היה שולח את שלוחו אל עיר מוצאם, כדי לגבות ולקבץ את צדקת עניי ארץ ישראל.

הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל אשר נתעטר בתואר 'נשיא ארץ ישראל' בעד רוב עסקו להיות עושה ומעשה לתמוך בידי עניי ארץ ישראל, שלח את כל המעות שקיבץ לכולל הפרושים, והזהיר לשומעי לקחו לתרום דייקא לכולל זה, כפי שכ' במכתבו הנדפס במשפטי רעק"א (סי' ח) בשנת תקע"ט.

להלן מכתבו של בעל הפאת השולחן שמגולל התייסדות כולל פרושים:

ספור התחלת ישוב האשכנזים הנקראים פרושים במחצית השניה של המאה הששית (1).

ספור התחלת ישוב האשכנזים הנקראים פרושים, על ידי תלמידי הגר"א זי"ע, חעתקתיו מפנקס הכולל אשר בצפת (דף קמ"ח,קפ"ט, ק"נ) שהנעתי על ידי הרב ר' אריה ב"ר יחמיא(2), וחם דברי הגאון בעל פאת השלחן(3). וזה לשונו:

האמת מארץ הצפה.

א בשנת תקס"ח בא לעיר הקדושה צפת ת"ו כבוד הרב החסיד המקובל המפורסם המנוח מוהר מנחם מענדיל מ"ק שקלאב. והחלת בואו היה בעי"ק טבריא, ושם היו עיקרי המנהיגים של ישוב האשכנזים דטבריא וצפת מכול"ק אנשי רוסיא, ורבם הרב המפורסם ר' אברהם רב ד ק א"ק דישק רבן של חסידים, וחיו לוקחים מעות ארץ מולנא והמרינה

1) [הפרק הזה נתפרסם על ידי על פי כתב היד של הספר תולדות חכמי ירושלם בקובץ "ציון" ספר כ', ירושלם תרפ"ח.

הרוב ממה שנאמר בפרק הזה הוא מדברי הרב ישראל משקלאוו בעל "פאת השלחן", שלקטו המחבר מ"פנקס הכולל" של צפת".

פנקס הכולל" הזה לא נודע היום מציאותו, הראל" פרומקין אומר בפתיחתו לפרק הזה: "פנקס הכולל"... שהגעתי ע"י היושיש הרב ר' אריה ב"ר יחמיא", והוא ר' אריי נאמן פקיאון הירוע, ומזכר פעמים רבות בדברי הרב פרומקין, ולא הובהר אם הוחזר הפנקס לריא נאמן או נשאר ברשות הראל" פרומקין, והקרתי אצל" צאצאי ריא נאמן ואמרו לי שתיבה מלאה עם כתבים של זקנם נאבדו או נגנבו מביתם לפני עשרות שנים, וחבל" על אבדן הפנקס הזה אשר מהמעט שנשאר לנו לפלפה אנו מכירים את ערכו.

השוואות ומילואים לענינים השונים שמדובר עליהם בפרק זה, נמצאים בהקדמת הר"י משקלאוו לס' פאת השלחן: מאמר היהודים באה"צ בירושל" לונץ כרך ה' נוספות למאמר היהודים באה"צ שם כרך ו'. מאמר החלוקה, שם כרך ז'. "קורות היהודים בירושלם במאה האחרונה" שם כרך י"ב. "תולדות הגאון ר"י משקלאוו" בלוח אי"ש שנה י"ז. יובל בית הכנסת"בית יעקב" בלוח אי"ש שנת תרע"ו. מאמרי, תקנות החלוקה בשנת תקפ"ג. ב"ציון" קובץ ב'. וזכרונות לבן־ירושל" לר"י יעלין פרק א'. ופרטי תולדותיהם של רוב הרבנים מחכמי ירושלם שנזכרו בפרק הזה, באים בפרק שאחרי זה. א, ר—ן).

געוואונט אין אונגארן, ער האט געוואונט אין אוהעל, איז שוין דעמאלטם געווארן א מחלוקת צווישן די חסידים מיט די אשכנזים,[69] און דעמאלטם האט מען געמאכט א חלוקה אין אונגארן, מען האט געמאכט א ליניע. די רעכטע זייט איז געווען מער געווען אונטערלאנד, דאם איז געגאנגען פאר די חסידים,[70] און די לינקע זייט וואם איז שוין מער פון פעסט

---

69 באותן השנים היו שני כוללים להחזקת הישוב האשכנזי בארץ ישראל, כולל הפרושים וכולל החסידים, בעוד שברוסלאנד ופולין הנהיגו שקיבוץ המעות לכל כולל הוא מארץ מוצאם של הנתמכים בידי הכולל, אולם במדינת אונגארין עדיין לא היתה חלוקה בין הכוללים, ושום כולל לא היה מוחזק באונגארין, ושניהם קיבצו מעות צדקה במדינה זו, ולכן נפלה מריבה בין הכוללים.

הנה כמתואר לעיל, סדר איסוף ככספי ארץ ישראל הנהוג בכל המדינות היה על פי הרוב, שבכל מדינה ומדינה וכל עיר ועיר הגיעו שלוחי הכוללים של יוצאי מדינה ההיא, ואספו מעות צדקת א"י לכוללים, החסידים שדרו בגלילות מדינת רייסין תרמו נדבתם לכולל רייסין, וכן החסידים שדרו בגלילות מדינת וואהלין תרמו לכולל וואהלין, וחסידי חב"ד בכל מקומות מושבותיהם תרמו לכולל חב"ד, וכן תלמידי הגר"א די בכל אתר תרמו לכולל הפרושים.

לא כן היה במדינת אונגארן שבשנים ההם היו רק יחידי סגולה אשר עלו משם לארץ ישראל, ולכן לא יסדו להם כולל בפני עצמם והעולים מאונגארן נספחו לאחד משארי הכוללים, ולאידך גיסא המצב הכספי במדינת אונגארן היה מעולה פי כמה ממדינת פולין רוסיא וליטא, גלל כן היתה מדינת אונגארן מקום לשני הכוללים להתגדר שם, ונעשה בעין קדירה דבי שותפי דלא קרירי ולא תמימי, והרבה טענות וסכסוכים נתהוו בין שני הכוללים בענין זה בהמשך הזמן,

והרה"ק מקאלוב ידוע כי היה הראשון מתלמידי תלמידי הבעש"ט אשר הזריח אורו במדינת אונגארן שנתקבל לאב"ד קאלוב וגלילות סאבאלטש בשנת תקמ"ה, ועל זה הופץ בהמשך הזמן אור שבעת הימים בכל רחבי המדינה.וכפי הנראה תיקף בעלותו על כס הרבנות המשיך בדרכי רבותיו תלמידי המגיד הק להיות עושה ומעשה למען הכוללים שבארץ ישראל, אשר נתייסדו בימים ההם מלפני כמה שנים.

ראשית פעולתו היתה לשלוח אגרות לכל רבני הסביבה לעוררם על חשיבות הענין להחזיק עניי א"י הממיתים עצמם באהלה של תורה בעיר ה' שמה, וביקש מהם להתרים את בני קהילתם על דבר מצוה נשגבה הלזו, ושוב ישלחו אליו המעות המקובץ והוא ישלחם למחוז חפצם, ואכן רבני הסביבה נענו לבקשתו וכל אחד בעירו זיכה את תושבי עירו במצוה הנכבדה של צדקת עניי ארץ ישראל ואח"כ שלחו המעות להרה"ק מקאלוב, והוא שלחם אל גדולי החסידות גבאי ונשיאי הכוללים.

כמו שסיפר מרן הישמח משה ז"ל במכתבו להחת"ס ז"ל מיום כ"ו סיון תקצ"ג (הנדפס בספר חוט המשולש עמ' קכ"ח) ...כי ממקום התחלת ארץ הגר וכו' ניתן משנים קדמונים להצדיקים אשר בפולין, להצדיק ר' מענדל מרימנוב זצ"ל, ואחריו הרב מראפשיץ זצוק"ל, ולהרב הצדיק המפורסם ממעזיבוז זצוק"ל, וכן להרב מקאלוב ז"ל, ולהצדיק המפורסם ר' יוסף מיאמפלא בן הצדיק הקדוש ר' יחיאל מיכל מזלאטשוב זצוק"ל, ואח"כ בבואי לכאן מארץ פולין זה בערך כ"ה שנה (שנת תקס"ח) כתב לי הצדיק מקאלוב זצ"ל שגם אני אתן ידי לחזק הצדקה הלז, וכן עשיתי בעזה"י...

ותיכף בעלות מרן הישמח משה ז"ל על כס הרבנות בק"ק אוהעל בשנת תקס"ח, התחיל ע"פ בקשת הרה"ק מקאלוב זצ"ל להתעסק בקדשים להיות עושה ומעשה לצדקת עניי ארץ ישראל, באותו פרק נתעטר גם מרן החת"ס בנזר 'נשיא ארץ ישראל' בעלותו על כס הרבנות בק"ק פרעשבורג בשנת תקס"ו.

ומזה יצא שכמעט כל כסף שנידב ונתרם לעניי ארץ ישראל בכל רחבי מדינת אונגארן, הגיעו לאחד משני מאורי הגולה הנ"ל, מעות המקובץ על ידי הישמח משה נשלחו לכולל חסידים כאשר כבר היה מוחזק משנים קדמוניות בגבול זה לשלוח מעות ארץ ישראל לכולל וואהלין ע"י צדיקי פולין, ומעות המקובץ על ידי החת"ס נחלק לכולל החסידים וכולל הפרושים שוה בשוה.

אמנם כיון שהכסף הנאסף במדינת אונגארן נתחלק בין כולל החסידים וכולל הפרושים, ושניהם קבצו מעות צדקה במדינה זו, לא כמו שהיה נהוג בפולין ורוסיא שהקיבוץ לכל כולל היה מארץ מוצאם של הנתמכים בידי הכולל כנ"ל, דין גרמא שמזמן לזמן נתעורר דין ודברים בין הכוללים על סדר איסוף הכספים ועל הזקת שלוחי הכוללים באופן ומקום אסיפת הכספים, ועל כן מפעם לפעם ישבו הצדדים לד"ת וסידרו כתב פשר בהסכמת שני הצדדים.

הפשרה הראשונה נעשה בחודש אדר שנת תקפ"ט בעיה"ק ירושלים, שאז נתאספו ראשי הכוללים דחסידים ופרושים בכמה ענינים הנוגעים לחלוקת הכספים, ובתוכם נתפשרו גם כן אודות הכסף הנאסף במדינת אונגארן.

אמנם גם אחרי הפשרה ההוא עדיין לא שקטו הטענות והסכסוכים שנתעוררו מזמן לזמן בין השלוחים של שני הכוללים, כי לפעמים אירע שהשליח דכולל הפרושים גבה המעות מאותן המקומות אשר כבר החזיקו בו החסידים זה שלשים שנה, ולפעמים להיפך ששליח דכולל החסידים גבה המעות מאותן המקומות שהיה בה דין חלוקה בין שני הכוללים.

כה נמשכו הדברים עד שנת תקצ"ז שאז ישבו כסאות למשפט שלוחי שני הכוללים לפני מרן החת"ס ובית דינו הצדק, ויצא מהם פשרה חדשה, וגם הישמח משה חתם על דבר פשרה הלז, וזה תוכנה: מדינת אונגארן יתחלק לשני מחוזות קבועות גליל התחתון (הכולל בתוכו רוב של מדינת אונגארן, כ"ו המחוזות באינטעראנד), וגליל העליון (ט"ו מחוזות באויבערלאנד), כל ככסף המקובץ בגליל התחתון שייך לכולל החסידים, וכל כסף המקובץ בגליל העליון שייך לכולל פרושים, ואין לאחד מהם לכנוס לגליל האחר, לבד אותן המקומות שכבר החזיק בו השליח דכולל פרושים יכול להמשיך לקבץ משם, אפילו אם הוא בתוך המחוזות של החסידים.

70 עיין בספר אוצרות ישמח משה (מכתב מז) שהביא מכתבו של הרצ"ה לעהרן שהעתיק דברי היש"מ אודות חלוקת אונגארין, ומדבריו נראה שהיה כתב כאן 'עד מישקאלץ' דהיינו מתחלת ארץ הגר עד מישקאלץ וכו', עיי"ש.

ארויפציר, פרעשבורג די גאנצע געגנט, דאס איז געגאנגען פאר אשכנזים.[71]

---

71 מרן החתם סופר ז"ל עשה אז פשרה זו לחלק את המדינה לשני גלילות, גליל העליון ששוכנים בו המתנהגים בנוסח אשכנז יהיה שייך לכולל הפרושים, וגליל התחתון השוכנים בו המתנהגים בדרכי החסידות יהי' שייך לכולל החסידים. ומרן הישמח משה הסכים לפסק דינו של החתם סופר ובית דינו וקיבלו בשני ידים, ואף המריץ לשואליו להתנהג אך ורק לפי פסק דין זה.

להלן מפת התחלקות מדינת אונגארין בין כוללי חסידים ופרושים לפי הפשרה של שנת תקצ"ז:

ונעתיק כאן תשובה מאהבה שכתב מרן הישמח משה ז"ל אל הגאון רבי זאב וואלף טענענבוים ז"ל בעל רחובות הנהר עה"ת:

לכבוד הרב המה"ג מעוז ומגדול השנון המופלא מו"ה זאב וואלף טענין בוים אב"ד בסענדרא והגליל נ"י ויופיע נצח.

דובר שלום ודורש טוב אנכי לידידי מעכ"ת הרב נ"י, ע"ד עסק מעות הרמב"ן ז"ל, אשר עד עתה נהרסה המצוה ורופפו עמודיה ואספו בעלי ההשגחה עליו, הגבי' המועטה אשר לפעמים נתהוה שמה, נעשה כפי רצון המשולח זה בכה וזה בכה, והי' להם אמתלא שבעוד לא הושם חוק קבוע ומקום רושם, היה כל אחד עושה כאשר נפשו, ולשלוח אל מקום אשר לבו חפץ, אך עתה תלי"ת גלוי ומפורסם עין הפשר, אשר נעשה בפני הרב הגאון המפורסם האב"ד דק"ק פ"ב ובדה"צ וע"פ הסכמתי. ועמדו לפניהם שני השד"ר משני הכוללים משם, וקיימו וקבלו הפשר בכל תוקף ועוז, שכ"ו קאמידאטער שייכים לכולל החסידים, ומתחילין ממיצר וספר פולין עד למעלה מפעסט סביב סביב, ובפשיטות שכל הקאמידאטער מפה עד פעסט בודאי שייכים להחסידים, ואין להפרושים שום חלק ונחלה בהן אפילו במקצת מקצתן, ויפרו וירבו ישע כל כולל ממקומות הקבועים להם, וכאשר שמעתי מפי השד"ר הרבני הותיק המופלג מו"ה יעקב נ"י מפק"ק שמעכ"ת הרב נ"י רוצה לחזק הענין היטב ולשים השגחה נמרצה על זה, רק צריך סעד וסמך ממני, לכן הנני שולח לידידי מעכ"ת הרב נ"י מכתב גבאות, ובידו לעשות ולמנות גבאי נאמן על הסדר הזה כאשר ייטב בעיניו, והוא ישגיח בעינא פקיחא בכל ענין וענין הנאות לסדר והנהגה בגבי' זו.

ומצוה להודיע לרבים סביבותיו אשר נעלם מאתם החזון הזה, למען ידעון ולא יהיו עוד תועים בהקרבת נדבותם לשלחם לעזרה אל מקום הראוי כנאמר, ובמכתב הגבאות התבאר היטב כל תיקון בעסק מעות און ס'האט זיך געמאכט אמאל אויך רייבעריינען צווישן דעם און דעם און דעם. דער ישמח משה מיט"ץ התם סופר האבן שוין געהאט א שייכות איבער דעם.[72]

הרמב"ן ז"ל, ובן יעשו ולא ישנו בשום ענין, והגבאי אשר יהי' יאחוז בחבל מצוה זו ולא ינתק ממנו לעולם. ומעתה אינם רשאים לזוז מן הפשר הזה כלל וכלל, וחלילה להם לשנות כי לעון יחשב הלילה. וכל השומע אלי ירצה קרבנו לפני ה', ומפרי מעלליו ישבע בזה ובבא, ובטוח אני בצדקת וענות מעכ"ת ידידי הרב נ"י, שיזרז את כל הסרים למשמעתו על זה ולא יעשו שרץ בגדר הזה חלילה, ויפקח היטב בכל מילי דמיטב, וכל גביית הכסף תהי' שמורה וערוכה עד בא השד"ר הרבני מוה"ר יעקב הנ"ל, ועל ידיו תשולח הנה, בית האוצר פנימה, כמבואר באגרת הגבאות על נכון. ומעתה תהי' פעלו ומשכורתו כפולה, יתנשא וירומם מעלה מעלה לשם ולתהלה, וישמח וירוה במהרה בנוה ירושלים על תלה.

נאום משה טייטעלבוים.

72 ונעתיק כאן מכתב קודש שכתב מרן הישמח משה ז"ל למרן החתם סופר ז"ל בענין זה:

"שיל"ת יום ב' כ"ז ניסן י"א למב"י תקצ"ג לפ"ק.

ירבה ויציץ ציץ ויהי פורח ורב שלום עד בלי ירח לכבוד ידיד ה' וידיד עמו וידידי ורב רחמי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בכל קצווי ארץ מופת הדור בוצינא קדישא קדוש יאמר לו נ"י ע"ה פה"ח כקש"ת מהו' משה ספרא רבא דישראל האב"ד ור"מ דק"ק פ"ב לנצח יאר פניו אתנו סלה.

אחרי דרך מבוא השלום אען ואומר ברתת, שאל יפלא בעיני הדר כבוד גאונו כי לא השיבותיו דבר מפני הכבוד ומפני היראה על המכתבים אשר האירו נגד עיני זה זמן כביר, כי ח"ו לא מסיבות שלילות האהבה היתה זאת, ואיש קדוש כמוהו יודע צדיק גודל ברית כריתות אהבה אשר בינינו מעולם, ותוקף אהבתו בוער בלבי ברשפי אש שלהבת אשר מים רבים לא יוכלו לכבות, ועדיין לא זזה אהבתו וחיבתו ממני אף חובב בתוונא דליבאי, אך גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם ב"ה וב"ש שלא מצאתי אז בעת בואם עת ופנאי אפילו לקרות, אשר הי' כל העולם שרוי בצער מהחולי הידוע ר"ל, ומחמת גודל הצער ורוב הטרדות אשר הקיפוני אז מאהב"י אשר שמו פניהם אלי, עיני עדן סבבו אל האשד לעורר עליהם רחמים גדולים אשר היו צריכים בעת הזאת מלבד עבודת הקודש אשר עלי מתורה ותפלה.

ועת הזאת אשר הגיע לגבולנו השד"ר מוכ"ז דאתא ממערבא מכולל הנקראים חסידים הי"ו, ה"ה הרב וכו' מהו' יוסף חיטין וצווה על השד"ר מכולל פרושים מהו' צבי הירש הי"ו אשר הקדים עצמו לתפוס ולאחוז ממון הקודש וכו'. והנה אני הפעוט הגם דלדידי כל אפין שווין חסידים או פרושים, כל ישראל חברים ושמות מחולקים לא ידעתי על מה אדניהם הטבעו, ובזה כוונתי לדעתו דעת תורה שראיתי במכתבו דמר ניהו רבא הגאון נ"י וכו'.

והן יאמין לי הדר כבוד גאונו כי ממקום התחלת ארץ הגר ניתן משנים קדמונים להצדיקים אשר בפולין להצדיק ר' מענדל מרימנוב זצ"ל ואחריו הרב מראפשיץ זצוק"ל ולהרב הצדיק המפורסם מ"מעזיבוז זצוק"ל וכן להרב מקאלוב ז"ל ולהצדיק המפורסם ר' יוסף מיאמפלא בן

און א דור שפעטער, ווען דער כתב סופר האט איבער געגומען פונעם חתם סופר, און דער ייטב לב איז געווען רב אין אוהעל,[73] ביז מ׳האט אים משלה געווען דארט מיט מסירות איז ער דאך געווען רב אין אוהעל, האט ער צוזאמען מיט׳ן כתב סופר געפירט אזוי,[74] דער ייטב לב האט געפירט אזוי מער דעם חסידישן חלק, און דער כתב סופר האט געפירט, דעם אשכנז׳ישן חלק. די תלמידים פון חתם סופר. זיי האבן געמאכט דעם אונגארישן כולל, וואס מ׳רופט דאם היינט ׳כולל שומרי החומות׳.[75]

*

אבער דאם זעלבע איז געווען דער גאליציאנער כולל. דארט איז געווען דער דברי חיים וואס האט אנגעפירט מיט׳ן גאליציאנער כולל,[76] און נאכדעם א דור שפעטער, איז

הצדיק הקדוש ר׳ יחיאל מזלאטשוב זצוק״ל ואח״כ בבואי לכאן מארץ פולין זה בערך כ״ה שנה, כתב לי הרב הצדיק מקאלוב זצ״ל שגם אני אתן ידי לחזק הצדקה הלז וכן עשיתי בעזה״י וכו׳.

ועתה צווה השליח שרוצה להתדיין ולתבוע לד״ת הקדושה את השליח של הפרושים לפני והשבתי לו כי להיות דיין לפסוק עפ״י ד״ת הקדושה אין רצוני בשום אופן כי בעיני המון אני נוגע בדבר באמרם שאני מכת חסידים ולא אדון אנכי בדבר זה רק תבואו לפני הרב הגאון דפ״ב נ״י לנצח שהוא שווה לשני הצדדים, ובפי אשר יצא מפיו הקדוש כן יקום ואני מסכים לדעת הגאון דפ״ב נ״י שחלוקי שמות אלו פרושים וחסידים תבטלו רק לכולל אחד יהשב, ויסעו שניהם באהבה ואחוה ושלום, ולא יהולל ש״ש, כי באמת כל העדה כולם קדושים, ונשאר הדבר תלוי ועומד עד יבואו שניהם לפני כסא כבודו, ואת אשר יבחר כת״ר כן יקום, וגם אני מסכים לדבריו הקדושים ובטחתי בגודל צדקתו וחפצו באמת שיהא לשד״ר מוכ״ז שומע מאת המלך ובזה אחוי קידה חמש מאות, ואומר שלום מא״ה בנפשו אוה״נ ידידו לנצח.

הק׳ משה טייטלבוים.

הרבה יש להאריך בסוגית גביית כספי אה״ק בכלל, ועל פעולתיו של היש״מ בפרט, וראה מזה במקצת בספר הגאון הקדוש בעל ישמח משה פרק ״מעות ארץ ישראל״, ומ״ש בס׳ אוצרות ייטב לב בהקדמה לשער יא ״נשיאות ארץ הקודש״, ובהערות המחכימות.

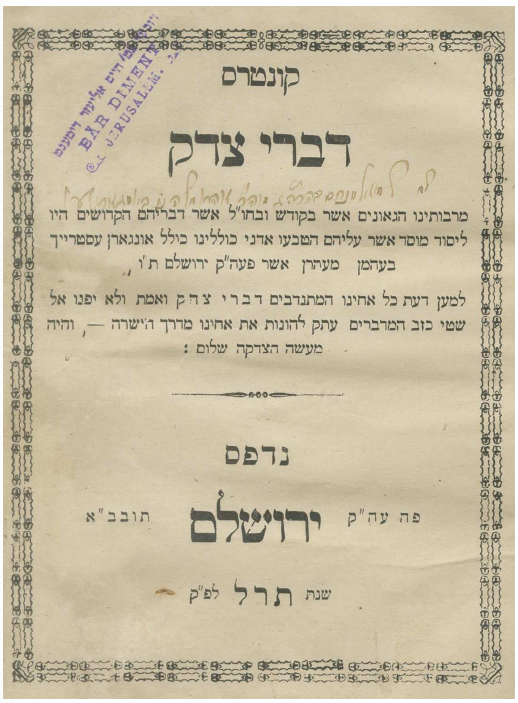
73 עי׳ בס׳ אוצרות ייטב לב, וז״ל: דוקא כאן באוהעל, התחילה ראשית צמיחת כח המנהיגות של רבינו, ירושת כסאו של הסבא קדישא שהיה ממנהיגי דור הקודם, הביאו בדרך קצרה, שיהא מעורב בכמה ענינים מהנהגת הכלל כאחד הגדולים, מהם ענין אסיפת מעות רמבעה״ן לעניי ארץ ישראל, אשר בחיים חיותו של הישמח משה היה כל כספי תרומות הסביבה עוברת דרך ידו, ומינה על זה גבאי קודש בכל אתר ואתר ועל פיו ישק כל דבר, ועכשיו לעת פטירתו עבר חזקה זו ליד נכדו הייטב לב, ועד שהוכרה לעזוב עיר רבנותו באוהעל היה פעיל בכל ענינים המסתעפים בסוגיא זו, אשר כידוע מלבד עבודת הקיבוץ והגביה כללה בתוכו הרבה ספיחים וספיחי ספיחים. ואגב אורחא גררה לתוכה כמה ענינים שעמדו על הפרק בארץ ובגולה, שלא היה מקושר דוקא לענין מעות רמבעה״ן.

74 עיין באוצרות ייטב לב שם הרבה מכתבים שכתב מרן הייטב לב את הגביר הנודע רבי צבי הירש לעהרן ז״ל מאמסטרדאם אודות מעות ארה״ק.

בין המכתבים שם כותב הגביר הנ״ל אל מרן הייט״ל בזה״ל: ואנא אמינא שביותר יזהרו מזה שלוחי החסידים, כי במדינה שם נראה לי שיש שם עדיין רבנים גדולים בתורה ובקדושה גאונים אב״ד שהם בלב מתנגדים לחסידים, ולהבק״ל [ולהבדיל בין קודש לחול] פריצי בני עמינו המינים ואפקורסים ידוע להם מתנגדים ושונאים שנאת מות לחסידים, א״כ אם יצא שליח חסידים חוץ לתחומו ויקפח טובת הפרושים שזכו כפי הפשרה באותו מקום, יגרום חילול ה׳ אצל הטובים ואצל הרעים ולאו משנת חסידים היא. לכן היותר טוב בעיני הוא שרומכ״ת נר״ו יתאחד בזה עם האב״ד דפרעשבורג מוהר״ר אברהם שמואל בנימין נר״ו ויחדשו קביעות הגבולים והתחומים, כמו שעשו מו״ה אבותיהם הגאונים קדושי עליון נבג״מ זי״ע, ולא יצא איש ממקומו ושום שליח לא יעבור תחומו וגבולו. ועיין שם עוד אריכות בזה בההערות שם.

75 אכן בשנת תרכ״ב קם הגאון בעל הכתב סופר ז״ל ואתו עמו הגאון המהר״ם א״ש ז״ל וייסדו את ׳כולל שומרי החומות בית הסופר והמאיר לבני מדינת אונגארן עסטרייך מעהרן בעהמן׳ על שם אבותיהם מרן החתם סופר והמהר״ם א״ש.

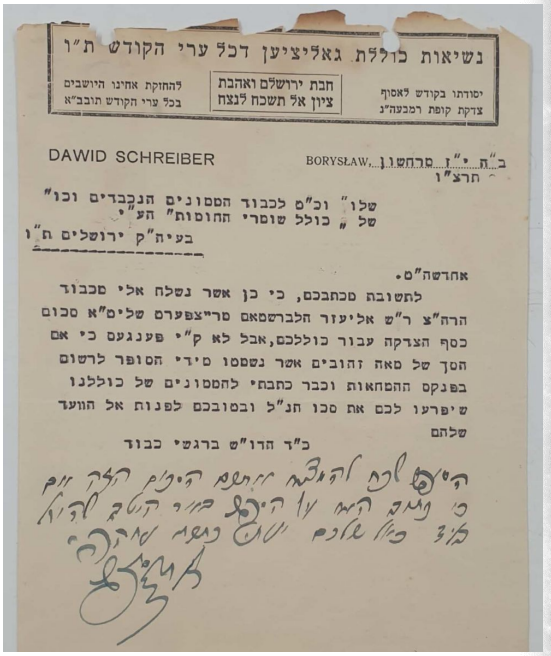
להלן שער הקונטרס ׳דברי צדק׳ בשנת תר״ל אודות התקנות התייסדות הכולל באונגארן:

76 להלן מכתב מהנהלת כולל גאליציע להנהלת כולל שומרי החומות אודות כספים ששלח הרה״ק מהרש״א מראצפערט ז״ל:

געווען דער שינאווער רב.[77] ס׳איז געווען דארט א גרויסע מחלוקת, ס׳האט זיך געמאכט שפעטער אין גאליציע א גרויסע מחלוקת צווישן דער ס׳זאל זיין דער נשיא, ווער ס׳זאל עם אנפירן.[78]

און דארט איז געווען א גרויסע אסיפה אין לאנצהוט, דאם האט געדארפט זיין אין די תר״נ יארן, ווי דער שינאווער רב און דער בעלזער רב, ר׳ יהושע׳לע, זיי זענען געקומען צופארן אויף אן אסיפה וועגן צדקת רבי מאיר בעל הנס.[79] דעמאלטס האט מען זיך נישט געקענט אויסגלייכן. וועם מ׳זאל נעמען, א שינאווער חסיד, צי א בעלזער חסיד – איך דארף אייך נישט זאגן, פאליטיק איז דעמאלטס אויך געווען.... – האט מען אויסדרוועהלט דעמאלטס נישט קיין שינאווער חסיד, נישט קיין חסיד בכלל, מ׳האט גענומען אן אשכנז, דעם כתב סופר״ם א זוהן, וואס ער איז געווען א גרויסער עושר ס׳איז ביי אים געווען תורה וגדולה במקום אחד.[80] ער האט געמאכט א ספר ׳סופר מהיר׳ (על סוגיות

נשיאות כללית גאליציען דכל ערי הקודש ת״ו

יסודתו בקודש לאסוף צדקת קופת רמבעה״ג

חברת ירושלם ואהבת ציון אל תשכח לנצח

להחזקת אחינו היושבים בכל ערי הקודש תובב״א

DAWID SCHREIBER

BORYSŁAW,

ב״ה י״ן מרחשון תרצ״ו

שלו״ וכ״ם לכבוד הסמונים הנכבדים וכו״
של ״ כולל שומרי החומות״ הע״י
בעיה״ק ירושלים ת״ו

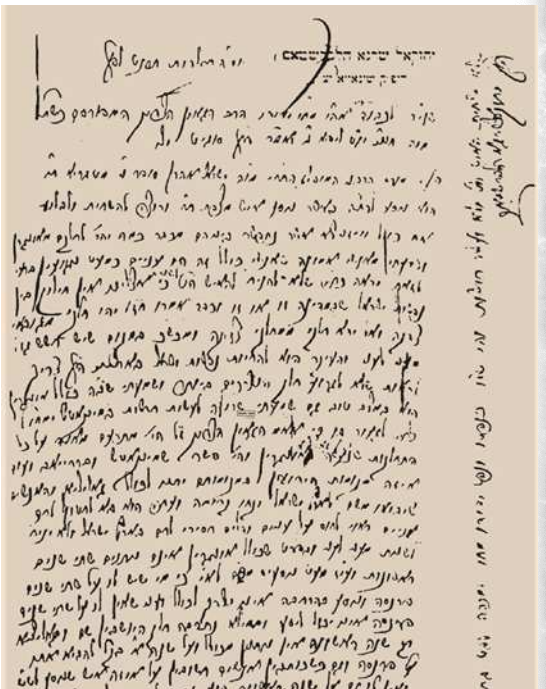
אחדשה״ם.

לתשובת מכתבכם, כי כן אשר נשלח אלי מכבוד הרה״צ ר״ש אליעזר הלברשטאם מרייצפערם שליט״א סכום כסף הצדקה עבור כוללכם, אבל לא ק״י פענגעס כי אם חסך של מאה זהובים אשר נשמטו מידי הסופר לרשום בפנקס ההחאות וכבר כתבתי להסמונים של כוללנו שיפרעו לכם את סכו חנ״ל ובטובכם לפנות אל הוועד שלהם

כ״ר הרו״ש ברגשי כבוד

77

להלן מכתב ממרן הגה״ק משינאווא ז״ל אשר כתב למרן הגה״ק הקדושת יו״ט ז״ל בשנת תרנ״ט לפ״ק בענין הכולל בארה״ק:

78

כן מובא בס׳ שבט סופרים (עמ׳ ר״ם) בשנת תרנ״א עם פטירת נשיא כוללות גאליציה קופת רבי מאיר בעל הנס בארה״ק הגאון הגדול רבי יצחק אהרן איטינגא זצ״ל אב״ד לעמבערג, ולאחר שבהעדר נשיא נזנחו במעט ענייני הכולל ואיסוף הממון עבור עניי ארה״ק, נתכנסו ובאו גדולי ומנהיגי הדור לועידת לאנצוט, שם נתוועדו יחדיו בחודש אייר תרנ״א גדולי הרבנים והצדיקים בראשות הגה״ק אדמו״ר רבי יהושע מבעלזא זצוק״ל, ומחותנו הגה״ק משינווא זצוק״ל בנו של הגה״ק הדברי חיים מצאנז זצוק״ל, כדי לטכס עצה על מי להטיל את נשיאות כולל גליציה חיבת ירושלים, פה אחד החליטו להטיל את המשרה הנכבדה על כתפי רבי יצחק לייב, שניסה בתחילה לסרב לקבל על עצמו עול זה להיות טרוד עד למעלה מראש בעניני הציבור כנשיא מהזיקי הדת, אך לא יכול היה לסרב להפצרות גדולי הדור הני קדושי עליון, ובהכנעה קיבל את התפקיד הנכבד על כתפיו.

79

מכתב של הרה״ק מציעשנוב ז״ל (מובא בדברי שמחה אות ל״ח) בו הוא מזכיר את האסיפה בלאנצהוט בראשות אביו הק׳ משינאווא וחותנו הק׳ מבעלזא, ומשבח מאוד את נשיאותו ופעולתו של ר׳ יצחק לייב הנ״ל:

ב״ה, אור ליום ד׳ לסדר זאת עשו וחיו תר״ס לפ״ק.

שוי״ר לכבוד ידידי ש״ב הרב הצדיק המפורסם בור״ק חרים בנש״ק וכו׳

כקש״ת מר״ה יהודא צבי נ״י אבד״ק דאליגא יצ״ו.

מכתבו הנעימי ויחמין לי כת״ס אשר נקרתי מכתבו תפסר שערות רקתי ונזרי אשר נעוס״ר מעשה וכו׳ הלילי ועלה ביד ר׳ לייזיק זוק לתפוס מנוחתו לנשיס כסריס אשר נכל נפשס חורשים שלוס ניון ועתה רועים להרום הכולל ומי יודע מה יומס מהאסיפה הזאת ילמוד ק״ו כאשר היה עוד נעולם כ״ק אחמו״ר זצ״ל וכ״ק מוחתני זצ״ל ועוד נדיקים אשר לחמו ד׳ עליהס ימי׳ נעת האסיפה בלילנוט עד כמה כנדה הענודה לחקד הניעות עד אשר נחרו נחרת סנ׳ ר׳ יקק ליב סופר כ״י וני״ס אשר עשיתם עשו פרי ונדלה והללייהה כי טוב לוים ענון ומשכיל וככל לבו ידרוש לטוחת הכולל ונמקוס שהיה עולה לאדנעים חלפים ר״כ לשנה עולה עתה לשנים חלף ר״כ ויותר ועד שהוא מתמה לל שלח רק ג׳ רנעים לשנה והוא שולח ד׳ רנעים שנה וני״ס כי הכולל מנחליניע עלה כעת כמעט יותר מכל הכוללים ועתה ע״י קולות ר׳ גרויסע מחלוקת ווער ס׳זאל זיין דער נשיא, ווער ס׳זאל עם אנפירן.

80

ה״ה הגאון רבי יצחק לייב סופר ז״ל מעיר דראהביטש.

השי"ם), ער איז געווען דעם כתב סופרים א זון.[81]

ממילא, איז ער דאך געווען אן אשכנז, ער האט נישט באלאנגט צו קיין שום חסידות, מ'האט זיך אויף אים אויסגענליכן אזן ער האט געהייסן נשיא.[82]

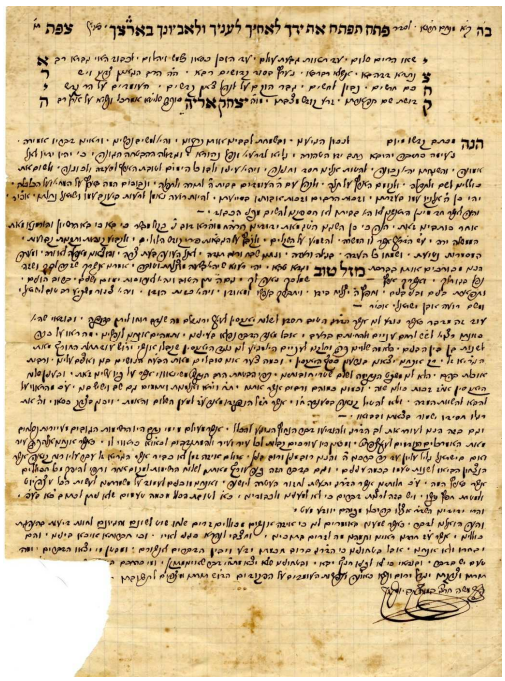
שפעטער טאקע וועז ער איז אוועק איז ווידער געווארן אן עסק וועמען מ'זאל נעמען. בקיצור, ביי אלע רבי'ם איז עם געווען א גרויסער ענין, דאס שיקן געלט קיין ארץ ישראל, איז עם אזוי געווען.

*

די שטעט אין מארמאראש במציאות האבן נישט באלאנגט צום אונגארישן כולל. אזוי איז געווען. פארוואס אזוי איז געווען? אזוי ווי זיבענבערגן. זיבענבערגן האט אויך נישט באלאנגט, כאטשיג ס'איז אויך געווען דעמאלטם אונגארן, אבער ס'האט נישט באלאנגט צום אונגארישן כולל. אין זיבנבערגן איז געווען דער מראה יחזקאל ז"ל,[83] ער האט

---

81 ברכת מזל טוב מצפת להגאון רבי יצחק לייב סופר על התמנותו לנשיא הכולל:

82 מן הענין לציין שבס' כרם חמד (עמ' נ"א) מובא רישומי זכרונות של החסיד הנודע רבי חיים הירשמאן ז"ל [מעיר ריישא שהשתקע בירושלים והיה נקרא שם ר' חיים ריישער], שהפשרה הנ"ל היתה עצתו של הרה"ק מגארליץ.

ומסופר שם שתיאר שבפעם הראשונה שראה את הרה"ק המהר"י מבעלוא היה בעיר לאנצהוט, כשהי' אסיפה בענין מינוי לנשיא ארץ ישראל דהיינו קופת רמבעה"ג שע"י כולל חבת ירושלם לעדת גאליציע, וחוץ מזה הי' שני שבתים ברייסא, וגם בנו הרה"ק מהרי"ד מבעלוא הי' עמו.

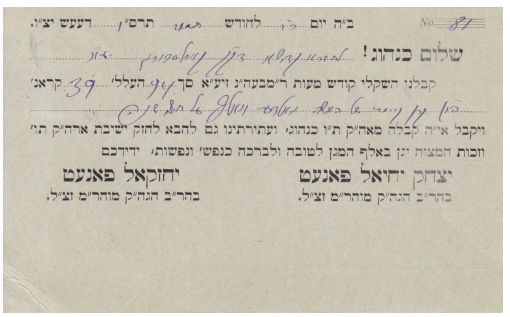
ובזמן האסיפה בעיר לאנצהוט הי' שם הגה"ק ר' יחזקאל שרגא משינאווא, וכל אחד רצה שאחד מאנשי שלומו יתמנה לנשיא ארץ ישראל, והרה"ק ר' ברוך מגארליץ לא הגיע לאסיפה, ועוה אחיו משינאווע שישלחו טעלעגראמע לגארליץ שיבא, והשיב ע"י טעלעגראמע שמבטל דעתו להם, ושלח הרה"ק משינאווע עוד הפעם שגזור עליו בגזירת אחיך הגדול שמוכרח לבוא, והגיע להאסיפה, וא"ל אחיו הק' משינאווע, למה סירב לבוא שהוא אחד מעמודי עולם שהעולם עומד עליו, ענה הרה"ק מגארליץ כדרכו בקודש, שהחלק שלו יכול ליפול.

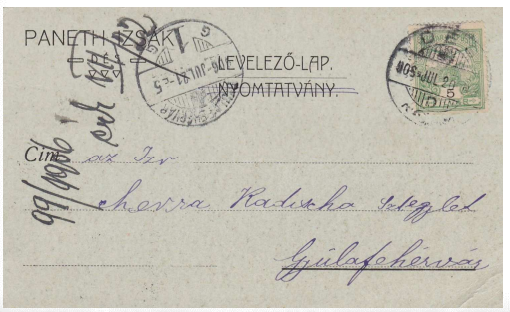
ואמר, למעשה לא הי' בדעתו לבוא, אבל אם כבר כפוהו לבוא ולחוות דעתו, אז הוא אמ: נעמט נישט קיין בעלזער חסידים, און נעמט נישט קיין שינעווער חסידים, נעמט דעם יצחק לייב דער חת"ם סופר"ס אייניקל, ער איז ראוי לאותה איצטלא, מ'זאל איהם נעמען פאר נשיא וועט זיין א ברכה!. וכולם קיבלו פה אחד את דעתו, ומינו הרה"ח ר' יצחק לייב סופר מדראהביטש נכד החתם סופר לנשיא ארץ ישראל, וביקשוהו שיחליף מלבושו עליון הקצר למלבוש עליון ארוך כמנהג הרבנים בשביל כבוד ארץ ישראל, עיי"ש.

ועיי' בס' י"ג אורות (ח"א מערכת הרה"ק מגארליץ) מובא עובדא זו בשינויים.

ויש לציין שבהמבוא לס' סופר מהיר מהגאון רבי יצחק לייב הנ"ל מתואר באריכות כל המאורעות בשעת נשיאותו וכן אחר הסתלקותו בשנת תרנ"א.

83 קארטל מהרה"ק הכנסת יחזקאל מדעעש ז"ל ואחיו הרה"ק רבי יצחק יחיאל פאנעט ז"ל על אישור קבלת מעות צדקת רמבעה"ג:

ארגאניזירט אין זיין געגנט א קופה, אין זיבענבערגן האט ער עם אנגעפירט. אזוי איז געווארן א זיבענבערגן כולל.

און אזוי איז געווען אויך א מארמאראשער כולל, איבער גאנץ מארמאראש. און פארפיגט אויף דעם האט דער קאסובער רב, שפעטער איז עם אריבער געגאנגען צו וויזניץ, ר' מענדעלע וויזניצער דער צמח צדיק האט עם געפירט. דאם הייסט ס'האט געארבייט אזוי, געלט האט מען געמוזט שיקן צום נשיא, און דער נשיא האט עם געשיקט קיין ארץ ישראל.

אין מארמאראש איז געווען קאסובער און וויזניצער חסידים, דאם איז געווען דער אלגעמיינער ציבור, דאם איז געווען דער המון עם. וועז דער ייטב לב איז אנגעקומען קיין סיגוט, האט ער איינגעפלאנצט א פרישע חסידות, א סיגעטער חסידות. און א דור שפעטער, וועז דער קדושת יו"ט האט איבערגענומען, און ער האט עם נאך מער צושפרייט, איז געווארן א נייע חסידות, ווי מ'זאגט ביי יענעם אין וויינגארטן, אין מארמאראש.

דאם האט אנגעהויבן נישט גוט צו ווירקן, ס'האט זיך אנגעהויבן רייבעריייען. ממילא קומט אויס, אז מ'האט געוואלט שיקן געלט קיין ארץ ישראל, האט מען אזוי געקוקט ווער ס'קען באקומען דערפון, ביסטו יא א וויזניצער חסיד, קומסט יא צום רבי'ן, פארסט נישט צום רבי'ן.[84]

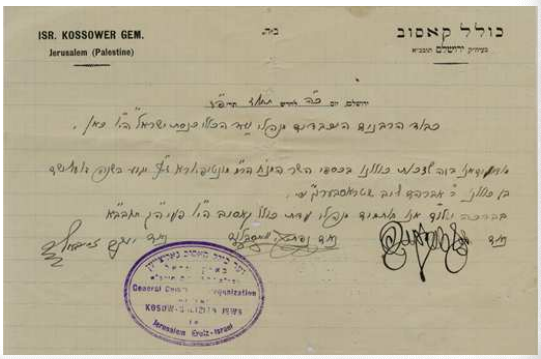
דאם איז אזוי געווען, אז מ'איז ארויס געפארן קיין ארץ ישראל וואוינען, האט מען געדארפט ברענגען א צעטל פון חוץ לארץ אז מ'איז באראכטיגט צו באקומען פון די קופה, אזוי האט מען באקומען געלט אין ארץ ישראל, און מיט דעם האט מען אויסגעלעבט די יארן.

נו, איינער וואס איז נישט געווען קיין וויזניצער חסיד, און ער איז געפארן קיין ארץ ישראל, האט מען אים געמאכט קונצן, אזוי איז געווארן, האט דער קדושת יו"ט אנגעהויבן צו מאכן א גרודער, וואס הייסט אז פאר א סיגוטער חסיד געט מען נישט קיין כולל געלט... האט ער געוואלט מ'זאל זיך אפטיילן, בקיצור, מ'האט זיך למעשה אויסגעגליכן, כך וכך פראצענט וועט גיין פאר וויזניץ, און אזויפיל פראצענט וועט גיין פאר סיגוט. דאם איז געווען בימיו פונעם קדושת יו"ט.[85]

ס'האט אבער למעשה נישט געארבעט, מ'דארף פארשטיין אז ס'איז געווען אזעלכע וואס האבן טאקע געזארגט ס'זאל נישט ארבעטן.... ממילא איז ווידער געווארן א פראבלעם. און דער קדושת יו"ט האט אנגעזאגט פארץ זיידן (מרן העצי חיים ז"ל), וועז ער האט אים איבער געגעבן דאם רבנות, ער זאל זיך אפטיילן פון זיי און מאכן אליינס א כולל. דער זיידע ז"ל איז געווען א יונגערמאן. ער איז געווארן אלט געווען

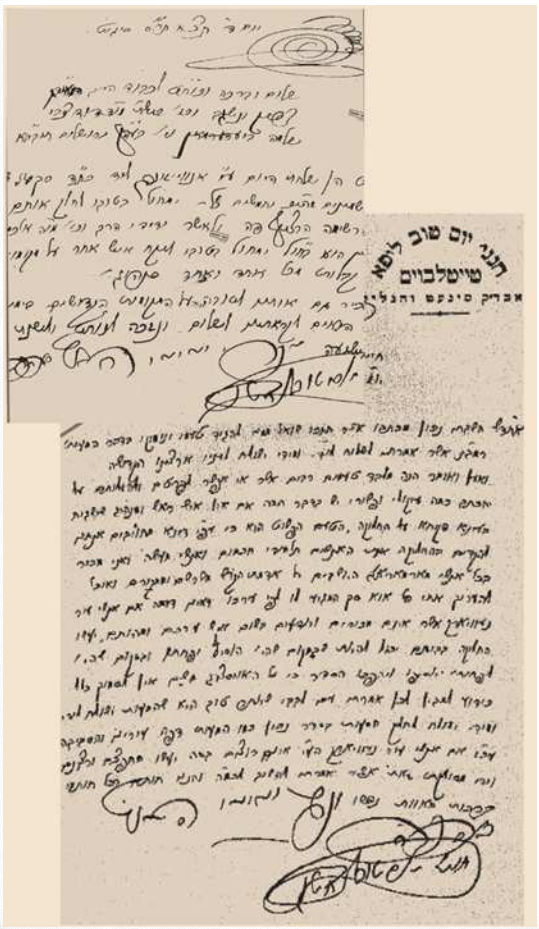
84

מכתב מכולל קאסוב בארה"ק.

85

להלן שתי מכתבים הבאים כאחד מאת מרן הגה"ק הקדושת יו"ט ז"ל אודות ה'חלוקה געלט' לעני ארי':

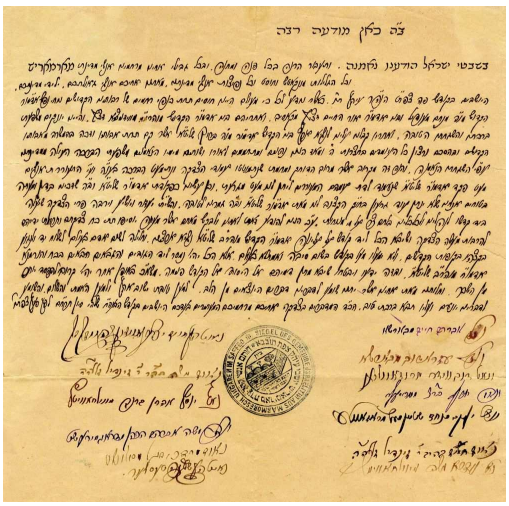
פיר און צוואנציג יאר וועז ער האט איבער געגומען דאס רבנות אין סיגוט. און איינס פון די ערשטע זאכן וואס ער האט געטוהן איז געווען מאכן אליינם א כולל, און וויזיניץ האט זיך נישט געלאזט, זיי האבן פארפירט דו קענסט נישט מאכן. און דאס איז געווארן א פייערדיגע מחלוקת.[86]

כ׳האב ביי מיר אין שטוב אינטערעסאנטע מכתבים איבער די פרשה, ס׳איז געווען א גרויסע מחלוקת אויף דעם. צום סוף איז געווען א דין תורה ביים ערוגת הבושם.[87]

און דער ערוגת הבושם האט געמאכט א פשרה, עפעם האט

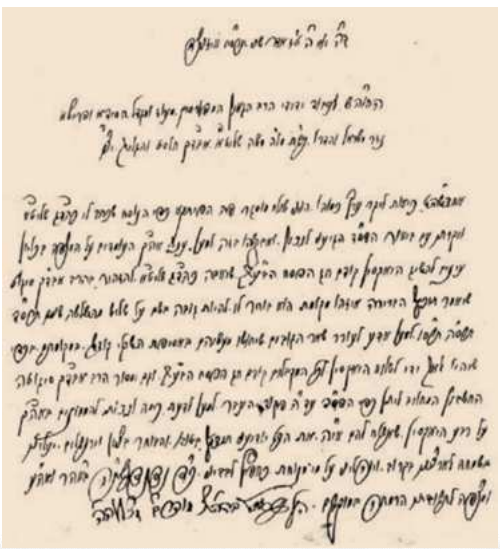
86

מכתב מחסידי קאסוב בצפת משנת תרמ"ח אודות הדין ודברים על נשיאות הכולל מארמאראש:

87

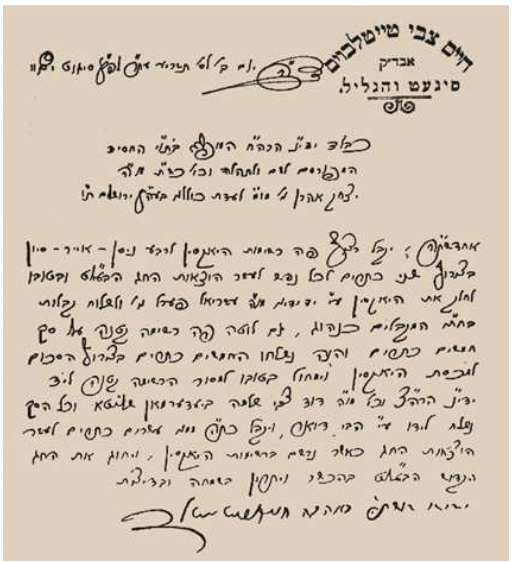
מכתב מהרה"ק האהבת ישראל להגאון בעל הערוגת הבושם בענין הדין תורה הנ"ל:

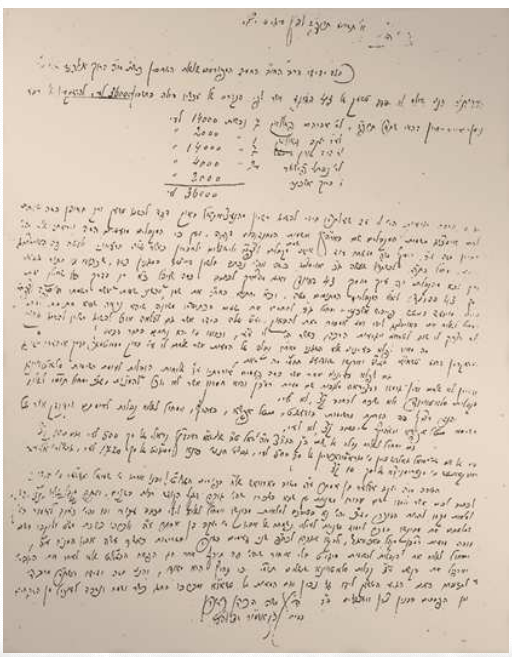
ער געגעבן א געגנט פון מארמאראש וואו מ׳קען מאכן אליינם, און אזוי איז געווארן א סיגוטער כולל, וואס דער זיידע האט געשיקט געלט, ס׳איז דא בריוון יעדע פערטל יאר ווי ער שיקט געלט,[88] ״יאקסין׳ האט עם געהייסן –

88

להלן א׳ ממכתבי מרן הגה"ק העצי חיים ז"ל אודות החלוקה החודשית להסיגוטער כולל בארה"ק:

להלן מכתב ששלח המשב"ק של מרן העצי חיים ז"ל לא׳ מגבאי הכולל בארה"ק, כאשר בתו"ד כותב לו: "גם ימחול לשלוח קבלה על שם כ"ק הגה"צ מו"ה יואל ט"ב שליט"א האבד"ק קראלי על סך 500 לעי":

פארוואס ס׳האט אזוי געהייסן ווייס איך נישט, אבער אזוי שטייט אז האט ער געשיקט ׳יאקסין׳ – ס׳איז דא מערערע בריוו׳ן ווו ער שיקט געלט קיין ארץ ישראל, און ער האט אויסגעהאלטן דעם כולל. דאם האט אנגעהאלטן אזוי ווי לאנג דער זיידע ז״ל האט געלעבט, און אויף יארן שפעטער אויך.[89]

נאכדעם איז געווארן די קריג, איז דאך אסאך זאכן נשתנה געווארן, איז עם אונטער געגאנגען, ס׳איז נישט געווען ווער ס׳זאל עם פירן.

דאם איז געווען איינם פון די זאכן וואם דער טאטע ז״ל האט געהאלטן, אז זיין טאטע האט זיך אזוי געשלאגן אויף דעם, ס׳האט אים אזויפיל בלוט געקאסטט, אז ער וויל עס צוריק מחזק זיין. האט דער טאטע ז״ל בימיו אויפגעשטעלט א כולל אין ארץ ישראל ער האט עם א נאמען געגעבן סיגוטער כולל ׳כולל עצי חיים׳, קודם האט זיך אים געמאכט א געלעגנהייט, ס׳איז געווען אום תשל״ח, כ׳געדענק נאך גוט די מעשה, האט ער דעמאלטם געוואלט מאכן אין ירושלים,[90] ולא עלתה בידו ס׳איז נישט געראטן דעמאלטם.[91] נאכדעם איז די שפעטער׳דיגע יארן האט ער מייסד געווען דעם ׳כולל עצי חיים׳ אין בני ברק, און ער האט יעדעם יאר געהייסן

---

89 מכתב מהכולל מארמאראש סיגעט שבארה״ק בנשיאות מרן הק׳ העצי חיים ז״ל:

90 וע׳ בס׳ ומשה הי׳ רועה (ח״ו עמ׳ ס) דער רבי האט אבער אלס געהאט א שטארקע השתוקקות צו קענען האבן א כולל אין ארץ ישראל, ווי תלמידי חכמים מנקיי הדעת שבירושלים זאלן זיצן און לערנען תורה.

דער רבי האט דאן געשאפן א קשר מיט די הנהלת הישיבה ״לפלגות ראובן״ אויף די דוד ילין גאס, די ישיבה איז נתיסד געווען ע״ש הגה״ק רבי זעליג ראובן בענגיס ז״ל גאב״ד ירושלים, און עס האבן דארט געלערנט אויסער די בחורים מופלגים בתורה אויך א צאל תלמידי חכמים חשובים מסלתה ומשמנה פון ירושלים עיה״ק, צווישן זיי הגאון ר׳ חיים אורי פריינד שליט״א חבר הביד״צ, הגאונים ר׳ מענדל ואחיו ר׳ אברהם אטיק שליט״א, און נאך.

דער רבי האט זיך דאן אונטערגענומען צו שאפן א גרויסן סכום להחזקת הישיבה, און דעמאלטם האט דער מקום באקומען דעם נאמען ״כולל עצי חיים״ לשמו ולזכרו פונעם עצי חיים ז״ע וואו די בחורי חמד און אברכי הכולל האבן עוסק געווען בתורה בקדושה ובטהרה.

בשנת תש״מ לפ״ק איז צוגעלייגט געווארן א נייע פליגל דאס איז געווען די תלמוד תורה אין יענעם בנין מיטן נאמען ״עצי חיים״, וואו עס זענען געקומען לערנען קינדער פון מוסדות וואס האבן אנגעהויבן צו נעמען געלט פון די ממשלת המינים און די עלטערן האבן אויסגעפאלגט דעם באפעל פונעם בידי״צ און ארויסגענומען די קינדער. דאס האט אנגעהאלטן עטליכע יאר ביז ווען זי האט זיך אויפגעלעזט.

להלן ברכת שנה טובה למרן רביה״ק הברך משה ז״ל מה׳סיגוטער כולל׳ בעיה״ק ירושלים ת״ו:

כולל אברכים מצויינים עצי חיים
על שם מרן אדמו״ר הגה״ק רבי חיים צבי טייטלבוים זצוק״ל
נאבד״ק סיגעט
בנשיאות בנו אדמו״ר הגה״צ בקש״ת רבי משה טייטלבוים שליט״א
נאבד״ק סיגעט
רח׳ דוד ילין 45
בעיה״ק ירושלים תובב״א

היכל תורה נשגב זה אשר הוקם בעזהשי״ת השנה בתוככי עיר קדשנו ת״ו לשם ולתפארת היהדות החרדית, אשר בצלו חוסים גדולי תורה תלמידי חכמים יראים ושלמים מסלתה ושמנה של יקירי ירושלים, מאהל למעל״ק נשיאנו הגאון הגדול המפורסם, צדיק נשגב, פאר מקדושים וכו׳ וכו׳

כקש״ת אדמו״ר רבי **משה טייטלבוים** שליט״א הנאבד״ק סיגעט

והכל הנלוים אליו ולכל העסקנים הנכבדים המקדישים את מיטב כחם ואונם להרמת קרן מבצר תורה נעלה זה שנה טובה ומבורכת ומר חתימה טובה ושמחת יו״ט

ויה״ר שתהא השנה הזאת הבעל״ט שנת הרמת קרן התורה ולומדיה שנת גאולה וישועה בביאת הגואל״צ בב״א.

כעתירת

ראשי ומנהלי הכולל — אברכי הכולל

91 וע׳ בס׳ ומשה הי׳ רועה (שם עמ׳ ס״ו בהערה אות מה) עס דערציילט אונז הרה״ג ר׳ יעקב שעכטער שליט״א פון ירושלים אז בערך שנת תשמ״ב לפ״ק, האט דער רבי געהאנדלט מיט אים איבערן אנרופן דעם רומעניש כולל ע״ש אביו בעל עצי חיים זי״ע, און דער רבי האט זיך אונטערגענומען דאס אויסצוהאלטן בעיקר אז עס זאל זיין א כולל על שם אביו אין ארה״ק. למעשה האט זיך דער רבי דעמאלטס אפגעלאזט דערפון כדי עס זאל נישט זיין קיין שטער צום סאטמארער כולל אין ירושלים עיה״ק. מיט עטליכע יאר דערויף האט דער רבי דאס אויסגעפירט מיטן מייסד זיין דעם כולל עצי חיים אין בני ברק.

מ׳זאל גיין נאך גלעלט, האלב פונעם בודזשעט האט ער אליינם געצאלט, און דאם איבריגע האט מען געשאפן דאם גלעלט. אזוי איז געווען אין די אלע יארן.

מיין ברודער הרב ר׳ שלום אליעזר (רב דקהלתינו ב״פ 15 שליט״א) איז געווען דער גבאי צדקה, ער האט דורך אים געשיקט דאם גלעלט.[92] לאחר פטירתו האט ער (הרש״א) עם איבער געגומען, מ׳האט עם צוריק מחדש געווען, און ער איז דער נשיא, ער שאפט די אלע גלעלטער פאר דעם. און דאם איז היינט אונזער כולל אין בני ברק.

*

מדי דבר בו האריך רבינו בשבח קהלתינו חק׳ ומוסדותי׳ בשיכון קרית יואל בני ברק יצ״ו אשר שמעו הטוב הולך למרחוק בכחינת ׳כי כל העדה כולם קדושים׳ חפידים ואנשי מעשה יראים ושלמים, וגם מהשמועות טובות מקהלתינו חק׳ ומוסדותי׳ בעיה״ק ירושלים ת״ו, ובנין החדש המפואר תל תלפיות החולך ונבנת בס״ד, וגם שמו הטוב מקהלתינו חק׳ ומוסדותי׳ בעיר בית שמש יצ״ו לשם ולתפארת.

והמשיך רבינו: דאם חביבות ביים פעטער ז״ל צו די ארץ ישראל׳דיגע מוסדות איז געווען אין לשער. ווען מ׳האט עולה געווען אין בית המדרש, האט ער איינגעפירט אז דער ערשטער מי שברך האט מען געש׳נדר׳ט פאר די ארץ ישראל׳דיגע מוסדות. דאם איז נישט געווען היינט, נאר מיט זעכציג יאר צוריק, ביי אים איז דאם געווען די ערשטע זאך. און ער האט זיך געזארגט וואם וועט זיין לאחר פטירתו, ער האט זיך נישט געזארגט אויף די אמעריקאנער מוסדות, נאר ער האט זיך געזארגט וואם וועט זיין מיט די ארץ ישראל׳דיגע מוסדות, דאם איז אים געלעגן אויפן מח.

און מ׳דארף ארויסברענגען לשבח פאר די אנשי שלומינו דא וואם זיי האבן זיך מאביליזירט. מ׳האט זיך זייער געמוטשעט דא מיט די ארץ ישראל׳דיגע מוסדות, דער אפים האט געשאפן גלעלט, אבער יעדעם האלבע יאר איז מען געווען אונטערשטעליג, מ׳האט נישט באצאלט קיין שכירות, מ׳האט אנגעהויבן קיין ניו יארק צו ר׳ מאיר הירש (מראשי העיר ומנהל המוסדות דקרית יואל יצ״ו), ער האט אויף זיך געמומען די מצוה צוויי מאל א יאר, אין ניסן און אין תשרי, מ׳דארף דאך אויסצאלן דעם געהאלט. האט ער זיך אריינגעלייגט יעדעם האלבע יאר, ער האט געמאכט אן ׳עמערדזשענסי אלארעם׳ ווי מ׳רופט עם, אז מ׳מוז זעהן צו שאפן גלעלט, און מ׳האט געשיקט גלעלט אויף יו״ט, אזוי איז עם געגאנגען אסאך יארן. און ס׳איז אים באמת אנגעקומען שווער, ס׳איז נישט געווען לכבודו, נישט אזוי דארף עם צו זיין, אבער א זכות איז עם זיכער געווען.

מ׳דארף באדאנקען די חשוב׳ע עסקנים וואם זיצן דא, וואם האבן זיך יעצט ארויסגעלייגט,[93] מ׳האט אהער געשטעלט א שטארקן יסוד אז מ׳זאל שיקן יעדן חודש גלעלט קיין ארץ ישראל. מ׳שיקט געוג גלעלט אז מ׳זאל קענען יעדן חודש אויסצאלן. באדאנקען דארף מען קודם די עסקנים, און נאכדעם דעם ציבור. אוודאי, עסקנים איז זייער א וויכטיגע זאך, אבער אויב ס׳איז נישטא קיין ציבור וואם זאל געבן גלעלט, קענען די עסקנים נישט שיקן קיין גלעלט. די עסקנים שאפן דאם גלעלט, דער ציבור האט געגעבן גלעלט, גלעוויבט השי״ת לעצטנם האט מען שוין געשיקט יעדן חודש געוג גלעלט, אז די מוסדות זאלן קענען עקזיסטירן.

און דאם איז דא די היינטיגע מסיבה, אז מ׳דארף זעהן וויייטער אויך בעתיד, מה שהיה הוא שיהיה. אז מ׳האט געשיקט לעצטנם יעדן חודש געוג גלעלט, דארף מען זעהן מ׳זאל דאם אנהאלטן. וויל איך בעטן פון די עסקנים און פון

---

92 ונעתיק מתוך דברות קודש שהשמיע מרן רבינו שליט״א אצל הדיעור לטובת כולל עצי חיים ד׳סאטמאר בני ברק שנערכה ביום ט״ז שבט תשס״ז לפ״ק - בביהמ״ד הגדול בוויליאמסבורג יע״א:

דער טאטע ז״ל האט געזען נאך אינדערהיים האט ער מיטגעזען דעם צער די עגמת נפש וואה ס׳האט זיך אפגעטון אינדערהיים, און ער האט כמה פעמים געזאגט, אז דבר שנצטער בו אותו צדיק, וואס ער (דש״ה ז״ש) האט זיך אזויפיל מצטער געווען אויף דעם ער זאל עס קענען מחדש זיין... שפעטער איז געקומען א געלעגנהייט וועט מ׳איז אים געקומען ואגן, ר׳ אורי שווארץ איז עס געווען, מ׳איז געקומען מאכן אין בני ברק א כולל, האט ער באשלאסן אז ער גייט מאכן א כולל אין בני ברק.

ער האט אליין באצאלט, האלב האט ער אליינס באצאלט פון די אייגענע די אנדערע האלב האט ער געהייסן ר׳ אורי אז ער זאל צוזאמשטעלן, אזוי ר׳ אורי איז געווען א שותף. ער האט באצאלט איין העלפט, און ר׳ אורי האט צוזאמגעשטעלט די צווייטע העלפט. דער טאטע ז״ל פלעגט צו באקומען געהאלט פון קהל, קהל פלעגט אים צו געבן דאס געהאלט צוויי מאל א יאר אזוי האבן זיי זיך געפירט, ער האט געמומען דאס גאנצע געהאלט וואס ער האט באקומען, אוועק געשיקט קיין ארץ ישראל.

מיין ברודער הרב ר׳ שלום אליעזר ער איז געווען גבאי צדקה ביים טאטן ז״ל האב איך אים געזאגט מכבדו בחייו מכבדו במותו, איך בעט זאלסט וויייטער זיין דעם טאטנס גבאי צדקה, דאס איז דעם טאטנ׳ס קופת צדקה, זע וויייטער צו זיין, ער זאל האבן דעם טיטל און טראגן דעם נאמען נשיא הכולל, ער פלאגט זיך דערפאר און ב״ה ס׳גייט אן מ׳איז ממשיך אזוי, מ׳שיקט גלעלט קיין ארץ ישראל.

93 ה״ה הגגידים החשובים אישי הציבור שיחי׳, חברי וועד בעלי בתים דמוסדות יטב לב בארה״ק ת״ו, שנתמנו ע״י מרן שליט״א לעמוד בראש מערכת החזקת המוסדות בארה״ק ת״ו, וחפץ ה׳ בידם הצליח להחיות נפש צדיק בהקמת יסוד מוסד ע״ד זה.

די נותנים, מ׳זאל זען אז מוסדות ייטב לב מוז זיין די ערשטע זאך ביי יעדן איינציגן איד ביי אנשי שלומינו, די ערשטע צדקה מוז זיין מוסדות יטב לב.

*

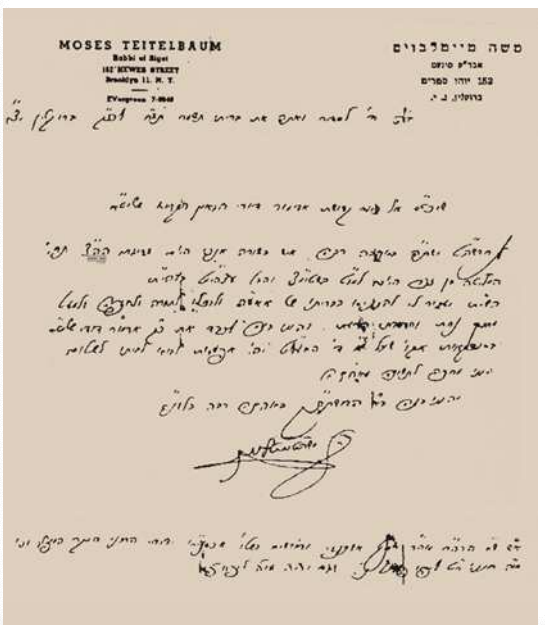
השואל: מ׳האט געהערט פריער אז א דאנק מוסדות יטב לב האבן מיר זוכה געווען אז דער רבי ז״ל איז ארוים געקומען קיין אמעריקע און מייסד געווען די מוסדות דאהי. דער רבי זאל זיין געזונט איז דאך געווען פון די ערשטע תלמידים דאהי אין די מוסדות.

רבינו: דער פעטער ז״ל איז געקומען קיין אמעריקע ראש השנה תש״ז. וועז איך בין געבוירן געווארן (בחודש מרחשון שנת תש״ח), איז ער נישט געווען אין ניו יארק. דעמאלטם איז ער געווען אין שיקאגא,[94] דער טאטע ז״ל האט אים געשריבן א בריוו מבשר זיין אז ס׳איז אים געבוירן א בן זכר.[95] וועט ס׳וויסט – פארוואס איז ער געפארן אויף שיקאגא? ער איז געפארן נאך געלט פאר מוסדות יטב לב. יא, ער איז געפארן בימים ההם קיין שיקאגא פאר מוסדות יטב לב. ער איז געפארן קיין קליוולאנד – דאס איז געווען שפעטער – אויך געפארן נאך געלט פאר מוסדות יטב לב, ער איז אין יענע יארן געפארן עטליכע מאל אין די מרחקים פאר מוסדות יטב לב. ער איז געפארן קיין טאראנטא, ער איז געווען אויף א שבת אין טאראנטא, אלעס איז געווען פאר מוסדות יטב לב. ער איז נישט געפארן פאר די היזיגע מוסדות, ער איז נאר געפארן פאר די ארץ ישראל׳דיגע מוסדות. ס׳איז אים זייער שווער אנגעקומען בימים ההם. מ׳דארף צו וויסן ער איז געפארן מיט א באהן קיין שיקאגא, ער איז געפארן מיט א באהן קיין קליוולאנד, איבעראל איז ער אזוי געפארן, ס׳איז נישט גרינג געווען, איך רעד פאר זעכציג–זיבעציג יאר צוריק.

*

השואל: דעמאלטם וועז מ׳האט געעפנט די מוסדות, איז עם נאך געווען בזעיר אנפין, וויפיל איז דער רבי ז״ל געווען פארמישט אין די מוסדות דאהי, ער איז אמאל געווען אין חדר?

רבינו: וועז אונז זעמיר געגאנגען אין חדר, איז דער פעטער ז״ל קיינמאל נישט געקומען אין חדר. נאר איינמאל איז ער געקומען אין חדר. ס׳איז געווען חנוכה איז ער ארויפגעקומען אין חדר, – איך רעד פון דעם חדר וואו איך

MOSES TEITELBAUM
Rabbi of Sighet
152 KEAP STREET
Brooklyn 11, N. Y.
משה מיטלבוים
אבד״ק סיגעט
152 קיפ סטריט
ברוקלין נ. י.

---

94 עי׳ בס׳ ומשה היה רועה חלק חמישי (ח״ה עמ׳ כ) שכאשר נולד כ״ק מרן רבינו שליט״א, היה אז מרן רבינו בעל דברי יואל ז״ל בשיקאגא אודות אסיפת כספים עבור המוסדות הק׳ שבירושת״ו, ומרן רבינו בעל ברך משה ז״ל שלח אז מכתב לדודו הק׳ ובו הוא מכבד אותו בסנדקאות, ובמסיבת שבע ברכות של הגה״צ רבי חנוך העניך אשכנזי שליט״א חדב״נ סיפר רבינו בעל ברך משה שהתקשר ע״י הטעלעפאן לספר לדודו הק׳ מהבשורה הטובה בלידת בנו, ומרן רבינו בעל דברי יואל יצא מגדרו ודיבר בעצמו בהטעלעפאן אף שלא הי׳ דרכו לדבר עם שום אדם, והיום שלא היה אז באפשרותו לחזור לשמחת הברית, יעץ למרן רבינו בעל ברך משה ז״ל שיכבד את הרה״ק מסטראפקוב ז״ל בסנדקאות ונענה בלשונו ״שלוחו של אדם כמותו, ועמען דו וועסט מכבד זיין מיט סנדקאות, וועט זיין ווי איך וואלט אליין געווען סנדק״. וכאשר חזר רבינו ז״ל משיקאגא הגיע רבינו הברך משה לבית דודו רביה״ק ז״ל להתברך בברכת מזל טוב לרגל השמחה, וכאשר שמע מרן ז״ל שאכן הרה״ק מסטראפקוב הי׳ הסנדק נהנה מאוד, ואמר בענוותנותו ״נו, נאך בעסער פוגעם משלח...״.

95 וולש״ק של מרן ז״ל במכתבו: ב״ה, ד׳ לסדר ואתה את בריתי תשמור תש״ח לפ״ק ברוקלין - שוכט״ס אל כבוד קדושת אדמו״ר דודי הגאון הקדוש שליט״א.

אחדשה״ט ושת״ה ואהבה רבה איש בשורה אנכי היום, שזוגתי הה״צ תחי׳ המליטה בן זכר למזל טוב בשטומ״צ, והכל עצהיו״ט בעזהי״ת. השי״ת יעזור לי להכניסו בבריתו של אאע״ה ולגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך נחת והרחבת הדעת. - והנני בזה לכבד את כ״ק אדמו״ר דודי שליט״א בסנדקאות.

אקוה שעל יום ד׳ הבעל״ט יהי׳ אפשריות לבוא לביתו לשלום. - הנני מחכה לתשובה מאהבה. - והנני בזה ב״א הדושתה״ק באהבה רבה בלונ״ח [חי״ק].

רצו״פ תמונה מהמכתב קודש:

האב געלערנט, כ׳האב נישט געהערט פון די אנדערע חדרים – ער איז אריינגעקומען און זיך אפגעשטעלט ביי די טיהר, דער חדר איז געווען העכערן ביהמ״ד דעמאלטס, ער איז נישט אריינגעקומען אפילו צום טיש זיך אראפזעצן, נאר ער איז אריינגעקומען זיך אומגעקוקט אויף די קינדער. כ׳בין געווען א יונגל, בין איך צוגעגאנגען זאגן א גוט מארגן, צי א גוטן טאג, ער האט אזוי זיך צוגעקוקט און איז אוועק געגאנגען. איין אייניציג מאל איז ער געווען אין חדר. ס׳איז געווען חנוכה תשי״ד, נאר דעמאלטס איז ער געווען אין חדר.

השואל: דער רבי ז״ל איז דעמאלטס ארום געגאנגען אין יעדן כיתה. מ׳זאגט אזוי אז ער איז ארום געגאנגען.

רבינו: כ׳בין נישט מיטגעגאנגען מיט אים, כ׳בין דאך נאר געווען אין מיין חדר וואו איך האב געלערנט, האב איך אים גאזעהן. כ׳שטעל מיר פאהר אזוי, אז ער איז געווען אין חדר וואו איך האב געלערנט, אז ער געווען אין די אנדערע חדרים אויך.

השואל: מ׳האט געזאגט אז שפעטער, אפשר תשי״ח, איז ער אמאל ארום געגאנגען אין יעדע קלאס עקסטער אינעם נייעם בנין.

רבינו: דעמאלטס איז געווען דער בנין התלמוד תורה אין באורעם סטריט.

אבער איך וויים פון דעם, דאס איז געווען אינעם בנין הישיבה אויף סענדם סטריט, ס׳איז שוין געווען אסאך שפעטער, מ׳האט געקויפט דעם סענדם סטריט בנין אום תשכ״ו, ס׳איז געווען זעקס שטאק, און אויבן איז געווען די דארמיטארי שטיבלעך, ס׳איז געווען אפשר צוויי הונדערט שטיבלעך, איין שטאק, נאך איין שטאק, די קווארטיר איז געווען די אויבערשטע פיר שטאק, הינטן איז געווען דאס ביהמ״ד, די שיעור שטובער דער עם זאל, די קאך. און ער איז שוין נישט געווען קיין יונגערמאן, קיין עלעוועיטאר איז נישט געווען דעמאלטס, און ער איז אריף געגאנגען איין שטאק. ער איז אריין געגאנגען אין יעדן שטוב, ווען ער האט געענדיגט איז ער אריף געגאנגען נאך א שטאק, און נאך א שטאק ס׳איז אלעם איינג געווען, און אעפ״כ איז ער אריין אין יעדן שטוב עקסטער.

כ׳געדענק א מעשה נאך פון פריער, ווען מיין טאטע ז״ל האט זיך אריבער געצויגן קיין בארא פארק, און דער פעטער ז״ל איז געקומען באזוכן מיין טאטן ווען ער האט זיך אריין געצויגן אין די דירה אין בארא פארק. דער טאטע האט געהאט א ספרים שטוב, און ער האט אים אויפגענומען אין ספרים שטוב, האט דער פעטער געזאגט אז ער וויל גיין זעהן די דירה. דער טאטע האט דארט געוואונט אויף צוויי שטאק, איז ער אריין געגאנגען אין יעדן שטוב. ער איז אריין אין די קאך, און זיך אומגעקוקט אויף די קאך, כ׳געדענק עם ווי ער האט עם אנגערופן די [קעבינעט׳ס] קעסטעלעך, ער האט געזאגט ׳פאר מיר וואלט עם נישט געווען געגנוג׳, פאר זיין קאך וואלט עם נישט געווען גענוג. ער איז אריין געגאנגען ווי מ׳רופט עם אין דייניג רום, ער איז אריין געקומען אין שטוב, ער קוקט זיך אום ׳דאם הייסט די לעווינג רום?׳, אזוי האט ער געפרעגט. ער איז אויך ארויף געגאנגען אויבן אויפן שטאק, אין יעדע שטוב איז ער אריין געגאנגען, אין די שלאף שטוב, אין די קינדער צימערן, אין יעדע שטוב איז ער אריין געגאנגען.[96] איך געדענק, דאס איז געווען ווען איך בין געווען א אינגל אין יאר תשי״ח, איז די בחורים קעמפ געווען זומער אין א פלאץ וואס הייסט ברעדלי. שוין ליידער דא וויניג וואס געדענקן פון יענע יארן, עכ״פ ער איז דעמאלט ארומגעגאנגען באזוכן דאס פלאץ איבעראל.

דער קעמפ איז געווען אזוי אויף צוויי זייטן פון די גאס. אויף איין זייט זענען געווען די שלאף צימערן אן אלע צוגעהערן, און אויף די אנדערע זייט איז געווען דאס ביהמ״ד. דער ביהמ״ד איז בעפאר דעם געווען א שטאל, מ׳האט עס אביסל אהערשגעשטעלט, אויסגעריניגט, און מ׳האט עם געמאכט פאר א ביהמ״ד.

איז געווען דעמאלטס, יעדער איז געווען אויסגע׳שורה׳ט אין דעם קעמפ, און ער איז אזוי ארומגעגאנגען אזוי ארום אן ארום דעם גאנצן קעמפ, קודם אויף די זייט פון די שלאף צימערן, נאכדעם האט ער געזאגט ער וויל גיין באזוכן דאס ביהמ״ד. דער פעטער ז״ל איז אראפ דעם בארג, אן אריבערגעקומען די אנדערע זייט גאס. איך בין אויך מיטגעגאנגען מיין טאטע ז״ל איז אויך געווען בין איך

---

96 ויש לציין שבס׳ זכרינו לחיים מובא שבחודש כסליו שנת תשנ״ב ביקר מרן רבינו הברך משה ז״ל אצל הרה״ח רבי חיים הערש יאקאבאוויטש ע״ה בביתו, סיפר ר׳ חיים הערש לרבינו שמרן הייטב לב ז״ל הגיע פעם לעיר סאטמאר והיה בבית זקינו הרה״ח ר׳ וואלף פליישמאן ע״ה, והוא ביקש ממרן הייטב לב שיטייל בכל ביתו כדי להשאיר שם ברכה וקדושה, ואכן הייטב לב טייל בכל הבית ונכנס לכל חדר וגם פתח כל הארונות, וכשמרן הברך משה קם ללכת לדרכו ביקשו ר׳ חיים הערש שמרן גם יטייל בביתו ואכן מרן הברך משה נענה לבקשתו וטייל ארוכות בכל חדרי הבית.

מיטגענאנגן מיטן טאטן ז"ל. ער איז אנגעקומען צו די טיר, ער האט עם באטראכט פון אינדרויסן, און ער האט זיך אנגערופן זכר לחורבן'... ער האט זיך אויסגעדרייט און ער איז אוועק געגאנגען, ער איז אפילו נישט אריין אין ביהמ"ד (ובשנה שלאחריו סדרו מקום יותר ראוי ונכבד לביהמ"ד).

*

השואל: מ'וויסט וועז דער רבי ז"ל איז געפארן אין תשי"ט קיין ארץ ישראל, און ער האט געזעהן דעם רבי'ן זאל זיין געזונט שטיין דארט ביי די שיף, האט ער געפרעגט צו דער רבי קומט אויך מיט קיין ארץ ישראל.

רבינו: יא, דאם איז אינטערסאנט געווען, תשי"ט איז ער געפארן קיין ארץ ישראל, איך בין נאכנישט געווען בר מצוה, כ'בין אינגאנצן געווען עלף יאר. אבער מיין טאטע האט מיר אנגעטון א הוט מיט מלבושי שבת, און מ'איז געגאנגען באגלייטן צו די שיף,[97] און מיין טאטע איז ארויף געגאנגען באגלייטן אויף די שיף. נישט יעדער איז ארויף געגאנגן, נאר אפאר מענטשן זענען געווען,[98] און איך בין אויך מיטגענאנגען, און וועז ער האט מיך דערזעהן אויף די שיף אנגעטון אזוי שבת'דיג. ער איז געזעסן אזוי אויף א רונדעכיגן טיש אויפ'ן דעק – ווי מ'רופט עם – און נאך אפאר מענטשן אזוי ארום און ארום, און איך בין געשטאנען אזוי אין די זייט. און ער קוקט מיך אזוי אן, ער פרעגט מיך 'צו, דו קומסט נישט מיט קיין ארץ ישראל?', כ'בין געבליבן זייער איבערראשט. מיין טאטע האט געזאגט 'ער איז נאכנישט בר מצוה, וועז ער וואלט שוין געווען בר מצוה, וואלט ער אפשר מיטגעפארן'.

[לחברי המערכת הוסיף רבינו וסיפר: וועז דער פעטער ז"ל איז אהיים געקומען ביי יענע נסיעה תשי"ט האט אים אפגעווארט א שיינער ציבור, אבער ביי די קומענדיגע נסיעה תשכ"ה וועז ער איז צוריקגעקומען, דעמאלטס האט אים שוין אפגעווארט גאר א גרויסער ציבור, דער ציבור איז בליעה"ר זיך שטארק צוואוואקסן דעמאלטס, און וועז דער פעטער ז"ל איז ארוים געקומען, געדענק איך ווי ער האט אראפ געקוקט, מיטן פנים צו די ערד, ער האט אזויארום געקוקט דעם הוט אויפן שטערן העכער די אויגן, ער האט נישט געקוקט אויפן ציבור בכלל.

איז געווען דעמאלטס אן אינטערסאנט מעשה, איך געדענק אונז זעמיר ארויף אויף די שיף מיטן טאטן ז"ל, יעדער רב האט געקענט מיטנעמען א קינד אדער צוויי, דער פעטער האט געהאלטן אינמיטן דאוועגען, וועז אונז זעמיר ארויף אויף די שיף. איז געווען ר' יונה עסטרייכער, ערהאט ארוים געדינגען א שיינע קאר בימים ההם, א ווייסן 'קעדילעק', אזא טייערע קאר אפצונעמען דעם פעטער, און דער גאנצער עולם האט געווארט אויף איין זייט ביים הויפט ארויסגאנג, דארט וואו דער פעטער האט געדארפט ארוים קומען, למעשה האט זיך אזוי אויסגעשטעלט אז מ'איז אדורך אן אנדערע וועג אזוי אז דער פעטער איז ארוים געקומען אינגאנצן פון אן אנדער זייט, איז געווען דארט איינער פון אונזערע קרובים וואס איז געווען דאהי, מ'האט אים געקענט, ר' משה טייטלבוים, וועמען מ'האט גערופן ר' משה באניער, ער איז געקומען פון באניע,[99] ער איז געווען א בן בית אין שטוב, ער האט געהאט דארט אן אלטן קאר, און דער פעטער ז"ל איז ארוים געקומען און האט ממש קיינעם נישט געטראפן, ער זעהט נישט קיינעם, ער קוקט אהער און אהין, אינמיטן באמערקט ער דעם ר' משה באניער, ער האט דארט געווארט אין די זייט מיט זיין קאר, א צובראכענע קאר, קוים קוים, אזא האלצערנע קאר איז עם געווען, ס'האט געקראצט אזוי, ס'איז געווען לויז אלע חלקים, און ס'האט געשאקלט, און ער שטייט דארט, זאגט דער פעטער 'אה, ר' משה איז דא, מ'קען דאך פארן מיט ר' משה'ס קאר', און דער פעטער איז אריין אין זיין קאר און מ'איז מיט דעם נעפארן. דערווייל איז מען געווארטן געווארן דארטן אז דער פעטער איז שוין ארוים געקומען פון די אנדערע זייט, זענען זיי אלע געקומען צולויפן, און ר' יונה

---

97 סיפר הגה"צ רבי שמואל בראך ז"ל אבד"ק נאנאש, שבשנת תשט"ו כאשר הופיע מרן רבינו בעל דברי יואל ז"ל בארה"ק, הלך לבקר אצל הרה"ק מהר"א מבעלוא ז"ל, ושאלו במה הגיע רבינו לארה"ק, וכשענה לו רבינו שהגיע עם הספינה, שאל אותו הרב מבעלוא האם מנע עצמו מלהגיע עם פליגער מחשש סכנה, וכשרבינו השיב לו כן, אמר לו הרה"ק 'איך האלט אויך אזוי', וכן הי' דרכו של רביז"ל שלא נסע עם פליגער כל ימיו בעודו בבריאת השלימות, עד שנת תשל"ב כשנסע רביז"ל לאריזאנא על ימות החורף.

98 בעת שרבינו יצא מניו יארק, ליוו אותו ציבור גדול חסידים ותלמידים, ובראשם כ"ק הגה"צ רבי איציקל מפשעווארסק ז"ל - שהי' אז באמעריקא על התונת נכדו יבלח"ט כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א - ומרן רבינו בעל הברך משה ז"ל ושאר רבנים זקנים וחשובים אשר הגיעו להיפרד מרבינו, ושוררו וזימרו, וליוו את רבינו עד עלותו להספינה וכמה מהם גם עלו עמו על הספינה ללוותו, וכל הקהל עמדו למטה ממול הספינה, ובעמדו לעומסם ברוך יאמרו ונפרד מאנ"ש לשלום.

99 הר"ר משה הי' בנו של הגה"צ ר' זלמן לייב טייטלבוים ז"ל מק"ק באניא, ונכד הגה"ק רבי אלי' בצלאל טייטלבוים ז"ל אבד"ק טעטש יצ"ו.

עסטרייכער האט געבעטן דעם פעטער זאל אריבער קומען צו זיין קאר, ער האט דאם ספעציעל געברענגט פאר דעם, אבער דער פעטער האט נישט געוואלט בשו"א, ר' יונה האט פראבירט אהער פראבירט אהין, ס'האט גארנישט געניצט. פאר אים איז גוט געווען ר' משה'ס אלטע קאר, און ער איז מיט אים אהיים געפארן ביז וויליאמסבורג.

איך געדענק אין די קאר איז דעמאלטס מיט געפארן מיין טאטע ז"ל, ער איז געזעצן אזוי נעבן פעטער, און דער קיוויאשדער רב (כ"ק הגה"צ רבי יצחק אייזיק אייכנשטיין ז"ל אבד"ק קיוויאשד) ער איז אויך געווען דארט אין די קאר, און דער מוז'שאוי'ער רב (הגה"צ רבי מנחם מענדל רובין ז"ל חתן כ"ק הגה"צ רבי חיים מאיר יחיאל הורוויץ ז"ל אבד"ק ריינשיוו חדב"נ מרן הקדושת יו"ט ז"ל) איז אויך דארט געווען.

אונז זעמיר נאך געווען קינדער, אונז זעמיר אריינגעטאנצן פון הינטן, אינעם 'טראנק' ווי מרופט עס, און אזוי זעמיר מיטגעפארן דעם גאנצן וועג. ס'איז געווען דארט מיט מיר אויך מיין מחותן ר' לייבוש אייכנשטיין פון מאנסי,[100] און אפשר זיין ברודער אויך, ר' אהרן מאיר האט ער געהייסן.[101] מיין ברודער ר' ליפא איז אויך געווען. אזוי האמיר מיטגעהאלטן דעם וועג אריין אין שטאט.

איך געדענק ווען מ'איז אנגעקומען קיין וויליאמסבורג, דארט אויף בעדפארד עוועניו האט מען שוין פון פענסטער געזעהן דעם עולם וואם האט אפגעווארט, ס'איז געווען דארט פאליציי, און מ'האט געזינגען ווען דער פעטער ז"ל איז אהנגעקומען. יעדער האט זיך געהידוש'ט, די פאליציי האט זיך געוואונדערט אז דער פעטער איז אריינגעקומען מיט אזא פשוטע נאכגעלאזטן קאר.

דאם איז אלטע זכרונות די אלע זאכן, שוין באלד זיבעציג יאר פון דעמאלטס, תשי"ט איז דאם געווען.]

נאך אן אינטערעסאנטערע מעשה, איך האב דאך געהאט אן עלטערע שוועסטער (הרבנית מב"פ ע"ה). שבת בייטאג זעמיר אסאך מאל ארויף געגאנגען צום פעטער ז"ל אויף קידוש אין ספרים שטוב, ווען אונז זעמיר געווען קינדער, זי איז עלטער געווען פון מיר מיט בערך א יאר. דאם איז געווען ווען זי איז אלט געווען דעמאלטס אפשר דרייצן יאר, אונז זעמיר געווען ביי קידוש און ער פלעגט אונז געבן קידוש וויין. פאר מיין שוועסטער האט ער נישט געגעבן אין די הענט, אפילו ווען זי איז נאך געווען א קליין מיידל, אלעמאל האט ער אראפ געלייגט און געזאגט 'נא דיר, דא האסטו', ער האט געגעבן קידוש וויין און געגעבן פירות.[102] איינמאל איז זי געשטאנען אזוי, און ער האט איר א פרעג 'נו, דו ווערסט נאכנישט א כלה?', זי איז געבליבן איבערראשט, זי האט פארלוירן דאם לשון אזוי. אז מ'פרעגט אזא קליין מיידל צי זי ווערט נאכנישט א כלה?, ער האט געזעהן אז זי איז געווארן אזוי איבערראשט, זאגט ער 'וואם איז? איך בין ביי די אכט יאר שוין געווארן א חתן...!'[103] אזוי האט ער געזאגט.

השואל: דער רבי דערציילט אלעמאל אז מ'פלעגט דעמאלטס גיין צו קידוש, ווען דער רבי איז געווען א קינד און דער פעטער פלעגט פארהערן דעם רבי'ן. ס'איז געווען א קביעות ווען מ'פלעגט צו גיין?

רבינו: ניין, איך בין דאך געווען א קינד, ווען כ'האט געוואלט גיין. כ'בין נאך געווען א יונגל, איין וואך האב איך יא געוואלט גיין, און איין וואך האב איך נישט געוואלט גיין, אזוי ווי א קינד.

איך דערמאן מיך, דאם איז געווען ווען כ'בין אלט געווען בערך זיבן–אכט יאר. ס'איז געווען פרשת כי תשא. און ער האט מיך פארהערט אזוי אויסנוויניג, 'וועלכע סדרה גייט? כי תשא. 'האסט געלערנט חומש? יא, איך האב געלערנט די סדרה. די פרשה פון די ענגל. מ'האט געמאכט אן ענגל. פרעגט ער מיך 'וויי אזוי איז דאם מענליך? מ'האט גענומען א גאלדענעם קעלבל, און מ'האט געמיינט אז דאם איז אן אפגאט. ווי אזוי קען דאם זיין אז מ'האט געמיינט אז דאם איז עפעם...? ווי קען דאם זיין...?' אזא קשיא האט ער מיך גיפרעגט.

איך בין געבליבן שטיין, כ'האב נישט געוואוסט וואם צו ענטפערן. זאגט ער מיר, 'זיי נישט דערשראקן גרעסערע

---

100 הגה"צ ר' לייבוש אייכנשטיין שליט"א אבד"ק בערטש, בעיר מאנסי יצ"ו חותנו של הגה"צ רבי יואל שליט"א רב דביהמ"ד בית ברוך.

101 הגה"צ ר' אהרן מאיר אייכנשטיין ז"ל שמילא מקום אביו כאבד"ק קיוויאשד, בעיר מאנסי יצ"ו.

102 רבינו שליט"א רגיל לספר, שבעת הקידושא רבא ע היין ביום השב"ק נהג רביז"ל, לטעום ממיני מזונות ומכמה מיני פירות, וגם בירך שהכל על הדגים, כדי להרבות בברכות, ברכת הגפן, שהכל, העץ, האדמה וכן הברכה אחרונה..

103 שכידוע שבהיות רבינו ז"ל בן שמונה שנים בא בברית האירוסין בזו"ר, כמנהג בבתי הצדיקים בימים ההם, עם בת חותנו הגה"ק רבי אברהם חיים הורוויץ ז"ל אב"ד פלאנטש, בן הגה"ק רבי משה מראזוואדוב ז"ל חתן מרן הייטב לב ז"ל.

פון דיר ווייסן אויך נישט צו ענטפערן...'[104]

אויך איז געווען אן אנדערם מאל, ס'איז געווען פרשת בשלח פרייטאג צונאכטס ביים טיש. איך בין געווען א יונגל און כ'בין געזיצן ביים טיש, מיין טאטע איז געזיצן דער ערשטער נעבן פעטער און איך בין געזיצן אויף זיין שוים ביים טיש. און דער פעטער האט געזאגט תורה, ס'איז געווען פרשת בשלח, ער האט אנגעהויבן צו זאגן תורה 'ויהי בשלח פרעה את העם', זאגט דער מדרש 'מי צווה וי, ישראל צווה וי'. זאגט ער נאכאמאל, 'מי צווה וי, פרעה צווה וי', נאכדעם זאגט ער נאכאמאל 'מי צווה וי, הקב"ה צווה וי', און ער האט אויסגעטייטשט אזוי דעם מדרש.

איך בין געווען א יונגל. נאך די תורה האב איך געזאגט פאר מיין טאטן שטיל, אז כ'האב נאך קיינמאל נישט געהערט אזא אינטערסאנטער מדרש. דער פעטער ז"ל האט געזען אז כ'האב עפעם געזאגט פאר מיין טאטן, האט ער געפרעגט 'וואס האט ער געזאגט?', נו אז ער האט געפרעגט, מוז איך איבערזאגן. הערענדיג וואס איך האב געזאגט גיעט ער מיר א זאג מיט א שמייכל כדרכו 'האסט נאך אסאך זאכן נישט גיהערט...', אזוי האט ער זיך אהנגערופן.

השואל: שפעטער מיט די יארן ביים סוגיא לערנען, וועז דער רבי האט שוין געלערנט אין די סיגוטער ישיבה, און מ'פלעגט גיין צום סוגיא לערנען. מ'וויסט אז דער רבי ז"ל האט געווארט עטליכע מאל מיטן סוגיא פאלרערנען.[105]

האט דעמאלטם דער רבי פארגעלערנט סוגיא פאר די גאנצע ישיבה? פארהערט – וויסט מען – האט ער יעדן, סוגיא האט דער רבי ז"ל אויך פארגעלערנט פאר די גאנצע ישיבה?

רבינו: איז אזוי, ביים פארהערן איז געווען יעדער. און ס'איז געווען אונטערזאגער'ס, נישט יעדער האט פארנומען דעם פחד ביים פארהערן, און ער האט געווואוסט אז מ'זאגט אונטער, דער וואס ס'האט נישט געלערנט האט ממילא נישט געהאלפן קיין אינטערזאגער'ס...

ביים סוגיא פאלרערנען איז שוין נישט געווען קיין סך בחורים, וויניגער ווי מ'קלערט. עכ"פ אזוי איז געווען אין מיינע צייטן.[106]

השואל: אזויפיל האבן געלערנט דעמאלטם אין ישיבה?

רבינו: ס'האבן געלערנט מער, אסאך מער ווי צוואנציג... אבער נישט יעדער האט דאס געקענט מיטהאלטן, ער האט זייער גרינטליך געלערנט, מ'האט געדארפט זיין גוט פארגעזעהן.[107]

---

104 נעתיק כאן כפי שסיפרו מרן רבינו שליט"א בתוך דברות קודש בסעודת רעוא דרעווין פרשת פרה (תשא) שנת תשפ"ו לפ"ק בביהמ"ד הגדול בקרית יואל יע"א, כדלהלן:

כ'דערמאן מיך, כד הויא טליא בין איך געווען פרשת כי תשא ביים פעטער ז"ל אלס קינד, ער פלעגט אסאך מאל פארהערן, ער האט מיך פארהערט חומש פרשת כי תשא, כ'האב גיזאגט די גאנצע מעשה מיטן עגל, האט ער מיך געפרעגט א קשיא, ווי איז דאס מעגליך אז כלל ישראל זאל זיך בוקן צו א קאלב, צו אן עגל? ווי איז דאס מעגליך אז כלל ישראל זאל דינען עבודה זרה צו א קעלבל? אזוי האט ער מיר געפרעגט די קשיא. כ'בין געווען א קינד, כ'האב נישט געווואוסט צו ענטפערן.

האט ער מסביר געווען, שטייט אין מדרש (עיין תרגום יונתן שמות לב יט) אז דער עגל איז נישט געווען אזא פשוט'ער עגל א גאלדענע קאלב, דער עגל האט געזינגען און געשפרינגען און געטאנצט, דער עגל האט געמאכט קונצן, די עגל איז געווען א מין לעבעדיגע זאך, און דאס האט פאר'כישופ'ט כלל ישראל, דאס האט געברענגט אז אידן זאלן נכשל ווערן אין חטא העגל (עיין בדברי יואל פ' תשא עמוד שמא).

105 כשחברי המערכת שאלו את פי רבינו לציין באיזה סוגיות זכה לקבל לקח אצל שיעורי דודו רביה"ק ז"ל, השיב בזה"ל: איך בין געווען אסאך

סוגיות, וואס איך געדענק יעצט, איז געווען די סוגיות פון: טעם בעיקר (זמן החורף תשכ"ג), **דבר שיש לו מתירין** (על חג השבועות תשכ"ג), **טיפת חלב** (זמן החורף תשכ"ד), **נותן טעם לפגם** (זמן החורף תשכ"ד), **ריחא מילתא** (זמן החורף תשכ"ד), **קנין פירות** (על חג השבועות תשכ"ד), **מעות קונות** (זמן החורף תשכ"ה), **מטבע נעשה חליפין** (זמן החורף תשכ"ה), **חדש** (על חג השבועות תשכ"ה), ס'איז מסתמא געווען נאך, כ'דארף מיך דערמאנען.

106 ביתר ביאור על סדר שיעורי הסוגיא, הסביר רבינו לחברי המערכת, כדלהלן: מ'דארף צו פארשטיין וויזוי דער לימוד הסוגיא האט געארבייט, דער פעטער פאר זיך האט געלערנט די סוגיא בשעת די גאנצע ישיבה האט נאך נישט מיט געהאלטן, אין די ישיבה האט מען דעמאלטס נאך געלערנט די שיעורי הישיבה שיעור עיון צוויי בלאט א וואך אין די מסכת וואס מ'האט געלערנט. איז געווען א מספר בחורים, דאס זענען געווען די גוטע קעפ וואס האבן געוואלט מיט האלטן דעם סוגיא שיעור, די בחורים האבן זיך אריינגעלייגט עקסטער אין די סוגיא כדי זיי זאלן קענען מיט האלטן די שיעורים, אבער דאס האט נישט געהאט מיט די שיעורי הישיבה. שפעטער איז געווען צוויי וואכן וואס די גאנצע ישיבה האט געלערנט סוגיא, מ'האט אריסגעגעבן א סדר הלימוד אין די סוגיא, דאס האט געהייסן סוגיא-וואך, און נאך די צוויי וואכן האט ער פארהערט די סוגיא. במילא איז אויסגעקומען אז ביים שיעור זענען טאקע געקומען נאר די וואס האבן זיך עקסטער מתעמק געווען אין די סוגיא בשעת די גאנצע ישיבה האט נאך נישט מיטגעהאלטן. און דאס איז נישט געווען געמאכט פאר יעדן, לאו כל מוחא סביל דא, טיפע שיעורים מט אן עמקות, דאס איז געווען טאקע נאר פאר די חריפים וואס האבן דאס געקענט מיט האלטן.

107 על שאלת חברי המערכת איזה מהבחורים החריפים העיזו להעיר או להקשות מרביז"ל באמצע שיעוריו, השיב בזה"ל: ס'איז טאקע געווען וויניג וואס האבן אריין געפרעגט, נאר די עכטע גוטע קעפ האבן

ער האט פארגעלערנט אונטן אין בית המדרש,[108] ס׳וועגדט זיך ס׳איז געווען א צייט וואס מ׳האט פארגעלערנט אין פאליש אדער אין ׳בית שני׳ האט עם געהייסן, אויף די אנדערע זייט ארון הקודש, און ס׳איז געווען א צייט וואס מ׳האט פארגעלערנט אין ׳קהל׳ס אפיס׳.[109]

השואל: ס׳איז אמאל געווען מ׳איז געפארן א וואך שפעטער אין קעמפ, אזוי האט דער רבי אמאל דערציילט.

רבינו: יא, דאם איז געווען וויל ער האט פארהערט, און מ׳האט נישט געקענט. ער האט פארהערט די סוגיא וואס מ׳האט געלערנט אויף שבועות, און מ׳האט נישט געזוג גוט געקענט. האט ער געזאגט מ׳זאל נאך א וואך לערנען די סוגיא, און מ׳זאל נישט פארן אין קעמפ.

ופנה רבינו למוה״ר משה נתן פישער הי״ו ואמר: אה! ר׳ משה נתן וועט דאס זיכער געדענקן, איז אזוי געווען?

הרמ״נ: יא, ער האט זיך געגעבן א רעג אויף, ער האט צוגעקלאפט די גמרא...

ער האט געזאגט מ׳פארט נישט אין קעמפ, נאר די בחורים בלייבן נאך א וואך איבער׳חזר״ן די סוגיא, און מ׳וועט נאכאמאל פארהערן.[110]

רבינו: אבער וועז מ׳האט געקענט האט ער זייער הנאה געהאט. אז א בחור האט עפעס געפרעגט, האט ער הנאה געהאט אז מ׳פרעגט.[111] ער האט אזוי אויסגעטון די ברילן, ער האט געקוקט צו יענעם בחור און ער האט אזוי געשמייכלט – ער האט אריינגעטראכט אויב מ׳האט גערעדט צו די זאך, אויב נישט... פארשטייט זיך אז וועז מ׳האט גערעדט נאריש׳קייטן האט ער עם אוודאי נישט געגליכען.[112]

שבועות ביים פשעטיל נאכן דאוונען, ער האט געזהן אז מ׳שטופט זיך, פלעגט ער צו זאגן מ׳זאל צולאזן די בחורים וואס האבן געלערנט, ׳די בעה״ב וואס האבן נישט געלערנט וועלן במילא נישט פארשטיין׳, אזוי פלעגט ער זאגן, ער האט הנאה געהאט פון די בחורים וואס האבן מיט גהאלטן.

איך דערמאן מיך, ס׳איז געווען איינמאל שבועות בין איך געווען ביים פעטער ז״ל, איך בין געווען ביים דאוונען, דאס איז געווען לכאורה תשכ״ד איך בין געווען א יונגער בחור, מ׳האט געענדיגט דאוונען בערך פיר אזייגער, און נאכדעם בין איך געווען ביים קרעפל טיש. דער טיש האט געמומען בערך א שעה. אביסל שפעטער, נאך א קורצע הפסקה איז ער אריינגעקומען אין ביהמ״ד צום טיש. איך בין אהיימגעלאפן עסן די סעודה. וועז איך בין צוריקגעקומען איז דער פעטער שוין געזעסן ביים טיש.

דער טיש איז געווען אזוי אויסגעשטעלט ווי א קמ״ץ, ס׳איז געווען אייז טיש פון אייז זייט פון פעטער ז״ל, און אייז טיש פון די אנדערע זייט, דאס אלעם איז געווען דער אויבן אהן, און נאכדעם איז געווען אינמיטן א לאנגער טיש אנטקעגן אים. די בחורים זענען געשטאנען אויף די רעכטע זייט און

פראבירט אריינצורעדן, ס׳איז געווען ר׳ הערשל מייזליש (אב״ד שאפראן ז״ל) וואס האט אסאך אריין געפרעגט ביי יעדן שיעור, ר׳ שמעי׳ (גריינבוים ז״ל מח״ס סיעתא דשמיא) איז געווען פון די גוטע קעפ, ר׳ מענדל הענדלער (ע״ה), און ר׳ מאיר שפיין (אב״ד ביסטריץ), ר׳ טובי׳ קופטשיק (ע״ה), נאך עטליכע געציילטע.

ס׳פלעגן עפי״ר זיין דארט אלס די זעלבע בחורים, וועז איך בין געווען א יונגער בחור איז נאך געווען פון די עלטערע בחורים ר׳ בעריש קאהן (ראה״כ דקהלתינו אנטווערפן), ער איז שוין געווען א חתן, ר׳ מרדכי לאנדא פון דאהי, מיין שוואגער ר׳ דוד בעריש (רב קהילתינו ב״פ) איז אויך געווען, אין נאך אפאר בחורים. ער פלעגט אויך זיין, רבי בעריש ז״ל, דעם ספינקער רבינ׳ס זוהן [רבי הערשעלע ז״ל], די אינגערע בחורים וואס האבן געוואלט דארט זיין, פלעגן שטיין ארום און אזוי מיטהאלטן.

108 עד שנת תשכ״ד כשנחלה ל״ע במחלת ה׳רויז׳, עלה בתמידית בטירחא דגופא להישיבה, והשמיע שם השיעורים כרגיל, ואחר שנת תשכ״ד עלה לו בקושי לעלות הקומות, אז סידרו שישמיע שיעוריו למטה בהחדרים הסמוכים לביהמ״ד.

109 הי׳ שם חדרים פרטים דהאפיס של קהל, ושל המשמש הרה״ח ר׳ יחזקאל ווערצבערגער ז״ל הי״ד, שהי׳ במזרחית צפונית של היכל ביהמ״ד.

110 יש לציין לשון קדשו של מרן ז״ל בס׳ דברי יואל (פר׳ מצורע עמ׳ שפ״ב בדברי פתיחה לבחורי הישיבה זמן הקיץ תשכ״ג) וזלש״ק: וחייב כל אחד לייגע עצמו להבין דברי גפ״ת על בוריין, ואם לא כן, אין תועלת בלימודו כי ישאר עם הארץ, וצריך לתת לב להבין קושי׳ התוס׳ ותירוצם עד שיהיה הדברים מיושבין על לבו, ע״ש.

111 בענין זה העיר רבינו לחברי המערכת בזה״ל: בכלל ביים פארלערנען סוגיא פאר די בחורים איז ער נישט געווען ׳דער גרויסער רבי...׳, ער האט אפגעווישט דעם פנים, אזוי האט ער געמאכט... (רבינו הראה בידו), ער איז געזינן נאכדעם מיט א רואיגקייט, זייער רואיג, ווי נארנישט וואלט געווען אויסער דעם שיעור, ער האט זיך אזוי אראפגעלאזט צו די בחורים, ער האט געהאט א שמייכל וועז ער האט אויסגעהערט א בחור, ער איז געווען זייער רואיג, דעמאלטס איז ער געווען ׳נאר ראש ישיבה׳, אהן קיין אנדערע דאגות. ביים פארהערן איז שוין געווען אנדערש, דעמאלט׳ס איז יעדער געשטאנען פאר אים, ממש מיט א פחד

112 יש לציין מה שמובא בס׳ זכר צדיק לברכה (ח״א אות שס״ה) שרבינו הקפיד מאוד על כבוד הבחורים ולכן הקפיד שאף א׳ מהבעה״ב לא יהיה בשעה שהוא בוחן את הבחורים, וכן פע״א כשהגיע לבחון את הבחורים נכנס לשם וציוה להרה״ח ר׳ משה ארי׳ גליק מגבאי ביהמ״ד הגדול שיצא משם ושלא ימצא שם כשהוא בוחן, ואמר ׳איך וויל נישט אי׳ינשטעלן׳...

אויף די לינקע זייט, איך בין געשטאנען אויף די לינקע זייט. וועז איך בין אנגעקומען האט ער שוין געהאלטן נאך די פיש. וועז ער האט מיך דערזען האט ער מיך צוגערופן, אוז ער האט מיך גיפרעגט צו איך האב פארשטאנען דאס פשט'ל, ר' עזריאל איז געשטאנען אונטערן בענקל, האט ער זיך אנגערופן 'יא, ער האט פארשטאנען'....

האט ער מיר דעמאלטס גיהייסן איך זאל מיך אריינזעצן צום טיש.

איך גיעדענקט איך בין געווען ביים פארלערנען ביי די סוגיא פון טיפת חלב (חולין דף תשכ"ד), אוז דער פעטער ז"ל האט גיפרעגט ביים שיעור א קשיא. האב איך מיך אנגערופן אז די קשיא שטייט אין ש"ך סימן ק"ה. ער האט גיהייסן מ'זאל ברענגן א שולחן ערוך, דעמאלט איז נאכנישט געווען קיין סוגיא באנד צוזאמגיבינדן ווי היינט (שמדפיסים כל הסוגיא מהגמרא והראשונים והשו"ע עד ספרי האחרונים בקובץ א'). ער האט עם נאכגעקוקט פון אינעווייניג, ער האט הנאה גיהאט.

שפעטער וועז די ישיבה האט גילערנט די סוגיא, איך רעד שוין ביי די 'סוגיא וואך' האט ער פארהערט די בחורים – רבי נתן יוסף [מייזלס ז"ל אבד"ק אבני שלמה, שהי' אז מנהל הישיבה] האט דאס דערציילט פאר מיין טאטן. [רבי נתן יוסף סיפר לכ"ק מרן הברך משה ז"ל, שרביז"ל אמר לו שהי' לו הנאה גדולה מזה, ולמה לא יהי' עוד בחורים שילמדו היטב את הסוגיא כמו 'אהרן דעם סיגוטער רב'ס זון'].[113]

---

113 מן הראוי לציין בענין זה מה שסיפור הרה"ח ר' אליעזר ווייס הי"ו, ועתיקו בלשונו: כ'האב געהערט פון א איד וואס ער איז דערביי געווען, פאר איבער זעכציג יאר צוריק אום זומער שנת תשכ"ב וועז כ"ק מרן רבינו שליט"א, איז געקומען קיין 'שעראן ספרינגס' אלס יונגער בחור אינאיינעם מיטן טאטן מרן רבינו הברך משה ז"ל אלס סיגוט'ער רב צו זיין ביים פעטער רביה"ק מרן הדברי יואל ז"ל ביום כ"ח תמוז אין יארצייט טאג פונעם הייליגן ישמח משה ז"ל ווי ס'געווען זייער שטיגער אלע יארן צו זיין דארט ביומא דהילולא פונעם אבי שלשלת הקדושים רבותיה"ק עצי התמרים.

זייענדיג דארט האט זיך אנטוויקלט א שמועס אינעווייניג ביים רבי'ן אין ביהמ"ד איבער א גיווייסע מימרא אין ש"ס, און ס'איז גיווארן א שמועס צווישן די אנווענדע ווער ס'איז דער 'בעל המימרא' און רביה"ק ז"ל האט גיזאגט דעם נאמען פונעם בעל'ן מימרא און די ארומיגע האבן גע'טענה'ט מיטן רבי'ן אז ס'איז אן אנדערער אמורא, ס'האט זיך אנטוויקלט א שטיקל וויכוח, און ס'נישט געווען דארט צו די האנט א גמרא דאס נאכצוקוקן.

האט זיך דער רבי ז"ל אנגערופן: וואו איז 'אהרן' (רבינו שליט"א), רוף אים אריין ער וועט וויסן צו זאגן.

*

השואל: דער רבי האט גיזאגט אמאל ביי א דרשה בימי השובבי"ם, ארויסגעברענגט די השפעה פון די תורות פון רבי'ן ז"ל, דער רבי האט דעמאלטס גיערעדט 'נסתמו עיניהם ולבם של ישראל' דעם רבינ'ס תורות, דאס איז דאך גיווען מאיר עיני ישראל, אין אלע ענינים.[114]

דער רבי האט דאך אסאך גיהערט תורות פונעם פעטער, דער רבי ז"ל האט אנדערש גיזאגט תורה פרייטאג צונאכטס, שבת בייטאג אדער ביי שלש סעודות?

רבינו: יא יא, ס'איז גיווען אנדערש.

ס'איז זייער אינטערעסאנט, ס'איז אויסגעקומען פארן פעטער ז"ל צו רעדן ביי דינער'ס (להחזקת המוסדות). כ"א כסלו

רבינו שליט"א איז נאך דאן גיווען א יונג בחור'ל פון פערצן יאר, און ער איז פונקט גיווען אינדרויסן אין הויף, מ'איז איהם גיקומען זאגן אז דער פעטער רופט איהם, ער איז מיט גרויס איילעניש גיקומען צו לויפן. ווי נאר ער איז אריינגעקומען וועגדט זיך צו איהם דער פעטער מרן רביה"ק און פרעגט איהם, "זאג נאר ווער זאגט די מימרא אין ש"ס?" רבינו שליט"א האט תיכף ומיד גיווארטוסט צו זאגן וואו דאס שטייט אין וועלכע מסכת און ווער ס'איז דער בעל המימרא, און ער האט טאקע גיזאגט דעם ריכטיגן נאמען וואס דער פעטער מרן רביה"ק ז"ל האט פריער גיהאט גיזאגט. דער רבי ז"ל האט שטארק התאה גיהאט פון זיין ענטפער, ס'האט זיך אנגיזעהן א גיוואלדיגע קורת רוח ע"פ צורת קדשו, אז ער האט גוט צוגיטראפן מיט דעם וואס ער האט באפוילן אים צו רופן ווייל ער וועט וויסן.

[בשחברי המערכת שאלו את רבינו על עובדא זו השיב בזה"ל: יא, דאס איז גיווען א מימרא אינעם ערשטן פרק אין חולין, אבער איך האב נישט גיווארטוסט אז ס'איז דא נאך איינער וואס גיעדענקט די מעשה... איך אליינס האב עס שוין באלד פארגעסן...].

114 ועתיק מלשו"ק של מרן רבינו שליט"א אצל עצרת התעוררות יום א' בא תשנ"א בביהמ"ד הגדול בוויליאמסבורג יצ"ו בימי השובבים:

....דער אמת איז משמת יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, ווילאנג דער פעטער ז"ל איז גיווען דא אויף דעם עולם, איז גיווען דא די שורש הקדושה צווישן אידישע קינדער, בפרט אין ענינים וועז ער האט מעורר גיווען די וואכן אידישע קינדער צו טהרה צו קדושה, ער האט גיזאגט דברות קודש מלהבות אש, וועז אידן זענען אריינגעקומען אין ביהמ"ד מ'האט זיך אויסגעווייניגט מיט אידישע טרערן מ'האט זיך אויסגעוואשן דאס הארץ פאר הקב"ה, מ'איז ארויסגעגאנגען מ'האט גיפילט אז מ'האט עפעס אויפגעטון, ס'איז נישט גיווען קיין ביאה ריקנית, מ'איז ארויסגעגאנגען פון בית מדרש דערלייכטערט, דאס הארץ האט זיך אויפגעפרישט, מ'האט גיפילט מ'איז פריש נתקרב גיווארן צו הקב"ה, אבער משמת יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, באמת די שעבוד הגוף האט זיך נישט דעמאלטס אנגענויבן, אבער די שעבוד הרוחני הערשט שוין יארן לאנג אויף די וועלט.

איז געווען א סעודה (בביהמ"ד הגדול עד שנת תשכ"ח), שפעטער מיט די יארן איז עס געווען צוזאמען מיטן דינער, און ס'איז געווען א דינער פאר כולל שומרי החומות, ס'איז געווען א דינער פאר התאחדות הרבנים, און ס'איז געווען א דינער פאר די מוסדות אין אנדערע מקומות, און ער האט אלעמאל געהאלטן.[115] אבער ס'האט אנדערש אויסגעזעהן. ווען ער האט געהאלטן שלש סעודות איז עס געווען זייער צוקאכט ווי מ'זאגט, ס'איז געווען אויפן טיש דער מעסער, ער האט געקענט נעמען דעם מעסער און עס האלטן, דאם האט קיינער נישט געזעהן נאר ווען ס'איז געווען נאנט, ער האט געקענט האלטן די מעסער און קלאפן מיט'ן מעסער אזוי אויפ'ן טיש. ער איז געווען אזוי פארקאכט. ביי שלש סעודות איז געווען זייער פארקאכט.

פרייטאג צונאכטס איז שוין געווען אנדערש, ער איז געווען רואיג, ער האט אראפגעקוקט אזוי, ער האט נישט געקוקט אויפ'ן עולם ווען ער געזאגט תורה. ער האט אראפגעקוקט און אזוי האט ער געזאגט תורה.

ווען ער האט געזאגט תורה ביי א דינער, אין די וואכעדיגע טעג ווען ער האט געזאגט, איז ער געזעסן אזוי און געקוקט רעכטס, און געקוקט לינקס, ער האט געקוקט אויפ'ן עולם און געשמייכלט, ס'איז געווען אן אנדערע מין סגנון, ער האט געקענט זאגן א ווערטל. בשעת ער האט געזאגט תורה האט ער געקענט זאגן א ווערטל, פרייטאג צונאכטס האט ער קיינמאל נישט געזאגט אזוי, אינמיטן די תורה זאגן א ווערטל?, ער האט קיינמאל נישט געזאגט קיין ווערטל. אבער ביי א דינער איז געווען ווי מ'זאגט גערעדט אויף אידיש, ער האט געקענט אפאך אידיש רעדן אויסשמועסן פארשידענע ענינים.

השואל: דער רבי ברענגט אפאך מאל ארויס אז ביים רביץ ז"ל, אפילו ער האט אזויפיל מיטגעמאכט ער האט דאך נישט געהאט קיין אייגענע דורות, איז ער אלעמאל געווען בשמחה.

רבינו: יא, אמת איך זאג דאם אפאך, דאם איז ווייל מ'וויל אראפ לייגן א פאלש בילד, מ'וויל אים אראפ לייגן פאר א גערעגנט מענטש, פאר א בייזן מענטש. ווען ס'איז באמת מהיפוך להיפוך, ער איז געווען א מענטש מלא שמחה, עבודת ה' בשמחה. נישט נאר ער איז געווען בשמחה, ער האט אלעמאל אריין געברענגט שמחה אין אנדערע מענטשן, פונקט פארקערט. אמת, אז ס'האט זיך אויסגעפעלט האט ער זיך געבייזערט, אבער אזוי איז ער געווען א פריינטליכער מענטש, א צוגעלאזענער מענטש, אלעמאל מיט א ווערטל, מיט א שמייכל, מקבל געווען יעדן מענטש בסבר פנים יפות, ער איז געווען גוטמוטיג, אז יענער זאל זיך פילן גוט מוטיג, יענער זאל זיך פילן באקווים. ער האט אויפגענומען רבנים פריינטליך, געהייסן אריינגעבן פירות, אלעס איז געווען אזוי, אינגאנצן אנדערש ווי מ'וויל אים אראפלייגן, דוקא עבודת ה' בשמחה. ס'איז דא מענטשן וואם פראבירן אראפמאלן דעם פעטער ז"ל ווי ער איז געווען ח"ו א בייזער, א שארפער, איך וויים נישט וואם פאר א אינטערעסן זיי האבן, אבער זיי פראבירן אים אראפצולייגן מיט אזא בילד.

ס'איז געווען פונקט פארקערט, זיין מדת השמחה, שמחה של מצוה האט זיך אנגעזוגן, און ער האט דאם משפיע געווען אויפן גאנצן ארום. וואו ער איז געגאנגען איז געווען שמחה, ער האט אייביג געהאט א גוט ווארט, א ווערטל, במחיצתו איז אלץ געווען פריילך,[116] אלטע אידן האבן

115

ה"ה נדפסו בספר חידו"ת להחזקת מוסדות התורה והחינוך, שי"ל ע"י מוסדות קרית יואל יצ"ו, בשני כרכים מפוארים.

116

נעתיק כאן מפי השמועה משיח"ק רבינו שליט"א (שבת הילולא קדישא ליל ש"ק פ' ראה תשע"א לפני כ"ו אב) מען האט געזעהן ביי אים אייביג א שמייכל, עבדו את ה' בשמחה דאס האט מען געזעהן ביי אים, ער האט געטוען אלע מצות מיט אזא פרייליכקייט, מיט אזא התרוממות הנפש, א שמחה של מצוה, ער איז געווען אייביג אזוי גוט אויפגעליינט. – ביי די מצות ערב פסח דאס שוין יא געווען עפעס אנדערש, ער האט מורא געהאט אויב ער האט געזעהן איינעמס ארבעל רירט צו, דעמאלטס האט ער אריסגעווארפן מענטשן, אבער נישט ברוגז, זייער שטרענג געווען אלץ זהירות המצות, אבער מיט אזא מין פרייליכקייט.

ער האט אויפגענומען יעדן איד פריינדליך, פאר יעדן געזאגט א ווערטל, ער האט אייביג געהאט א ווערטל, אזוינע קלוגע ווערטלעך, טיפע ווערטער, עס איז געווען א פארגעניגן אריינצוקומען צו אים, יעדע זאך וואס ער האט געזאגט, אדער געטוהן, איז געווען מלא חן.

בכלל איז ער געווען א בעל כח, א גוזונטער מענטש בטבע, ער איז שוין געווען העכער די אכציג יאר, ער איז געגאנגען אויף די גאס צום דאוונענען איז ער ממש געלאפן, קוים מען האט אים געקענט נאכגיין, צו מנחה מעריב פלעגט ער אראפלויפן די טרעפ צו זיך אין ביהמ"ד אינטן, ממש געלאפן ווי א אינגל, און זיך נישט אפגעשטעלט כאפן דעם אטעם.

ער איז געווען אזוי פריילך אייביג, עס איז נישט משיג צו זיין, ער האט דאך פאלויירן א משפחה, נישט צו פארשטיין מען זאל חלילה נישט וויסן וואם דאס מיינט פארלירן איין קינד רח"ל, און ער האט פארלוירן א משפחה דריי קינדער, געבליבן אן גארנישט, פונדעסטוועגן איז ער געווען אייביג מיט א שמייכל. ממש ער האט אריינגעבר ענגט פרייליכקייט אין אנדערע מענטשן, ער האט זיי אויפגעלעבט, אזוי איז ער געווען אליינס.

געזאגט אז ער האט די שטריכן פונעם ייטב לב, וואס האט אייביג געהאט א וועלטל און אלם געווען בשמחה.[117]

כ׳זאג אלעמאל, וועל ס׳וויסט אביסל השתלשלות הדורות, ס׳איז געווען דער רבי ר׳ מענדעלע פון רימנוב, און ס׳איז געווען דער רבי פון לובלין. דער רבי ר׳ מענדעלע פון רימנוב איז געווען עבודת ה׳ ביראה, דארט איז געווען אזא פחד, גרוים פחד. און ביים רבי׳ן פון לובלין איז געווען עבודת ה׳ בשמחה. און ס׳האט זיך אנגעזעהן אויפ׳ן ציבור. ביים רבי ר׳ מענדעלע, וועל ס׳איז אריין געקומען אין בית המדרש איז געשטאנען באימה ובפחד. און ביים רבי׳ן פון לובלין איז געווען, מ׳האט געקענט קומען, גיין, ס׳איז געווען, אזוי איז געווען.

אזוי וויט אז דער רבי ר׳ מענדעלע איז אמאל געווען אין לובלין, און ער האט צוזאמען געפירט טיש מיט רבי׳ן פון לובלין, און דער רבי ר׳ מענדעלע האט צוגעקוקט, דער סדר וואס ס׳גייט פאר, ער האט עס נישט סובל געווען. און ער האט געגעבן א קלאפ אויפן טיש ׳דרך ארץ קדמה לתורה!׳, איז געווארן אזא פחד, אז מ׳האט זיך נישט געגעבן קיין ריר. און דער רבי פון לובלין האט דאס צוגעזען, און ער האט דאס נישט גורם געווען. האט ער זיך אנגערופן ׳אחד ממ״ח דברים שהתורה נקנית בהם איז במיעוט דרך ארץ׳. אזוי האט דער רבי פון לובלין געזאגט. איז צוריק געווארן לעבעדיג... נאכדעם האט ער שוין נישט געפירט צוזאמען טיש, מ׳האט שוין נישט געקענט.[118]

ביי מיין זיידן דער עצי חיים, איז געווען אזא פחד, וועל ס׳איז געווען אין בית המדרש, קיינער האט זיך נישט געטרויעט א ריר צו געבן, רעדן א ווארט? קיינער נישט. ס׳איז געווען אין בית המדרש שטיל, אז מ׳האט געקענט א פליג הערן פליען, אזא פחד איז געווען.[119] ווען ער איז ארוים געגאנגען, ער האט געדארפט גיין אין די גאס, האט זיך יעדער אפגעשטעלט.

ער איז ארוים געגאנגען פון שטוב אין בית המדרש, ס׳איז געווען א הויף פון זיין הויז וואו ער האט געוואוינט [שוהל–

117

בשיחת קודש הנ״ל המשיך רבינו ואמר: עס איז געווען מענטשן וואס האבן געזאגט וועגן דעם, אז ער איז מער ענליך צום ייטב לב, וואס פלעגט אייביג האבן א וועלטל, און האט ליב געהאט צו זיין מיט בחורים וכדו׳. דער קדושת יום טוב איז געווען מער פאר זיך, דער זיידע [העצי חיים] ז״ל איז אויך געווען אזוי פארשלאסן, מער פארמאכט, אבער דער ייטב לב און דער פעטער ז״ל זענען געווען מער אפן.

118

עיי׳ בקונטרס ימות המשיח מהגה״ק המנחת אלעזר ז״ל (אות ז) שמביא מה ששמע מהרה״ק משיאווא ששמעו בשם חותנו הרה״ק האריי׳ דבי עילאי ז״ל שהיה מגדולי תלמידי הרבי מלובלין ז״ל, והמעשה היה, שבאותו התקופה שהארץ רעשה ממלחמת נאפאליאן וניקאליי אשר כידוע הצדיקים נתווכחו ביניהם האם יש להתפלל שע״י מלחמה זו יהיה חבלי משיח ומלחמת גוג ומגוג, ובנ״י יגאלו מגלותם, או שעדיין יש להמתין ולא להחיש עת פדיון.

והרה״ק מלובלין שלח שליח לבקש את הרה״ק הרמ״מ מרימנוב ז״ל שיבוא לשבות אצלו ה׳ שבתים, כדי שיתמשך לו שם ה׳ חלקי הנשמה השייך למשיח צדקינו, ועי״ז יתעלו לתיקון עולם, והרבי מלובלין נתן מקום דירה להרה״ק מרימנוב ז״ל סמוך לביתו, כדי שיוכל להמתיק סוד עמו בכל עת הצורך, ובליל שבת הראשון שבא הרה״ק מרימנוב ז״ל לשולחנו הטהור של הרבי מלובלין, ראה שאנשים עוסקין בדיבור ובשיחות, ואצל הרה״ק מרימנוב ז״ל היה המנהג בביתו שהמסובין על שולחנו היו יושבין בפחד גדול מפני אימת רבם, והשולחן היה בבחינת פחד יצחק, עד שלא שמעו אפי׳ קול דממה דקה, והיו יכולין לשמוע קול צפצוף הנרות שדולקין, משא״כ אצל הרבי מלובלין שהראה פנים מסבירות להמסובין בשיחות קדושות, והיה מותר לדבר שם, והרה״ק מרימנוב ז״ל לא היה יכול לסבול הדיבור בשב״ק אצל השולחן שם, ולכן הטיל אימה על כל העולם, עד שנתייראו לדבר אפילו דיבור אחד, והרה״ק מלובלין ז״ל שאל אותו איך אפשר להטיל כ״כ אימה ופחד על העולם המסובין.

ובשב״ק בבוקר בעת סעודת שחרית כשהגיע הרה״ק מרימנוב ז״ל ראה שהחלות מכוסות במפה, אז הסיר המפה מעל החלות, ומזה היה נראה שנעשה כעין פירוד לבבות בין ב׳ הצדיקים, ואח״כ במוצש״ק נתחרט הרה״ק מרימנוב ז״ל על שהורה הלכה בקול נגד הרבי מלובלין, והלך לפייסו בהכנעה גדולה, ובשבת השניה נחלה הרה״ק מרימנוב ז״ל ולא היה יכול ללכת לשולחנו של הרה״ק מלובלין ז״ל, ואז הבינו שיד הסט״א באמצע שעושה כל מצדקאות שבעולם כדי שיתפרדו החבילה, ולא יוכלו לפעול את אשר החלו לעשות, ואכן הרה״ק מרימנוב ז״ל נפרד מהרבי מלובלין והלך לדרכו ז״ל, ועיי״ש באריכות כל דיעות הצדיקים באותה התקופה.

ועיין בס׳ אוצר ישראל (עמ׳ רע״ט): פעם היה רבי מנחם מענדל״ע מרימנוב זי״ע על שב״ק אצל החוזה מלובלין זי״ע, ובעת שערך הרבי מלובלין השלחן, היה רעש מהקהל, והרר״מ לא היה יכול לסבול הרעש, צעק הרר״מ, דרך ארץ קדמה לתורה, נעשה השקט ודממה, ומאידך גיסא לא היה יכול הרבי מלובלין לסבול ההשקטה, נענה החוזה מלובלין, הלא אחד מהמ״ח דברים הוא במיעוט דרך ארץ, ונעשה שוב הרעש.

ועיי״ש עוד שאצל הרבי ר׳ מענדל״ע מרימנוב זי״ע היה פחד, ובעת שערך השלחן פחדו מלדבר מלה, וכשהיה המחלוקת על רבי שלמה לייב לענטשנא זי״ע, אמר הבני יששכר זי״ע איך יכולים לחלוק על הלענטשנער, אצל הרר״מ היה פחד, והלענטשנער רקד על השלחן של הרר״מ עם הפוזמקאות, והרר״מ לא אמר כלום.

119

ויש לציין שכס׳ צדיק כתמר יפרח (עמ׳ י״ז) מתאר שולחנותיו של הרה״ק העצ״ח וז״ל: הרב הנ״ל לא דיבר כלום בליל שב״ק, רק ישב באימה וביראה, אשרי מי שראה אותו איך שישב רבינו אצל השולחן, שהיו יכולים לשאוב יראת שמים במדה גדושה שלא ראו כזאת כדוגמתו״, עיי״ש עוד.

הויף, און אין הויף איז געווען בייטער. און די קינדער זענען געקראכן אויף די בייטער כנהוג. בעפאר ער איז ארויס געגאנגען פון שטוב, האט ער געזאגט פארן בחור 'געב א קוק, צי ס'איז נישטא קיין קינד אויפ'ן בוים', ער האט מורא געהאט אז ער וועט ארויסקומען און ס'וועט זיין א פחד וועט מען אראפפאלן פון בוים.

אזוי איז געווען ווען ער האט געפירט טיש, קיינער האט זיך נישט געשטופט, מ'האט זיך נישט געשטופט נעמען שיריים, די בעלי בתים האבן גענומען שיריים, א בחור האט זיך נישט איריין געשטופט צווישן די בעלי בתים, קודם זענען געגאנגען די בעלי בתים, און נאכדעם זענען געגאנגען די בחורים שטיל סאליד, ס'האט זיך קיינער נישט גערירט.

ביים פעטער ז"ל איז געווען אינגאנצן אן אנדערע הנהגה, דארט האט מען געפילט שמחה, ס'האט גלעבט, מ'איז געקומען און מ'איז געגאנגען, מ'האט זיך געשטופט. כ'האב גהערט זאגן פון אידן וואם האבן נאך געדענקט יענע יארן ווען ביידע (מרן העצי חיים ז"ל ומרן רביז"ל) האבן נאך גלעבט, אז זיי האבן געקענט זיין אויף א שבת אין די זעלבע שטאט, איין שבת דער פעטער ז"ל, און איין שבת דער זיידע ז"ל. און מ'האט געזהן דעם חילוק, ס'איז געווען א גרויסער חילוק צווישן זיי, ס'איז געווען אן אנדערע מין הנהגה. ער איז געווען מער צוגעלאזן, ער האט סובל געווען די שטופערייען, ער האט געקענט שמועסן מיט יעדן, אויספרענגן, הערן וואם טוט'זיך דארט.

כ'דערמאן מיך, דאם איז שוין זייער א אלטע מעשה, דאם איז געווען אין די אנהויב יארן, מ'קען דאם איבער פרענגן ר' אברהם יעקב בערקאוויטש (מנכבדי קהלתינו בב"פ, שזכה להיות בחבורת המשוררים באותן השנים), ער וועט גוט געדענקן די מעשה, ער איז דארט געשטאנען. עכ"פ ס'איז געווען יום הקדוש ביינאכט נאך די שטילע שמונה עשרה, דארט ביי די יעלה'ס ווען מ'זינגט דעם פיוט, יעלה תחנוננו מערב. איך בין געשטאנען ביים דאוונען דארט פארענט, נעבן ארון קודש, דארט זענען געזעצן די משוררים, אויף יעלה זינגט מען דאך דעם ניגון פונעם רביץ' ר' הערש [מרימנוב]. און איך האב באמערקט אז מ'האט דארט געזינגען דעם ניגון אנדערש איינגעטיילט אויפן פיוט, ווי איך בין געווען געוואוינט ביי מיין טאטן אין ביהמ"ד (קהל עצי חיים), און איך האב געוואוסט אז דאם קומט אנדערש צו זינגען. ווען דער פעטער ז"ל האט געענדיגט דאוונענען, האט ער זיך אויסגעדרייט און האט מיך געזהן, ער האט אזוי געשמייכלט, און האט געזאגט גוט יום טוב, האב איך געזאגט אז ביי מיין טאטן זינגט מען אנדערש דעם ניגון אויף יעלה, איין פאל זינגט מען איבער, בקיצור אנדערש ווי מ'האט דארט געזינגן.

דער פעטער ז"ל האט אויסגעהערט און ער האט געטראכט א מינוט און ער האט באלד געזאגט יא, ער איז גערעכט, אזוי פלעגט מען זינגען דעם ניגון ביים טאטן (מרן הקדושת יו"ט) איז ביהמ"ד. און ער האט דארט געזאגט פאר די משוררים, ר' אברהם וועלצבערגער איז דארט געווען און אנדערע, אז מ'זאל געדענקן בעתיד אז אזוי דארף מען דאם זינגען.

א' הנוכחים: און מ'האט טאקע געטוישט?

רבינו: יא, עד היום זינגט מען דאם אזוי, ווען מ'זינגט דעם ניגון, ביי די פיוטים.

*

השואל: דער רבי דערמאנט אז דער רבי ז"ל האט יעדן אויפגענומען בסבר פנים יפות. ס'איז דא זאכן, דער רבי האט אמאל גערעדט דערוועגן, אז ס'איז דא זאכן וואם דער רבי האט געזאגט א בירור הלכה, און ס'איז דא זאכן וואם איז שכל און הרגש, ס'איז אנדערע זאכן. למשל ס'איז דא זאכן פון רבי'ן ז"ל וואם איז קלאר אוועק געשטעלט. און ס'איז דא זאכן וואם דער רבי ז"ל האט אויפגענומען אפילו רבנים וואם זענען נישט געווען אינגאנצן אין רבי'נס שיטה. איך האב געזען ר' ליפא שווארץ שרייבט, ווען דער רבי איז געווען אין ארץ ישראל האט ער געבעטן א רשימה פון אלע ריזשינער רבי'ם ער וויל זיי גיין באזוכן אפילו דו וואם האבן נישט באלאנט צו אונזער חדר.[120] וויאזוי גייט דאם?

רבינו: יא, דאם איז געווען אין ארץ ישראל תשט"ו, ער האט דאם געבעטן פון ר' משה פריעדמאן ר' מענדל'ס ברודער.[121]

---

120 עי' בספר המאזרני חי"ל (מדור הסיפורים, פרק י"ד - הביקור בשנת תשט"ו): באותם הימים אמר רבינו להרה"ח ר' משה פריעדמאן ז"ל (אחיו של הרה"ג ר' מענדל ז"ל) שיאמר לו שמות של כל אדמור"י נכדי בית רוזין הגרים בתוככי ארצינו הק' מפני שרוצה לבקרם, שאז התגוררו בארץ ישראל הרבה צדיקים לבית רוזין, האדמורי"ם מסאדיגורא, הוסיאטין, פשעמישל, ותמה ר' משה ואמר לרבינו הלא הרי אינם עם רבינו בדעה אחת ולמה רוצה רבינו לילך לבקרם, אמנם רבינו בדילוה ואמר אף על פי כן ברצוני לבקר אצלם.

121 הרה"ח מוה"ר משה פריעדמאן ז"ל הי' מתלמידי רבינו ז"ל בעיר סאטמאר, עוד בהיותו צעיר קודם הבר מצוה, ורביו"ל ערך את סעודת הבר מצוה שלו וגם קנה לו התפילין, ואחר המלחמה הי' מנכבדי קהלתינו הק' בעיה"ק ירושלים ואח"כ מחשובי התושבים בשיכון קרית יואל בני ברק יצ"ו, וכל ימיו הי' דבוק בלו"נ ברביה"ק ז"ל ואחריו ברביה"ק מרן הברך משה ז"ל. ובגודל תשוקתו לחסות בצל הקודש

אבער ער איז למעשה נישט געגאנגען עמאלטם באזוכן. ס׳איז זייער אינטערעסאנט, דאהי אויך, ס׳איז געווען א באיאנער רבי, א קאפישניצער רבי, פארשידענע רבי׳ם, ער איז זיי געגאנגען באזוכן, און זיי זענען געקומען אים באזוכן, און אלעם איז געווען בכבוד.

איך געדענק מיין שווער (הישועות משה מוויזניץ) ז״ל איז געווען דאהי, ווען מיין זון ר׳ מענדל (רב דקהלתינו וומסב״ג) איז געבוירן,[122] דאם איז געווען אום תשכ״ז, מיין שווער איז געקומען צו פארן צום ברית (שהתקיימה בערש״ק תזריע תשכ״ז בביהמ״ד סיגוט בב״פ),[123] און ער איז געגאנגען צו פעטער אויף א באזוך, ס׳איז געווען פריינטליך, מיטן גרעסטן כבוד, ער איז געהיימן אריין ברענגען פירות, ער האט געפרעגט ׳וואם מאכט דער טאטע?׳ (האמרי חיים מוויזניץ ז״ל) – זיין פאטער האט נאך געלעבט – ער האט געזאגט ׳געט איבער א פרישט שלום פאר׳ן טאטן׳.

כ׳האב געזען וועז דער מאנסי׳ער רבי (התורת מרדכי מוויזניץ ז״ל) איז אויך אמאל געווען דארט, וועז דער פעטער ז״ל איז אהיים געקומען פון פלארידע, און דער מאנסי׳ער רבי איז אים געקומען באזוכן, און ער האט אים אויך געפרעגט ׳וואם מאכט דער טאטע, א פרישט שלום פאר׳ן טאטן׳.

דאם האב איך געהערט – איך בין נישט דארט געווען, אבער ר׳ בערל פרידמאן[124] איז דארט געווען – דאם איז געווען דעמאלטם אום תשכ״ז, מיין שווער איז געווען דאהי. און דער פעטער ז״ל האט געזאגט ער וויל גיין צוריק באזוכן אויף א ביקור גומלין. די שטוב מעגטשן האבן געהאלטן אז ער דארף נישט צוריק גיין. ער איז געווען א גרויסער רבי, מיין שווער איז נאך געווען נאר א רב, און ער איז געווען אסאך יונגער פון אים, ער איז נישט געווען אין זיין יארגאנג, און זיי האבן געהאלטן אז ער דארף נישט צוריקגיין. ר׳ בערל פרידמאן האט דערציילט, אז ער האט אים אויך געפרעגט, און ער האט אויך געזאגט, דער רבי דארף נישט צוריק גיין. האט ער געזאגט פאר ר׳ בערל ׳דו פארשטייסט נישט׳. און ער איז יא צוריק געגאנגען.[125]

כ׳בין נישט דארט געווען, ווייל כ׳האב נישט געוואוסט וועז ער גייט צוריק. ער איז איינגעשטאנען דעמאלטם ביי ר׳ שלמה שטיינמעץ אויף דעוויזשאן עווענינ. דארט האט ער געווארטעט, דארט איז ער צוריק געגאנגען, און ער איז שוין געווען א בן שמונים דעמאלטם, אום תשכ״ז איז ער שוין געווען א בן שמונים, און ער איז צוריק געגאנגען, ער האט נישט געמוזט צוריק גיין, אלעם איז ביי אים געווען אזוי פריינטליך, בכבוד.

*

השואל: אן אנדערער ענין, אזוי איז דאך געווען אנגענומען אין סיגוט, אז ענינ׳ קבלה האט מען נישט ארוים געווייזן, מ׳האט נישט געדעדט פון די זאכן. הגם אין ייטב לב איז יא דא מ׳טרעפט פון די זאכן.

רבינו: אינדערהיים פאר די קריג, אז ער האט נאכגעזאגט א זהר, האט ער נאכגעזאגט אז ס׳שטייט אין מדרש. ער האט נישט געזאגט ס׳שטייט אין זהר, נאר ער האט געזאגט ס׳שטייט אין מדרש. שפעטער דאהי האט ער שוין יא

בתמידית, העתיק את משכנו בברכתו של רבינו והשתקע בארה״ב בשנת תשל״ה, והי׳ מנכבדי קהלתינו הק׳ בעיר וומסב״ג, שחל״ח בפתע פתאום, בכויט״ב שנותיו, בריש שתא שנת תשמ״ט לפ״ק.

122 עי׳ בספר ומשה הי׳ רועה (חלק ה׳ עמ׳ קנו) שבעת שרבינו ז״ל בעל דברי יואל שמע משמחת לידת בן הבכור אצל כ״ק רבינו שליט״א, אמר: לעולם איז דער סיגעטער רב א גרעסער יחסן פון מיר, ער איז דאך א צאנזער אייניקל, אבער דאס קינד איז נאך א גרעסער יחסן, ער איז אויך א אייניקל פון ראפשיץ, שיאווא.

123 יש לציין מה שסיפר א׳ מהנוכחים שם שרבינו הדבר״י ז״ל הגיע להברית מילה שהתקיימה בביהמ״ד בסיגעט בב״פ, וכשרבינו הופיע דרש בשלום כל בני המשפחה, והאדמו״ר מסקווירא שליט״א ניגש לרבינו, ורבינו פנה עמו לצדדין ושחה עמו כמה דקות בנוגע לבריאות אביו כ״ק האדמו״ר מסקווירא ז״ל אשר נחלה במחלה קשה רח״ל, ואח״כ נתכבד רביז״ל בסנדקאות ומרן רבינו הברך משה ז״ל נתכבד בעמידה לברכות, והאדמו״ר מוויזניץ ז״ל, בהיותו עוד אז אב״ד ור״מ שיכון וויזניץ, נתכבד באמירת הברכות, ואחר הברית מילה אמר רבינו להאדמו״ר מוויזניץ שהוא מתנצל על שאינו יכול להשאר לסעודת הברית, יען כי הוא עדיין עומד לפני התפילה, ואז גם אמר לו רבינו שימסור דרישת שלום לאביו האמרי חיים ז״ל.

124 הרה״ח ר׳ בערל ז״ל הי׳ בנו של הרב ר׳ ליפא פריעדמאן ז״ל מנהל המוסדות (שהי׳ בויז״ר חתנו של הגה״ק רבי שאול בראך ז״ל אבד״ק קאשוי), ור׳ בערל

בעצמו הי׳ כבר אז עסקן גדול ומהמקורבים אצל רביה״ק ז״ל, וברבות השנים נתמנה להיות ראש הקהל דקהלתינו הק׳.

125 ויש לציין מה שמובא בס׳ תפארת יואל (ח״א עמ׳ ס״ד) שכידוע שאף דרבינו היה ידוע בקנאותו הגדולה נגד רבנים שונים אשר נגררו אחרי כיתות הציונים וגירורויהם, אבל דרש תמיד מתלמידיו שיתנהגו בדרך ארץ ובנימוס שיתקדש ש״ש על ידם, ופעם כשדיבר רבינו עם א׳ שכתב דברי בוז וקלון נגד א׳ ממנהיגי זמנינו, אמר לו רבינו, ראה, האיך שאני כתבתי בספרי ויואל משה כשבירדתי האיסור, אבל לא הזכרתי שמות כלל.

וכן עיין בס׳ דברי יואל (פר׳ מצורע עמ׳ שע״ח) איך שרבינו דרש בפתיחה לתלמידי הישיבה שיתנהגו בנחת ובנימוס ודרך ארץ, כי בלאו הכי הרי משניאים את התוה״ק ומשפילים כבודה ח״ו, והבריות מה אומרים אוי לו למי שגדלו... עיי״ש.

געקענט נאכזאגן אז ס׳שטייט אין זהר, אבער נאר דברי אגדה, קיינמאל נישט גערעדט קיין העכערע ענינים

השואל: דער ייטב לב ברענגט עניני קבלה, דאם האט ער גזאגט פאר״ן עולם, אדער ער האט עם נאר געשריבן?

רבינו: איך ווייס נישט, דאם האב איך נישט געהערט.

השואל: אבער מ׳זאגט ביים רבי׳ן ז״ל ביי די תפילין,[126] ביי הנחת תפילין, און ביי די פיש שבת,[127] האט יעדער געזען עפעם אן עבודה.

רבינו: יא, ער איז געווען ביים טיש זייער פארטראכט, ער איז געזיצן זייער ערנסט, און אמאל האט ער געקענט מאכן אזוי מיט די הענט,[128] ער האט געקענט נעמען פון דא און לייגן אהער,[129] ער האט געקענט שטיל מאכן אינמיטן ווען ער האט געהערט א גרידער, מ׳האט געזעהן ער איז שטארק פארקלערט, זייער ערנסט געווען.

השואל: און ביי תפילין לייגן?

רבינו: ס׳איז אלעס געווען אן עבודה, ס׳איז נישט געווען דאם וואם ׳מהאט געזעהן פשוט, ס׳איז עפעם אנדערש געווען... (כנראה רבינו לא רצה להרחיב בענין זה).

*

השואל: הרב ר׳ ירמי׳ (בר״א) טייטלבוים איז געווען הויז בחור ביים רבי׳ן,[130] ער האט אמאל געדעדט וועגן קמיעות, אז דער רבי האט געגעבן קמיעות. האט ער געזאגט, ווען ער איז געווען הויז בחור, ווייסט ער פון צוויי קמיעות וואם דער רבי האט געגעבן.

רבינו: איך קען דערציילן נאר וואם איך וויים. ס׳איז געווען

---

126 על אף שמרן רבינו הק׳ ז״ל היה דרכו להסתיר כל עבודתו מעין הרואים, אולם בעת הנחת תפילין ראו הכל שהוא עוסק ביחודים נוראים שאז ראו בחוש שרבינו עוסק בעניינים רמים ונשגבים מבינת אנוש בדביקות נפלאה, שהיה עושה תנועות בשתי ידיו הטהורים ע״ג ראשו, והגביה ידיו למעלה מראשו במהירות, וחזר ומניחם פעם אחר פעם, ומוליכם ומביאם למעלה למטה, וכשהניח ידיו ע״ג הקשר, הרים מיד את ידיו עד שהיה נראה כאילו מהפך בגחלים ונכווה, ושוב הגביה ידיו עוד הפעם, וכן הגביה הארמולקע פעם אחר פעם, וקלסתר פניו היה משתנה לכמה גוונים פושט צורה ולובש צורה, וככה נמשך זאת משך איזה רגעים עד שנטל ידיו.

ואף מארי דרזין חכמי המקובלים שבירושלים כשהתבוננו על עבודת הקודש של רבינו בעת הנחת התפילין בהיותו יושב בירושלים המה ראו כן תמהו ואמרו שמעשיו מוכיחין שמייחד בזה יחודים נוראים שגם הם לא עמדו על סודו, וכשאחד מהם הרהיב עוז בנפשו בהיותו מקורב לרבינו ושאל ממנו לגלות לו הכוונות שיש לו בעת הנחת תפילין, נתחייך רבינו וענה לו: "דאס איז נישט פאר די היינטיגע מוחות", ולאו כל מוחא סביל דא, ומי יבוא בסוד ה׳.

127 כידוע דרכו בקודש של מרן רביה״ק ז״ל בעת אכילת הדגים בשבת קודש, שהיה נראה לעין כל גודל עבודתו בקודש שהיה מתלהב עד למאוד, והיה דרכו להכות על השולחן בידיו הקדושים וכמה פעמים צעק: שא שא!, והיה תואר פניו משתנים מגודל התלהבותו ודביקותו.

128 כן העידו עליו חכמי המקובלים שהכירו בתנועותיו שבכל עת ורגע הוא מייחד יחודים נוראים, והיה דרכו בקודש שהיה רגיל להעביר את ידיו ג׳ פעמים על מצחו ושוב העבירם ע״ג עיניו ועל פניו ולבסוף העבירם על הדיוקנא קדישא, ואמרו שבזה הוא מייחד יחודי הדיוקנא קדישא.

129 וידוע העובדא שפע״א כשישב רבינו בשולחנו הטהור ולידו ישב הגה״צ רבי אברהם שלמה כ״ץ ז״ל אבדק״ק ריסקעווע ורב דקהילתינו בבני ברק, וכשעסק רבינו בעבודתו הק׳ באכילת הדגים כדרכו שאל לו הגה״צ מריסקעווע ז״ל אם אין בזה משום בורר בשבת שהרי ידוע מספה״ק שיש אנשי מדע שבעת אכילתם הם עוסקים בבירור הניצוצות הק׳ מתוך המאכלים, והשיב לו רבינו בדרך צחות: "ריסקעווער רב, שבת זעגט איר אויך עוסק אין בוררות" (כידוע שהיה דיינא רבא ומחית לעופקא דדינא וכשנבחר רבינו לישב על כסא הרבנות בעיר פאטמאר, היה הגה״צ מריסקאווא אחד מהבוררים שעמוד מצד רבינו ז״ע), **ובהודעות אחרת ענה רבינו על שאלה זו בדרך מליצה: "ניצוצות אין בהם ממש"** (בלשון חז״ל שבת מ״ג).

וכן מסופר שפע״א כאשר ראה הגאון הצדיק ר׳ יונתן שטייף ז״ל אבדק״ק עדת יראים וויען את עבודת הקודש של רבינו באכילת הדגים בעת שבא לשולחנו הטהור של רבינו ז״ל בליל שב״ק, ואמר: אותי אין הוא מצליח להטעות, כי אני מבין על מעשיו, ובלשונו: "מיך פאפט ער ניקס". וכפי הידוע היה רבינו ז״ל מקושר בעבותות אהבה עם מהר״י שטייף ז״ל שהיה לו יד ושם בחכמת הקבלה, (ובהספידו עליו קרא עליו את הפסוק: "צר לי עליך אחי יהונתן" [ההספד נדפסה בעת בדברי יואל מהדודא תניא לס׳ דברים פ׳ שופטים]) וכשהיה בא מפעם לפעם לבקר את רבינו היה רבינו ממתיק סוד עמו, והיה שח עמו בעניני תורת הנסתר שעות ארוכות, והגה״צ מהר״י שטייף ז״ל היה מהיחידים שרבינו היה ממתיק סוד עמהם בעניני חכמת הנסתר. (כן סיפר נכדו נ״י שהיה נוכח כמ״פ בעת ביקוריו של זקינו הגר״י ז״ל אצל רבינו, ובהיותו ילד קטן לא הסתיר א״ע ממנו).

כמו כן היה לו עבודה מיוחדת בעת אכילת הפערפל שהיה עושה בהם תנועות משונות, ופע״א ביום הפורים כשהיה הגה״צ ר׳ יונתן שטייף זצ״ל מיסב על שולחנו של כ״ק רמ״מ מסטראפקוב ז״ל והיה מבושם מאוד נענה הגה״צ מהר״י שטייף ז״ל ואמר: תנו לי עוד כוס יין, ואגלה לכם הכוונות שהרב מאסטמאר מכוון בעת אכילת הפערפל בליל שבת, אך הגה״צ מסטראפקוב לא הניחו לדבר ולגלות טמירין.

ופעם אמר הגה״צ מהר״י שטייף ז״ל לנכדו, אם רוצה אתה לראות מי שמייחד יחודים ומכוון כוונות האכילה, לך והתבונן במעשי הרה״ק מאסטמאר בעת אכילת הביצים ובצלים בסעודת יום ש״ק, ותראה איך הוא חותך את הביצים ומסדרם סביב הקערה וכו׳, ושם תראה מה זה אכילה בכוונה ויחודים.

130 הרב החסיד הישיש מוה״ר ירמי׳ טייטלבוים שליט״א בנו של הרב החסיד מוה״ר אהרן ז״ל מאוהעל, מנכדי מרן הישמח משה ז״ל. שזכה להיות מארבע התלמידים הראשונים שבהם ייסד רבינו את הישיבה באראד״ב בחודש אייר שנת תש״ט לפ״ק, וגם זכה לשרת בקודש בתור חויו בחור׳ בשנות תשי״ד-י״ח לפ״ק.

א איד וואס האט נעבעך געהאט א מאכטער וואס איז אים קראנק געווארן – א נאמען וויל איך נישט זאגן, ער איז געווען א היימישער איד – ער האט געהאט א גרויס מיידל און זי איז זייער ביטער קראנק געווען. ער איז אריבער געקומען צו מיין טאטן, און ער האט אים געזאגט 'סיגעטער רב, איך גיב אייך צעהן טויזענט דאללער, אז איר פארשאפט מיר א קמיע פונעם רבי'ן' – דער איד איז געווען זייער פאר'צרה'ט, צען טויזענט דאלער איז געווען זייער אסאך געלט בימים ההם – דער טאטע האט אים געזאגט 'איך דארף נישט קיין געלט, אבער כ'וועל פרובירן'.

איז ער אריבער געגאנגען צום פעטער ז"ל, און האט אים דערציילט, פלוני פלוני, ער האט אים געזאגט – יענער איז געווען זייער א היימישער איד – און ער בעט זיך, זיין טאכטער איז נישט געזונט, ער דארף א קמיע. ער בעט דער פעטער זאל אים געבן א קמיע..., דער פעטער איז געווארן זייער ערנסט. ער האט זיך אויפגעשטעלט פון בענקל, און האט אנגעהויבן ארומצוגיין אין שטוב, ארויף און אראפ, און איז געווען זייער פארטראכט, פארקאכט, נאכדעם האט ער זיך צוריק אראפ געזעצט אויפן בענקל און געזאגט אזוי שארף 'איך גיב נישט קיין קמיעות!...'.

כ'האב עם געהערט פון טאטן ז"ל ער האט עם דערציילט, און ס'האט זיך טאקע נישט גוט אויסגעלאזט דארט...

*

השואל: דער רבי איז געווען ביים רבי'ן ז"ל אין שטוב אמאל, וועז ס'איז דארט געווען א דעלעגאציע פון הסתדרות הרבנים?

רבינו: יא, ס'איז אינטערעסאנט געווען, דאס האט אויך געדארפט זיין אום תשכ"ז, ס'איז געווען אן עסק מיט נתוחי מתים, דעמאלטס איז געווען אין ארץ ישראל ווער ס'געדענקט, 'אשכול הכופר' איז געווען דער פרעמיער מיניסטער, ער האט געהייסן 'לוי אשכול', מ'האט אים דאהי גערופן אזוי 'אשכול הכופר'.... עכ"פ ס'איז שוין געווען פאררופן א דעמאנסטראציע אויף נאך פסח, ס'האט שוין געהאנגען פלאקאטן אז מ'גייט מאכן א דעמאנסטראציע, זענען געקומען רבנים, עכטע מזרחי'סטישע רבנים, דאס האט געהייסן הסתדרות הרבנים – ווער ס'געדענקט ס'איז אמאל געווען די הסתדרות הרבנים – כ'געדענק נאך, זיי זענען געזיצן אזוי אין א רינג ארום דעם טיש, דער טאטע ז"ל איז דארט געווען און איך בין אויך דארט געווען, עם זענען דארט געזיצן רבנים אהן א בערד, ס'איז געווען דאס ערשטע מאל וואס כ'האב געזהען רבנים מגולחים אהן קיין בערד.

השואל: מיט היטן?

רבינו: יא, היטן זענען זיי יא געגאנגען, זיי זענען געקומען מיט אראפגעבויגענע היטן. רעספעקט האבן זיי אלע געהאט, זיי האבן פארשטאנען, זיי זענען געקומען מיט היטן. אבער אהן א בערד, זיי האבן דאך דאס נישט געקענט אנטוהן... א הוט קען מען זיך אנטוהן, א בארד נישט.

עכ"פ, זיי זענען געקומען בעטן מ'זאל נישט מאכן די דעמאנסטראציע. און זיי האבן צוגעזאגט, זיי נעמען זיך אונטער צו פארן קיין ארץ ישראל, און זיי וועלן דארט אויספועל'ן אז מ'זאל אפשטעלן די ניתוחי מתים.[131]

כ'געדענק ס'איז געווען א גרויסע דיסקוסיע, ס'איז געווען באמת פריינטליך, מ'האט זיך נישט געבייזערט אויף זיי, זיי זענען געווען עכטע מזרחיסטן געווען. מ'האט זיך ארום גע'טענה'ט, אבער פריינטליך.

---

131 מחאה נמרצת מאת מרן רביה"ק זי"ע נגד גזירת ניתוחי מתים:

פסק דין ומחאה נמרצת נגד גזירות ניתוח המתים

שהשיב כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג מנהיג הדור ציס"ע
מרן רבינו יואל טייטלבוים שליט"א
אב"ד סאטמאר וכעת גאב"ד פעיה"ק **ירושלים** תובב"א

(סימן רמ"ג) בס"ד ברוקלין (ארה"ב) יצ"ו.

ראיתי מה שכתבו בזה הה"ג הבי"צ שליט"א, וכל דבריהם ברורים שאין צורך להוסיף עלהים, וכבר החליטו הגוב"י והחת"ס שאין שום היתר בזה, ומה שהוא להתלמד אין בו דין פיקוח נפש, ולא נמצא אחריהם בשום פוסק איזה קולא בזה, ועיין בשו"ת השיב משה הדרי בכל הורג נפש שהלכה היא שהורגין אותו, ואם יגחתו את המת יראו לפעמים שהוא טריפה, והורג את הטריפה סטור, אף דהרוב המה כשרין, גם אי אפשר לברר כראוי, אבל אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ועל כל פנים אם יומתו ויבדקו כמה דאפשר יראו לפעמים שהוא טריפה, ויהיה בזה הצלת נפש, ומכל מקום אסור לנוול את המת.

ובשו"ת דברי חיים כתב שבזיון המת הוא חמור מבזיון ס"ת, וידוע דברי הכו"ל שגם אחאב מסר נפשו ונפש כל בני ביתו עבור בזיון ס"ת, והנה כל הפוסקים דברו רק מבזיון וניוול המת שהוא לשעה, שגם זה חמור מאד, אבל לעכב עוד את המת ככה שנה תמימה כמו שהוא, כהצעת החוק, זה חמור עוד הרבה יותר, שמלבד שעוברין עוד בכל השנה כל יום ויום על ל"ת ועשת, במניעת הקבורה, אבל גם תסמר שערות אנוש על גודל הצער שיש לנפש המת בזה, כמבואר בזוה"ק ובפוסקים, גם אי אפשר לומר אחריו קדיש שנה תמימה, גם מה שכתבו בהצעת החוק ליקח איברים לצורך אדם אחר, זה חמור עוד יותר מכמה טעמים.

והנה חשבתי לכתוב איזה הערות בביאור הלכה זו בכל הפרטים, אף שלא נצרכה אלא להעדפה אבל יען שנסתבב שבאתי פה המרתץ, ואין לי כאן הספרים לכתוב המראה מקומות, ולא רציתי לעכב עוד התשובה, לכן הנני כותב רק בקצרה, כי באמת די מה שהביאו בזה הה"ג הבי"צ שליט"א, ולא ירהיב שום אדם להקל בזה, זולת מי שאינו מאמין בהשארת הנפש, כי מי שהוא מאמין בהשארת הנפש יודע שנפשות הוא חובל בזה, ומי לא ייירא לנפשו לגנוע בנפשות מתי ישראל, והרא"ה ז"ל בספר החינוך כתב בטעם האבילות שחייבו חכו"ל כדי להשריש האמונה בלב, כי הבלתי מאמינים סוברים שכמיתת הבהמה מיתת האדם, ועל כן כדי להוציא דעה הזרה הזו של האפיקורסים מן הלב, חייבו חכמים אבילות, שידעו שאין במיתת האדם כבהמה, וככה הוא גם בזה שהכופרים שאין מאמינים בהשארת הנפש ובדיני שמים שלאחר מיתה, סוברים שהופקר לעשות עם מתי האדם כמו עם מתי הבהמה, וע"כ כדי להשריש המינות והכפירה ח"ו בלבות בני ישראל עושים האפיקורסים חוקים כאלה לעשות עם המתים כרצונם שנה תמימה, שיהיה משכח מן הלב ענין השארת הנפש ודיני שמים, כאשר זה דרכם בכל חוקותיהם, שהמה נגד עיקרי האמונה ויסודי דתות"ק, השי"ת ירחם ויצילנו חיש מהר מגלות המר והנמהר וישלח לנו משיח צדקינו בב"א.

והנני ידידכם דושת"ה באה"ר, מצפה לרחמי שמים במהרה.
הק' **יואל טייטלבוים**
רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים, בעיה"ק ירושלים ת"ו

בקיצור, געדענק איך פון יענעם שמועס, זיי האבן געזאגט אז זיי גייען פארן קיין ארץ ישראל, און זיך טרעפן מיט'ן מיניסטער, און זיי בעטן אז מ'זאל נישט מאכן קיין דעמאנסטראציע. האט ער זיי געפרעגט, וואם גייט עטץ זאגן? וואם גייט עטץ בעטן פארן מיניסטער ער זאל מסכים זיין אפצושטעלן די ניתוחי מתים?. בקיצור, ביז איינער האט זיך אהנגערופן אז זיי גייען זאגן פארן מיניסטער אז ער זאל אפשטעלן ניתוחי מתים, ווייל אויב נישט איז אין ניו יארק איז דא א סאטמארער רב און ער וועט מאכן א דעמאנסטראציע. אזוי האט איינער פון זיי זיך אהנגערופן.

האט ער באלד זיך אנגערופן 'אהא, דאם מיינט צו זאגן אז די גאנצע זאך וואם עטץ האפט'ס אז ענק וועלן קענען פועל'ן אפצושטעלן, ווייל אויב נישט וועלן מיר מאכן א דעמאנסטראציע. הייסט דאך אז די דעמאנסטראציע דאם איז די איינציגסטע וועג פון וואם זיי האבן מורא!'...

על כל פנים, מ'האט אפגערופן די דעמאנסטראציע. ס'האט געדארפט זיין נאך פסח, און מ'האט עם דעמאלטם אפגערופן, ווייל זיי זענען געווען דארט... מ'האט דאך צייט צו מאכן שפעטער (ועי' בס' מלחמת ה' ששם מודפס נוסח הקול קורא אודות מהאה זו).[132]

אפאר וואכן דערויף איז געווארן אנגעצויגן די מעשה מיט'ן 'סוען קאנאל', ווער ס'געדענקט וואם איז געווען אום תשכ"ז, ס'איז געווארן היים, מ'האט אפגעשפארט דעם 'סוען קאנאל', ס'איז געווארן אנגעצויגן די פאליטיק. דעמאלטם האט דער פעטער געזאגט אין אזא צייט מאכט ער נישט קיין דעמאנסטראציע, ער האט נישט טאקע געמאכט. צום סוף איז געווארן א קריג, שבועות צייט איז געווארן די זעקס טאג'יגע קריג, דאם איז דעמאלטם געווען, ממילא איז שוין א היסטאריע, אבער ס'איז אזוי געווען.[133]

*

השואל: אין די לעצטערע יארן איז אפיר געקומען, ס'איז דא שמועסן וואם דער רבי זאל זיין געזונט האט געהאט מיטן רבי'ן ז"ל, מיטן פעטער, בדבר הלכה, ס'איז דא וואו מ'רעדט וועגן ארויס נעמען תפילין. און ס'איז דא א תשובה אויך אום תשל"ו וועגן קטלנית ווי דער רבי זאל זיין געזונט שרייבט א תשובה, ס'איז געדרוקט אין די נייע ברך משה אויף סוגיות, און דער רבי פירט אויס די תשובה אז מ'שרייבט עם להלכה 'אם יסכים עמי כבוד קדושת מרן דודי הגה"ק שליט"א'.

רבינו: יא. ס'איז געווען א היימישער איד וואם איז נעבעך אוועק פון דעם עולם, און זיין ווייב איז געווען א אידענע וואם האט שוין געהאט א מאן פאר די קריג, און ער איז נעבעך גע'הרג'עט געווארן אין די קריג. און זי האט התונה געהאט מיט א צווייטן מאן, אויפגעשטעלט א שטוב און געהאט א קינד, און ער איז אוועק, ער האט זיך גע'זעגנט פון דעם עולם. און פאר איר איז געווען זייער שווער. זי איז געבליבן אליינם, און זי האט מורא געהאט צו זיין אליינם אין שטוב. זי האט געטראכט פון נאכאמאל התונה האבן. דעמאלטם איז געווארן א שאלה פון א קטלנית. זי האט געהאט א מאן פאר די קריג וואם איז ג'הרג'עט געווארן, און דא האט זי געהאט א מאן וואם זי האט געלעבט מיט אים עטליכע אין צוואנציג יאר, אבער ער איז שוין נישטא. האט זי געהאט צוויי מענער. צי זי מעג התונה האבן א דריטן מאל.

עכ"פ, דער טאטע האט מיך דעמאלטם געבעטן כ'זאל אפשרייבן א בירור להלכה אויף דעם, און כ'האב אראפ געשטעלט א היתר אז זי מעג התונה האבן. און דעמאלטם האט דער טאטע ז"ל געשריבן אן ענטפער אויף דעם, און ס'איז געווען נאך וואם האבן געשריבן דעמאלטם אויף דעם, דער טשאקעווער רב האט דעמאלטם געשריבן, כ'גדענק נישט ווער נאך ס'האט געשריבן, א היתר פאר די אידענע זי

---

132 ויש לציין, שלמעשה נסעו חברי הסתדרות הרבנים לארה"ק, ורבינו ז"ל שלח את הרה"ח רבי יוסף אשכנזי ז"ל משב"ק שיהיה בקירוב מקום, ור' יוסף התאכסן בבית הגה"ח ר' ליפא שווארץ ז"ל, ובאו שם חברי הסתדרות הרבנים, וסיפרו שהלכו אל ראש הממשלה שר"י וביקשו ממנו להפסיק בניתוחי מתים, ואמרו לו שכל העולם מזדעזעין ממעשי הנבלה הזאת, פנה הוא ברוב חוצפתו אל בתו שהיתה בחדר ושאל אותה, את מזדעזעת, והיא לא הבינה, ואמרה, לא, פנה אל ה'רבנים' ואמר, הלא אתם רואים על בתי שהיא אינה מזדעזעת, הם רגזו על גודל עוזות שלו וראו שאין להם כלום מה לעשות עוד, אחר כך התקשר ר' יוסף לבית רבינו ז"ל שימסרו לרבינו בשמו "אז מ'האלט נאך פאר דער אל"ף".

133 עיין בס' זכר צדיק לברכה (ה"א אות נ"ז) שאז רצו העסקנים בארה"ק לארגן הפגנה גדולה ברחבי הכותל המערבי נגד ניתוחי מתים, ופנו להגאון ר' רפאל סאלאוויטשיק ז"ל שהיה היושב ראש להגנת כבוד האדם, והוא פנה בשאלה לרבינו זי"ע האם לעשותו שם, ורבינו אמר שאין לזה שייכות עם הכותל המערבי, וכי ידה של הכותל במעל, והורה לעשותו נגד ביתו של אשכול הכופר שהוא עומד מאחורי הגזירה הנוראה. [ור' רפאל הוסיף שראה אז את גודל נקיון וטוהר מידותיו של רבינו הק' שהרי לא ענה לו שהרי הוא אסר את ההליכה להכותל, ורק ענה לו לשיטתם].

זאל קענען חתונה האבן, וועגן חשש פון א קטלנית.[134]

134

ידוע מה שנתפרסם בעולם (עיין בקובץ נר התורה קובץ י"ג עמ' ז' ובעוד קובצי הלכה) החליפות מכתבים בין כ"ק מרן רבינו שליט"א להבחל"ח עם אביו הק' רבינו הברך משה ז"ל ועם הגה"צ רבי שמואל אברהם זעלטענרייך ז"ל אב"ד טשאקאווא בשנת תשל"ו בדין קטלנית, כאשר מרן שליט"א נתבקש מאביו שיכתוב בירור להלכה למעשה בנוגע לשאלת קטלנית, ודנו שם הרבה בד' הרה"ק מקאמארנא הנ"ל.

וולש"ק של מרן שליט"א: - בנידון האשה אשר בעלה הראשון נהרג במלחמה העולמית והיה לו ממנה בן זכר בן י"ד חדשים שנהרג ר"ל באושוויץ, ואחרי המלחמה ניסת לבעלה השני שהיה חולה מקודם הנישואין על קיבתו, ותיכף אחר החתונה נודע שהוא חולה במחלה הנקרא קענסער ר"ל, וכנראה כבר היה לו מחלה זו עוד קודם החתונה, ומת תוך שנתו אחר הנישואין, ושוב ניסת לבעלה הג' ודרה עמה יותר מעשרים שנים בשלום ורעות, וילדה לו בת וזכו שניהם לראות בת לבתם, ופתאום מת הבעל זקן כבן ס"ב שנים, והאשה הנ"ל באלמנותה עוסקת במו"מ כמקדם, ויש לה פרנסה אולם א"א לה למיתב גלמודה וטב למיתב טן דו שמפחדת בלילות ומכמה סיבות באלה, ועתה רוצית להנשא ודופקת על דלתי ביהמ"ד להתירה מסבך קטלנית, ונצטויתי מאאמו"ר שליט"א לעיין בשריותא דהאי איתתא...

ומרן שליט"א מאריך לברר כדת של תורה למצוא לה היתר, ומסיים... ויצא לנו מכ"ז שאם יסכימו לזה ההיתר גדולי הרבנים והצדיקים, ובפרט כ"ק מרן דודי הגה"ק שליט"א, אז יש ויש להתיר לאיש שאינו מפחד ורוצה לישא אותה, שיש לו על מה לסמוך ורעה אליו לא תאונה. [חתי"ק].

וכ"ק מרן רבינו הק' הברך משה ז"ל השיב לו נאמר בזה"ל: - ר"ח טבת תשל"ו לפ"ק. לאהובי בני היקר הרב הגדול חריף ובקי קנקן חדש מלא ישן מוה"ר אהרן שליט"א רב ביהמ"ד עצי חיים ווילאטסבורג יצ"ו.

הנה בענין מה שכתבת להתיר אשה שבעלה הג' של"ח, ועתה רוצית להנשא כי היא מפחדת ימים ולילות לשבת גלמודה כידוע במדינה זו, ובעיר הזאת שישנים ביום ובלילה בדלתים סגורות, ובאמת מצוה גדולה להתיר והוא בכלל היתר עגונה, אולם מבואר בתשובת הר"ן שצריך להיות מיראי הוראה, ע"כ הטבת לעשות לשאול עצת גאוני וצדיקי דורנו הי"ו ואכתוב לך דעתי בזה לפי סדר דבריך...

ומאריך לברר ההלכה באריכות, וכן דן הרבה בד' הרה"ק מקאמארנא הנ"ל, ומיישב בזה קושיא גדולה מהבית יצחק עיי"ש.

ומסיים... ולזה אם יסכימו הרבנים הגדולים להיתר וכן כ"ק מרן דודי הגה"ק שליט"א יתן ברכתו הטובה, שצריך לזה הסכמת הצדיקים כמבואר בדברי חיים (ח"ב אהע"ז ס' כ"ו) הנני ג"כ מצטרף להתיר האשה מכבלי העיגון. אביך הדוש"ת באהבה רבה [חתי"ק].

אח"כ שלח הגה"צ מטשאקאווא ז"ל מכתב למרן שליט"א, וז"ל: - שוכט"ס לכבוד אהו' הרב הה"ג חו"פ בנש"ק מוה"ר אהרן טייטלבוים שליט"א הרב דביהמ"ד עצי חיים בווילאמסבורג.

הגיעני מכתבו שהאריך בכח דהתירא, וכמעט לא הניח מקום הנדרש בשריותא דהאי איתתא, וכבר הודיע לי אביו ידידי"פ וש"ב הרב הגאון הצדיק האבד"ק סיגעט שליט"א שדעתו להתיר האשה העלובה להנשא

השואל: און מ'האט עס נאכדעם מיט'ן רבי'ן ז"ל איבער געשמועסט?

רבינו: נישט איך, אפשר דער טאטע ז"ל האט עס איבער געשמועסט.

איך האב נאר געשריבן אז דער בירור איז נאר גוט 'אם יסכים עמי דודו הגה"ק שליט"א', א הסכמה פון א גדול הדור.

*

השואל: דער רבי איז געווען אין בעל הארבער ביים רבי'ן ז"ל אויף א שבת?

רבינו: יא, כ'בין געווען. הגם, נישט אלעמאל האט מען געקענט גיין, מ'האט געדארפט רשות, ס'איז געווען שווער צו גיין, איך געדענק איינמאל איז געווען איך האב זייער געוואלט פארן אויף שבת שקלים, און מ'האט געזאגט אז מ'קען שוין נישט ס'איז שוין אנגעפילט...[135] כ'געדענקט מיין קרוב ר' אברהם חיים הלברשטאם פון לאם אנדזשעלעס (הרב מרודנק)[136] ער וואויינט שוין היינט אין לעיקוואד, ער האט מיר א טובה געטוהן, ער איז נאך געווען א בחור, און דער טאטע ז"ל האט אים אנגערופן אין די ישיבה און אים געבעטן ער זאל מיר איבערגעבן זיין פלאץ, ער האט געהאט מער צוטריט דארט צו קענען זיין אויף שבתים, און ער האט טאקע אפגעטרעטן אז איך זאל קענען זיין, איך

לבעל מטעמי הנך טעמי היתר שהזכיר בנו הה"ג שליט"א, לכן אמרתי לעיין בזה ולהצטרף בצירופא דרבנן לדעת אביו שליט"א...

ומאריך לדון בדבר ומסיים... סוף דבר, אם אביו ידי"פ הגה"צ שליט"א יסכים להתירה להנשא, אז אצטרף להתירא, כי היכא דלימטי שיבא מכשורא, אך בתנאי כפול שיסכים לזה כ"ק דודו מרן הקדוש שליט"א, והשי"ת יצילנו משגיאות וינחנו במעגלי צדק ומישרים... עיי"ש באריכות הדברים.

אך יש לציין שלבסוף הדבר לא יצא מכח אל הפועל, והיא נסתלקה באלמנותה בשיבה טובה בשנת תשס"ו.

135

"רשות-כניסה קארטל" מהתקופה הנ"ל.

136

בנו של הגה"צ רבי הערשעלע הלברשטאם ז"ל אבד"ק רודניק לאס אנדזשעלעס, חתן הגה"צ אבד"ק סלאטפינא ז"ל הי"ד, חדב"ן מרן הגה"ק העצי חיים ז"ל.

האב דעמאלטס געוואקט שבת א מהלך רב מיטצוהאלטן דעם שבת, איך בין איינגעשטאנען אין א דירה, כ׳האב געהאט א קרוב וואס האט דארט געהאט א דירה, דאס איז א מרחק רב פון וואו דער פעטער האט געוואוינט, אבער איך בין געווען אויף שבת.

און איך בין געווען אין שטראן ספרינגס אויך, שבת פארץ ישמח משה׳ס יארצייט פלעגט דער טאטע פארן צום פעטער אויף שבת, אדער שבת יארצייט, ס׳קען דאך אויסקומען בו ביום, כמעט יעדעם יאר איז ער געפארן.

כ׳געדענק טאקע, אמאל בין איך געווען אין שטראן ספרינגס צוזאמען מיט׳ן טאטן ז״ל, איך בין נאך געווען א בחור׳ל, וועז איך בין אריין געקומען דארט פריטאג נאכמיטאג, איז גאליגן דארט זיינע תפילין, רש״י׳ס תפילין און רבינו תם׳ס תפילין, ס׳איז נישט געווען צוזאמגאליגט, וועז ער האט מיר דערזען רופט ער זיך אן, ׳דא האסטו... דאס איז דעם טאטעז ז״ל׳ס תפילין!׳,[137] קענסט עס צוזאמלייגן׳...[138]

אסאך מאל ביים אהנקומען ביים שלום געבן האט ער מיך פארהערט, אזוי אויף אויסענווייניג,[139] ער האט געפרעגט וואס איך לערן און זיך תיכף געזומען שטעלן שאלות.

השואל: היסט אז אין שטראן ספרינגס איז געווען א קביעות וועז מ׳איז געפארן?

רבינו: יא, בדרך כלל אויף פרשת מטות מסעי פלעגט ער צו פארן. ביים ישמח משה׳ס יארצייט איז ער אלץ געווען.

שפעטער וועז ס׳איז שוין געווען קרית יואל,[140] איז ער געפארן צום פעטער געווענטליך אויף דעם שבת פארץ זיידז׳ס יארצייט.

*

השואל: וועז פלעגט דער רבי ז״ל קומען קיין סיגוט, צום טאטן דער רבי דער ברך משה? ער פלעגט קומען געווענליך חול המועד סוכות אויף א באזוך?

רבינו: ער איז געווען ביי מיין טאטן עטליכע מאל, חול המועד אויך.

ער איז געווען ביי מיין טאטן דאס לעצטע מאל, ער איז געווען ווינטער אין בארא פארק, איז ער געקומען אויף א וויזיט, אנשטאט צו געקומען חול המועד סוכות. איז ער געקומען נאך יום טוב, ס׳איז געווען פרשת וירא, איז ער געקומען אין א וואכעדיגן טאג איז דאס געווען.

דעמאלטס געדענק איך, דער טאטע ז״ל האט אים געווייזן א בריוו פונעם קדושת יו״ט, וואו ער שרייבט זיך אונטער ׳בן

137

עי׳ בשו״ת דברי יואל (סי׳ ה) שמזכיר ענין זו, וז״ל שם: כי התפילין שלי המה של כ״ק אבא מארי הגה״ק זללה״ה שהי׳ מניחם כל הימים שאני זוכר ולאחר פטירתו נפלי לי בירושה, ומאז אני מניחם, והסופרים בסיגוט שראו התפילין הכירו הכתב שהיא של ר׳ שמואל סופר זלה״ה שהי׳ סופר מצויין בסיגוט ומפורסם בחסידות עצומה בימי זקיני הגה״ק מאוה״ג בעל ייטב לב זללה״ה וכו׳, עיי״ש.

138

בס׳ בן איש חי (סו״פ חיי) כתב שטוב שהוא בעצמו יקפלם ויניחם בכיס לחיבוב מצוה, וכן הביא בדברי תורה (ה״ה אות פ״ז) בשם הגה״ק מצאנז ז״ל שנמצא בדברי חז״ל כי הכורך תפילין בעצמו מצניען לו גיהנם, עיי״ש. מ״מ עי׳ בספר לקט הקמח החדש (אות י״ב) שמביא סמך להנוהגין ליתן לתלמידיהם או לבניהם לקפל התפילין דבכלל חינוך הוא, וכן רבותיה״ק נהגו ליתן לאחרים לקפל התפילין וכן נהג מרן הקדוי״ט ז״ל.

ועיין בס׳ ראשית ביקורי״ם (פרק ג) וכה מתואר: סיפר הרה״ג ר׳ חיים שלום קליין שליט״א, שכאשר סיים רבינו תפילתו וחלץ התפילין, נדחפו הבחורים לבקש מרבינו רשות לסדר את התפילין, בא׳ הימים הגיע להתפלל שם הרה״ג ר׳ מרדכי האפמאן ז״ל מתלמידי מרן הקדושת יום טוב ז״ל שהיה אז כבר זקן מופלג, וכאשר חלץ רבינו התפילין של ראש, דחף את ידיו לפני רבינו, ורבינו היסב פניו אליו כמתמיה, ור׳ מרדכי נענה ואמר ׳איך האב אַ ענין צוואם לייגן דעם רבי׳נס תפילין׳, ותיכף נתן לו רבינו לסדר התפילין של ראש, ואח״כ הסביר לרבינו מה היה כוונתו באמרו שיש לו ענין לסדר התפילין שלו.

וסיפר הרה״ח ר׳ יצחק דייטש ז״ל שהיה מחברי הנהלת המוסדות הק׳ בב״ב, שכאשר הרה״ג ר׳ מרדכי ביקש את התפילין בפעם הראשונה, אמר לו רבינו בלשון בתמיה: ר׳ מרדכי..., והוא ענה כ׳האב בעים רב ז״ל (כוונתו על רס מהקדוי״ט) צוואם געלייגט, איך וויל יעצט אויך צוואמלייגן, הרים רבינו את עיניו כלפי מעלה: אה, בעים הייליגן טאטן... דהיינו שאינו יכול להידמות לאביו, אך הוא התעקש, ורבינו נתן לו את התפילין.

139

בהזדמנות אחרת סיפור רבינו בתוך שיחה כדלהלן: איך דערמאן מיך צוריק, איך בין געווען א יונגער בחור, אין בין אנגעקומען אמאל קיין שטראן ספרינגס, זומער, און ס׳איז געווען פרייטאג. ס׳איז געווען אויפ׳ן ישמח משה׳ס יארצייט איז מען געפארן אויף שטראן ספרינגס - דער טאטע איז געפארן און האט מיך מיטגענומען. איך בין אריינגעקומען צום פעטער שלום נעמען, האט ער מיך תיכף געפרעגט ׳וואס לערנסטו?׳, ער האט מיך ליעב געהאט צו פארהערן, עכ״פ האט ער געפרעגט ׳וואס לערנסטו?׳, האב איך געענטפערט אז איך לערן מקוואות. ער האט מיר אנגעהויבן צו פארהערן אזוי, איך געדענק עס נאך אזוי ער האט מיר פארהערט מקוואות, ׳טבילה בנהרות׳, דעם ׳מהרי״ק׳ מיטן ׳ר״ן׳. פון אויסעווייניג האט ער פארהערט.

ושאל א׳ הנוכחים: ער אויך אויף אויסענווייניג?

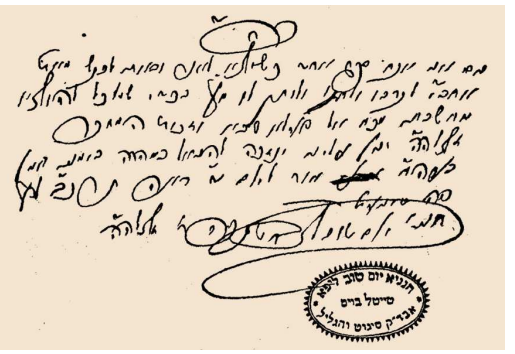
רבינו: יא א ודאי, ער האט נישט געהאט קיין ספר דארט, ער האט נישט געלערנט קיין מקוואות דעמאלטס. ער האט געפרעגט אזוי נאך א שאלה און נאך א שאלה. שוין אסאך יארן צוריק דאס געווען.

140

בחודש אלול שנת תשל״ד כשקבע רבינו את מקום מושבו בעיר קרית יואל יצ״ו, והי׳ שם בביתו בבעיקערטאון ראוד, בחמש שנים האחרונים. ובב׳ שנים האחרונים, בא על שבת ויו״ט לדירתו הסמוכה לבנין ביהמ״ד הגדול.

ייט״ב׳, געווענליך האט ער זיך נישט אונטער געשריבן אזוי, ער האט זיך אונטער געשריבן נאר דעם נאמען – איז וויז׳נין שרייבט מען זיך אזוי אונטער מיט״ן טאטן׳ס נאמען – עכ״פ, דער טאטע האט אים געווײזן דעם בריוו, און דעמאלטס בין איך דארט געווען, האב איך אים געווײזן נאך א בריוו, וואו ער שרייבט זיך אזוי אונטער. דער בריוו איז וועק מ׳האט געדרוקט א ספר פונעם עטרת צבי – נישט ׳ילקוט עטרת צבי׳ – נאר שפעטער האט מען געדרוקט ׳צבי לצדיק׳,[141] און דארט איז דא א הסכמה פון קדושת יו״ט, דארט שרייבט ער זיך אויך אונטער אזוי ׳בן...׳. דער ספר איז דא.[142]

141 להלן תמונה מהסכמת מרן הקדושת יו״ט הנ״ל, אשר בו חתם עצמו "חנני׳ יום טוב ליפא ט״ב בהה״צ זללה״ה".

142 עי׳ בס׳ ומשה היה רועה (חלק ה׳, עמ׳ רעו) כדלהלן:

עס דערציילט אונז כ״ק מרן רבינו שליט״א אז אינעם לעצטן יאר וואס דער פעטער איז געזונט געווען סוכות תשכ״ח לפ״ק, האט זיך לאנג פארצויגן די עבודת היום מיט די נענועים און רביה״ק זי״ע האט נישט געקענט באווייזן אנצוקומען אין חול המועד קיין בראר פארק, האט ער אפגעצאלט דעם באזוך פרשת וירא לסדר ׳והשענו תחת העץ׳, און ווי דער מדרש זאגט ׳חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה׳. דערציילט אונז כ״ק מרן רבינו שליט״א אז איידער רביה״ק זי״ע איז געקומען אויפן באזוך איז געווען ביים רבי״ן א איד וואס האט געבראנגט א בריוו וואס ער האט געהאט געטראפן, און אזוי ווי ער האט דערקענט דעם נאמען ׳טייטלבוים׳ האט ער דאס געבראנגט פארן רבי׳ן. דער רבי האט באטראכטט דעם בריוו און ער האט באלד דערקענט אז דאס איז א בריוו מכתב יד קדשו פונעם קדושת יו״ט זי״ע, פון וואס ער איז שטארק נתרגש געווארן.

שפעטער ווען דער פעטער איז אריבער געקומען אויפן באזוך האט דער רבי ארויסגענומען דעם בריוו און דאס געווײזן פארן פעטער. רביה״ק האט באטראכטט דעם בריוו מיט גרויס התפעלות ווייל עס איז געווען דאס ערשטע מאל וואס ער האט געזעהן א בריוו פונעם טאטן וואו ער שרייבט זיך אונטער ״חנני׳ יו״ט ליפא בן מרן ייט״ב זצללה״ה״, געווענליך פלעגט ער נאר שרייבן זיין אייגענעם נאמען. דערציילט כ״ק מרן רבינו שליט״א ״ווען איך האב געזעהן ווי דער פעטער הידוש׳ט זיך אזוי אויף די

*

השואל: דער לעצטער בריוו וואס דער רבי ז״ל האט געשריבן בכתב יד קדשו איז געווען די הסכמה פאר״ן רבי״ן אויפ״ן תולדות אדם (החידושים על סוגיות הש״ס מזקינו הגה״ק רבי משה דוד אשכנזי ז״ל אבד״ק טאלטשאווע, חותנו של מרן הייטב לב ז״ל).

רבינו: דאס איז אינטערעסאנט. כ׳בין געווען א יונגערמאן און ס׳איז געווען א חופה פון איינעם פון די משפחה אין וויליאמסבורג, און דעמאלטס איז מיר בייגעפאלן אז איך וויל דריקן דעם ספר פונעם זיידן דער טאלטשאווער רב, דער ספר ׳תולדות אדם׳. בין איך דעמאלטס געגאנגען, ער איז געזיצן אין שטוב פאר די חופה, בין איך אריין געגאנגען און כ׳האב אים פארציילט, אז כ׳וויל דרוקן דעם ספר, איך בין נאך געווען א יונגערמאן. פארציילט ער מיר אזוי, דיין זיידע (מרן העצי חיים ז״ל) איז געווען א יונגערמאן, און ער האט געדרוקט דעם ישמח משה, דער זיידע האט באקומען אויף נדן דריי הונדערט רייניש – כ׳האב אזוי געהערט פון מיין טאטן אויך אז האט באקומען דריי הונדערט רייניש נדן – און דעמאלטס איז דער לאפושער רב, ער איז אים געווען א ערשטער קאזין,[143] איז ער געקומען זאגן אז ער וויל דרוקן דעם ישמח משה, און מ׳וועט עם פארקויפן, און מ׳וועט מאכן געלט. און דער זיידע האט געגעבן די דריי הונדערט רייניש, און מ׳האט געדרוקט דעם ישמח משה, און ס׳האט זיך נישט פארקויפט, און ער האט דערלייגט דעם נדן. אזוי האב איך געהערט פון מיין טאטן.

יעצט אז כ׳האב געזאגט אז איך וויל דריקן א ספר. זאגט ער מיר, דיין זיידע איז געווען א יונגערמאן, ער האט געדרוקט א ספר, און ער האט דערלייגט דעם נדן. ממילא זאגט ער מיר אויף דעם, ׳דו ווילסט גיין דרוקן א ספר...?׳ זאג איך, כ׳האף אז איך וועל נישט דערלייגן... האב איך אים געבעטן ער זאל געבן א הסכמה. זאגט ער ׳גוט, איך וועל געבן׳.

דאס איז געווען אום תשכ״ז, און אינצווישן ער האט דאך געהאט טירדות, ער האט למעשה נישט געשריבן. ס׳איז אדורך א יאר, און כ׳האב נישט באקומען, האב איך

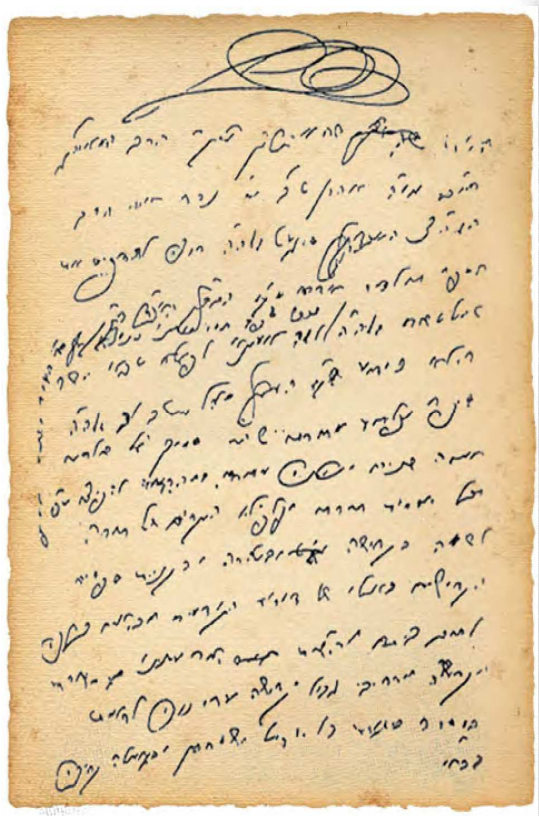
חתימה, בין איך צוגעגאנגען צום ספרים שאנק, און ארויסגענומען דעם ספר "צבי לצדיק" פון הרה״ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי״ע, און איך האב געווײזן פארן פעטער אז דארט איז אויך דא די חתימה פונעם קדושת יו״ט זי״ע אויף די הסכמה וואס ער האט געגעבן אויפן ספר, ווי ער שרייבט זיך אונטער בשמו ושם אביו״.

143 הגה״צ רבי משה דוד אשכנזי ז״ל אבד״ק לאפוש, בן הגה״ק אבד״ק וואלאווע ז״ל חדב״נ מרן הייטב לב ז״ל.

אנגערופן קיין פלארידע צו ר׳ יוסף [אשכנזי משב״ק], כ׳האב אים געזאגט, אז דער פעטער האט געזאגט אז וועט מיר געבן, ער זאל זעהן וואם מ׳קען טוהן אז דער פעטער זאל עם טאקע געבן.

אום תשכ״ח וועז ער איז אהיים געקומען פון פלארידע, איז מיין טאטע געגאנגען שלום געבן, און איך בין מיטגעגאנגען. וועז איך בין אריינגעקומען אוז ער האט מיך גזעזעהן, זאגט ער מיר ׳דו האסט געבעטן אן הסכמה...? כ׳האב געשריבן?׳, ער האט געשריבן דעם בריוו אויף די באן אהיים קומענדיג פון פלארידע קיין ניו יארק. דאם איז געווען מיטוואך צו דאנערשטאג פרשת משפטים, און פרייטאג צונאכט האט ער געהאט דעם סטראוק. ממילא האב איך שוין נישט געקענט בעטן, אבער א יאר שפעטער בערך האט מיר ר׳ יוסף אשכנזי דאם געגעבן.[144]

144 להלן הקאפי של המכתב אשר כתב מרן רבינו הק׳ ז״ל בכתב יד קדשו בהיותו על אם הדרך בחזרה מעיר פלארידע. במכתב קודש זה יצא מרן רביה״ק ז״ל בתוארים מופלגים על רבינו שליט״א, והיה זה בעת שרבינו שליט״א היה אז אברך צעיר לימים כבן עשרים שנים בלבד

וזל״ק של מרן רביה״ק בהסכמה הנ״ל:

ס׳איז געווען געשריבן אויף א קוויטל פאפיר, ער האט עם אליינס געשריבן, אבער ער האט עם נאך נישט געהאט געזעהן, ס׳איז געווען כתב ידו וואם ער האט זיך אזוי פארגעשריבן, ער האט אריין געשריבן א שורה אינמיטן וואם ער האט מוסיף געווען אזוי צווישן די וועראטער, און שפעטער האט מיר ר׳ יאסל דאם איבער געשריבן, און ער האט ארויף געלייגט א זיגל.

*

השואל: וועז איז געווען וועז דער רבי ז״ל האט געבעטן דעם רבי׳ן צו קומען אויף א שבת, וועז דער רבי איז צוריק געקומען פון ארץ ישראל?

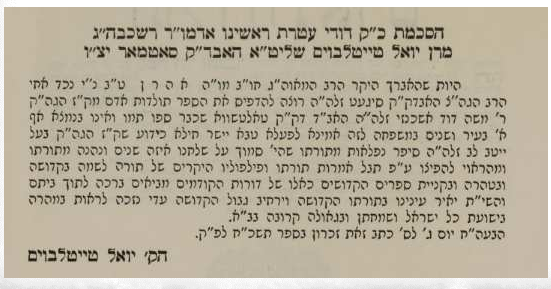
רבינו: כ׳בין אהיים געקומען פרשת חיי שרה פון ארץ ישראל, און כ׳בין געקומען שלום געבן מיט מיין רביצין, האט ער גהייסן די רביצין זאל אונז איינלאדענען אויף א נאכטמאל מיט מיין רביצין. ווער ס׳וייסט, ס׳איז געווען א זילבער שטוב, די דיינינג רום האט גהייסן די זילבער שטוב. ס׳איז געווען נאך יוסף׳ס אשכנזי׳ם שטוב, דארט איז געווען די זילבער שטוב, און זי האט גלאדענט, און דארט האט מען מיך מכבד געווען מיט א נאכטמאל.

השואל: דער רבי איז אליין געווען דארט ביים נאכטמאל, אזוי האט מען גזאגט.

רבינו: ניין, נישט עד כדי כך, ער איז אריינגעקומען אהין

״ב״ה, היות שהאברך היקר הרב המאור הגדול חריף ובקי מו״ה אהרן ט״ב נ״י נכד אחי הרב הגה״צ האבדק״ק סיגעט זלה״ה, רוצה להדפיס את הספר תולדות אדם מק״ז הגה״ק האב״ד דק״ק טאלטשווא זלה״ה, שכבר ספו תמו ולא נשאר כי אם א׳ בעיר ושנים במשפחה, לזה אמינא לפעלא טבא יישר חילו כידוע שק״ז הגה״ק בעל לב ייטב לב זלה״ה סיפר נפלאות מתורתו, שהיה סמוך על שולחנו כמה שנים ונהנה מתורתו. ומהראוי להפיצו ע״פ תבל אמרות תורתו ופלפוליו היקרים של תורה לשמה בקדושה ובטהרה, ובקניית ספרים הקדושים כאלו של דורות הקודמים מביאים ברכה לתוך ביתם. והשי״ת יאיר עינינו בתורתו הק׳ וירחיב גבולי הקדושה עדי נזכה לראות במהרה בישועת כל ישראל ושמחתנו וגאולה קרובה בב״א״.

להלן ההסכמה כפי שנדפס לאחמ״כ בתוך הספר:

הסכמת כ״ק דודי עטרת ראשינו אדמו״ר רשכבה״ג
מרן יואל טייטלבוים שליט״א האבד״ק סאטמאר יצ״ו

היות שהאברך היקר הרב המאוה״ג מו״ה א ה ר ן ט״ב נ״י נכד לחתן הרב הגה״צ האבדק״ק סיגעט זלה״ה רוצה להדפיס את הספר תולדות אדם מק״ז הגה״ק ר׳ משה דוד תמכסי זלה״ה מחבר ד״ק טאלטשווא שכבר ספו תמו ולא נשאר אלא א׳ בעיר ושנים במשפחה, לזה אמינא לפעלא טבא יישר חילו כידוע שק״ז הגה״ק בעל לב ייטב לב זלה״ה סיפר נפלאות מתורתו, שהיה סמוך על שולחנו כמה שנים ונהנה מתורתו. ומהראוי להפיצו ע״פ תבל אמרות תורתו ופלפוליו היקרים של תורה לשמה בקדושה ובטהרה, ובקניית ספרים הקדושים כאלו של דורות הקודמים מביאים ברכה לתוך ביתם. והשי״ת יאיר עינינו בתורתו הק׳ וירחיב גבולי הקדושה עדי נזכה לראות במהרה בישועת כל ישראל ושמחתנו וגאולה קרובה בב״א.

הנני״ח יום ג׳ לפ׳ כתו זאת זכרון נספר תשכ״ח לפ״ק.

הק׳ יואל טייטלבוים

ער האט געשמועסט אפאר מינוט.

חשואל: אבער שפעטער איז געווען ווען דער רבי איז צוריק געקומען פון ארץ ישראל אלץ ספק יום טוב שני. דאם איז געווען סוכות?

רבינו: יא. דאם איז געווען שוין שפעטער (סוכות תשכ"ט) ווען מיין טאטעטער איז געבוירן (הרבנית אשכנזי תחי') כ'האב נישט געוואלט זיין אין ארץ ישראל יום טוב שני, בין איך אהיים געקומען אויף חול המועד.

חשואל: און דעמאלטס איז דער רבי געווען אויף שבת חול המועד ביים רבי'ן ז"ל.

רבינו: יא, דעמאלטס האט ער מיר געזאגט איך זאל זיין ביי אים אויף שבת. אבער איך בין אסאך מאל געווען שבתים, ימים טובים, איך האב דאך געוואוינט אין וויליאמסבורג (בהיותו רב דביהמ"ד עצי חיים ומסב"ג) בין איך געווען.

*

חשואל: ר' דוד פליישמאן פון ב"פ פלעגט דערציילן אז דער רבי איז מיטגענאנגען מיטן רבי'ן ז"ל קוקן די מקוה טהרה אין בארא פארק, דער רבי איז דעמאלטס געקומען קיין בארא פארק און ער איז געגאנגען באזוכן די מקוה?

רבינו: יא, די בארא פארקער מקוה האבן געמאכט די בארא פארקער רבנים. דאם איז געווען אום תשכ"ב–כ"ג, דעמאלטס איז געווען דער אויוואראר רב (הגה"צ הישיש רבי יוסף משה מייזליש ז"ל מח"ס מקוה מים בנו הגדול של בעל בנין דוד ז"ל הי"ד), מיין פעטער דער באטור'ער רב (הגה"צ רבי חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים ז"ל אחיו של הרבנית הצ' ע"ה אמו של רבינו שליט"א), דער חוסטער רב (הגה"צ רבי יושע גרינוואלד ז"ל אבד"ק חוסט מח"ס שו"ת חסד יהושע, נפ' בשנת תשכ"ט לפ"ק), דער וואוידיסלאוו'ער רב (הגה"צ רבי ישכר בער ראטטענבערג ז"ל מח"ס ירבה תורה, נפ' בשנת תשמ"ז לפ"ק) מן הסתם דער סאראוואשער רב (הגה"צ רבי חיים מייזליש ז"ל מח"ס בנין חיים, נפ' בשנת תשמ"ה לפ"ק) שוין אויך, אזן נאך, די בארא פארקער רבנים דעמאלטס, זיי האבן געמאכט די מקוה, אבער ס'האט זיך נישט געדעקט – ווער ס'וויסט, א מקוה דעקט זיך נישט – און די מקוה איז געווען באנקראט. און חוץ פון דעם, האבן זיך מענטשן אפגערעדט אויף די מקוה אויך, ס'איז געווען א שטיקל רינון דערויף... בקיצור.[145]

אינצווישן איז מיין טאטע געקומען וואוינען קיין בארא פארק, אום תשכ"ה האט ער זיך אריבערגעצויגן קיין בארא פארק, און זיי זענען געקומען זאגן פאר מיין טאטן, די מקוה איז באנקראט ער זאל אויך אריינקומען אין די קאמיטע. האט ער געזאגט איין זאך, מ'דארף זעהן אז דער פעטער ז"ל זאל קומען אין מקוה, אז ער וועט זאגן אז ס'איז גוט, וועט זיין גוט. אבער זיי האבן נישט געהאט חשק צו ברענגען דעם סאטמארער רב אין די מקוה, ס'איז געווען בארא פארקער רבנים...

145

בשיחה אחרת הרחיב רבינו בענין זה: ...חוץ מזה איז אויך געווען עפעס א לזות שפתים אויף די מקוה. און ס'איז טאקע עפעס יא געווען א פראבלעם - כ'וועל זאגן וואס איז געווען דער פראבלעם - די מקוה איז געווען געבויט אויף צוויי שטאק, ס'איז געווען א אונטערשטער שטאק און א אויבערשטער שטאק. קומט אויס דער אויבערשטער שטאק איז דער בור, און דאס איז די וואנט פון די אונטערשטע שטאק. דאס איז א גרויסע פראבלעם. ווייל וואסער זוכט דאך ווי ארויסצורינען, דאס איז די טבע פון וואסער, און אז ס'נעמט אדורך די וואנט, וועלכע א שאלה פון זוחלין אויף די מקוה. מ'האט זיך זייער געפלאגט אין דעם..., ווער ס'וויסט וועז מ'בויעט א מקוה, איז נישט גוט וועז מ'בויעט א מקוה אין די הייעך, א מקוה דארף מען בויען אין די קרקע, מזאל זיך נישט אנשטויסן אין אזא פראבלעם.

מ'האט אלץ געדארפט פארעכטן, מ'האט געמוזט איבערשמירן, אזוי איז עס געווען. איז די מקוה האט געהאט פראבלעמען, צוויי פראבלעמען. ס'האט געהאט א לזות שפתים, און ס'האט געהאט א געלט פראבלעם, מ'האט עס נישט געקענט דעקן...

איז מען געווען ביים טאטן פרעגן וואס מ'זאל טוהן, ס'איז געווען א מקוה-קאמיטע, ר' דוד פליישמאן - ער לעבט שוין נישט - ער איז געווען בראש פון די מקוה-קאמיטע. און דער טאטע האט זיי געזאגט, אז ער זעט נישט קיין אנדערע עצה, נאר אז דער פעטער ז"ל, דער סאטמארער רב, זאל קומען זעהן די מקוה, און אז ער וועט זעהן די מקוה, וועט ער זאגן וואס מ'האט צוטוהן, און מ'וועט מסדר זיין און אלעס וועט זיך שטעלן אין פלאץ.

שוין, ס'איז דאך געווען בארא פארקער בעלי בתים בימים ההם דארט פון די שטאט, און וועז זיי האבן געהערט א ווארט סאטמאר, האבן זיי געזאגט ניין, זיי ווילן נישט... שוין, האט דער טאטע געזאגט איז נישט... אבער פארשטייט זיך אז דער פראבלעם האט זיך נישט געלעזט, און ס'איז געווארן אזוי ערגער און ערגער, ס'איז געווארן זייער שווער דער מצב פון די מקוה. ...ס'איז געווען זייער א שווערער מצב אין די מקוה, האבן זיי שוין מסכים געווען אז דער פעטער ז"ל זאל קומען זעהן די מקוה.

נאך די בר מצוה איז ער געגאנגען אין די מקוה. איך בין נאך געווען א בחור, און כ'בין אויך מיטגעגאנגען. ער איז געגאנגען אין די מקוה, ער האט זיך אומגעקוקט אויף די בורות, אויף די בורות השקה, ער איז געגאנגען און ער האט אויף אלעס זיך אומגעקוקט, און האט געזאגט ס'איז אלעס פיין און וואויל... ער האט אוועק געמאכט די חששות (שהי' רק לזות שפתים) און געזאגט אז ס'איז אויס געהאלטן, פון דעמאלטס אהן האט זיך אלעס איבער געדרייט, די מקוה איז געווארן כשר..., ס'איז געווארן אהנגענומען ביי יעדן.... בקיצור, אז ס'איז געווארן מער קאסטומער'ס דארף איך נישט צו זאגן, איז שוין געווארן די געלט נושא אויך גוט, ס'האט זיך מסדר געווען אלע פראבלעמען אין די מקוה.

ס׳האט אבער אדורך א שטיק צייט, און דער מצב איז נישט געווארן בעסער, נאר ערגער, זענען זיי נאכאמאל געקומען און זיי האבן שוין מסכים געווען. דעמאלטס איז מיין ברודער רבי שלום אליעזר בר מצוה געווארן (מוצש״ק וינש תשכ״ז לפ״ק), און דער פעטער איז געקומען צו די בר מצוה קיין בארא פארק. נאך די בר מצוה איז ער געגאנגען, ס׳איז געווען שפעט אויפדערנאכט, איז ער געגאנגען קוקן די מקוה. דעמאלטס בין איך מיטגעגאנגען, ער האט געזעהן די מקוה און האט געזאגט אז די מקוה איז גוט,[146] דעמאלטס איז טאקע געווארן בעסער דער מצב.[147]

השואל: כ׳וויל ענדיגן מעין הפתיחה, וועז דער רבי איז געווארענט אין ארץ ישראל, דער רבי האט געדאוונט אינעם סאטמארֶ׳ר ביהמ״ד אויף רחוב רמב״ם, כ׳האב געטראפן א איד לעצטנס וואס דער רבי איז געווען זיין סנדק זעכציג יאר צוריק, ר׳ פסח דוד העללער. וויאזוי איז געווען סאטמאר דעמאלטס אין בני ברק מיט זעכציג יאר צוריק?

רבינו: ס׳איז געווען א שיינע קהילה, נישט אזא גרויסע קהילה, כ׳געדענק אז כ׳בין געווען אויף א ברית דעמאלט׳ס. א שבת׳דיגע ברית איז עם געווען.

השואל: י״ג אב.

מוה״ר אלימלך שמשון שווארץ הי״ו: וועז דער רבי ז״ל איז געווען אין ארץ ישראל אום תשי״ב איז ער איינגעשטאנען ביי אונז (בבית אביו הגה״ח ר׳ ליפא שווארץ ז״ל מנהל המוסדות בעיה״ק ירושלים ת״ו), האט ער אויך יעדעם צימער איבער געקוקט עקסטער.

א׳ הנוכחים: וועז דער רבי ז״ל איז געווען אין בני ברק אום תשכ״ה איז דעמאלטס געווען די חנוכת הבית פאר די ישיבה, ישיבת מהרי״ט, דער רבי איז דעמאלטס ארום געגאנגען אינעם גאנצן בנין, ער איז ארויף אלע שטאקן און איז אריין אין יעדן צימער עקסטער, ער האט גארנישט אויסגעלאזט.[148]

ואיחל רבינו לחיים להחתן והמחותנים

*

בעת אשר עברו חברי המערכת עם רבינו שליט״א את פרטי ותוכן השיחה, נפתוכבכה השיחה מחג הסוכות בצל הקודש, הוסיף רבינו וסיפר בזה״ל:

רבינו: דאם איז שוין א סוכות מעשה, וועז איך בין נאך געווען א יונגל, איך בין נאכנישט געווען בר מצוה, בין איך געגאנגען חול המועד צום טיש צו אושפיזא דאהרן, דער פעטער ז״ל האט דאך געפירט טיש אינמיטן די נאכט, וועז איך בין געווען קליין בין איך נאכנישט געגאנגען, וועז איך בין געווארן א גרעסער אינגל בין איך שוין געגאנגען, דאם ערשטע מאל וועז כ׳בין אנגעקומען צו אים, איז געווען שפעט שפעט ביינאכט, דער טאטע איז געגאנגען אוז איך בין מיט געגאנגען, דער פעטער ז״ל איז נאך געווען אונטן אין די קליינע סוכה, וועז ער האט אונז דערזען האט ער זיך געכאפט אוז געזאגט ׳אה, די אושפיזא׳, אוז ער האט הנאה געהאט.

אוז ער האט מיר דעמאלטס געזאגט ׳איך האב אויך א

---

146 ועיין בספר ומשה הי׳ רועה (הלק ד׳ עמוד קפ״ה) שר׳ דוד פליישמאן ביקש מהמשב״ק ר׳ יוסף אשכנזי שישאל מרבינו אם יש לו רשות לפרסם שרבינו ביקר בהמקוה והי׳ שבע רצון, ונתן לו רבינו רשות על זה.

147 עיין בספה״ק אוהב ישראל ריש פ׳ פקודי, עה״פ (שה״ש ז ה) עיניך בריכות בחשבון, וז״ק, האיש הישראלי בכל דבר שהוא רואה ומסתכל, אז הוא רואה כח הבורא יתׄ׳ הנמצא בו ומחיה אותו, וכיון שמדביק הדבר ההוא לשורשו אז בראיה זו אדרבה עוד ממשיך שפע וברכה ממקור עליון על הדבר ההוא. וזש״ה עיניך בריכות בחשבון, היינו שהעינים שלך נעשו כמו בריכות ומקוות ההשפעה אף בדבר שיש בו חשבון", עכל״ק, וכמו כן אות באות כתב גם בספה״ק קדושת לוי שם בפ׳ פקודי, ועי׳ מ״ש עפי״ז בדברי יואל לחנוכה (דרוש ט״ב״ג וקכ״ג בסוף הדרוש), ובברך משה (דרוש א׳ במאמר מעותר קנקנים).

148 עיין בס׳ ראשית ביקורי״ם (פרק ד׳) וכה מתואר שם שבשנת תשכ״ה בעת ביקורו של רבינו בבני ברק חינכו את בנין הישיבה, ורבינו נכנס לבקר בכל חדרי הבנין, לארכה ולרחבה של כל הבנין, וביקש שיפתחו לפניו דלת של כל חדר וחדר, וחקר ושאל על כל פרט ופרט מה טיבה, ורבינו אף על קושי ההליכה לא וויתר ופסע לכל אורכה ורוחבו, וכן הטריח עצמו ועלה לקומה השניה ושם היו החדרים מיועדים לחדרי השינה של הבחורים [בהיום נמצא שם חדרי הת״ת] וטייל לאורכה ולרוחבה.

וסיפר א׳ מהנוכחים שראו שהיה ענין טמיר לרבינו להיכנס בכל חדר, ואפי׳ רק פסיעה אחת, וכשאמרו לו על א׳ מהחדרים ששם מיועד להיות ׳הבית הכבוד׳ גם נכנס בפסיעה אחת, וכך קידש את הבנין ברגליו הק׳.

וכן העיד הרה״ח ר׳ שמואל יצחק ראזינגער הי״ו כדלהלן: הייתי נוכח לראות המחזה הוד, כאשר זכיתי להתלוות למרן רבינו ז״ל בעת אשר ביקר בכל חדרי בנין ישיבת מהרי״ט לארכה ולרחבה, בתחילה בהיכל הישיבה וחדרי הלימוד שהי׳ בקומת הכניסה, ולאחמ״כ עלה ועבר על כל קומה הראשונה אשר שם היתה הדארמיטאר״י (פנימי״), וכך עבר קומה קומה, עד שהגיע רבינו ז״ל לדלת א׳, ושאל: "ואס איז דער טיר?", וענו לו שמעבר לדלת יש מדרגות להגיע להגג של הבנין, ואמר רבינו: "איך וויל ארויף גיין", מקורביו ניסו להניעו מכך באמרם כי הגג ריק לגמרי ואין שם כלום, אך בכל זאת התעקש רבינו ז״ל לעלות גם לשם, ואמר בזה״ל: "איך וויל נישט מען זאל זאגן אז דא בין איך נישט געווען". ולמעשה שנים רבות לאחר מכן אכן הוסיפה הנהלת המוסדות לבנות שם עוד קומה של ביהמ״ד לתורה ולתפילה לילדי הת״ת, בכוחו ובזכותו של אותו זקן, אשר כבר אז ראה בעיניו הק׳ שהאבן הזאת יהיה בית אלקים...

אושפיזא', און האט פארציילט די מעשה, אז אין סיגוט איז געווען א מנהג אז די וואס האבן געהאט דעם נאמען פון די אושפיזין, איז נאכן דאוונען מעריב איז מען אריין אין די סוכה, און זיי האבן געשטעלט אויפן טיש טרויבן, און דעמאלטס האט מען געזינגען שיר המעלות, דריי שיר המעלות (כל יום על הסדר), מ'האט געזינגען אביסל, דעמאלטס האט מען געזאגט תורה, און דאס איז געווען די שמחת בית השואבה, דער טיש איז געווען שפעטער, ביים טיש האט מען נישט געזאגט תורה.

האט דער פעטער ז"ל פארציילט אז ס'איז אמאל געווען ביי משה רבינו'ס אושפיזא, 'האט מיר דער טאטע ז"ל געזאגט איך זאל שטעלן טרויבן, האב איך געפרעגט איך האב דאך נישט קיין אושפיזא, האט ער געזאגט 'ויואל משה',[149] דאס האט דער פעטער ז"ל דעמאלטס פארציילט לכבוד מיין אושפיזא, וועך כ'בין געווען א יונגל.

האט זיך אנגערופן רבי שמעון דאבנער (הגה"צ אב"ד בערהאמעט ז"ל), ער איז אויך דעמאלטס דארט געווען [בהסוכה הקטנה], 'זעהט אויס אז דער קדושת יו"ט האט געזען אז דער רבי וועט מאכן דאס ספר ויואל משה'.

שפעטער ביים טיש האט דער פעטער ז"ל מיך מכבד געווען צו זינגען שיר המעלות, און שפעטער פון וועך איך בין געווארן בר מצוה, פלעג ער מיך מכבד זיין מיטן בענטשן לכבוד די אושפיזא.

איינמאל איז געווען וואס איך בין שוין געווען בר מצוה, און דער פעטער ז"ל איז געזיצן אויף זיין בענקל, און נעבן אים איז געווען א באנק פון ביידע זייטן, נישט קיין גרויסע באנק, און פון פארנט איז געווען דער לאנגער טיש מיט בענק אויף די צוויי זייטן, און ער האט מיך מכבד געווען מיט בענטשן.

האב איך געדארפט זיצן ביים בענטשן, נו וואו זאל איך זיצן? האט מען געלייגט א קעסטל צווישן זיין בענקל און די באנק וואו דער טאטע ז"ל איז געזעסן, און כ'האב מיך אראפ געזעצט אויף דעם, און אזוי האב איך געבענטשט.[150]

149

ופע"א כשסיפר רבינו הדברים, העיר דכפי הנראה כבר ראה אבי שאצטרך לחבר חיבור בשם "ויואל משה", והיא פלאי.

ומענין לענין נעתיק מה שסיפר הרב החסיד ר' חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל שפע"א בימי בחרותו ביום האושפיזא דמשה כיבדו רבינו לזמר "שיר המעלות" באמרו שהיום הוא האושפיזין שלו, ואמר לרבינו: הרי אין שמי משה, והשיב לו רבינו אעפ"כ הלא יש לך אח בשם משה, ואחרי יו"ט היה צריך להתייצב בצבא ואז היה מאוד קשה להינצל מהם, והרבה היו לוקחים פאספורט של אחיהם וכדו' וכך כשראו שהוא כבר לא צעירים אז פטרוהו לשלום, אבל כאן היו חוששים לעשות כדבר הזה כיון שאחיו ר' משה שווארץ ז"ל היה מבוגר ממנו בעשרים שנה ומיד היו יכולים להכיר שזה לא נכון, אך מ"מ החליט ליכנס לרבינו ז"ל ולשאול את פיו, רבינו אמר לו שיעשה ג"כ כמו כולם וה' יעזור.

ויהי בהגיעו לשם מצא את הרב מפאיע ז"ל וכשנתוודע לו מכל מה שרוצה לעשות אמר לו הייזהר והישמר לעשות כדבר הזה כי היום יש קצין קשה כהמן וכל הבחורים שעברו עד הנה לא נפטרו ואתה בוודאי לא תיפטר ממנו כיון שרואים בעליל שזה שקר, אמר לו ר' ליפא אעפ"כ הרי אני בא בכוחו ובברכתו של אותו זקן רבינו ז"ל ובטוח אני שאנצל מהם, וכך הוה שבאותו היום לא איסתייעא מילתא כיון שכבר היה מאוחר ואמרו לו לבוא למחרת ולמחרת היה קצין טוב שהיה יליד קאלוב ושמח מאוד להיפגש עם ר' ליפא שג"כ היה יליד קאלוב ומיד פטרוהו לשלום, ורק אז הבינו את עומק כוונתו של רבינו ז"ל שאמר לו בסוכות קודם לכן שיש לו אושפיזין כיון שיש לו אח משה

150

ונעתיק כאן מה שמובא בקונטרס "בקודש חויתיך" שי"ל ע"י מוסדות יטב לב בארה"ב (גליון ע"א חודש תשרי תשע"ו לפ"ק), אשר שם סיפר הרה"ח ר' ראובן שווארץ ז"ל העובדא באריכות כדלהלן:

יענעם יאר סוכות (שנת תשכ"ג) האט דער טאטע מיטגענאלטן אן אינטערעסאנטע זאך וואס ער פלעגט אלץ דערציילן, דער רבי דער ברך משה ז"ל האט זיך געפירט אז יעדעס יאר ביי די אושפיזא פון משה איז ער געקומען צום פעטער רביה"ק הדברי יואל צום טיש, און דער רבי האט אים אלץ מכבד געווען מיטן בענטשן. יענע יאר איז געקומען אין די נאכט פון ליל אושפוזא דאהרן. געווענליך פלעגט דער רבי הברך משה קודם באזוכן ביים פעטער אין שטוב, אבער יענעס יאר איז ער צוליב א סיבה נישט ארויף צום רבין אין שטוב, און איז גלייך אריינגעקומען אין די סוכה. דארט האט ער געזען דעם טאטן, און דער ברך משה האט זיך אזוי געפריידט צו אים "אה, ר' ליפא איר זענט דא?" ער האט אים שלום געגעבן מיט גרויס ידידות, און זיי האבן געשמועסט צווישן זיך.

שפעטער ווען דער רבי ז"ע איז אריינגעקומען צום טיש, האט ער געזען אז דער ברך משה זיצט שוין דארט. האט ער אים געפרעגט "פארוואס ביזטו נישט קודם ארויפגעקומען ווי אלעמאל?" האט דער ברך משה זיך פארענטפערט אז ער האט געהאט אזא גוטן מיטשמועסער ווי ר' ליפא, און כ'האב מיך פארשמועסט". אזוי האט ער זיך ארויסגעדרייט מיט דעם תירוץ...

דער רבי האט דאן באפוילן אז מ'זאל אריינברענגן די גאנצע סעודה פאר'ן רבי'ן ז"ל ווי אויך פאר בנו יקירו יבלחט"א כ"ק מרן רבינו שליט"א ועלכער איז דאן געשטאנען אונטערן רבי'נס בענקל די גאנצע צייט. נאכן טיש פאר'ן בענטשן האט דער רבי זיך געגעבן א דריי אויס צום רבי'ן זאל זיין געזונט, און ער זאגט אים "נו, ס'איז דאך היינט אושפיזא דאהרן, וועסטו היינט בענטשן". האט דער רבי זאל זיין געזונט זיך אנגערופן אז ער שטייט דאך? האט דער רבי ז"ע זיך אנגערופן "אה, עס מאכט נישט אויס. איך וועל מיך אביסל אריינרוקן, און דיין טאטע (מרן הברך משה) וועט זיך אריינרוקן פון די אנדערע זייט, וועט ווערן אביסל פלאץ, און דו זעץ זיך אריין צווישן אונז ביידע, אזוי וועסטו בענטשן". וכך הוה, דער רבי זאל זיין געזונט, זייענדיג נאך א בחור האט זיך דארט אריינגעזעצט אינצווישן און ער האט געבענטשט.

דער טאטע ז"ל האט דאס פערזעגליך מיטגעהאלטן, און ער פלעגט דאס אלץ דערציילן. ער פלעגט זאגן אז ביי אים איז דאס געווען א געהעריגע סמיכה פאר'ן רבי'ן זאל זיין געזונט.

זכות
הוצאות הגליון
ליו"ט סוכות הבעל"ט

נתנדב ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר

רפאל
פערלמוטטער

הי"ו

מראשי קהילתינו הק' בעיר מאנסי יצ"ו

ישא ברכה מאת ה' להתברך בפתקא טבא
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת
וכל מילי דמיטב

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בימי יו"ט וחוה"מ סוכות שנת תשפ"ו לפ"ק

ליל א' דחג הסוכות אושפיזא דאברהם

איתא במדרש רבה (פמ"ח ס"י) אמר הקב"ה לאברהם אבינו, אתה אמרת והשענו תחת העץ (בראשית יח ד), חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה. וצריך ביאור.

וע"פ בהקדם מה שכתב בבני ישששכר (תשרי מאמר י אות כו) בענין מצות סוכה, שהוא זכר לענני הכבוד (סוכה יא:), וקי"ל במלך (סנהדרין כב.) אין רוכבין על סוסו ואין משתמשין בשרביטו, והנה כתיב (שמות כ יח) ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים, וכתיב (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן, הנה הענן הוא כביכול כענין במלך בשר ודם הרוכב על סוס, והאיך היו ישראל רשאין להשתמש בענני הכבוד, אלא על כרחך שהם נקראים בנים והשי"ת נקרא עליהם אב, ולזה צוה לעשות זכר לענני הכבוד, להורות שאנחנו בנים למקום, עכ"ד.

וכתב בדרשות ערוגת הבשם (לסוכות) לפרש הפסוק (ויקרא כג מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, לא אמר למען תזכרו, והענין, כי כמו במדבר הקיפן הקב"ה בענני הכבוד, כן נתעורר אור זה בכל שנה ושנה כשנכנסין אל הסוכה, שהקב"ה מטעימן מעין אור קדושת ענני הכבוד, וזהו למען ידע"ו דורותיכם, שידעו בידיעה ברורה והרגשה שעל ידה זוכים גם היום לאור קדושת ענני הכבוד כמו בשעת יציאת מצרים, עכ"ד.

ופליגי במס' קידושין (דף לו.) לרבי יהודה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום קרויין בנים ובזמן שאין עושין רצונו של מקום קרויין עבדים, רבי מאיר אומר בין כך ובין כך קרויין בנים. וקי"ל (עירובין מו:) רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. ולפי זה יש להעיר בשלמא הצדיקים העושין רצונו של מקום שהם בבחינת בנים, שפיר הן יושבין בצל סוכה שיש בה קדושת ענני הכבוד, אבל במה יזכה כל איש ישראל אפילו מי שאינו עושה רצונו של מקום שהוא בבחינת עבד, ואיך יושב בסוכה שיש בה הארת ענני הכבוד, והוא משתמש בשרביטו של מלך.

וצריך לומר כדברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (לראש השנה אות לו) שהקב"ה פוסק כרבי מאיר דבין כך ובין כך קרויין בנים למקום, עכ"ד. וכיון שהסוכה הוא צלא דמהימנותא (זוה"ק אמור דף קג.), אם כן הסוכה הוא אתרא דמר זה הקב"ה מריה דעלמא, והכא נקטינן ההלכה כרבי מאיר דבין כך ובין כך קרויים בנים, ולכן כל אחד באיזה מדריגה שהוא יכול לישב בסוכה אור קדושת דענני הכבוד.

ולזה אמר (ויקרא כג מב) בסוכות תשבו שבעת ימים כ"ל האזרח בישראל ישבו בסוכות, כלומר הכל מצווים במצוה זו, יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, כולם ישבו בסוכות בצל אל ובאור קדושת ענני הכבוד, למען ידע"ו דורותיכם, שידעו הכל בידיעה ברורה להרגיש אור קדושת ענני הכבוד.

ונקדים עוד מה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, ופירש"י שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום. ולכאורה הוא תמוה מה היה תועלת בכל פעולותיו של אברהם לגייר אנשים אלו, הלא מבואר בדברי חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) שלא נשארו שום זכר מגרים אלו בקרב ישראל, וכי עבודתו בקודש היה פועל ריק.

וביאר כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' לך עמוד רס) על פי המבואר בספה"ק (זוהר שלח קסח.) ששורש נשמות הגרים במשך כל הדורות, הן מאותן הנפשות שגיירם

אברהם אבינו. ולכן אברהם אבינו היה רב פעלים מקבציאל לגייר גרים הרבה והכניס כל עובר ושב בתוך ביתו, כדי להמשיך אל הקדושה כל אלו העתידים להתגייר וליכנס תחת כנפי השכינה. ובזה יתפרש רמז אומרם ז"ל (יומא כח:) דמשק אליעזר (בראשית טו ב), שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, דאיתא בגמרא (הוריות יג:) דאסיקו לרבי מאיר בשם אחרים, והוא היה ממשפחת גרים (גיטין נו.), ובכן תורתו של אברהם אבינו היתה לאחרי"ם, כדי להמשיך אל הקדושה נשמת רבי מאיר וכל נשמות הגרים תחת כנפי השכינה, עכ"ד.

וזהו ביאור מאמר המדרש, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ, ובזוה"ק (וירא דף קב:) דא קוב"ה אילנא דחיי. והיינו שאברהם אבינו חזר אחר כל עובר ושב כדי לגיירן ולהכניסן תחת כנפי השכינה, וממילא נכנס נשמת רבי מאיר תחת כנפי השכינה, נמצא אברהם אבינו גרם לזה שיפסוק הקב"ה ההלכה דבין כך ובין כך קרויין בנים וכרבי מאיר, חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידע"ו דורותיכם, בידיעה ובהרגשה לכל אחד מישראל, כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, שירגישו כולם אור ענני הכבוד, וגם מי שלא עשה רצונו של מקום, מכל מקום יכול לישב בסוכה, מפני שהקב"ה פוסק כרבי מאיר, ולכן כולם ישבו בסוכה ולהרגיש אור קדושת ענני הכבוד.

◆◆◆

יום א' דחג הסוכות אושפיזא דאברהם

איתא במדרש (ב"ר פמ"ח ס"י) אמר הקב"ה לאברהם אבינו, אתה אמרת (בראשית יח ד) והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך מצות סוכה. וצריך ביאור.

ויתבאר בהקדם דברי החתם סופר (דרשות לשבת תשובה דף כט.) לפרש ענין חג הסוכות זכר לענני הכבוד, כי עיקר שמחת החג היא על יום סליחה של יום הכיפורים (ויק"ר פ"ל ס"ב), והראיה הברורה שזכינו ביום הכיפורים ליום סליחה, כי החוטאים בעגל פלטם ענני הכבוד, ונסלח להם ביום הכיפורים שהיה ביום שני כמבואר בתוס' (בבא קמא פב. ד"ה כדי), ואז ירד משה מן ההר, וממחרת יום הכיפורים צוה על נדבת המשכן לכפר על העגל (רש"י ורמב"ן ר"פ ויקהל), והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר (שמות לו ג), דהיינו ביום ד' וה', ובערב שב"ק העבירו קול במחנה אל יעשו עוד מלאכה (שבת צו:), והיא היתה ליל א' של סוכות, ואז כשנגמרה נדבת המשכן, נגמרה סליחת יום הכיפורים וקלט הענן אותן שכבר פלט, ועל כן יושבים בסוכה זכר לענני כבוד שקלטם, שהוא סימן על סליחת יום הכיפורים, עכ"ד.

אך סליחת יום הכפורים הוא דוקא על ידי התשובה, דקי"ל (שבועות יג.) יום הכפורים מכפר לשבין, כי אין העבירות מתכפרין רק על ידי התשובה, כאומרם ז"ל (בבא קמא נ.) כל האומר הקב"ה ותרן כו'. וכבר הקשו המפרשים איך יתכן תשובה פיום ומחילה, הלא קי"ל (סנהדרין יט:) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ועל אחת כמה וכמה מלך מלכי המלכים הקב"ה.

ותירץ בבני ישישכר (סיון מאמר ב אות ה) בשם ספר לימודי ה', על פי מה דאיתא במס' שבת (דף פח.) אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (בראשית א לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. ואם כן כיון שקבלו ישראל את התורה וקיימו את העולם, הרי הם כביכול כשותפין במלכותו, ולכן לא שייך בישראל אותו הדין מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ושפיר מועיל לנו התשובה, עכ"ד.

אמנם איתא במדרש (ב"ר פ"ט ס"ד) ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, אמר רבי יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש ובה נגמרה מלאכת העולם, על כן כתיב הששי (בה' יתירה). ומעתה אי דרשינן ה"א יתירה לתוספות שבת, תו לא דרשינן ה"א יתירה של יום הששי לענין התנאי במעשה בראשית, וכיון שלא היתה תנאי במעשה בראשית, לא הוו ישראל שותפין במלכותו יתברך, ומהיכי תיתי שיועיל התשובה.

ושנינו במס' ראש השנה (דף ט.) ודמוסיפין מחול על קודש מנלן, דתניא בחריש ובקציר תשבות (שמות לד כא), רבי עקיבא אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר (ויקרא כה ד) שדך לא תזרע וגו', אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית. וכתבו בתוס' (ד"ה ורבי עקיבא) דרבי עקיבא הוה יליף כולהו משביעית, שבת ויום טוב ויום הכפורים, עי"ש. ומעתה רבי עקיבא דיליף תוספות שבת מתוספות שביעית, אינו צריך למילף תוספות שבת מה"א דיום הששי, ושפיר דריש הה"א דיום הששי לענין התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית על קבלת התורה, ונמצא שבני ישראל

שקבלו את התורה הם שותפין במלכותו יתברך, ובדין מועיל לנו התשובה.

ונקדים עוד דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' קך עמוד רס) במה שאברהם אבינו היה מגייר גרים, ומבואר בספה"ק (זוהר שלח קסח.) ששורש נשמות הגרים במשך כל הדורות, הן מאותן הנפשות שגיירם אברהם אבינו והאבות הקדושים. ולכן אברהם אבינו היה רב פעלים מקבציאל לגייר גרים הרבה, והכניס כל עובר ושב בתוך ביתו, כדי להמשיך אל הקדושה כל אלו העתידים להתגייר וליכנס תחת כנפי השכינה, עכ"ד.

ואיתא במס' ברכות (דף כז:) דרבי עקיבא לא היה לו זכות אבות. כי אביו יוסף היה גר מבני בניו של סיסרא. ואם כן מה שטרח אברהם אבינו לגייר גרים, היתה בשביל להמשיך אל הקדושה נשמת רבי עקיבא.

וזה ביאור המדרש, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת והשענו תחת העץ, ובזוה"ק (וידא דף קכ:) **דא** קוב"ה אילנא דחיי. והיינו שהכניס כל עובר ושב כדי לקרב גרים תחת כנפי השכינה, ובזה קירב נשמת רבי עקיבא תחת כנפי השכינה, דדריש בחריש ובקציר תשבות על תוספות שביעית ויליף מיניה תוספות שבת, אם כן ה"א דיום הששי נדרש לענין התנאי במעשה בראשית, והוו בני ישראל שותפין במלכותו יתברך ומתקבל תשובתם לרצון, חיך שאני פורע לבניך מצות סוכה, שזהו לאות על סליחת העון ביום הכיפורים שקלטם הענן בליל א' דסוכות, שעל ידי התשובה יזכו למחילה סליחה וכפרה.

◆◆◆

ליל ב' דחג הסוכות אושפיזא דיצחק

וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (בראשית כז כז), ופירש"י וירח את ריח בגדיו, מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן. כריח שדה אשר ברכו ה', זהו שדה תפוחים. ובתוס' (תענית כט: ד"ה של) יש מפרשים, תפוחים כריח אתרוגים. ויש להבין מה הענין שנכנס עמו ריח גן עדן, וגם למה השוה את יעקב לשדה אתרוגים.

ונ"ל בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' בשלח) לפרש הכתוב (משלי ח כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, דלכאורה תיבת יש משולל הבנה, גם להבין כפל הלשון ואוצרותיהם אמלא. אך הענין דאוצרותיהם אמלא קאי על עולם הזה דאוכלים הפירות בעולם הזה, וכדכתיב (ויקרא כו ג) אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם, וכן (דברים יא יד) והיה אם שמוע וגו' ונתתי מטר ארצכם. ולכאורה כיון שעיקר השכר הוא לעולם הבא (עירובין כב.), היאך אוכלים הפירות גם בעולם הזה, הא הוי אגר נטר (שכר על שממתין) דהוי כמו רבית. אמנם מבואר בגמרא (בבא מציעא סב:) דאם הקרן הוא בנמצא מיד ללוקח ונקנה לו, תו לא הוי רבית. וזה שאמר להנחיל אוהבי י"ש, שנקנה תיכף הואיל ויש לו, ולכן ואוצרותיהם אמלא בעולם הזה ולא הוי אגר נטר.

וממשיך שם בישמח משה בנועם אמריו, הנה הקב"ה הבטיח בדיבורו ית"ש לתת לנו שכר, ומכח זה הוי השכר ברשותינו, ועל דרך המבואר בתוס' (בבא מציעא סב: ד"ה אע"פ) דמחמת שצריך המוכר לקיים מוצא שפתיו הוי המקח ברשות לוקח. וידוע (סנהדרין צ.) שכל דרכיו ית"ש מדה כנגד מדה. ומעתה אם האדם מקיים מוצא שפתיו, אז בדיבור לבד הוי ברשותו השכר לעולם הבא, מה שאין כן אם אינו מקיים מוצא שפתיו, לא הוי השכר ברשותו, וממילא הפירות בעולם הזה הם אגר נטר, עכ"ד.

וכתב בזרע קודש (יום ג' דסוכות) **אתרוג** עם הכולל גימטריא **אמת** במילוי [אל"ף מ"ם תי"ו] עם הג' אותיות, עי"ש. גם לולב משפיע מדת האמת, כי כן כתבו דורשי רשומות (רב טוב פ' מסעי) **לולב** ראשי תיבות **ו**טהר **ל**בנו **ל**עבדך **ב**אמת.

ובזה יתפרש אומרו וירח את ריח בגדיו, ופירש"י שנכנסה עמו ריח גן עדן, להורות שזכה יעקב אבינו לשכר עולם הבא עוד בהיותו בעולם הזה, והטעם לזה, ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' זה שדה אתרוגים, כי יעקב אבינו מדתו מדת אמת כמ"ש (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב, והוא בבחינת אתרו"ג שהוא בגימטריא אמ"ת במילואו, ובכן כיון שיעקב זהיר במדת האמת, לכן הקנה לו הקב"ה בדיבורו יתברך בלבד את השכר לעולם הבא, ותו לא הוי הפירות בעולם הזה אגר נטר.

ולזה אמר ויתן לך האלקים מטל השמים, פי' עיקר השכר היא מטל השמים לעולם הבא, ועוד נוסף לזה, ומשמני הארץ, יזכה גם לפירות בעולם הזה, ורוב דגן, זו תלמוד (ב"ר פס"ו ס"ג), הא דאמרינן בגמרא דביש לו נקנה לו בדיבור, ותו לא הוי אגר נטר.

ובזה יתפרש גם דברי רש"י ז"ל ויתן לך, יתן ויחזור ויתן,

והיינו יתן בעולם הזה ויחזור ויתן לעולם הבא, כלומר שיקנה לו חלק עולם הבא עוד בהיותו בעולם הזה, וכיון שנקנה לו בעודו בעולם הזה תו לא הוי אגר נטר. גם המכוון ויתן ויחזור ויתן, היינו יתן ליעקב עצמו ויחזור ויתן לזרעו אחריו עד סוף כל הדורות, כי לא בחנם צוותה רבקה ליעקב ליכנס לאביו במרמה כדי לקבל את הברכות, כי רבקה נביאה היתה, וידעה כי ברכות אלו משפיעין לזרעו של יעקב כל צרכיהם מיד ולדורות ברוחניות ובגשמיות, ובעבורם אנו חיים.

ובלכתינו בדרך זה יש ליתן טעם על מה שמכניסין הארבעה מינים לתוך הסוכה, וכמ"ש המגן אברהם (או"ח סימן תרנ"א סקי"ז) בשם האריז"ל (פרע"ח שער הלולב פ"ג). והדבר צריך תלמוד, מה שייכות של שני מצות אלו, הלא מצות לולב הוא מדאורייתא רק ביום ראשון ובשאר ימים הוי דרבנן, ומצותו רק ביום ולא בלילה, מה שאין כן מצות סוכה נוהגת כל ז' אפילו בגבולין ומצותו בין ביום ובין בלילה, ואיזה שייכות יש לשני מצות הללו. אך ביאור הדבר כי מצות סוכה משפיע פרנסה, וכמו שכתבו דורשי רשומות (אמרי יהודה סוכות תרס"ה, קרן ישועה תשרי מאמר ט אות א) ברמז הכתוב (דברים טז יג) חג הסכות תעשה לך, סופי תיבות גימטריא שם **חת"ך**, גם **סוכה** בגימטריא שם קדוש **פא"י** ושם קדוש **סא"ל**, שהם שמות הפרנסה, כדברי האר"י ז"ל (פרע"ח שער הזמירות פ"ה) בכוונת הפסוק (תהלים קמה טז) **פותח את ידיך**, ראשי תיבות **פא"י** וסופי תיבות **חת"ך** שהוא בא"ת ב"ש סא"ל, עכ"ד. ולכאורה הלא הפירות בעולם הזה הוה אגר נטר, ואיך יומשך פרנסה על ידי מצוה סוכה. על כן מכנים ארבעה מינים לתוך הסוכה, וכיון שהאתרוג משפיע לאדם מדת האמת, הרי נקנה לו שכר לעולם הבא בדיבורו יתברך, ושפיר יוכל לאכול הפירות בעולם הזה דלא הוי אגר נטר, נמצא שעל ידי מצות סוכה וארבעה מינים נמשך שפע רב של פרנסה ורב טוב לכל בית ישראל.

◆◆◆

יום ב' דחג הסוכות אושפיזא דיצחק

וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (בראשית כז כז), ופירש"י כריח שדה אשר ברכו ה', זהו שדה תפוחים. וכתבו בתוס' (תענית כט: ד"ה של) יש מפרשים, תפוחים כריח אתרוגים. ויש להבין מה ענין אתרוג לכאן.

ויתבאר על פי מה שכתב הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"א פ"ג) בטעם שמועיל התשובה והוידוי לכפר החטאים, דקי"ל (בבא קמא עד:) מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, וכיון שהאדם מודה ומתודה על עונו, אף שאחר כך באו עדים המה מלאכי חבלה שנבראו ממעשיו הרעים להעיד על החטא, הרי הוא פטור, עכ"ד.

ובזה אמרתי לפרש מאמרם ז"ל (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. דהרי מבואר בגמרא (בבא קמא קח:) בהא דמודה בקנס פטור, דהיינו דוקא אם מודה בפני בית דין ובפני בעל דין, ועל כן גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד והוי בפני בעל דין, ושפיר מועיל לכפר חטא ועון.

אך איתא בגמרא (סוטה מב.) ארבע כיתות אין מקבלות פני השכינה, ואחד מהם הוא כת שקרנים, דכתיב (תהלים קא ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. ומעתה כיון שהשקרן אינו מקבל פני השכינה, הרי אי אפשר לו להיות מודה בקנס בפני בעל דין, ולכן לא מועיל לו התשובה והוידוי לפטור עצמו מעונש.

ובזה יש לתת טעם לשבח על מה שמכניסין הארבעה מינים לתוך הסוכה, וכמ"ש המגן אברהם (או"ח סימן תרנ"א סקי"ז) בשם האריז"ל (פרע"ח שער הלולב פ"ג). דהנה כתב בזרע קודש (יום ג' דסוכות) **אתרוג** עם הכולל גימטריא **אמת** במילוי [אל"ף מ"ם תי"ו] עם הג' אותיות, עי"ש. גם לולב משפיע מדת האמת, כי כן כתבו דורשי רשומות (רב טוב פ' מסעי) **לולב** ראשי תיבות **וטהר לבנו לעבדך באמת**. והלום ראיתי רמז נאה (אהבת ישראל פ' האזינו) **מצוה סוכה מצוה לולב** בגימטריא **אמת**. ולכן מכניסין הארבעה מינים לתוך הסוכה, כדי שיקנה בנפשו מדת אמת, ובכן יתקבל התשובה שלו בשלימות.

ובזה יתפרש אומרו, וירח את ריח בגדיו, ודרשו חז"ל (סנהדרין לו.) אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו, והיינו אלו הבוגדים העושים תשובה, והמליץ יצחק אבינו עליהם שיתקבל תשובתם לרצון, ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', זה שדה תפוחים דהיינו אתרוגים, שמכניסים אותם לתוך הסוכה, ועל ידי זה זוכים למדת האמת, ואם כן הוי הוידוי בפני בית דין, ושפיר יועיל התשובה לכפר, מדין מודה בקנס ואחר כך באו עדים דפטור.

◆◆◆

ליל ג' דחג הסוכות אושפיזא דיעקב

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו', ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים וגו', בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות (ויקרא כג לט). וכתב המגן אברהם (או"ח סימן תרנ"א סקי"ז) בשם האריז"ל (פרע"ח שער הלולב פ"ג) יברך תחלה בסוכה על הלולב, ואחר כך יעשה שאר הנענועים בבית הכנסת. והדבר צריך תלמוד, מה שייכות וקשר של שני מצות אלו זה לזה, הלא מצות סוכה נוהגת כל ז' אפילו בגבולין, ומצותו בין ביום ובין בלילה, ומצות לולב הוא מדאורייתא רק ביום ראשון ובשאר ימים הוי דרבנן, ומצותו רק ביום ולא בלילה.

ואפ"ל דהנה מנהג החסידים לספר סיפורי צדיקים במוצאי שבת, והוא ראוי גם במוצאי יו"ט, ובכן אקדים עובדא אמיתי שכתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (אבני זכרון אות י, יפה לעינים אות יח) שסיפר ק"ז הישמח משה זצוק"ל, שביומי נעוריו היה קשה בעיניו מה שהחסידים יגילו כל היום, הלא איתא בשו"ע (או"ח סימן א' ס"ג) ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, ועגמה נפשו על דבר זה, והתפלל אל ה' במחשבה צפונה בלב בנסעו לקבל פני רבו הקדוש מוה"ר יעקב יצחק זלה"ה מלובלין, אנא ה' הושיעה נא, בעת בואי אל הצדיק יורני דרך תירוץ על ענין זה לבל יקשה בעיני, כי אתה יודע שאיני רוצה להקשות, רק לדעת אמיתת הענין, וכבר אמרו חכמים (יומא לח:) הבא לטהר מסייעין אותו, לא אמרו מסייע לשון יחיד, רק מסייעין לשון רבים, משמע הכל מסייעין, אם כן גם הצדיק יסייע אותי בזה. כל זאת עלה במחשבתו ובלבו. וכאשר בא אל ביתו נאוה קודש, תיכף פיו פתח בחכמה וברוח הקודש ואמר לו למה נפלו פניך, אם אמנם איתא בשו"ע ראוי לכל אדם ירא שמים שיהא מיצר ודואג וכו'. אבל כבר אמר החכם (חובת הלבבות שער הפרישות ריש פ"ד) צהלתו בפניו ואבלו בלבו, והן תאמינו כי בעת שאומר חצות בבכי ותחנונים ופלגי מים, בכל זאת אני שש ושמח, וכך הורה לי רבינו הקדוש הגאון מה"ר שמואל שמעלקי זלה"ה אבדק"ק ניקלשבורג על פי משל למלך גדול שנשבה, והגיע לעמוד לפוש וללון אצל אוהבו ומיודעו, וכראות אוהבו את המלך בשביה, הלך ילך ובכה מאין הפוגות, ובכל זאת שש ושמח כי המלך נתאכסן אצלו. והנמשל, כי באותו שעה שבוכה על חורבן בית המקדש השכינה כנגדו, שנאמר (איכה ב יט) קומי רוני בלילה וגו' נוכח פני ה'. ואם כי כתיב (מיכה ו ח) הצנע לכת עם ה' אלהיך, ולא היה ראוי לגלות הדבר, אבל מה נעשה, הלא אמרו הבא לטהר מסייעין אותו, לא אמרו מסייע, כי אם מסייעין, משמע הכל מסייעין, אם כן גם אני צריך לסייע, עכ"ד פה קדוש ה' מכובד. הרי שידע ברוח קדשו לתרץ לו מה שהקשה לו, ומה שעלה בלבו על אומרם מסייעין לו לשון רבים, עכ"ד.

ובזה אמר הישמח משה לפרש הכתוב קומי רוני בלילה וגו' נוכח פני ה', כי רנה הוא שם משותף לבכי ולשמחה, לבכי כמשמעו, ולשמחה מלשון (תהלים קיח טו) קול רנה וישועה, והיינו קומי רוני בלילה שתהא הבכיה מתוך שמחה, והטעם כי הוא נוכח פני ה', שהשכינה עמנו, עכ"ד.

ועל פי זה פירשתי (לב אהרן פ' ויצא) דברי הנבואה אשר ראה יעקב אבינו בחלום הלילה (בראשית כח יג) והנה סלם מצב ארצה וגו' והנה ה' נצב עליו, דאיתא במדרש (ב"ר פס"ח סי"ג) ויצא יעקב, רבי יהושע בן לוי פתר קרייה בגלות, ויצא יעקב כמד"א (ירמיה טו א) שלח מעל פני ויצאו, ויקח מאבני המקום כמד"א (איכה ד א) תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות. וכן כתב בבעל הטורים סלם מוצב ארצה, **סלם** אותיות **למס** (איכה א א), רומז על הגליות, עי"ש. ועל זה הראו לו מן השמים, והנה סלם מצב ארצה, על דרך אומרם ז"ל (במד"ר פ"ג ס"ד) והנה הוא לשון שמחה, וכן הוא אומר (שמות ד יד) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו. סלם מוצב ארצה, רמז לגליות, והיינו שגם בזמן הגלות שהוא מוצב ארצה בתכלית השפלות צריך להתאזר בשמחה, והטעם כי והנה ה' נצב עליו, היינו שהמלך אתו עמו ומתאכסן בביתו, ולכן צריך להיות בשמחה מפני שה' אתנו. ולזה אמר וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, היינו שלא ידע עד עכשיו דרך עבודה זו להיות בשמחה גם בעת הבכי.

ומבואר במדרש (ילקוט אמור רמז תרנ"ג) שהסוכה רומז לגלות. וכתב בבית יוסף (או"ח סי' תרנ"א) בשם הריקאנטי (פ' אמור) שהארבעה מינים רומזים לארבעה אותיות שם הוי"ה ב"ה. עוד כתב בספר החינוך (מצוה שכד) בטעם מצות ארבעה מינים, שטבע ארבעה מינים אלו שמביא את האדם לעבודת ה' בשמחה.

ומעתה יתפרש מה שנוהגין לקיים מצות נטילת לולב בתוך הסוכה דוקא, להורות שהקב"ה נמצא עמנו בתוך הגלות הרמוז בסוכה, ולכן לוקחין ארבעה מינים אלו דוקא, שהם משפיעין שמחה לאדם, דכיון שהקב"ה נמצא עמנו גם בתוך הגלות, על כן ראוי לנו לשמוח בעבודתו יתברך, שאנו עומדים בפני המלך.

והנה בזמן שבית המקדש היה קיים, היה שמחה גדולה בכל לילה של שמחת בית השואבה, לקיים מה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, ואז היה במה לשמוח, במצות ניסוך המים ושמחת בית השואבה וקרבנות היום עולת ראיה ושלמי חגיגה, אבל בזמן הזה חסרנו כל אלה וערבה כל שמחה, דאין שמחה אלא בבשר, ואין אנו יכולים לעלות ולראות, וכיצד נוכל לקיים מצות ושמחת בחגך. אמנם איתא בתיקוני זוה"ק (דף ב:) **סוכה** גימטריא **הוי"ה אדנ"י**. והיינו כי אף בגלות הנרמז בסוכה, גם שם הקב"ה נמצא אתנו, כי עמו אנכי בצרה, וזה מעורר אותנו לשמחה בחג הזה.

ובדבר זה אנו מתחזקים בכל שבעת ימי החג, וביותר בליל זה אושפיזא דיעקב אבינו, דאיתא בגמרא (דף יג.) שהשם יעקב לא נעקר ממקומו, דאהדריה קרא. וידוע הקושיא (מהרש"א ברכות שם) דהא גופיה טעמא בעי למה נתבטל שם אברם לגמרי ולא שם יעקב. וביאר א"ז זללה"ה בתפלה למשה (מזמור קכד) כי השם יעקב מורה על עמו אנכי בצרה, כי היו"ד אות משמו יתברך, ועקב הוא לשון שפלות רומז על הגלות, והיינו שגם אז השי"ת, ומהאי טעמא אהדריה קרא ליעקב, להראות שהקב"ה נמצא תמיד עמנו, וזה שאמר הכתוב לולי ה' שהיה לנו, פי' אף בהגלות, יאמר נא ישראל, פי' ישראל דוקא ולא יעקב כמו באברהם, עכ"ד.

וכתב בבני יששכר (תשרי מאמר ט אות ד) ד' אותיות **יעק"ב** במילואן כזה **יו"ד עי"ן קו"ף בי"ת**, בגימטריא **שמחת**, עכ"ד. ולכן חג הסוכות הוא זמן שמחתינו, כי חג הסוכות הוא נגד יעקב אבינו (טור סי' תי"ז), ושמו של יעקב שלא נעקר ממקומו, מורה שהקב"ה נמצא עמנו גם בימי הגלות, ועל כן שם יעקב במילואו בגימטריא שמח"ת, שזה מעורר בנו שמחה. וזה שאמר לולי ה' שהיה לנו, היינו אף בגלות, יאמר נא ישראל דוקא ולא יעקב, אבל כיון שהקב"ה נמצא אתנו על כן נקרא שמו יעקב, כי מילוי אותיות יו"ד עי"ן קו"ף בי"ת בגימטריא שמח"ת, וגם בימי הגלות אנו יכולים לקיים מה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם, כי גם בגלות הוא נמצא אתנו.

ובכן אשרינו מה טוב חלקינו, שגם בזמן השפלות בגלות החל הזה הקב"ה משרה שכינתו בתוכינו, ואחת היא תפילתנו אבינו מלכינו גלה כבוד מלכותו יתברך עלינו, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, ונזכה לגאולה שלימה, כדי שלא יהיה שכינתא בגלותא, אלא יתגלה כבוד ה' במלא הודו והדרו, בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

יום ג' דחג הסוכות אושפיזא דיעקב

ע"י הוק-אפ לאנ"ש בני ברק

כתב הטור (או"ח סי' תי"ז) בשם אחיו רבינו יחיאל ז"ל שהמועדים נתקנו כנגד אבות, סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג יז) ולמקנהו עשה סוכות. וכן מבואר בזוה"ק (פינחס דף רנז:) דסוכות מסטרא דיעקב אבינו, דכתיב (בראשית לג יז) ויעקב נסע סכותה.

ונל"פ על פי מה שכתבו המפרשים (בכור שור ראש השנה טז.) שבשעת הגלות שבני ישראל הוו ניידי ממקומן הקבוע, נתעורר קושית המין (ויק"ר פ"ד ס"ו) למה אין ישראל בטלין ברוב אומות העולם, כי אתם המעט מכל העמים. ותירץ בנועם אלימלך (פ' במדבר) על פי מה דקי"ל (יו"ד סימן צ"ב ס"ד) דבדבר הדבוק צריך הביטול כנגד כל הדבוק, וכאשר בני ישראל עושים רצונו של מקום, הרי הם דבוקים בהבורא ית"ש, וכשאנו דבוקים בו יתברך אין בכח אומות העולם לבטל אותנו, עכ"ד.

ונודע (נועם אלימלך פ' בשלח) דתפילין הוא לשון קשר, כמו (בראשית ל ח) נפתולי אלהים, שעל ידה זוכין בני ישראל להיות דבוקים בהקב"ה. ומתאמרא משמיה דהרה"ק משינאווא זללה"ה כי ז' כריכות ברצועות בתפילין של יד (מג"א סי' כ"ז סקי"ג), הן נגד ז' תיבות שבפסוק (דברים ד ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. שעל ידי מצות תפילין אנו זוכים להיות דבוקים בה'.

והנה מבואר בזוה"ק (ויצא דף קסב.) בפסוק (בראשית ל לז) ויקח לו יעקב מקל לבנה כו', אשר שם נרמז ד' פרשיות שבתפילין וכל כוונותיה, וקיים יעקב אבינו ע"ה מצות תפילין כשהיה בבית לבן, עי"ש. וכתבו המפרשים (דבש לפי ערך צאן בשם נזה"ק פ' ויצא) צאן לבן היו נשמות ישראל. ולכן טרח יעקב אבינו בענין המקלות הרומז על התפילין, ובזה פעל ועשה ברוב קדושתו, שבני ישראל יהיו דבוקים בהקב"ה על ידי מצות תפילין. נמצא שבזכות פעולתו של יעקב אבינו, אנו זוכים להיות דבוקים בהקב"ה, ומחמת זה אין אנו בטלים ברוב האומות, ויש לנו קיום בתוך הגלות.

ולכן סוכות הוא מסטרא דיעקב, כי מבואר במדרש (ילקוט אמור רמז תרנ"ג) שהסוכה רומז לגלות. ובזכותו של יעקב אבינו יש לנו קיום בגלות החל, על ידי דביקות בהקב"ה.

◆◆◆

ליל ד' דחג הסוכות אושפיזא דמשה

ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו. איתא במדרש (הובא בקדושת יום טוב) כי חג ה' לנו, זה חג הסוכות. והוא פלאי.

ואפ"ל על פי המבואר בספה"ק (עבודת ישראל פ' שופטים) דרך העבודה, שהגם שצריך לאחוז במדת ענוה להשפיל עצמו עדי ארץ, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח, עם כל זה אם יחשוב האדם תמיד בשפלותו שהוא אין ואפס, ח"ו יסוג אחור מעבודתו יתברך, כי לא יאמין שהשי"ת שומע תפלתו, ואם כן למה יתפלל בחנם, וכן לפעמים מגודל ההכנעה יפתנו היצר למלא תאותו, ועל דרך שפירש א"ז הרה"ק הרבי ר' זושא זללה"ה (הובא בייטב לב פ' נח) הפסוק (תהלים י ג) כי הלל רשע על תאות נפשו, כי הרשע נעשה ענוותן כהלל, על תאות נפשו, אפילו בדברים פחותים אשר לא יאתה לפי ערכו, עכ"ד.

ולכן צריך להתלבש בלבוש גיאות, על דרך דכתיב (דה"י-ב יז ו) ויגבה לבו בדרכי ה', לומר הלא אני חוטר מגזע קודש אברהם יצחק ויעקב, ולא יאתה אלי לעשות כזאת ענין מגושם ומזוהם, ואם כי שחורה אני במעשי, נאוה אני במעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, ולי נאה לשבח ולהודות לשמו יתברך ולעמוד ולהתפלל לפניו וכיוצא בזה, וכמו שכתב הנועם מגדים (פ' שמיני) בביאור הכתוב (ישעיה יב ה) זמרו ה' כי גאות עשה, זמרו ה' על הדבר הזה שברא ועשה את הגאות בעולם, כי יש צורך להשתמש במדת הגאוה לעבודת ה', עכ"ד.

אמנם לזה צריך בחינת החכמה, וכמאמרו של הרה"ק מבארדיטשוב זללה"ה (הובא בייטב לב פ' נח ופ' תצוה) לפרש הכתוב (קהלת ב יג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך. כי מבואר בגמרא (פסחים ב.) דאור משתמע יממא ומשתמע אורתא, מה שאין כן חשך אין משמעותיה רק לילה, וכדכתיב (תהלים קד כ) תשת חשך ויהי לילה. וזה עצמו ההבדל שבין חכמה לסכלות, כי החכם פעמים ישתמש במדה זו ופעמים ישתמש במדה זו, ויש אשר ישנה את טעמו וריחו לפי הצורך ויעשה עצמו כסיל, על דרך שעשה דוד בשנותו את טעמו (שמואל-א כא יד), מה שאין כן הכסיל הרי הוא כחושך הזה שאינו אלא בלילה, וכן הוא אינו יכול להשתמש אלא במדה אחת תמיד.

ובזה ביאר בייטב לב (שם) הרמז שכתבו המפרשים (בעל הטורים פ' נח) האלקי**ם** התהל**ך** **נ**ח סופי תיבות **חכם**. כי דור המבול היו בבחינת שפל ונבזה בעיני עצמם, כדי למלא תאותם מה שלא יאתה אליהם, אבל נח היה חכם, שהשתמש בבחינת חכמה בשני הפכים, שהיה לו גם מדת גאות, לשמור את עצמו מחטא ולבלי למלאות תאותו כי אם למלא רצון קונו, וגם החשיב את עצמו שירצה ה' בקרבנו מה שאינו רוצה ממלאכים ולא משום אומה כי אם מישראל, הרי שהיה לו מדת גבה לב לדרכי ה', עכ"ד.

ובבחינה זו ביאר כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (פ' בהר עמוד ריב, מאמר שישו ושמחו אות ט) מאמר הגמרא (סוטה ה.) לעולם ילמד אדם מדעת קונו לאחוז בענוה, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני. וראוי להתבונן אם רצה הקב"ה ללמד לישראל מדת הענוה, מדוע לא נתן להם את התורה בבקעה מקום שאין לה שום גבהות כלל. אך ביאור הדבר, שזה בא ללמדינו אשר לפעמים צריך להתנשא עצמו לצורך עבודתו יתברך, ולזה ניתנה התורה דייקא על הר סיני שיש בו קצת גבהות, כי לפעמים צריך להגביה לבבו בדרכי ה', עכ"ד. (וכ"כ בעטרת ישועה פ' בהר אות ה בשם ההה"ק מראפשיץ זללה"ה).

ועל פי זה אמרתי (לב אהרן פ' יתרו) לפרש מה שנאמר בפרשת מתן תורה (שמות יט ג) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב. ופירש"י כה תאמר, בלשון הזה וכסדר הזה. ודקדק א"ז זללה"ה בעצי חיים מהו ענין כסדר הזה. אך הענין בזה, כי האיש משה היה עניו מאד מכל האדם, וכשאמר לו הקב"ה שיתן התורה על ידו לא סירב כלל, כי משה רבינו לקח מוסר השכל מן הר סיני, שאינו שפל לגמרי כמו בקעה אלא מתנשא את עצמו במקצת, ומזה ראיה שבמקום הנוגע לכבוד שמים ראוי להתנשא ולהתלבש בלבוש הגאות, ולכן כשאמר לו הקב"ה שיקבל התורה בשביל ישראל התאזר עוז וגבורה לקבל התורה. וזהו ומשה על"ה אל האלהים, היינו בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', והטעם כי ויקרא אליו ה' מן הה"ר לאמר, שראה משה שהקב"ה קרא אליו מן ההר, ולא מן הבקעה והשפלה, ומזה ראיה שצריך שיהיה בו קצת גבהות להשתמש בזה בעת הצורך, וזהו כה תאמר לבית יעקב ופירש"י בלשון הזה וכסדר הזה, הכוונה שכסדר הזה ילמד את בני ישראל הדרך אשר ילכו בה, לאחוז במדת ענוה ושפלות הרוח, אבל גם ממדת הגאות אל תנח ידך, ובמקום הצורך לכבוד שמו יתברך יאחוז במדת הגאות, כי רוצה ה' בו וחפץ במעשיו, והוא צריך לעבדו עבודה תמה ונקיה בלב שלם.

והנה כתב בזרע קודש (לחג הסוכות) שעל ידי מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש, כמ"ש (דה"א כח ט) דע את אלקי אביך ועבדהו, כמו שאמר (ויקרא כג מג) למען ידעו דורותיכם, עכ"ד. ולפי זה יש לומר שזה סגולת מצות סוכה, שעל ידה נמשך לאדם דעה וחכמה בשלימות המדות, שידע בכל עת באיזה מדה ישתמש עכשיו כפי הנצרך לעבודת ה', ויכול להשתמש במדות הפכיות ענוה וגאות, שלא יבא לידי ענוה פסולה חס ושלום, כי אם לעת הצורך ויגבה לבו בדרכי ה'.

ומעתה י"ל כי פרעה שאל אותם לאמר, מי ומי ההולכים, ובמדרש (הובא בעיר דוד אות קעה) אמר פרעה עתידים אתם אומרים (תהלים כד ג) מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו. כלומר הלא בני ישראל מושרש בקרבם מדת ענוה מכח האבות הקדושים כמבואר בגמרא (חולין פט.), ולכן עתידים אתם לומר מי יעלה בהר ה', כי כל אחד יסוג אחור מעלות אל ההר לקבל התורה, באומרו בלבו מי אני ומה חשוב אני שתנתן התורה על ידי, וכיצד אתם מבקשים לילך לעבוד את ה', ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וגו' כי חג ה' לנו זה חג הסוכות, היינו בעבור זה שאנו מקיימין מצות סוכה המשפיע לאדם דעת וחכמה להשתמש בשני הפכיים כאחד, ולכן במקום הענוה תמצא גם מדת הגאות כפי הצורך לעבודת השי"ת.

ולזה אמר (שמות י כג) ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, פי' בבחינת אור דמשתמע תרי אנפי, שבני ישראל ידעו להשתמש בשני הפכיים כאחד, מדת הענוה ומדת הגאות, כפי הנצרך לעבודת ה'.

*

דער יום טוב סוכות איז משפיע דעת, צו זיין אן ערליכער איד, צו זיין אן עבד ה', און צו דינען דעם הייליגן באשעפער, פעלט זיך אויס אז א מענטש זאל וויסן: איך האב א הייליגע נשמה, א חלק אלוה ממעל, עס פאסט פאר מיר, און עס איז מיין פליכט צו דינען דעם באשעפער, איך דארף לערנען, איך דארף דאוונענען, און איך דארף מקיים זיין מצות ומעשים טובים.

א מענטש טאר זיך נישט אוועק מאכן, דאס איז איינס פון די ארגסטע זאכן וועז א מענטש מאכט זיך אוועק 'איך בין גארנישט', דאס איז דרכי היצר אריינצוברענגען אינעם מענטש ענוה פסולה, און דעמאלטס פארגייט אים דער אפעטיט צו לערנען צו דאוונענען און צו טוהן מצות און מעשים טובים, ער טראכט: איך בין דאך גארנישט, און מיינע מצות זענען ממילא גארנישט נישט וועדר, פארוואס זאל איך זיך פלאגן צו טוהן א מצוה, חלילה!

דער יום טוב סוכות קומט אונז מחזק זיין און געבט אונז דעם ריכטיגן דעת צו וויסן: יא, וואס איך בין, בין איך, אבער איך בין! איך בין א איד; איך דארף זיין אן ערליכער איד, איך קען זיין אן ערליכער איד, און איך וועל זיין אן ערליכער איד. דאס איז מיין פליכט, און איך האב אן אמתן וועדר. יעדער איד פארמאגט א הייליגע נשמה, א חלק אלוק ממעל, און ער איז מזרע אברהם יצחק און יעקב.

דאס איז פשט, 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים', אין מצרים זענען אידישע קינדער געווען אין א גאר נידעריגן מצב, אריינגעזונקען אין די מ"ט שערי טומאה, בבחינת 'ואת ערום ועריה'. פונדעסטוועגן, ווען זיי זענען ארויסגעקומען פון מצרים, האט דער אייבערשטער זיי געגומען פאר זיין פאלק און זיי געגעבן די הייליגע תורה, ווייל זיי זענען זרע אברהם יצחק ויעקב. ממילא איז נישטא אזא זאך אז א איד זאל זאגן: 'איך בין גארנישט'. איך בין יא! איך בין א איד, און דאס דארף יעדער איד שטענדיג חזר'ן צו זיך.

סוכות זיצט מען בצילא דמהימנותא, יעדער איד בויעט א סוכה, און ווען ער גייט אריין אין די סוכה איז ער זוכה צו זיצן בצל א"ל, אויב איז ער גארנישט, ווי קען ער אריינקומען בצל א"ל? לכאורה וואלט אזא הויכע מדריגה געדארפט זיין נאר פאר גאר גרויסע צדיקים?! דער אמת איז אבער, אז יעדער איד קומט אריין אין די סוכה און ער איז זוכה צו זיצן בצל א"ל, ווייל יעדער איד איז חשוב, און יעדע מצוה וואס א איד טוט איז חשוב ביים רבונו של עולם, ס'איז נישט אוועק צו מאכן נישט קיין מצוה קלה און אוודאי נישט נישט קיין מצוה חמורה, יעדע קליינע זאך וואס א איד טוט איז וועדר און חשוב, זיין תורה איז וועדר, זיין דאוונענען איז וועדר, זיין צדקה איז וועדר, וואס ער טוט, אלעס איז וועדר, אלעס איז חשוב ביים רבש"ע, חלילה זיך אליינס אוועק צו מאכן, נאר האבן חיזוק, איך בין א איד!, און איך וועל זיין א ערליכער איד!, און איך וועל נאך זיין נאך א בעסערער איד!, איך וועל נאך זיין נאך ערליכער!, און איך וועל דינען דעם באשעפער!.

ס'איז דא א מורא'דיגע וואכט פון קדושת לוי (פ' עקב) ער רעדט פון ענוה, זאגט ער, דער אייבערשטער איז מקבל תענוג פון דער עבודה פון יעדן איד. אמאל קען א מענטש זיך איינרעדן: ווי קען דען זיין, אז דער גרויסער און

הייליגער באשעפער, וואס איז רם על כל רמים, זאל האבן א תענוג פון מיר און פון מיין עבודה? דער קדושת לוי שרייבט גאר שארף, אז אזא מחשבה איז אפיקורסות. א מענטש דארף וויסן: יא, איך בין וואס איך בין; אבער וועז איך בין מקיים מצות, איז דער אייבערשטער כביכול מקבל תענוג פון מיינע מצות.

די וועלטער געבן א געוואלדיגן חיזוק פאר יעדן איינציגן איד. ער זאל וויסן: יא, איך בין אן ערליכער איד; איך דאוונען, איך לערן און איך בין מקיים מצות. איך דארף טאקע שטרעבן צו ווערן בעסער און ערליכער, איך מעג זיין בעסער און איך דארף זיין בעסער, אבער חלילה זיך אוועק צו מאכן, דאס איז די ארגסטע זאך וואס קען זיין.

דער יום טוב סוכות געבט אונז די התחזקות צו וויסן, אז יעדער איד איז חשוב, יעדע מצוה איז חשוב, יעדעס בלאט גמרא וואס מען לערנט איז חשוב, און יעדע זאך וואס מען טוט פארן רבונו של עולם איז חשוב ביים רבונו של עולם. דער אייבערשטער זאל העלפן, אידן זאלן קענען מקיים זיין מצות מיט הרחבת הדעת, נחת און שמחה, און מיט אלעם גוטן תמיד.

◆◆◆

ליל שב"ק חוה"מ אושפיזא דאהרן

וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ופירש"י למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות. וצריך ביאור במה נתיישבה דעתו במצות המנורה, סוף כל סוף לא היה לו חלק בחנוכת המשכן.

ב) איתא במדרש רבה (פט"ו ס"ז) בהעלותך את הנרות, זה שאמר הכתוב (תהלים לד י) יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו. וצ"ב שייכות מקרא זה לכאן.

ונראה בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה בקדושת יו"ט (פ' בהעלותך) על אמרם חז"ל (בבא בתרא כה:) הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימנך שולחן בצפון ומנורה בדרום. הכוונה בזה, כי כל הרוצה להחכים בחכמת התורה צריך גם כן לבל יחסר לו טרף חקו, כדי שלא יגיע לו ביטול תורה מחוסר כל, וזהו הכוונה שולחן בצפון ומנורה בדרום, שמי שעוסק בחכמת התורה מנורה בדרום, צריך שיהיה לו גם כן שולחן בצפון המרמז לפרנסה, ועל ידי זה יוכל לקיים מצות התורה בשלימות. וזה שאמר הכתוב בהעלותך את הנרות, כשתרצה להעלות נשמות ישראל נר ה' נשמת אדם להדריכם בדרך התורה, צריך לכוין אל מול פני המנורה, דהיינו שולחן בצפון שהיא מול המנורה העומדת בדרום, שתשפיע להם שפע רב שלא יחסר להם כלום, ואזי יאירו שבעת הנרות, שישיגו אור התורה בתכלית השלימות, עכ"ד. (ועיין בדברי יואל בהעלותך עמוד רלט). ולדרכו נלך.

ויל"פ בהקדם דברי מהר"ש פרימו (הובא בראש דוד פ' תצוה) דלפי מה שאמרו ז"ל (תנדב"א זוטא פי"ט) שיעקב ועשו חלקו בשני עולמות, יעקב נטל עולם הבא ועשו נטל עולם הזה. מתעורר הקושיא איך מצאנו ידינו ורגלינו לעשות חיל ולאכול חלב הארץ, והלא יאמרו גזל הוא בידינו כי שייך כולו לעשו. והתירוץ כי אמרו חז"ל (שבת פח.) תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, אם יקבלו ישראל את התורה אתם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. ואם כן אלמלא קבלו ישראל את התורה מוט התמוטטה הארץ ונמצא העולם אבד, וכאשר באו ישראל וקבלו התורה קיימו הארץ ומלואה, וקי"ל (בבא מציעא כד.) דהמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר הרי אלו שלו, ועל כן מגיע לנו ליהנות מטוב העולם הזה על פי הדין, עכ"ד.

אמנם איתא במס' שבת (דף פח.) שהתורה ניתנה בכפיית ההר ומכאן מודעא רבה לאורייתא, ומעתה אי איכא טענת מודעא, לא נתקיימה התנאי, ואין ישראל יכולים להנות מטוב עולם הזה.

אך כתב האלגאזי בספרו רצוף אהבה (שבת פח.) לסתור טענת מודעא, דקי"ל (בבא בתרא מז:) תליוהו וזבין זביניה זבינא, דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני. ומעתה כיון שהקב"ה הבטיח שכר לשומרי מצותיו, הרי איכא שכר מצוה, ואמרינן אגב אונסא וזוזי קבלו התורה ומאי מודעא איכא, עכ"ד. אך מבואר התם בגמרא דדוקא אם תליוהו וזבין ונתן מעות מיד אז אמרינן אגב אונסא וזוזי גמר ומקני, אבל מתן שכר המצות בהאי עלמא ליכא, ולכן לא מהני כשהוא באונס.

אכן כתב א"ז זללה"ה בישמח משה (יין הרקח אבות פ"ד מ"ב) שכר מצוה מצוה, כי המשכיל די לו שכר בזה גופא שזוכה לעשות מצותיו, ואם כן המצוה בעצמה היא השכר, עכ"ד. וכן כתב בקדושת לוי (פ' ראה). ומעתה כיון שעצם הזכיה שזוכים לעשות רצון ה' ולקיים מצוה אחת זה גופא הוא שכרה, וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מי"ז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי עולם

הבא, לכן לא שייך טענת מודעא, כי אדרבה עצם נתינת התורה הוא השכר הכי גדול שזוכים לעסוק בתורה ולקיים המצות, וכיון דליכא טענת מודעא, הרי היתה בריאת שמים וארץ תלוי ועומד בקבלת התורה, וכיון שקבלו בני ישראל את התורה קיימו ארץ ומלואה, והוו כמציל מזוטו של ים, ומותרים ליהנות מטוב עולם הזה.

ובזה יש לפרש הא דאמרינן (שבת שם) אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא, ואין הכוונה דאיכא טענת מודעא להפטר מעונש על ביטול תורה ומצות ח"ו, כי לא אתה בן חורין ליבטל ממנה (אבות פ"ב מט"ז), אלא אדרבה מכאן מודעא רבה להתחייב בקיום התורה ומצות, דלכאורה מאי אהני קבלת התורה בכפיית ההר, הלא אונסא כמאן דלא עביד (ירושלמי גיטין פ"ז ה"ו), אלא על כרחך שעצם קיום התורה והמצות הוא השכר הגדול שיש על תורה ומצות, וכיון דהוה אונסא וזוזי שפיר מתחייב על כולם.

והנה כתב בש"ך עה"ת (פ' תרומה) המנורה היא התורה, כמו שנאמר (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור, ושישה קנים יוצאים מצדיה, היא תורה שבעל פה שהיא ששה סדרי משנה, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר כי כאשר אהרן הכהן היה עומד ומטיב את הנרות, עשה מסילות בלבבן של ישראל להטיב להם נר מצוה ותורה אור, שירגישו כולם את הטוב והמתיקות שיש בקיום התורה ומצות, שזה האושר הכי גדול שיש להם בעולם. ובזה נסתלק טענת מודעא דהא אגב אונסא וזוזי גמר ומקני, וכיון שכן נתקיימה ארץ ומלואה על ידי שקבלו בני ישראל את התורה, והוו בני ישראל מצילים מזוטו של ים, ויכולים ליהנות מטוב עולם הזה.

ומעתה יתבארו דברי רש"י ז"ל, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, כי על כל מה שעשו הנשיאים יש להקשות כמו על כל התורה שיש טענת מודעא, והרי אונסא כמאן דלא עביד, אבל אתה מדליק ומטי"ב את הנרו"ת, כלומר להטיב נר מצוה ותורה אור של בני ישראל, שיזכו להכיר ולהרגיש מתיקות ועריבות תורה ומצות, ונסתלק בזה טענת מודעא, ובזה תתקיים התורה בידם לעולם.

ולזה הסמיך המדרש ודרש, בהעלותך את הנרות, זה שאמר הכתוב יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו, כי באם יש טענת אונס ומודעא על קבלת התורה, יש מחסור ח"ו ליראי ה', שאינם יכולים ליהנות מטוב עולם הזה דהוה גזל בידם מחלקו של עשו, אמנם בכח קדושת הדלקת המנורה שהוטב בעיני ישראל קיום התורה והמצות ונסתלק טענת מודעא, נתקיים כי אין מחסור ליראיו, שיכולים ליהנות מטוב עולם הזה בדין ומשפט, כי כל העולם שלהם הוא, שעל ידי קבלת התורה הוו מצילים מזוטו של ים.

והנה תענוג האמיתי בעולם והמתיקות הכי גדול הוא לימוד התורה ועבודת השי"ת וקיום המצות, אלא שבני אדם אינן מבינים את זה, וכמאמר ק"ז הרבי ר' זושא זי"ע בפירוש הכתוב (תהלים לד ט) טעמו וראו כי טוב ה', על דרך משל כמו שנותנין לחולה איזה מאכל טוב, והוא מחמת רוע מזגו בחולשתו אינו רוצה לטעום כלל, אזי מבקשין ממנו אם לא תרצה לאכול, טעום ותראה שהוא טוב, וזהו טעמו וראו בעצמיכם כי טוב ה', ובודאי הטועם שוב לא ירפה, עכ"ד. (וכן כתב בישמח משה פ' בראשית). והנה כתב בזרע קודש (לחג הסוכות) שעל ידי מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש, כמו שאמר (דה"א כח ט) דע את אלקי אביך ועבדהו, ועל זה אמר (ויקרא כג מג) למען ידעו דורותיכם, עכ"ד. ולפי האמור יש לומר המכוון, שסגולת מצות סוכה הוא להמשיך לאדם דעת, שיכיר את המתיקות ועריבות שיש בתורה ומצות.

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש מה שנאמר בהתחלת התורה בראשית, וכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות עה) **בראשית** ראשי תיבות **ר**צה **א**לקים **ב**סכות **ת**שבו **ש**בעת **י**מים. דהנה איתא במדרש (הובא ברש"י ר"פ בראשית) בראשית בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו. וכן כתב בבעל הטורים **בראשית** נוטריקון **ב**ראשונה **ר**אה **א**לקים **ש**יקבלו **י**שראל **ת**ורתו. אמנם הלא קבלו את התורה בכפיית ההר, ואונסא כמאן דלא עביד, לזה אמר בראשי"ת ראשי תיבות ר'צה א'לקים ב'סכות ת'שבו ש'בעת י'מים, שעל ידה נמשך לאדם דעת להכיר טובת ומתיקות תורה ומצות, וממילא נסתלק טענת מודעא.

ובזה יתפרש גם הרמז שכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות צח) **בראשית** ראשי תיבות **ר**אש **ש**נה **י**תקעו **ת**רועה **ב**שופר **א**יל. דהנה כתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (אבני זכרון אות ס) וכן הוא **ב**תפארת **ש**למה (רמזי ראש השנה) ברמז מאמרם ז"ל (שבת קיז:) תקיעת שופר ורדיית הפת חכמה ואינו מלאכה, כלומר שעל ידי תקיעת שופר מוריד הפת הוא שפע פרנסה, עכ"ד. אולם הלא הפרנסה הוא גזל בידינו מחלקו של עשו, אך כיון שנרמז מצות סוכה בתיבת

בראשי"ת שהוא ראשי תיבות ר'צה א'לקים ב'סכות ת'שבו ש'בעת י'מים, הרי נמשך לאדם דעת להכיר טובת ומתיקות תורה ומצות, בבחינת שכר מצוה מצוה, וממילא נסתלק טענת מודעא, וכיון שכן הרי נתקיימה ארץ ומלואה על ידינו בקבלת התורה, ואין כאן עוד טענת גזל מחלקו של עשו, וממילא שפיר נשפע לבני ישראל שפע פרנסה בריוח ובניקל.

◆◆◆

ס"ג שבת חוה"מ אושפיזא דאהרן

וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח ב), ופירש"י למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים, לפי כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

והרמב"ן ז"ל (פ' בהעלותך) הביא בשם המדרש, שאמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח, עכ"ד. וצריך ביאור במה נחה דעתו של אהרן בנס חנוכה שהיה על ידי זרע זרעו כמה דורות, וכבר אתפלג דרא, ובמה יש לו לעצמו חלק בה.

ונראה בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' תולדות) אהא דאיתא בגמרא (יבמות סד.) מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, וצריך להבין לענין מה יתאוה לתפלתן, ומדוע לא יקויים בהם (ישעיה סה כד) והיה טרם יקראו ואני אענה. אבל הענין מובן על פי הזוה"ק (תולדות דף קלז.) עשרין שנין אשתהי יצחק עם אתתיה ולא אולידת עד דצלי צלותיה, בגין דקב"ה אתרעי בצלותהון דצדיקיא, מאי טעמא, בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דאצטרך בצלותהון דצדיקיא. ולכן הקב"ה מתאוה לתפלת הצדיקים, כדי שעל ידי תפלתן יפתח הצינור ויתרבה השפע לכל מי שצריך ישועה לאותו דבר שהם מתפללים, עכ"ד.

ועל פי זה ביאר א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (ראש השנה אות ט) המדרש (ב"ר פנ"ג ס"ח) בשעה שנפקדה שרה אמנו הרבה עקרות נפקדו עמה, דהנה פקודת שרה בעצמה לא היתה דבר שיצא מהיקש הטבעי למען עצמותה, כי לא היתה ראוי לזה להיות עקרה כלל, רק דעל ידי זה נעשה דבר בחסדו הגדול יתברך שמו למען הושיע עקרות אחרות אשר המה באמת עקרות מצד עצמותם, ועל כן לגבי שרה בעצמה היה הישועה מצד הדין ושורת המשפט, אבל ישועת עקרות אחרות אשר נפקדו על ידה, היה על ידי חסד ה'. וזה שאמרו בשעה שנפקדה שרה אמנו הרב"ה עקרו"ת נפקדו עמה, ר"ל הרבה עקרות שבדורות אחרים אשר יצטרכו להפקד, המה נפקדו על ידי פקידת ותפלת שרה אמנו, שמחמת זה הענין היתה היא עקרה למען שתפעול בתפלתה לאחרים, עכ"ד.

והנה הקשה הבית יוסף (או"ח סימן עת"ר) למה קבעו חנוכה שמונה ימים, והלא היה בפך שמן כדי להדליק יום אחד, נמצא שלא היה הנס רק שבעה ימים. ותירץ הטורי זהב (שם סק"א) על פי דברי הזוהר (יתרו דף פז:) כי הברכה אינה שורה באתר ריקניא, ועל כרחך שגם בלילה הראשונה נשתייר מן השמן שהיה ראוי לדלוק, ועל אותו השיור באה הברכה להרבות השמן, ואם כן הרי היה נס גם ביום הראשון, עכ"ד. והקשה עליו באפיקי יהודה (דרוש מי מריבה) דאין דברי הזוהר אמורים רק בנס הנעשה על ידי ברכת צדיקים, שהם אין ביכולתם לברוא בריאה חדשה יש מאין, אבל נס הנעשה על ידי הקב"ה לבדו אשר ברא יש מאין, לו הכח להשפיע הברכה אפילו באתר ריקניא, ואין הכרח לומר שנשתייר שמן ביום הראשון.

אכן א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (לחנוכה אות טז) דיבר בקדשו, כי באמת נס חנוכה היה על ידי תפלת הצדיקים שהתפללו אל ה' שיהיה תוספת שפע על השמן, עי"ש. ומרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (לחנוכה אות לח) העלה שם, כי על ידי תפלתו של אהרן הכהן בשעתו נפתח צינור ומעיין ישועה להשפיע לישראל ישועת הנס חנוכה, עי"ש. ולפי האמור אתי שפיר דברי הטורי זהב, שזה ודאי שהקב"ה כל יכול הוא להמשיך ברכה יש מאין, אך כאן שהבטיח הקב"ה לאהרן על חנוכת בית חשמונאי כדי שיהיה לאהרן חלק בה על ידי תפלתו, נמצא שאלמלי היה נגמר כל השמן ביום הראשון, והיה מתרבה השמן בנס על ידי הקב"ה בעצמו בלא תפלת הצדיקים, שוב לא היה לאהרן שום חלק בה, ואז לא היה פיוס לאהרן על מה שנבצר ממנו חלק בחנוכת המשכן, ועל כן היה הכרח שישאר ביום הראשון מעט שמן שבפך, כדי שתהיה נס חנוכה בכח תפלתו של אהרן הכהן.

ומעתה יש לומר, כי מאחר שחלשה דעתו של אהרן הכהן שלא היה לו חלק בחנוכת המשכן, ורצה הקב"ה

לפייסו בנס שיהיה בימי החשמונאים, על כן בכוונה תחלה נסתבב שיהיה הנס על ידי תפלת הצדיקים, כי אלמלי היה הנס על ידי הקב"ה בעצמו, לא היה לאהרן הכהן שום שייכות עם הנס, אבל עכשיו שהיה הנס על ידי תפלת הצדיקים, הרי היה על ידי תפלתו של אהרן הכהן שהתפלל על דורות הבאים, ועל ידי זה היה לו חלק בפועל בחנוכת החשמונאים, שבכח תפלתו המשיך הנס בימי החשמונאים, וזה היה הפיוס לאהרן הכהן.

והנה מצינו במס' סוכה (דף לז:) מצות הנענועים בארבעה מינים, מוליך ומביא לארבע רוחות. ואיתא שם בגמרא (דף לח.) רב אחא בר יעקב היה אומר דין גירא בעינא דשטנא. הרי זה מלמדינו קצת גודל עבודת הנענועים, שהצדיקים הקדושים בעבודתם בקודש בשעת הנענועים להיות מוליך ומביא, הלהיטו לבבות בני ישראל להחזיר ולהביא נשמות הנדחים אל הקדושה. זכרנו ימים מקדם, כן בקודש חזינו עבודת הצדיקים בעת הנענועים להיות מוליך ומביא, לעורר לבבות ישראל ולהחזירם לתשובה שלימה, ודין גירא בעינא דשטנא, שעל ידי עבודת הנענועים נתקרבו נשמות נדחי ישראל, וחזרו ליכנס תחת כנפי השכינה.

ובזה יתפרש מה דאיתא בגמרא (סוכה לא.) אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן, אמרו לו משם ראיה, אין שעת הדחק ראיה. ובתפארת שלמה (לסוכות) פי' מאמר הגמרא שהיו מורישים לולביהם לבני בניהן, היינו קדושת עבודת הלולב הורישו לבני בניהם, עי"ש. ולדרכינו יש לומר הכוונה, כי אבות אבותינו בעבודתם בקודש במשך ימי חג הסוכות במצות ארבעה מינים, ובפרט ביום הושענא רבה בדברות קדשם מלהבות אש, זכו לפעול ישועות לכל ישראל, וכח זה הורישו לבני בניהם, שגם אנחנו נוכל לשאוב ישועה ולפעול כמותם בימים הקדושים הללו, ואף החכמים דפליגי על רבי יהודה, מכל מקום מודי דשעת הדחק שאני, וכי יש עוד שעת הדחק יותר מזמנינו, ובודאי מורשה היא לנו עבודתם בקודש של אבותינו הקדושים בימים האלה.

ויש לפרש בדרך רמז הכתוב בפ' ברכה, וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו וגו'. דהנה מבואר בספה"ק (בני יששכר כסלו טבת מאמר ד אות קכא) כי התנא רבי יהודה הוא משורש יהודה בן יעקב. וזהו שמע ה' קול יהודה, מה שאמר התנא רבי יהודה שהיו מורישין לולביהן לבני בניהם, והיינו כח קדושת עבודת הלולב, והצדיקים הקודמים בתפלותיהם החמות פתחו צינור לדורות הבאים.

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש מה שכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות טז) **בראשית** יצורף **בר"י תש"א**, ראשי תיבות **ב**ימי **ר**שעת **י**ונים **ת**דליקו **ש**מונה **א**ורות. וצריך ביאור למה נרמז זה בהתחלת התורה. ולדרכינו יש לומר, על פי מה דאיתא בזוה"ק (אחרי דף סט:) דקודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, והשיב להם הש"ת עד לא בראתי עלמא אתקינת תשובה לאהדורא למאריה לאתקנא במה דחב, עי"ש. ונודע דברי הרה"ק החוזה מלובלין ז"ע (הובא בייטב פנים יפה לעינים אות יח) בפירוש אומרם ז"ל (יומא לח:) בא ליטהר מסייעין אותו, דלכאורה היה לו לומר מסייע לשון יחיד שהש"ת מסייע, אלא הכוונה על צדיקי הדור שמסייעים להם לישראל להתקדש ולהטהר, עכ"ד. אולם המלאכים קטרגו שיבא זמן שלא יהיו צדיקים שיסייעו, ואיך יזכו לתשובה שלימה, ולזה בא הרמז בראשי"ת על הדלקת נר חנוכה שמונה ימים, מפני שנשאר שמן שבפך שיהיה הנס על ידי תפלת הצדיקים, וזה היה צורך כדי לפיים אהרן הכהן, ובתפלתו נעשה נס חנוכה, הרי לן, כח תפלת הצדיקים הקודמים שפתחו צינור לדורות הבאים, ולכן כתב באגרא דכלה (פ' בראשית) כי בתיבת בראשית בתחלת התורה יש בו בי"ת רבתי, **בי"ת רבת"י** בגימטריא **אתרוג ערבה לולב הדס**. והכוונה על עבודת הצדיקים בחג הסוכות עם הד' מינים לעורר לבבות ישראל, שלא היה רק לדורם בלבד, כי אם גם לדורות הבאים, ומורישין לולביהן עד היום הזה להחזיר אותנו לתשובה שלימה.

והשי"ת יהא בעזרינו שיהיה לנו הזכיה בימים הבאים לקראתינו לשלום להתעורר בהרהורי תשובה אמיתיים, ונזכה לגמר חתימה טובה, שנה טובה ומבורכת בכל הענינים, לנו ולכל ישראל, הצדיקים השפיעו בעבודתם הקודש בני חיי ומזוני לדורם, יעזור השי"ת שנזכה גם אנחנו לקבל מאותן השפעות קדושות בני חיי ומזוני רויחי וכל מילי דמיטב, וימלא ה' משאלות לבבינו לטובה, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

◆◆◆

ליל ו' דחג הסוכות אושפיזא דיוסף

ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ (בראשית מב ו).

ויל"פ בהקדם מה שנאמר (בפ' וישב) בעת הנסיון, ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם

בבית, ואיתא במדרש רבה (פפ"ז ס"ז) בדק את עצמו ולא מצא עצמו איש. והקשו המפרשים אם כן מה היה לו נסיון בזה.

אמנם יש לומר על פי דברי א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (לראש השנה אות א) בביאור ענין נסיון העקידה, דהלא אחד היה אברהם אבינו אשר כבר נתנסה בכמה נסיונות משך קל"ז שנות חייו, ומסר נפשו למען אהבת הבורא יתברך וביטל כל התאוות הגופניות, ומהיכי תיתי שיחשוך את בנו יחידו מלעקוד על גבי המזבח. אמנם נראה יען כי רצה הקב"ה לזכותו ואת זרעו אחריו לדורות עולם בנסיון גדול וחדש, על כן עשה הקב"ה ולקח מאברהם אבינו כל מדריגותיו שהיה לו מקודם, למען ישאר כמו איש פשוט מאוד, אשר לזה בוודאי יהיה הנסיון גדול לשחוט את בנו. עכ"ד. (וכעי"ז כתב בעבודת ישראל פ' וירא).

והנה אמרו חז"ל (ויק"ר פל"ב ס"ה) יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו. ולכאורה מה לו ולהם, הלא יוסף הצדיק היה קדוש מרחם צדיק בן צדיק, כמאמרם ז"ל (ב"ר פפ"ד ס"ו) כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול. והיינו שהיה בתולדתו משולל מיצר הרע וכולו קודש לה', ואיך יבואו גם המון עם ויקחו מוסר מיוסף הצדיק להיות להם מעצור נגד הנסיונות. אך הענין, כי אז באותה שעה שנתנסה יוסף הצדיק, לקח הקב"ה הימנו את כל המדרגות אשר היה לו מקודם, ונשאר כמו איש פשוט בארץ מצרים, שאין לו שום זכותים של תורה ועבודת ה', ועם כל זה וימאן. וזה שאמרו בדק את עצמו ולא מצא עצמו איש, שזה בא להורות על אופן הנסיון, שאז נסתלקו ממנו כל מדרגותיו, כל העבדות ה' וכל התורה שלקח עמו מבית אביו, עד שבדק עצמו ליקח מן המדריגות והזכותים כח לעמוד בנסיון, ולא מצא עצמו אי"ש, כינוי לצדיק וחשוב, שלא ראה בעצמו שום חשיבות וצדקות, והיה בעיניו כאיש פשוט למאד מאד, ועם כל זה התגבר בעת הנסיון, ומקדושתו נשפע לכל אחד ישראל בכל עת שהוא ובכל מצב שהוא שיוכל להתגבר ולעמוד מול כוחות היצר, ולשמור את נפשו בקדושה ובטהרה.

וזה שאמר ויוסף הוא השליט על הארץ, ואיתא במדרש (ב"ר פ"צ ס"ג) שיוסף זכה למלכות בשכר שמסר נפשו במעשה דפוטיפר, פיו שלא נשק בעבירה, ועל פיך ישק כל עמי, עי"ש. ולכן הוא המשביר לכ"ל עם הארץ, גם לפשוטי עם, כי כח קדושתו של יוסף הצדיק משפיע קדושה לכל איש ישראל גם לפשוטי עם, שיוכל לעמוד איתן כצור החלמיש נגד נסיונות ופגעי הזמן, ויהיה שמור לקדשו מבואו ועד צאתו.

*

ווען א איד קומט אריין אין די סוכה איז די סוכה משפיע געווארן גרויסע ענינים. אבער א מענטש קען בייזיך טראכטן, דאס וואס די סוכה איז משפיע היילגע ענינים, דאס איז געזאגט געווארן פאר די בני עליה, היילגע אידן, אבער פאר מיר? איך בין א פשוט'ער ארבעטער, איך גיי און איך קום, די סוכה קען אויף מיר משפיע זיין?.

דער פסוק זאגט, בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, יעדער איינציגער איד דארף זיצן אין די סוכה, און יעדער איינציגער איד וועלט נשפע ווערן מיט השפעות קדושות פון די סוכה, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, וועלן דער אייבערשטער האט ארויסגענומען די אידן פון מצרים, וואס מיינט איר ווי אזוי זענען אידישע קינדער געווען דעמאלטס, בעלי מדריגה זענען זיי געווען?, וועלן מ'איז ארויסגעגאנגען פון מצרים איז מען געווען גאנץ שוואכע בעלי מדריגה, און גלייך וועלן זיי זענען ארויס פון מצרים, שטייט (במדבר לג ה) ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסוכות, און דער מדרש זאגט (במ"ר פי"ד ס"ב, ילקוט בא רמז ר"ט) ויחנו בסוכות, דער אייבערשטער האט זיי אריינגעזעצט אין א סוכה, ווי שוואך מ'איז געווען האט מען זיי אריינגעזעצט אין א סוכה, און דאס קומט ווייזן אז די סוכה איז משפיע קדושה פארן יעדן איינציגן איד.

דאס געבט חיזוק פאר יעדן איינציגן איד, ער זאל וויסן איך האב די זכיה איך זיץ אין די סוכה, און די סוכה איז אויף מיר משפיע, נישט נאר היינט נאר אויף א גאנץ יאר, די סוכה איז משפיע נישט נאר פאר די בני עליה, נאר אויך פאר מיר, אין דעם מצב וואס איך בין, פאר מיר אין מיין מצב איז די סוכה אויף מיר משפיע קדושה, און א גאנץ יאר שעפ איך פון דעם חיות דקדושה.

און דאס איז א געוואלדיגע חיזוק פאר יעדן איינציגן איד עד היום הזה, אין וואספארא מצב מ'זאל נאר נישט זיין, סוכה איז משפיע, סוכה היילגט, סוכה געבט אריין כוחות דקדושה פאר א איד זיך מחזק צו זיין אין עבודת ה', צו לערנען צו דאוונען צו דינען דעם באשעפער, צו טוהן די רצון ה'.

דאס געבט כח און חיזוק פארן יעדן איד, אז ס'איז נישטא קיינער וואס אים מיינט מען נישט, יעדער איד דארף וויסן די סוכה מיינט מיר, פאר מיר איז דאס משפיע, און איך שעפ פון דעם א כח הקדושה א כח רוחני.

דער אייבערשטער זאל העלפן אז מ׳זאל האבן דעם כח צו קענען מקבל זיין די קדושה פון מצות סוכה, און דער כח פון יוסף הצדיק, הוא המשביר לכל עם הארץ, פאר יעדן איינציגן איד, און אויך די סוכה איז משפיע פאר יעדן איינציגן איד געוואלדיגע כוחות הקדושה, דאס באגלייט יעדן אידן מ׳זאל זיצן און לערנען און דינען דעם באשעפער מיט נחת און שמחה. דער אייבערשטער זאל העלפן, מיר זאלן זוכה זיין מקבל צו זיין קדושה וואס די היליגע מצוה פון סוכה איז משפיע פארן יעדן איינעם, מ׳זאל זוכה זיין צו השפעות טובות, לימוד התורה און קיום המצות.

שטייט אין קדושת לוי (פ׳ יתרו) אז מ׳האט אן התעוררות, ס׳כאפט אן א איד א השתוקקות, דארף מען זעהן באלד עפעס צו מאכן א כלי פון דעם. נאך סוכות קומט שמחת תורה, אידן גייען טאנצן מיט די תורה, ס׳ברענגט אן השתוקקות צו לימוד התורה. נו קען מען טראכטן, נאך יו״ט נאך שמחת תורה וועל איך גיין לערנען, אבער דער אמת איז, מ׳דארף נישט ווארטן ביז נאך שמחת תורה, מ׳דארף זעהן שמחת תורה אליין, דער טאג איז געוונג גרויס, און ס׳איז דא געוונג צייט - צי מ׳מאכט די הקפות פריער, מ׳מאכט די הקפות שפעטער - אויסנוצן די צייט צו מאכן א כלי אין שמחת תורה, עד שתחפץ, שמחת תורה דארף מען אויך זיצן און לערנען תורה, מ׳דארף זעהן יעדע מינוט אריינכאפן שעות פון לימוד התורה אין שמחת תורה, און דאס וועט מאכן א כלי אויף א גאנץ יאר. דער אייבערשטער זאל העלפן מיר זאלן זוכה זיין צו זיצן צו לערנען דינען דעם באשעפער מיט הרחבת הדעת, סוכה וועט משפיע זיין פאר אלע אידישע קינדער בגשמיות וברוחניות ביז מיר וועלן זוכה זיין צו די גאולה שלימה בב״א.

◆◆◆

ליל הושענא רבה אושפיזא דדוד

דוד המלך עליו השלום אומר בתהלים (פא ד) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו, כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. וכתב רב סעדיה גאון ז״ל בטעמי תקיעת שופר בראש השנה (ענין השלישי) כדי להזכירנו מעמד הר סיני שנאמר בו (שמות יט טז) וקול שופר חזק מאד. וצריך ביאור מה ענין זכירת מתן תורה למצות תקיעת שופר, שהוא בעיקרו כדי לעורר לתשובה כמ״ש הרמב״ם (פ״ג מהל׳ תשובה ה״ד).

ויל״פ בהקדם מה דאיתא במס׳ בבא בתרא (דף טז.) אמר רבא, ביקש איוב לפטור את העולם כולו בדין, אמר רבונו של עולם בראת שור פרסותיו סדוקות בראת חמור פרסותיו קלוטות בראת צדיקים בראת רשעים, מי מעכב על ידך, ומה אהדרו ליה חבריו לאיוב, ברא הקב״ה יצר הרע ברא לו תבלין תורה.

וביאר המהרש״א כי איוב טען ואמר שהאדם מוכרח במעשיו בתולדתו בטבעו, ולזה לקח דמיון משני בריאות הפכיים, בראת שור הוא מובחר שבמינים שפתח בו הכתוב תחילה בטהורים (דברים יד ד), ובראת חמור שהוא השפל שבמינים מצד חומרו שעל כן נקרא חמור, והשור לא ישובח והחמור לא יגונה, לקבל שכר או עונש, כיון שכל אחד מוכרח מצד טבעו מיום הבריאה, כמו כן בראת צדיקים ובראת רשעים שכך יהיו מצד בריאותם והם מוכרחים על מעשיהם, ואין ראוי שיקבל הצדיק שכר והרשע עונש, ואהדרו ליה חביריו שהדבר תלוי באדם, כי ברא הקב״ה יצר הרע שעל ידו נעשה רשע, אבל נתן ביד האדם תבלין היא התורה לבחור בטוב, מה שאין כן שור וחמור אין להם כח הבחירה, עכ״ד.

ובזה מפרש א״ז זללה״ה בעצי חיים (פ׳ תולדות) מאמר הגמרא (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, והקשו המפרשים מי האיש אשר יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאי, ותו דמשמע שעון ביטל תורה קל הוא, ולפי האמור יתבאר הכוונה, דפשפש ולא מצא היינו שלא מצא סיבת העונש על העוונות, וכטענת איוב דכיון שהאדם מוכרח במעשיו על טבעו מצד הבריאה יפטר מן העונש, לזה אמר יתלה בביטול תורה, פי׳ שהיה יכול להתגבר על יצרו בכח התורה, ואם כן תלוי בבחירתו לבחור בטוב, עכ״ד.

ועל פי זה יש לפרש מה שנאמר בהתחלת התורה, בראשית ברא אלהים, ופירש״י בשביל התורה שנקראת ראשית. דהנה כתבו בספה״ק שבריאת העולם היתה בזכות האדם שעושה רצון קונו ועוסק במצות ה׳, ואם האדם היה מוכרח במעשיו מצד תולדתו, לא היה כאן שום זכות שהוא צדיק עד שנאמר בשבילו נברא העולם, ורק בשביל שיש תורה הקדושה שהוא תבלין כנגד יצר הרע, נמצא יש מלחמת ה׳ תמיד, והצדיק לוחם כנגד היצר הרע ומנצחו בכח התורה, ושפיר י״ל בשביל צדיק כזה נברא העולם, ועל ידי זה יש נחת רוח להקב״ה מעבודת הצדיק.

ובזה יל״פ הפסוק (בפ׳ כי תבא) הפסוק ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, על דרך שאמרו חז״ל (ב״ר

פכ"א ס"ו) אין ועתה אלא לשון תשובה, וזהו ועת"ה הנה הבאתי את ראשית, רמז על מה שנאמר בהתחלת התורה בראשית בשביל תורה שנקרא ראשית נברא העולם, מפני שעל ידי התורה יש בחירה חפשית ואיננו מוכרח במעשיו, ולכן יתעורר לשוב בתשובה אם נכשל בחטא ח"ו.

וזהו ביאור דברי רב סעדיה גאון שבתקיעת שופר מזכירין מתן תורה, כי עיקר הטעם שתוקעין בשופר הוא כדי להתעורר לתשובה, אמנם בכדי שלא יטעה ויאמר שהיה מוכרח במעשיו ומה לו לתשובה, לכן תוקעין להזכיר מתן תורה, אשר נתן לנו השי"ת את תורתו שהיא תבלין נגד יצר הרע, ומכח זה יש בחירה חפשית ויש דין וחשבון על כל המעשים, ועל ידי שיבין זאת יתעורר לשוב בתשובה לכפר על כל ההעשה.

ולזה אמר תקעו בחודש שופר, כדי להתעורר לתשובה, ואם תאמר הלא האדם מוכרח במעשיו מצד תולדתו כטענת איוב בראת צדיקים בראת רשעים, לזה אמר כי חוק לישראל היא, זו התורה שהיא תבלין נגד יצר הרע, ואם כן הבחירה חפשית היא, ומחמת זה משפט לאלהי יעקב, שיש דין ומשפט על כל המעשים, ועל כן צריכין לשוב בתשובה שלימה.

*

או יאמר בפירוש הכתוב תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. על פי מה דאיתא במס' שבת (דף פח:) שמלאכי השרת בקשו לעכב מתן תורה לישראל, ואמרו ה' אדוננו וגו' אשר תנה הודך על השמים, ומשה רבינו ע"ה השיב להם כלום יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה. וביאור הדבר, שעל ידי שיש לו יצר הרע והאדם לוחם עמו תמיד כדי לעשות רצון קונו, יש לו להקב"ה תענוג ונחת רוח גדול מעבודת האדם, שאמרתי ונעשה רצוני, ותענוג כזה לא שייך בעבודת המלאכים שאין להם יצר הרע ובחירה, ולכן ניתנה תורה לבני אדם.

וצריך כל איש להתבונן בזה, הלא הקב"ה יש לו מלאכים שרפים חיות ואופני הקודש, שאין לנו שום השגה בגודל קדושתם, והם היו מוכנים ועומדים כדי לקבל את התורה, ועם כל זה לא נתן הקב"ה להם את התורה, אלא בחר בנו, אנוש קרוץ מחומר אוכל ושותה ודר בתחתונים, דוקא בשביל זה שיש לנו יצר הרע, ויש לנו בחירה חפשית, ולכן הקב"ה כביכול יש לו תענוג בעבודת בשר ודם הרבה יותר מעבודת מלאכים שרפים חיות ואופני הקודש. וכיון שכן צריך האדם לשוב אל לבו, אם הקב"ה בחר בי מפני שיש לו הנאה מהתורה שלי ומהמצות שאני מקיים, ומתענג בזה יותר מעבודת המלאכים, הרי זה תובע ממני לעשות ולתקן כפי המצווה עלי, וכי השלמתי את תפקדתי שהטיל הקב"ה עלי, 'האב איך ערפילט מיין פליכט ?, הקב"ה האט געגעבן די תורה פאר א בשר ודם און נישט פאר מלאכים, פאר א סיבה, איז דאך פשט אז דער אויבערשטער פארלאנגט פון מיר אז איך זאל עפעס טון, האב איך עררייכט דעם ציל וואס דער אויבערשטער האט ארויפגעלייגט אויף מיר'?. וכאשר האדם מתבונן בזה, ודאי יבואו בלבו הרהורי חרטה ותשובה על מה שלא עשה עד כה כפי הראוי, ויתעורר לתשובה שלימה.

וזה שאמר תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגינו, וטעם תקיעת שופר הוא כדי להתעורר לתשובה, ועל זה מפרש ואומר, כי חק לישראל הוא וגו', היינו הקב"ה בחר בנו ונתן לנו את תורתו, ולא בחר במלאכי מרום יושבי עליון, כי יש לו יותר תענוג בעבודת בני אדם מעבודת המלאכים, ועל כן זאת ישיב אל לבו לחשוב מחשבות ולחקור ולבדוק במעשיו איזה דרך בחר לו בעבר דרך עבודת ה', ומזה יתעורר לבו לתשובה.

והנה כי כן נוהגים לתקוע בשופר ביום הושענא רבה (וכמ"ש בספר סדר היום לחג הסוכות), וכפי הנראה הוא מקובל בידינו מק"ז הייטב לב זללה"ה שהזכיר מנהג זה בייטב פנים (מאמר שואגים ד"ה ועל דרך רמז). וכמו בראש השנה תוקעין בשופר כדי לעורר לתשובה, ולהכריז כי הוא יום הראשון של עשרת ימי תשובה, כן גם תקיעת שופר ביום הושענא רבה הוא כדי לעורר לתשובה, ולהכריז כי היום הוא יום האחרון של ימים הנוראים, וכבר דרשו חז"ל ששופר הוא מלשון שפרו מעשיכם, כי כן כל איש צריך לשפר את מעשיו ולהתעורר בעצמו, "מדארף נישט זאגן איינער פארן צווייטן, נאר יעדער פאר זיך, יעדער הערט תקיעת שופר, ווייל יעדער איינער דארף דערהערן פאר זיך תקיעת שופר, דאס הארץ זאל נתעורר וועדן צו עבודת ה'", לעבדו בכל לבבו ובכל נפשו, ולקבל על עצמו ליזהר במצות ה', וח"ו לא לעשות דבר כנגד רצון ה', כי התשובה צריך להיות הן לסור מרע שלא לעשות האסור, והן בעשה טוב, לעשות כל המצווה עליו לעשות. וכל זה צריך לקבל על עצמו בלילה הקדושה הלזו, שאנו מכינים עצמינו להתפלל ביום המחרת הושענא למענך אלקינו הושענא.

ורעיוני עלי סליקו בעת קריאת משנה תורה, כתיב (דברים ד ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, בפסוק זה יש ז' תיבות. וי"ל שהן נגד ז' ימי חג הסוכות, שאז בני ישראל זוכים לישב בצל אל צלא דמהימנותא ולהיות דבוקים בה'. נמצא כי תיבת 'היום' הוא נגד יום הושענא רבה.

ובזה יש לפרש מה שאמר משה רבינו לבני ישראל (שם פסוק לט) וידעת היום והשבות אל לבבך, ודקדק באור החיים הקדוש בביאור אומרו היום. ולדרכינו יתפרש על יומא דהושענא רבה, והשבות אל לבבך, להיות אז ממארי דחושבנא, כי הוא זמן תשובה.

ועל פי זה יש לפרש מה שנאמר (ר"פ נצבים) אתם נצבים היום, ופירש"י כשמעו ישראל מאה קללות חסר שתים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום. והכוונה בזה, כי בני ישראל כששמעו התוכחות ויסורין הוריקו פניהם מי יוכל לעמוד באלו, ובמה נזכה להמתיק מדת הדין ולהסיר החרון אף ה"י, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היו"ם, רמז על יום הושענא רבה, שביום הזה באמירת הושענא למען אלקינו יכולים להפוך כל הקללות לברכות.

והנה יש איזה לילות קדושות שהשי"ת נתן לנו ברוב חסדו במשך השנה, המסוגלים לפעול בהם דברים גדולים ונשגבים, ואחד מהם הוא הלילה הזה ליל הושענא רבה, וכל מנהגי קודש שעושין בלילה הזה מיוסדים על פי דברי האר"י הקדוש ז"ל (פרע"ח שער הלולב פ"ד), לפני חצות לקרוא ספר משנה תורה, ולאחר חצות לומר תהלים (וכמ"ש בביכורי יעקב סי' תרס"ד סק"ד), ואין אתנו יודע עד מה. "פארוואס ס'איז אזוי?, פרעגט מען נישט קיין קשיות!, דער אריה"ק האט אזוי געזען בשמי שמים אז אזוי דארף מען צו טון. און אזוי האבן זיך געפירט ערליכע אידן מקדמת דנא, הושענא רבה איז אן ערנסטע נאכט, א הייליגע נאכט. מ'האט אנגעפרעגט דעם הייליגן דברי חיים פון א שטאט, אויף די צווייטע טעג סוכות, ווי אזוי מ'זאל זיך פירן, האט ער געזאגט "דריי טעג נישט שלאפן, און דריי טעג נישט עסן".

וכעת שאנו עומדים בלילה הראשונה של הני שלשת ימים ולילות, יעזרנו השי"ת שנזכה לפעול בהם מה שצריכים, ויזכינו לבחור בדרך התורה לשמור את דרך עץ החיים, להיות דבוקים בהקב"ה ולקיים מצות ומעשים טובים, ונזכה לתשובה שלימה, להתחרט על העבר ולקבל טוב על העתיד, לסור מדרך המקולקל ומהיום והלאה לשמור ולעשות מצות ומעשים טובים, ובזכות הקבלה שלנו לילך בדרך הטובה, יעזור ה' ונזכה לשנה טובה ומבורכת, והשי"ת יגמור את החתימה לכל ישראל לטובה, שנזכה לשנה טובה, שנת ברכה, שנת מתוקה, בני חיי ומזוני רוויחי וכל מילי דמיטב, עדי יעזרנו ה' ונזכה לקבל פני משיח צדקינו בב"א.

◆◆◆

דרשה ביום הושענא רבה

עומדים אנו ביום קדוש הושענא רבה, יום האחרון של חג הסוכות, ומנהג אבותינו ורבותינו היה לומר דברי כבושין לבני ישראל ביום זה, ואמרו חז"ל (ב"ר פע"ו ס"ד) ההולך בדרכי אבות הקב"ה מתקומם עליו בזכות אבות.

הנה אבות אבותינו ז"ל ז"ע ועכ"י פתחו דבריהם במשל הידוע דהוה מרגלא בפומייהו לומר ביום הזה, משל למלך גדול שהיה מלך רחמן ומושל בכמה מדינות, שהיה לו מנהג להיות לו זמן קבוע לבקר בכל מדינות מלכותו, ואז היה הזדמנות לכל מי שרוצה שיוכל לבוא לשחר פניו ולבקש את משאלתו, והמלך בלבבו הטוב היה ממלא לכל אחד את בקשתו, גם מי שחטא נגד המלך, היה יכול אז לבוא לפני המלך ולפייס אותו, והמלך שהוא רחום וחנון היה מוחל לכל אחד ואחד. וכבר עוד בטרם הגיע המלך העיר, יצאו הכרוזים בימים מלפניו שהמלך הנה עומד להגיע להעיר, והנה החכם עיניו בראשו, והבעלי דעת כאשר נתוודעו ממועד ביאת המלך, יצאו לקראתו לקבל פניו ולבקש על נפשם, ואף אלו שלא היו בני דעת להקדים עצמם לצאת לקראת המלך, מכל מקום כאשר הגיע המלך בעיר, ויצאו הכרוזים שהמלך כבר נמצא בעיר והוא מוכן לקבל פני כל אחד ואחד, אז היו מזדרזים ובאים לפני המלך כל אחד בבקשתו זה בכה וזה בכה, והמלך רחמן מילא בקשתם, ומי שחטא לפני המלך ופיים את פני המלך מחל לו המלך על חטאו, וככה נמשך הדבר לאיזה זמן, ואף מי שלא הגיע ביום הראשון היה מזדרז לבא ביום השני או ביום השלישי לחלות את פני המלך, והמלך בחסדו מילא משאלות כולם לטובה, אבל כאשר עבר הזמן והגיע היום האחרון, יצאו הכרוזים כי הנה הגיע היום האחרון שהמלך נמצא בעיר, ואחר כך הוא נוסע לביתו, אז נתעוררו שארית העם משינת אולתם ויבקשו לבא לפני המלך טרם צאתו את העיר, אך אז הקושיא גדולה אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, אמנם אם תהא בקשתם נוגע למען כבוד המלך בעצמו אז אין שום קושיא, ובכל עת תרעין פתיחין.

והנמשל כי המלך הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה המושל בכל העולמות, ואנחנו ישראל עמו וצאן מרעיתו, וברוב רחמיו וחסדיו קבע לנו הקב"ה ימים קדושים, הן המה ימי הרחמים והרצון אשר בהם המלך ית"ש קרוב אלינו ונמצא בתוכינו, כמו שאמר הנביא (ישעיה נה ו) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, ודרשו חז"ל (ראש השנה יח.) אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. ובימים קדושים אלו יכול כל אחד שיש לו איזה בקשה לגשת אל הקודש, ומי הוא זה שאין לו מה לבקש מלפני המלך, וכל אחד יכול לשפוך שיח לבבו לפני הקב"ה, אוי הייליגער טאטע!.

והנה הבעלי דעת כבר הקדימו לבא לפני המלך בחודש אלול כאשר יצאו הכרוזים הנה מלכך בא, ונתעוררו לתשובה והרבו בתפלה ותחנונים לפני הקב"ה, ואשר לא שם אל לבו בחודש אלול לשוב אל ה', מכל מקום כאשר הגיע יום ראש השנה ותקעו בשופר המכריזת ואומרת 'אידן טוט תשובה!', נתעוררו גם הם לשוב אל ה', וכן בעשרת ימי תשובה וביום הכיפורים שהוא יום סליחה וכפרה, והיה לנו אז ההזדמנות לבקש הכל מאת הקב"ה, ואחר כך במועד חג הסוכות שזוכים לישב בצילא דמהימנותא דקוב"ה, ולקיים מצות ארבע מינים הרומזים על אותיות שמו המיוחד, הזמן מסוגל לתשובה מאהבה וקרבת אלהים, ועתה אנו עומדים ביום הושענא רבה שהוא היום האחרון מימים הנוראים, והכרוזים יוצאים שהוא יום האחרון שהמלך נמצא בתוכינו, ומי שיש לו איזה בקשה יכול עוד לבא אל המלך ולבקש, הבה נשפוך שיח לבבינו לפני הקב"ה, אחב"י זקוקים לישועות בגשמיות וברוחניות, לב יודע מרת נפשו. אבל באמת בושה תכסה פנינו בבואינו ביום האחרון מימים הנוראים לבקש על נפשינו, ומדוע לא באנו עד עתה בראש השנה ויום הכפורים כאשר המלך נמצא בתוכינו, אך מי שבא עבור טובת המלך בכל יומא זמניה ואין קושיא על איחור השעה.

*

ולדידי נראה לפרש נוסח התפלה הושענא למענך אלקינו, למה הזכיר שם אלקים שהוא מדת הדין, היה לו להזכיר שם הוי"ה ב"ה שהוא מדת הרחמים. וא"ז זללה"ה זי"ע בייטב פנים (מאמר שואגים הושענא) מפרש על דרך רמז, כי הראשי תיבות **הושענא למענך אלהינו הושענא**, אותיות **האהל**, רמז על מה שנאמר באברהם (בראשית יח א) והוא יושב פתח האה"ל. ולדרכו נלך ברמז תיבות הושענא למענך אלקינו.

וי"ל בהקדם מה דאיתא במס' ברכות (דף טו.) אמר רבי חמא בר חנינא, למה נסמכו אהלים לנחלים, דכתיב (במדבר כד ו) כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה', לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים (פי' בתי מדרשות) מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. ויש להבין הדמיון של עסק התורה לטבילה במקוה.

אך הנה כתב בבני ישששכר (תשרי מאמר ד דרוש יב) לחזק לבב האדם לתשובה, דהנה לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, כי מדת בשר ודם אם יש לו איזה מדה טובה, היינו שהוא רחמני ומעביר על מדותיו לסלוח ולמחול לכל המכעיסו, עם כל זה כשיתמיד המכעיס יום אחר יום להכעיסו, יופסק ממנו הרחמנות ולא ירצה שוב למחול, כי לכל מדת בשר ודם יש גבול, כיון שהבשר ודם בעצמו הוא בעל גבול ותכלית. מה שאין כן מדת השי"ת, כיון שהוא ית"ש בלי גבול ותכלית, גם מדותיו אין להם גבול, ואם כן כיון שהוא רחום וחנון וטוב וסלח, לכל אלה המדות גם כן אין גבול ותכלית. ולכן אל יפול לבב האדם הלא זה כמה פעמים הייתי מתמרמר על חטאתי ובקשתי מחילה והבטחתי להשי"ת שלא אחטא עוד ולא אחזור בהם, ושוב זה כמה פעמים חזרתי לסורי, ואיך שוב יקבלני השי"ת בתשובה, הנה לא יאמר האדם כן, דכיון שהשי"ת אינו בעל גבול ותכלית גם מדותיו אין להם גבול, עכ"ד.

וכדמיון הזה מצינו בעולם הזה בטהרת המקוה, שטהרה זו מועיל לכל, הן אם נטמא פעם אחת בנגיעה בטומאה קלה, והן אם נטמא בטומאה חמורה, או שנשתהה בטומאתו ימים רבים, לכולם מועיל טבילה אחת במקוה לטהרו, ואף מי שנטמא פעם אחת וטבל ונטהר וחזר ונטמא ואחר כך טבל, ועתה חזר ונטמא, יכול לטהר את עצמו באותו מקוה שטבל בראשונות ועולה מטומאתו אפילו מאה פעמים ויותר.

ובזה יתפרש מאמר הגמרא, מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים, היינו הבתי מדרשות, מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות, להורות שבכל אופן ובאיזה מצב שהאדם עומד, אפילו אם חלילה נשתרש בחטא פעמים רבות, בכח קדושת התורה, יכול הוא להעלות עצמו מכף חובה לכף זכות.

ועל פי זה יש לפרש דברי משה רבינו (ר"פ נצבים) אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם וגו', לעברך בברית ה' אלקיך וגו', למען הקים אותך היום לו לעם. ופירש

רש"י ז"ל, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה. וקשה הלא זה תכלית התוכחה להפחידם מיראת העונש, והאיך יתכן שמשה רבינו יקל בעיניהם ענין התוכחה.

אך לפי האמור יתפרש, כי בני ישראל בשומעם כל התוכחות האלו, הבינו כי בוודאי כאשר תבוא עליהם עונש פעם ופעמיים יתעוררו לתשובה, אלא מחמת רוב היצר הרע הבוער בקרבינו תמיד יחזרו לסורם, ועל זה יבוא עליהם עונש חדש, ובכן בשומעם התוכחות הוריקו פניהם, שמא כיון שנשתרשו בחטא, שוב לא יועיל להם התשובה ואין להם עוד תקנה ח"ו. ועל זה פייסם משה ואמר הרב"ה הכעסתם לפני המקום, היינו זמן רב או הרבה פעמים הכעסתם בעבירות הרבה, ומכל מקום מהני תשובה, ועל זה אמר אתם נצבים היום וגו' לעברך בברית וגו' למען הקים אותך היום לו לעם, וכתב החתם סופר (פ' נצבים עמוד קיח) **למען הקים א**ותך ראשי תיבות **אהל**, רמז על סמיכות אהלים לנחלים, מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה אפילו נשתהה בטומאה זמן רב, ואפילו הרבה פעמים, אף אהלים. והוא המוכיח כי לא כלו רחמיו יתברך שמו, כי אין קץ למדת רחמנותו יתברך, ובכל עת ובכל זמן יש תקומה לחזור ולבוא בתשובה לפני ה', למען הקים אותך היום לו לעם, כי לא ידח ממנו נדח.

וכדבר הזה יש לומר, כי בעמדינו ביום הושענא רבה ואנו באים לפני ה' לבקש על חיינו ועל נפשינו, הנה יש קושיא חמורה מדוע נשתהו עד יום האחרון, אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לגבאי, ועוד טענה אחרת, הלא כבר כמה פעמים עשו תשובה ביום הושענא רבה, ואחר כך לדאבון לבינו חזרנו לכמו שהיה, ואם כן איך נוכל עוד לבא אל המלך ולבקש שיקבלינו בתשובה. ולזה אנו מתפללים ה'ושענא ל'מענך א'לקינו הושענא, ראשי תיבות אותיות אה"ל, ראשי תיבות ל'מען ה'קים א'ותך, להורות שגם בעת שנשתרשו בחטא או שנשתהו לבוא אל המלך עד היום האחרון, וגם אם כבר עברו עלינו הרבה שנים שעשינו תשובה ביום הושענא רבה, ובעוה"ר חזרנו לסורינו, מכל מקום אם עושין עכשיו תשובה, לא כלו רחמיו יתברך, והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו יעלה אותנו מכף חובה לכף זכות, ויחתמינו בגמר חתימה טובה ויקבל תשובתינו ברחמים וברצון.

ועל כן ביום זה צריך כל אחד לפשפש במעשיו בכל מה שעשה משך כל ימי חייו לעבור ח"ו על רצון הבורא ית"ש, בדיבור במעשה או במחשבה, הכל גלוי וידוע לפניו הנגלות והנסתרות, ויהרהר בלבו מחשבה אמיתי, איך בריה שפילה כמוני העיז לעשות דבר נגד רצון הקב"ה, איך לא שמתי אל לבי בימים הקדושים שעברו להתקרב אל ה', הלא ידו של הקב"ה פשוטה לקבל שבים, אין זה אלא כי מחמת רוב החטאים נתלכלך הנשמה ל"ע ונתגשם מאד עד שאינו מרגיש פגם החטא, וזה גורם שינת הזמן.

אכן ביום הושענא רבה שהוא יום האחרון שיכולים עוד לבא אל המלך, הזמן גרמא עורו ישנים משינתכם, נראה נא שלא לעבור את היום הקדוש הזה בריקניא, לכו ונשובה אל ה', בחרטה גמורה על העבר, ונקבל עלינו מהיום והלאה להטיב את המעשים הדיבורים והמחשבות, לקיים מצות ומעשים טובים, ולהתפלל כראוי בכוונה ובמתינות, ולעסוק בצדקה בחסד, וכאשר נקבל עלינו כל זה במחשבה, השי"ת שהוא חנון המרבה לסלוח ימחול לכל אחד מישראל בפרטיות וכל אחד יזכה לפעול ישועה גדולה בעדו ובעד בני ביתו ובעד כל ישראל.

*

הושענא למענך בוראינו.

ויתבאר בהקדם דברי הגאון מווילנא ז"ל (שנות אליהו בליקוטים) לפרש מאמר המשנה (אבות פ"ג מ"א) דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, כי נתינת דין הוא על מה שחטא, ונתינת חשבון הוא מפני שאין אדם חפשי מבלי לקיים המצות בכל שעה ורגע, ואם כן באותו שעה שעבר עבירה, מלבד העבירה שעשה, הרי באותו שעה לא עשה מצוה, וזהו החשבון שלא קיים מצות בעת עשיית העבירה, עכ"ד.

ומוסיף א"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' בראשית) בטעם שצריך לתת חשבון על הזמן מה שלא קיים מצות בשעת עשיית העבירה, כי עיקר בריאת האדם הוא בשביל קיום מצות עשין, כי הלאוין שהם בשב ואל תעשה בלאו הכי היו מתקיימין, שגם אם לא נברא לא היה עובר עליהם, ואם כן עיקר הבריאה הוא בשביל שיעשה מצות, ולא די במה שלא עבר עבירה באותו שעה, וזהו אשר ברא אלהים לעשו"ת, היינו לקיים מצות, ולא די במה שלא עשה עבירות, דאם לא כן למה נברא, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש הרמז שכתב באגרא דכלה (רמזי

בראשית אות צה) **בראשי"ת** ראשי תיבות **ראש שנה יתקעו תרועה בשופר אי"ל**. על פי דברי כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (לר"ה מאמר יודעי תרועה אות יב) בטעם שתקנו חכמים לתקוע שופר שתי פעמים, כי בתקיעות הראשונות מתעוררים לתשובה רק על עצם העבירה, על כן חוזרין ותוקעין, להתעורר בתשובה על עצם העבירה, ופעם שנית להתעורר לתשובה על הזמן שלא קיים אז מצוה, עכ"ד. ובזה יתפרש הרמז בראשי"ת ראשי תיבות ר'אש ש'נה י'תקעו ת'רועה ב'שופר א'יל, היינו תקיעות ראשונות ותקיעות שניות, שעושין תשובה הן על המעשים לא טובים והן על חסרון הזמן, להורות שזה תכלית בריאת האדם לקיים המצות בפועל המעשה.

וזה שאנו מתפללים הושענא, שנזכה לשוב הן על עבירה והן על הזמן, למענך בוראינו, שהקב"ה ברא אותנו לתכלית העשיה לעשות ולקיים מצות, ולכן כופלין הושענא ב' פעמים, שנזכה לשוב על שני בחינות הללו.

ובכן עלינו לקבל בקבלה גמורה שלא לבטל הזמן לבטלה, אלא למלאות הזמן לעשות בהם מצות ומעשים טובים, כי זהו רצון ה' אשר ברא אלהים לעשות.

*

הושענא למענך גואלינו.

ונראה בהקדם קושית המפרשים בענין יציאת מצרים, הא הקב"ה גזר אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, והיאך יצאו קודם הזמן, ותירץ המגלה עמוקות (סו"פ שמות) דשאר גליות משלימין הזמן.

אמנם א"ז זללה"ה בישמח משה (סו"פ בא) הביא בשם המפרשים (ראש דוד פ' שמות) כי מה שכביכול היה עמנו בגלות, כאומרו (בראשית מו ד) אנכי ארד עמך מצרימה, זה השלים לת' שנה, עכ"ד. וכן כתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' ויגש) ז"ע ועכ"י. ולפי זה אין צורך להשלים עוד בשאר גליות, כי כבר נשלם במה שהשכינה בגלות, ובדין אנו מבקשים מהשי"ת לגאלינו במהרה.

ובזה יש לומר בטעם שמכניסים הד' מינים לתוך הסוכה כמ"ש המגן אברהם (או"ח סימן תרנ"א סקי"ז) בשם האריז"ל. דהנה ארבעה מינים רומז על ארבעה אותיות שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בבית יוסף (או"ח סי' תרנ"א) בשם הריקאנטי (פ' אמור). ומבואר במדרש (ילקוט אמור רמז תרנ"ג) שהסוכה רומז לגלות. ומכניסים הד' מינים לתוך הסוכה, להורות כי עמו אנכי בצרה, והקב"ה סובלת סבלם של ישראל בגלות.

ובזה יתפרש תפלתינו הושענא למענך גואלינו, כלומר מה שגאלתנו ממצרים היתה למענ"ך, בשביל צער השכינה, שהקב"ה היה עמהם בגלות, ואם כן כבר נשלם הזמן בצער השכינה, ואין צורך עוד לשאר גליות להשלים, ולכן אנו מבקשים הושענא, שנזכה במהרה לגאולה שלימה אשר בני ישראל צופים ומיחלים לצאת מן אורך הגלות המר הזה.

*

הושענא למענך דורשינו.

וי"פ בהקדם מה דאיתא במס' גיטין (דף נז:) כתוב בתורה (דברים כו יז) את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וגו', וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה, כבר נשבענו להקב"ה שאין אנו מעבירין אותו באל אחר, ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באומה אחרת.

ולפי זה כתב האלגאזי בשארית יעקב (פ' האזינו עמוד תקב) לפרש הכתוב (ישעיה נ א) כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה. כי כתב בשו"ת נודע ביהודה (אה"ע קמא סי' ע"ה) דלפי מאי דקי"ל (קידושין מב:) דאין שליח לדבר עבירה, בטלה עצם השלוחות, עי"ש. ומעתה כיון שהגירושין לכנסת ישראל היתה על ידי שליח כדכתיב אשר שלחתי"ה, וזהו נגד השבועה שנשבע הקב"ה שלא ימיר אותנו, אין כאן שליחות כלל ולא חלו הגירושין, עכ"ד.

ואיתא במס' כתובות (דף נא.) שהבעל חייב לפדות את אשתו, שתקנו פדיונה תחת פירות, עי"ש. ולפי זה כתב הבינה לעתים (דרוש מב) שהקב"ה שנשא את ישראל עם קרובו במתן תורה, כמו שדרשו חז"ל (במד"ר פי"ב ס"ח) ביום חתונתו, זה סיני. הרי הוא מתחייב לנו בחיובי כתובה, ובדין הוא שהקב"ה יבא ויגאלינו כדין איש לאשתו דמתחייב בפרקונה, עכ"ד. ומעתה כיון שלא חל הגירושין, כביכול הקב"ה חייב בכל חיובי כתובה לכנסת ישראל ליתן פרנסה לבני ישראל ולרפאות אותנו ולהוציאנו מן הגלות.

וזה שאמר הושענא למענך דורשינו, שידרוש לנו הקב"ה דרשת חז"ל את ה' האמרת, שנשבע השי"ת שאינו מעביר אותנו באומה אחת, אם כן לא חל הגירושין על ידי שליח, ונשארנו בבחינת אשה לבעלה, ועל כן כביכול הקב"ה חייב בחיובי הבעל לאשה ליתן מזוני רפואה ופרקונה, והשי"ת יוכינו שנזכה שכביכול הקב"ה יקיים חיובי הבעל לאשה לכנסת ישראל, וישפיע לנו פרנסה בהרחבה גדולה,

וישלח רפואה שלימה לחולי ישראל, וישלח לנו משיח צדקינו שיגאלינו מן הגלות המר בגאולה שלימה במהרה.

*

הושענא למעך אמיתך.

ונראה בהקדם מה שכתב החתם סופר (פ׳ נצבים עמוד קיח) על הפסוק למען הקים אותך היום לו לעם, **ל**מען **ה**קים **א**ותך ראשי תיבות **אהל**, **א**ותך **ה**יום **ל**ו גם כן ראשי תיבות **אהל**, הם שני מיני אהלים של תורה ותפלה שזכו להם ישראל, ושניהם אדוקים זה בזה, ואין תפלה נשמעת אלא מבעל תורה, עי״ש לדרכו.

ויש לבאר למה תלוי אהלה של תפלה באהלה של תורה, על פי מאמר הרה״ק השר שלום מבעלזא זללה״ה לפרש הכתוב (פ׳ האזינו) יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, על פי דברי הרה״ק החוזה מלובלין זללה״ה זי״ע שאם יהודי לומד קודם התפלה דף גמרא לשם שמים, הוא מזמר את העריצים למעלה, ועושה לו דרך לעליית התפלה. וזהו יערוף, מלשון (דברים כא ד) וערפו שם את העגלה, שפירושו ענין כריתה, כמטר לקחי, היא התורה שנקראת (משלי ד ב) לקח טוב, ואז תזל כטל אמרתי, תתקבל תפלתי לרצון, עכ״ד. ולכן שני אהלים אלו של תורה ותפלה אדוקים זה בזה, שאין התפלה נשמעת אלא אם עוסק בתורה תחלה, כי על ידי לימוד התורה מכרית את הקליפות ועושה לו דרך לעליית התפלה.

וזה הרמז למען הקים א׳ותך ה׳יום ל׳ו לעם, רמז על אהל תורה ואהל תפלה, ששניהם בקנה אחד עולים, כי על ידי לימוד דף גמרא מכריתין כל הקליפות המעכבין תפלות ישראל, והתפלות מתקבלים ברחמים וברצון לפני אדון כל.

והנה התורה נקרא אמת, ככתוב (משלי כג כג) אמת קנה, ועל כן ביום הושענא רבה כאשר אנו מרבים בתפלת הושענא עבור כלל ישראל, אנו מתפללים למען אמיתך, שיושיענו ה׳ בכח ובזכות לימוד תורה תמיד בכל יום קודם התפלה, ותתקבל צלותהון דכל בית ישראל

ומכאן הקריאה יוצאת לכל אחד לקבוע עתים לתורה, ללמוד עמוד אחד גמרא או דף אחד גמרא לפני התפלה, ובזכות זה נזכה שיתקבלו תפלת בני ישראל.

*

הושענא למען בריתך.

ויש לומר על פי המבואר בזוהר הקדוש (פ׳ נשא קכב.) שהחוטא יש לו דין מזיק, מפני שהוא פוגם למעלה בגבהי מרומים. וכתבו המפרשים (תפלה למשה מזמור קי פסוק ו) דלפי זה מתחייב ח״ו עונש חמור, דקי״ל (גיטין מח.) הניזקין שמין להן בעידית ובעל חוב בבינונית, וכיון שהחוטא דין מזיק יש לו, צריך לשלם בעידית. ואימה ופחד יאחז לב האדם עד היכן מגיע פגם העבירה.

אך כתב בספר צפנת פענח (חדש ערך הקדש אופן א) מליצה ישרה לכפר על בני ישראל מכל חטא ופשע, דקי״ל (בבא קמא לז:) שור של הקדש שהזיק שור של הדיוט פטור, שור של הדיוט שהזיק שור של הקדש חייב. ובני ישראל יש להם דין הקדש, ולכן הם פטורים על חטאתם כדין שור הקדש שהזיק, לא כן אומות העולם דינם כדין שור הדיוט שהזיק וחייבין על חטאתם, עכ״ד.

והנה כתב החיד״א בראש דוד (פ׳ בא) כי על ידי המילה מתקדש האדם, וכאמרינו אשר קדש ידיד מבטן. ומעתה כיון שיש לנו דין הקדש, הרי אפשר להקל בעונש החמור כי פטור מהיזקות בעולמות עליונים.

וזה שאמר הושענא למען בריתך, בזכות אות ברית קודש החקוק בבשרינו, שעל ידי זה יש לנו דין הקדש, ופטורים מן ההיזקות בשמי מעל, ועל ידי זה יש להקל לנו בכל החטאים, ומועיל גם תשובה קלה.

*

הושענא למען גדלך ותפארתך.

ויתבאר על פי מה שכתב א״ז זללה״ה בישמח משה (פ׳ האזינו) אהא דאיתא במס׳ יומא (דף פו:) תשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות, ותשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות. כי על ידי תשובה בציבור, הן אל כביר לא ימאס (איוב לו ה), ואפילו עושין תשובה מיראה גם כן נעשות להם כזכיות, עכ״ד. ואמר מרן דו״ז זללה״ה בדברי יואל (פ׳ ויחי עמוד תקעא) כי בודאי איפסקא הלכתא הכי דמתיבתא דרקיע.

אך זה תלוי בחקירה אי אזלינן בתר כמות, כי תשובה מיראה הוא מיעוט האיכות ואיננו בשלימות, ולכן נעשו רק שגגות, אבל אי אזלינן בתר כמות, על כן גם בתשובת הרבים, אז ריבוי הכמות כח הרבים מכריע האיכות, והזדונות נעשו זכיות.

ויש להביא ראיה דריבוי הכמות מכריע את האיכות ממצות ארבעה מינים, דאיתא בגמרא (סוכה לז:) אמר

רבה, לולב בימין ואתרוג בשמאל, מאי טעמא הני תלתא מצות והאי חדא מצוה. והנה איתא במדרש (ויק"ר פ"ל ס"ב) ארבעה מינים רומזים לארבעה כתות בני אדם, והאתרוג הוא החשוב שבכולן. הרי דאף שהאתרוג חשוב באיכות יותר מכל ארבע מינים, מכל המקום הלולב בימין כיון שהוא קשור יחד עם ההדס והערבה, וריבוי הכמות מכריע את איכות חשיבות האתרוג.

ובזה יל"פ הכתוב בפ' תולדות כאשר נכנס יעקב אבינו לקבל הברכות מאת יצחק, כתיב וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', דהנה דרשו חז"ל (סנהדרין לו.) אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו, והיינו אלו שחטאו נגד ה' ועשו תשובה מיראה, ולכן יצחק אבינו שהוא מדת גבורה בחינת יראה המליץ טוב עליהם ויאמר ראה ריח בני כריח שד"ה אשר ברכו ה', ופירש"י כריח שדה זהו שדה תפוחין, וכתבו התוס' (תענית כט: ד"ה של) יש מפרשים תפוחים כריח אתרוגים. ורמז כי בזה שלוקחין הלולב בימין ואתרוג בשמאל מוכח דאזלינן בתר כמות, ועל כן על ידי תשובת הרבים גם בתשובה מיראה הזדונות נעשות זכיות.

והנה כתבו א"ז זללה"ה בעצי חיים (סוכות אות י) ומרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (סוכות אות ל) לפרש המדרש (ויק"ר פ"ל ס"ב) ארבעה מינים רומזים לארבעה כתות בני אדם, אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו. כי בחג הסוכות הוא זמן תשובה מאהבה, ותשובה זו קשה מאד ליחיד, לכן צריך לאגדם ביחד והן מכפרין אלו על אלו, כי תשובת הרבים יחשב כמו תשובה מאהבה, עכ"ד.

וזה שאמר הושענא למען גדלך ותפארתך, רמז על הד' מינים, וכדאיתא במדרש (הובא בקדושת יו"ט לסוכות) אתה החילות להראות את עבדך את גדלך, אלו ד' מינים שבלולב. כי מד' מינים יש הוכחה דאזלינן בתר כמות, אם כן על ידי תשובה ברבים הזדונות נעשות זכיות.

ובעמדינו ביום הושענא רבה, הנה קשה מאד לומר שבני ישראל זוכים להגיע לבחינת תשובה מאהבה, אבל אפילו הוא רק תשובה מיראה, אם התשובה הוא ברבים, שיושבים כאן עדה קדושה ועושים תשובה הוי תשובה ברבים, אם כן נחשב כתשובה מאהבה והזדונות נעשות זכיות, ועל ידי זה נזכה שיקבל השי"ת תשובת בני ישראל ויקבל תפלות בני ישראל, ויכתוב ויחתום בעד כל קהל ישראל לטובה ולברכה, ונזכה לשנת אורה שנה מבורכת שנת גאולה וישועה, וכל ישראל יתברכו בבנים מבורכים בלי עגמת נפש, מזוני רויחי פרנסה בהרחבה גדולה, אריכות ימים ושנים ורפואה שלימה לכל בני ישראל, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, ולראות תענוג ונחת אצל כל יוצ"ח, עדי נזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

◆◆◆

ליל שמיני עצרת

במס' סוכה (דף מח.) תנו רבנן, והיית אך שמח (דברים טז טו), לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. ורבים ראו כן תמהו, דהלא בכל מקום שנאמר אכין ורקין מיעוטין הן (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), וכאן אמרה תורה לשון אך במקום שבא לרבות יום טוב האחרון לשמחה.

ויל"פ בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה ברב טוב (פ' דברים) בפסוק רב לכם סוב את ההר הזה, יש לרמוז על דרך צחות, ששמעתי מי שהיה שש ושמח בשמחת תורה וסבב והקיף את התיבה כנהוג, וראה כי גם יצר הרע הולך וסובב אתו, אמר לו ליצר הרע לשמחה זו מה אתה עושה, השיב לו היצר הרע הכי למדת דבר מבלעדי, הלא כל אשר אתה רואה בידך, לי הוא, והכל היה מצדי מלא פניות וכדומה, על כן אני סובב כמוך. וזה שאמר רב לכם סוב התיבה, את ההר הזה, עם יצר הרע הנקרא הר, על שם שנדמה לצדיקים כהר (סוכה נב.), פנו לכם צפונה, להצפין עצמו ולהתבודד, כדכתיב (מיכה ו ח) הצנע לכת עם ה' אלקיך, למען תהיה העבודה זכה ונקיה בלתי לה' לאשר עין לא ראהו, עכ"ד.

והנה כתב במסילת ישרים (פרק ג) בביאור מאמרם ז"ל (עירובין יג:) יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו. החילוק בין שתי הלשונות, כי יפשפש במעשיו הוא לחקור אם עשה מעשים אשר לא יעשו, וימשמש במעשיו, הוא החקירה במעשים הטובים, לראות אם יש בהם איזה פניה לא טובה או איזה חלק רע, עד שישאר זך ונקי, עכ"ד. וכתב בייטב פנים (מאמר שובע שמחות אות ג) בראש השנה ויום הכיפורים זמן תשובה לכל על החטאים ועל העונות וכו', ובחג הסוכות זמן תשובה על המצות ומעשים טובים אשר לא זכו בעיניו בשביל המחשבות זרות שבו, ובבא חג הסוכות זמן תשובה להשיבם אל ה', עי"ש באורך.

ומעתה אחרי עשיית תשובה מיראה בימים הנוראים על העבירות ועשיית תשובה מאהבה בחג הסוכות על המצות שעשה שלא לשמה, נסתלק היצר הרע מעליו, שאין לו ליצר הרע שום חלק בעבודתו בקודש בעסק התורה והמצות שלו, ובכן בבוא שמיני עצרת יזכה האדם להיות שש

ושמח ועושה הקפות לכבוד התורה בפני עצמו, ולא יתערב אל זר זה היצר הרע בשמחתו, ובזה יתבאר מה שנרמז ריבוי השמחה בלילה זו בלישנא דמיעוטא דוקא, להורות שהשמחה הוא ביחידות בפני עצמו, בלא יצר הרע, כי לבבו שלם עם ה'.

◆◆◆

קידושא רבה ביום שמיני עצרת

בתפלת מוסף (בברכת הגשם) להחיות מזכירים גבורות הגשם.

יתפרש בהקדם מאמר הגמרא במס' חולין (דף ס:) רב אסי רמי, כתיב (בראשית א יב) ותוצא הארץ דשא, בתלת בשבתא, וכתיב (בראשית ב ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, במעלי שבתא, מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו, ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, רב נחמן בר פפא הוי ליה ההיא גינתא זרע ביה ולא צמח, בעא רחמי אתא מיטרא וצמח, אמר היינו דרב אסי שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. והוא תמוה שרב נחמן יאמר על עצמו שהוא צדיק.

וביאר א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' בשלח עמוד קח) על פי מה דאיתא בגמרא (יבמות סד.) מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. וכן איתא בזוה"ק (תולדות דף קלו.) עשרים שנין אישתהי יצחק עם אתתיה, ולא אולידת עד דצלי צלותא, בגין דקוב"ה אתרעי בצלותהון דצדיקיא, מאי טעמא, בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דאיצטריך בצלותהון דצדיקיא. ופירש במקדש מלך שמרויחים בזה שמתרבה השפע גם לזולתם למי שצריך לאותו ענין שהם מתפללים, למה זה דומה לצינור שנסתם, ואם יבוא אחד ויפתחנו וינקנו, שוב הוא פתוח לכל, ומי שצריך לישועה ישאב מאותו הצינור. ולכן הקב"ה מתאוה לתפלתן כדי שעל ידי תפלתן של צדיקים יפתח הצינור והמעיין לכל מי שצריך לאותו דבר. וזה שאמר רב נחמן מכח ענוה, שלא נושע בזכותו כי אם על ידי תפילתו של אדם הראשון שכבר התפלל על הגשמים, והיינו דרב אסי שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, למען בתפילתם יוושעו דורות הבאים, עכ"ד.

ובזה ביאר א"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (ראש השנה אות ט) מאמר המדרש (ב"ר פנ"ג ס"ח) בשעה שנפקדה שרה אמינו הרבה עקרות נפקדו עמה. ולכאורה מה הרבותא בזה שהרבה עקרות נפקדו עמה, שהיו כולם בני נח עובדי עבודה זרה. אך הכוונה על הרבה עקרות מזרע ישראל שבדורות הבאים אשר יצטרכו להפקד בזרע של קיימא, המה נפקדו על ידי פקידת שרה אמנו ותפלתה, כי מפני זה היתה שרה עקרה למען תפעול בתפלתה לאחרים, עכ"ד.

ומעתה בעת שאנו מתפללים על הגשם בשעת תפלת מוסף, יודעים אנחנו מיעוט ערכינו שאין אנו ראויים להוושע בזכותינו, על כן אנו סומכים ובטוחים בתפלתו של אדם הראשון, שהוא פתח את הצינור למעינו שנוכל להתפלל על הגשם. וזהו להחיות מזכירים גבורות הגשם, שאנו מזכירים ומעוררים זכותו של גבורות הגשמים, הפעם הראשון אשר נפתח הצינור של גשמים בתפלתו של אדם הראשון, ואנו מבקשים להוושע בזכות תפלתו גם כהיום. וכן כל מה שהתפללנו בימים הקדושים האלו להפקד בדבר ישועה ורחמים הן בבני הן בחיי הן במזוני, וכי מה אנחנו ומה צדקותינו ראויים שיתקבלו תפלותינו, אלא אנו בטוחים בזכות הצדיקים הקודמים שכבר התפללו על כל אלה בדורותיהם, ופעלו בתפלתם הזכות לפתוח צינור על כל הדברים הנצרכים לבני ישראל, ובזכותם גם אנחנו בימינו אלה יכולים לפעול. והשי"ת יעזרינו בעת כזאת בגמר הימים הנוראים שנצא בישועה בכל מילי דמיטב, בבני חיי ומזוני ובריאות השלימות, ויושפע רב טוב לבית ישראל ופרנסה בהרחבה גדולה וכל טוב סלה.

◆◆◆

סעודת יום שמיני עצרת

בתפלת מוסף (בברכת הגשם) להחיות מזכירים גבורות הגשם.

נ"ל בהקדם מעשה שהיה אצל ק"ז הייטב לב זללה"ה באיזה כפר [קעפאני"ע יצ"ו] בגלילות עיר סיגעט יצ"ו שהיה פרנסת בני ישראל על ידי מכירת יי"ש, והרבה פרנסה בא להם מן הגוים ששתו ונשתכרו לרוב, והיה שם כומר אחד צורר היהודים שגזר על הגוים שומעי דבריו שלא ישתו יי"ש ורצה בזה לקפח פרנסת ישראל, באו היהודים אל הייטב לב והתאוננו לפניו, ענה ואמר לפרש הברכה בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי, פי' הקב"ה ברא נפשו"ת רבות, הן אומות העולם הנקראים נפשות בלשון רבים כמבואר ברש"י (בראשית מו כו), וחסרונן, שנחסר להם כמה דברים על כל מה שבראת, שלא הספיק להם מחייתם כמו לחיה ולבהמה שפרנסתם מצויה,

והטעם לזה הוא כדי להחיות בהם נפ"ש כל חי, כדי להחיות בני ישראל הנקראים נפש בלשון יחיד, והיינו שאומות העולם יקנו צרכיהם מבני ישראל ועל ידי זה יהיה לבני ישראל פתחה בריוח, אמנם לעת כזאת שהגוים אינם נותנים מסחר לבני ישראל, למה להם חיים, אלה דברי קדשו. אחר כך פרצה מגיפה אצל הגוים, וחקרו על סיבת הדבר, עד שאמרו שהגורם לזה הוא מה שפסקו לשתות היי"ש שהיו רגילים בה, אז הותרה איסורן וחזרו לקנות יי"ש מבני ישראל ונתרבה השפע.

ובזה פירשתי מה שאומרים בתפלת ראש השנה (בסדר הזכרונות בתפלת מוסף) וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים וכו', על כן זכרונו בא להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים. וצריך ביאור לאיזה ענין אנו מזכירים ביום הזה מה שנתרבו זרע נח כעפרות תבל, מה רבותהון וחשיבותהון. אך לפי האמור יובן, כי יש טובה גדולה לבני ישראל מזה שנתרבו זרע נח כעפרות תבל, שעל ידי זה נתרבה המסחר אצל בני ישראל, ויש לנו פרנסה בריוח ובניקל.

וזה שאמר להחיות מזכירים גבורות הגשם, המכוון על תגבורת הגשם בשעת המבול, שאז בא זכרונו של נח לפני הקב"ה ונפקד לטובה בדבר ישועה ורחמים להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים, כדי שיתרבה המסחר אצל בני ישראל, כן נושע גם כהיום שיפתחו לנו שערי פרנסה טובה וברכה.

◆◆◆

פרידה מן הסוכה ביום שמיני עצרת

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומיך.

נהירנא מה ששמעתי מפה קדשו של כ"ק מרן דו"ז זללה"ה ביום הושענא רבה (ונדפס בדברי יואל הו"ר אות כג) משל למלך שהגיע לבקר את המדינה שלו, והתחפש עצמו בלבושים כדי שלא יכירו בו, ואנשי המדינה ידעו שהמלך נמצא ביניהם, אבל לא הכירו בו, על כן הלכו בחוצות העיר והיו צועקים בבכי ובתחנונים, אבינו מלכינו הופע עלינו והתגלה לעינינו, והנמשל, כי בזמן הזה שיש הסתר פנים ואינם מרגישים התגלות הקדושה, זאת העצה שיש לנו, להתפלל ולזעוק אל המלך זה הקב"ה, גלה כבוד מלכותך עלינו, שנוכל לראותך ולהתקרב אליך, עכ"ד.

ודברות קדשו לא ימושו מזכרונינו, עד כמה הסעיר ועורר על התגלות כבוד שמים, ואם שכבר עברו מאז יותר משש שנה (בשנת תשכ"ב לפ"ק), עדיין תצלינה באזנינו, ותיבות אלו "הגלה נא" ופרוס עלי את סכת שלומך, יש להם משמעות אחרת לגמרי. וכן בכל עת שאנו נזכרים בתפלותיו בתפלת מוסף בשבתות בעת אמירת כתר, הוא אלקינו הוא אבינו הוא מלכינו הוא מושיענו והוא יושיענו ויגאלינו שנית, או באומרו בימים טובים ומפני חטאינו גלינו מארצינו, ואבינו מלכינו גלה כבוד מלכותך עלינו, איך התפלל מקירות לבבו בכיסופין והשתוקקות להתגלות כבוד שמים, כל מי שזכה לשמוע אותו מפיו, יש לו הבנה אחרת בתפלות אלו, הלא למשמע אוזן תאבה נפשינו.

וזהו ביאור החרוז, הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומך, שאנו מתפללים שיתגלה הקב"ה אלינו ויסיר את הלבושים המסתירים אותו מפנינו, ונזכה לרגש דקדושה ולהיות מעובדי ה' מאהבה בשמחה ובדביקות בו יתברך תמיד.

*

או יאמר לפרש החרוז, הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך.

ואפ"ל על פי מה שהביא א"ז הרה"ק מהארנסטייפל זללה"ה (בספרו פלא יועץ לפסח) משמיה דחותנו הוא ניהו ק"ז מרן מצאנז זללה"ה זי"ע דהוה מרגלא בפומיה, השי"ת נקרא מלך ישראל וגואלו (ישעיה מד ו), מה כבוד הוא להשי"ת להיות מלך על קבצנים עניים ואביונים, אבל אם בני ישראל מושפעים בפרנסה טובה ומזוני רויחי, אז הוא לו הוד והדר שהוא מלך ישראל, עכ"ד.

והנה כתב בעטרת ישועה (א' דסוכות אות לו) **סוכ"ה** עולה שם **פא"י** וגם שם **סא"ל** שהוא הא"ת ב"ש של חת"ך, והם שמות הפרנסה הנרמזים בפסוק (תהלים קמה טז) **פותח את ידיך** (פרע"ח שער הזמירות פ"ה), עכתו"ד.

אך ידוע (זוהר פנחס רע"מ דף רנה:, תיקו"ז דף כט.) תיבת סכה בתורה חסר ו', ואם נתמלא באות ו' סליק סוכה בחושבן צ"א, והיא נקראת סוכה שלימתא, עי"ש. וזה שאומרים בחג הסוכות (הקפה ב בהו"ר) הושענא סכת של"ם, שיומשך לנו השפע של סוכה כשהוא נכתב מלא בשלימות.

ועל פי זה יש לתת טעם לשבח על מה שמכניסין הארבעה מינים לתוך הסוכה, וכמ"ש המגן אברהם (או"ח סימן תרנ"א סקי"ז) בשם האריז"ל (פרע"ח שער הלולב פ"ג). דהנה מצות

ארבעה מינים המה מכוונים נגד אברי האדם, כדאיתא במדרש (ויק"ר פ"ל סי"ד) שדרה של לולב דומה לשדרה של אדם, הדס דומה לעין, ערבה דומה לפה, ואתרוג דומה ללב. והיינו שעל ידי קיום מצות ארבעה מינים נמשך בריאות על איברי האדם, האתרוג משפיע בריאות ללב, ההדס משפיע בריאות על העינים, הלולב משפיע בריאות להשדרה וכל עצמות האדם, ערבה משפיע בריאות על השפתים. ולכן מכניסין ארבעה מינים לתוך הסוכה, שכמו שהסוכה נכתב מלא המורה על ההשפעה בשלימות, כך יומשך השפעת ארבעה מינים אלו, שיהיה בריאות השלימות על כל האיברים.

וזה שאמר הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומך, קאי על השפעת מצות סוכה כשהיא נכתב בשלימות, שיש בה רמז על השם הקדוש הנרמז בראשי תיבות פ"ותח א"ת י"דיך, להמשיך שפע הפרנסה לכל בית ישראל, שתהיה בשלימות ובהרחבה גדולה, וכן הבריאות וכל שאר הצרכים יהיו בשלימות כדבעי, ובזה תאיר ארץ מכבודך, שיתרבה כבוד מלכותו יתברך, כאשר יכירו ויאמרו הכל כי לו נאה לבני ישראל עמו קרובו יתברך שיש להם שפע רב ומתנהגים בהרחבה כראוי לבני מלכים. ובעז"ה יבא לנו ולכל ישראל שנה טובה ומבורכת, שנת אורה שנת ברכה, ובעיקר אשר נזכה לשנת גאולה וישועה, אשר תרד מן השמים בית המקדש השלישי בנוי ומשוכלל, הנקראת סכת שלם, ויקויים תפלתינו הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומך, זה בית המקדש, בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

◆◆◆

ליל שמחת תורה בעת ההקפות

ידיד נפש אב הרחמן, משוך עבדך אל רצונך, ירוץ עבדך כמו איל.

וי"ל על פי מה דאיתא במס' ברכות (דף יג.) תני בר קפרא, כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, שנאמר (בראשית יז ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם וכו', ופריך אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי, ומשני שאני יעקב דאהדריה קרא דכתיב (שם מו ב) ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב. והקשה המהרש"א קרא גופא טעמא בעי למה נתבטל שם אברם לגמרי ולא שם יעקב.

ומתורתו של החתם סופר (פ' וישלח עמוד קעו) אנו למידין תירוץ על זה, כי הקב"ה הוסיף לו שם ישראל, וגם שם יעקב לא נעקר ממקומו, והנה **יעקוב ישראל** גימטריא **תרכ"ט** שהוא **קרע שטן**, על כן אמר הקב"ה (בראשית לה י) שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך, לומר ששמו ישאר יעקב, רק שלא יקרא יעקב לבד, ואמנם המלאך הזה שהוא בעצמו השטן לא רצה בזה, על כן כשברכו רצה שעכ"פ יעקר ממנו שם יעקוב כדי שלא יעלה לקרע שטן, ולכן לא אמר שמך יעקוב, אלא (שם לב כח) לא יעקב יאמר עוד שמך, עכ"ד. והיוצא מדבריו דמהאי טעמא נשאר שם יעקב כדי שיהיה כח קרע שטן.

ואיתא במס' ברכות (דף יז.) גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה, ופירש"י יצר הרע שבלבבנו המחמיצנו. ונודע (בבא בתרא טז.) הוא שטן הוא יצר הרע. ולעומת זה יש לנו זכותו של יעקב אבינו המסייע לבטל כח השטן זה היצר הרע שנוכל לעבוד את בוראינו כפי רצונינו ומאווינו.

וכתב בבעל הטורים (פ' יתרו סוף עשרת הדברות) רמז בפסוק (דברים לג ד) תורה וגו' מורשה קהלת יעקב, י' הדברות שיש בהם קע"ב תיבות, עכ"ד. והנה עשרת הדברות הם שורש כח התורה. ולפי זה יש לומר שעל ידי עסק התורה, נמשך כח הקדושה של יעקב אבינו הנקרא בשני שמות יעקו"ב ישרא"ל בגימטריא קר"ע שט"ן, וזה מסייע לאדם ונותן לו כח ואומץ לשבר ולבטל כח היצר הרע, וכאומרם ז"ל (בבא בתרא טז.) ברא הקב"ה יצר הרע, ברא תורה תבלין כנגדו.

וביותר חופפת עלינו קדושת יעקב אבינו ביום שמיני עצרת כשעושין ריקודין לכבוד התורה, וכדאיתא בזוה"ק (אמור דף קד:) ביום השמיני עצרת, תרגומו כנישו, האי יומא יעקב הוא רישא לחדוותא, וכל אינון אושפיזין חדאן עמיה. וביאור הענין, כי אמרו ז"ל (רש"י ר"פ עקב) והיה עקב תשמעון, אלו מצות קלות שאדם דש בעקביו. וביארנו (לב אהרן פ' עקב עמוד צג) הכוונה, על עבודת ריקודין של מצוה שהאדם מגביה רגליו ועקביו לשם שמים. והנה **יעקב** נוטריקון **י' עקב**, רמז מצות ריקודין שעושין בעקבים לכבוד י' דברות שהן שורש התורה, שאז זוכין להשראת קדושתו של יעקב אבינו, ולכן בשעת הריקודין בשמחת התורה בשמיני עצרת, יעקב הוא רישא לחדוותא, ומתעורר כח קדושת שמותיו יעקב ישראל שזה משבר כחו של השטן, ואז יותר בניקל לעבוד את ה'.

ומקדושה זו אנו שואבים חיות לכל ימות השנה, כי היצר

הרע מבקש תמיד בתחבולותיו למנוע ולעכב אותנו מעבודת השי"ת ועשיית רצונו יתברך, אך על ידי ריקודין של מצוה שעושין בליל התקדש החג בכל תפוצות ישראל, ורוקדין ביראה ואהבה לכבוד התורה ולכבוד השי"ת נותן התורה, נשפע מלעילא כח הקדושה של יעקב אבינו המסייע לעבודת ה' בכל לבבו ובכל נפשו בכל ימות השנה.

ולזה מתפלל איש הישראלי בשעת ההקפות, ידיד נפש אב הרחמן משוך עבדך אל רצונך, אבינו שבשמים, הלא רצונינו לעשות רצוניך אלא השאור שבעיסה הוא מעכב, אנא ה', משוך אותנו לעשות רצונך, וזה בעבור כי ירוץ עבדך כמו איל, בריקודין של מצוה שמגביהין העקביים לכבוד התורה ששורשה בי' דברות, והוי יעקב רישא לחדוותא, ועל כן שורה עלינו כח קדושתו בחינת יעקב ישראל בגימטריא קרע שטן, וממילא הוסר כח המעכב הוא השטן הוא יצר הרע, ונזכה לעשות רצונו יתברך באמת ובלבב שלם.

*

הדור נאה זיו העולם, נפשי חולת אהבתך, אנא אל נא רפא נא לה, בהראות לה נועם זיוך.

ואפ"ל על פי מה שכתב באגרא דכלה (פ' וישלח) **סוכה** במילוי כזה **סמ"ך וי"ו כ"ף ה"א**, בגימטריא **רמ"ח**, ומורה על תיקון רמ"ח איברים של האדם הנכנס לסוכה, עכ"ד. ולדרכו יש לומר שקדושת מצות סוכה משפיע רפואה לרמ"ח אבריו של אדם, שכולם יהיו שלימים ובריאים לעבודתו יתברך.

ומתאמרא משמיה דהרה"ק העטרת צבי זי"ע (הובא באור למאיר פ' תרומה) בפסוק ויקחו לי תרומה, ופירש"י לי לשמי. המכוון בזה, כי **תרומה** עולה **רפא שלם**, וכאשר תחבר את השם הוי"ה ב"ה למספר זה, דהיינו אתוון **ו"ה** לתיבת רפ"א הוא **רפואה**, ואתוון **י"ה** לתיבת של"ם הוא **שלימה**, וזהו ויקחו לי לשמי, היינו לחבר שם הוי"ה עם תרומ"ה ויעלה למספר **רפוא"ה שלימ"ה**, עכדה"ק. (וכ"כ בעטרת ישועה פ' תרומה אות ג).

ועל פי זה יש לתת טעם לשבח במה שנוהגין ליטול הלולב בתוך הסוכה כמ"ש המגן אברהם (או"ח סימן תרנ"א סק"ז) בשם האריז"ל. דהנה ידוע אשר מצות סוכה היא המצוה היחידה שהאדם נכנס בה בכל קומת גופו ובכל רמ"ח אבריו, וקדושת הסוכה משפיע חיות ובריאות על כל אבר ואבר מרמ"ח אברי האדם, על כן מקיימין שם מצות ארבעה מינים, שהם רומזים על ארבעה אותיות שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בבית יוסף (או"ח סי' תרנ"א) בשם הריקאנטי (פ' אמור). ארבעה מינים רומזים על ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה. כדי שתצטרף אותיות שם הוי"ה ב"ה לתיבות רפא שלם, ויומשך רפואה שלימה.

ויתכן שהשפעת רפואה שלימה על רמ"ח אברים שנמשך בימי חג הסוכות בזכות קיום מצות סוכה ומצות ארבעה מינים, נמשך גם בשמיני עצרת ושמחת תורה, וזה בסגולת ההקפות שרוקדין ומנשאין עצמן לכבוד התורה, כי מצות הריקודין נעשית עם כל רמ"ח אברים, שכל הגוף מתנשא עצמו בריקודין של מצוה, ואנו עושין ג' פעמים ז' הקפות, סך הכל א"ך הקפות, עם הספר תורה שיש בה ה' ספרים, הרי כ"ו מספר שם הוי"ה ב"ה, ועל ידי כן מצטרף שם הוי"ה ב"ה לתיבות רפא שלם, ונמשך רפואה שלימה, שכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים יהיו בבריאות השלימות.

וזה שאנו מתפללים נפשי חולת אהבתך, אנא אל נא רפא נא לה, שירפא הקב"ה אותנו, בהראות לה נועם זיוך, שיצטרף שם הוי"ה ב"ה לתיבות רפא שלם, שבזה יומשך רפואה שלימה, והזמן מסוגל לזה בשעת ההקפות.

ועל פי זה יש לפרש הכתוב (במדבר טו יט) והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרימה לה', פי' והיה לשון שמחה (מגילה יג:), באכלכם מלחם הארץ, זה התורה כמ"ש (משלי ט ה) לכו לחמי בלחמי, דהיינו בעת שעושין שמחה לכבוד התורה, תרימו תרומ"ה בגימטריא רפ"א של"ם, להוי"ה, היינו שיצטרף שם הוי"ה ב"ה לתיבות רפ"א של"ם, ויעלה למספר רפוא"ה שלימ"ה. גם תרומה לשון התרוממות, שעל ידי ריקודי מצוה שמתרומם ומתנשא עצמו לכבוד התורה, יומשך רפואה שלימה לכל חולי ישראל.

ולדאבונינו יש הרבה חולים ל"ע בבתי ישראל, ונמס כל לב בשמועות קשות מאנשים נשים וטף זקנים ונערים המצפים לישועה מן השמים שישלח להם השי"ת רפואה שלימה.

וכבר הזכרנו (שמח"ת שנת תשס"ח) מעשה אמיתי שהיה אצל הרה"ק רבי ישעיה מטשעחוב זללה"ה, שפע"א נחלש למאד והיה בסכנת מות ואחר כך הוחלם מצבו והוטב לו, וסיפר שראה את אביו מרן הקדוש הדברי חיים זללה"ה שבא לשאול בשלומו, וכשהתאונן לפניו על מצבו, אמר לו אביו שהביא עמו תפוח מגן עדן ויסיר את קליפתו, ואז יוכל להריח את ריחו וכה יבריא, וכן עשה והבריא, ע"כ.

ונודע מאמר הזוה"ק (פינחס דף ריט:) בפסוק (תהלים קמט ב) ישמח ישראל בעושיו, בעושו מבעי ליה, אלא אלין קוב"ה ושכינתיה ואביו ואמו, דאע"ג דמיתו, קוב"ה אעקר לון מגן עדן ואייתי לון עמיה לההוא חדוה, לנטלא חולקא דחדוה עם קוב"ה ושכינתיה, עי"ש. ובצפייתינו צפינו בשעה זו כאשר האבות הקדושים יורדין מגן עדן לשמוח עמנו בעולם הזה בשעת ההקפות, שיביאו אתם פירות ותפוחין מגן עדן, וכולנו נזכה להריח בהם, ובזה יומשך רפואה שלימה וישועה לכל חולי ישראל, וכל אחד יוושע בכל משאלות לבו לטובה.

*

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודיך, נגילה ונשמחה בך.

ב) כתיב (דברים טז טו) והיית אך שמח, ובמס' סוכה (דף מה.) דרשינן, לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. ונתקשו המפרשים הלא בכל מקום שנאמר אכין ורקין מיעוטין הן (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), ולמה כאן אמרה תורה לשון אך במקום שבא לרבות.

ואפ"ל בהקדם מה שכתבו בספרים הקדושים בענין מדת הענוה, דאע"ג שצריך האדם לידבק עצמו בה עד קצה האחרון, וכמו ששנינו במשנה (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח, אך לעומת זה יש צורך גם במדת הגאות, כי לפעמים יוכל לבא לענוה פסולה, ומחמת גודל השפלות יסוג אחור מעבודת השי"ת, כי יתירא לגשת אל הקודש ויאמר מי אנכי שאזכה לעבוד את ה', וכתב בקדושת לוי (פ' עקב) לפרש הפסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, מ"ה היינו מדת הענוה, כמו שאמר (שמות טז ח) ונחנו מה, וזהו ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, שתהיה ענו ושפל רוח, כי אם, פי' מלבד, ליראה את ה' אלהיך, כלומר מלבד במה שנוגע ליראת ה' אסור לך להיות ענו, עכ"ד.

ולכן צריך שיתלבש גם במדת הגאות, ועל דרך הכתוב (דברי הימים-ב יז ו) ויגבה לבו בדרכי ה', לדעת כי בשמי מעל חשוב מאד כל פעולה שהאדם עושה במצות ובעבודת השי"ת, ומשתוקקים למעשי כל אחד ואחד באיזה מדריגה שהוא, וכמו שכתב הנועם מגדים (פ' שמיני) בביאור הכתוב (ישעיה יב ה) זמרו ה' כי גאות עשה, זמרו ה' על הדבר הזה שברא ועשה את הגאות בעולם, כי יש צורך להשתמש במדת הגאוה לעבודת ה', עכ"ד. וא"ז זללה"ה בישמח משה (פ' בראשית) מפרש הפסוק הלא אם תטיב שאת, שבכדי ללכת בדרך טובה צריך שלא ישפיל את עצמו, רק יתנשא את עצמו ויאמר הלא אני חלק אלוה ממעל, עכ"ד.

ובבחינה זו ביאר כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (פ' בהר עמוד ריב) במאמר הגמרא (סוטה ה.) לעולם ילמד אדם מדעת קונו לאחוז בענוה, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני. וראוי להתבונן אם רצה הקב"ה ללמד לישראל מדת הענוה, מדוע לא נתן להם את התורה בבקעה מקום שאין לה שום גבהות כלל. אך ביאור הענין, כי בא ללמדינו בזה אשר לפעמים צריכים בני ישראל להתנשא עצמם למען יוכלו לעבדו ית"ש כראוי, ולזה ניתנה התורה דייקא על הר סיני שיש בו קצת גבהות, כי לפעמים צריכים להגביה לבם בדרכי ה', עכ"ד. (וכ"כ בעטרת ישועה פ' בהר אות ה בשם הרה"ק מראפשיץ זללה"ה).

אמנם לזה צריך בחינת החכמה, וכמאמר הרה"ק מבארדיטשוב זללה"ה (הובא בייטב לב פ' נח) לפרש הכתוב (קהלת ב יג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך. על פי המבואר בגמרא (פסחים ב.) דאור משתמש יממא ומשתמש אורתא, מה שאין כן חשך אין משמשותיה רק לילה, וכדכתיב (תהלים קד כ) תשת חשך ויהי לילה. וזה עצמו ההבדל שבין חכמה לסכלות, כי החכם פעמים ישתמש במדה זו ופעמים ישתמש במדה זו, ויש אשר ישנה את טעמו וריחו לפי הצורך ויעשה עצמו כסיל, על דרך שעשה דוד בשנותו את טעמו לפני מלך גת (שמואל-א כא יד), מה שאין כן הכסיל הרי הוא כחושך הזה שאינו אלא בלילה, וכן הוא אינו יכול להשתמש אלא במדה אחת תמיד, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר שזה סגולת מצות סוכה, כי כתב בזרע קודש (לחג הסוכות) שעל ידי מצות סוכה נמשך לאדם דעת לידע איך לעבדו ית"ש כמ"ש (דה"א כח ט) דע את אלקי אביך ועבדהו, כמו שאמר (ויקרא כג מג) למען ידעו דורותיכם, עכ"ד. ובכן על ידי קיום מצות סוכה, נשפע לו דעה וחכמה בשלימות המדות, שידע בכל עת באיזה מדה ישתמש עכשיו כפי הנצרך לעבודת ה', ויכול להשתמש במדות הפכיות ענוה וגאות, שלא יבא לידי ענוה פסולה חס ושלום, כי אם לעת הצורך ויגבה לבו בדרכי ה'.

ובהא אנהיר לן עיינין בדברי כ"ק אאמו"ר זללה"ה בברך משה (מאמר שישו ושמחו אות ט') לפרש החרוז ירוץ עבדך כמו איל ישתחוה אל מול הדרך, כי כן דרך השלימים בעבודת השי"ת, מצד אחד אוחז במדת התנשאות, ירוץ עבדך כמו איל, שהוא רוקד וקופץ למעלה, רמז למדת גאות דקדושה ויגבה לבו בדרכי ה', ומצד השני ישתחוה אל מול הדרך, בשפלות והכנעה והשתחויה, עכ"ד. ולפי האמור הזמן גרמא להתפלל על זה בעת ההקפות ביום שמיני עצרת, שהוא לאחר חג הסוכות, והגיע האדם לשלימות הדעת, על

כן אפשר לו להשתמש במדות הפכיות כפי הצורך בעבודתו יתברך.

ומעתה יתפרש הא דדרשינן והיית אך שמח, לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה, ונרמז בתורה ריבוי השמחה בלישנא דמיעוטא דווקא, להורות כי לאחר שבעת ימי החג תרווייהו איתנייהו ביה, מצד אחד הוי אך לישנא דמיעוטא, להורות לאדם לאחוז במדת הענוה ולמעט את עצמו, ומצד השני יש בו ריבוי השמחה, בריקודין של מצוה לכבוד התורה, שמתנשא עצמו למעלה בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', ויאמר גם אני חלק מכלל ישראל, אשר בחר ה' בנו מכל אומה ולשון וקדשנו במצותיו.

וזה שאמר הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכ"ת שלומ"ך, היינו שלימות המדות הנמשך ממצות סוכה, ואז תאי"ר, בחינת אור דמשמע תרתי, אר"ץ כינוי אל העניו שנדמה בעיניו לעפר וארץ, מכבודך, שגם בהיותו שפל ונבזה בעיניו יתנשא עצמו במדת הגאוה כפי הצורך לעבודת ה', ולכן נגילה ונשמחה בך, בריקודין של מצוה, ויתנשא עצמו למעלה, בבחינת ירוץ עבדך כמו איל בקפיצה למעלה, והגם שכל איש יודע את מצבו בלימוד התורה, ואיך יערב לבו לשמוח בשמחת התורה, ויכול לומר בלבו מה חשוב אני לשמוח בשמחה גדולה זו ביום הזה, וכי יכול אני גם כן להיות מאלו השמחים ביום הזה, הלא אני יודע מך ערכי ומיעוט לימודי, אל יאמר כן, רק ידע ויאמר הלא גם אני חלק אלהי ממעל, יש בי נשמה קדושה אשר בזה אני מקושר אל הקב"ה, ואני מזרע אברהם יצחק ויעקב ואני חלק מכלל ישראל שקבלו את התורה, ולכן אע"פ שבעבר לא למדתי כדבעי, עם כל זה נגילה ונשמחה בך בריקודין של מצוה, ולקבל עלי מהיום והלאה לשמור חוקי ה' ומצותיו, וללמוד תורה ביתר שאת וביתר עז בבחינת ויגבה לבו. והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו שנזכה להיות מהעובדי ה' כל הימים.

*

בראשית תורתך הקדומה, רשומה חכמתך הסתומה.

יל"פ בהקדם מה דאיתא במס' יומא (דף פו.) ארבעה חלוקי כפרה, עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין, אבל מי שיש חילול השם בידו, כולן תולין ומיתה ממרקת, עי"ש. אמנם אתמר בבי מדרשא משמיה דהרה"ק מהר"י מבעלוא זללה"ה (ליל כל נדרי) כי מה שאינו מועיל התשובה בלבד, הוא דוקא אם עושה תשובה על ידי תעניות וכדומה בלא תפלה, אבל בתפלה ותחנונים לפני השי"ת, ודאי אין לך דבר שעומד בפני התפלה, והוא כמו שאר צרכי העולם שמתפללים לפני השי"ת והוא עונה, עכ"ד.

ועל פי זה יש לבאר אמרם ז"ל (ראש השנה טז:) למה תוקעין כשהן יושבין, וחוזרין ותוקעין כשהן עומדים, כדי לערבב השטן, וכתבו בתוס' (ד"ה כדי) בשם הירושלמי, כד שמע קל שיפורא זימנא חדא, בהיל ולא בהיל, כד שמע תניין, בהיל ומתערבב. וביאור הענין מה שהוא מתבהל בתקיעות השניות דוקא, כי תקיעת שופר הוא כדי להתעורר לתשובה כמבואר ברמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד), אך מסתמא יש גם חטאים כאלו שאינם מתכפרים בתשובה בלבד, ולכן בתקיעות הראשונות עדיין לא בהיל לגמרי, אמנם בתקיעות שניות שהן על סדר התפלה, הרי מצטרף תשובה עם התפלה, ומתכפר כל ארבעה חילוקי כפרה, ואז נסתממין טענותיו של השטן, ולכן הוא מתבהל ומתערבב.

אמנם כתב האלשיך הקדוש בפסוק (שיר השירים ב יד) הראיני את מראיך השמעיני את קולך, פי' הראיני תחילה את מראיך האמיתי לאיש הישראלי, ואחר כן השמעיני את קולך בתפלה, כי קולך ערב לפני, רק כאשר מראך נאוה, אך לא טרם תקנת מראך, עכ"ד. ומעתה כיון שעל ידי החטאים ח"ו מאבד צלם אלקים, שוב אי אפשר להתפלל, ואיך מהני תשובה על ארבעה חילוקי כפרה.

אכן כתב באור לשמים (פ' ברכה) שעל ידי לימוד התורה חוזר צלם אלקים, וזה שאמר תורה **צוה לנו משה** ראשי תיבות **צלם**, שעל ידי לימוד התורה יוכל האדם להשיג צלם אלקים, עכ"ד. ולפי זה גם אם ח"ו נאבד צלם אלקים הרי זה חוזר על ידי לימוד התורה, וממילא יכול גם להתפלל, ויש לו תקנה על ארבעה חילוקי כפרה על ידי התשובה בצירוף התפלה.

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש מה שנאמר בהתחלת התורה בראשית, וכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות צה) **בראשית** ראשי תיבות **ראש שנה יתקעו תרועה בשופר איל**. כי מבואר בזוה"ק (בראשית דף כג.) דקודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, והשיב להם השי"ת עד לא בראתי עלמא אתקינת תשובה לאהדורא למאריה לאתקנא במה דחב, עי"ש. אך יש לומר שהם חזרו ואמרו עתיד למחטי קמך בחטאים חמורים כריתות ומיתות בית דין דלא מתכפר לו בתשובה לבד, עי"ש. ולכן כד אתברי עלמא אתמר האי קרא בראשי"ת

ראשי תיבות ר"אש ש"נה י"תקעו ת"רועה ב"שופר א"יל, והיינו בתקיעות השניות שהוא התעוררות תשובה בצירוף התפלה, שזה מועיל על הכל, ואם תאמר הלא על ידי החטאים מאבד צלם אלקים ושוב אי אפשר להתפלל, לזה אמר בראשית, ובמדרש (הובא ברש"י ר"פ בראשית) בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו. וכן כתב בבעל הטורים **בראשית** נוטריקון **ב**ראשונה **ר**אה **א**לקים **ש**יקבלו **י**שראל **ת**ורתו, ועל ידי לימוד התורה חוזר צלם אלקים, ושפיר יש לו תקנה בתפלה המצטרף עם התשובה ומתכפר לו הכל.

וזהו ביאור החרוז, בראשית תורתך הקדומה רשומה חכמת"ך הסתומה, היינו כי בתיבת בראשי"ת רשומה מצות תקיעת שופר הנקראת (שבת קיז:) חכמה ואינו מלאכה, שזה עצה עמוקה מיוצר בראשית ב"ה לכל בר נש, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו', אבל כאשר יתעורר לתשובה בשעת התפלה, אז יתכפר לו על כל החטאים אפילו ארבעה חילוקי כפרה, אמנם הלא לתפלה צריך צלם אלקים, לזה אמר בראשית בשביל תורה שנקרא ראשית, וגם הוא נוטריקון ר"אה א"לקים ש"יקבלו י"שראל ת"ורתו, ועל ידי לימוד התורה חוזר צלם אלקים, ולכן שוב מהני תשובה בצירוף עם התפלה.

◆◆◆

יום שמחת תורה בעת ההקפות

ידיד נפש אב הרחמן, משוך עבדך אל רצונך.

יל"פ בהקדם דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' שמות עמוד ע) על מאמרם ז"ל (חגיגה טו.) יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים (ירמיה ג יד) חוץ מאחר. כי כתב המגן אברהם (או"ח סימן מ"ו סק"י) בשם המקובלים (סידור האריז"ל בכוונות ברכות השחר) בטעם שמברכין בכל יום שלא עשני גוי ושלא עשני עבד, כי הברכות הללו מברכין על יציאת נשמתו בלילה, שלפעמים על ידי חטא ח"ו נתחלף נשמתו ונדבק בו נשמת עכו"ם או עבד, ולכן גם גר יכול לברך שלא עשני גוי, שהכוונה על יציאת נשמתו בלילה שלא נדבק נשמת גוי. וזהו שובו בנים שובבים חוץ מאחר, פי' שצריך לשוב בתשובה קודם שנעשה איש אחר ונתחלף נשמתו בנשמת עכו"ם או עבד, שאז קשה מאד לשוב בתשובה מעומקא דלבא כאשר תחסר ממנו הנשמה הטהורה, עכ"ד.

ומבואר מזה שיש שני חששות, הא' שמא ח"ו נתחלף בנשמת גוי, והב' בנשמת עבד, שהרי זה נתחלק לשני ברכות. והאי עבד היינו עבד כנעני, דהלא גם בבני ישראל נאמר (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, והיינו בבחינת עבד עברי. ובזה יש לפרש הא דאמרינן (קידושין לו., בבא בתרא י.) לשיטת רבי יהודה, בזמן שעושין רצונו של מקום קרוין בנים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום קרוין עבדים. היינו שאם ח"ו אין עושין רצונו של מקום, אזי נתחלף נשמת ישראל בנשמת עבד כנעני, ולכן הן קרוין עבדים.

ונקדים עוד דברי כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה לסוכות (מאמר סכת שלם אות כ"ב) שסגולת מצות סוכה, שאוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה (כמו שנפסק בשו"ע או"ח סימן תרל"ט ס"ב), לשמור את האדם בשעת שינתו בלילה שלא יחליפו נשמתו הטהורה בנשמת גוי או עבד, ולא רק בשבעת ימי החג בלבד, אלא בזכות מצות שינה בסוכה הוא נשמר בכל השנה שלא תסתלק ממנו נשמתו הטהורה בלילה, ואף אם נכשל בחטא ופשע ישוב וימחול לו, עכ"ד.

ולענ"ד נראה במעלת וסגולת מצות סוכה, על פי מה שכתבו בספה"ק (ש"ך עה"ת פ' אמור, אמרי פנחס לסוכות אות תקסג) שאין להכניס גוי בסוכה מפני גודל קדושתה, וכ"כ הפיימן (שחרית יום ב' דסוכות בהפיוט כי אקח מועד) וערל לא ישותף במחיצותיה, עי"ש. ובכן אם במשך השנה נתחלף נשמתו ח"ו בנשמת גוי, על זה יועיל סגולת מצות סוכה להחזיר לו נשמת יהודי, אבל אם נתחלף לו נשמתו לנשמת עבד כנעני, עדיין אין לו תקנה בחג הסוכות. אמנם יתר עליו קדושת שמיני עצרת, שאפילו אם נתחלף לו נשמתו לנשמת עבד, מכח קדושת היום וקדושת ריקודין של מצוה, מחזירין לו נשמת יהודי.

ועל זה נאמר (במדבר כט לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם, וכתב במאור ושמש (רמזי שמיני עצרת) **עצרת** ראשי תיבות **צ**דיקים **ע**ושים **ר**יקודי **ת**ורה, על ידי זה כל מלאכת עבוד"ה לא תעשו, היינו מלאכה של עבד כנעני בנשמה לא תעשו, רק ישיב לו נשמת יהודי, בבחינת כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, במדריגת עבד עברי.

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש מה שנאמר בהתחלת התורה, בראשית ברא אלקים, וכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות עח) **בראשית** ראשי תיבות **ר**צה **א**לקים **ב**סכות **ת**שבו **ש**בעת **י**מים. עוד כתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות מא) **בראשית** ראשי תיבות **ר**צה **א**להים **י**שמחו **ב**יום **ש**מחת **ת**ורה. ולדרכו יש לומר הראשי תיבות **ר**צה **א**להים **י**רקדו **ב**יום **ש**מחת **ת**ורה, והיינו מצות הריקודין דוקא. דהנה איתא בזוה"ק (פ' בראשית דף כג.) דקודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, והשיב להם הש"ת עד לא בראתי עלמא אתקינת תשובה

לאהדורא למאריה לאתקנא במה דחב, עי"ש. וי"ל שהם טענו עוד, שעל ידי החטא נתחלף נשמתו לנשמת גוי ועבד, ואז קשה מאד לשוב מעומקא דלבא וכמ"ש בדברי יואל, ועל זה נאמר בהתחלת התורה בראשי"ת, שהוא רמז על מצות סוכה, דקי"ל (סוכה כו.) תשבו כעין תדורו באכילה שתיה לינה, ועל ידי לינה בסוכה ישוב לו נשמתו מגוי ליהודי, וגם רמז על הריקודין ביום שמחת תורה, שעל ידי קדושת ריקודין של מצוה ישוב לו נשמת עבד ה', ושוב יוכל לתקן הכל בתשובה.

ואשר על כן כאשר איש הישראלי עומדת בשעה קדושה של ההקפות בשמחת התורה הוא מתפלל ומתחנן, ידיד נפש אב הרחמן, אנא ה' עזרני על דבר כבוד שמך והצל את נפשי משאול תחתיה, משוך עבד"ך, פי' שימשוך ממנו נשמת עבד, והיינו שאם נתחלפה ח"ו נשמתי בנשמת עבד כנעני, יחזור ויחלוף הקב"ה אותו ליתן לי נשמה טהורה נשמת יהודי עבד ה', ווהו אל רצונך, במדריגת בנים העושים רצונו של מקום.

ויה"ר שנזכה להיות עושים רצונו של מקום בנשמת יהודי לא ח"ו של גוי או עבד כנעני, וגם אם ח"ו במשך השנה נתחלף הנשמה בנשמת גוי או בנשמת עבד כנעני, עתה בחג הקדוש הזה נזכה שיחזיר לנו נשמת יהודי, ונזכה להיות מעבדי ה', וכך נזכה בכל השנה הבעל"ט לעבוד את ה' בכל כוחינו כל ימי חיינו, וכל אחד יקבל על עצמו מעכשיו שזוכה לנשמת יהודי שמהיום והלאה יוסיף חוזק ואומץ לעבדו יתברך בלבב שלם הן בלימוד התורה והן בקיום המצות כדבעי, ולהיות בבחינת עבדים למקום בכל השנה כולו.

*

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודיך, נגילה ונשמחה בך.

יתפרש בהקדם דברי המגן אברהם (או"ח סימן מ"ו סק"י) בשם המקובלים (סידור האריז"ל בכוונות ברכות השחר) בטעם שמברכין בכל יום שלא עשני גוי ושלא עשני עבד, כי הברכות הללו מברכין על יציאת נשמתו בלילה, שלפעמים על ידי חטא ח"ו נתחלף נשמתו ונדבק בו נשמת גוי או עבד, עכ"ד.

והנה אנו מברכים בכל יום ברכת התורה ברוך אתה ה' נותן התורה, ומפרש הטורי זהב (או"ח סי' מ"ז סק"ה) יש במשמעותו לשון הוה, ולא נתן בלשון עבר, אלא הכוונה שהוא יתברך נותן לנו תמיד בכל יום תורתו, דהיינו שאנו עוסקים בה וממציא לנו הוא יתברך בה טעמים חדשים, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש מה שנאמר (תהלים קמז יט) מגיד דבריו ליעקב וגו'. הנה לא אמר הגיד דבריו ליעקב בלשון עבר, רק מגיד בלשון הוה, ובא להורות שהקב"ה מגיד בכל יום דבריו ליעקב, שמשפיע בכל יום ויום השפעות חדשות בתורה הק' לכל אחד ואחד מישראל, ומה כתיב אחריו, לא עשה כן לכל גוי, הרי שגם אלמלי ניתנה התורה לאומות העולם, לא היו זוכים להשפעה חדשה ונתינה חדשה בכל יום, ורק בני ישראל זוכים לזה. ומעתה אם ח"ו על ידי החטא תתחלף נשמת יהודי בנשמת גוי, לא יזכה עוד לנתינה חדשה והשפעה קדושה בתורה הקדושה בכל יום.

וכבר הזכרנו (לעיל בדיבור הקודם) דברי כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (מאמר סכת שלם אות כב) בסגולת מצות שינה בסוכה, שעל ידה נשמר האדם בכל השנה שלא תסתלק ממנו נשמתו הטהורה בלילה, ולא יחליפו נשמתו הטהורה בנשמת גוי או עבד, ואף אם נכשל בחטא ופשע ישוב וימחול לו, עכ"ד. והוספנו נופך על זה, שגם אם בעבר במשך השנה נתחלף נשמתו ח"ו בנשמת גוי, יועיל קדושת מצות סוכה להחזיר לו נשמת יהודי.

ולכן מיד אחר ימי חג הסוכות עושין שמחת תורה בריקודין של מצוה, כי מכח קדושת הסוכה זוכה שיש לו נשמת יהודי נשמה חלק אלוה ממעל, והוא זוכה להשפעות חדשות תמיד בתורה הקדושה, ולא די ברקידה פעם אחת, אלא עושין ריקודין כמה פעמים, בליל שמיני עצרת וליל ויום שמחת תורה, ומבלים על זה זמן הרבה, כי כל ריקוד הוא הודאה מיוחדת לפני הקב"ה, על השפע קודש שהוא מחדש תמיד בתורה הקדושה והוא נותן לנו כסדר.

ולזה נאמר (במדבר כט לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם, דהיינו לאחר שחזרתם לקבל הנשמה הקדושה נשמת היהודי במשך שבעת ימי הסוכות, עצרת תהיה לכם, תעצרו בקרבכם את הנשמה הק' מכאן ואילך, לבל יתחלף עוד ח"ו. ובזה יתפרש הרמז (מאור ושמש רמזי שמיני עצרת) **עצרת** ראשי תיבות **צ**דיקים **ע**ושים **ר**יקודי **ת**ורה, שעל זה עושין ריקודי תורה, בהודאה להשי"ת על כל השפעה חדשה וברכה בתורה הקדושה תמיד דבר יום ביומו.

וזהו ביאור החרוז, הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכת שלומך, רמז על השפעת מצות סוכה בשלימות, כדקי"ל (סוכה כו.) תשבו כעין תדורו, דהיינו באכילה שתיה לינה, ומחמת זה תאיר אר"ץ מכבודך, קאי על הגוף הנקרא

ארץ (סנהדרין צא:) שתאיר מכבוד ה', שתבא בה נשמת יהודי אשר מכסא כבוד חוצבה, ולא ח"ו נשמת גוי, ועל זה נגילה ונשמחה בך, בריקודין של מצוה בהודאה בכל ריקוד על השפעה חדשה משמי השמים.

*

בראשית תורתך הקדומה, רשומה חכמתך הסתומה.

יתפרש על פי דברי האלשיך הק' (פ' שלח) בפירוש מאמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"ב) מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, על פי הנודע מחכמינו ז"ל (שם מי"א, זוהר צו דף לא:) כי מהמצוה נברא מלאך קדוש, והוא הסובב ומסבב לגרור מצוה כיוצא בה, וכן מהעבירה נעשה רוח טומאה מלאך רע, וזה יש לו כח ואל לגרור עבירה כיוצא בה, עכ"ד.

ועל פי זה ביאר כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' וארא עמוד קמב) מאמרינו (בתפלת ימים נוראים) אתה זוכר את כל המפעל וגם כל היצור לא נכחד ממך, ר"ל שהשי"ת זוכר את כל המפעל ועל כל מעשה יבא האדם בדין, אבל גם כל היצור, היינו המלאך הנוצר מעבירה המכריחו לחטוא, אף זה לא נכחד ממך, ויש בזה לימוד זכות כי אין בכח בשר ודם להתגבר נגד מלאך, וכמעט שנמנע הבחירה מן האדם, עכ"ד.

אך מצאתי תקנה לזה בקדושת לוי (פ' אמור) שעל ידי שמתלהב לעבודת השי"ת, ומקיים מצות בהתלהבות אש, שורף כל הקליפות, עי"ש. ובכן על ידי קיום מצות בשלהבת אש קודש, יסתלקו הימנו המשחיתים המכריחים לדבר עבירה, שהרי נשרפו וכלו כל הקליפות הרעות.

ובזה יש לפרש מה שנרמז בהתחלת התורה בראשית, ואיתא בתיקוני הזוה"ק (דף יח:) **בראשית** אותיות **ברית אש**. דאיתא בזוה"ק (בראשית דף כג.) דקודם בריאת העולם אמרו מלאכי השרת זמין הוא למחטי קמך, והשיב להם השי"ת עד לא בראתי עלמא אתקינת תשובה לאהדורא למאריה לאתקנא במה דחב, עי"ש. וי"ל שמלאכי השרת טענו עוד שעל ידי כל חטא נברא מלאך המשחית המכריחו לעבירה אחרת, ואיך יוכל בשר ודם ללחום כנגד הני משחיתים, ואיך יזכה לתשובה. ולכן נרמז בהתחלת התורה בראשי"ת אותיות ברי"ת א"ש, שעל ידי אש דקדושה, היינו לימוד התורה וקיום מצותיה באש שלהבת, זוכה לשרוף כל המשחיתים. ולכן **בראשית** ראשי תיבות **ר**צה **א**להים **י**שמחו **ב**יום **ש**מחת **ת**ורה כמ"ש באגרא דכלה (רמזי בראשית אות מא), וגם י"ל **ר**צה **א**להים **י**רקדו **ב**יום **ש**מחת **ת**ורה, היינו ריקודין של מצוה באש שלהבת, שבזה ישרפו כל הקליפות.

ובלכתינו בדרך זה יש לפרש מאמר המדרש (ילקוט רמז תתל"א) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו (תהלים פא ד), בחודש שיש בו חג הסוכות. ביאור הדבר, על פי מאמרינו (תפלת שחרית דר"ה) תעיר ותריע להכרית כל מריע, שזה תכלית תקיעת שופר בראש השנה להעביר המקטריגים, הן המלאכים המשחיתים שנבראו מהעבירות שהם משטינים למעלה, וגם למטה הם מכריחים לעשות עוד עבירות ומפריעים שלא ישוב בתשובה, ולכאורה איך נוכל להכרית כל אלה. ולזה אמר המדרש תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו, בחדש שיש בו חג הסוכות, וקאי על יום שמיני עצרת החג הזה שהוא שייך עדיין לחג הסוכות, שאז עושים ריקודין של מצוה בהתלהבות אש, ובכח זה מכריתין הקליפות וכל כחות סטרא אחרא שבראש השנה בשעת התקיעות.

וזה שאמר בראשית תורתך הקדומה, היינו בתיבת בראשי"ת שהוא אותיות ברי"ת א"ש, ומורה לנו לקיים מצות ה' בהתלהבות אש, רשומה חכמתך הסתומה, זה מצות תקיעת שופר הנקרא (שבת קיז:) חכמה ואינו מלאכה, שבזכות עבודת ההקפות בהתלהבות אש, יתקבלו התקיעות שביום ראש השנה לרחמים ולרצון, ולפעול לבני ישראל כל מילי דמיטב.

ובכן בעמדינו ביום הזה יום קדוש לבני ישראל לרקוד בהתלהבות אש ולשמוח בשמחת התורה, שורפים כל אלו המשחיתים שנבראו מהעונות של כל השנה, ועל ידי זה יהיה לנו הכח בעזרת השם מהיום והלאה לעשות רק מצות ומעשים טובים תמיד.

*

האל הגדול עיני כל נגדל, רב חסד גדול על השמים חסדך, אלקי אברהם זכור לעבדך.

יתבאר בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה זי"ע בישמח משה (פ' וירא) אהא דאיתא במדרש (שוחר טוב מזמור קיט) הובא ברש"י (פ' וירא) שהתפאר הקב"ה באברהם, כשאמרתי לו (בראשית כב ב) קח נא את בנך וכו' והעלהו שם לעולה, היה לו להשיב אתמול אמרת לי (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר לי והעלהו לעולה, ולא השיב כלל רק נזדרז למצותי, ע"כ. המכוון בזה, כי אמרו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פל"א) למה נקרא שמו יצחק, י' כנגד עשרה נסיונות

שנתנסה אברהם אבינו ועמד בכלן, צ׳ כנגד שהיתה אמו בת תשעים שנה כשילדתו, ח׳ לשמונה ימים שנימול, ק׳ של אברהם שהיה בן מאה שנה בהולדת את יצחק. נמצא לפי זה שאברהם אבינו היה לו טענה נכונה, כיון שאמר לו השי״ת כי ביצחק יקרא לך זרע, ואי אפשר עוד שהקב״ה ישלים דברו לתת לו בן אחר, שהרי לא יתכן כעת שם יצחק, כי אז היה אברהם בן קל״ז שנה ושרה בת קכ״ז. אמנם כיון שלא הקשה כלום אף שהיה יכול להקשות, לכן הקב״ה מודד לו מדה כנגד מדה, ובשעה שאין לישראל זכות והמקטריגים מקשים קושיות על ישראל למה עושין כך וכך, משיב להם הקב״ה והלא אברהם אביהם היה לו להקשות עלי ולא הקשה כלום, על כן הדין נותן שבמדה זו יתנהג עם בניו שאין להקשות עליהם כלל, והיא סברא נכונה וברורה, עכ״ד.

ומוסיף א״ז זללה״ה בקדושת יו״ט (לראש השנה אות ב) שזה היה עיקר הנסיון של אברהם אבינו במעשה העקידה, לא מה שהיה צריך לשחוט את בנו יחידו, שהרי גם איש אחר אם יאמר לו הקב״ה היה עושה כן, אלא הנסיון הגדול היה במה שלא הרהר ולא הקשה כלל על הקב״ה שאתמול אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע ועתה אומר לו והעלהו לי לעולה, והיא שעמדה לו ולבניו אחריו זכותו הגדול, שלא יניח השי״ת להקשות איזה קושיא עליהם ח״ו, עכ״ד.

ומודעת זאת (זוהר פנחס דף רפג., תיקו״ז תכ״א דף נו:) מספר הנענועים של ארבעה מינים בשעת אמירת הלל, הם ח״י נענועים [שהן שלש פעמים לשש קצוות] ארבעה פעמים, בהודו לה׳ תחלה וסוף, ושני פעמים באנא ה׳, ד׳ פעמים ח״י גימטריא ע״ב מנין חס״ד. וכתב בבני יששכר (תשרי מאמר יא אות יד) שישראל מגודל תשוקתם למצוה, אין ממתינין במצוה הלזו עד זמן אמירת ההלל, ובפרט שרוצים לקיים המצוה בתוך הסוכה, הנה מברכין על המצוה קודם התפלה בסוכה ומנענעים ח״י נענועים כדין, ואחר כך בשעת ההלל ע״ב נענועים, אם כן הם צד״ק נענועים, עכ״ד.

ויתכן שמספר זה של צ׳ נענועים הוא מכוון נגד צ׳ שנותיה של שרה אמינו בשעת לידתה את יצחק, ובכן על ידי אותן צ׳ נענועים, מתעורר זכותו של אברהם שלא השיב לפני הקב״ה הלא אתמול אמרת לי כי ביצח״ק יקרא לך זרע, שעיקר הקושיא שהיה לו לשאול הוא במה שנקרא באותיות אלו צ׳ וק׳ שזה אי אפשר לו להתקיים עוד אלמלי היה יצחק נשחט, וכיון שנתעורר זכות זה שלא הקשה אברהם כלום, על כן אין הקב״ה מניח להם להמקטריגים לשאול שום קושיות על בני ישראל, ומוציא אותנו בדימוס.

ובזה יתפרש תפלתינו ביום שמחת תורה, לאחר שעברו עלינו ימי חג הסוכות וקיימנו מצות צ׳ נענועים בכל יום, ונתעורר זכותו של אברהם אבינו, על כן אנו אומרים הא״ל הגדול עיני כל נגדך, פי׳ תיבת נגדך יתפרש מלשון התנגדות, כענין שדרשו חז״ל (יבמות סג.) כנגדו, לחלוק עליו ולהלחם עמו, עי״ש. והיינו שכאשר הקב״ה רוצה להשפיע רב טוב לבית ישראל, אזי עיני כל עומדים כנגדו יתברך, שגם בשמי מעל עומדים לנגדו שרי מעלה המקטריגים ורוצים למנוע את השפע הטוב, והם מקשים קושיות רבות על בני ישראל למה עושים כך וכך, ועל זה אנו מתפללים רב חסד גדול על השמים חסדך, שאנו מבקשים חסד מאת ה׳, אלהי אברהם זכור לעבדך, שיזכור לנו זכותו של אברהם אבינו שלא הקשה כלום על ציווי ה׳, ובעבור זה לא יניח הקב״ה להקשות עלינו שום קושיא, וייטיב לנו ברוב טובו וחסדו, ויבא עלינו שנה טובה וכל טוב.

*

לפני הקפה הרביעית

בהתחלת התורה, בראשית ברא אלקים, ופירש״י ברא אלהי״ם ולא אמר ברא הוי״ה, שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין. ותמהו המפרשים וכי שייך לומר שיש איזה שינוי רצון למעלה ח״ו.

ויל״פ בהקדם מה שכתב בזרע קודש (ליום א׳ דחנוכה) בביאור המדרש (ב״ר פל״ג ס״ג) צדיקים מהפכין מדת הדין למדת הרחמים, כי חז״ל רמזו כאן בדבריהם עצת צדיקים איך לבטל מדת הדין, שאם רואים **נגע** באדם, כח בידם על ידי תפלתם לעשות מאלו אותיות צירוף **ענג**, או מ**פשע** ל**שפע**, נמצא לשון מתק חז״ל שמהפכי״ן מדת הדין למדת הרחמים, בצירופי אותיות אשר עשו לטובה, עכ״ד.

אך זה נעשה על ידי כח התורה, וכמו שכתב בנועם אלימלך (פ׳ נח) בביאור הפסוק צה״ר תעשה לתיב״ה, כי הצדיק על ידי תיבת התורה שלומד בה, הוא מהפך הצרה לצהר, עכ״ד. וכ״ק מרן אאמו״ר זללה״ה בברך משה (פ׳ בשלח עמוד קיח) ביאר מאמר המכילתא (פרשת ויסע משה פ״ב) דברי תורה שנתתי לכם רפואה הם לכם. כי **מחלה** אותיות **הלחם** (בעה״ט פ׳ בשלח), ועל ידי עסק התורה הנקראת לחם כמ״ש (משלי ט ה) לכו לחמו בלחמי, יזכו להפוך אותיות מחל״ה לאותיות הלח״ם, עכ״ד.

ועל פי זה יש לפרש מאמר המדרש (ילקוט נצבים רמז

תתק"מ) אמר להם משה לישראל, מבקשים אתם לעמוד בעולם עסקו בתורה, מה כתיב למעלה (דברים כט ח) ושמרתם את דברי הברית, ואחריו (שם פסוק ט) אתם נצבים היום. דהנה בני ישראל בשומעם את דברי התוכחה שבמשנה תורה, הוריקו פניהם ואמתו מי יוכל לעמוד באלו, פי' איך יזכו להפוך את הקללות לברכות, אמר להם משה מבקשים אתם לעמוד בעולם עסקו בתורה, כי בכח עסק התורה יתהפכו הקללות לברכות, וישתנו צירופי אותיות לטובה.

וזהו ביאור דברי רש"י ז"ל, בתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, פי' שאז לא היה שום עצה לינצל מגזירה רעה ח"ו, ראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפו למדת הדין, והיינו שנתן כח להצדיקים שיוכלו להפוך צירופי אותיות לטובה על ידי עסק התורה, ובזה יומתק מדת הדין ויתהפך לרחמים.

ולזה אמר בהתחלת התורה בראשית, ופירש"י בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו. כי על ידי התורה יש עמידה וקיום לעולם, שעל ידה זוכין בני ישראל להפוך צירופי אותיות לטובה.

ובזה יתפרש מה שכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות מא) **בראשית** ראשי תיבות **ר**צה **א**להים **י**שמחו **ב**יום **ש**מחת **ת**ורה. דהנה עיקר הריקודין ביום שמחת תורה אינו על העבר רק על העתיד, במה שכל איש מקבל על עצמו שבמשך השנה הבעל"ט יוסיף אומץ בלימוד התורה, ובשביל מחשבה טובה הלזו יש בידינו זכות וכח התורה, ובעבור זה יתהפכו צירופי אותיות לטובה, וכמאמר ק"ז הייטב לב זללה"ה בשעת ההקפות (הובא בדברי יואל לשמח"ת עמוד תרנב) בסגולת השמחה בעת ההקפות, שבאם ח"ו יצא עליו גזר דין של **חייב**, תדרש בעוטריקון **י**עלזו **ח**סידים **ב**כבוד **י**רננו, עכ"ד. ואז יש קיום והעמדה לעולם.

ואשר על כן בעמדינו בשעה זו שאנו שמחים בשמחת התורה, ואנו מקבלים על עצמינו להוסיף חוזק ואומץ בלימוד התורה, ובפרט שאנו עומדים בהקפה הרביעית שהוא נגד משה רבינו עליו השלום שמסר לנו התורה, כל אחד ואחד מקבל על עצמו לקבוע עתים לתורה, שיהיה לו שיעור קבוע בקביעות גמור כיתד שלא תמוט, הן בעלי בתים והן אברכים העוסקים על המחיה, והן היושבים באהלה של תורה כל אחד לפי ערכו, וגם לרבות בחורי הישיבות ותשב"ר שמתחילים זמן חדש מקבלים על עצמם לעסוק בתורה בהתמדה קבלה יותר באיכות ויותר בכמות. אך מחשבה זו צריך להיות קבלה אמיתית, שהלא מחשבה זו הוא לפני הקב"ה היודע כל הנסתרות, וכמאמרינו בהקפה זו יודע מחשבות הושיעה נא, ולכן צריך שיגמר בלבו באמת להוציא מחשבתו אל הפועל בלי גרעון, ובזכות זה שאנו מקבלים עלינו בקבלה אמיתית עול מלכות שמים לשמור ולעשות ולקיים את דברי התורה, יתהפכו כל הצירופים לטובה ולברכה, ונוכל לשמוח שמחה אמיתית, יעלזו חסידים בכבוד, ויתרבו השמחות בבתי ישראל, ויהיו שמחות לרוב, שנת שמחה, כל ימות השנה בעזרת ה'.

*

לפני הקפה ששית

ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית.

יש לומר הכוונה, דהנה משה רבינו השפיע יראת שמים לכל בני דורו, וכמ"ש התולדות יעקב יוסף (פ' קדושים) בביאור אומרם ז"ל (ברכות לג:) לגבי משה יראה מילתא זוטרתא היא, הכוונה על אותו הדור שהיו לגבי משה רבינו, אשר אצלם היתה היראה מילתא זוטרתא, כי משה רבינו השפיע יראת שמים לכל סביביו, עכ"ד. אמנם לא לבני דורו בלבד, אלא עד סוף כל הדורות משה רבינו עליו השלום משפיע יראת שמים לכל ישראל, וכדברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (שמח"ת אות ל) לעיני כל ישראל, האי כ"ל בא לרבות את כל דורות העתידים עד סוף כל הדורות, עי"ש.

אמנם שפע היראה הלזו תלוי לפי העינים של כל אחד ואחד, דכפי ערך הזהירות שלו בשמירת העינים, כך זוכה לקבל יראת שמים ממשה רבינו. וזה תנאי להתחלת התורה, דכתיב (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת ה', ושנינו (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

וזה שאמר ולכל המורא הגדול אשר עשה משה, היינו יראה עילאה שהשפיע משה רבינו מהוד זיו קדשו לכל ישראל בכל הדורות, זה תלוי לעינ"י כל ישראל, פי' כפי הזהירות שלהם בקדושת העינים, שכל אחד ואחד כפי מה שנזהר בשמירת עיניו, כך זוכה לקבל שפע יראה זו, ודבר זה הוא הקדמה להתחלת התורה בראשית ברא אלקים, שבאם יש לו יראת שמים יזכה להבין ולהשכיל בדברי התורה. ובכן צריכים ליזהר בשמירת העינים ובשמירת המחשבה בקדושה ובטהרה, ואז יזכה ליראת שמים ולהיות חכמתו מתקיימת.

ועתה ביום שמחת תורה כאשר כל איש ישראל עושה לעצמו קבלות טובות לעסוק בתורה יותר, צריך

תחילה שיהיה לו יראת שמים, וזה תלוי בשמירת עינים. ובפרט אנחנו שאנו דרים במדינה טמאה, בכל עת שהולכים ברחוב צריך זהירות יתירה וסייעתא דשמיא שלא להכשל, ועל כן צריך כל אחד לקבל על עצמו להיות נזהר ביראת ה', ויתרחק ממעשים לא טובים, וירחיק את עיניו מכל ראיה אסורה, וישמור את מחשבותיו מכל נדנוד הרהור אסור, והשי"ת יעזרינו שנזכה לקבל השפעה זו של יראת שמים ממשה רבינו, ולהיות חכמתו מתקיימת.

◆◆◆

נעילת החג שמחת תורה

אחר כניסה לשלחן הטהור

הושענא למען דתך, מען בעט ביים אייבערשטן ער זאל שיקן א ישועה למען דתך פאר די תורה הקדושה.

אין ארץ ישראל איז דא א ביטערע גזירה וואס הייסט די גזירה פון גיוס בני ישיבות, אין כוחינו אלא בפה, דאס יהדות החרדית אין ניו יארק גייט ארויסקומען מיט א גרויסע מחאה אדירה קעגן די טמא'נע טריפה'נע ממשלה אין ארץ ישראל וואס איז גוזר די גזירה פון גיוס בני ישיבות, און גיי מיר זיך צושטעלן צו הושענא למען דתך, מען דארף א גרויסע ישועה, למען דתך פאר די תורה הקדושה, מען וויל צוברעכן לומדי תורה בארצינו הקדושה.

די עסקנים וועלן מעלדן דאס פלאץ און דעם זמן וועלן עס וועט זיין, אבער דאס יהדות החרדית גייט זיך צושטעלן צו די גרויסע מחאה וואס וועט זיין בקרוב.

מען דארף נאר וויסן אז יעדער איינער, יעדער יחיד וועט זיך דארפן באטייליגן בגופו אין די גרויסע מחאה.

*

וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג מד).

יתבאר בהקדם מה שכתב בקדושת לוי (פ' בא) לבאר הענין שחג הפסח נקרא בתורה חג המצות, ואנו קורין אותו חג הפסח. כי כתיב (שיר השירים ו ג) אני לדודי ודודי לי, היינו שאנו מספרים שבחו של הקב"ה, והקב"ה מספר שבחן של ישראל, וכדאיתא בגמרא (ברכות ו.) תפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו מי כעמך ישראל גוי אחד. והנה חג המצות נקרא על שבח ישראל, ככתוב (שמות יב לט) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות וגו' וגם צידה לא עשו להם, ופירש"י מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו האיך נצא למדבר בלא צידה אלא האמינו והלכו. ולזה בתורה נקרא יום טוב זה בשם חג המצות, כביכול השי"ת מספר שבח ישראל שאפו את הבצק עוגות מצות וגם צידה לא עשו להם. אבל אנו קורין אותו בשם פסח, על שבחו של הקב"ה, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, עכ"ד.

ועל פי זה ביאר כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (סוכת שלם אות ד) ענין מצות סוכה, שהטעם מפורש בתורה (ויקרא כג מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ופליגי בה תנאי (סוכה יא:) לרבי אליעזר ענני הכבוד היו, ולרבי עקיבא סוכות ממש עשו להם. וכתב הרוקח (הלכות סוכות סימן רי"ט) דהא דאמר סוכות ממש עשו להם, היינו כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען, וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים. ומוסיף כק"ד מרן זללה"ה (עיין בדברי יואל לסוכות אות ה) כי כל הזמן ששרו ישראל תחת ענני הכבוד, היו שמורים מכל רע ולא היה שום אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, וכשנצטוו בגזירת ה' לצאת מן העננים למלחמה, היה להם בזה מסירות נפש, כי חוץ לענני הכבוד לא היה להם הגנה מן האויבים, ולכן נצטווינו לעשות זכר על זה, ותכלית המצוה ללמד את בני ישראל לדורותיהם לקיים מצות ה' במסירות נפש, עכ"ד. והשתא יש לומר דרבי אליעזר ורבי עקיבא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי רבי אליעזר אומר ענני כבוד היו, והוא הטעם שבני ישראל עושים סוכות, שזה מורה על שבחו של הקב"ה, שהטיב עמנו בטובו ובחסדו הגדול והקיפנו בענני כבודו להגן עלינו ולשמרינו מכל רע, ורבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם, והוא הטעם של הקב"ה במצות סוכה, שהוא יתברך שמו בשמים ממעל משתבח בהם בישראל ואומר כי הסוכות הן על שם שבחן של ישראל שקיימו מצות ה' במסירות נפש, עכ"ד.

ובזה יתפרש הכתוב וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, שהודיע משה לבני ישראל גודל חיבתן לפני המקום, כי מה שצונו הקב"ה על המועדים, אין זה בלבד בכדי שאנחנו נספר בשבחן של מקום ושנזכור חסדיו שעשה עמנו בצאתינו ממצרים, כי אם מועדי ה', מה שהקב"ה חוגג את המועדים וצוה עליהם, הוא אל בני ישראל, כי הוא יתברך שמו מספר בשבחן של ישראל, בחג הפסח הוא מספר בשבחינו שבטחנו בו ויצאנו ממצרים בלא צידה, ובחג הסוכות הוא מספר בשבחינו שבשעת המלחמה יצאנו מענני הכבוד וישבנו בלא הגנה כי אם קיימנו את דברו במסירות נפש.

ובכן כאשר נפרדים מחג הסוכות, חוגגין יום שמיני עצרת של חג ועושין בו ביום שמחת תורה יום שכולו טוב, שזהו המשך לימי חג הסוכות, מצד אחד בני ישראל שמחים בשמחת התורה לכבוד השי"ת נותן התורה לספר שבחו, וכפי הנרמז בהתחלת התורה בראשית, וכתב באגרא דכלה (רמזי בראשית אות מא) **בראשית** ראשי תיבות **רצה אלהים ישמחו ביום שמחת תורה**, ולעומת זה כתב בעל הטורים **בראשית** גוטריקון **בראשונה ראה אלקים שיקבלו ישראל תורתו**, וזה שמחת אלקינו כביכול שהוא מספר בשבחן של בני ישראל מקבלי התורה.

ועל פי זה יש לפרש תפלתינו בשעת ההקפות (ומקורו בספר חרדים פרק לד) הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סוכ"ת שלומ"ך, היינו טעמו של הקב"ה במצות סוכה, שהוא יתברך מתפאר בנו בשבחן של ישראל, שהיה לנו מסירות נפש לקיים גזירותיו יתברך, ובעבור זה תאיר ארץ מכבודך, לתת ליושבי הארץ השפעות טובות מכבודו יתברך שמו.

*

ובצאתנו מן הימים הקדושים יש להזכיר שבחן של ישראל, אשר עינינו ראו עבודת ישראל קדושים פה בבית מדרשינו במשך כל חודש תשרי, החל מימי הסליחות, אשר תלי"ת בכל יום באשמורת הבוקר נתמלא הביהמ"ד על ידי זקנים עם נערים בחורים וגם ילדים שהשכימו בבוקר לאמירת הסליחות, ועשו הכנה דרבה כראוי לימים הקדושים, וכן שאר התפלות בימי ראש השנה וחג הסוכות, ואפילו בתפלת חול המועד, אשר נוכחנו לראות עבודת ה' בהתלהבות אש בכל תפלה ותפלה, ובפרט בשלשה ימים האחרונים, הושענא רבה שמיני עצרת ושמחת תורה, כאשר נדדו שינה מעיניהם ולא אכלו כראוי, כמקובל לנו מק"ז מרן הדברי חיים זללה"ה שאמר בעבודת הימים הללו 'דריי טעג נישט עסן, דריי נעכט נישט שלאפן'.

ומה יפו היו ריקודי בני ישראל בעת ההקפות ביראה ובהתרוממות דקדושה, ושמחו בשמחה אמיתית בשמחת התורה, כולו אומר כבוד שמים, "אידן האבן געטאנצט מיט די תורה, מ'האט זיך איינגעוויקלט אינעם טלית - און ביינאכט מיט די שטריימל בעקיטשע האט מען זיך איינגעוויקלט אין זיך - און זיך משמח געווען אז דער אייבערשטער האט געגעבן א תורה פאר אידישע קינדער, מ'טאנצט און מ'איז בשמחה, דער אשר בחר בנו מכל עם איז נישט געווען משפה לחוץ, דאם איז ווערטער וואס איז ארויסגעקומען פון פנימיות הלב, מיט א שמחה של מצוה, אזא שמחה עילאה, ס'האט ארויסגעברענגט דאס פנימיות פון הארץ פון אידישע קינדער, א קשר צו די הייליגע תורה, א קשר צום הייליגן באשעפער, פון טיפעניש פון הארץ. וואר ס'האט צוגעקוקט די ריקודין של מצוה פון דעם ציבור, דאס איז געווען א שמחה אמיתית אזוי ווי א חסיד'ישער איד טאנצט, אזוי ווי חסיד'ישע אידן פירן זיך, אזוי ווי דער זיידע ז"ל דער ייטב פנים האט אראפגעלייגט, און אזוי דארף צו זיין שמחת תורה, וואס שמחת תורה מיינט, ס'איז געווען אויף אזא געהויבענע בחינה.

אין אמעריקע וויסט מען אז ס'איז דא יזכור אידן, א גאנץ יאר איז מען אזוי, אבער צו יזכור קומט מען. ס'איז אויך דא שמחת תורה אידן, א גאנץ יאר האט מען נישט אזא גרויסן שייכות מיט די תורה, שמחת תורה איז מען א מחותן מיט די תורה, מ'טאנצט מיט די תורה.

וואר ס'האט געזעהן די אידן דא טאנצן, האט געזעהן אז דאס איז נישט "שמחת תורה אידן", ביי די אידן איז א גאנץ יאר שמחת תורה, די האבן א גאנץ יאר א קשר מיט די תורה, וואן מ'האט נישט א גאנץ יאר א קשר מיט די תורה איז דער שמחת תורה אנדערש, אין אמעריקע איז שמחת תורה אויך אנדערש, אסאך אידן געבן ארויס אנדערש דעם שמחת התורה, וויל ס'איז נישט שמחת ה'תורה', מ'האט געזעהן די אידן דא וואס האבן געטאנצן, אז א גאנץ יאר האט מען א שמחה מיט די תורה, אידן לערנען תורה, אידן זענען זיך מדבק אין די תורה.

*

והנה מנהגינו ביום שמחת תורה בתפלת שחרית לומר המלך בניגון ראש השנה ויום הכפורים, ושוכן עד בניגון של שבת [ובדברי יואל (לשמחת תורה אות יג) כתב שמקורו מהרה"ק מראפשיץ זי"ע]. והטעם פשוט על דרך דקי"ל שהשטר מתקיים בסופו, ועל כן חוזרין בשיטה האחרונה מעין תחילתו. ועל פי זה נ"ל כעת לפרש מה שאומרים בתפלת ימים הנוראים, ובכן יתקדש שמך ה' אלקינו, שזה תפלה שאנחנו מתפלל שיתרומם כבוד שמו יתברך, יתקדש שמך ה' אלקינו על ישראל עמך, ולעומת זה הקב"ה מתפלל עלינו את התפלה שאומרים אחר כך, ובכן צדיקים יראו וישמחו, וכמבואר בגמרא (ברכות ז.) מנין שהקב"ה מתפלל, ותפלה זו הקב"ה מתפלל עלינו בימים הנוראים, ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברנה יגילו, והוא בדרך האמור שאנחנו מספרים בשבחו ומתפללים שיתרומם כבודו על כל הארץ, והקב"ה מספר

בשבחן של ישראל ומתפלל שיתרומם קרנינו למעלה. ובוודאי שעל תפלת השי"ת אין מי שיתנגד ויקטרג, ובצפייתינו צפינו אל ה' שיקויים במהרה צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברנה יגולו, ואז יהיה לנו שמחה אמיתי מרוב כל.

והשי"ת יעזור ויקיים בנו התפלה וישרים יעלוזו, שישפיע לנו השפעות טובות בכל ענינים, וחסידים ברנה יגילו, שיושפע להם מן השמים שפע ברכה והצלחה פרנסה בהרחבה גדולה, ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות מתוך נחת והרחבה, וגם יבא רפואה שלימה לכל חולי ישראל, ויזכו כולם לאריכת ימים ימים ושנים דשנים ורעננים, וגם יתרבו השמחות בבתי ישראל עם שידוכים טובים לכל הנצרכים, ובעיקר יקויים התפלה וכל הרשעה כולה בעשן כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, ותמלוך אתה הוא ה"א מהרה על כל מעשיך, בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

◆◆◆

לימוד מסכת ברכות

במס' ברכות (דף טז:) רבי חייא בתר דמצלי אמר הכי יהי רצון מלפניך שתהא תורתך אומנתינו.

יתבאר על פי מה דמתאמרא משמיה דהרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זללה"ה (הובא בייטב פנים שוב אשיב אות לה) על מה דאיתא בגמרא (שבת ט:) לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנתן. הכוונה על דרך דאיתא במדרש (ב"ר פ"א ס"א) ואהיה אצלו אמון (משלי ח ל), אל תקרי אמון אלא אומן, אמר תורה אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה וכו'. כמו כן רבי שמעון בן יוחאי וחבריו התורה אומנתן, שעל ידי יחודים וצרופי שמות שבתורה הם פועלי ישועות בקרב הארץ, ואינם צריכים לתפלה, עכ"ד.

וזהו שתהא תורתך אומנתינו, שנוכל לפעול ישועות בכח עסק התורה, ולא נצטרך לעסק התפלה.

*

רב בתר צלותיה אמר הכי, יהי רצון שתתן לנו חיים ארוכים וכו', חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה.

י"ל הכוונה, כי באם ח"ו הוא עושה איזה דבר שלא כהוגן, אז כאשר מסתכלים עליו בעולם הזה או לעולם הבא, הרי יש לו בושה וכלימה גדולה, וזהו ההמשך חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה.

◆◆◆

ברכת הקודש מוצאי יום טוב

א גוטע וואך און א גוט יאר, א געזונטן ווינטער, לכל אשר ישנו פה ואשר איננו פה, פאר גאנץ כלל ישראל אויף די גאנצע וועלט.

מ'זאגט אין די זמירות פון מוצאי שבת יזכר לך עתה אתמול אשר דברת, מיר שטייען יעצט מוצאי יום טוב, מוצאי די הייליגע טעג, נאך וואס איז אדורכגעגאנגען א חודש אלול, א ראש השנה, עשרת ימי תשובה, א יום הקדוש, מיט א יו"ט סוכות, שמיני עצרת און שמחת תורה, זאגט מען יעצט פאר יעדן איינעם, יזכר לך עתה אתמול אשר דברת, מ'זאל יעצט געדענקן וואס מ'האט געזאגט אין דעם פארגאנגענעם חודש, פון ראש חודש אלול אן ביז יעצט, יעצט איז געקומען דער זמן צו באצאלן די אלע גוטע קבלות וואס מ'האט זיך מקבל געווען אין דעם פארגאנגענעם חודש אין די ימים נוראים, הן וואס איז נוגע לימוד התורה, הן וואס איז נוגע צו דאוועננן אזוי ווי ס'באדארף צו זיין, משא ומתן באמונה, שמירת עינים, און זיך צו פירן מיט מילי דחסידי אין אלע ענינים.

און פאר די תלמידי הישיבות וואס האבן זיך מקבל געווען צו לערנען בהתמדה ובעיון, און די תלמוד תורה קינדער לפי ערכם.

די עזרת נשים זאלן זיך פירן אין אלע ענינים צניעות וואס איז נוגע לבוש, און אנדערע ענינים וואס איז נוגע אין עזרת נשים.

זאל דער אייבערשטער העלפן, מיר זאלן אלע זוכה זיין אויסצופירן די אלע זאכן מכח אל הפועל, מיר זאל זוכה זיין אלע געבענטשט צו ווערן מיט אלע ברכות וישועות, ביז דער אייבערשטער וועט העלפן מיר וועלן זוכה זיין מקבל זיין פני משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

נו"נ ע"י ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
ותשוח"ח להם שמסרו לנו החיד"ת לזכות את הרבים

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם אבא הירש ז"ל

ב"ר מנחם זאב ז"ל

נלב"ע כ"ב תשרי - שמיני עצרת

הונצח ע"י בנו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר מאיר הירש הי"ו

מראה"ק ומנהל מוסדותינו הק' בקרית יואל יע"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' בנימין יוסף שוואַרטץ ז"ל

ב"ר יקותיאל יהודה ז"ל

נלב"ע ט"ז תשרי - ב' דסוכות - שנת תשס"ד לפ"ק

הונצח ע"י נכדו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר פנחס משה לאנדא הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א

לך יובילו מלכים ש"י

מהררי ציון קרתא קדישא, נשגר ברכיתינו בנהורא נפישא, לכבוד מע"כ ידידינו האי מרנייתא טבתא, מלא מדע וחכמתא, עומד לנס עמו, מה טוב טעמו, מכבד את ה' בהונו, נודע בצדקת פזרונו, עיטה כשלמה אורה, מגדולי מחזיקי תורה, ראש וראשון לכל דבר קודש, לבו ביער לבעז קרן הבנין דקהלתינו פה עיר הקודש, עושה ומעשה במדת הנודש, פועל פעולות גדולות ונפלאות, כתר שם טוב לו יאות.

ר"ר הנגיד המפואר

מו"ה

שלום יצחק יאקאבאוויטש

הי"ו

מראשי קהלתינו הק' בוויליאמסבורג יצ"ו

מהיושבים ראשונה במלכות
לבנות את בית ה' אשר בירושלים ת"ו

זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו

לרגל יום שמחת אירוסי בנו למזל טוב

הבה"ח העילוי והמצוין, מיפלג בכל המעלות ומדות, כש"ת

כמר יעקב ני"ז

עב"ג בת ידידינו הרה"ח ר' **הערשל קלעפנער** הי"ו, אב"ד בוויליאמסבורג יצ"ו

תקרב רינתינו, לפני ה' אלוקינו, שירוו בע"כ מכל יו"ח רב נחת דקדושה, במדה גדושה, עדי נזכה בקרוב היום, לתשועת עולמים, ותחזינה עינינו, בביאת גואלינו, ומלכינו בראשינו, במהרה בימינו אמן.

המברכים בהוקרה והערכה

וועד קרן הבנין

פעי"ק **ירושלים** תובב"א

שלמי תודה ונדבה

הַשָּׁם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹ"ם. חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ

בין פסחא לעצרתא, נביע בהני שורתא, רב ברכתא, לעילא מכל תושבחתא, אל מול פני ידידינו האי גברא רבא, רב פעלים לתורה ולתעודה במסירות רבה, פאר מקדושים, מרבה צדקה וחסד לכל דורשים ומבקשים, משליך עצמו מנגד לבוא בעזרתינו, ובפרט מגדיל עשות בהתמסרותו העצומה והנאמנה לטובת כוללינו, שלא יחסר המזג מאתנו, ובכך ממשיך בדרך אבותיו הק' רבותינו, את בנציבין ומצודתו מרחוק פרוסה עלינו, כבוד שמו תפארתו, על ישראל הדרתו

כ"ק הגאון הצדיק

רבי שלום אליעזר טייטלבוים שליט"א

אבדק"ק קהל יטב לב ד'סאטמאר 15 עוו. בארא פארק יע"א

נשיא כוללינו הק'

על אשר בנוסף לתמיכתו התמידית לבל יחסר המזג ללומדי כוללינו הק'
בבדי שנוכל לשלם משכורתם משלם מדי חודש בחודשו

הוסיף לשלוח עוד הוספה לכבוד חג הסוכות
לכל לומדי כוללינו שיחיו

קובעים ברכה לעצמם

עסקני הכולל החשובים כ"א בשמו הטוב יבורך

אשר הטו שכם אחד לעמוד לימין
נשיא כוללינו שליט"א במשך כל השנה
ובמיוחד בימי ערב יו"ט העעל"ט

אנשי שלומינו שיחיו תומכי כוללינו הק'

ובחדא מחתא, נביע שבח דא שירתא
הדרא דלא אפשר למפרט בשפוותא
קדם מעלת כבוד ידידינו החשובים

אשר אודות תמיכתם הנדיבה בלב ובנפש
נתאפשר לנו לשלם ללומדי הכולל לקראת חג הסוכות

וזאת הברכה, בהערכה ובהוקרה, שבזכות התורה יושפע למעלת כבודו רב שמחה ואורה, ויזכה להמשיך בנשיאות כוללינו המעטירה, בעוז ובתפארה, ובשכר זאת יראה וירווה רב תענוג ונחת, מכל יו"ח בבת אחת, מתוך שמחה והרחבה הדעת, וזכות אבותיו יסייעתו בכל עת, עדי נזכה לביאת משיח צדקינו, ומלכינו כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן

החותמים למען שמו בהדרת כבוד ויקר

רבני ולומדי הכולל | הנהלת הכולל בארה"ק